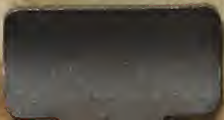

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
32
4 A
5

ex libris petri francisci
van b[illegible]broucq pastoris in
zwevelghem.

R. P. Fr. VINCENTII

CONTENSON,

ORDINIS PRÆDICATORUM
Sacræ Theologiæ Professoris;

THEOLOGIA MENTIS ET CORDIS:

SEU

Speculatio universæ Sacræ Doctrinæ, pietate temperata; è Patribus, Doctore potissimùm Angelico derivata.

TOMUS III.

In quo præmissâ dissertatione præambulâ de locis theologicis, de Deo ultimo fine hominis, & primâ regulâ vitæ humanæ agitur: ubi etiam aliqua de Probabilismo.

Lucere vanum, ardere parum: lucere & ardere perfectum. *Bern. serm. de nat. Ioan. Bapt.*

LUGDUNI,
Sumpt. LAUR. ARNAUD, PETRI BORDE, JOANNIS, & PETRI ARNAUD.

M. DC. LXXXI.
Cum Approbat. & Privilegio Regis.

R. P. F. VINCENTII

CONTENSON,

ORDINIS PRÆDICATORUM,

Sacræ Theologiæ Professoris,

THEOLOGIA MENTIS ET CORDIS

SEU

Speculationes universæ Sacræ Doctrinæ, pietate temperatæ, [illegible] potissimum Augustino desumptæ.

TOMUS III

In quo [illegible]

[illegible]

LUGDUNI,

Sumpt. LAUR. ANISSON, [illegible]

JOANN. [illegible]

[illegible]

INDEX

DISSERTATIONVM,

Capitum, Speculationum, & Reflexionum, quas Tomus tertius Theologiæ Mentis & Cordis comprehendit.

LIBER QVINTVS.

De Deo ultimo fine.

DISSERTATIO I.

PRÆAMBVLA.

DISSERTATIO II.

DISSERTATIO III.

LIBER SEXTVS.

De Deo prima regula vitæ humanæ.

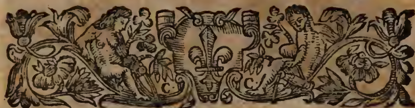
DISSERTATIO I.

DISSERTATIO II.

Corollaria

DISSERTATIO III.

LIB. V.

LIBER QVINTVS.

De Deo ultimo fine.

PRÆLOQVIVM.

SI ad locum unde exeunt flumina revertuntur, si rebus omnibus insitus est centri amor, ad Deum tendat creatura rationalis necesse est, ut postquam ab eo primo principio egressa est, in ipso ultimo fine conquiescat. Hic est unicus Christianæ disciplinæ, quam aggredimur, scopus; quæ ideo tota quanta est, in actibus humanis dirigendis versatur, ut ad finem humanæ vitæ, Deum scilicet charitate dilectum, & visione beata tandem possidendum, indigitatis ab ipsomet semitis tutissimè & juxtà felicissimè manuducat.

Hinc ultrò sese offert Ethicæ, Religionisque Christianæ supra alias sectas dignitas & eminentia; istæ enim intra hominem sistentes, solius naturalis rationis innumeris obnoxiæ erroribus, præëunte lumine regebantur: & quia terminum ignorabant, sæpius cespitabant in via, doctrinisque variis & peregrinis abducebantur: quia sicut in eodem prato bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum; sic ex am-

pliſſimo ſcientiarum campo ſuis quique privatis præjudiciis, & ſtudiorum affectibus aptas opinationes colligebant Philoſophi, & in diverſas ibant ſententias, non vero, ſed tantùm fucato colore veſtitas; nam teſte Tertull. lib.2. de nat. *Varietas opinionum venit ex ignorantia veritatis.* At verò Religio Chriſtiana lumine fidei illuſtrata, ab ipſa veritate edocta, ejuſque cœleſtis doctrinæ pabulo nutrita offuſam menti humanæ caliginem diſſipat, affectus purgat, Philoſophorum effutias diſcutit, quia ex firmo & immoto veri finis intuitu de humanæ vitæ officiis, eorumque ramis & conſectariis diſſerit, ſummam & æternam legem puro cernit obtutu, atque ad præceptum Domini lucidum illuminans oculos hominum componit actus.

Verùm quanvis finis ille nobis omnibus ſui indiderit appetitum, quia nos fecit Dominus ad ſe, & inquietum eſt cor noſtrum, donec in ipſo requieſcat; quanvis etiam finis illius micantiſſima veritas & juſtitia per ſe ſit evidens, & in ea tenebras comminiſci, ſit tenebras in Sole cogitare; Deus enim, ut ait Joannes, lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ: nihilominus veritatis circa morum potiſſimè præcepta dignoſcendæ difficultas innata, & per peccatum immenſùm aucta tanta eſt, ut in multarum rerum per ſe veriſſimarum notitia caliget; tam obliquata ratio, ut in contrarium errorem nonnunquam abeat; tam infirma, ut ex veritatis intuitu nullam in agendo firmitatem, ſed opinandi inſtabilitatem hauriat; tam offuſcata concupiſcentiæ nebulis, ut nullum fermè ſit Chriſtianæ Ethicæ caput, quod non fuerit in dubium vocatum, vel contrarii erroris turpi approbatione turpiſſimè reprobatum. Quid

ergo inter tot ſuperſtites ex primi peccati labe tenebras opus eſt facto,ne malum bonum,& bonum malum dicentes, à Propheta maledicamur. Finis ultimus verus præ oculis ſemper habendus eſt,quia ut veridicè dixit Auguſtinus : *Minùs novimus quid Deo placeat, quia ipſe minùs notus eſt nobis*. A quo ſi tantiſper divertamus,ſicut nullum eſt tam dirum nefas, quod non alicubi gentium innoxium habeatur, ita nulla erit tam ridicula de fide ſententia, nulla tam laxa de moribus opinio, cui ſuus non ſuffragetur patronus.

Sed quia finis ultimi lux plenior aliis quàm aliis conceſſa,nulli tamen perfectè in hac vita pateſcit, ideo & tibi,& mihi timendum eſt, Lector; quid enim ea Veritatis voce terribilius, Matt.15. *Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt* : vel illa Iſaïæ 10. maledictione : *Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes injuſtitiam ſcripſerunt*. Si enim (quod abſit) æternæ veritati, aut vero fini aliquid ſcribam adverſum ſimilitudine veritatis indutum, & aliis laqueum, & mihi ruinam parabo incautus; quia pejus eſt malam legem condere,aut benè conditam depravare, quàm mala patrare : tunc enim non ſolùm malè agentibus conſentit commentator, ſed & malè facta corroborat, & ad facienda invitat. Tunc amabit peccator languores ſuos, & pro ſanitate habebit quod ægrotare ſe neſciat. Nec propterea ille, vel ego excuſabimur, quia ut benè dixit Tertull. de ſpectac. c.20. *Nuſquam, & nunquam excuſatur quod Deus damnat; nuſquam,& nunquam licet, quod ſemper, & ubique non licet.*

In aliis ſcientiis,ſalva fide, unuſquiſque abundare in ſuo ſenſu facilè poteſt,promptaque venia conceditur luxuriantibus Philoſophorum inge-

niis; quia ſive aliquid novi dicant,nihil proſunt; ſive delirant, nihil nocent. At verò in Morali, totius vitæ ſtatus diſponitur; unde eo majorem diligentiam neceſſe eſt adhiberi, quo periculo majori exponimur, ſi neſciamus,vel negligamus quomodo nos oporteat vivere. In hac ſcientia nullus debet eſſe diſſidio, nullus errori locus: omnes unum ſentire oportet, quia ſi quid fuerit erratum, vita omnis evertitur. *Nullus hic temeritati locus*, inquit Lactantius lib. 15. cap. 13. *in æternum ſtultitia pœna ſubeunda eſt, ſi aut perſona inanis, aut opinio falſa deceperit.*

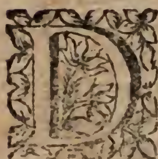
Ut ergo tui, meique lapſum,pie Lector, præcaveamus, antequam de ultimo fine vitæ humanæ in hoc quinto libro, necnon de humanæ vitæ officiis in ſequentibus ſermonem habeamus, prælibanda eſt non perfunctoria diſſertatio de Locis Theologicis, ſeu de puris ſacræ doctrinæ fontibus, in qua etſi pro rei gravitate ſatis ſtrictè, tamen ad ſolidæ doctrinæ jacienda fundamenta ſatis amplè diſputabimus. Abſit enim à vero Theologo, abſit à diſcipulo S.Thomæ divinæ voluntatis interpretis, Traditionis, & Patrum omnium echo; abſit,inquam, ut doctrinæ Chriſtianæ, id eſt cœleſtis & divinæ principia & normas hauriat ex quorumdam modernorum lacunis, in quibus nulla pietas, nulla eruditio, nulla antiquitatis perveſtigatio, nulla in evolvendis Patribus diligentia relucet, ſed incondîta volaticarum opinionum farrago obſtrepit. Abſit ut momentoſiſſimum ſalutis negotium, quod eſt unum neceſſarium uni Dei gratiæ innixum, eorum prolubiis exponam, qui gemente Alexandro VII. & dolente univerſo Cleri Gallicani conventu, Chriſtianæ diſciplinæ leges diſſipa-

runt, & Evangelicam vivendi normam ita adulterarunt, ut novitiarum opinionum scientia quavis ignorantiâ longè sit pejor. Absit ut justitiæ esuriem & sitim, quæ inter beatitudines annumerantur, neglectis Ecclesiæ Catholicæ Doctorum fontibus, turbidis neotericorum fluentis temperaturi impuras cisternas adeamus. Absit demùm, ut in nostris commentariis singulæ de fine, & mediis decisiones recentiorum nominibus, locisque perstrepent, & gravissima Christianismi decreta in illorum authoritate, & ratiuncularum fuco induta fundentur. Potior semper, ut par est, Scripturæ, Traditionis & Patrum erit authoritas; verba eorum universæ nostræ clamabunt paginæ; semper, aut crebrò veneranda Augustini, Gregorii, Aquitanis, aliorumque Sanctorum nomina comparebunt, qui de Christianis institutis tam immaculatè scripserunt. Sed antequam videamus quid doceant, consideremus eos qui docent; primus enim discendi ardor; nobilitas est magistri. Expendamus Scripturæ, Patrum, cæterorumque Theologicorum locorum efficaciam, antequam ex eis veritates eruamus. Ex his ordo & œconomia hujus libri claret. D. enim Thomas Ethicen Christianam instituturus, non solùm Aristotelem, sed Christum maximè imitatus est. Sicut enim Divinus Legislator Evangelicæ Prædicationis exordium à beatitudine sumpsit: ita Doctor Angelicus ab ultimo fine vero Moralem disciplinam auspicatur, acturus deinde de mediis vel ex natura rei, vel ex Dei arbitrio ad beatitatem ducentibus. Idque magis ex perpetua nostrarum dissertationum serie liquebit.

DISSERTATIO PRÆAMBULA.

Commendatio locorum Theologicorum, seu de puris Ethicæ Christianæ fontibus.

DECEM communiter assignantur loci Theologici, quibus omnium discursuum nervi atque artus firmi, solidique consistunt. De his omnium primus methodicè, nec minùs eleganter egit Melchior Canus, vir litteris & eruditione præcipuus, moribus & pietate insignis, Pontificalibus etiam infulis conspicuus, & in rebus Theologicis summâ eloquentiâ dicendis nulli sui temporis secundus.

Insignis ille Author integrum & aureum librum de decem locis edidit, quem verè Thesaurum dicam è variis fodinis extractum, in quo nihil non pretiosum, non obrysum, non numeris omnibus absolutum invenitur. Nam secum advehit omnes priscorum hominum divitias, quas magnis aliorum voluminibus diffusas compendiosa utilitate contrahit, non arido stylo, sed verbis sejunctis, loquutione selecta, ornato verborum contextu, & perquàm exquisito rerum apparatu proponit. Patrum & Ecclesiasticæ doctrinæ gemmas non parca manu, sed plena dif-

fundit, & cuncta quæ sunt vel difficiliora dictu, vel sensu grandiora, vel digniora lectu excerpsit, & in uno medullato volumine Theologorum usibus profutura transtulit. Hæc præter morem, sed non præter necessitatem dicta sint in laudem Authoris nostri, quem dilacerare Petrus à Valleclausa non semel tentavit. Sed quantumvis obganniat inimicus homo, fatebitur quisquis seriò & attentè Canum legerit, vix ullum hactenus librum, aut copiâ ditiorem, aut methodo commodiorem, aut varietate feraciorem, aut oratione cultiorem, vel rerum omnium digestu illustriorem (solis exceptis Ecclesiæ Patribus) post hominum memoriam prodiisse; quippe in quo eximius elegantiæ nitor, sublimis sapientia, & profunda eruditio de palma contendunt.

Itaque Canus locos, seu sedes argumentorum in decem partitus est, & quidem opportunissimè. Primus est sacrarum litterarum authoritas. Secundus, perennis Apostolicarum traditionum usus. Tertius, Universalis & Oecumenici Concilii definitio. Quartus, totius Ecclesiæ Catholicæ consuetudo, usus, & praxis. Quintus, Summi Pontificis, Romani scilicet Episcopi, in Fidei controversiis decernendis, & Ecclesia Christi regenda authoritas. Et hi quinque sunt *infallibilis*, & *irrefragabilis authoritatis*. Sextus est authoritas alicujus Patris ab Ecclesia inter suos Doctores connumerati. Septimus est Theologorum & Canonistarum gravissimorum sententia. Octavus est momentum rationum naturalium, quas advocat Theologia veluti ancillas ad veritates fidei declarandas, confirmandasque. Nonus est assensus Philosophorum rationem ducem sequentium, à quibus veluti ab injustis possesso-

ribus veritas, si quam habent, extorquetur. Decimus est historia humana à scriptoribus omni exceptione majoribus enarrata.

CAPVT I.

Sacrarum Scripturarum, & Apostolicarum traditionum, necnon Ecclesiæ Catholicæ authoritas.

Acturi de limpidis Theologiæ fontibus, à sacris litteris sumenda sunt primordia. Religionis enim Christianæ puritas, quam in hoc tomo inquirimus, & divinæ gratiæ omnipotentissima potestas, quam sustinemus, non nostro modulo, sed divino lumine vestigandæ sunt, ne vel à vero & summo bono aversi, vel gratiæ Christi ingrati reperiamur, atque cum periculo propriæ salutis, & Ecclesiæ Catholicæ injuria aliis venditemus, quod vel superbiam pascat, vel concupiscentiæ blandiatur. Hîc, vel nullibi omnis sermo noster debet esse sale conditus, ne plus sapiamus quàm oportet sapere, sed sapiamus ad sobrietatem. Nullatenus indulgendum est ingeniorum voluptati, sed hæc tam divina dogmata divinè, (si fieri posset), tractanda forent, id est ex oraculis divinis depromenda, nec ultra procedendo, nec infra manendo. Ad illam incorruptam Divini Verbi amussim exigenda sunt hæc præclara Religionis ædificia, nec plura tentanda, quàm Apostolica traditio permittit; ut enim verè & eleganter dixit Hilarius lib. 10. de Trinit.

Vt sol ita videndus est, ut possit videri, tantusque excipiendus lumine est, quantus admittitur, ne si plus velimus expetere, minùs quoque quàm possumus consequamur: ita & ratio cœlestis in tantum intelligenda est, in quantum se permittit intelligi, in tantum expetenda est, in quantum apprehendendam se dedit, ne si contenti indulgentiæ moderatione non simus, amittamus indulta.

SPECVLATIO I.

Sacra Scriptura, ejusque editio vulgata est infallibilis authoritatis.

PEr Sacram Scripturam intelligimus libros canonicos ab Ecclesia fidelibus propositos, qui communiter dividuntur in legales, historiales, sapientiales, & prophetales. In prima classe Moysis Pentatheucum constituitur: in secunda collocantur libri Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, duo Esdræ, unus Tobiæ, Judith, Esther, Job, duo Machabæorum. Ad tertiam revocantur Psalterium, Proverbia, Cantica, Ecclesiastes, Sapientia, Ecclesiasticus. In quarta reponuntur Isaïas, Jeremias, Baruch, Ezechiel, Daniël, & duodecim Prophetæ minores. Simili divisione partiuntur novum Testamentum: nam ad legales quatuor Evangelia, ad historiales Acta Apostolorum, ad sapientiales Pauli Epistolas aliasque canonicas, ad Prophetales Apocalypsim reducunt.

Hos igitur libros admittendos, eorumque oracula omni reverentiâ & fide excipienda definivit sacrum Tridentinum Concilium *sess.* 4. ubi

post enumeratos utriusque Testamenti libros omnes, sic pronuntiat : *Si quis libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.* Et rationem indicat sapientissima Synodus ibidem, quia illa editio pro authentica habenda est, *quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est.* Certè si Ecclesia Christi, quæ est columna & firmamentum veritatis, tot annorum centuriis hanc editionem, tametsi falsam comprobasset, & tanquam à Spiritu sancto revelatam proposuisset, profectò defuisset Deus Ecclesiæ suæ in re tam necessaria; & meritò existimare possemus, nihil esse certum in Bibliis, si aliqua falsitas irrepsisset. Nutabit profectò, imò infringetur & enervabitur Sacrarum Paginarum veritas, ac Ecclesiæ proponentis authoritas, si semel possit erroris convinci.

Unde non sine speciali divinæ providentiæ dispensatione semper Scripturarum puritas cum rectitudine fidei connexa est. Quandiu enim Judæi fidei firmitatem retinuerunt, tandiu apud eos Scripturarum integritas permansit. Postea fide à Judæis repulsa, & à Gentibus suscepta, Scriptura sacra Græco idiomate, quod erat vulgatissimum, exarata fuit. Græcis autem ab Ecclesiæ corpore disjunctis, Latina Ecclesia divinarum litterarum puritatem suâ linguâ habere necesse habuit; aliàs semper vacillaret Orthodoxorum fides, nec posset firma consistere, nisi vulgata editio tuta sit legentium anchora, lapisque lydius quo possit exortarum controversiarum veritas discreta patescere, & hæreti-

corum petulantia condignâ authoritate revinci.

Quare in fidei ac morum disciplina non licet Catholicis ad Hebraïca, vel Græca exemplaria provocare, præsertim quia jam Rabini Christianismi hostes jurati Scripturas, ut eas ad suum sensum traherent, violarunt, truncarunt, depravarunt, multisque suppositititiis, adulterinis, & ementitis detractionibus, vel adjectionibus corruperunt. Id etiam Hæreticis omnibus solenne est, quia ut optimè Tertul. *lib. de præscr. cap. 38.* annotavit: *Quibus fuit propositum aliter docendi, eos necessitas coëgit aliter disponere instrumenta doctrinæ: non potuissent aliter docere, nisi aliter haberent ea, per quæ doceant. Sicut illis non potuisset suc edere corruptela doctrinæ sine corruptela instrumentorum ejus; ita in nobis, & à nobis integritas doctrinæ non competiisset sine integritate eorum quæ doctrinâ tractantur.* Quibus ergo, ut rectè ait Cano, putas potiùs credendum esse? Num Judæis hostibus Christi? Num hæreticis injuriis Ecclesiæ? Nonne magis Septuaginta Interpretibus? Nonne magis Hieronymo, aliorumque Patrum venerandæ cohorti, virisque Ecclesiasticis, qui omnes inter se concinentes eadem asserere nullo modo possent, nisi uno Divino Spiritu, qui facit concordiam in sublimibus, continerentur? Certè cùm nulla sit veritas tam firma, contra quam aliquid cavillari humana argutia non possit, non debemus propter leves aliquas conjecturas ab Erasmo aliisque novitatum amantibus, & quæque carpendi libidine actis collectas, à trita Doctorum via recedere. Tutiùs enim antiquis Conciliis, tutiùs Pontificibus & Patribus, tutiùs Ecclesiæ mori nos committimus, quàm novitiis veritatis perturbatoribus,

in quos rectè quadrat illud ab August. *lib. de bon. persev. cap.* 11. dictum : *Scripturas sic accipiant, ut suo quodam privilegio, imò sacrilegio, quod volunt, sumant; quod nolunt, rejiciant.*

Accedit quod si semper recurrendum esset ad Hebraïcos, vel Græcos fontes, mira & confusa esset diversitas sententiarum, pro diverso modo explicandi Interpretum, qui omninò varius est, ut videre est in Aquila, Theodotione, Symmacho, Xante Pagnino, Vatablo, Oleastro, Cajetano, Malvenda. Sed id maximè claret in hæreticorum commentariis, qui non modò ab aliis dissident, sed à seipsis sæpiùs discrepant, dum suas editiones adornant. Unde inquit bellissimè Cano, *non tam ex fontibus sacras litteras vertunt, quàm circa fontes ipsi vertuntur.*

Certè nisi inconcussa maneat vulgatæ editionis firmitas, in tanta expositionum varietate induceretur discordia fidelibus omnibus formidanda. Quomodo enim unitas subsistet Ecclesiæ, si pereat unitas Scripturarum versionum, vel potiùs inversionum varietate? Nam, ut rectè ait Hieron. epist. ad Damas. *Non est verum, quod variat.* Fateor quidem in primis Ecclesiæ cunis Patres ad Hebraïca, Græcave exemplaria frequentem habuisse recursum, quia tunc erat magna Latinorum codicum discrepantia, quæ ut conciliaretur, consulendi erant primitivarum linguarum codices, tunc puri & limpidi, nec hæreticorum, curiosorumque novitatibus turbidi. Jam verò in vulgata lectione Ecclesia tota sine dissensione consentit; Ecclesia, inquam, civitas illa Dei, quam fluminis impetus lætificat, quæque filios suos à sexcentis supra mille annis hujus editionis aquis perenniter potavit.

Ex quo fit, omnes apices, syllabas, & particulas Sacrosancti librorum canonicorum voluminis Spiritu sancto afflante scriptas esse. Aliàs si minimus error obreperet, posset de totius libri volumine dubitari, sicque tota Scripturarum labefactaretur authoritas, subindeque totius Christianismi fundamentum firmissimum convelleretur. Unde negare partem, librum, caput, versum, vocem, syllabam, apicem Scripturæ, est negare totam; quia si alicubi deficit, ubique deficere potuit; nec sola divina authoritate recipitur, quod humana ratione eligitur. Incertum suspectumque jure meritò habetur ejus testimonium, quod semel falsum deprehensum est; nec est infallibilis veritas, quam vel tenuissimum mendacium obscurare potest. Daretur planè hæreticis omnia sugillandi ansa, & pro suo arbitratu vel gravia, vel levia judicandi quæcumque voluerint, si semel concedatur Spiritum sanctum astitisse scriptioni rerum præcipuarum, non levium, & nihil ad salutem pertinentium; facilè enim sibi persuadebit quilibet argutulus, & morosus, in libris præsertim historialibus multa non necessaria referri, quamvis utilissima, & adoranda omnia Scripturarum verba teneat communis Ecclesiæ Romanæ, seu Catholicæ sensus à Patribus acceptus, & veris Orthodoxis indivulsè sculptus.

Quare non mihi probatur limitatio Joannis Caballutii, aliàs eruditissimi, contendentis Sacrum Concilium non singulas vulgatæ editionis particulas consecrasse, sed tantùm libros quosdam sacros, quos Novatores de Canone obliterabant; vel aliquas insigniter amplas partes, quas hæretici spurias, additias, & suppositas cõ-

tendebant, sacro Canoni asseruisse, debitæque authoritati vindicasse. Nam licèt verum sit, id potissimùm intendisse Patres Tridentinos, ut comprimeretur hæreticorum modernorum intolerabilis impudentia, quæ libros integros expunxit, vulgatam editionem Catholicis omnibus pervenerabilem floccifecit, partes & versus quamplures mutilavit, & plenitudinem potestatis, quam Conciliis Oecumenicis denegat, superbissimè usurpans, suppressit quæ explodi placuit: Nihilominus tamen ut tam temerario ausui radicitus provideret, *libros integros cum suis omnibus partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata editione habentur*, suscipiendos præcipit, & non suscipientes anathemate percellit.

Non inficior Typographorum incuriâ librum Bibliorum sæpe sæpius scatere mendis, quia nullus ferè cuditur liber omni ex parte elaboratus, fiuntque in dies editiones aliæ aliis castigatiores, in quibus potissimè Sixti V. & Clementis VIII. diligentiam universa Respublica Christiana collaudavit. Hoc tamen contendimus, & Tridentinum contendisse affirmamus, omnes vulgatæ editionis voculas, & syllabas sine ulla exceptione sacras esse & canonicas, nec ulla irrepere ut sæpe pro humana infirmitate solet, menda, quin statim ab Ecclesia dignoscantur. Adducit quidem Cabassutius nonnulla loca, quæ quibusdam interpretibus mendosa visa sunt; sed hos nodos dissolverunt alii, & in promptu explanare possemus, si id instituti nostri brevitas pateretur. Quod autem addit præfatus auctor *pag. 714.* menda nonnulla sic ab antiquo irrepsisse, ut nulla suppeterent correctoribus exemplaria his

mendis vacua: id verò non solùm in vulgata editione, sed in ipsis Hebraïcis, Græcisque exemplaribus reipsa ita contigisse certum esse; ut nullum hujusmodi exemplar immune prorsus reperiri possit, ipsaque Ecclesia sancta in omni sæculorum decursu vix ac ne vix quidem Bibliis Hebraïcis, aut Græcis, aut Latinis potita sit, quæ omni ex parte illibata & expurgata essent. Illud, inquam, si semel admittitur, nihil supererit, de quo dubitare non liceat, dabiturque hæreticis continua cavillandi occasio, si concedamus vulgatæ editionis sacrum depositum hominum manibus, & annorum decursu nævorum & depravationum haud paucas injurias pertulisse ab scribentibus antiquariis, & correctoribus imperitis, nec ullum occurrere exemplar illibatum, ad cujus fidem modernæ lectiones exigantur.

Praeoccupantur objectiones.

Pro solutione objectionum nota primò, non omnes libros fuisse simul ab Ecclesia Catholica receptos: unde in posterioribus Conciliis re maturiùs expensa, Deoque paulatim Ecclesiam illustrante, fuerunt accepti qui in prioribus nondum satis fuerant explorati. Initio enim nascentis Ecclesiæ, ac primis Christianismi exordiis tam citò difficultas hæc ventilari non poterat, nec oportebat; quia non erat adeo procax hæreticorum audacia in libris ad libitum vel accipiendis, vel rejiciendis. Sed simpliciter Christiani omnes adhærebant volumini à S. Clemente proposito, qui tamen non omnes libros canonicos collegit, sed aliquos silentio prætermisit. Re autem ab Innocentio I. primùm decisa, omnis Catholicorum dubietas cessavit, qui in varias antea

sententias abierant, quia nihil adhuc certi in alteram partem ab Ecclesia definitum erat.

Nota 2. fuisse quidem de quorumdam librorum Authoribus dissidium, putà libri Sapientiæ, Ecclesiastici, Epistolæ ad Hebræos, & secundæ Petri, propter styli diversitatem; sed hoc parum, vel nihil refert, dummodo Spiritus sanctus eorum librorum auctor esse credatur. Nec est inconveniens, in illa quæstione facti non revelati aliquem nonnullis contigisse errorem. Cæterùm in enumerandis libris canonicis errare nequaquam Ecclesia potuit, quia hoc ad facta revelata spectat, quibus tota fides & orthodoxa doctrina subnixa est. Cum quo stat, non esse facilè dubitandum de authore libri canonici, quando favet conspirans Ecclesiæ sensus. Nec obesse debet styli diversitas, quæ sæpissimè in eodem auctore observatur pro diversa materia, vel lectorum ad quos scribit distinctione, vel interpretum inæqualitate.

Nota 3. ad veritatem sacrorum librorum non esse opus Scriptores omnia ex immediata revelatione accepisse; nam à Petro Marcum, ab aliis Apostolis, Beataque Virgine Lucam audivisse constat. Sed id quod contendimus est, omnes omnino Scripturarum phrases & versus speciali Dei instinctu, afflatu, assistentiâ, directione, & manutenentiâ fuisse exaratos, ita ut eorum librorum Spiritus sanctus author sit, juxta illud Psalm. 86. *Dominus narrabit in scripturis populorum.* Et illud Salvatoris: *Spiritus suggeret vobis omnia.* Necnon illud 2. Cor. 13. *In me loquitur Christus.* In omnibus igitur habuerunt non revelationem, sed assistentiam & auxilium, ne laberentur. Quod sanè auxilium nulli debuerit esse

efficax & prædeterminans, an verò purè indifferens & expectans determinationem æquilibrii voluntatis, suo loco dicetur, & interim tuo judicio permitto, Lector. Quomodo enim labilem hominum manum, & fallibilem arbitrii vertibilitatem constanter, & indeclinabiliter à lapsu etiam minimo, tam formali, quàm materiali liberabit auxilium libertati submissum, ejusque expectans acceptationem, quale admittunt assertores scientiæ mediæ? Nec obest quod aliquando Paulus se in insipientia dixisse significet; hoc enim loquendi modo ostendere sategit, se ea ex necessitate duntaxat protulisse, quæ solent citra necessitatem ab insipientibus jactitari. Unde insipientis personam sapienter gessit, sicut cùm dicebat: *Nos stulti propter Christum.*

Nota 4. quod dum nolumus vulgatam editionem esse per Hebraïca, vel Græca exemplaria corrigendam, non propterea damnamus, sed totis viribus laudamus Græcæ, Hebraïcæque linguæ peritos & studiosos, ut calumniosè Dominicanis imponit Petrus à Valleclausa: quasi verò in tota sua Valle fuerit ullus unquam Xante Pagnino, Oleastro, Malvendâ Dominicanis sanctæ linguæ peritiâ par? Non damnant Dominicani linguam Hebraïcam, Syriacam, Græcam, aliasque; sed contendunt à Vulgata totius Ecclesiæ, & Oecumenici Concilii authoritate consecrata non esse provocandum ad fontes Hebraïsmi. Cæterùm probè sciunt *in Clement. 1. titul. de Magist.* Concilium Viennense ordinasse in Universitatibus Bononiensi, Parisiensi, Salmanticensi trium linguarum Magistros instituendos, qui eas discipulos doceant.

Idque variis sanè emolumentis statutum est.

Tum 1. quia in vulgata editione verba Hebraïca & Græca non sunt de verbo ad verbum scrupulosè translata, sed potiùs servata est sensuum veritas, quàm verborum ordo. Ut ergo videatur nativa verborum series, adire licet textum Hebraïcum. Tum 2. quia vox Hebraïca æquivoca est, subindeque multis sensibus fœta, ex quibus ingeniosus lector plures potest eruere sensus ad subjectam materiam variis conceptibus adornandam. Tum 3. quia phrasis in propria lingua majorem emphasin ex innata proprietate sortitur, quæ non parum conducit ad multa adagia explicanda. Sicut cùm dicitur Luc. 10. *Neminem per viam salutaveritis*, non præcipitur inurbanitas Christi discipulis, sed magna in itinerando celeritas hoc Hebraïco proverbio designabatur. Quod diligenter nota pro variarum intelligentia formularum, quæ passim ubique, sed in proverbiis Salomonis crebrò occurrunt, quia hujus regulæ ignoratione sæpe alieni sensus ac fictitiæ interpretationes magno, & juxtà inani labore quæruntur. Tum 4. ad corrigenda quotidiana Typographorum menda, quibus scatent editiones. Tum demùm quia in editione Latina multa Hebraïca, Græcaque vocabula remanserunt, vel ob antiquitatis reverentiam, vel quia in Latinum transferri commodè non potuerunt.

Duplex corollarium momentosum.

Ex dictis infertur 1. dignitatem sacrarum Litterarum esse incomparabilem & planè divinam. Tum quia habent auctorem Deum. 2. Pet. 1. *Spiritu sancto inspirati loquuti sunt Sancti Dei homines.* Luc. 1. *Loquutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt Prophetarum ejus.* Idem repetitur in princi-

pio Epistolæ ad Hebræos. Unde Chrysost. *hom.* 2. *in Genes.* ait, Divinas Scripturas esse litteras & epistolas Deo dictante exaratas, & ad homines missas. Cui concinit Aug. in Psal. 90. *De illa civitate, unde peregrinamur, litteræ nobis venerunt. Ipsæ sunt scripturæ, quæ nos hortantur, ut benè vivamus.* Tum quia Scriptura habet Deum pro argumento; nam ubique Deum loquitur, ad Deum movet, ejus attributa laudesque pangit, mandata promulgat, cordis divini secreta aperit. Tum quia ejus pia, humilis, & assidua lectio homines divinos efficit, dicente Veritate, Joan. 10. *Illos dixi Deos, ad quos sermo Dei factus est.* Et Justinus Martyr orat. 2. *Hæc nos non efficit Poëtas, non Philosophos reddit, neque Oratores excellentes; sed ex morti obnoxiis immortales, & Deos ex immortalibus facit*, inspirando scilicet cordibus hominum affectus divinos.

Dices: Scripturæ dignitatem decere non videtur ea, quæ ubique patet, simplicitas, sermo incultus, metaphorarum usus frequens & parabolarum, quibus vilescit & repit divinorum majestas eloquiorum.

Respondeo quod sicut dum oculi ægri Solis lucem non ferunt, non Solis, sed lipporum oculorum defectus est: ita si quibusdam vilescit Divinorum sapientia Scripturarum, legentium infirmitas est, non libri. Quamvis enim in sacris Paginis fucata verborum pompa affabrè non concinnetur, quia ut rectè ait Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. ultimo: *Sententiarum vivacitatem sermo ex industria cultus enervat; non res pro verbis, sed pro rebus enuntiandis verba sunt instituta.* Tamen rectè consideranti apparet in sacris Litteris divina quædam eloquentia, quæ inania

quidem & pendula non crepitat, sed multùm movet non verborum, sed rerum avidum. Legesis Rhetoricam P. Ludovici Granatensis, & tibi palam erit sacras Litteras argumentorum, figurarumque copiâ cultuque locupletissimas esse.

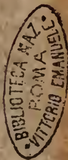
Quod verò in sacris Litteris, præsertim verò in Evangeliis parabolæ & metaphoræ frequentes sint, non inconsultò, sed de industria factum docent Patres, cujus divini consilii plures afferunt rationes. Primò propter hominum à sensibilibus dependentiam: *impossibile enim est*, ait Dion. c. 1. cœlest. hierar. *nobis aliter divinum lucere radium, nisi varietate sacrorum velaminum circumvelatum.* Et Hilarius lib. 1. de Trinit. *Infirmitas nostra intelligentiæ cogit species quasdam ex inferioribus tanquam superiorum indices quærere, ut rerum familiarium consuetudine admonente, ex sensus nostri conscientia ad insoliti sensus opinionem educeremur.* Secundò, ob rudium ineptitudinem, quibus sub similitudine corporalium debent divina proponi à sacris Scriptoribus, qui docente Paulo *Rom.* 1. sapientibus & insipientibus debitores sunt. Tertiò, propter studiosorum exercitium; sunt enim, ut Aug. ait, *in Scripturis sacris profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur, ne vilescant; ad hoc quæruntur, ut exerceant; ad hoc aperiuntur, ut pascant.* Quartò, ad occultandam infidelibus divinorum arcanorum sublimitatem, juxta illud Matth. 7. *Nolite Sanctum dare canibus.* Quintò, ad edomandam curiosorum superbiam, quibus divina absconduntur, dum simplicibus & parvulis revelantur. Sextò, quia cùm in hac vitâ faciliùs de Deo cognoscamus quid non sit, *ideo* (inquit S. Thom. 1. p. q. 1. art. 9. ad 3.) *similitudines illarum rerum, quæ magis elonganiur*

à Deo, veriorem nobis faciunt æstimationem, quod sit supra illud quod de Deo dicimus, vel cogitamus. Septimò, ut veritatem sub his parabolarum involucris latentem assiduis precibus impetremus ab eo, qui dat affluenter. Octavò, ad intellectum à fastidio revocandum; solent enim facilè inventa vilescere: sensus verò reconditi, dum deteguntur, delectant, & eo sunt pretiosiores, quo explicatu difficiliores. Nonò, ut ex una eademque littera plures Patrum interpretationes haberemus, quibus Ecclesiastica & Litteraria Respublica ditescit.

Infertur 2. uberrimam esse sacrarum Litterarum fœcunditatem ob multiplices sensus, quibus abundant. Primus est litteralis, quem faciunt nuda verba in sua naturali significatione accepta. Secundus est mysticus & spiritualis, qui ex verbis eruitur, vel ad fidei mysteria, ut cùm figuræ veteris Testamenti applicantur mysteriis novi, & dicitur sensus allegoricus, seu figuratus; vel ad instructionem morum, cùm gesta in Scripturis enarrata ad mores componendos flectuntur, & dicitur sensus tropologicus, vel moralis; vel ad ea prænuntianda, quæ in futura vita contingent, & dicitur sensus anagogicus, seu sublimis. Quæ his tritis versibus continentur:

Litera gesta docet, quid credas allegoria,
Moralis quid agas, quid speres anagogia.

His quatuor sensibus utitur ipsemet Apost. Galat. 4. *Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera* (en sensum litteralem,) *quæ sunt per allegoriam dicta: hæc enim sunt duo Testamenta* (ecce sensum allegoricum.) *Illa autem, quæ sursum est, Jerusalem libera est, quæ est mater nostra* (vide anagogicum sensum.) *Sed quomodo*

tunc is, qui secundùm carnem natus fuerat, perse-quebatur eum qui secundùm Spiritum, ita & nunc. Ecce tropologicum sensum, quo per Ismaëlis in Isaacum persequutionem significabatur persequutio Judæorum in Christianos.

Hæc sacrarum litterarum ubertas significatur *Ezech.* 2. & *Apocal.* 5. ubi dicitur liber *scriptus intus & foris*: intus, ob sensum mysticum, qui est interior & reconditus: foris, ob sensum litteralem omnibus pervium. Asseritur etiam à Patribus. August. tract. 24. in Joan. *Ea quæ fecit Dominus noster Jesus Christus stupenda atque miranda, & opera, & verba sunt*: opera, quia *facta sunt*: verba, quia *signa sunt*. Et Gregor. Magn. lib. 20. Moral. c. 1. *Sacra Scriptura omnes scientias ipso loquutionis suæ more transcendit, quia uno eodemque sermone, dum narrat textum, prodit mysterium. Interrogemus miracula, quid nobis loquantur de Christo; habent enim, si intelligantur, linguam suam. Nam quia ipse Christus Verbum Dei est, etiam factum Verbi verbum nobis est.*

Dices: Parit confusionem, æquivocationem, & deceptionem multiplex sensuum ejusdem textus varietas: Ergo quadruplex sensus verbis Scripturæ asserendus non est.

Respondeo quod licèt argumentum efficax desumatur solùm ex sensu litterali, potest tamen è spirituali elici, si à Canonico Scriptore ita factum inveniatur. V. g. Paulus *Hebr.* 1. illud Psal. 2. *Ego hodie genui te*, intelligit de Divinitate Filii: *Actorum verò* 13. de resurrectione ejus, quæ secunda expositio per se est tantùm mystica, sed jam à Canonico Scriptore respectu nostri habet rationem, vim, & energiam sensus litteralis. Quia ut ait S. Doctor, *Spiritus sanctus, qui est*

author Scripturæ, plures potuit intendere sensus, quos deinde Scriptoribus Canonicis manifestavit. Nec propterea sequitur confusio objecta, quia *sensus isti non multiplicantur propter hoc quod una vox multa significet, sed quia res significatæ per voces, aliarum rerum possunt esse signa*, inquit S. Thom. *1.p.q.1.art.10.ad* 1. unde nulla oritur deceptio, cùm omnes sensus innitantur litterali, qui in proprio sensu debet semper accipi, si nihil absurdi, vel falsi apertè sequatur, ut sæpè docet Augustinus.

Dices iterum: Si tanta est Scripturarum fœcunditas omnibus accommodata, cur Ecclesia Catholica lectionem earum omnibus promiscuè non permittit? Cur prohibet sacras Litteras vulgari lingua non cudi, & nationibus omnibus in proprio idiomate palam legi?

Respondeo, puritatem Scripturarum citò maculatam iri idiomatum omnium versione & permixtione. Sapientissimè ergo Romana Ecclesia sacri depositi in sua integritate custodiendi æmulatrix solam vulgatam lectionem adhibet, aliarum verò linguarum translationes sobriè concedit, ne tantus thesaurus pateat novitatum corruptelis, utque Ecclesia toto orbe diffusa labii unius sit, & sermonum eorumdem. Apud hæreticos verò vertendorum librorum nullus est finis, tantaque obstrepit discrepantia lectionum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui; alia quippe est versio Lutheri, alia Oecolampadii, alia Besæ, &c.

Nec propterea privat pia mater filios suos commodis spiritalibus, quæ è Scripturis eliciuntur. Tum quia editio vulgata est omnibus obvia, & qui tam planam & simplicem latinitatem non

callent, vix ac ne vix quidem eam in lingua vulgari absque interprete intelligerent ob sacri textus profunditatem. Tum quia plurima extant intellectu difficillima, quæ pusillorum infirmæ conscientiæ possent esse occasio erroris, si omnibus indiscriminatim talis lectio concederetur, & periculum immineret imperitis. Tum quia non prohibuit absolutè Sacrarum Scripturarum lectionem, & versionem, sed eam cum dependentia à Pastoribus ordinariis permittit. Rectoribus enim animarum incumbit discernere aptos, coërcere indignos, aliis lac, aliis potùm dare & escam: v. g. non omnibus expedit lectio Cantici Canticorum, non omnibus congruit lectio Paulinarum Epistolarum, *in quibus* (ait Petrus epist. 2. c. 3.) *sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & imbecilles depravant, sicut & cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.* Rectè etiam dixit Nazianzenus lib. 1. Theolog. *Neque omni loco, neque omnibus, neque omnia sunt propalanda.* Tum quia non frustrantur Scripturarum sacris utilitatibus populi suæ salutis amantes, quibus accommodatiora è sacris Paginis Ecclesia seligit, & ore, calamoque eruditiorum eis proponit. Quid enim expressiùs Parochis & Episcopis præcipiunt, inculcantque Concilia, quàm ut oves verbo pascant, populisve sibi concreditis Scripturarum, Evangelii præsertim maximas, meditationis igne digestas, explanent, & sacrorum eloquiorum medullam eliquent.

Hic etiam diligenter observandum est, quod apud Gravinam, aliosque legisse me memini, quod licèt vernacula Scripturæ lectio de se mala non sit; imò si bono animo, humilibusque precibus eam ab Apostolica Sede peterent Nationes,

facilè crediderim obtenturas ab eo throno misericordiæ ad omnem indulgentiam comparato, & ab benignitatem proclivi; ſicut aliàs Cyrulus & Methodius à Romano Antiſtite impetrarunt, ut & ipſis rem divinam facientibus lingua Sclavorum uti liceret, & jam de facto conceſſum Patribus noſtris Armenis vidi ipſe Romæ, dum ibi morarer. Tamen quia Lutherani & Calviniſtæ eo ſolùm animo vulgarem lectionem extollunt, non ut ad pietatem, pœnitentiamque, cui ſunt infenſiſſimi, lectores alliciant, ſed ut Eccleſiæ Romanæ juſſa, cujus ſunt transfugæ & deſertores, damnent, atque per ſolitæ iniquitatis ſcandulas gradum ſibi faciant ad ſuæ impietatis dogmata propaganda, juſtè denegat Eccleſia, quod fortè concederet, ſi eo modo peterent, quo deberent. Nam etſi nihil ſit in rebus, quæ petuntur, mali; tamen in ſchiſmate tantum eſt mali, ut nihil pejus eſſe poſſit.

Hoc etiam in noſtris Novatoribus minimè ferendum eſt, quod Scripturas omnibus indiſcriminatim, non tam exponunt, quàm projiciunt margaritas ante porcos. Certè cùm Apoſtolus atteſtetur, non omnes eſſe Apoſtolos, nec omnes Prophetas, nec omnes Doctores, non omnibus promiſcuè concedenda eſt divinarum interpretatio Scripturarum, illis præcipuè, quibus brevis & compendioſa articulorum Cardinalium notitia ſufficit ad ſalutem, ſi modò diligant Deum ſuper omnia, amicos in Deo, inimicos propter Deum, & ſicut ſeipſos; in his enim duobus præceptis pendet univerſa lex & Prophetæ, & ut ait Auguſt. lib. contra epiſt. fundam. *Homo fide, ſpe, & charitate ſubnixus, eaſque inconcuſsè retinens, non indiget Scripturis niſi ad alios inſtruendos.*

Hoc demùm intolerabile, quod apud illos mulieres, quas lanam texere, vel apprehendere fusum magis expediret, & quidem zonarias, bovillas, pistrices, sutrices faciunt Apostolas, de Scripturis opportunè importunè, & semper ineptè garrientes. Ab illis, utpote ex assidua Scripturæ lectione consummatis disciplinæ Dei doctricibus libenter peterem interpretationem hujus loci Eccles. 42. *Melior est iniquitas viri, quàm mulier benefaciens.*

Reflexio.

Scrutamini Scripturas, quærat Theologus thesaurum illum opulentissimum, & inexhaustum divitiarum spiritualium, bonum super millia auri & argenti: lætetur super eloquia Dei, sicut qui invenit spolia multa. In illis virtutum omnium, quæ veræ animorum divitiæ sunt, documenta traduntur, morborum omnium spiritalia remedia apponuntur, offerturque omnibus mensa illa spiritalis in conspectu omnium parata, in qua pro morte cibum doctrinæ, pro peccatorum venenis antidotum, pro necessitatibus auxilium, pro adversis tutamen, pro laboribus levamen, pro periculis securitatem invenimus. *In ea,* inquit Ambros. in Psal. 18. *invenit unusquisque, quo aut vulnera sua curet, aut merita confirmet.* In Scriptura exhibentur fercula *delitiosa ad saporem, solida ad nutrimentum, efficacia ad medicinam,* inquit Doctor Mellifluus *serm. 67. in Cant.* Ex ea veluti armamentario munitissimo educuntur arma, ut in continuo carnis, mundi, dæmonisque conflictu nequissimorum hostium impetus & insidias elidamus, exemplo Ducis nostri Christi, qui triplicem Sathanæ tentatio-

nem tribus è ſacra pagina teſtimoniis veluti jaculis compreſſit, ut diſcamus quod nulla nos poterit ſuaſio ad malum pertrahere, ſi conſultis Scripturarum oraculis, ejuſque inſtructi munimentis in aciem deſcendamus. Per illas illuſtratur intellectus; lucerna enim pedibus noſtris verbum tuum, & lumen ſemitis noſtris: purgatur affectus, dum ſordes deteguntur, & curantur. Nam teſte Auguſt. ſerm. 61. de verb. Dom. *Divina ſcriptura ſpeculum eſt, quod te falſo nitore non fallit.* Cui ſubſcribit his verbis Magnus Leo ſerm. 11. de Quadrag. *Artifex miſericordiæ Dei ſplendidiſſimum in mandatis ſuis condidit ſpeculum, in quo homo ſuæ mentis faciem inſpiceret, & quàm conformis imagini Dei, aut quàm diſſimilis eſſet, agnoſceret.*

Hæc ſunt ex infinitis pauca ſpecimina prærogativarum Sacræ Scripturæ, quas pia & aſſidua lectione experietur magis Theologus, quàm à nobis verbis efferri poſſet. Nam ſicut aromata (comparatio eſt Chryſoſtomi *hom.* 13. *in Geneſ.*) quanto magis digitis atteruntur, tanto majorem naturâ ſuâ fragrantiam reddunt; ita etiam in Scripturis uſu venit, quanto quis illas ampliùs tractare ſtuduerit, tanto magis videre poterit latentem in ipſis Theſaurum, pluresque percipere indicibilium deliciarum fructus. Omittamus ergo, & procul à nobis repudiemus nugas nugarum; tractationes, inquam, inanes quibus tanquam pictis epulis fruſtra refici cupit humana curioſitas. Caſtas ſitiamus Scripturarum voluptates *de melle cœli melleas, & de Dei lumine luminoſas*, ut loquitur Auguſt. *lib.* 9. *Confeſſ. c.* 4. Inquiramus Scripturarum *fortiſſimum ſolatium,* (ſic vocatur ab Apoſtolo *Hebr.* 6.) quod dum

recreat, non enervat, sed roborat; non hebetat, sed vegetat; non aggravat, sed sublevat; non parit fastidium, sed tollit; non emollit voluptate, sed roborat suavitate, veluti oleum quod dum lenit, ad pugnam inungit.

Verùm hæc divinorum sermonum suavitas super mel & favum dulcis, super aurum & topazion pretiosa cor impurum non percipit, in tumentes non diffluit, in otiosos non diffunditur: eam sapit charitas, videt munditia, suscipit humilitas, fovet meditatio, quæ in præsentis vitæ tenebris jam de lumine æternitatis intermicans, eos nobis cœlestes prægustandos sapores proponit, qui sentiri possunt, exprimi non possunt. Ad hanc profundam Scripturarum penetrationem & sapidam notitiam non sufficit linguarum peritia, verborum copia, conceptuum ubertas, eloquentiæ ornatus, nisi unctio doceat nos. Scripturas cortice & superficie tenus intelligemus, nisi humili oratione intellectum ab eo petamus, à quo omne donum de sursum est, descendens à Patre luminum. Unde Hieronym. in illud Galat. 1. *Notum vobis facio Evangelium meum, quia non est secundùm hominem*, ait: *Marcion, Basilides, & cætera hæreticorum pestes non habent Dei Evangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo humanum fit Evangelium, quod docetur. Nec putemus in verbis Scripturarum esse Evangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermonum foliis, sed in radice rationis.* Pondera *Evangelium fieri humanum sine Spiritu sancto*, quia nimirum qui versant Evangelium, nec aguntur Spiritu Dei, nec habent Spiritum Christi. Tonent licèt in pulpitis, suspendant etiam auditores sermonum nitore aut sublimitate, eva-

nescent tandem in cogitationibus suis humanis, ad quas Evangelium detorquent. Quia nimirum non habent experimentum Christi in ipsis loquentis, nec in oratione audiunt verbum bonum, quod aliis eructent, volentes, ut ait Bernard. serm. 18. in Cant. *antè effundere, quàm infundi; loqui, quàm audire paratiores, & prompti docere quod non didicerunt*. Rectè Propheta Regius Psalm. 35. *In lumine tuo videbimus lumen.* Quia sicut visibilem solem non nisi sole adjuti cernimus: sic lumen Evangelii Christi, nisi Christo intus coruscante non percipimus.

SPECVLATIO II.

Perennis Apostolicarum Traditionum vsus omninò admittendus est, non secus ac divina vivæ vocis oracula de aure in aurem pervenientia.

HAnc veritatem ita perspicuè docet Scriptura, ut non minoris impietatis sit traditiones respuere, quàm Scripturas ipsas non acceptare, cùm nihil habeamus in sacris litteris apertiùs definitum. Psalm. 43. *Deus auribus nostris audivimus, patres nostri annuntiaverunt nobis.* Deuter. 32. *Interroga patres tuos, & dicent tibi, & majores tuos, & annuntiabunt tibi.* 2. Thessal. 2. *State & tenete traditiones, quas accepistis, sive per epistolas, sive per sermonem.* Quid evidentius? 2. Tim. 1. *Cætera cùm venero disponam.* Non ergo omnia necessaria litteris exaraverat. Et cap. 2. *Formam*

habe sanctorum verborum, quæ à me audisti: bonum depositum custodi, & quæ à me audisti per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Ergo quædam commendavit Apostolus, quæ voluit nonnullis tantùm esse nota, ut juxta dominicum præceptum non daretur sanctum canibus, nec spargerentur margaritæ ante porcos. Et Joannes epist. 2. *Plura habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum; spero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui.* Non ergo omnia scitu necessaria chartis mandaverat Apostolus.

Rationes verò irrefragabiles ad stabiliendam contra hæreticos modernos hanc cardinalem catholicæ nostræ Religionis assertionem, non desunt. Prima est: Cœlestes veritates non ideo sunt certæ, quia sunt litteris scriptisque concinnatæ, sed quia sunt à veritate prima inspiratæ, hominibusque traditæ: sive autem scriptis, sive verbo, perinde est. Certè ante ullam scripturam, ante Mosem populus Deo fidelis (qualis fuit semper aliquis ab initio) quasdam servabat leges, & sacrificiorum ritus, non in membranis tabulisque delineatos, sed consuetudine & traditione receptos. Christus ipse Legislator noster nihil scripsit, nec scribendum ordinavit: & Apostoli priùs Evangelium vivâ voce docuerunt, quàm fuerit litteris commendatum, ut ex Evangelii Lucæ prooemio patet, ubi se audita scribere testatur, sicut tradiderant ipsi, qui ab initio viderant, & ministri sermonis fuerant. Sanè, ut præclarè ait sapientissimus Cano, duas Petri epistolas habemus: num nihil aliud verbo docuit? Credemusne annis septem Antiochiæ sedisse elinguem, & Romæ annis vigintiquinque? Quid

Andreas, Thomas, aliique? Nonne sine scriptura, solo interveniente verbo, Ecclesias sibi destinatas & fundarunt in fide, & in Religione propagarunt? Ergo usus traditionum viva voce manantium semper fuit in Ecclesia, eisque credere necessarium *necessitate approbationis* (sic eam vocat Cardinalis Perronius,) id est, nec eas inficiari licet, nec de eis ritè ab Ecclesia propositis dubitare fas est.

Secunda ratio: Multi sunt fidei Orthodoxæ articuli, qui clarè in sacris litteris non habentur, ut præter innumeros alios constat de virginitate Beatissimæ Deiparæ, de processione Spiritus sancti à Filio, de descensu Christi ad inferos, de quibus non ambigunt novi recentesque hæretici; & tamen clarè in Scripturis non leguntur. Et quod caput est, hos vel illos libros veteris & novi Testamenti, non plures vel pauciores esse recipiendos, nullibi Scripturarum exprimitur, nullibi declaratur quinam spurii sint, quinam legitimi, vel quomodo apocryphi à canonicis secernantur: Ergo velint nolint hæretici, traditiones admittere coguntur, nisi apertissimis Christianismi notionibus renuntiare decreverint. Hanc rationem paucis complectitur August. lib. cont. epist. fundam. c. 4. *Ego Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret authoritas.* Ipse etiam Apostolus *ad Gal.* 2. loquens de Evangelio suo, quod utique erat verbum Dei, tamen conferre illud voluit cum Petro, aliisque Apostolis, ut probaretur & constabiliretur. *Deinde*, inquit, *post annos quatuordecim ascendi Ierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito: ascendi autem secundùm revelationem, & contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, ne fortè in vacuum currerem,*

aut cucurrissem. Quæ verba ponderans Hieron. *epist. ad August.* ait Apostolum *non habuisse securitatem Evangelii prædicandi, nisi Petri, & qui cum eo erant, fuisset sententiâ roboratum.*

Tertia ratio: Cùm nullus sit Scripturarum locus tam conspicuus, qui non possit in varios sensus detorqueri, nulla erit firmitas, securitas nulla, si sola Scriptura ad quæstionum decisionē adhibeatur. Ergo recurrendum est ad Ecclesiasticas traditiones, in eisque sistendum, quibus veluti lydio lapide vera falsaque doctrina probetur, ac germanus sensus ab adulterino secernatur. Præsertim quia solennis semper fuit hæreticorum vafrities errores suos Scripturarum testimoniis confirmare, & ut egregiè ait Lirinēsis: *Videas eos volare per singula quæque Sanctæ legis volumina. Sive enim apud suos, sive alienos; sive privatim, sive publicè; sive in conviviis, sive in plateis, nihil unquam penè de suo proferunt, quod non etiam Scripturæ verbis adumbrare conentur.* Nulla ab ipsis scribuntur opuscula, quæ non novi aut veteris Testamenti sententiis fucata & colorata sint; quia nihil tam sacrum est, quod sacrilegum non inveniat. Sed tanto magis cavendi sunt, quanto occultiùs sub divinæ legis umbraculis latitant. Unde præmonuit nos Salvator attendendum esse à falsis Prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ovium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces: quia nimirum hæretici ut caulas Ecclesiæ infestent, lupinam speciem deponunt, & sese sacrarum paginarum sententiis veluti quibusdam velleribus obvolventes, eo fallaciùs incautis ovibus obrepunt, quo venena sua medicaminum vocabulis præcolorant: amara hæreseon pocula melle circumli-

nunt,ut incauti dulcedinem præsentientes,amarorem non reformident, nec ibi suspicentur venenum,ubi Scripturarum antidotũ propinatur. Et ut præclarissimè dixit August. lib.3.de Bapt. contra Donat. cap. 19. *Scripturas tenent ad speciem,non ad salutem.* Et Hieron,in cap.1.ad Gal. *Omnes hæreses è Scripturis sibi consuunt cervicalia, quæ ponant sub cubito universæ ætatis.*

Nec mirum,illum esse hæreticorum omnium, sed maximè modernorum genium, cùm eorum pater diabolus Christum Scripturarum verbis veluti callidissimis machinamentis appetiverit. *Si Filius Dei es*, inquiebat Matt.4. *mitte te deorsum, scriptum est enim: Angelis suis Deus mandavit de te*, &c. Sicut ergo tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur; membra scilicet diaboli membris Christi, hæretici Catholicis, quæ profectò nusquam comminiscerentur, nisi exploratum haberent, nullam omninò esse ad recipiendum artem magis idoneam, quàm ut subinducta divinorum verborum authoritate latentes errores fucent. *Sciunt enim* (ait prælaudatus Vincentius Lirinensis) *fœtores suos nulli fore citò placituros, si nudi & simplices exhalentur, atque idcirco eos cœlestis eloquii velut quodam aromate aspergunt,ut ille qui humanum facilè despiceret errorem, divina facilè non contemnat oracula.*

Itaque cùm hæretici sæpe sæpiùs, & semper sacris Scripturarum testimoniis abusi sint, & Scripturas bonas non benè intellexerint, ut ait Augustin. ad vitanda errorum contagia nullum efficacius remedium Patres omnes existimarũt, quàm si tenaciter, & immobiliter Apostolorum traditionibus inhæreamus. Maximè cùm Scrip-

turæ non in legendo consistant, sed in intelligendo; alioquin si pro nostro arbitratu, & privato spiritu agere liceat, possemus quotidie nova nobis dogmata componere, putà si asseramus in Ecclesiam non esse recipiendos qui calceati sunt, & duas tunicas habent, & sic de aliis. *Si Divinis eloquiis, sententiis, promissionibus & diabolus & discipuli ejus utuntur; quid facient Catholici homines, & matris Ecclesiæ filii?* (inquit semper laudandus Lirinensis.) *Quonam modo veritatem à falsitate discernent? Hoc scilicet facere magnoperè curabunt, quod sanctos & doctos viros nobis tradidisse scripsimus, ut divinum Canonem secundùm universalis Ecclesiæ traditiones, & juxtà dogmatis regulas interpretentur.*

Solvuntur objectiones.

Objicies 1. Incertum est, nec satis constare potest, quænam inter Apostolicas traditiones sint annumerandæ, nec potest sterni expedita ulla via, quâ pervenire possimus ad veræ traditionis notitiam, quáve discernantur fabulæ aniles à veris Ecclesiæ traditionibus: Ergo locus traditionum non est certus & firmus.

Respondeo, certas posse designari regulas hujusmodi traditionum Apostolicarum dignoscendarum. Nam & ipsa Ecclesia plerasque traditiones humanas ut mera figmenta exsufflat, & explodit, tametsi eas nonnulli veluti certas venditent. Hinc illa Pontificum Romanorum diligentia in proscribendis apocryphis libris, & expungendis inanibus conjecturis. Prima autem regula est: Illud ad Apostolicam traditionem pertinet, cujus nullum initium in Ecclesia Catholica invenitur; argumento enim est illud ab

Apostolis esse profectum, cujus nullum exordium invenimus, donec ad Apostolorum tempus perveniamus. Hanc regulam in omnibus fermè libris contra Donatistas inculcat August. nomitim lib.5.cap.5. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi authoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.* Et epist. 118. *Illa autem quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, dantur intelligi vel ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis (quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas) commendata, atque statuta retineri.* Secunda regula: Si primorum sæculorum Patres in aliquo asseverando conspirent, & oppositum tanquam hæreticum damnent. Tertia regula: Cùm Ecclesiæ Proceres in Spiritu sancto congregati, nullo renitente aliquid tanquam ab Apostolis derivatum esse, re maturè examinata consentiunt.

Objicies 2. ea quæ de aure in aurem transeunt difficilè perseverant, facilè mutantur, & injuriâ temporum corrumpuntur, nisi scriptis mandata serventur: Ergo ex traditionibus nihil firmi elici potest.

Respondeo, hoc quoque argumento probatum iri, nutare firmitudinem Scripturarum, quæ tot annorum centuriis violari, contaminari, & corrumpi temporum calamitatibus potuere. Quare sicut Deus habet specialem curam & providentiam, ut illibata Scripturarum puritas conservetur, ita & de traditionibus necessariis fatendum est. Adde quod omnis Apostolica traditio, etsi non sit in libris canonicis exarata, tamen in authenticis Ecclesiæ monumentis servatur: unde periculum non est, ut mutatione

temporum ipſæ mutentur, aut pereant revolutionibus ſæculorum.

Objicies 3. In Scripturis & Patribus non ſemel legimus, homines juxta legem Dei docendos eſſe, & per verbum Dei nos ſufficienter & plenè erudiri; imò prohibetur aliquid ipſi addere, & ſimul præcipitur ipſos Angelos, ſi quid aliud evangelizent, quod ab Apoſtolis non ſit traditum, anathema eſſe, ut patet *Galat.* 1. Ergo fruſtra ad traditiones recurrimus, & malè eas Scripturis addimus.

Reſpondeo, legem Dei non ſolùm in chartis papiraceis ſcriptam haberi, ſed etiam ore proferri, & auditu percipi: unde traditiones non ſunt additamenta ad verbum Dei, ſed ſunt ipſummet Dei verbum, non ſcriptum quidem, ſed vivæ vocis oraculo prolatum, ab ipſis etiam Scripturis commendatum; ac proinde per Scripturas plenè inſtruimur de rebus ad ſalutam neceſſariis, quia ipſæ Scripturæ ſacrarum traditionum uſum perſpicuè tradunt. Unde fit, traditiones Apoſtolicas non eſſe additiones, ſed interpretationes verbi Dei, quibus quod in Scripturis latens eſt innoteſcit, controverſiæ emergentes deciduntur, dirimuntur fidelium lites, formantur Conciliorum decreta, in quibus condendis non nova fundamenta jaciuntur, aut novæ fabricæ eriguntur, ſed ſuperædificantur ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum aurum, argentum, & lapides pretioſi; ſeu, ut ait Euſebius lib. 3. Eccleſ. hiſt. *Regni cœlorum ſemina redduntur, non alia, ſed eadem auctiora.*

Id ipſum præclariſſimè illuſtrat ſæpe laudatus Lirinenſis ſimilitudine crementi corporis humani, aitque religionem animarum rationem cor-

porum imitari: ſicut enim corpora annorum proceſſu ſe explicant, & augentur, eadem tamen quæ erant permanent; & quamvis interſit inter pueritiæ florem, & ſenectutis maturitatem; iidem tamen ipſi fiunt ſenes, qui fuerant adoleſcentes, ut quamvis unius ejuſdemque hominis ſtatus habituſque mutetur, una tamen nihilominus, eademque perſona ſit, eadem lactentium & juvenum membra, totque parvulorum artus, quot virorum; nec poteſt fieri membri additio vel detractio, niſi totum corpus vel intercidat, vel prodigioſum fiat, vel certè debilitetur: *Ita etiam*, inquit, *Chriſtianæ Religionis dogma ſequatur has decet profectuum leges, ut annis ſcilicet conſolidetur, dilatetur tempore, ſublimetur ætate, incorruptum tamen illibatumque permaneat.* Id etiam elucidat exemplo ſegetis triticeæ, in qua extrema reſpondent primis; & licèt acceſſu temporis frumenta creſcant, eadem tamen generis natura permanet. Sic articuli Fidei iidem fuere ſemper, idem ſemper perſeveravit verbum Dei: ſed ex eis jugiter permanentibus aliæ & aliæ controverſiarum occurrentium reſolutiones antea latentes explicantur. Quod ut legitimè fiat, ad ſenſum Eccleſiæ, qui traditione perſeverat, exigendas eſſe definitiones, nemo ſapiens eat inficias. Verum quidem eſt, Chriſtianos jam ſcientes res fidei, non neceſſe habere ut aliquis doceat eos, ſed unctionem docere eos de omnibus, imò parum prodeſſe externam fidei prædicationem, ſi non ſit intus qui doceat: non tamen propterea excluditur neceſſitas regulæ exteriùs determinantis & dirigentis credenda; fides enim ex auditu, & ut ait Auguſt. tract. 3. in epiſt. Joan. *Tu dixiſti, quia unctio docet vos de omnibus: ut*

quid talem epistolam fecisti? Quid illos tu docebas? Quid instruebas? Quid ædificabas? Jam hic videte magnum sacramentum, fratres: sonus verborum nostrorum aures percutit, Magister intus est. Qua observatione innumera explicabis Sacrarum Paginarum loca, quibus commendatur quidem interior schola Spiritus sancti loquentis ad cor, reddentis testimonium Spiritui nostro, sed minimè excludentis externæ propositionis necessitatem.

Reflexio & apostrophe ad Novatores.

Lutheranos & Calvinistas Patrum traditiones sæculorum omnium Doctoribus firmatas floccifacientes, & privato suo spiritui postponentes, sæpiùs tomo præcedenti alloquutus iterum aggredior, non meis, sed Patrum Ecclesiæ armis, utique amabilibus; à Patre enim pro salute feriri suave est.

Non erubescitis (verba sunt Augustini *lib. 2. contra Julian.* nostro instituto accommodata) dicere & scribere, vestrum esse destitutam veritatem tueri, fidemque Ecclesiæ reformare. Cur non potiùs auditis traditas à Patribus omnibus sententias, qui de controversiis nostris, antequam viveretis, judicaverunt liberi ab omni studio partium, antequam vestra damnabilia dogmata pullularent. Opponimus vestris Ministris Episcopos doctos, graves, sanctos, veritatis acerrimos defensores adversùs garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate (quæ tria bono judici exiguntur) non potestis invenire quod spernatis. Hos fideles, sed excellentes dispensatores suos Deus per diversas ætates temporum, locorumque distantias, sicut ei placuit,

diſpenſavit. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus atque regionibus ab Oriente & Occidente Congregatos videre poteſtis, non in locum quò navigare cogantur homines, ſed in librum, qui navigari poſſit ad homines. Quanto vobis eſſent iſti judices optabiliores, ſi teneretis Catholicam fidem, tanto vobis ſunt teribiliores, quia oppugnatis Catholicam fidem, quam in lacte ſuxerunt, quam in cibo ſumpſerunt, cujus lac & cibum parvis magniſque miniſtraverunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondum natos apertiſſimè, ac fortiſſimè defenderunt. Talibus poſt Apoſtolos Sancta Eccleſia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, paſtoribus, nutritoribus crevit: ideo prophanas voces veſtræ novitatis expavit, & cauta & ſobria ex admonitione Apoſtolica, ne ſicut ſerpens ſeduxit aſtutiâ ſuâ, ſic & mens corrumperetur à caſtitate quæ eſt in Chriſto, Catholicæ fidei virginitati inſidias veſtri dogmatis ſubrepentis exhorruit, & tanquam caput colubri calcavit, obtrivit, abjecit.

Patrum conteſtantium retinendas eſſe Apoſtolicas traditiones catalogum quid opus eſt texere, cùm veſtram miſerandam duritiem non emolliat tam harmonicus Sanctorum conſentientium chorus, nec pervicaciam confundat tanta nubes teſtium locupletum & omni exceptione majorum? Quem enim tam ſaxeum & adamantinum cor, niſi hæretica pravitas obduraſſet, non frangeret illud ab Ignatio Martyre *epiſt. ad. Heron.* ſcriptum: *Omnis qui dixerit præter ea quæ tradita ſunt, tametſi fide dignus ſit, tametſi jejunet, tametſi virginitatem ſervet, tametſi ſigna faciat, tametſi prophetet, lupus tibi appareat.* Certè ſi lupus ha-

bendus est tot virtutibus clarus, quâ stultitiâ credam Calvinistis, & Lutheranis, nec jejunantibus, nec virginitatem servantibus, nec signa facientibus, nec prophetantibus, sed à jejunio abhorrentibus, cœlibatum damnantibus, Ecclesiæ signa & miracula irridentibus?

Vos sanè illuminaret longiusculum quidem, sed nitentissimum Basilii Magni testimonium *lib. de Spiritu sancto*, *cap.* 27. nisi schismatis tenebræ præpedirent. *Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina Scriptorum prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio, id est in occulto tradita recepimus: quorum utraque parem vim habent ad pietatem; nec hu quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint jura Ecclesiastica. Nam si consuetudines quæ scripto prodita non sunt, tanquam haud multùm momenti habentes, conemur rejicere, imprudentes & ea damnabimus, quæ in Evangelio necessaria ad salutem habentur, imò potiùs ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus.* Et adductis variis traditionum non scriptarum exemplis, quale est signi sanctæ Crucis usus, ceremoniæ Baptismatis, ait hæc omnia sciri *à tacita & secreta traditione*. Et rationem dat: *Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, quî conveniebat horum doctrinam publicitùs circumferri scripto?* Et post adductas varias traditione probatas consuetudines, quæ in sola Ecclesia Romana adhuc perseverant, sic concludit: *Deficiet me dies, si Ecclesiæ mysteria citra scriptum tradita pergam recensere.* Idem prosequitur tam fusè, tamque evidenter, ut omnis verisimilis effugii viam præcluserit.

Sed quid ad ista Tertull. *lib. de coron. militis.*

non tam verba, quàm fulmina respondebitis? *Harum hujusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix.* Legite integrum D. Irenæi librum tertium adversus hæreses, ubi Gnosticos hæreticos solis traditionibus confundit. Specialiter autem cap. 3. Ecclesiæ Romanæ traditiones commendans, ait: *Ad hanc Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est qui sunt undique fideles, in qua semper ab his qui sunt, conservata est ea quæ est ab Apostolis traditio.* Legite Augustinum traditiones sexcenties commendantem, & seorsim *lib. 5. de Bapt. cap. 23.* sic loquentem: *Apostoli quidem nihil exinde præceperunt* (idest an Baptismus sit iterandus,) *sed consuetudo illa ab eorum traditione exordium sumpsisse credenda est, sicut sunt multa quæ universa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta benè creduntur, quanquam scripta non reperiantur.* Has, quæso, voces audite, & cernite tandem, quod si omnes traditiones negliguntur, corruat necesse est omnis erga Deum pietas, ceremoniarum cultus, mysteriorum, Sacramentorumve observantia, quæ sola consuetudo corroborat, quæ ab Apostolis dimanans, cum Christiana Republica adolevit. Auscultate, amabò, Magistros optimos; quia si Episcoporum ex toto orbe conventus celebrandus foret, qui controversias nostras decernerent, nec tales possent facilè sedere, nec tot. Vos ergo, Lutherani, vos Calvinistæ cæterique Sectarii, vos in Concilium appello, vos provoco, vos non in lyceum aut Academiam induco, sed in Sanctissimorum Patrum pacificam honorandámque societatem. Po-

nite vobis ob oculos, rogo, tam numerosam seriem eruditissimorum virorum quos in hanc usque diem tot sæculorum consensus approbavit, quousque supra eximiam sacrarum litterarum peritiam vitæ quoque pietas mira commendat. Aspicite illos, obsecro, quodammodo aspicientes vos, ac mansuetè leniterque dicentes vobis: Itáne nos in Sacrarum expositione litterarum simul omnes erramus? Itáne nobis omnibus, quos Ecclesiæ Christus præceptores dedit, spiritus intelligentiæ defuit? Itáne unus Calvinus adversùs nos pugnare audet, & Ecclesiam creditis unius sensum hominis sequuturam, hujus verò gravissimi sanctissimique Senatus commune judicium deserturam? Minusne tribuendum esse judicatis tot Sanctorum præjudiciis, quam vestro singulari privatoque judicio?

SPECULATIO III.

Conspirans etiam totius Ecclesiæ Catholicæ sensus invictum præbet infallibilis firmitatis argumentum.

ADdit iste tertius locus aliquid supra traditiones. Quia si de aliqua quæstione noviter orta dubitatur, an ejus clara explicataque decisio tradita sit, illa sententia reprobanda est, cui fidelium omnium conspiratio refragatur; si verò applaudat Orthodoxorum concio tota, suscipienda est. Huic loco contermina est universalis Ecclesiæ consuetudo laudabiliter inchoata, & nullo repugnante propagata. Quantumvis enim illa consuetudo non fuerit ab initio, mo-

dò non repugnet perpetuæ doctrinæ, sine hæresi rejici non potest. Unde legitima est hæc consequentia: Tota Ecclesia docet illud esse verum & licitum, v.g. tota Ecclesia tenet ritum celebrandi Missam hoc vel illo modo licitum esse; hunc vel illum Sanctum albo recenter ascriptum esse publicè invocandum; hanc vel illam regularem vivendi formam de novo institutam esse salutarem: Ergo talis ritus, talis Sanctus, talisque Religio inter res sacras debent annumerari. Itaque traditio est vetusti dogmatis propositio; authoritas verò Ecclesiæ etiam sese extendit ad nova, sed antiquitati non contraria, sed potiùs virtualiter in illa inclusa; non secus ac scientia conclusiones certas ex universalibus, & antiquissimis principiis lumine naturali notis novas in dies & certas conclusiones derivat.

Porrò hujus veritatis, quam speculatio tradit, propugnandæ zelantissimi fuerunt semper viri Catholici. Quia, ut rectè Doctor Angelicus 2.2. q.10.art.12. ait: *Consuetudo Ecclesiæ semper est in omnibus æmulanda, quia & ipsa doctrina Catholicorum Doctorum ab Ecclesia authoritatem habet. Unde magis standum est authoritati Ecclesiæ, quàm authoritati Augustini, vel Hieronymi, vel cujuscumque Doctoris.* Et ante ipsum Augustinus epist. 118. *Si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, hinc quid ita faciendum sit disputare insolentissimæ insaniæ est.* Consentit Hieron. dialogo advers. Luciferian. cap.4. *Etiamsi Scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, authoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt.* Cui dicto subscribit ibi Orthodoxus.

Immobilis hujus loci firmitas peti aliunde non debet, quàm ex promiſſionibus divinis, quibus fidem Eccleſiæ nunquam defecturam Dominus pollicitus eſt. Cùm enim militans Eccleſia ſit collectio fidelium, qui de ſe fallere, fallique poſſunt, cùm ſit omnis homo mendax; proinde inalterab'lis veritatis conſtantia proficiſci non poteſt niſi à Spiritu veritatis, à quo dum regitur homo, in fide continetur, & in errorem labi non poteſt. Atqui illuſtres habentur promiſſiones de aſſiſtentia illa Spiritus ſancti ab Eccleſia nunquam abfuturi. Nam *Matth.* 16. dicitur: *Super hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam.* Joan. 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclet m dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum ſpi i s veritatis.* Quin & in veteri Inſtrumento ejuſdem inconcuſſæ & inconcutiendæ veritatis promiſſiones habentur. Oſeæ 2. *Sponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in fide.* Si autem Eccleſia in fide deficeret, profectò diſſolveretur illud matrimonium. Iſaiæ 59. *Spiritus meus qui eſt in te; & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, à modò uſque in ſempiternum.* Ergo Eccleſia tota errare non poteſt, ſed eſt columna & firmamentum veritatis, fundata ſuper ſtabilitatem ſuam, quæ non inclinabitur in ſæculum ſæculi, juxta illud Paul. 1. Timot. 3. *Eſt Eccleſia Dei vivi firmamentum, & columna veritatis.*

Probatur etiam convenienti ratione: Si tota collectio fidelium eadem religione & fide Deũ confitentium poſſet errare, nulla eſſet in Eccleſia legum ferendarum auctoritas certa, nulla firma clavium poteſtas, nulla Eccleſiaſticorũ judicio-

rum vis, quæ non possit eludi. Nam si verum est, Ecclesiam sub cœlo totam posse interdum errare, dubia semper erit fides, num Ecclesia hoc vel illo in puncto aberret à vero, si semel cespitare potest: subindeque erimus semper sicut parvuli fluctuantes, agitati omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Hoc argumentum urget ipse Paulus *Ephes.* 4. ut probet in Ecclesia debere esse Prophetas, Apostolos, Doctores, Pastores ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Plura ad hanc firmandam assertionem videre poteris dissertatione præambula tomi superioris, quæ iterare non expedit.

Respondebis, promissa illa tam magnifica de protectione veritatis nunquam & nusquam perituræ intelligenda esse de Ecclesia prædestinatorum & Sanctorum; unde si contingat corruptio vitiorum generalis, Spiritus veritatis, quem mundus non potest accipere, discedet ab Ecclesia, quæ repentè in variorum barathrum errorum ruet.

Sed hæc hæreticorum modernorum responsio Ecclesiā ad solos prædestinatos soli Deo notos, nobis verò incognitos relegans superiori tomo reprobata est, nec tam est opinantium hominum quàm insanientium vel desperatorum subterfugium. Non negamus quidem bonorum collectionem specialiori quodam pacto ad Ecclesiam Dei pertinere, sed contra hæresum pestes verè & jure contendimus Ecclesiam Catholicam bonos & malos simul complecti, quippe quæ juxta veritatis oracula assimilatur sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congreganti; agro fru-

mento & zizaniis, tritico paleaque constanti; familiæ ex virginibus fatuis & prudentibus, probis & nequam servis coalescenti; & magnæ domui, in qua vasa aurea & argentea, lignea quoque & fictilia, sive in honorem, siue in contumeliam inveniuntur.

Deinde: Promissiones Dei de Ecclesia non sunt sic accipiendæ, ut sint inutiles & exitiosæ; hoc enim divinæ sapientiæ esset injurium. Si enim Principum leges, Senatuum consulta & privilegia intelligi non possint eo sensu, quo inania essent Reipublicæ, vel fatalia; multò minùs id credendum est de favoribus, quibus sponsam suam Ecclesiam Christus promeruit. Atqui si dona, authoritas, jus, & non errandi privilegia collata Ecclesiæ de solo piorum vel prædestinatorum incognitorum cœtu intelligeretur, Lex Evangelica esset inanis, utpote ad ignotos provocans, unde esset dissidiorum interminabilium inexhausta scaturigo: ergo sanctitas promissa est Ecclesiæ independenter à sanctitate ministrorum.

Non inficiamur quandoque ita inundare flagitia, ut boni in comparatione malorum non solùm pauci, sed ferè nulli videantur. Hinc illæ querelæ, illæ Prophetarum lacrymæ, illa suspiria Sanctorum lamentantium, non esse à planta pedis usque ad verticem sanitatem, omnes dereliquisse Deum, non esse qui faciat bonum, non esse usque ad unum. Nec tamen sequitúr totam Ecclesiam defecisse; nam semper fuerunt dolentes & gementes super cunctis abominationibus populi, ut habetur *Ezech.* 19. Unde Paulus quos in epistolis suis schismaticos, carnales, inflatos, insensatos, fascinatos, propter permixtos

malos appellat, eosdem sanctificatos, sanctos, spiritales appellat. Quia nimirum, ut Augustin. *epist.*48. observavit, habent Scripturæ hunc arguendi morem, *Ut tanquam omnibus dicatur, & ad quosdam verbum perveniat.*

Objiciunt hæretici & coacervant omnes, quas possunt, sæculorum sordes, ut Ecclesiam matrem suam, postquam dereliquerunt, impiè inhonorent; furtiva quorumdam scelera deducunt in publicum, & in conspectu Solis denudant opera tenebrarum. Sponsæ Christi erroris notam inurunt, & antiquos & modernos membrorum emovent fœtores, ut parentem, si possent, conspurcarent. *Sopitos jam cineres* (ait sæpe memoratus Lirinensis) *profana manu ventilant, & quæ silentio sepeliri oportebat, rediviva opinione diffamant, sequentes omninò vestigia authoris sui Cham, qui nuditatem venerandi Noë non modò operire neglexit, verùm quoque irridendam cæteris enuntiavit.*

Sed eorum impietatem facilè confundet, qui consideraverit cum Augustino paulò antè citato, Ecclesiam etiam, dum videtur multitudine scandalorum obscurata etiam tunc in suis firmissimis eminere. Sic tempore nascentis Ecclesiæ Pastores & oves errabant in montibus & sylvis, latitabant in lacubus & speluncis, nec tam videbatur Ecclesiæ congregatio, quàm dispersio fidelium. Sic item tempore Arrianæ perfidiæ ingemuit totus orbis & teste Hieronymo, Arrianum se esse miratus est. Tunc sanè periclitabatur navicula Petri, urgebant venti, fluctibus latera tundebantur. Tunc temeratis conjugibus, profanatis virginibus, depopulatis viduis, demolitis Monasteriis, disturbatis Clericis, verberatis

Levitis, actis in exilium Sacerdotibus Orthodoxis, aliisque innumeris partim vi, partim fraude deceptis, caligo quædam toti Ecclesiæ offundi visa est. Sed in alto tot hæreseon, nimborum, discriminumque pelago fuit quidem procellis jactata Ecclesia, & penè fluctibus operta; nunquam tamen demersa est, sed eo magis, juvante Deo, emicuit fidelium in remigando labor, quo proximiùs periculum imminebat. Fuerunt enim, & adhuc sunt viri intrepidi, quos nulla vis, nulla enumeratarum ab Apostolo calamitatum terriculamenta separare possunt à fide & charitate Christi. Perennis illa Spiritus sancti protectio singulis quibusque insurgentibus hæresibus aptas opposuit acies, instruxitque duces idoneos, qui prostratas repararent Ecclesias, vivificarent extinctos populos, dejectasque reponerent Sacerdotum coronas. Sic Arrio Athanasium, Nestorio Cyrillum, Eutycheti Leonem, Augustinum Pelagio, Prosperum Massiliensibus; Albigensibus Dominicum, Luthero Ignatium, aliosque sine numero per cuncta singulatim temporum curricula objecit, qui mundum sæva repentinæ hæreseos tempestate perculsum à novella pravitate ad antiquam fidem revocarent.

Dices: Tempore Synagogæ totus populus à fide deficiens in idololatriam prolapsus est, & in fine mundi fidem in terra se non inventurum Filius hominis comminatur, *Luc.* 18. Quidni similiter in medio annorum interdum cæcutit Ecclesia, quæ non debet esse melioris conditionis præsens, quàm præterita, vel futura.

Respondeo, quod licèt populus Judaïcus videatur fuisse aliquando ita dispersus, ut nulla fermè species appareat; fuerunt tamen semper aliqui

secundùm

secundùm cor Dei, qui & peccatorum excessus plangerent, & integritatem Fidei conservarent. Est etiam aliqua differentia inter Synagogam & Rempublicam Christianam; illa enim aliquando casura ruinam minabatur, & sempiternâ noctę obscuranda alternatim obumbrabatur: isti verò Sol justitiæ æternum veritatis diē attulit. Quod verò dicitur *Luc.* 18. de ultimis diebus, vel intelligitur de fide illa, de qua scriptum est, *Fides tua te salvum fecit:* & iterum Matth. 17. *Amen dico vobis, si habueritis fidē sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc, & transibit.* Ubi fides accipitur pro firma fiducia, quæ etiam apud eos qui benè credunt, difficilè invenitur, & interdum in ipsis sanctitatis columnis trepidat. Vel significatur illis verbis, Antichristi vi, & peccatorum pondere multos à fide Christi discessuros. Vel denique de fide charitate formata, & per dilectionem operante explicari commodè potest.

Objicies iterum: Inter Ecclesiæ consuetudines nonnullæ servantur, aliæ veluti antiquatæ in desuetudinem abierunt, ut patet legenti Ecclesiasticam historiam. Ergo ex ritibus Ecclesiæ, ejusque authoritate non potest firmum elici argumentū.

Respondeo hanc objectionem, si quid probaret, militare etiam contra ipsam Scripturam, cujus præcepta cæremonialia veteris legis rescissa sunt, & nonnulla etiam ab Apostolis lata, ut de abstinentia à sanguine & suffocato. Sciendum ergo, præcepta non solùm Ecclesiastica, sed etiā ab ipsis Apostolis immediatè verbo vel scriptis tradita, alia fuisse tēporalia, seu ad tempus præscripta, ut Baptismus in nomine IESV, & abstinētia præfata; alia verò perpetua, seu perpetuis futuris tēporibus observanda, putà lex de aqua calici permis-

cenda in Sacrificio Altaris, & sic de aliis. Rursum sacrarum consuetudinum aliæ sunt à Christo auditæ, ut formæ & materiæ Sacramentorum; aliæ quas ipsimet supremi Ecclesiæ Pastores Spiritu sancto inspirante, & plebe Christiana usu firmante sanxerunt, qualia sunt jejunium quadragesimale, institutio Religiosorum, &c. In illa quæ à Christo audierunt, cùm sint juris divini, Ecclesia nihil habet potestatis, nec ea potest contraria consuetudo abrogare. In secundis verò Ecclesia & ejus Caput Romanus Antistes gravibus de causis dispensat vel ex toto, vel ex parte: inter quæ numerātur trina immersio primitùs in Baptismo adhibita, quotidiana Eucharistiæ perceptio, pœnitentiæ rigor in Canonibus Apostolicis præfinitus, & sic de aliis, quæ erant pro certorum temporū necessitatibus constituta. Lex enim, quæ ex fine pensanda est, tunc potest à legitimis Superioribus immutari, cùm ab illis offensionibus, periculis, aliisque quibus occurrere voluerunt primitivi Legislatores, nihil ampliùs timendum est.

Reflexio.

Consuetudo Ecclesiæ est in omnibus æmulanda, inquiebat S. Thomas: Ergo contra illam humanus abusus non prævalebit. Quantum hac in re cavenda plurimùm est intolerabilis plurium modernorum licentia, qui ut sacras S. Ecclesiæ Romanæ leges pro libito negligant, statim desuetudine abrogatas affirmant! Hoc effato omnem disciplinæ modum enervant, severitati aditum obsepiunt, pœnitentiam ad nihilum redigunt, multorumque flagitiorum patrocinium suscipiunt. Certè nisi hæc nimis trita doctrina cohibeatur, nihil erit tam Sanctum quod non attentetur, nullus

erit Pastorum conatus, & in legibus condendis zelus, qui non sit irritus & inanis; & quantumcunque ad instaurandam collapsionem Superiores incumbant, proficere tamen nihil omninò poterunt, si paucorum annorum desuetudo per inobedientiam introducta, omnes sine delectu Ecclesiæ leges abroget. Ad quid enim proderit Rectorum animarum sollicitudo, qui sacros Canones condiderunt, ut ministrorum formarent mores, reformarent abusus, resecarent nascentes labes, succrescentes rescinderent, veteres eradicarent, si solâ hominum in iis violandis audaciâ annis firmatâ, subindeque magis ob contumaciam reâ, tam veneranda decreta ad componendos mores frenandaque vitia instituta jacere abrogarique putentur, nec ullam obligandi habere vim, quoties oscitanti alicui semidocto dictitare, vel scriptitare libuerit, sanciones non esse usu receptas.

Vbinam gentium sumus, Christiane Lector? Siccine cœlestia illa, Patrum instituta, firmatæque Spiritu Dei regulæ ad mores pertinentes conculcantur, exolescunt, extinguuntur? Nonne idem perseveranter regit Ecclesiam Spiritus sanctus, qui temporum decursu nullam pati labem, nullam vicissitudinis obumbrationem potest? Nunquid minùs nunc quàm olim scelera destatur Ecclesia? Nunquid minorem, saltem internam, ad Sacramenta percipienda sanctitatem præcipit? Nunquid minùs castos, minùs avaros & ambitiosos optat Ministros? Absit, absurdum est, indignum est, & antichristianum.

Verum quidem est, præcepta illa, quæ ad cæremonias pertinent, externamque Ecclesiæ disciplinam, pro varietate temporum sæpe variare,

Obfervat tamen D. Thomas quodlib. 9. art. 15. *Quod jura antiqua quantum ad hoc quòd continent jus naturale, abrogari non poſſunt per contrariam conſuetudinem, utpote irrationabilem. Eo quòd diſpenſatio humana non aufert ligamen juris naturalis, ſed ſolùm ligamen juris poſitivi, quod per hominem ſtatuitur, & per hominem diſpenſari poteſt.* Unde quavis deſuetudine obſtante, non continuò Canonum vigor extingui putandus eſt, quia manet ſemper ipſa ſacratiſſimarum legum ratio, ſemper durat quidquid in eis divini ac naturalis eſt juris; ſemper vivit ſpiritus Chriſti in vivis membris reſidens, eundemque ſemper inſpirans de moribus ſenſum, fixum, immutabilem, immortalem: quem *ſpiritum Chriſti qui non habet, hic non eſt ejus.*

Lutheranos & Calviniſtas Eccleſiæ conſuetudines & ſacros ritus calcantes execramur, & jure deteſtamur; & patiemur quoſdam Catholicos ratiunculis neſcio quibus non probantes ea quæ olim probata ſunt, non ingemiſcentes & dolentes, quòd tam neceſſariæ leges paſſim floccifiant; non deſiderantes, ut inſtaurentur; non ſtudentes, ut teneantur; non curantes, ut renoventur; non connitentes, ut ad illas Fideles prudenter quidem, ſed ferventer mores exigant ſuos? Conſiderent hujuſmodi laxones axioma illud in jure traditum, & à S. Thoma loco citato memoratum: *Multa per patientiam tolerantur, quæ ſi in judicium fuerint deducta, juſtitiâ cogente caſſarentur.* Attendant ad grave Petri Cantoris dictum: *Non minùs peccas, quia cum multis, ſed magis peccas; nec minùs ardebis, quia cum pluribus.* Videant omnem diſciplinæ ſanctitatem ſine metu ac pudore fore citò exſufflandam, ſi in impro-

borum resistentium potestate omnia Ecclesiæ decreta ponantur. Audiant istud egregium S. Thomæ pronuntiatum, 1.2. q.97.art.3. *Si manet ratio eadem, propter quam lex primò utilis erat, non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit.* Sciant sanctiores disciplinæ leges in corde Sacerdotum impressas & consignatas esse debere. Sciant Prælati, peccantium multitudine servorum Dei constantiam non frangi, sed roborari, ut fideles inveniantur. Sciant Pastores animarum, malas consuetudines non minùs quàm perniciosas corruptelas esse vitandas, radicitùs evellendas, à solis improbis recipiendas, à probis autem prævaricationis locô habendas. Sciant Episcopi, non levem ab eis exacturum Deum rationem, nisi irruentibus collabentis Ecclesiæ disciplinæ abusibus totis viribus obnitentes vehementissimè reluctentur. Sciant ipsorum esse observantiam legum instaurare, & efficere ne abolitæ putentur. Sciant non ad hoc divinitus datam ipsis esse potestatem, ut promiscuè rigorem decretorum mitigent, sed ut observetur totis viribus incumbant, & prævaricatores puniant, quia eorum est depositum custodire; potestatis thesauros non dissipare, sed dispensare; magisque prodesse, quàm præesse. Quàm sapienter Magnus Gregorius lib.5. epist.112. *Iustitiæ & rationis ordo suadet, ut qui sua à successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem & statuta custodiat.* Et lib.12. epist.31. *Si ea destruerem quæ antecessores nostri statuerunt, non constructor, sed eversor esse justè comprobarer.*

CAPVT II.

De Conciliorum, & Romani Pontificis authoritate, necnon de aliorum quinque locorum vi.

QVæstiones infinitas de Conciliorum, Romanique Antistitis authoritate non persequor, Canonistis ventilandas relinquens. Verùm quia hæreticorum, nominatim Calvinistarum nostrorum in Romanam Sedem contentio pertinax & odium æternum est, ideo hìc longiores parùm erimus, quàm solemus: sed si prolixior videatur dissertatio, cum utilitate tamen comparata brevis videbitur.

SPECVLATIO I.

Concilium in Spiritu sancto congregatum in fide errare non potest, subindéque ejus definitiones firmissimæ sunt authoritatis.

PRobandæ huic veritati quædam præmittenda sunt omninò necessaria. Sciendum igitur primò, Concilia alià esse generalia, alia Provincialia, alia diœcesana. Generalia indicuntur & celebrantur authoritate summi Pontificis universi Catholici orbis Episcopos convocantis, ad quod tamen non est necesse quod omnes conveniant, in nullo enim hactenus omnes visi sunt; requiritur tamen quod in magno numero, & ex multis & melioribus Provinciis congregentur. Provincialia celebrantur à Metropolitano vel Primate

alicujus Provinciæ vel Regni Episcopos cogente. Diœcesana instituuntur ab Episcopo Parochos & Sacerdotes suæ diœceseos convocante.

Sciendum rursus Episcopos in Concilio œcumenico congregatos, non esse tantùm Consiliarios, sed judices controversiarum. Nam in Concilio primo Hierosolymitano non solùm Petrus, sed etiã alii Apostoli judices esse dicuntur. Dixit enim Jacobus Act. 15. *Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex Gentibus convertuntur, sed scribere ad eos, ut abstineant se à contaminationibus, &c.* Et ratio est, quia aliàs in ferenda sententia nõ solùm Episcopi, sed etiam eruditi prudentesque Theologi adhiberi possent; quod usui Ecclesiæ repugnat. Tum quia omnibus Episcopis in persona Apostolorum collata est potestas ligandi atque solvendi. Tum quia id perspicuè indigitat solita Conciliorum forma loquendi, quia Patres sententiam suam non per modum consilii, vel opinationis, sed statuti, decreti, & anathematis ferunt.

Sciendum tertiò, conventus Episcoporum carere certa & infallibili in suis decretis authoritate, nisi fuerint à Romano Antistite congregati, ab eodemque confirmati, sine quo sunt acephala iniquitatis conventicula, quibus semper exitiales fines contigerunt. Unde S. Damasus ingentem numerum Concilii Ariminensis contempsit, & tantæ illi multitudini paucos Orthodoxos opposuit. *Neque enim* (inquit in epist. ad Episcopos Illyrici) *præjudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimini congregatum, quando constat Romanum Episcopum, cujus ante omnia deceat eos expectare decretum, talibus non præbuisse consensum. Neque ulla unquam Concilia rata leguntur* (addit idem Pontifex vel quivis alius epist. ad Stepha-

num & Concilium African.) *quæ non sunt fulta Apostolicâ authoritate.* Et in Cõcilio Chalcedonensi caput accusationis contra Dioscorum Patriarcham Alexandrinum fuit, quòd Synodum inconsulto Romano Pontifice convocarit, quod nec fieri licet, nec aliàs unquam factum est. S. etiam Leo Papa epist. 51. dixit: *Nulla sibimet de multiplicatione congregationis Concilia blandiantur, quasi refutari nequeat, quod illicitè voluerit multitudo.* Hujus tamen doctrinæ duas exceptiones afferunt communiter Theologi & Canonistæ. Prima, si Papa in hæresim labatur, sicut adversus Marcellinum idolorum cultorem Concilium coëgit Clerus Romanus; si tamen vera est illa Marcellini historia. Secunda, in casu schismatis, & juris utrinque ambigui, ut ex Concilio Constantiensi notissimum est.

Sciendum quartò, Concilia Provincialia legitimè à Metropolitano cõgregata de se ante Romani Pontificis approbationem probabilissimũ veritatis argumentũ efficere, implicitè enim Ecclesiæ consensu comprobari cẽsentur, donec expressè damnentur. Idem censendum est de communi Episcoporũ Catholicorũ sensu per literas Pastorales in toto aliquo regnó explicato, qualis fuit Apostolica illa totius ferè Galliæ Episcoporũ conspiratio, quæ non ita pridem enituit in cohibenda profana modernorum Casuistarũ laxitate. Et ratio est, quia ut dicitur dist. 83. *Error cui nõ resistitur, approbatur.* Unde si Ecclesia Romana acta Concilii Provincialis vel concordem Catholicorum Præsulũ sensum sibi notum dissimulet, comprobat. Si verò Concilia Provincialia in Ecclesia recepta, authoritate summi Põtificis confirmentur, tunc infallibilem præbent regulã

credendorum. Et ideo in 8. Synodo, *sess. ult. can. 1.* dicitur: *Regulas Ecclesiæ Sanctæ, quæ tam à Sanctis Apostolis, quàm ab Orthodoxorum universalibus, necnon & localibus* (id est Provincialibus) *Conciliis traditæ sunt, servare ac custodire profitemur.*

Sciendum quintò, Spiritum Sanctũ infallibiliter assistere Patribus Concilii, nõ dormientibus vel oscitantibus, sed summâ diligentiâ rei, de qua disseritur, veritatem quærentibus. Neque enim Ecclesia habet novas revelationes, sed ratione, examine, doctrinâ, disquisitione verum discernit à falso, nec nisi post multas collationes, & preces ad Deum fusas. Quia Deus fortiter quidem, sed suaviter omnia disponit: & ideo quia Deus Ecclesiæ fidei firmitatem promisit, illi etiam viros idoneos tribuit ad fidei cõtroversias discutiendas; largitur gratiam & spiritum precum, ad auxilium suum impetrandum exigitque simul curam, vigilias, dissertationes, & operas Patrum in Concilio sedentiũ. Unde si evidenter constaret de Prælatorum incuria, nutarent Concilii definitiones. Cæterùm id nunquam præsumendum est de Synodis ab Apostolico throno cõfirmatis, sed potiùs certũ & constans esse debet, Concilia à Pontifice approbata omnem operam & diligẽtiam navasse, aliàs firmum ratumque in Ecclesia nihil haberemus, & Patrum negligentiam prætexerẽt semper hæretici & morosi. His præmissis.

Probatur speculatio: Ecclesia Catholica errare nõ potest, ut superiori capite demõstravimus. Ergo neque Cõcilia generalia legitimè cõgregata & approbata ullum cõtinent errorem. Probatur consequentia. Impossibile est totã Ecclesiam nõ errare, si Orthodoxi Episcopi in Œcumenica Synodo cõgregati errent. Si enim omnes Pastores,

& præcipuè dum simul conveniunt, à recto fidei tramite devient, aberrare quoque oves universas necesse est. Si sal terræ totius, qui sunt Doctores condiendis populis destinati, evanuerit, in quo salietur? Si lux mundi tenebræ fiat, quomodò subsistet lumen veritatis? Si Ecclesiæ oculi fuerint nequam, nonne totum corpus tenebrosum erit? Ita planè. Ergo si tota Ecclesia errare non potest, neque etiam errare possunt Concilia œcumenica, quæ totam Ecclesiam repræsentant. Neque enim ad exhibendum totius Ecclesiæ sensum requiritur consensus & suffragium fidelium singulorum, alioquin ad abstrusæ cujusvis quæstionis decernendam inquirendamque veritatem, sæcularium sensa postulare, rusticorum decisiones expectare, muliercularum judicia vestigare oporteret, quod ridiculosissimum est. Ergo ad exprimendam Ecclesiæ totius sententiam sufficit Pastorum judicia ventilare. Nam ut dicit Aug. lib. 1. de Bapt. cont. Don. c. 18. *Plenarii Concilii sententia, totius Ecclesiæ consensio est.* Et ideò Gregor. Magn. se quatuor Concilia generalia, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense, non minori prosequi reverentiâ testabatur eâ quam quatuor Evangeliis deferebat. Et Ambros. epist. 2. *Sequor tractatum Concilii Nicæni, à quo nec mors, nec gladius me separabit.* Et Magnus Leo de rebus apud Nicæam & Chalcedonem definitis, ait epist. 78. *Nullum audemus inire tractatum, quasi dubia vel infirma sint quæ tanta per Spiritum sanctum fixit authoritas.*

Dices: Si Concilium œcumenicum infallibili polleat authoritate, non indigeret confirmatione Romani Pontificis, quam tamen esse necessariam superiùs supposuimus.

Respondeo Conciliorum definitiones nondum

esse completas donec Romani Pontificis decisio veluti ultimum sigillum apponatur; nam ad illum tandem referenda est omnis fidei quæstio, pro quo Christus oravit ne deficeret fides ejus, & cui præcepit, ut confirmaret fratres suos. Quod sanè incomparabile privilegium uni Romano Pontifici eximium est, nec illud in Legatos transfundere potest, sicut non potest facere quin solus ipse Vicarius Salvatoris, solus Pastor Urbis & Orbis, solus sit Petra, cui innixa perseverat Ecclesia. Idque experientiâ ipsâ compertum fuit; nam errori & schismati Concilii Basileensis Cardinalis Julianus Apostolicæ Sedis Legatus dum turpiter subscripsit, turpissimè erravit, & ministerium suum inhonoravit: sicut etiã cum Dioscoro Ephesinum Concilium secundum à Leone convocatum, sed minimè firmatum, infeliciter impegit. Uno verbo, Concilium totam Ecclesiã non repræsentat, donec Capitis habeat assensum, sine quo truncatum & acephalum est. Adde quod Concilium ex propria ratione Concilii non est ultima regula credendórum, quia contingere potest in Concilio esse dissensiones, & sententiarum diversitates; ideo necessariò debet dari regula superior, quæ nunquam, saltem cum Concilio, possit sentire defectum. Quod si concors Patrum mens in unam nullo refragante sententiam conspiret, tunc Concilium errare non potest, quia totam Ecclesiam, quæ errare non potest, non entitativè, sed authoritativè repræsentat, & in hoc sensu intelligitur speculatio nostra.

Reflexio, & apostrophe ad hæreticos.

Dum Ecclesiam totam in tot Conciliis Oecumenicis, & novissimè in Tridentino post homi-

num memoriam celeberrimo errare iterum atque iterum occinitis (moderni Lutherani & Calvinistæ) mirum est tantùm apud vos potuisse diabolum, ut à solis ortu usque ad occasum tot ac tantos Christianæ fidei Doctores antiquos, & nostræ ætati contiguos non solùm deserere, verùm etiam errantes infrunito ore audeatis appellare. *Sed mirum* (ait Aug. lib. 1. cont. Jul. c. 5.) *si in facie hominis tantum intervallum est inter frontem & linguam, ut in hac causa frons nō comprimat linguam.* Sed absint à verbis meis injuriæ, quæ à vestrorum Ministrorum Romanam Ecclesiam inclementer lacerantium sermonibus non absunt. Ego enim pro dilectione, quæ nihil est erga vos, quam Deo propitio quibuslibet conviciis absit ut de medullis mei cordis exstirpetis, iterū atque iterum rogo: Auscultate maternas Ecclesiæ Catholicæ voces, quæ aperit vobis sinum & ubera, non typho turgentia, sed lacte manantia, & ore Doctorum suorum in hæc verba prorumpit.

Revertere, revertere secta novella, revertere ad matrem, quæ Patres tuos concepit: veritati cede, fruere bono meo, cohibeatur perduellio, impietas expietur, vera Religio conservetur. Apud me invenies, quod Hæresiarchæ tui summâ intentione quæsierunt, nec invenire potuerunt. Ostendant tibi veritatem non solùm facilem, sed etiam favorabilem. Errores quosque tuos iisdem telis, quibus armaris, retundam: Traditionum depositum, quod custodio, quod sexaginta fortes ambiunt, ex quo mille pendent clypei & omnis armatura fortium, quod viginti Oecumenica Concilia circumvallant, quod nubes testium doctissimorum, & juxta sanctissimorum adornat, monstrabo tibi; aliaque quæ facilius est sentire,

quàm dicere, tibi ſpondeo majora percepturæ. Ne timeas vinci, quia ſi vincaris, & vinces; nam ſi ego victor tui, ita tu triumphatrix erroris: nec ſolá me ſuperaſſe exiſtimabo, vincemus utraque, utraque noſtrûm palmá referet: ego tui, tu hæreſis, ſi tandem benè deſeras quod malè tenuiſti.

Errorem tuum, amabò, jam tandem agnoſce, & erubeſce, vel ſerò diſcas ab Apoſtolo non omni ſpiritui credere; diſcas à Salomone multos quidem amicos, unum autem habere conſiliarium de mille, nempe Romanum Antiſtitem, Patrum Patrem, afflictorum perfugium, totum ad clementiam natum, & ad pietatem comparatum. Diſcas Præcurſorum Domini exemplo non ſolùm mollibus non veſtiri, id eſt carnalibus Lutheri doctrinis paſci; ſed nec in modum vento agitatæ arundinis circumferri omni vento doctrinæ. Diſcas Evangelio domum tuam ſupra Petram fundare; nam qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur; ſuper quem verò ceciderit, conteret eum. Obſecro te per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, & contra juris ordinem rogo te, à qua rogari debueram: revoco læſa eam quæ me læſit, ſpreta requiro contemptricem. Veni, veni tantùm, veni citò, & pax erit. Revertere, & ſatisfactum eſt. Humilitatem exhibeo, charitatem promitto, & tu times? Intrepida veni, quò te vocat humilitas, pertrahit amor, recipiet manſuetudo. Secura accede talibus præventa obſidibus. Quod ſi Concilia Œcumenica, in quibus, ut ait Tertull. lib. de jejun. cont. Pſychicos, *ipſa repræſentatio totius nominis Chriſtiani magna veneratione celebratur*, te nec vincunt, nec convincunt; quid reſpondere poteris ſupremo Judici dicenti tibi: Cur Lutherum

Calvinumque toti Ecclesiæ prætulisti? Cur hos apostatas in Apostolos elegisti? Spiritum privatum infallibiliter veritatem discernentem cuilibet fidelium asseruisti, quem perfricta fronte toti Ecclesiæ Petri, pro quo rogavi ut non deficeret fides ejus, impudoratè denegasti? Cur meam de Ecclesia providentiam, dum abstulisti, inhonorasti; & infidelitatis, quasi non steterim clarissimis promissionibus, blasphema accusasti? Verbis meis, quibus solis omnes vis controversias dirimi, adulari finxisti, & proprium judicium superbissima extulisti, quia videlicet Scripturam meam pro ipsa sua altitudine non uno eodemque sensu universi accipiunt, sed ejusdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur, ut penè quot homines sunt, tot illius sententiæ erui posse videantur; suntque non pauca difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant in suam ipsorum perditionem, & tu eorum intellectum sola tibi impudentissimè arrogasti. Id dixit olim Christus sponsus meus, zelotes. Sed iterum atque iterum hæc Hieronymi *epist.65. ad Oceanum*, tibi inculco: *Usque ad hanc diem sine ea doctrina mundus Christianus fuit, eam senex tenebo fidem, quam à parentibus accepi; cur post quadringentos annos* (sexcentos supra mille) *docere nos niteris, quod antea nescivimus?* Si me audis, Christum audis: si me spernis, illum spernis, qui in judicio suo majorem ex hac mea hortatione tibi habet inferre damnationem, si nullam ex ea in te repererit emendationem.

SPECULATIO II.

Summi Pontificis, Romani ſcilicet Epiſcopi in univerſam Chriſti Eccleſiam Primatus oſtenditur: Romana Sedes ex inſtitutione divina centrum eſt Catholicæ unitatis, & veræ Religionis.

AB hac aſſertione abhorruere ſemper hæretici omneſque novitatum amantes. Cathedra enim Petri fuit ſemper ſignum, cui contradictum eſt, illudque veræ Religionis firmamentum variis artibus diabolus ſubruere molitus eſt; modò ſchiſmatibus dividere, modò irriſionibus & blaſphemiis inhoneſtare, modò hæreſibus infeſtare, modò non ſatis cordatorum Catholicorum jaculis ſæpè ſæpiùs vibratis ferire tentavit, ſciens oves Chriſti citò diſperſum iri, ſi paſtor exturbetur, citóque caſuram ædificationem, ſi fundamentum, cui ſuperſtructa eſt, concutiatur. *Neque enim*, ut ſcripſit Cyprianus ep. 55. *aliunde hæreſes obortæ ſunt, quàm inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Judex vice Chriſti cogitatur.* Illum Sacerdotem eſſe Romanum Epiſcopum, clarè ſignificat, dum ait: *Navigare audeat & ad Petri Cathedram, atque ad Eccleſiam principalem, unde unitas Sacerdotalis exorta eſt. Una Eccleſia*, inquit ep. 40. *& Cathedra una ſuper Petrum Domini voce fundata. Quiſquis alibi collegerit, ſpargit.* Ut autem ſolidè ſtabiliatur tam momentoſa veritas, quâ totius Eccleſiæ unitas continetur, ſtatuitur incorrupta ſchiſmatum promptè extinguendorum regula, indigitaturque lydius lapis Catholiciſmi

puri, probati, & purgati septuplum. Totum probationum ab authoritate & ratione momentum ad hoc unum argumentum revoco.

In Ecclesia Christi agnoscenda est aliqua visibilis potestas divinitus instituta, quæ oves Christi pascat & regat, veritates orthodoxas proponat, & controversias fidei componat. Atqui hæc potestas primariò & principaliter Petro Apostolo, ejusque successoribus Romanis Episcopis divinitus concessa est. Ergo Romano Pontifici eximius est in universam Christi Ecclesiam primatus, atque ut rectè ait Illustrissimus Godeus in epistola ad Alexandrum VII. Venciæ die 9. Augusti, an. 1661. Romanus Antistes in ea cathedra collocatus est, *quæ non solùm unitatis centrum est, sed ad quam in rebus dubiis velut ad veritatis oraculum, qui non vult errare, confugere debeat. ::: Num ut verbis Cæsarii Arelatensis utar, sicut à persona B. Petri Episcopatus sumit initium, ita necesse est ut disciplinis competentibus Sanctitas vestra singulis Ecclesiis quid agere debeant, evidenter ostendat.*

Singulæ propositiones, earumque singulæ partes seorsim sunt demonstrandæ. In primis residere in Ecclesia Christi aspectabilem aliquam potestatem Christi ovile regentem, fidei litibus præpositam, quam fideles consulere, cui uniri, à qua schismatis non sejungi oporteat, antiqui hæretici non sunt inficiati, qui propterea frequentia Episcoporum conciliabula cogebant, Romanumque Præsulem & per eum universam Ecclesiam decipere non semel, sed frustra semper, suis moliminibus conabantur. Sed moderni Novatores apponentes iniquitatem super iniquitatem, & Patrum suorum impietatis mensuram implentes, eò præcipitii lapsi sunt, ut ultimum controversiarum de

fide judicium privato cujusvis spiritui afferant, & innixi prudentiæ suæ, contra sensum quem tenuit & tenet sancta Mater Ecclesia, Scripturas ad suos sensus detorquere cuique permittant. Sed verbo Dei, ad quod solum provocant, condemnantur. Dicitur enim Deuteron.17. *Si difficile & ambiguum apud te judicium esse perspexeris, venies ad Sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore, & facies quodcumque dixerint.* 2. Paral.19. *Ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de caremoniis, de justificationibus, ostendite eis,* id est Sacerdotibus, de quibus inibi sermo est. Matt.13. *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisæi, quæcumque dixerint vobis, servate & facite.* Si ita in veteri lege provisum erat, deteriorisne conditionis erit lex nova? Certè non poterit esse una fides, nec idipsum valebunt dicere omnes, sed continua erunt schismata, si tot judices sint, quot capita. Frustra tot expensis, laboribus, peregrinationibus congregabuntur Concilia: frustra ad superiores Prælatos per sexdecim sæcula quæstiones fidei delatæ sunt, si omnia privati judicii sententiâ determinari tutò potuerunt. *Si non sit in Ecclesia una eminens potestas,* inquit Hieronymus dialogo adversus Luciferianos, *tot futura sunt schismata, quot Sacerdotes.* Id etiam constare ex novi Testamenti oraculis, & Patrum traditione statim clarebit. Iste interim locus, quo ut ait Estius, flagellantur omnes hæretici, sufficiet: *Omnis prophetia Scripturæ propriâ interpretatione non fit.* 2. Pet. 1.

Radix totius hac in parte hæreticorum deceptionis est, quod in controversiis dijudicandis jus à judice discernere nolunt, vel nesciunt. Jus dicitur non solùm opus bonum & justum, sed ipsa

etiam regula per quam justum constituitur; quæ regula scriptis mandata dicitur lex: Judex verò ille est, qui authoritate sua jus illud proponit, & juxta illud lites dirimit, & causas omnes judicat. Novatores confundunt jus cum judice, nec advertunt Scripturam esse quidem jus nostrum, juxta quod judicari & regulari debemus; sed illam tamen non esse judicem controversias de ipso Scripturarum intellectu sæpe exortas dirimentem, sed alium, & quidem visibilem esse assignandum.

Nec propterea sequitur authoritatem Ecclesiæ esse supra Scripturam, cujus canonicos libros & sensum illa determinat; sicut non sequitur judicem esse supra jus, sed supra explicationem juris, & determinationem dubiorum occurrentium. Quia nimirum judex non est causa & ratio per se impertiens iuri authoritatem, sed conditio necessaria ad talem authoritatem exponendam. Ex quibus evanescunt plura hæreticorum sophismata ex prava intelligentia illius axiomatis, *propter quod unumquodque tale, & illud magis*, deducta, quod solùm de causis per se influentibus intelligitur, secus de illis quæ se habent ut conditio, qualiter se habet Ecclesia respectu Evangelii, cui non crederemus, nisi nos Catholicæ Ecclesiæ commoveret authoritas, ut olim dicebant Augustinus, & Tertullianus de præscript. c. 19. *Non ad Scripturas provocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta victoria est, aut parum tuta.* Quia, ut ibi prosequitur, de intellectu Scripturarum controversia excitatur. Unde consulenda est visibilis aliqua Christianæ disciplinæ regula, ad quam privatas nostras Scripturarum expositiones exigamus. Et

enim apparuerit, inquit, *esse veritatem disciplinæ, & fidei Christianæ, illic erit veritas Scripturarum & expositionum, & omnium traditionum.* Sed de his satis in superioribus speculationibus actum est.

Quod verò potestas illa primaria Petro eximiâ & singulari prærogativâ divinitus concessa sit; quæ est minor propositio syllogismi suprà positi, sic demonstratur: Petrus à Christo institutus est pastor Ecclesiæ universalis; ei enim semel, iterum, & tertiò à Salvatore & summo Pastore dictum est, Joan. 21. *Pasce oves meas*, ubi non fit distinctio inter has & illas oves, demonstrans alienam esse à suo ovili, quæ Petrum pastorem non agnosceret. Et Matt. 16. *Beatus es Simon Bar-jona. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claves regni cœlorum.* Ubi Veritas manifestissimè loquitur de persona particulari, hanc enim magis singulatim & individuè indigitare non potuit, quàm exprimendo & nomen ejus, & nomen patris, & nomen à Christo illi impositum. Quod verò potestas collata Petro centrum sit unius & veræ Religionis, patet tum quia Petrus petra est super quam ædificata consistit Ecclesia; tum quia adversus Ecclesiam supra Petrum ædificatam *portæ inferi non prævalebunt*, ut ibidem Christus testatur: Ergo Petro data potestas immobile est Ecclesiasticæ veritatis firmamentum, quo labante, adversus Ecclesiam inferi prævalerent; concusso enim fundamento, ruat fabrica necesse est super ipsum ædificata.

Rursum Lucæ 22. *Simon, ecce sathan expetivit vos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Sicut ergo oratio Christi semper est pro sua reverentia exaudita, ita Petro

collata authoritas basis est, cui nunquam defe-ctura Ecclesiæ fides innixa est, ad eamque pertinet & titubantes confirmare, & confirmatos ne ab unitate decidant retinere. Unde ipsemet aiebat Actor. 15. *Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus vos nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Evangelii, & credere.* Non potuisset autem Deus eligere eum, ut quæ doceret, gentes crederent universæ, nisi in totam Ecclesiam ubique gentium diffusam concessam sibi à Deo spiritalis regiminis potestatem haberet. Quamvis enim verum sit omnes Apostolos habuisse extraordinariam potestatem, eamque amplissimam, ut nascentem Ecclesiam propagarent, unde & dictum est eis, Matt. 18. *Quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo.* Hæc tamen quanquanta erat potestas, Petro tanquam capiti subordinabatur, ut unitatis integritas permaneret, & schismatum tolleretur occasio. Sicut duci summa datur in exercitium potestas, Regi tamen subjecta. *Inter duodecim unus eligitur,* inquit Hieronymus lib. 2. cont. Jovin. *ut capite constituto, schismatis tollatur occasio. In quo* (Petro) *primatus Apostolorum,* addit Aug. lib. 2. de bapt. c. 1. *tam excellenti gratia præeminet. Quis nescit illum principatum Apostolatus cuilibet præferendum?*

Idem privilegium Beatissimo Petro cæteri catervatim Patres asserunt. Selectiora testimonia producam, alia deinceps in decursu recitaturus. *Deus unus est,* inquit Cyprianus epist. 40. *Christus unus, & una Ecclesia, & cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Petrus* (addit epist. 75.) *quem primum elegit, & super quem fundavit Ecclesiam.*

Nec minùs eleganter quàm apertè Chrysost.

hom.44.in cap.6.Isaiæ: *Quid autem Petrus basis Ecclesiæ? Ille vehemens amator Christi; ille sermone indoctus, & Rhetorum victor; ille imperitus, qui Philosophis obturavit os; ille qui Græcanicam sapientiam non aliter quàm aranearum telam dissolvit; ille qui sagenam misit in mare, & piscatus it orbē.*

Succinit Magnus Leo serm.2. in natali Apostolorum: *In Petro*, inquit, *omnium fortitudo munitur, & divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur.* Et serm.3.de sua assumpt. *Tantam potentiam dedit ei Dominus, quem totius Ecclesiæ principem fecit, ut si quid etiam nostris temporibus rectè per nos agitur, rectèque disponitur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est: Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*

Astipulatur Optatus lib.4.cont.Parmen. *Negare non potes,* inquit, *scire te in urbe Roma Petro primò cathedram Episcopalem esse collatam. In qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, nec cæteri Apostoli singulas sibi quique defenderent: ut jam schismaticus, & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Piscator,* addit lib.7. *accepit claves, ut negotium unitatis formaretur, ne quæ necessaria est, unitas esse non posset.*

Ergo *sicut in Salvatore* (verba sunt Aug. lib. quæst. novi & vet. Testam.) *erant omnes causæ Magisterii, ita & post Salvatorem in Petro omnes continentur; ipsum enim constituit caput eorum.* Hinc Chrysostomus *hom.55. in Matt.* vocat Petrum omnium Apostolorum os, aitque ipsum *universo terrarum orbi Christum præposuisse.*

Quod autem illa regendæ totius Christi Ecclesiæ primaria potestas successoribus Petri divi-

na jure concessa sit, quæ est altera minoris propositionis pars, facilè convincitur, tum rationibus Theologicis, tum perpetua traditione. Etenim cùm regnum Ecclesiæ perpetuum sit, & usque ad consummationem sæculi duraturum, Principe perpetuo eget, qui Petri primatui succedat, sicut cæteris Apostolis & Discipulis Domini successerunt Episcopi & Sacerdotes; nec est major ratio majorque necessitas unius quàm alterius. Neque enim Ecclesia quæ modò subsistit, minùs exigit unitatem, minusve unius supremi Capitis regimen, quàm Ecclesia primitiva, cujus clavo astabat Petrus; si enim mutaretur modus regiminis, eadem non permaneret Ecclesia: teste namque Philosopho 3. Politicor. cap. 2. *Civitas dicitur manere eadem, quandiu remanet eadem forma Reipublicæ.*

Sanè si, ut paulò antea vidimus, in veteri lege unus erat summus Judex, ad quem majores causæ referebantur, cujus mandatis parêre non declinando ad dexteram vel sinistram, populi astringebantur, ut multis veteris Instrumenti testimoniis confirmari potest, quantò magis id Ecclesiæ Christi negandum non est, quod Ecclesiæ eo magis necessarium est, quo ex variis nationibus, linguis, ingeniisque constat & institutis? Profectò deterioris conditionis esset Ecclesia quàm Synagoga. Imò meliùs esset regnis & rebuspublicis temporalibus provisum, quæ Reges & Duces moderantur. Quin ordinatior foret privatarum familiarum institutio, quas unus paterfamilias administrat. Quamobrem sicut unitas mundi uniformiter gubernati unitatem Dei enarrat, positisque duobus primis principiis, regiminis unitas scinderetur: sic unitas Ecclesiæ ab uni-

tate capitis membra omnia in eadem communione continentis planè dependet.

Sed traditionis luculentissimos testes audiamus. *Quanam de causa*, inquit os Chrysostomi aureum lib. 2. de Sacerdotio, *sanguinem suum Christus fudit? Certè ut pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat.* Ergo Petro concessa pascendarum Christi ovium potestas in successores ejus Romanos Antistites perenniter derivatur. *In qua*, inquit Augustinus *epist.* 162. de Ecclesia Romana loquens, *semper Cathedræ Apostolicæ viguit principatus.* Et ante ipsum S. Irenæus lib. 3. *Ad hanc Ecclesiam* (Romanam) *propter potentiorem principalitatem omnem Ecclesiam convenire necesse est.* Ergo Romana Sedes aspectabile est Religionis Catholicæ centrum.

Quid autem apertius his Hieronymi *epist.* 57. & 58. *ad Damasum*, verbis? *Inde mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam censui consulendam: inde nunc animæ meæ postulo cibum, à Sacerdote victimam salutis, à Pastore præsidium ovis flagito. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri, communione consocior. Super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio. In tres partes scissa Ecclesia me ad se rapere festinat. Præsidiis fulta mundi Arriana rabies fremit. Ego interim clamito: Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus est.* Ergo vera catholicitatis tessera est indivulsa cum Romano Pontifice communio, ejusque Sede Apostolica, quæ ut ait Cyprianus, est Ecclesia principalis, unde unitas Sacerdotalis exorta est. Nec

exorta tantùm, sed per illam etiam usque ad finem sæculi permansura, juxta illud Magni Leonis serm. 2. de sua assumpt. *Soliditas illius fidei, quæ in Apostolorum Principe est laudata, perpetua est: & sicut permanet quod in Christo Petrus credidit, ita permanet quod in Petro Christus instituit.* Permanere autem non potest nisi in successoribus. Ergo sicut qui negaret Romano Pontifici facultatem ligandi atque solvendi Petro assertam, hæreticus meritò censeretur: ita & qui ei denegat pascendarum Christi ovium, & confirmandorum in fide fratrum primariam potestatem, quæ Petro non ut privato homini, sed ut Ecclesiæ præfecto congruebat.

Hinc esse Catholicum, & ab Ecclesia Romana non sejungi, sed cum illa consentire, synonymum Patres existimarunt. *Rogavit,* inquit B. Ambrosius de fratre suo Satyro orat. de ejus obitu, *si cum Episcopis Catholicis, hoc est cum Ecclesia Romana consentiret.* Quia nimirum quoties divisio aliqua ebulliebat, una Catholicorum omnium cura erat, ut se ab Sede Petri nunquã separarent, ad eamque amussim veram Religionẽ exigerent.

Hinc communionem ad Romanam Sedem Catholici Episcopi tota accuratione fovebant, tum litteris mutuis, quibus præcipuarum Sedium Episcopi electionem & ordinationem suam ad Romanos Præsules scribebant, & vicissim Romanus Pontifex principalioribus Episcopis promotionem suam indicabat, ut ex Cypriani epist. 40. & 41. notum est. Tum literis formatis, quæ erant catholicitatis testimonia. Unde Optatus lib. 2. *Damaso Syricius hodie successit, cumque nobis totus orbis commercio formatarum in una societatis communione concordat.* Et Chrysostom. epist. 1.

*epist.*1.quæ habetur *tom.*5.ab Innocentio Romanæ Sedis Pontifice petit, ut cùm reus convictus non sit,literarum ejus communione fruatur.Easdem literas Augustinus *epist.*162. appellat *Communicatorias cum Romana Ecclesia, in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus.* Et *lib.*3. *cont. Cresc.cap.*13. quarundam literarum falsitatem inde damnat, quòd ad Carthaginis Episcopum, Romano Pontifice prætermisso, nunquam Orientalis Ecclesia scriberet. Vide Nazianzenum *orat.*51.ubi eas literas vocat *Communionis indices.*

Hinc cùm aliquid universæ Ecclesiæ indicandum erat, sive quoad disciplinam, sive quoad dogmata, id per Romanum Antistitem, utpote quem maneret omnium solicitudo Ecclesiarum, fieri curabatur. Ejus etiam sententia expectabatur, ut damnatæ in Catholicis Synodis hæreses orbi Christiano innotescerent.Nam & diem Paschalem per Romanum Pontificem toti Ecclesiæ indicari fuisse solitum, ex Concilio Nicæno habetur. Sed ad eam stabiliendam veritatem & integram assertionem nostram persuadendam, gesta Patrum Africanorum tempore Augustini, & cum ipso Augustino congregatorum proferre libet, quæ ex epistolis 90.91. 92. & 93. inter Augustinianas dignosci possunt.

In primis *epist.*90.Patres Concilii Carthaginensis sic ad Innocentium Papam scribunt: *Hoc itaque gestum, Domine Frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, ut statutis nostræ mediocritatis etiam Apostolicæ Sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda salute multorum, & quorumdam perversitate etiam corrigenda. Non dubitamus Venerationẽ tuã, cùm gesta Episcopalia perspexerit, quæ in Oriente in eadem causa confecta dicuntur, id judicaturam*

unde omnes in Dei misericordia gaudeamus. Illis autem Episcopis sic S. Innocentius respondet: *In requirendis de his rebus, quas omni cum sollicitudine decet à Sacerdotibus, maximè à vero justoque & Catholico tractari Concilio, antiquæ traditionis exempla servantes, & Ecclesiasticæ memores disciplinæ, vestræ religionis vigorem non minùs nunc in consulendo, quàm antea cùm pronuntiaretis, vera ratione firmatis, qui ad nostrum referendum approbastis esse judicium; scientes quid Apostolicæ Sedi, cùm omnes hoc loco positi ipsum sequi desideremus Apostolum, debeatur; à quo ipse Episcopatus & tota authoritas nominis hujus emersit.:::Ut quidquid de disjunctis remotisque provinciis afferetur, non priùs ducerent finiendum, nisi ad hujus Sedis notitiam perveniret, ubi tota hujus authoritate, justa quæ fuerit pronuntiatio firmaretur, indeque sumerent cæteræ Ecclesiæ, & velut de natali suo fonte aquæ cunctæ procederent, & per diversas totius mundi regiones puri capitis incorruptæ manarent; quid præcipere, quos abluere, quos velut in cœno inemundabili sordidatos, mundis digna corporibus unda vitaret. Gratulor igitur, Fratres charissimi, quod per cunctas totius orbis terrarum Ecclesias, omnibus unà quod prosit decernendum esse deposcitis.*

Rursum *epist.* 92. Episcopi in Concilio Milevitano, cujus ingenium authore Prospero Augustinus erat, coacti sic ad eundem S. Innocentium scribunt, & *Apostolico ejus pectori insinuantes* petunt, ut *magnis periculis infirmorum membrorum Christi pastoralem diligentiam adhibere dignetur.:: Imitantes Carthaginensis Provinciæ Coëpiscopos nostros, quos ad Sedem Apostolicam, quam Beatus illustras, hac de causa scripsisse comperimus.* Episcopis porrò illis in Spiritu sancto congregatis

sic sanctissimus Papa respondet : *Diligenter ergo & congruè Apostolico consulitis honori ; honori inquam illius , quem præter illa quæ sunt extrinsecus, solicitudo manet omnium Ecclesiarum super anxiis rebus , quæ sit tenenda sententia ; antiquæ scilicet regulæ formam sequuti , quam toto semper ab orbe mecum nostis esse servatam. Verùm hæc missa facio, neque enim hoc vestram credo latêre prudentiam. Quid id etiam actione firmastis , nisi scientes quod per omnes provincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent : præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & Coëpiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est sui nominis & honoris authorem referre debere , velut nunc retulit vestra dilectio , quod per totum mundum possit omnibus Ecclesiis in commmune prodesse. Fiant enim necesse est, cautiores, cùm inventores malorum ad duplicis relationem Synodi sententiæ vestræ statutis viderint ab Ecclesiastica communione sejunctos. Gemino igitur bono charitas vestra fungitur; nam & Canonum potiemini gratia servatorum, & beneficio vestro totus orbis utetur.*

Iterum *epist.95.* ad eundem Sanctissimum Innocentium quinque Episcopi, quos inter Augustinus, post prolixam Pelagianæ hæreseos expositionem & confutationem, eum literis suis finem imponunt, quo Apostolicæ Sedis singularem primatum , & universalem pascendæ potandæque totius Ecclesiæ spiritalem potestatem, & inseminatum Catholicis omnibus in Romanam Ecclesiam temperatum veneratione amorem clarissimè profitentur : *Dabit sanè nobis veniam* , inquiunt, *suavitas mitissima cordis tui , quod prolixiorem epistolam fortassis quàm velles, tuæ misimus Sanctitati. Non enim rivulum nostrum tuo largo*

fonti augendo refundimus; sed in hac non parva tentatione temporis, unde nos liberet cui dicimus, Et ne nos inferas in tentationem, utrum etiam noster, licèt exiguus, ex eodem quo etiam tuus abundans, emanet capite fluentorum, hoc à te probari volumus, tuisque rescriptis de communi participatione unius gratiæ consolari. Quibus respondet S. Innocentius, jam satis eorum se quæsitis duobus superioribus rescriptis respondisse, quid vel de Pelagianorum perfidia, vel de Episcoporum Catholicorum sententia ipse sentiret.

Vides ex hoc præclaro reciprocarum literarum commercio, quanta solicitudine Patres, & Patrũ facilè Princeps Magnus Augustinus, Sedi Apostolicæ tanquam Religionis centro visibili, basi communionis, & Christianæ veritatis cathedræ principali adhæserint. Nec illam cum Ecclesia Romana, velut perenni & præcipuo doctrinæ fonte, communionem Occidentales duntaxat Episcopi, sed ipsi etiam Orientales totâ & sanctâ accuratione ambiebant, uti ex multis passim obviis, sed nominatim ex epistola III. Hieronymi perspicuum est, in qua sic habetur: *Ante annos plurimos cùm in chartis publicis juvarem Damasum Romanæ Vrbis Episcopum, & Orientis atque Occidentis synodicis consultationibus respondentem.*

Eandem veritatem perennis Ecclesiæ consuetudo clarissimis testificationibus confirmat. Etenim totius orbis Catholici consensione sæculorum omnium usu firmata fideles omnes à Romani Præsulis ore controversiarum judicia postularunt, postulata expectarunt, & data præcipuâ reverentiâ susceperunt. Semper etiam ab exordio Christianismi usque in præsentem diem in gravaminibus, in fidei controversiis, in conscientiæ

casibus & dubitationibus, in legibus ferendis, in dispensationibus obtinendis, in Episcopis ordinandis, adversus tyrannos protegendis, vel etiam ob delicta deponendis, vel ad partes infidelium propagandæ christianitatis gratiâ mittendis, in Synodis confirmandis, in sæcularibus potestate suâ abutentibus corrigendis, puniendis spiritali gladio, & anathemate feriendis ad Sedem Apostolicam & totius Ecclesiæ caput recursum fuit. Atqui nullus est legum Christi sanctior interpres, quàm perpetua Ecclesiæ Catholicæ consuetudo, quâ non ad Antiochenum, Alexandrinum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Parisiēsem, Lugdunensem, Coloniensem, Toletanum, sed ad Romanum Antistitem omni tempore, ab omni loco personæ quælibet Catholicæ & Orthodoxæ confugerunt, intelligentes ad illum pertinere & transfundi verborum eorum efficaciam, quæ Petro Veritas non semel inculcavit, *Pasce oves meas: Confirma fratres tuos, &c.* Unde in Jure, 24. q. 7. dicitur: *Quoties ratio fidei ventilatur, non nisi ad Petrum, id est ad sui nominis honorem & authoritatem habentem, recurrendum est.* Et iterum: *Majores Ecclesiæ causas, præsertim circa articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelligit, qui novit pro eo Dominum exorasse, ne deficeret fides ejus.* At enim quid aliud sunt omnia ferè decretorum & decretalium volumina, quàm Romanorum Pontificum ad Episcoporum, aliorumque plurimorum consulta & dubia variis in regnis enata responsiones, atque rescripta?

Ipsa etiam Sacra Concilia hanc veritatem ultrò confitentur. Sardicense in epist. ad Juliū, Chalcedonense epist. ad Leonem, sexta Synodus in epistola ad Agathonem, aliaque tum provincialia,

tum generalia non minus huic assertioni favent, quàm suprà laudata Africana. Hinc decretorum suorum confirmationem à sancta Sede postularunt, ut nominatim in calce Concilii Tridentini videre est; Patribus nimirum existimantibus perseverantem in Sede Petri vivere potestatem, & excellere authoritatem, ut ait Magnus Leo. Illud etiam Augustini *in Psal. contra partem Donati*, præ oculis habebant: *Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Sede Petri; ipsa est Petra Ecclesiæ, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Si autem Romana Ecclesia nullâ in orbem Christianum primatus & principalioris regiminis prærogativâ emineret, cur illam solam recognoverunt? cur ab illa firmitudinis robur doctrinæ suæ adjici petierunt Synodi in spiritu Sancto congregatæ? Quia nimirum illi iidem sanctissimi Patres, qui se ovium suarum Pastores in suis quique diœcesibus noverant, Ecclesiæ se Romanæ oves esse sincerissimè fatebantur, juxta illud ab Eusebio Emisseno, vel potiùs Eucherio Lugdunensi serm. de nativitate Joannis, præclarissimè scriptum. Expendens enim magnificam illam Petro demandatam provinciam pascendi agnos, pascendi & oves, ait: *Priùs agnos, deinde oves Petri commisit, quia non solùm Pastorem, sed Pastorum Pastorem eum constituit. Pascit igitur Petrus agnos, pascit & oves: pascit filios, pascit & matres: regit & subditos, & Prælatos. Omnium igitur Pastor est, quia præter agnos & oves in Ecclesia nihil est.*

Hinc Concilia etiam numerosissima à Romani Pontificis fide & communione sejuncta in varios sæpè errores prolapsa sunt. Testis est Antiochenum II. in quo damnatus est Athanasius; testis Mediolanense tempore Liberii; testis Arimi-

nense quadringentorum & ampliùs Episcoporum tempore Felicis II. ut ex S. Athanasio, Severo Sulpicio, & Sozomeno constat; testis Ephesinum II. tempore Leonis Magni, in quo Eutychiana impietas firmata est; testis denique, ut alia missa faciam, Constantinopolitanum tempore Gregorii II. contra sacras Imagines coactum. Concilia verò à Sede Apostolica indivulsa, ab eademque confirmata, nunquam errasse deprehensa sunt; quin imò post hujusmodi Conciliorum definitiones, non posse sine audacia quæstiones & disputationes institui, docet S. Athanasius; quia eorum sententiæ sunt verbum Domini, inquit idem Pater epist. ad Africanos. Nec dubia esse possunt aut infirma quæ tanta per Spiritum sanctum fixit authoritas, ut ait S. Leo *epist.*78. *cap.*30. Unde Ambrosio *epist.*32. teste, moriendum potiùs est quàm ab eis recedendum; & Magnus Gregorius *epist.*24. eorum decreta sic se suscipere ac venerari fassus est, ac sancti Evangelii quatuor libros. Ergo unio ad Romanam Sedem ejusque Antistitem Christiani orbis Pastorem primum & summum, catholicitatis tessera est. Et sicut unicum in terra sancta templum Dominus esse voluit, inquit eximius Doctor Sorbonicus Ludovicus Halein suis de Ecclesia manuscriptis, ut omnes in unum Israëlitæ convenirent, nullumque inter eos schisma oriretur, ut patet *Deuteron.*12. *vers.*4. sic Sedes Romana in medio Ecclesiæ constituta est veluti signum conspicuum & aspectabile nationum omnium oculis objectum, ad quod respicientes Ecclesiæ omnes & singulæ in unitate florerent, & sese adversus omnes hæreses & schismata incolumes conservarēt

Sed ipsorum sacrorum Conciliorum mentem,

non argumentorum circuitu deductam, sed propriis eorum verbis expressam, ante Lectoris oculos expandamus, ut quid de Ecclesiæ Romanæ principalitate censuerint, ipsa nos doceat. Et quidem veterum Conciliorum sententias multas retulimus, plures omisimus, quia veras à dubiis secernere sine grandi prolixaque indagine non potuimus. Ultimorum tamen œcumenicorum Conciliorum doctrinam in medium proferre, Theologis Catholicis non erit ingratum.

Luculentæ sunt Magni Concilii, & Conciliorum numerosissimi, utpote 1280. Prælatis constantis, Lateranensis sub Innocentio III. *cap.* 5. voces in hunc modum: *Romana Ecclesia disponente Domino super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, utpote Mater omnium Christi fidelium & Magistra.* Concilium etiam Constantiense *sess.* 45. propositionibus quibus suspecti in fide post interrogationem assentiri vult, istam accenset: *Vt credat quod Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit, ejus nomine proprio expresso, sit successor B. Petri, habens supremam authoritatem in Ecclesia Dei.*

Consonat definitio Concilii Florentini in literis S. Vnionis, ubi *approbante sacro Concilio,* sic Eugenius pronuntiat: *Definimus S. Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Romanum Pontificem successorem esse B. Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ Caput, & omnium Christianorum Patrem & Doctorem existere, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse.*

Sacrum etiam Concilium Tridentinum ean-

dem veritatem & in actu signato, ut loquuntur, & in actu exercito, id est & disertis verbis,& variis factis doctrinam illam supponentibus exertè tradit. *Si quis dixerit*, inquit sess.7. de Baptismo, can.3. *in Ecclesia Romana,quæ omnium Ecclesiarum Mater est & Magistra, non esse veram de Baptismi sacramento doctrinam, anathema sit.* Et sess.14.de Extrema unctione: *Nec profectò*,inquit, *Ecclesia Romana aliarum omnium Mater & Magistra*, &c.Et sess.25.de delectu ciborum,&c. *Hortatur sancta Synodus*, inquit, *& per sanctissimum Domini nostri atque Salvatoris adventum Pastores omnes obtestatur, ut tanquam boni milites illa omnia quæ sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum Mater & Magistra statuit,quibuscumque fidelibus sedulò commendent,&c.* Hinc *sess.6. c.1. de reform.* Romanum Pontificem *Dei in terris Vicarium* appellat, qui in omnes Episcopos delinquentes *sua suprema Sedis authoritate animadvertere* possit. Hinc *sess.14. c.7.* declarat: *Meritò Pontifices Maximos pro suprema potestate sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuisse peculiari judicio reservare.* Hinc *sess.24.de reform.c.1.* docet, *Beatissimum Romanum Pontificem solicitudinem universæ Ecclesiæ ex muneris sui officio debere,& ovium Christi sanguinem,qui ex malo negligentium & sui officii immemorum Pastorum regimine peribunt, Dominum nostrum Iesum Christum de manibus ejus esse requisiturum.* Hinc *sess.25.c.22.* salvam vult intelligi authoritatem Sedis Apostolicæ. *Postremò*, inquit, *Sancta Synodus omnia & singula sub quibuscumque clausulis & verbis,quæ de morum reformatione atque Ecclesiastica disciplina in hoc sacro Concilio statuta sunt,declarat ita decreta fuisse,ut in his salva*

semper authoritas Sedis Apostolicæ & sit & esse intelligatur. Hinc affirmat ad ipsum pertinere Ecclesias de Pastoribus providere, Concilia generalia indicere & confirmare, de eorum intellectu dubia declarare, Ecclesiæ universalis tranquillitati invigilare, abusus corrigere, causas Episcoporum graviores terminare, non residentes punire, circa impedimenta matrimonii disponere & dispensare, de calicis concessione judicare, ita ut nihil eo inconsulto novum, aut hactenus in Ecclesia inusitatum decernatur; idque non tam docet, quàm ubique passim inculcat & supponit. A textibus referendis supersedeo, ne vel Concilium exscribere, vel infinitis citationibus has chartas implere cum cruce & fastidio Lectoris compellar. Tantæ autem innumerorum sacræ Synodi testimoniorum nubi fidem negare, vel eorum conspirante & consentiente sententiã non cogi, nisi impiis & perfrictæ frontis hominibus permissum non est.

Denique ab hac doctrina & assertione nostra nunquam recessit Ecclesia Gallicana, sive vetus, sive moderna. Nam præter Irenæum suprà memoratum, & alios infinitos brevitatis gratiã prætermittendos, rem hanc confecerunt gemina Galliæ nostræ immortalia ornamenta, & primæ magnitudinis astra Prosper Aquitanicus, & Bernardus Claravallensis. Prior enim carmine de ingratis, sic modulatissimè pangit:

Sedes Roma Petri, quæ Pastoralis honoris
Facta caput mũdo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

Eodem modo loquitur Author librorũ de Vocatione gẽtium, à Gelasio Papa opusculo adversus Pelagianos cum laude memoratus. Hos libros

nonnulli Ambrosio, sed absque ullo solido fundamento asseruerũt, plures Prospero vindicarũt: unde sub istius nomine Duaci anno 1576. & deinde Coloniæ 1609. editi sunt. Favent huic sententiæ tria pervetusta manuscripta nomen Prosperi præferentia. Sed quia has conjecturas infirmas esse docti recentiores contendunt, affirmantque Authorem illorum librorũ, sicut & celebris epistolæ ad Demetriadẽ (quem eundẽ esse fatentur) Africanum esse, nec more veri Prosperi inimicos gratiæ exagitare, nec ipsum Augustinum cõmemorare, quod à methodo Prosperi Aquitanici tã alienũ est quàm quod maximè, ideò ab hac critica quæstione abstraho. At enim quia omnes fatentur authorem illum incognitum pervetustum esse, catholicum, imò & à Gelasio Magistris Ecclesiæ annumeratum, placet testimonium illius è Prospero, mox relatæ sententiæ simillimum proferre, quod habet lib. 2. c. 16. *Quamvis gratia christiana non contenta sit eosdem habere limites quos Roma, multosque jam populos sceptro crucis Christi illa subdiderit, quos armis suis ista non domuit; quæ tamen per Apostolici solii principatum amplior facta est arce religionis, quàm solio potestatis.* En primatum Ecclesiæ Romanæ stricta & soluta oratione clarissimè expressum.

Sed apertius nihil produci potest iis quæ variis in locis tradit Bernard. Duo selectiora referre sat erit. *Non modò ovium* (inquit Eugenium alloquens lib. 2. de consideratione) *sed & Pastorum tu unus omnium Pastor. Vnde id probem, quæris? De verbo Domini. Cui enim non dico Episcoporum, sed Apostolorum sic absolutè & indiscretè totæ cõmissæ sunt oves? Si me amas, Petre, pasce oves meas? Quas? illius, vel illius populi, civitatis, aut regionis, aut*

certi regni: Oves meas, inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, ubi distinguitur nihil. Et infrà: *Ergo, juxta canones tuos alii in partem solicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Nonne si causa extiterit, tu Episcopo cœlum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & satanæ tradere potes? Stat ergo inconcussum privilegium tuum tibi tam in datis clavibus, quàm in ovibus commendatis. Cum quisque cæterorum habeat suam, tibi una commissa est grandissima navis facta ex omnibus, ipsa universalis Ecclesia toto orbe diffusa.* Horum omnium porrò privilegiorum rationem ab Ecclesiæ unitate repetit ibidem his verbis: *Sunt quidem alii cœli janitores & gregum Pastores; sed tu tantò gloriosius, quantò & differentius præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos. Tibi universi crediti, uni unus. Nec modò ovium, sed & Pastorum tu unus omnium Pastor. Ubi unitas, ibi perfectio.* Quam rationem superiùs ponderavimus, pauló etiam inferiùs magis magísque illustraturi.

Non sunt etiam prætermittenda ejusdem Bernardi verba epist. 190. ad Innocent. II. *Oportet ad vestrum referri Apostolatū pericula quæque & scādala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Cui enim alteri Sedi dictum est aliquando: Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Ergo quod sequitur, à Petri successore exigitur: Et tu aliquādo conversus confirma fratres tuos. In eo planè Petri impletis vicem, cujus tenetis & sedem; si*

vestrâ admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, si vestra authoritate conteritis fidei corruptores. Nihil arbitror planius vel luculentius in nostræ assertionis confirmationem posse produci.

Consentiunt Doctores Ecclesiæ Gallicanæ recentiores. Dies me citiùs deficeret, si Cardinalis Perronii, Coëffetei, aliorumque Doctorum Sorbonicorum verba recensenda proponerem. Compendio agam si sacræ Facultatis Parisiensis solenne decretum anno 1659. unanimi consensione editum proferam in medium. *Omnes & singuli Magistri nostri palam apertoque ore professi sunt, nihil se in Summorum Pontificum authoritatem decernere, aut moliri, aut etiam cogitare velle. Imò verò omnes & singuli, ut obedientiæ filii, ipsum Romanum Pontificem ut summum Jesu Christi Vicarium & universalem Ecclesiæ Pastorem, cui plenitudo potestatis à Christo data sit, cui omnes utriusque sexus obedire, cujus decreta venerari, & pro se quisque tueri, & observare teneatur, ut semper agnoverunt & confessi sunt, ita nunc quoque sincerè, fideliter, & libenter agnoscunt & confitentur.* Hæc inclyta Facultas, quæ tum fidei zelo, cùm rerum omnium scientiâ dubios omnes eruditos facit, utra harum virtutum utram vincat.

Nonnullis permagni momenti documentis varia præoccupantur quæstiones & objectiones.

Plures de Romani Antistitis authoritate quæstiones pro dignitate resolvere operis nostri angustiæ non sinunt, nonnullas etiam inter consectaria infrà derivanda sufficienter, tametsi non operosè, attingam; at infinitas alias Theologis

positivis & Juris Canonici peritis ventilandas relinquo. Ad doctrinæ tamen stabilitæ lucem & tutamen quasdam placet præceptiones instituere, quibus innumeras lites quadantenus interlucabimus, & pullulantes sine fine objectiones putabimus.

Sciendum itaque primò, eximiam aliis à Petro Apostolis quæcumque super terram ligandi concessam potestatem, ob quam pari omnes consortio honoris fuisse præditos, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudinem solidatam Patres nonnulli affirmant, Petri tamen primatui nullatenus officere vel adversari, ut satis suprà ostendimus, omnique argumentorum genere communivimus. Sed in præsentiarum magis exponere, magisque ex Patribus illustrare, ut innumeræ difficultates præcludantur, operæpretium est. Itaque Apostolis non est ligandi solvendique vis collata tanquam supremis & independentibus potestatibus, sed sicut ministris præcipuis, uni tamen superiorī principaliorique authoritati subordinatis, ut unitas totius corporis uno in capite radicata & fundata salva consisteret. *Inter Beatissimos Apostolos*, inquit Magnus Leo epist. 84. *in similitudine honoris fuit quadam discretio potestatis, & cùm omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut cæteris præemineret.* Et B. Cyprianus lib. de unit. Eccl. *Hoc erant utique & cæteri Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur, primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, & cathedra una monstretur.*

Et sanè hierarchica Ecclesiastici ordinis unitas & tranquillitas sicut unum adorat Deum, unum Redemptorem agnoscit, unam fidem prædicat & baptisma unum, unam legem, unum exigit eo

rundem Sacramentorum usum : ita unum caput postulat, & totius uniformis regiminis Principem veneratur. Quocirca regimen spiritale politico longè antecellit. Cùm enim diversæ nationes pro varietate locorum variis egeant institutis genio & moribus accommodatis, plures etiam sunt in distinctis discrepantibusque ditionibus Reges, quorum unus ab alio nequaquam pendet: At verò in spiritali Christi regno gentes omnes quàmlibet moribus discrepantes, in unam tamen coïre fidem, eidem subdi Evangelio, iisdem disciplinæ legibus collum subjicere tenentur, unde ad unam sacri regiminis formam à cœlesti hierarchia exemplatam, unitas omninò requiritur summi Sacerdotis. Si enim Rex unus est apibus, si ductor unus in gregibus, si in armentis rector unus, si militum copias unus continet Dux, si regno imperat Monarcha unus, si Rempublicam Dictator administrat, si domum paterfamilias, navim nauclerus unus gubernat; quidni Hierarcha unus unam Christi reget Ecclesiam ovili, exercitui, regno, navi, & domui sacris in literis comparatam?

Verùm enim verò, si Apostoli ad tantum sublimis potestatis culmen provecti, Principem tamen unum Petrum agnoscebant, multò potiùs non possunt Episcopi in cujusvis Sedis fastigio sedentes Romanæ Sedis Antistitum primariam potestatem & principatum spiritalem detrectare. Veritas enim est, Apostolis, utpote primis Evangelii præconibus, Ecclesiæ Christi, ut sic dicam, confundatoribus & propagatoribus, & nominatim Paulo Doctori gentium & Magistro in veritate, & Vasi electionis nomen Christi coram gentibus omnibus portaturo, extraordinariam

tificibus obloquendi cacozeliâ actos, receptam à Catholicis omnibus de primatu Petri & successorum ejus sententiam lacessere non desinere: quia consuetudine omnia fastidiendi in naturam inductâ, amoreque sui tumentes, nihil magni habere se crederent, nisi maxima quæque carperent, & conquisitis affectatæ eruditionis technis inumbrarent. *Parvo nihil parvum, magno nihil magnum*, aiebat non coram Deo, sed coram se magnus Seneca. Ita istis Apostolicæ Sedis, cui veluti centro uniti Catholici sumus, hostibus parva parvique facienda videtur illa Cathedra, cui Christus commisit orbem terrarum, ut cunctis ovibus & agnis sibi sine discretione concreditis latiùs præsideret religione divina, quàm dominatione terrena: minusque esset quod sibi bellico labore olim Roma subdiderat, quàm quod pax Christiana subegit: ut multa regna uno confœderarentur imperio, & citò pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis, uti Magnus Leo *serm.* 1. *in Natali Apost.* prosequitur. Isti verò morosi ardeliones omnem de Apostolica Sede detrahendi occasionem nanciscentes, nulla ex Ecclesiæ Romanæ juratis hostibus argumenta deprompta prætereunt; nova etiam omni labore adinvenientes, videntur se loqui aliquid grandius ore mortali, rati sibi fore honorificum & gloriosum, si cum Sede soli Deo inferiori congrediantur. At enim quid emolumenti tandem reportant? Suum in Ecclesiam illam Apostoli ore laudatam odium non argumentis, sed levissimis conjecturis, vel potiùs sophismatis, malisque artibus produnt.

Sed dices: Magnus ipse Gregor. *lib.* 7. *epist.* 69.

titulum *Episcopis Universalis* repudiavit; unde in multis Juris Canonici locis ex eodem Gregorio prohibetur, ne Romanus Antistes, Universalis Episcopi nomenclaturâ insigniatur: Ergo Romano Pontifici non est in universam Christi Ecclesiam divinitus collata potestas suprema.

Respondeo, titulum Universalis Episcopi humillimum S. Gregorium respuisse, tum ad confundendam Joannis Patriarchæ Constantinopolitani superbiam, qui cum sibi turgentem titulum impudentissimè arrogarat. Tum ad æquivocationem sub nomine *universalis* latentem retegendam, quod vel universalem in essendo, ut loquuntur, vel in causando significare potest. Quanvis enim Romanus Præsul sit Episcopus universalis veluti in causando, quatenus omnes inferiores Prælatos regit, ad eorum consulta respondet, in eosque fluenta doctrinæ & disciplinæ, uti suprà S. Innocentius aiebat, derivat: Non tamen Episcopus est universalis in essendo, quasi ipse sit proprius & proximus cujuslibet Ecclesiæ particularis Pastor. Et hunc sensum indicat Gregorius in ratione quam subjungit: quia si esset universalis, cæteri non essent Episcopi. *Si unus*, inquit, *universalis est, restat ut vos Episcopi non sitis*. Et lib. 4. epist. 34. *Triste valde est, ut patienter feratur, quatenus despectis omnibus, prædictus frater & Coepiscopus meus, solus conetur appellari Episcopus.*

Porrò si Pontificibus sentientibus in se sicut in Christo Jesu, id est christiana humilitate, prærogativarum inflatos titulos detrectantibus tam sponte vitiligatores illi credunt, cur iisdem Sedis suæ primatum & potestatis plenitudinem affirmantibus non credunt? Synicio pro suo arbitratu

rem à Synodo maturè discussam absque ratione rescindere nolenti, sed statuta Patrum sicut propria custodire satagenti; Gregorio etiam Episcopi universalis in essendo, id est solius Episcopi titulum invidiosum respuenti fidem lubentissimè adhibent: quidni ergo sancti Innocentii, Sanctique Leonis non tam vocibus quàm fulminibus superiùs productis cedunt? Ipsius saltem Gregorii Magni, cujus profundam humilitatem mirari, non in depretiationem primæ Sedis intorquere debuerant, voces audiant, quas ad Mauritium Imperatorem scribens, sic extulit lib. 4. epist. 32. *Cunctis Evangelium scientibus loquor, quod sancto, & omnium Apostolorum Principi Petro dominica voce totius Ecclesiæ cura commissa est.* ::: *Et cura ei totius Ecclesiæ & principatus committitur.* Ex quo infert, quod si Petrus tantis licèt privilegiis decoratus non dicitur Apostolus Universalis, multò iniquiùs Joannes Constantinopolitanus *superbũ atque pompaticum*, Universalis Episcopi nomen arripit, quasi solus ipse totius Ecclesię Episcopus sit. *Absit*, inquit, *à cordibus Christianorum nomen istud blasphemiæ, in quo omnium Sacerdotum honor adimitur, dum ab uno sibi dementer arrogatur.*

Duo etiam sunt in præfatis geminis Gregorii Magni epistolis diligenter observanda. Primum est, nomen illud Episcopi Universalis à Concilio Chalcedonensi Romano Pontifici esse assertum, sed illud Romanos Episcopos præ modestia Vicariis Christi digna non usurpasse tamen. *Certè*, inquit, *pro B. Petri Apostolorum Principis honore per venerandam Chalcedonensem Synodum Romano Pontifici* (nomen illud) *oblatum est. Sed nullus eorum unquam hoc singularitatis vocabulum assumpsit, nec uti consensit, ne dum privatum ali-*

quid daretur uni, honore debito Sacerdotes privarentur universi. Quid est ergo quod nos hujus vocabuli gloriam & oblatam non quaerimus, & alter sibi hanc arripere etiam non oblatam praesumit? Vides sanctae Sedis egregiam supremae authoritatis & majoris humilitatis temperaturam ex hoc Gregorii loco invictè probatam. Supremam primatus illius dignitatem demonstrat vocabulum Episcopi Universalis ab oecumenica Synodo Romano Episcopo oblatum, cujus etiam meminit *lib. 4. epist. 36. & 38.* Sed eximiam christianae humilitatis moderationem evincit tantae tanti vocabuli gloriae repulsa, ipsâ nominis usurpatione gloriosior.

Alterum quod observetur dignum est, Gregorium *epist. illa 69. lib. 7.* dum titulum illum ambitiosum rejicit, unà suae Sedis primatum demonstrare, dum ait acta in Synodo à Joanne *sine Apostolicae Sedis authoritate atque consensu nullas vires habere.* Unde Eusebium Thessalonicensem aliosque complures Episcopos coram omnipotente Deo contestatur & admonet, ut propriâ *pastorali constantiâ*, & suâ *Apostolicâ authoritate suffulti praedonem irruentemque lupum excludant*, nec sinant Synodum celebrari, *quae nec legitima quidem, nec Synodus* (reluctante nimirum Sede Apostolicâ) *dicenda est.*

In illo Gregorii processu, an christiana humilitas, an pastoralis vigoris generositas palmam retulerit, difficilè judicaverim. Id solùm constans & perspicuum est, nullum suâ humilitate Romanae Sedis primatui detrimentum accersivisse Gregorium, sed primariam illius potestatem validè confirmasse. Nam & Joannis superbiam contrivit, & acta Synodi illius *Sede con-*

tradicente Apostolica, soluta esse, *lib.* 4. *epist.* 34. affirmat: & injurias suæ Sedi illatas in Petrum ipsum refundi ibidem contestatur: *Etsi peccata Gregorii tanta sunt*, inquit, *ut pati talia debeat; Petri tamen Apostoli peccata nulla sunt, ut pati ista mereatur.* Et nisi Joannes resipuerit, se juxta canones adversus illum Apostolica authoritate processurum comminatur. Quibus suæ Sedis in cæteras Ecclesias nedum Occidentis, sed & Orientis, easque præcipuas, qualis Constantinopolitana erat, primariam authoritatem clarissimè demonstrat.

Romanæ Sedis primatus Regum monarchiæ & supremo dominio egregiè favet.

Sciendum tertiò, inimicos S. Sedis, ut Pontificii primatus defensoribus invidiam creent, opportunè importunè Regiæ Majestatis jura objicere, quæ citò dicunt peritura, si Romano Antistiti supremus in totam Christi Ecclesiam Principatus asseratur.

Verùm hæc invidiosissima, & juxta iniquissima calumnia (quæ etiam Conciliorum potestatem, & supremam Ecclesiæ authoritatem, ubicumque tandem resideat, peræquè petit) à clarissimis Doctoribus validè repulsa, falsitatis convicta, & in authores regesta est. Et certè nec exemplorum præsidia, nec rationum momenta desunt, quibus facile est demonstrare, sanctæ Sedis hostes Regum quoque esse inimicos, & supremæ Romanorum Antistitum potestatis spiritalis inficiatores disjiciendis quoque Regibus, deturbandæ Monarchiæ, fovendis perduellibus, convellendis sceptris viam sternere & munire.

Illud est & fuit semper hæreticorum genium,

infrunitæ libertatis amore dominationem omnem pessumdare. Illis, ut alicubi apud Sinnichium legisse me memini, classicum præcinerunt quidam Judæi, à Juda Galilæo antesignano dicti Galilæi, qui solum Deum appellari Dominum fas esse credebant; ideoque referente Josepho *lib.* 18. *Antiquit. cap.* 2. gravissimas luere pœnas, maluerunt, quàm Cæsarem Dominum appellare. Quamobrem Apostoli, qui à Christo Galilæo dicto Galilæi etiam cognominabantur, sæpius ejusdem criminis insimulabantur ab æmulis in nominis æquivocatione malignè ludentibus; unde ut ab ea sese suspicione discipuli Domini purgarent, debitam Regibus obedientiam inculcabant.

Quis nescit Uviclefum post indictum Ecclesiæ bellum, Reges etiam aggressum fuisse, dum peccati mortalis consciis dominii & regni jura denegavit? Hieronymum à Praga & Joannem Hussum gemina diabolicæ informationis ostenta, his pestilentissimis dogmatis persuasos Boëmiam intestinis rebellionibus incendisse nemo ignorat. Latherum Henrico Angliæ Regi peræquè ac Romano Papæ fuisse injurium, & atrocissimis insectationibus maledixisse compertum est. Galliam nostram concitatis à Calvino flammis flagrantem non ita pridem Patres nostri viderunt, quas nec millionum hominum sanguis, nec infinitæ profusæ lacrymæ extinguere potuerunt. Batavia legitimi Regis imperium post introductum Calvinismum à suis cervicibus depulit. Parricidium post hominum memoriam flagitiosissimum, & solo Christi Deicidio inferius, post ejuratam Romanæ Sedis reverentiam Angliæ Primores in Regem suum Caro-

lum Stuart, ſtupente orbe ſub Sole toto perpetrarunt. Nec ex impetu ſubitæ iracundiæ, vel clandeſtini ſicarii pugione, ſed ſolenni Senatuſconſulto in eam impietatem perduelles proruperunt, quam credere poſteri detrectabunt, noſque ipſi vix crederemus, niſi tantum facinus ſæculum noſtrum æternis tenebris obſcuraſſet.

E contra pleni ſunt omnes libri, pleni nominatim Gallorum Annales feliciſſimis eventibus, quibus regna Sedi Apoſtolicæ devotiora fortunavit Deus, ut in Conſtantino, Pepino, Carolo Magno, Ludovico Pio, Ludovico Juſto, aliiſque claret. Sed invictiſſimi Monarchæ noſtri Ludovici decimiquarti cognomento Magni exempla hodierna ſplendidiora ſunt, quàm ut ea prætermittam, quæ omnium oculos perſtringunt, omnium admirationem cient & rapiunt. *Neque Hercules contra duos.* At noſter Ludovicus Hercule major, fœderatis cum Batavis totius Europæ poteſtatibus non obſiſtit modò, ſed aggreditur etiam & proſternit. Interim urbes & provincias inexpugnabiles eâ celeritate capit, quâ venatores capiunt feras; & Cæſare felicior, nunquam venit, nunquam videt, quin vincat. Ne mirare ſi vincat Heros Chriſtianiſſimus, qui ſub Deo militat, pro Deo pugnat, pro Catholicæ & Romanæ Eccleſiæ fide & finibus propagandis laborat.

Hi ſunt & fuere ſemper rebellionis gradus, ut primùm Monarchiæ ſpiritalis Romano Antiſtiti eximiæ jugo excuſſo, in deturbationem terreni & temporalis Principatus ſponte irruat, ſuperioris omnis impatiens, fiatque ſimul & exlex & exrex. Quia ſicut non minùs reipſa quàm vocabulo affinia ſunt Lex & Rex: ſic hæretici legum omnium hoſtes & effrenis libertatis amantes, in

Reges legumlatores qua data vel accepta occasione libentes insurgunt. A solis ergo Ecclesiæ hostibus caveant sibi Reges; hæretici enim post eversam infandis moliminibus spiritalem Ecclesiæ potestatem, monarchiam terrenam totã concutiunt, omnia sus deque miscent, Principatus suffodiunt, & dicunt: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Certè cùm non sit in Scripturis expressior Regibus in populos, quàm Ecclesiæ ejusque Capiti Romano Pontifici in oves Christi à Déo collata potestas, quid acceptius tumultuosis, turbidis, & seditionum amantibus esse potest, quàm si per scandulas contritæ Ecclesiasticæ hierarchiæ, & scissæ in capite vnitatis, ad illam Principum cervicibus periculosissimam, & coronis omnibus exitialem assertionem viam parent, qua Regia potestas populo, Reipublicæ, Comitiis, vel Senatibus ad libitum arctanda vel protendenda, punienda quoque audacissimè subjicitur?

Ratio verò fundamentalis traditæ huc usque doctrinæ ex ipso Romani Pontificis primatu deducitur, adeo ut Regum potestas in suo ordine suprema eo sit firmior, quo primatus ille est certior. Etenim dum Papa tanquam Ecclesiæ caput universas sibi subditas oves docet, non magis politicam Regum potentiam minuere, quàm suam spiritalem infringere potest; quia utraque peræquè à Deo stabilita, peræque à Traditione recepta est. Regula autem ad quam Põtifex oves verbo doctrinæ pascens pronuntiata sua exigit, Scriptura est, vel Sacra Traditio: unde quidquid in contrarium Romanus Pontifex in Regum jura (quod absit, & nunquam Deo benè vertente, & Ecclesiam suam dirigente continget) moliretur,

moliretur, totum vel in errorem facti, vel privatam ipsius personalemque sententiam facilè revocaretur.

Manifestum est autem, quod ille idem qui absque ullis limitibus dixit Petro: *Pasces oves meas*; non minùs edixit: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Ille idem qui prædicavit, *Gentes sibi electas, ut per os suum audirent verbum Evangelii, & crederent*; non minori solicitudine inculcavit: *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi quasi præcellenti, sive Ducibus tanquam à Deo missis. Quia sic est voluntas Dei, ut bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam.:::: Regem honorificate. Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.* 1. Pet. 2.

Si quid ergo circa Regum potestatem pronuntiare voluerit Pontifex, ad illius profectò verba suam definitionem exigere tenebitur, cujus vices gerit Christi Servatoris; illius vestigiis insistet, cujus occupat sedem: Principis nimirum Apostolorum doctrinam æmulabitur Sedes Apostolica, dicetque procul dubio cum Beato Juda Thaddæo, *perversorum esse, dominationem spernere, majestatem blasphemare.* Illud Apostolicum perduellibus regeret: *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Commisso sibi gregi, verisque præcipiet Catholicis reddere omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. Sacerdotibus etiam imperabit, fieri supplicationes pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt. Omnes

denique admonebit, Principibus & Potestatibus subditos esse, & dicto obedire.

Quia nimirum scit Romanus Antistes, quod quemadmodum nullus Catholicorum gregi incorporatus censendus est, qui ejus jussibus non paret, quem Christus æternus Pastor & Episcopus animarum orbi Christiano sine discretione præfecit: ita Christiani nominis indigni sunt, qui Regum imperium & jussa contemnunt. Scit quod ipse Christus æterni Regis Filius, Patri æqualis & consubstantialis, cum posset à tributis immunitatem jure obtendere; nihilominus ut præberet exemplum, factisque probaret quod verbo docebat, maluit exactoribus morem gerere, quàm sibi exemptionem à communi lege vindicare. Scit Pontificiam & Regalem potestatem in suo quamque genere & ordine esse supremam; & quod sicut authore Ennodio Ticinensi, Romanæ Sedis Præsulem suo sine quæstione Deus reservat arbitrio (casibus hæresis, aliisque in sacris Canonibus memoratis exceptis;) *quia*, inquit, *Beati Petri Apostoli successores cælo tantùm debent innocentiam*: ita etiam authore Irenæo lib. 5, cap. 24. *Cujus jussu homines nascuntur, eodem & jussu Reges constituuntur.* Scit denique Apostolum non dixisse, Non est potens nisi à Deo, sed *Non est potestas nisi à Deo*; quia tanquam bona colenda potestas est etiam in præfecto non bono. Unde prudentissimè Carolum VII. Pius II. admonebat: *Unum à te petimus, charissime Fili, ut Sedis Apostolicæ detractoribus semper non credas, multa illorum passionibus tribuens*; illorum nimirum qui Pontificiam authoritatem Regali adversari comminiscebantur.

Momentosa de Ecclesiasticis judiciis consectaria derivantur.

CODOLLARIUM I. *De quaestionibus juris.*

EX dictis hactenus sequitur, Romani Pontificis fideles docentis sententiam locum esse theologicum, unde argumenta & probationes eruere est. Si enim ad Petri successorem pertinet oves Christi verbo pascere, & fratres confirmare, sine dubio ejus authoritas pluris in Theologia facienda est, nec potest à Catholicis contemni.

Ad cujus claritatem considerandum est primò, quod quamvis laudabilis sit eorum zelus, qui Pontifices etiam ut privatas personas nunquam in hæresim lapsos esse contendunt: quia, inquiunt, non est verisimile quod homini hæretico fidei summam Deus committat, vel possit alios in fide confirmare, qui seipsum dirigere non valet: tamen ut ab infinitis ex Ecclesiastica historia depromptis instantiis expeditè liberemur, distinguere placet errorem in personalem & judicialem. Nam in Petro aliud erat pertinens ad privatam excellentiam, aliud ad communem Ecclesiæ utilitatem. Romanus autem Pontifex non est hæres culparum, virtutum, sanctitatis, aut prærogativarum personalium Petro à Domino concessarum; sed in his Petro succedit, quæ spectant ad communes & necessarias Ecclesiæ utilitates. Quidquid ergo sit de erroribus personalibus, abstrahendo etiam ab illa quæstione (quam pro rei dignitate in præsentiarum resolvere non vacat) utrum Summi Pontificis definitio ad Ecclesiam directa sit infallibilis regula fidei: quid-

quid, inquam, sit de illis quæstionibus, à quibus omnino abstrahimus & intactas volumus, id tamen certum est, Pontificem per sua judicia Christi Ecclesiam nunquam posse in errorē abripere.

Quin etiam, ut rectè in suis de Ecclesia commentariis observat eximius Sorbonæ Doctor Ludovicus Halé, abstrahendo à quæstione de infallibilitate summi Pontificis, ea tamen est prærogativa Sedis Romanæ, quæ à fide ita nunquam deficere potest, ut ab Ecclesiæ corpore per apertam separationem avellatur. Ecclesia enim nunquam ab unitate sua discedet. At Romana Sedes centrum est Ecclesiasticæ unitatis: Ergo nunquam sedes illa ita à fide defectura est, ut à reliquo Ecclesiæ corpore avellatur. Unde Augustinus in Psal. contra partem Donati: *Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Sede Petri; ipsa est petra Ecclesia, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Hinc Nicolaus I. *in epist. ad Michaëlem Imperatorem*, ait: *Privilegia ipsius Sedis perpetua sunt, divinitus tradita atque plantata: impingi possunt, transportari non possunt.* Et Leo IX. *in epistola ad Petrum Antiochenum*, asserit orationem Christi obtinuisse, *quod hactenus fides Petri non deficit, nec defectura creditur in throno ipsius.* Quia nimirum, ut Magnus Leo sæpe citatus ait, sicut permanet quod in Christo Petrus credidit, ita permanet quod in Petro Christus instituit, in cujus Sede Petri vivit perseveratque potestas, & excellit authoritas. Unde nec ab Ecclesia Catholica toto orbe diffusa Sedes Romana separari, nec à Romana Sede vera Christi Ecclesia recedere unquam potest. Unde præclarè Petrus Aurelius *in vindiciis censuræ, pag.* 13. ait posse quidem privatos homines crimen illud admittere, & ab Eccle-

ſia Romana deficere ſchiſma conflantes : *Sed tota*, inquit, *ſimul multitudo Chriſtianorum fidelium tanti mali eſt incapax : ideóque nec ad punctum temporis ſponſi ſui Pontificis* [illegible] *viventis amorem, vel* [illegible] *abjicere poteſt.*

Conſiderandum ſecundò, non ſolum Romanum Pontificem, ſed etiam Prælatos omnes, & quoſvis in dignitate conſtitutos duplicem veluti perſonam induere, privatam ſcilicet & publicam. Quam diſtinctionem licèt quidàm irrideant, nihilominus tot ſunt illius præſidia, ut nemo prudens reſpuere illam meritò poſſit. Quis enim niſi communi ſenſui intercedens valeat inficiari, Prælatos ſupremoſque judices, dum decreta edicunt, dum cenſuras ferunt, dum ſedent pro tribunali, non privatæ, ſed publicæ perſonæ munus gerere & ſuſtinere? Quis ignorat Magiſtratibus, Legatis, Regumque Oratoribus longè excellentiorem deferri honorem eo, qui eis ut privatis perſonis exhibetur, injuriaſque eis quâ publicis Miniſtris intentatas eo eſſe atrociores, quo bonum commune eſt peculiari divinius? Nonne Caïphas, quia erat Pontifex anni illius, quantumvis ut privatus de Chriſto malè ſentiret, præter mentem divinum illud oraculum, quo tota Redemptionis œconomia compendioſè continetur, Spiritu ſancto linguam præmovente eructavit tamen : *Expedit ut unus moriatur pro populo, ne tota gens pereat?* Nonne ipſe Legiſlator noſter Chriſtus poſt improbatas Scribarum & Phariſæorum privatas noxas, eorundem tamen ſuper cathedram Moyſis ſedentium dicta reverenter excipiẽda, & exequutioni mandanda præcepit? Denique quid crebrius & verius in libris aſceticis, Theologiſque moralibus inculcatur?

quid Concionatores commovendorum ad pœ-nitentiam hominum causâ majoribus clamoribus de ſacro ſuggeſtu deplorant, quàm non pau- [illegible] quà privati ad regna cœlorum perveniſſent, perfunctos tam[illegible]oribus & prælaturis æternùm perituros? Quia nimirum [illegible] ſtant vitæ privatæ & publicæ officia; unde potentes potenter tormenta patientur, qui licèt privatis muneribus fecerint ſatis, publica tamen officia vel ſuſtinuerunt incurioſè, vel certè prodiderunt. Ergo homines, illi potiſſimùm qui aliis præſunt, duabus quaſi induuntur perſonis, quarum una communis eſt & publica, altera quæ propria ſpectat negotia, & prudentiâ domeſticâ, vel etiam monaſticâ gubernatur. Ergo diſtinctionem illam perſonæ publicæ & privatæ, quam expungere nonnulli moliti ſunt, omnium non Theologorum modò, ſed & hominum communiſſimas notiones non reſpuentium uſus induxit, & conſenſus munit.

Ex quibus conſequitur, privatas ſummi Pontificis ſententias (quod idem de aliis quibuſvis Eccleſiæ Prælatis proportione ſervata dicendum eſt) longè minoris eſſe ponderis & authoritatis iis decretis quæ pro communi bono Eccleſiæ poſt orationum, collationum, diſputationum, aliarumque id genus diſpoſitionum apparatum Paſtor Eccleſiæ conſtituit. Nemo, ni fallor, dubitabit, quin Innocentii III. opuſcula, gravia licèt & erudita, iis decretalibus authoritate inferiora ſint, quibus idem Pontifex ad Epiſcoporum & Eccleſiarum conſulta reſpondet. Adriani Papæ in libros Sententiarum commentarios nullus epiſtolis Innocentii I. ad Synodos Africanas directis æquiparabit. Omnes etiam Theologi fatentur

Romanæ Sedis responsa & pronuntiata, quibus rogata ab Ecclesiis aliquid ad fidem vel bonos mores pertinens, directis ad totam universam Ecclesiam diplomatis, Ecclesiáque universâ consensu suo decreta illa divinis Fidei morumque regulis consona esse comprobante, definit, fideles omnes adstringere. Ergo manifestũ est posse aliquid ab Ecclesiæ judicibus quà publicis ministris proficisci, quod majorem sibi vendicat authoritatem. Et in hoc sensu distinctionem decretorum Episcopalium, atque adeo & præcipuè summi Antistitis *ex Cathedra*, vel ex privata sententia, commodã & legitimam esse nemo inficias iverit.

Est tamẽn alia distinctio nonnullis quidem probata; quam tamen, ut quod sentio aperiam, nec veram reor, nec ferè intelligibilem. Quidam ergo Romanam Ecclesiam à Romano Antistite discernentes, illi præcipuam authoritatem concedunt, quam isti denegant. Sed hic scrupulus facilè èvellitur. Tum quia omnia alicujus Sedis privilegia non nisi pro sedente instituta sunt. Tum quia qui ad Sedem Apostolicam accedit, non omnes Romanos incolas; vel Clerum adit universum, sed sanctissimum Christi Vicarium consulit, ab eoque expectat & oracula doctrinæ, & responsa salutis. Tum quia non populo Cleroque Romano, sed Petro ejusque successoribus factæ sunt promissiones ita præcisè & minutatim, ut Petrum in individuo iis characteribus Christus designaverit, quibus accurati, & ut sic dicam formalistæ tabelliones solent tabularum publicarum acta solicitè & penè anxiè communire, ut antea ponderavimus. Tam luculenta autem Christi verba tam singulatim Petro asserta in sensus tropologicos detorquere, est illi aditum patefa-

cere, qui verba illa, *Hoc est corpus meum*, sensibus metaphoricis inumbrant. Tum quia à Romano duntaxat Episcopo sacra hactenus Concilia decretorum confirmationem, difficultatúmque enucleationem postularunt. Tum demùm, quia alioquin in Christianismum democratia & confusio babylonica invehetur, Ecclesiastici imperii sacra monarchia destruetur, & radicitus exstirpato Ecclesiæ Capite, totum Ecclesiæ corpus à fundamentis evertetur. Vnde quidam Theologus Parisiensis in paucis celebris Author, nimirum Theologiæ familiaris, sic rectè scripsit: *Authoritas Pontificalis stabilis penitus & immobilis, & velut anima Ecclesiæ; subjectum autem & quasi materia authoritatis illius est persona illa, cui Deus potestatem largitur.* Et longè antè S. Leo *serm. 3. de sua assumpt.* in divinum hunc rugitum prorupit, quo tota hæc dissertatio compendio continetur: *De toto mundo unus eligitur Petrus, qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ partibus præponatur; ut quamvis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multique Pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.* Quod autem ibi de Petro dixit, in successores ejus esse dilatandum, & perpetuò in Ecclesia duraturum manifestissimè locis suprà laudatis affirmavit.

Denique advertendum est, Ecclesiastica de jure judicia, sive à Pontificibus, sive à Conciliis lata, esse diligenter ex contextu ponderanda. Neque enim intendunt omnia quæ proferunt æquali semper authoritate vigere. Cùm enim verbis opinandi, vel probabilitatis utuntur (sicut in Clementina unica de summa Trinitate, probabilior eligitur opinio de infusione virtutum) vel si

controversia relinquitur indecisa & indefinita, ut in omnibus de conceptu immaculatæ Virginis hactenus emanatis diplomatis liquet; tunc etsi Pontifex in unam vel alteram partem videatur propensus, non intendit tamen rem tanquam ad fidem pertinentem definire. Tunc verò intendunt Ecclesiastici judices rem ad fidem spectare, cùm vel sub interminatione anathematis, vel sub pœnis hæreticis infligendis aliquid proponunt, oppositumque aiunt Ecclesiæ regulis, Scripturæ & sacræ Traditioni adversari. Illud etiam considerandum, quod quando Pontifices & Concilia aliquid obiter & in transcursu præter præcipuum institutum dicunt, non continuò censent illud ad fidem pertinere. In decretis namque duo distinguere est, & intentam conclusionem, & rationes conclusionis: conclusionem fidelibus credendam proponunt; ad rationes autem quas producunt defendendas, pro aris & focis pugnare inutile est; quia sæpè afferunt causas non necessarias, sed verosimiles; non cogentes, sed congruentes.

COROLLARIUM II. *Ecclesiæ de quæstionibus facti judicia magnâ quidem cum reverentiâ excipienda sunt, at errori absolutè obnoxia sunt tamen.*

NUlla est, vel esse potest in prima hujus consectarii parte difficultas. Nemini enim Catholico dubiū est, quin authoritas summi Pontificis & Ecclesiæ in quæstionibus facti decidēdis magni sit ponderis & momēti, quas in suis cōstitutionibus & diplomatis ad totam Ecclesiā directis recensent. Quæ enim authori gravi & cordato, vel historico locupleti adhibetur fides, nō est

summo Antistiti, aliisque Ecclesiæ judicibus deneganda, qui in omnibus quâ par est gravitate & prudentiâ, ascitoque peritiorum judicio procedere solent. Sanè idcirco credimus Arium circa Trinitatem, Nestorium circa Incarnationem, Pelagium circa gratiam impegisse, quia Pontifices & Concilia, à quibus hæresiarchæ illi profligati sunt, ita esse testantur. Usus etiam ad nostra usque tempora perenniter certos libros proscribens, idem apertè confirmat. Si enim Christi Vicario Prælatisque Ecclesiæ parendum humiliter est, dum alicujus codicis lectione interdicunt, quidni iisdem parendum erit, dum personam aliquam feriunt, & hæreticis accensent? cum etiam per excommunicationis latam sententiam personæ ipsæ censuris inustæ proscribantur.

Itaque certum est & fuit semper, Pontificiam authoritatem posse se ad privatas personas eorumque libros extendere, eosque erroris & accusare, & damnare, ut continenti Ecclesiæ praxi perspicuum est. Ergo cùm legitimam authoritatem revereri teneamur, manifestum est Ecclesiæ & Pontificum de quæstionibus facti judicia magno esse honori habenda.

Quanvis ergo hujusmodi judiciis non sit, nec possit fidei infallibilitas & certitudo esse annexa, non hoc propterea solo nomine judicia Pōtificia, vel Synodalia eludi possunt, ne omnia ludificari velimus: quia ut rectè & eleganter dixit Petrus Aurelius, omnes Prælatorum sententias juridicas (de quarum subreptione non constat, aut justa est dubitādi ratio) omnes colere, omnes venerari oportet, ut Pastorū vocem, ut Magistrorum Ecclesiæ doctrinā, ut eorum quibus dictum est, *qui vos audit, me audit*. Non omnia morosè

perſcrutari, vel vitiligando dijudicare oportet, ſed piè, ſed humiliter, ſed quietè eorum judicium ſuſcipiendum eſt, quibus paſcere oves, & dubios confirmare fratres à Domino commiſſum eſt.

Falli in his judiciis & Pontifices & Concilia poſſe omnes alicujus notæ Theologi poſtea referendi docuerunt: at non continuò reſpuenda illa judicia ſunt, quandiu falſitas vel ſubreptio non apparet. Quod in his falli poſſint, dum falli eos nulla bona ratio perſuadet, nihil mea refert, ut cum Bernard. *lib. de præcept. & diſpenſ. cap.* 12. loquar, qui non ſum conſcius. Præſertim cùm teneam de Scriptura, quod labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiã, & legem ex ore ejus requirũt, quia Angelus Domini exercituum eſt. Ergo à labiis cuſtodientibus ſcientiam leges omnes reverenter accipiam: *ipſumque proinde* (verba ſunt Bernardi) *quem pro Deo habemus, tanquam Deũ in his quæ apertè non ſunt contra Deum, audire debemus. Hi fuere ſenſus* (inquit præfatus Aurelius Bernardi verba ponderans) *hæc pietas, hic in Deũ & Dei Præſules honor meliorum Chriſtianorum, & ipſorum etiam hæreticorum.* qui nimirum Epiſcopalia judicia hoc ſolo nomine nunquam eluſerunt, quòd dicerent infallibilis non eſſe authoritatis. *Tanta enim* (ſubdit) *per omnem Eccleſiam, tam humilis, tam caſta in Epiſcopos Eccleſiæ Patres obſervantia percrebuerat, ut ejus etiam veſtigia in transfugis hæreticis remanerent.*

Sanè ſi in humanis judiciis nemo mentis compos eo defenſionis ſeu effugii genere utitur; quis tutò eo ſolo titulo Eccleſiaſtica judicia ludificari, & ad nihilum redigere præſumet, quòd errori abſolutè obnoxia ſint? At nemo ita inſanit, ut idem Author egregiè monet, ut judicis, vel Senat-

tus, vel Regis ſeatentiam repudiet, quòd ſit ab hominibus lata, infirmis utique ac labilibus. Nemo exceptionem illam admittit, judicem nimirum falli poſſe, dum reipſa deceptum eſſe non patet. Certè niſi gravis urgeat in contrarium ratio, hoc effugium nemo cordatus aliud eſſe cenſuerit, quàm pertinacis animi, & ipſo lumine communi carentis obſtinationem obedire detrectantem. Privilegium infallibilitatis, inquis, in rebus facti non habet Eccleſia. Dictum benè. At tu privilegium iis judiciis ſine gravi cauſa obſiſtendi unde habes? In facti litibus dirimendis Eccleſiæ Præſules non ſunt ab errandi periculo immunes, addis, infirmitate circundati, labiles, mortales denique, non Angeli, vel Beati. Ita planè, ſed an propterea expectandus de cœlo Angelus, vel Beatus immobili æternitate fruens, ut quæſtiones illas exerto ore definiant? Hanc cogitationem reſpuit communis ſenſus, reſpuit ſani quietique animi verecundia.

Stultiſſimum eſt (aurea ſunt Aurelii verba) *& inauditum iſtud genus exceptionis adverſus conſtitutas publicè authoritates, quarum nulla incolumis eſſe poterit, ſi debitum eis honorem pudoremque hoc telo concutere liceat, quo humanarum rerum omnis ordo & diſcrimen evertitur, omniaque ad peræquationem & confuſionem fœdiſſimam deducuntur. Falli poſſe publicarum poteſtatum judicia, non inficiamur; homines enim ſumus, & naturæ noſtræ meminimus. Sed ſi illæ judicando falli poſſunt tot tantiſque præſidiis quibus ab errore vindicentur præmunita, quantò magis in reprehendendo falli poterunt privati homunciones, nulla re cum eis conferendi? Superbia nimia eſt modeſtiam exigere, quam ipſe non exhibeas; infirmitatis humanæ admonere, quam*

in te obliviscaris. Quod si & tu homo es, & falli potes, & nihil est quod in te audiendo me securum ab errandi periculo præstet, quantò æquius spectatarum commendatarumque publicè authoritatum judicia reverebor, quóad mihi de earũ errore, si quis subest, certiore argumento constet, quàm reprehensione tua hominis longè incertioris, & futilioris, & ad errandum pronioris, & rebus omnibus infra earum præstantiam authoritatemque dejecti? Nam quandiu dubitandi locus est, nec aperta erroris fides, perspicuaque erroris evidentia in judiciis publicis ostenditur, repudiari debent, longeque amandari privatorum vocula, ac reorũ præcipuè, damnatorumque protervi clamores. Nec illustres probatique judicantium consessus à perpetua notissimaque authoritatis, ac fideĩ possessione sine manifestis & ineluctabilibus argumentis depelli possunt. Hoc enim gentium omnium commune jus in minimis rerum minimarum controversiis quotidiano usu observatur, nec sine summa iniquitate in rerum omnium maximis negligi potest. Hoc denique cuneo Ecclesia Catholica suam in fideĩ mysteriis, divinique ministeriĩ perpetuitate authoritatem tuerĩ solet adversus hæreticorum temeritatẽ, errores ei, imperitias, hæreses, fœdas in omni genere labes similiter objectantium: strenuéque asseverat, & hoc uno verbo petitiones eorũ elidit, non posse sibi sine perspicua iniquitate abjudicari & eripi antiquæ perpetuæque authoritatis possessionẽ, nisi illa crimina & illæ reprehensiones ita evidenter & apertissimè patefiant, ut nulla penitus dubitatio supersit; quemadmodũ in legitimis tribunalibus usurpatur; alioquin in dubio meliorem esse conditionem possidentis, atque adeo ĩmmobilẽ & invictã. Ergo cùm Ecclesia Catholica judicandorum factorum potestatem possideat, nec possit illi antiquæ, perpetuæque

authoritatis possessio sine perspicua iniquitate eripi, quó ad lucidissimæ & penitus ineluctabiles in contrarium rationes proferantur, ex certissima justitiæ lege judicia illa revereri tenemur.

Altera corollarii pars exponitur, & demonstratur, atque concordi Theologorum assensu confirmatur.

Præcipuus & totus difficultatis cardo in hoc positus est, utrum hujusmodi de factis occurrentibus lata judicia tam infallibili polleant authoritate, ut non solùm illa revereri, illis parêre debeamus, sed illis etiam assentiri fide divina teneamur. Res fiet exemplo illustrior & planior: Quando Concilium, vel Papa pronuntiant, aliquem librum esse hæreticum ob quasdam propositiones in suo naturali sensu erroneas, quæ ex eo affirmantur exscriptæ, quæritur utrum tunc non solùm sint reprobandæ propositiones damnatæ (quod pertinet ad quæstionem de jure) sed etiam utrum credendum sit fide divina & supernaturali, propositiones illas totidem verbis reperiri in authore damnato, sensumque erroneum fuisse ab ipso authore prætensum, nec posse ad catholicum revocari. Et hæc vocatur quæstio facti non revelati. Dico *non revelati*; nam de factis revelatis & apertè in sacris paginis expressis nemo ambigit quin ad objectum fidei saltem secundarium pertineant; quia cùm divinâ revelatione (quæ est ratio formalis & motivum fidei) innotescant, non minùs repugnat illis posse subesse falsum, quàm impossibile sit mentiri Deum. V. g. non solùm doctrina Hymenei & Phileti (de qua 2. *Timot.* 2.) fuit hæretica, sed etiam ipsos à ve-

ritate excidisse, & in hæresim lapsos esse, sicut & etiam Sadducæos & Samaritanos schismaticos extitisse, ea fide credimus, quâ sacris Scripturis & verbo Dei assentimur, id est immobili, supernaturali, divinâ, falli vel fallere nesciâ.

Statu quæstionis sic ob oculos posito, sententia nostra ita certa est, ut nullus alicujus nominis Theologus ante quindecim circiter annos inveniatur, qui non solùm oppositum non senserit, sed qui eam etiam vel in dubium unquam revocarit. Imò illud firmissimum adversus hæreticorum calumnias præsidium esse existimarent, si Conciliis & Pontificibus nonnullis ab aliis Conciliis, aliisque Pontificibus impositas hæreses ad errorem & deceptionem circa facta nonnunquam contingentem revocarent.

Ita expressè Cardinalis Bellarminus *lib. 4. de summo Pontifice, cap. 12.* affirmat sextam & septimam Synodum, necnon Adrianum Papam, & Leonem II. in causa Honorii potuisse decipi, quando eum hæreseos Monothelitanæ damnaverunt. Eadem ratione affirmat Stephanum & Sergium errasse in quæstione non juris, sed facti gravissimi, dum pronuntiarunt Formosum non esse Papam legitimum, ab eodemque ordinatos iterum ordinari præceperunt. Idem affirmat Cardinalis Baronius in eadem causa Honorii, contestans id nemini dubium esse posse. Subscribunt eidem veritati Nicolaus Coëffetæus *in suis pro Pontificibus apologiis*, satis notis; Duvallius *in suo de infallibilitate summi Pontificis tractatu, part. 2. q. 1.* Stapletonus *in suis controversiis*, Petavius *lib. 1. de pœnitent. publica, cap. 2.* & *opere de dogmatibus theologicis*, collatam à Conciliis in Honorium & Theodorum hæreseos criminat-

tionem hac nostrâ doctrinâ diluendam contendit. Idem Dominicus Gravina *in suis præscriptionibus*, Melchior Cano *opere de locis*, & Joannes à Sancto Thoma *in tractatu de summo Pontifice*, non semel docuerunt. Denique Cardinalis Pallavicinus nostram assertionem tanquam exploratam supponit *Historiæ Concilii Tridentini lib. 7. cap. 14.* & *lib. 11. cap. 8.* De mente porrò S. Thomæ postea clarebit.

Nec sanè potuerunt Catholici Theologi illi asserto suum non præbere assensum, quod in Jus Canonicum tanquam regula immobilis & indubitata insertum est. Nam *cap. Nobis, de sententia excommunicationis*, sic habetur: *Judicium Dei veritati, quæ non fallit nec fallitur, semper innititur: judicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur* (in definitionibus nempe factorum, judicia enim Ecclesiæ de jure & controversiis fidei uni etiam veritati, nimirum verbo Dei scripturis vel traditione ad nos transmisso innixa sunt,) *quam & fallere sæpè contingit & falli. Propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud Deum, Ecclesiasticâ sit sententiâ innodatus.*

Hujus etiam sententiæ veritate fuisse persuasam sacram Congregationem Cardinalium, patet ex judicio lato de opere Gregorii de Laude, Neapoli edito anno 1660. Scopus ejus Authoris *c. 67. pag. 281.* is est, Abbatem Joachim ab erroribus illi à Magno Concilio Lateranensi assertis vindicare. Huic suo conatui præmittit ex Dominico Gravina, magnum interesse discrimen jus quæstionis inter & factum authoris, quo posito non intendit attributas Joachimo sententias adversus Concilium Lateranense defendere, sed ipsum ab hujusce-

modi errorum labe purgare. Ad examen vocavit librum illum sacra Congregatio, & re maturè discussa, verba illa Authoris, quibus se *id intendere* professus fuerat, ita mutari præcepit: *Conabimur tamen, si fieri potest, Joachimum defendere.* Ergo ex mente sacræ Congregationis etiam post judicia Ecclesiæ, & tale judicium, quo nullum in Ecclesia solennius hactenus fuit, Magni nimirum Concilii Lateranensis 1280. Patribus constantis, licitum est ob graves rationes, reprobando errores, Authores illos purgare, qui eis inspersi sunt. Noverat siquidem sapientissima Congregatio, quod sicut Augustinus *lib. de utilitate credendi* docet, non solùm nihil esse detrimenti, sed non parum esse utilitatis, cùm ex alieno scripto intelligitur aliquid veri, etsi fortè hoc ille qui scripsit, non intellexerit, nec ob aliud Author placeat; nisi quòd eum sensisse non putatur, quod sentiri non oporteat, tunc nullus error obbibitur: quod si in malè intelligendo, & ad bonum sensum Authore reducendo contingit, *Hic error non modò humanus est, sed etiam homine dignissimus. Non enim mala facta* (addit idem Pater *epist.* 38. quod de libris & scriptis peræquè valet) *hominum cognoscendo, sed cognitis non consentiendo, de incognitis autem non temerè judicando, innocentiam custodimus.*

Ipsi etiam summi Pontifices non negarunt, sed confessi sunt, se in factis judicandis & falli quandoque, & fallere etiam posse, & humiliter & verè agnoverunt se interdum intellectu imprudentiâ obscurato, interdum voluntate infirmâ peccare, qui propterea sicut alii ad Sacramentum pœnitentiæ quotidianarum culparum conscientiâ acti accedere tenentur. *Quid miraris* (inquit

Magnus Gregorius lib.1.dialog.c.4.) *quia fallimur, quia homines sumus? Quid mirum, si ore mentientium aliquando in aliud ducimur, qui Prophetæ non sumus? Multum verò est quod uniuscujusque Præsulis mentem curarum densitas vastat, cumque animus dividitur ad multa, fit minor ad singula; tantóque ei in una qualibet re subripitur, quantò latiùs in multis occupatur.* Hinc lata ab uno Pontifice de his factis judicia, & ab eodem & ab aliis Pontificibus nonnunquam rescinduntur, aut revocantur, aut abrogantur, aut immutantur, aut temperantur. Quia nimirum Pontifices in hujusmodi decretis condendis nec divinâ ullâ revelatione, nec Scripturis, nec traditione, sed humanâ duntaxat prudentiâ reguntur. Quamvis autem evidens esse possit videntibus, & ab absentibus præsumi debeat, summum Pontificem esse prudentem & fidelem dispensatorem, id tamen nunquam fide constat. Cum etiam sapientiores & sanctiores Pontifices veritate coacti & propriis experimentis eruditi ultrò fateantur, supremam suam dignitatem non solùm in applicandis legibus, aut in judiciis quæ pendent ex informatione factorum, & ponderatione circunstantiarum ferendis ab errandi periculo non eximi, sed potiùs propter illam qua obruuntur negotiorum immensam molem, pluribus erroribus aut fraudibus exponi. Unde Alexander III. *cap. Si quando, de rescriptis*, ad Archiepiscopum Ravennatensem aiebat: *Aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per litteras tuas quare adimplere non possis, rationabilem causam prætendas: quia patienter sustinebimus, si non feceris quod prava nobis fuerit insinuatione suggestum.*

Ergo ipsismet Pontificibus fatentibus judicia

de factis errori obnoxia sunt & reformationi. Unde omne de quacumque re, etiam ex informatione factorum & circunstantiarum pendens judicium eadem fide suscipere, & sine delectu defendere, non est Ecclesiæ vel Apostolicæ Sedis authoritatem & jura fovere, sed labefactare; non [illegible], sed evertere; non decorare gloriam, sed imminuere, [illegible] hæreticorum ludibrio & sannis exponere. Non eget [illegible] nostro mendacio, adulatione nostra non eget, prima [illegible] summa Sedes veris tam abundè cumulata prærogativarũ titulis, falsis & commentitiis non eget honoribus. Quin potiùs non in vindicanda sibi in factis judicandis infallibilitate, sed in revocandis quæ interdum per subreptionem judicata sunt, gloriam suam quàm verissimè constituit, quia nihil illi veritate charius, nihil antiquius æquitate. *Hoc solet habere præcipuum Apostolica Sedes* (inquit Bernardus epist. 180.) *ut non pigeat revocare, quod à se fortè deprehenderit fraude elicitum, non veritate promeritum. Res plena æquitate, & laude digna, ut de mendacio nemo lucretur, præsertim apud sanctam & summam Sedem.*

Rationes hujus secundæ partis.

Ratio à priori hujus posterioris partis traditur à S. Thoma 2.2.q.1. ubi docet articulos fidei temporum successione non crescere quoad substantiam, sed penes explicationem duntaxat. Manifestum est autem, fidem nova quotidie suscepturam esse incrementa, si facta emergentia ad objectum fidei pertinerent. Sic ergo formatur ratio: Ut aliquid ingrediatur objectum fidei essentialiter, requiritur ut innotescat verbo Dei vel scripto, vel continua traditione ab Apostolis &

Patribus ad nos derivatā; tum quia fides ex auditu, auditus autem per verbū Christi: tum quia Ecclesia non habet novas revelationes, nihil de novo condit, sed vetera duntaxat proponit aut exponit; ideoque juxta præceptū Pauli, depositum custodit sibi creditū, non à se inventū; quod accepit, nō quod excogitavit; rem non in[illegible] sed doctrinæ; nō usurpationis [illegible]atæ, sed publicæ traditionis; [illegible]ic perductā, non à se prolat[illegible] qua nemo debet esse author, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequēs, ut alibi ex Lirinēsi diximus. Tum denique quia non potest habitus ullus vel virtus ulla extra suum objectum adæquatum & specificativum dilatari. Ratio autem formalis fidei Christianæ est divina revelatio in Scripturis vel Traditione expressa.

Atqui facta singularia de novo contingentia, v.g. utrum ille Author hæreticè senserit, utrum talis fuerit ejus sensus, necne, & alia similia, non innotescunt verbo Dei in Scripturis exarato, vel da manu in manū, de ore ad os ab Ecclesia recepto, & ad nos per Apostolos virosque Apostolicos perēni traditione trāsmisso, ut est per se evidēs. Ergo nec in summo Pōtifice, nec in tota Ecclesia residet facultas definiēdi infallibiliter dubia facti; ita ut determinatio circa hujusmodi, tametsi summa sit humilitate & reverentia excipienda, nunquā tamen fide divina credenda sit. Unde qui factis singularibus ab Ecclesia definitis fidem derogat, non continuò hæreseos reus censendus est, sed ad summū temeritatis accusari potest, si se torrēti totius Ecclesiæ sine causa opponat. Quia fides ex singulis factis à Deo minimè revelatis nō pendet; ideoque Ecclesia in disceptandis quidem fidei controversiis infallibili

Dei Spiritu regitur & agitur. Verùm in facti quæstionibus sensibus, rationi & diligentiæ humanæ innititur, quæ licèt sæpè certa sint, interdum tamen patere deceptioni nemo ambigit, qui scit cogitationes hominum timidas, & incertas providentias nostras. Hinc Cardinalis Baronius ad annum 681. num.39. *In iis quæ ad personas pertinent & scripta ipsarum, non tam rigidè reperitur custodita censura. In his enim quæ facti sunt unumquemque contingere posse falli, nemini dubium est; & tunc illud Pauli ad Corinthios usurpari potest: Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.* Et Cardinalis Bellarm. lib.4. de summo Pontif. cap.11. *Concilium generale legitimum non potest errare in dogmatibus fidei definiendis; tamen errare potest in quæstionibus de facto.* Et cap.2. *Conveniunt omnes Catholici posse Pontificem etiam ut Pontificem, & cum suo cœtu Consiliariorum, vel cum generali Concilio errare in controversiis facti particularibus, quæ ex informatione testimoniisque hominum præcipuè pendent.*

Ratio à posteriori petitur ex variis exemplis in quibus apertè claret, sacra Concilia Œcumenica, summosque Pontifices non semel in his facti controversiis à veritate aberrasse. Etenim sexta Synodus generalis, & Constantinopolitana II. cui præerat Papa Agatho per Legatos, Honorium I. tanquam Monothelitarum hæresi infectum solenniter, damnavit, ejusque epistolam lectam & excussam diligenter cum aliis hæreticorum scriptis palā cremari mandavit. Quod sextæ Synodi decretum non solùm omnes Doctores per septem aut octo sæcula receperunt, sed etiam duo Concilia œcumenica, itemque Leo II. & Adrianus II. clarissimis verbis confirmaverunt.

Quod si dicas cum Baronio aliisque recentioribus, acta sextæ Synodi à falsariis fuisse corrupta, adulterata à Theodoro Archiepiscopo Constantinopolitano, propter obfirmatam in hæresi Monothelitanı pertinaciam dejecto, & deinde conciliatâ Imperatoris gratiâ restituto, qui nomen suum obliteravit, & Honorium supposuit, cujus signum est quod nulla in actibus illis mẽtio fit Theodori, qui tamen ob Monothelismum meritò fuerat exauthoratus. Si etiam dicas cum aliis, Honorium in sua ad Sergium epistola reprehẽsibilem fuisse, quia quanvis ejus verba sint ità contexta ut possint Catholico sensu exponi, in speciem tamen videntur Monothelitanæ causæ favere: unde infertur Honorium non leviter peccasse, simulationem tunc temporis adhibens, quando ei ex officio incumbebat grassantẽ hæresim cohibere; subindeque non contra fidem, sed contra officium Pastorale peccasse quando toto Oriente tumultibus & Monothelitarũ publicis moliminibus vexato siluit, & mali granditatem verbis ambiguis & hæresi verisimiliter astipulantibus dissimulavit, non ascendit ex adverso, nec pro domo Dei murum se & propugnaculũ opposuit, ut staret in prælio in die Domini, atque speculator constitutus vidit gladium venientem super terram, & non insonuit buccinâ, ut loquitur Scriptura, imò tãquam mercenarius, & non Pastor, vidit lupum venientem, & fugit. Quocirca Sergius Constantinopolitanus sceleratissimus totique orbi notissimus hæresiarcha, cui dudũ perspecta erat Honorii pusillanimitas, apud Pontificem accusat Monachum Sophronium intrepidum Catholicæ doctrinæ defensorem, ad Jerosolymitanam postea Sedem evectũ,

quòd duarum Christi voluntatum & operationum assertione Christianum orbem molestaret. Cui Honorius accommodato ad omnia tempora ingenio respondit supprimendas esse voces *unius* aut *duarum voluntatum*, conclusitque: *Unum esse Christum Dominum divina, vel humana in utrisque naturis operantem*; ut hac verborum eludentium tergiversatione importunam Sergii in aula Imperatoris plurimùm valentis insectationem declinaret.

Si, inquam, hæc dicantur, libenter audio, eorumque Doctorum intentionem probo, qui non solùm Pontifices prout Pontifices ab errore lõgissimè abfuisse asseverant, sed etiam contendunt, ex speciali Dei providentia nullum Romanum Antistitem, etiam ut privatam personam in fidem Catholicam peccasse. Quod confirmant tum ex celebri S. Maximi cum Pyrrho Monothelita disputatione, in qua ab Honorio hæresis crimen amolitur. Tum ex successoris Agathonis verbis: *Væ mihi*, inquit, *si veritatem Domini mei, quam illi* (Pontifices prædecessores) *sinceriter prædicaverunt, prædicare neglexero.* Ubi affirmat Pontifices decessores à tramite Apostolicæ traditionis nunquã errasse, vel aliqua hæreticæ suspicionis labe hactenus aspersos fuisse. Sed ex his magis instauratur & roboratur veritas nostri consectarii,

Etenim tametsi hæc omnia Baronio concedamus, demusque sextam Synodum supposititiis additamentis fuisse falsatam, quantumvis in contrarium obstare videantur non modò exemplaria Græca, sed etiam Latina translatio contexta à Leone Papa, qui primus Synodum confirmavit, Agathone qui eam indixerat, morte prævento. Imò Leo in epistola sua formaliter ait: *Honorium,*

qui hanc Apoſtolicam Sedem non Apoſtolica traditionis doctrinâ luſtravit, ſed profana proditione immaculatam fidem ſubvertere conatus eſt: qui iterum epiſtola ad Hervigium Regem,& ad Epiſcopos Hiſpaniæ memoriam Honorii damnat. Sed eſto demus illa omnia tam multa, tam antiqua,tanta conſenſione per multa ſecula admiſſa, fuiſſe corrupta,quid reſponderi poterit ad ſeptimam Synodum,quæ eundem Honorium damnat ita luculenter, ut Cardinali Bellarmino nihil aliud dicendum occurrat,niſi Patres ſeptimæ Synodi fuiſſe deceptos ſequendo ſextam, quæ vel corrupta erat, vel per errorem facti Honorium damnaverat? Quid ad octavam Synodum, & ad epiſtolam Adriani in ea inſertam, quibus conceptis verbis aſſeritur Honorium fuiſſe anathematizatum, replicari poterit? Cùm ipſe Cardinalis Baronius confiteatur utriuſque illius Synodi, maximè octavæ acta eſſe ſincera & integra: quid inquam, reſponderi poterit, niſi quod ait idem Baronius, gemina illa Concilia cum Adriano fuiſſe decepta ex adulteratis ſextæ Synodi exemplaribus? Sed ex hoc habemus intentum, nimirum Pontifices & Concilia in quæſtionibus facti poſſe errare, ut prælaudatus Cardinalis ita certum eſſe dicit, ut de hoc nemini poſſe eſſe dubium aſſeveret.

Accedit quod in ſexta Synodo, quæ falſata perhibetur, refertur epiſtola Honorii, quam eſſe ipſius legitimum partũ nemo ambigit, cùm ex ea conentur eruere Authores,Pontificis illius in fide innocentiæ argumenta. Et tamen legentibus cõſtat Honorium in ſuis literis approbare epiſtolam Sergii hæreticam. Quo in facto excuſent Honorium ejus vindices, dicendo Papam illum

illum haud benè epiſtolam Sergii penetraſſe, eamque quantumvis hæreſi ſordentem, in Catholico, quem pati poterat, ſenſu benignè fuiſſe interpretatum, & ita Honorium excuſat P. Petavius *lib.1. de Incarn. c.*21. Sed ex hoc clariùs habetur intentio noſtra, nimirum illũ non continuò eſſe hæreticum, qui deciſiones facti fide divina non credit (ut quidã moderni de nihilo magnas turbas commoventes planè ignoranter effutierunt) & aliquam propoſitionem in ſuo naturali ſenſu hæreticam, quales erant Sergii propoſitiones, in alio eſſe Catholicam cenſet; ſubindeque ſi Honorius non fuit hæreticus exponendo epiſtolam hæreticam hæretici aperti in ſenſu orthodoxo, multò minùs, niſi per ſummam iniquitatem, cenſeri debere hæreticum, qui Catholicum Authorem in communione Romani Pontificis decedentem ad ſenſum catholicum reducere conatur.

Hujuſmodi benignarum interpretationum & charitate pleniſſimarum innumera occurrunt exempla. Et certè qui non ſunt hiſtoriæ Eccleſiaſticæ omninò rudes & imperiti, probè ſciunt, quod licèt in Fidei decretis legitima Concilia inter ſe nunquam diſſideant, vel quæſtiones juris & dogmatum Univerſalis Synodi judicio ſemel ſopitæ nunquam iterum excitentur, quia regula fidei ſemper una & eadem eſt, ſemper immobilis, ſemper irreformabilis, ut ait Tertull. nihilominus in facti quæſtionibus, in exponendo Authorum ſenſu non raró à ſe invicem diſſentiunt, deciſaſque quæſtiones ad judicium iteratò revocant. Sic quandam Monachorum Scytharum propoſitionem, quam Hormiſdas Papa hæretico ſenſu acceptam damnaverat, Joannes II. ſucceſſor beniguiùs intelligens Catholicam

esse declaravit, nec ex duobus istis Pontificibus alteruter hæreseos reus peractus est. Sic Dionysii Alexandrini Episcopi scripta ut Catholica defendebat Athanasius, quia illa ad Ecclesiæ sensum inflectebat; reprobabat verò Basilius, quia in eis Arianorum sensum sibi legere videbatur: nec propterea Arianismi fuit insimulatus Athanasius, qui fuit Arianorum hostis capitalis, sed ad summum in pura facti quæstione errare potuit, dum Arianum sensum abesse, & Catholicum inesse arbitratus est. Sic Origenis libros innumeri Doctores, plura Concilia, non pauci Pontifices, & tota quinta Synodus œcumenica ut hæresibus scatentes condemnarunt. Et tamen Picus Mirandulanus, Genebrardus Doctor Sorbonicus & Archiepiscopus Aquensis, P. Binetus, aliique Origeni quidem assertas hæreses detestantes, ipsum nihilominus Origenem ab erroribus à talibus & tantis impositis vindicarunt. Sic Theodoretum in Cyrillum scribentem, eadem quinta Synodus, tanquam Nestorianæ impietatis reum proscripsit, cujus tamen libros innoxios labisque puros esse testatur & contendit P. Sirmundus. Nec propterea hujuscemodi Apologistæ pro hæreticis habentur, quia damnatos errores ipsi rejiciunt; sed in scriptis eorum, quos defendunt, inesse errores non concedunt. Sic ab Apollinario Damasum, à Celestio Zozimum circumventos in quæstionibus facti nemo inficiatur. Sic per quosdam Monachos ad Innocentium II. fallaciam obrepsisse testatur Bernard. epist. 327. *Nec mirum, nec novum est*, inquit, *humanum animum posse falli & fallere. Monachi venerunt ad vos in spiritu mendacii & spiritu erroris adversus Dominum & adversus Christum ejus. Verbum iniquum*

constituerunt adversus Episcopum, cujus conversationis & vitæ bonus odor fuit hactenus in omni loco. Qui sunt isti, qui ut canes mordent, qui dicunt bonum malum, qui ponunt lucem tenebras? Qui sunt isti, qui contra legem maledicunt surdo, & coram cæco ponunt offendiculum? Quare Domine irasceris in filium tuum? Quare lætificasti inimicos ejus? Ubi est illud Apostoli: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt? In Domino confide, quia dissipabitur consilium eorum; & cùm apparuerit quod verum est, evacuabitur quod ex falso est, ut mentita sit iniquitas sibi. Sic postulantibus Ratisponensibus Monachis Leo IX. corpus S. Dionysii è Gallica Abbatia Ratisponam translatum pronuntiavit, nec tamen tanto thesauro orbatam se Gallia credit. Sic Cosmographorum quorumdam minimè malorum suasu circumventus Zacharias Papa S. Virgilium anathemati subjecit, quòd antipodas dari doceret: nec propterea antipodæ desierunt; quia veritates facti, cùm non sint supra naturam, non Scripturæ, Ecclesiæ, Pontificumque decretis, sed sensibus aut ratione metimur, quibus istorum judicium à natura assertum est. Sic demùm ipsi Summi Præsules in omnibus suis quotidianis diplomatis, decretis, concessionibus, dispensationibus, factorumque judiciis istam aut exprimunt, aut subaudiunt exceptionem, *Si preces veritate nitantur.* Quia rectè sciunt multa sibi pravâ insinuatione suggeri: sciunt non desituros calumniatores, quandiu non deerunt innocentes: sciunt tantum suis circa facta decretis inesse veritatis, quantum sibi facta ritè veréque exposita sunt: sciunt nullam tantam in mundo vigere authoritatem, quæ suo pondere aliquod facti caput persuadeat; nullam

extare potentiam, quæ facta reddat infecta; sed soli Deo eximiam esse prærogativam dicere & facere, mandare & creare, videre res & causare: sciunt non debere Ecclesiam solicitari, nec in ea contentiones ac turbas foveri ob leviculas de meris factis concertationes, quia parum Reipub. Christianæ interest, parum summi Pontificis, parum Episcoporum, Doctorum & Ecclesiæ, modò proscripti errores libentissimè damnentur. Sciũt Ecclesiam debere prorsus esse contentam jure sibi divinitus tradito Fidei capita infallibili authoritate decernendi, & decretis suis refragantes è corpore suo resecandi, si pertinaciter Spiritui veritatis, quo in quæstionibus juris finiendis agitur, imbecillam rationis humanæ sapientiam opponant; ad facta verò infallibiliter determinanda sensuum judicio permissa, jura sua non protendi, quia ex ejusmodi disceptationibus conflari hæresis nequaquam potest. Id rectè scivit beatissimæ memoriæ Clemens IX. qui ad tranquillitatem Ecclesiæ Gallicanæ his facti quæstionibus superioribus annis interturbatæ vires omnes suas conatusque felicissimè contulit.

Nonnulla occupantur objectiones.

Objicies 1. Si vera sit nostra doctrina, hæreses reddentur immortales, omniumque hæreticorum libri tuti & intacti: nullus siquidem liber erit ita proscriptus, cujus censuræ non possint eludi distinctione juris & facti, & adinventione cujusdam sensus Catholici, ad quem damnatæ propositiones inflectentur.

Respondeo sufficere ad extinctionem hæreseon, quod possit Ecclesia propositiones erroneas in eo, quem naturaliter præseferunt, sensu infallibiliter damnare, quantumvis in dubiis

facti non ſit infallibilis. Sanè ſicut ſæpè contingunt calumniatores, qui innocentibus coram Judicibus Eccleſiaſticis falſa crimina imponunt, ob quæ inſontes & plectuntur & infamantur, quia in ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum: ita & Catholicis viris poſſunt erroneæ aſſertiones aſcribi; & tunc Eccleſia infallibili quidem judicio hæreſin impoſitam proſcribit, ſed nequit infallibili judicio definire, utrum actores juréne an injuria, veréne an falsò accuſarint. Nec ſequitur propterea omnes libros hæreticos in tuto poni, tum quia ad proſcribendos libros non exigitur infallibilitas, ſed poteſtas allegatis & probatis innixa: ſicut crimina ſceleratorum in tuto non ponimus, licèt Principibus & Senatibus infallibilitatem non aſſeramus. Tum quia præter ſecuritatem fidei datur humana certitudo, cui nemo ſine temeritate vel amentia contradicit. Sic nemo ſanæ mentis Arii, Neſtoriique perfidiam negaverit, de qua nullus Catholicus Scriptor dubitavit. Tum quia ſenſum libri proſcripti ſæpiſſimè non inficiantur ipſi hæretici, putà Calviniſtæ non negant ſenſum Calvini fuiſſe tranſſubſtantiationem impugnare: unde tunc & error, & author erroris juſtiſſimè proſcribitur; ille infallibiliter, iſte evidenter. Tum demùm quia religioſa filiorum Catholicorum obedientia librorum proſcriptioni humiliter obſequitur, nec latis cenſuris cum ſcandalo ſe opponit, probè ſciens Eccleſiam non ſolùm veritatum infallibiliter definiendarum jure, ſed etiam factorum ſecundùm allegata & probata determinandorum facultate potiri. Ergo nec hæreſibus, nec hæreticis favet noſtra doctrina.

Objicies 2. In Concilio Nicæno poſt anathe-

mate perculsum Arii errorem, procedere ulteriùs voluerunt Patres ad ipsius Hæresiarchæ damnationem. Et quia Eusebius Episcopus Nicomediēsis, & Theognis Nicænus damnationi personæ subscribere noluerunt, eos, tametsi ab hæresi se abhorrere profitentes, priùs excommunicatos sancti Patres Sedibus privarunt. Ergo censebat Concilium œcumenicum, non errorem modò, sed hæreticum etiam anathematizari oportere.

Respondeo argumentum multis peccare. Primò enim etiamsi totum antecedens verum foret, nihil tamen contra nos concluderetur. Nunquā enim negavimus, posse Ecclesiam de personis earumque libris pronuntiare, cum de illis ipsa tribunalia sæcularia ferre judicium queant. Sed infallibilia, & fide divina credenda esse illa judicia nemo unquam probaverit, nullusve Theologus ante paucos aliquot annos affirmare ausus fuerit. Secundò permisso toto antecedente, de cujus veritate statim, nihil inde contra nos. Fatemur enim quod quando hæresis est manifestè ab aliquo tradita, nec est in Ecclesia Catholica controversia, utrum author illam docuerit, tunc tueri hæreticum est hæresim propugnare, sicque nolle damnare Arium erat consubstantialitatem inficiari. Etenim nemini Catholico dubium erat, quin in Christum blasphemiam Arius evomuisset; erant enim convincentia testimonia & notorietate facti manifestissima.

Sed enim in antecedente, historia Eusebii Nicomediensis, & Theognidis Episcopi Nicæni perperam nobis objicitur, quippe quæ nostræ sententiæ non solùm non incommodat, sed eam potiùs singulari luce illustrat. Etenim si Socrati, ex cujus narratione hæc objectio conflata est, credimus, Episcopi illi consubstantialitati Verbi

subscribere noluerunt. *Hanc fidem* (inquit Socrates lib. 1. c. 5.) *approbarunt trecenti decem & octo Episcopi, eique omnes assensi sunt, quinque solùm exceptis, qui hanc vocem* ὁμοούσιον, *id est consubstantiale, repudiarunt: Eusebio videlicet Nicomediæ Episcopo, Theognide Nicææ, Mari Chalcedonis, Theona Marmaricæ, Secundo Ptolemaïdos.::: Proinde & vocem illam vehementer irriserunt, & abdicationi Arii subscribere noluerunt. Ob quam causam Concilium non solùm Ario & omnibus opinionis ejus fautoribus anathema denuntiavit, verùm etiam vetuit, ne Alexandriam ipse Arius omninò adventaret. Edictum porrò Imperatoris Arium, Eusebium, & Theognidem in exilium ire mandavit.* Vides authore Socrate, fidei consubstantialitatis Episcoporum omnium calculo probatæ assensum suum præfatos Episcopos denegasse, imò illam irrisisse, unde & à Concilio anathemate perculsi, & ab Imperatore in exilium amandati sunt.

Nec obest quod *cap.* 10. *seq.* idem Socrates referat libellum pœnitentiæ Eusebii & Theognidis, quo declarant se *fidei decisioni consensisse, anathemati autem Ario à Concilio denuntiato non eam ob causam non subscripsisse, quòd fidem illam incusaremus, sed quòd minimè crederemus, eum qui erat accusatus, hominem ejus generis fuisse.::: Pro certo persuasi, ipsum longè alium esse.::: Iste libellus fuit palinodiæ sive retractationis Eusebii & Theognidis. Ex cujus libelli verbis conjecturam facio* (addit Socrates) *istos quanquam fidei in Concilio decreta subscribebant, abdicationi Arii subscribere noluisse.* Non obest, inquam, tum quia hoc libello testantur se *vi & notione verbi consubstantialis diligenter ponderatâ*, sententiam suam revocare: unde Socrates eorum formulam appellat *libellum pœ-*

nitentiæ, palinodiæ, & retractationis. Tum quia in illo libello nõ significant se abdicationi Arii assentiri, sed *libenter cupere hæresis vitare suspicionem,* quin potiùs se esse omninò persuasos, Ariũ esse innocentem, & Arium seipsum in Concilio purgasse, *& iis quæ ipsi objiciebantur respondisse;* suponuntque Concilium anathemate Arium solvisse & liberasse. Ergo si vera est Socratis narratio, ob negatam fidem Episcopi illi proscripti sunt & Sede pulsi; restituti verò sunt, non damnando Arium, sed fidei decisioni subscribendo.

Abundè hæc ad hujus objectionis confutationem sufficerent, sed veritas est, falsam esse illam Eusebii & Theognidis resistentiam, falsam & supposititiam palinodiam. Constat enim illos & fidei definitioni, & depositioni Arii mente licèt simulata in Concilio cum aliis Episcopis subscripsisse, ut claret tum ex collatione Catholicorũ cum Seve.ianis habita Constantinopoli sub Pontificatu Joannis II. & Justiniano imperante; tum ex Theodoreto *lib.* 1. *historiæ, c.* 7. *&* 9. expresè dicente, Episcopos omnes Arii fautores, *solis Secundo & Theona exceptis, sententiam excommunicationis contra Arium pronuntiavisse. Quocirca impio illo Ecclesiâ exturbato, fidei formulâ, quæ adhuc in Ecclesiis servatur, communi consensu compositâ, & subscriptionibus omnium confirmatâ, Concilium dimissum est. Verùm enim verò Episcopi, quorum nomina suprà citavimus* (inter quæ est Eusebii Nicomediensis, & Theognidis nomen) *veteratoriè & parum sincerè huic fidei formulæ subscripserunt.* Quod probat ex iis quæ ab illis postea gesta sunt. Eosdem fidei definitioni & excommunicationi Arii subscripsisse docent S. Athanas. lib. de decretis Nicænæ Synodi, ubi subscriptionem

illam Eusebio Nicomediensi, qui ad vomitum reversus fuerat, objicit. Idem tradit S. Hieronymus *dialogo adversus Luciferanos*, idque constare ex actis & nominibus Episcoporum Concilii Nicæni affirmat. Unde patet Episcopos illos veteratores, hypocritas, & politicos, & fidei decretis, & damnationi Arii, ne concitatum in se tumultum magis accenderent, subscripsisse. Unde rebus omnibus ritè ponderatis, vel hæc historia non est ad rem, vel assertionem nostram validè confirmat.

Pro solutione aliarum objectionũ nota, Theodoretum semper catholicè sensisse, sed multa ab Episcopis Ægyptiis sibi infensis, & à Legatis Imperatoris excessûs damnatis fuisse perpessum. Etenim propalam spectãte sacro Concilio Chalcedonensi fidem suam his verbis significavit: *Ego per Dei gratiam, & ab Orthodoxis sum nutritus, & orthodoxè prædicavi; & non solùm Nestorium & Eutycheten, sed & omnem hominem qui rectè non sentit, aversor & alienũ existimo.* Quam luculentã damnationem non totum Concilium, sed quidam Episcopi parum ipsi affecti, subterfugii loco habentes, urgebant ut Nestorium prætermisso omni verborum circuitu strictim & præcisè damnaret. Quâ exacerbatione justè ille permotus, ægrè primùm tulit tam acrem importunorum hominum instantiam; deinceps tamen Nestorium suo anathemate perspicuè proscripsit. Sed utut sit, nihil ex illa historia confici contra nos potest, quia cùm nemo dubitaret de facto Nestorii à viginti annis in Concilio Ephesino damnati, meritò à Theodoreto exigi poterat nõ solùm hæresis, sed hæresiarchæ etiam damnatio. Qua observatione variis aliis minutioribus ex Ecclesiastica historia petitis exemplis absque negotio satisfacere est.

Reflexio & apostrophe ad inimicos S. Sedis.

Non solùm Hæreticorum in Romanam Sedem contentio pertinax, & odium æternum est; sed etiam non pauci, ut se dicunt, Catholici, & si Superis placet, Theologi, hanc fixam & immobilem Romanæ Petræ firmitatem omni machinarum genere conquatere visi sunt: quos sic supremus Antistes sequentibus paterni cordis affectibus è Bernardi mellea doctrina depromptis alloquitur. Nec enim infensos sibi dedignatur Vicarius illius qui pro omnibus, cùm adhuc inimici essent, mortuus est. Non abjicit oves errantes summus Pastor, sed se ſulò quærit, & de inventis congratulari sibi amicos peroptat. Corde prosternitur illis qui pedes suos osculantur; & inter præcipuos gloriæ suæ titulos, *Servi Servorum Dei* nomen elegit, ut charius & nobilius.

Mirabimini (inquit) forsan, si non valens tegere dolorem meum, anxietatem reprimere, dissimulare tristitiam, contra juris ordinem revoco læsus qui me læserunt, spretus requiro contemptores, passus injuriam injuriatores amo, rogo denique à quibus debueram supplicari. At si attenderitis quod scriptum est: Sapientibus & insipientibus debitor sum; & illud, Charitas non quærit quæ sua sunt, desinetis fortè mirari, cur non ad vos objurgandum, sed alliciendum compellor, qui vobis condoleo, quamvis non dolentibus; vobis misereor, miseriam licèt non sentientibus suam. Sed inde magis doleo, quod cùm sitis dolendi, non doletis; inde magis misereor, quod cùm miseri sitis, miserabiles vobis ipsis non estis. Nec frustra forsitan vobis compatiar, dummodo vos patientes audiatis unde compa-

tior. Volo vos vestrum sentire dolorem, ut jam non habeatis unde doleatis: volo vos vestram scire miseriam, ut miseri non esse incipiatis. O bona mater charitas, quâ promoveor, quæ sive foveat infirmos, sive exerceat provectos, sive arguat inquietos, sive consoletur pusillanimes, sive corripiat errantes, diversis diversa exhibens, sicut filios diligit universos! Cùm ergo per me vos arguet, mitis erit; cùm blandietur, simplex: quia piè solet sævire, sine dolo mulcere, patienter novit irasci, humiliter indignari.

Cernite, quæso, ô Sectarii, vosque semicatholici, quomodo mirâ Dei providentiâ cæteris Ecclesiis vel ab infidelibus occupatis, vel ab hæreticis fermento reprobæ doctrinæ infectis, sola Romana toto orbe commoto, Principibus repugnantibus, hæreticis contradicentibus, schismaticis defectionem molientibus, permansit in fide stabilis, & inter tot illidentium fluctuum tumultus inconcussa. Insurrexerunt Pagani, frenduerunt dentibus suis Hæretici, pugnarunt vehementer Græci, desudarunt Episcopi infiniti Ecclesiæ Romanæ privilegium labefactare; tantis suis simultatibus addebant Imperatorū Regumque arma, nunquam tamen efficere potuerunt, ut Romani Præsulis authoritas abrogaretur. Visa quidem interdum est sicut luna deficere, quæ tempora sua habet persequutionis & pacis, sed quamlibet obumbrata, obscurari penitus nunquam potuit. Quia hæc est PETRA, adversus quam portæ inferi non prævalebunt, à qua qui recedunt Schismatici, cui, qui refragantur Hæretici meritò nuncupantur. Hæc Sedes est lumen unum, unde multi radii; radix una, unde multi rami; fons unus, unde rivi multi; Pastor unus,

à quo oves Christi reguntur, & continentur: à quo proinde si radios tollis, extinguuntur; si præscindas ramos, intereant; si dividas rivos, arescant; si retrahas oves, dispergantur necesse est. Hæc Ecclesia præparata est in vertice montium, & elevata super colles, ut fluant ad eam omnes gentes. Ipsa est in sole posita, id est in manifestatione omnibus nota, nationibus omnibus conspicua, cujus caput Christus, cujus cor Spiritus Sanctus, quæ ut ait Augustin. lib. 1. de Symb. *Pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa; ipsa autem manet in radice sua portæ inferi non vincent eam.* Ipsa est sponsa Christi, quæ ut ait Cyprian. *incorrupta & pudica adulterari non potest: quæ Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit. Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu ejus animamur.* Ergo accedite, & qui unum Deum Patrem agnoscitis, qui ad unam hæreditatem aspiratis, ad unam matrem confugite, occurrite omnes in unitatem fidei, sinite vos adduci, ut fiat unum ovile, & unus Pastor.

Sed volumus (dicitis) Evangelii libertatem, formidamus Romanæ Ecclesiæ servitutem. Anne, amabò, est libertas Reipublicæ nullam habere ducem, à quo regatur? Estne utilis navi libertas, qua sine gubernatore undis ventisque permittitur? Qualis libertas, nullum haberi in scholis magistrum, nullum in corpore caput, nullum in homine mentem, nullum in grege pastorem, sed solis cupiditatibus turbari & misceri omnia pro libidine? Talem profectò libertatem ne pecudes quidem peterent, si petere possent; nam earum interest pastoribus regi, à qui-

bus deducantur in pascua, atque in eis à ferarum injuria defendantur. Anxiam superstitionem, Religionis Romanæ sacratissimas leges appellatis, quia non licet apud nos omnia sus deque ad libitum permiscere, sed omnia ad veneranda Canonum Patrumque decreta exigimus; & cùm disputare, aut scribere de rebus divinis filiis nostris concedimus, certis limitibus ac præscriptis lineis continemus licentiam, prurientem frenamus libidinem novitatum. Hinc illæ vestræ lacrymæ, hinc querimoniæ, quibus sentiendi libertas, dicendi scribendique infrunita facultas placet. Vultis vivendi licentiam, & sic vivendo impunitatem. Vultis sine capite corpus, ut membra principentur, & regno diviso desolentur. Vultis sine pastore oves, ut cum lupis Domini gregem occidatis. Vultis sine judice lites, ut nullus sit dissidiorum finis. Vultis omnia confusione perturbari, quia ut tritum adagium fert: *Turbatum flumen Piscatorum est lucrum.*

Venite ergo omnes ad illam Sedem, clementiæ sinum, misericordiæ thronum, indulgentiæ thesaurum. Et licèt à vobis se queratur offensam, læsa tamen non provocat, sed spreta revocat, & vestris onerata licet injuriis, si conversi fueritis ad illam, obviabit vobis quasi mater honorificata. Contempta, sed oblita sui ruet in amplexum, gaudens quos perdiderat esse inventos, & qui mortui jacebant, vivos. Securi accedite, surgite, venite ad Patrem. Qua spe? Qua fiducia? Qua confidentia? Qua spe? Illa, qua Pater sum. Vos perdidistis quod erat filii; ego quod Patris est non amisi. Apud Patrem non intercedet extraneus, intus erit in Patris pectore ipse qui interveniet & exorabit affectus. Urgebun-

tur, credite, paterna viscera iterum vos genitura per veniam. Venite ad Patrem rei; sed Pater visis filiis cooperiam mox reatum, dissimulabo judicem, qui magis implere volo genitorem; & sententiam citò vertam in veniam, qui redire cupio filios, non perire.

His edocti & allecti, instructi talibus redite ad domum Patris, Matris in gremio duraturi: fratrum constringemini amplexibus, sed paternus potissimùm visus filiorum illustrabit aspectum, ut tota fugetur obscuritas, quæ circumfusa fuerat de errore, & totam confusionis caliginem amantis auferet intuitus. Cadam super collum, non lapsu viscerum, sed compassionis. Cadam, ut erigam sic jacentes. Cadam, ut amoris onere onus tollam peccatorum. Sic judicabo, sic emendabo, sic peccantibus filiis dabo oscula, non flagella. Delicta non videbit vis amoris, & ideo peccata redimam pacis osculo, claudam amplexu. Tardam misericordiam nesciam Pater, quia amor nimius non deliberat, non verecundatur, non consulit rationem, non metuit dignitatis damnum, legi non attemperat, judicio non acquiescit, modum ignorat & ordinem.

Omninò quæ in primam Sedem sine causa fecistis, non requiro, cur, vel quomodo fecistis. Culpas non discutio, non retracto causas, non recordor injurias; solent enim hæc magis instigare, quàm mitigare discordias. Solùm quod mihi magis est cordi loquor. Me miserum, quod vobis careo, quod vos non video, quod sine vobis vivo, pro quibus mori mihi vivere esset, sine quibus vivere est mori. Non quæro cur abieritis, sed cur jam non redieritis queror. Non causas discessionis, sed moras causor regressionis.

Venite tantùm, & pax erit. Revertimini, & satisfactum erit. Ego enim, ut verum fatear, Patris erga vos, utpote segreges, sum liberatus officio, sed non deprædatus affectu. Olim Romanæ Sedi inviscerati fuistis, non facilè eruemini. Moneo proinde vos, non ut dominus, non ut magister, sed ut Pater, imò ut Mater, sed semper ut amans. Amens vobis fortassis videar; sed ei qui non amat, ei qui vim non sentit amoris.

His auditis adhuc moramini, adhuc non reditis ad Patrem? Nolite ejus contemnere vocem, quem sacrarum litterarum testimonia extollunt, quem Conciliorum decreta confirmarunt, quem Sanctorum patrum chorus venerandus concinit, quem verorum Christi fidelium concio reveretur, quem perennis traditio probat, & perpetuus Ecclesiæ usus omnibus præfecit & singulis. His testimoniis sole ipso illustrioribus credite, tam integris & incorruptis testibus, detrectare fidem nolite.

SPECVLATIO III.

Quinque locorum probabilium vis expenditur.

SUperiori speculatione longiores fuimus quàm putavimus, sed si longior visa est, cum utilitatis tamen magnitudine comparata brevis apparebit. Perspicuitas etiam, quam præcipuè aucupamur, non solet esse conjuncta brevitati: obscuros esse necessum est, qui breviores esse laborant; nec decebat rem adeo difficilem & momentosam, si eam tetigissemus, potiùs quàm tractassemus. Utut sit, nimiam præcedentis loci

prolixitatem quinque reliquorum ſimul comprehenſorum brevi examine compenſabimus.

Primus eſt authoritas alicujus Patris ab Eccleſia inter ſuos Doctores connumerati, quales ſunt Ambroſius, Auguſtinus, Hieronymus, Gregorius, Chryſoſtomus, Aquinas, &c. quorum authoritas ſeorſim ſumpta ſpecialem poſtulat venerationem. Dico *ſeorſim ſumpta*, quia ſi omnes Patres in aliquó aſſerendo conveniant, tunc elicitur argumentum infallibile,& reducitur ad locum Traditionum. Sed illud ſingulariter obſervandum, nonnullos Patres in quibuſdam materiis primas obtinere, ut Athanaſius & Hilarius in materia de Trinitate, Leo in Myſterio Incarnationis, Auguſtinus in arcanis Divinæ gratiæ; quia cùm ſpecialiter à Deo electi ſint, ut naſcentes circa hæc puncta hæreſes in ipſis exordiis debellarent, præcipuâ harum veritatum intelligentiâ illuſtratos fuiſſe credendum eſt.

Ad hujus loci pleniorem intelligentiam notandum eſt, ſeptem eſſe veluti gradus approbationis alicujus Doctoris vel doctrinæ. Primus & infimus eſt quando liber permittitur edi cum ſolita Theologorum approbatione,ſervatiſque regulis à Tridentino præfinitis. Secundus eſt quando Author aliquam in Scholis authoritatem nactus eſt,ob commendatam à longo tempore doctrinam, quæ in Academiis habet & diſcipulos & ſectatores, quales ſunt Scotus, & Durandus. Tertius eſt,quando aliquis inter Eccleſiæ Patres annumeratur, ita ut ejus ſcripta non ſolùm in Scholis & pulpitis, ſed etiam in ſolennibus Eccleſiæ officiis uſurpentur. Tales ſunt Chryſologus, Maximus, Venerabilis Beda, aliiſque ſexcenti. Quartus, quando quis ſpeciali præcipuè

Doctoris nomenclaturâ insignitur, ad quod non sufficit sola probatæ doctrinæ antiquitas, sed peculiare requiritur judicium Ecclesiæ tam eximiam honoris prærogativam decernentis. Illos Bonifacius VIII. *in cap. Gloriosus, de reliquiis & veneratione Sanct. in 6.* determinavit. Quo etiam titulo Aquinatem nostrum sublimavit Pius V. & Bonaventuram Sixtus V. Quintus est judicium speciale de aliquo singulari libro, materia, tractatu, & doctrina. Sic Ecclesia Augustini de prædestinatione & gratia sententiam consecravit, ut patet ex epistola Hormisdæ ad Possessorem Episcopum, & Celestini I. ad Episcopos Galliæ. Addit hæc approbatio supra præcedentem specialem quendam commendationis modum. Sextus gradus est judicium magis particulare, & ad individuas circunstantias descendens, quo propositio aliqua ventilata, vel opusculum examini Ecclesiæ suppositum comprobantur. Sic officium SS. Sacramenti à S. Thoma editum, Ecclesia tanquam suum recepit & sacravit. Sic in Clementina *de sum. Trinit.* ut probabilior eligitur opinio de infusione virtutum cum gratia. Septimus denique gradus est approbatio decretoria & definitiva Ecclesiæ. Sic approbatur Epistola Magni Leonis ad Flavianum, *in cap. Sancta Romana.* Sic in Concilio Arausicano II. quædam Augustinianæ doctrinæ capitula firmata sunt. Sic epistolæ Agathonis & Sophronii in VI. Synodo generali, & anathematismi Cyrilli in Concilio Ephesino accepta sunt.

Secundus locus probabilis est authoritas Doctorum Scholasticorum, quorum concors sententia sine temeritate non respuitur; in quacumque enim arte peritis credendum est. Nec

Ecclesia toleraret grassantem Scholarum omnium errorem circa fidei vel morum capita sustineri. In hac etiam sede reponuntur Doctores Canonistæ, seu juris Pontificii periti, quorum in Ecclesia præcipua ratio habetur. Hæc tamen non ita intelligito, ut quilibet Theologus, quantumcunque gravis appelletur, imò trium vel quatuor consensus opinionibus suis securitatem concilier. Vidimus enim his temporibus, Casuistarum (quos eruditissimos morum Doctores indocti prædicant) fluxam authoritatem à Religiosis & Sacerdotibus quamplurimis, ab Episcopis sine numero, & à Romano Antistite nedum contemptam, sed damnatam ut exitiosam; Unde de illis potissimùm testibus eorumque testimoniis, juxta Augustini regulam, tantum credere vel non credere licet, quantum momenti ad faciendam fidem habere vel non habere perpenderimus. Cùm enim non è puris Ecclesiæ fontibus conclusiones suas derivent, sed iis neglectis, turbidis se proluant probabilismi fluentis, unde in tam horrenda inciderunt opinionum portenta, non solùm sua authoritate opinationibus suis non asciscunt probabilitatem, sed potiùs detrahunt corrupti sui judicii fundatissimâ suspicione. Sed de his infrà sermo redibit.

Tertius locus probabilis est ratio naturalis, qua utantur Theologi veluti ancilla ad res Fidei declarandas confirmandasque. Utitur autem sacra doctrina ratione humana, ut monet S. Thomas 1. *p. q.* 1. *art.* 8. *ad* 2. non quidem ad probandam fidem, quia per hoc tolleretur meritum fidei; sed ad manifestandum aliqua quæ traduntur in hac doctrina. Cùm enim gratia non tollat naturam, sed perficiat, oportet quod naturalis

ratio subserviat fidei, sicut & naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati. Unde ait Apostolus 2. Cor.10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium fidei.* Et certè cùm Gentiles & Infideles instructi sint doctrinâ sæculari, qua veluti castrorum acie impetunt orthodoxam, operæpretium est iisdem armis eos confodere, & veluti alterum Goliath proprio mucrone truncare. Qua in re mirè excelluit D. Thomas, qui ita rationem fidei servire coëgit, ut meritò à R.P. de Gondran, secundo Congregationis Oratorii Generali, Philosophiæ & Philosophorum Apostolus dictus sit, quia quæ ab illis scripta sunt, collegit, & in usum fidei vindicavit possessoribus illis injustis erepta: & sordentem per se, parumque mundam scholarum barbariem depurgare atque illustrare aggressus est sapientiæ suæ Sole.

Quartus locus est authoritas Philosophorum rationem præeuntem sequentium. Licèt enim in multis ob superbiam vel ingenitas ignorantiæ tenebras per peccatum immensùm addensatas cæspitarint; tamen in eis scintillarunt quandoque non pauci veritatis radii, lumine illo vultus divini signato super omnes, præclaras interdum boni malique notitias imprimente. Si ergo non pauca quæ rationabiliter, sapienter, eruditè loquuti sunt, habent à divina sapientia, quam effudit Deus super omnia opera sua; justum est ut quæ in scriptis eorum velut gemmæ in luto veritates latent, in Dei sapientiæ gloriam usurpentur, sine qua omnis cognitio vanitas & delirium est, dicente Tertulliano: *Cui veritas cognita sine Deo? Cui Deus sine Christo?* In Palæstra Theologica innitamur exercituum copias, & in-

quibus equitum quidem præcipua opera est, sed non propterea spernuntur sagitarii, & funditores. Assimilatur etiam Theologicum opus construendo ædificio, in quo Architecti quidem industria primas obtinet, sed non despiciuntur administrorum operæ. Sic sacra doctrina Divina & Christiana ut meliora & graviora præponit; verumtamen lapides, cæmenta, aliaque ex diu lapso Philosophiæ ædificio comportari sinit, ut omnibus omnia facta omnes lucrifaciat, ipsius Apostoli more, qui authoritate cujusdam Aretæ Poëtæ Athenienses alloquutus est, *Act.* 15.

Quintus locus probabilis est historia humana, è qua eo verisimiliora eruuntur argumenta, quo ejus authores sunt accurati. Nihil autem refert sive historia illa sit per authores locupletes scripta, sive de gente in gentem tradita, modò non superstitiosè atque aniliter, sed gravi constantique sibi ratione narretur. Postponendi porrò sunt illi authores, qui absque delectu non tam curarunt quid scriberent, quàm ut nihil omitterent, quibus credimus leviter, si citò. Aliis verò gravibus, doctis, piis, & emunctioris naris historicis fidem detrectare fastidiosi est & morosi, præsertim si plures fide digni in eandem rem gestam narrandam concurrant, cùm in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: aliàs si homines hominibus non crederent, humana societas interiret. Theologum etiam Lectorem hìc monere placet, ut Ecclesiasticæ historiæ operam navet; multa enim è thesauris suis historia suppeditat non solùm grata, sed necessaria, quibus si careamus, in re Theologica sæpe sæpiùs apud doctos peregrini & rudes inveniemur.

Reflexio.

Ex decem ergo locis argumentatur Theologia; in hoc tamen ab aliis scientiis differt, quòd in his primum locum ratio tenet, postremum authoritas. At sacra doctrina non tam rationis quàm authoritatis momenta quærit; & locum à divino testimonio ita proprium sibi vendicat, ut rationes vel tanquam hospites & peregrinas accipiat, vel in suum obsequium asciscat, quasi ancillas vocatas ad arcem. Quia nimirum vera Theologia fidei potissimùm innititur; fides autem ita ab authoritate proficiscitur, ut sine ea fides esse non possit; fides enim ex auditu, auditus autem per verbum Dei, cui credimus. Si hæc ita sint, profectò Theologiæ moralis nomine indigna est illa doctrina, quæ uni rationis humanæ infirmitati subnixa est. Si præcipuus veræ Theologiæ locus sit Verbum Dei, illud potissimè quo in Evangelio voce Veritatis erudimur. Ergo adoranda Christi verba audiamus, scrutemur, legamus, meditemur, quibus ut Augustinus dixit, & salubriter prava corriguntur, & parva nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Et ille huic doctrinæ inimicus est animus, qui vel errando eam nescit esse saluberrimam, vel odit ægrotando medicinam. Evangelium reverenter & assiduè lectitatum uberrima est curandarum animarum officina, è qua medelam quisque suo morbo accommodatam potest seligere; apotheca est instructissima omnibus & singulis arma, pharmaca, & spiritalia instrumenta suppeditans. Thesaurus est inexhaustus, unde Martyres constantiam, Doctores sapientiæ lumen, nutantes fidei firmitatem, tepidi diligentiam &

fervorem, omnes in prosperis modestiam, in adversis patientiam hauriunt. Compendium est, & totius Philosophiæ Christianæ breviarium, cujus author Unigenitus qui est, in sinu Patris; cujus materia lex immaculata convertens animas, ipsis Gentibus pervenerabilis; cujus finis beatitudo sempiterna. Speculum est nemini blandiens, nullum seducens, in quo se quisque talem reperiet, qualis fuerit. Ibi fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus: ibi sentimus quantum proficimus, ibi à profectu quàm longè distamus; cujus assiduus intuitus mentem irradiat, cor purificet, timorem gehennæ incutit, ad gaudia superna cor instigat contemplantis.

Ergo Evangelium, mi Theologe, pervolve assiduè, adeo ut *tenenti codicem*, ut Hieronymus ait, *somnus obrepat, & cadentem faciem pagina sancta suscipiat*. Hilariter lege, quia ut idem Hieronymus contra Vigilantium scribit, quando legitur Evangelium, accenduntur luminaria etiã Sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum læt'tiæ demonstrandum, & ut sub lumin's corporalis typo d'vina lux ostendatur, de qua scriptum est: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*. Lege reverenter, non enim minori cultu audiendum est Evangelium, quàm Christus ipse. Nam monente Augustin. tract. 30. in Joan. *Nos itaque sic audiamus Evangelium, quasi præsentem Dominum. Sursum est Dominus, sed etiam hic est veritas Dominus.* Unde juxta sacrum Ecclesiæ morem Evangelio quasi Christo loquenti omnes assurgunt. Lege instanter, cogitans ibi latêre aliquid quod petentibus datur, oblatrantibus negatur, à quærentibus invenitur, reprehendentibus subtrahi-

tur, pulsantibus aperitur, oppugnantibus clauditur, ut August. *lib. 3. contra Faustum, cap. 2.* prosequitur. Lege sincerè, ut tam divina dogmata in mores conferas tuos. *Non sit mora in faciendo,* inquit August. serm. 112. de temp, *quod intus sapitis intelligendo. Et ille beatissimus, qui divinas scripturas vertit in opera.*

Divinas ergo novi potissimùm Testamenti paginas sæpiùs lege, imò nunquam de manibus tuis sacra lectio deponatur, inquit Magn. Greg. in quibus prohibentur mala, præcipiuntur bona, conceduntur media, suadentur perfecta. Quidquid homo extra didicerit, addit Augustinus, si noxium est, hìc damnatur; si utile est, hìc invenitur; & cùm ibi quisque invenerit omnia, quæ utiliter alibi didicit, multò abundantiùs ibi inveniet ea, quæ nusquam alibi invenire potuit. Sic loquitur in Evangelio veritas, ut altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, virtute magnos pascat, affabilitate parvulos nutriat. Ad tam divina eloquia penetranda amore potiùs opus est, quàm eruditione; compunctione, quàm investigatione; suspiriis quàm argumentis; crebris gemitibus quàm copiosis rationibus; lacrymis, quàm verbis; oratione, quàm lectione. His instructi præsidiis percipiemus quod quidquid ibi docetur, veritas est; quidquid præcipitur, bonitas; quidquid promittitur, felicitas: veritas sine fallacia, bonitas sine nequitia, felicitas sine miseria.

Ad ciendos etiam pietatis & reverentiæ in sacra Christi verba motus observat ex Patribus Theologus modernus præstanti eruditione, nec minori pietate præditus, plures esse inter verbum Dei & Divinam Eucharistiam analogias,

In primis corpus Christi realiter præsens priùs adoramus, quàm sumamus: sic adoranda Scripturarum verba priùs venerari congruit quàm legere, more B. Caroli Episcoporum gemmæ, qui genibus provolutus adoratione continua Biblia sacrum legere solebat. Secundò, sicut sub signis Eucharisticis latent res eximiæ, nimirum corpus Christi realissimè præsens: sic sub simplicium verborum cortice includuntur immensi sapientiæ & scientiæ Dei thesauri. Tertiò, dum panem Angelorum manducamus, remanentium accidentium saporem non quærimus, sed spiritus pinguedine è corpore Christi profluente saginari peroptamus. Sic in verbis Domini non concupiscentiam oculorum, vel humanam cupiditatem pascere, sed cor veritate alere curandum est. Quartò, in Eucharistia non sumitur caro mortua, sed viva; sic verbi Dei non superficies attendenda est, sed medulla, sed spiritus Christi, quem qui non habet, hic non est ejus: sicut enim caro non prodest quidquam, ita sola littera occidit, spiritus autem vivificat, & unctio docet nos omnia. Quintò, in hoc quadantenus verbum Dei divinæ Eucharistiæ præstat, quod hanc nemo nisi sacrilegè accipit, qui non fuerit antè sanatus: at verò sacram Scripturam utiliter legunt peccatores, in qua & vulnera detegunt, & peccatorum remedia inveniunt, & intentatas sceleribus pœnas discunt, quibus salubriter permoventur, ut cœlestis Medici, qui venit salvum facere quod perierat, misericordiæ se committant. Eucharistia ergo est Sacramentum vivorum, & cibus justorum: verbum autem Dei est peccatorum solamen, cæcorum lux, medicina infirmorum, mortuorum resurrectio & vita.

Sextò

Sextò, præcipua diſpoſitio ad Euchariſtiam eſt fervor charitatis, quem ſanè excitat ignitum eloquium Chriſti feriò mente agitatum; in meditatione enim exardeſcit ignis. Hinc Chriſtus corpus ſuum glorioſum diſcipulis euntibus in Emaüs traditurus, verborum ſuorum ſacrâ eos flammâ aptavit, quam perſentientes exclamarunt: *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?* In Actis etiam expreſsè dicitur, diſcipulos non minùs in doctrina Apoſtolorum, quàm in fractione panis perſeveraſſe. Denique certis tantùm diebus & horis Divinorum Myſteriorum licet nos eſſe participes; ſæpius etiam infirmitatibus, peccatis, negotiis, aliiſque obicibus ſacrâ mensâ vel privamur, vel arcemur. At Verbum Dei tandiu revolvimus, quandiu volumus, noctu & interdiu, intus & foris, domi & ruri illud corde, mente, & ore verſamus. Euchariſtia eſt panis, quem non fert ægroti ſtomachus, niſi purgatus. Verbum Dei aër eſt, quem ſingulis momentis captare poſſumus & debemus.

DISSERTATIO II.

De ultimo fine, & Beatitudine objectiva hominis.

TRITUM eſt adagium: *Quidquid agas prudenter agas, ſed reſpice finem*, quia nimirum in humanis actibus dirigendis finis ultimus inſpiciendus eſt. Sicut enim

tur, *Id cujus gratiâ aliquid fit*; vel, *Cujus gratiâ agens operatur.* Finis enim amatur propter se, & propter illum cætera diliguntur. Varias etiam ejus divisiones in finem *qui*, seu rem illam quæ intenditur; & finem *cui*, seu subjectum cui res intenta desideratur: finem formalem, seu operationem obtinentem finem; & finem objectivum, seu rem ipsam obtentam: finem ultimum ad quem omnia referuntur, nec ipse ad ulteriorem ordinatur; & finem intermedium, cujus bonitas non solùm est in se amabilis, sed etiam utilis asciscendo alteri fini, cui subordinatur. Nam sicut in causis efficientibus subordinatio secundæ ad primam non tollit rationem causæ in secũda, sed solùm subjicit illam primæ: ita à fine intermedio non aufert rationem finis respectu mediorum anteriorum ulterior relatio ad finem, ut Vasquez frustra contendit. Sed in his tricis theologica gravitate non satis dignis immorari non vacat; sed, ut dixi, omnia philosophica principia supponimus, ad utiliora progrediamur, ut ad finem illum perveniamus, non qui consumat, sed consummet & impleat creaturæ rationalis appetitũ.

SPECULATIO I.

Proprium est solius creaturæ rationalis agere propter finem.

PRobatur duplici ratione D. Thomæ. Prima: Omnia quæ sunt in aliquo genere, derivantur à principio illius generis; primum enim in unoquoque genere est causa cæterorum sibi in tali genere subordinatorum; si enim sibi subordinata non sint, ab eo non derivantur: qua de

causa animantia non pendent ab homine, nec colores ab albedine; benè tamen corpora inferiora à cœlestibus: Atqui finis est principium operabilium ab homine, seu actuum humanorum, qui à fine desumunt moralitatem: Ergo convenit homini in suis actibus agere propter finem.

Secunda ratio D. Thomæ supponit esse duplex genus actionum ab homine elicitarum, alias vocat *actiones humanas*, alias *actiones hominis*. Actiones humanæ sunt illæ quæ conveniunt homini in quantum est homo, prout discernitur à brutis à quibus distinguitur per hoc quod est dominus actionum suarum per rationem & voluntatem. Est verò homo dominus actionum suarum cùm ex deliberatione procedit: unde actiones illæ humanæ sunt quæ à voluntate deliberata procedunt. Actiones verò hominis sunt illæ quæ absolutè ab homine ut principio procedunt, sed non ex deliberatione rationis, ut cùm homo aliis intentus manum, pedemve movet, vel barbam fricat. Ad quam classem reducuntur etiam actiones ridendi, admirandi, flendi, quæ licèt à solo homine procedant, non tamen exprimunt characteristicum hominis operandi modum, qui est ex deliberatione. Hoc posito speculatio intelligitur de actibus deliberatis, &

Probatur: Omnes actiones quæ procedunt ab aliqua potentia, causantur ab ea secundùm rationem sui objecti; id est, nullus actus potest procedere ab aliqua potentia, qui feratur extra objectum adæquatum talis potentiæ: v.g. nulla potest esse cognitio, quæ non feratur circa verum, quod est objectum intellectus; nulla volitio, nisi circa bonum; nulla visio, nisi circa coloratum aut lucidum; nulla auditio, nisi circa

sonum occupari potest, nec generaliter ullus actus sphæram objecti formalis suæ potentiæ transilire. Atqui objectum adæquatum voluntatis deliberatæ est finis; voluntas quippe deliberata nullum potest prosequi bonum, nisi ab eo sibi proposito alliciatur; bonum verò propositum ad sui amorem alliciens finis est, ut patet. Ergo voluntas deliberatè procedens in omnibus actibus humanis finem intendit, finem quærit, propter finem agit.

Objicies 1. Amor beatus est actus humanus; per illum enim maximè differt homo à brutis: Sed ille amor non est propter finem, cùm sit actus necessarius, nec ad illum se moveat voluntas ex prævia deliberatione, nec sit in libera hominis potestate, quæ tamen requirit S. Thomas in actibus humanis propter finem elicitis. Ergo homo in omnibus actibus humanis non agit propter finem.

Respondeo amorem beatum esse actum humanum perfectissimum, cæterorum omnium fructum & coronam; quia licèt ex necessitate procedat, tamen hæc necessitas non provenit ex imperfectione cognitionis, sed ex plenitudine & adæquatione voluntatis, quæ bono universali clarè viso impletur, non cæco impetu propellitur. De illo tamen non loquitur D. Thom. qui agit solùm de actibus humanis hujus vitæ, quos homo ex prævia deliberatione & consilio elicit.

Objicies 2. Prima intentio, seu volitio finis est actus verè humanus: amare enim finem sub ratione finis non convenit nisi homini: Sed prima volitio finis non est propter finem; non enim procedit ex deliberatione prævia, cùm sit id unde incipit deliberatio; & D. Thomas illos solùm

actus dicat esse propter finem, qui ex voluntate deliberata procedunt. Ergo non omnes actus humani sunt propter finem.

Respondeo de ratione finis esse quod appetatur propter se, & quod alia propter ipsum appetantur. Per primam autem volitionem finis appetitur propter se, unde relinquitur primam volitionem esse propter finem. Ad cujus pleniorem claritatem considera, quod sicut in eodem actu intellectus duo distinguimus, scilicet rationem intellectionis & rationem dictionis, quia idem actus verbum mentis producit, & productum contemplatur: ita in actu voluntatis duo etiam discernimus, & rationem spirationis seu ponderationis, & rationem amoris seu tendentiæ in objectum; nam voluntas dum amat & trahitur ab objecto amato, & objectum amatum amplectitur. Sub prima ratione patitur ab objecto, sub secunda agit circa objectum, ut egregiè explicat S. Doctor infrà, *quæst. 26. art. 2.* dicens: *Motus appetitus circulo agitur; appetibile enim movet appetitum, faciens quodammodo in eo sui intentionem; & rursum simul appetitus tendit in appetibile, ut ibi sit finis motus, ubi fuit principium illius.* Ubi vides quod sicut amor finis procedit à voluntate, ita & à fine allicitur.

Nec obest quod prima intentio non sit deliberata deliberatione propria & rigorosa, quæ antecedit electionem mediorum, & sequitur intentionem finis: non, inquam, obest; quia sufficit quod sit radix totius deliberationis, vel etiam quod oriatur ex virtuali deliberatione, quatenus regulatur cognitione advertente & discernente bonitatem finis. Sicque primus ille amor est propter finem, non præamatum, sed præcognitum, & ut sic dicam coamatum.

Objicies 3. Fruitio, gaudium, delectatio, & quies in fine possesso sunt verè actus humani, cum nequeant competere brutis: Sed illi actus non sunt propter finem allicientem ad sui amorem, cum potiùs supponant finem habitum, & possessum: Ergo non omnes actus humani sunt propter finem.

Respondeo plerosque docere delectationem de fine esse etiam propter finem, quia sicut bonitas finis apprehensa causat moraliter sui amorem, & absens causat sui desiderium, sic præsens & possessa causat sui delectationem. Certè, inquiunt, cùm delectatio sit actus voluntatis tanquam causæ efficientis, exigit etiam moveri à fine, quæ est causarum omnium prima,& omne quod habet causam efficientem, debet etiam habere finalem. Maximè quia juxta principium S. Thomæ respectu voluntatis idem est objectum & finis: Sed delectatio respicit bonum ut objectum: Ergo & ut finem.

Alii tamen cum Martinez contendunt actus qui versantur circa finem jam adeptum,non esse strictè effectus finis, cujus tota causalitas sita est in hoc,quod alliciat appetitum ad sui desiderium, vel ad media ex sui amore eligenda; adeptum autem finem nemo desiderat, nemo in ordine ad illum aliquid eligit, sed in illo sistit appetitus, subindéque cessant omnes actus humani, qui ad finem acquirendum ordinantur. Favet S.Doctor *quæst.2.art.6.ad* 1. ubi docet delectationem non esse propter aliud tanquam propter causam finalem,sed tanquam propter formalem, seu objectum: ubi non loquitur de delectatione objectiva, quæ non ponit in numero cum fine, ut quidam exponunt, sed de formali, cùm de ea

loquatur, quæ est quietatio appetitus in bono. Juxta quam solutionem dicendum esset delectationem non esse rigorosè actum humanum, sed metam & complementum actuum humanorum, quod adepto fine non efficitur per veram actionem, sed connaturaliter resultat. Elige quod magis arriserit; est enim subtilitas levis momenti.

Objicies 4. Bruta animalia agunt propter finẽ, ut cùm unum medium præ alio eligunt in ordine ad aliud quod intendunt: quod variis exemplis confirmari posset. Ergo agere propter finem non est proprium solius creaturæ rationalis.

Respondeo creaturas rationales non agere propter finem formaliter se movendo in illum ex prævia cognitione finis & proportionis mediorum ad ipsum. Quia appetitus brutorum est naturaliter determinatus ad unum, unde quando per sensum vel imaginationem sibi aliquid conforme inclinationi repræsentatur, statim in illud non consilio vel discretione, sed impetu fertur. Contingit autem in operibus brutorum apparere quasdam sagacitates, quatenus habent inclinationem naturalem ad quosdam ordinatissimos processus à summa arte ordinatos. In quo sanè splendet increatæ sapientiæ ratio; nam virtus moventis apparet in motu mobilis, sicut artis humanæ industria in horologii structura refulget. Nullam tamen inesse brutis rationem, prudentiam, vel sagacitatem apparet ex hoc quod omnia quæ sunt unius naturæ similiter operantur. Sed de his plura & curiosa in Philosophia.

REFLEXIO.

Si solius hominis sit agere propter finem, eaque sola operatio humana meritò dicatur, quæ

ex deliberatione procedit, profectò brutis annumerandus est, qui naturæ suæ oblitus, nec finem suis actibus præstituit quem intendat, nec rationis præeuntis lucem sequitur, sed passionis impetum, vel solius naturæ instinctum. *Bestiis bestialior homo est* (ait Bernard.) *ratione vigens, & ratione non utens.* O rem pudendam! homo ad æterna natus, Dei capax, cœli candidatus, rationis particeps, dum rationis ductum non sequitur, ad brutorum greges deponitur, comparatur jumentis insipientibus, & similis fit illis; fit sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, ut ait David: Imitatur *irrationalia pecora, quæ naturaliter feruntur*, ut dicitur 2. *Petr.* 2. & filium prodigum æmulatur, qui patrem deseruit, *ut pasceret porcos.* Et justè *pietatis desertor* (ait Chrysolog. serm. 1.) *deputatur porcis, porcorum traditur servituti, ut sentiat quàm miserum sit, amarum quàm sit quietis paternæ beatitudinem perdidisse.* Semper agamus ut homines, id est opera præveniat deliberatio, comitetur prudentia, judicii tranquillitas subsequatur. Sic semper rationabilia meditantes ad finem intentum tandem perveniemus, & in Deo voluntas inveniet consummationem, si ab eo intentionum suarum ducat exordium. Væ autem miseris à vero fine aberrantibus, quærentibus brutorum more unde finiant appetitum, & insipienter respuentibus unde vero propinquent fini. *Quærunt finem consumptionis, non consummationis*, ut egregiè observat Bernard. tract. de dilig. Deo. *Quia non beato fine consummari, sed consumi vacuo labore accelerant, qui rerum magis specie quàm authore delectati, priùs universa percurrere, & de singulis cupiunt experiri, quàm ad ipsum curent universitatis Dominum pervenire.*

SPECULATIO II.

Impossibile est voluntatem intendere simul plures fines ultimos totales adæquatos.

PRobatur exponendo rationes D. Thomæ *art.* 5. Prima: Finis ultimus est ille cui omnia quæ sunt in potestate hominis subjiciuntur, ultimus enim finis affectui hominis omninò dominatur; unde de gulosis dicitur Philipp. 3. *Quorum Deus venter est.* Quia habent voluptatem ventris pro Deo, ad quem omnia referunt. Atqui non possunt dari duo supremi domini volũtatis, cui omninò subjiciantur omnes ipsius affectus, quia saltem amor unius amori alterius non supponetur, aliàs uterque finis non esset supremus dominus. Ergo impossibile est voluntatẽ intendere simul plures ultimos fines disparatos, juxta illud Matt. 7. *Nemo potest duobus dominis servire.*

Secunda ratio D. Thomæ: Finis simpliciter ultimus debet satiare & explere appetitum, si enim plenè non satiet, in eo ultimò non quiescet voluntas, sed ad ulteriorem suspirabit, ut in eo consummatam perfectionem inveniat; unde definitur ab Augustino finis ultimus ille, *non quo consumitur homo, ut non sit, sed quo perficitur ut plenè sit.* Atqui voluntas non potest intendere duo bona perfectè satiativa; bonum enim perfectè satiativum tale est, ut nihil extra ipsum appetendum relinquatur; quod utique non esset, si præter unum ex illis bonis aliud volũtas ad sui perfectionem requireret. Ergo voluntas non potest simul intendere plures ultimos fines totales.

Confirmatur hæc ratio penetrantiùs: De ra-

tione ultimi finis simpliciter est quod omnia ordinentur ad ipsum, ipse verò ad alium ulteriorem non ordinetur: Sed repugnat dari duo bona hujusmodi, nam vel unum ordinaretur ad aliud, vel non; si ordinaretur, jam esset bonum subordinatum, non ultimus finis; si non ordinaretur ad alium, jam iste alius non esset finis ultimus, utpote non subjiciens omnia suæ ordinationi: Ergo repugnat duplex ultimus finis.

Tertia ratio D. Thomæ. Finis ultimus est primum principium in processu voluntatis, sicut veritas indemonstrabilis est primum principium in processu intellectus: Sed primum principium voluntatis non potest esse nisi unum, quia sicut in processu rationis principium naturaliter cognoscitur, ita in processu voluntatis finis naturaliter amatur; quod autem naturaliter desideratur, non potest esse nisi unum, quia natura non tendit nisi ad unum: Ergo voluntas non potest intendere sub ratione ultimi finis nisi unum.

Ad intelligentiam hujus reconditæ rationis, quæ prima frõte videtur obscura, nec aliud probare quàm finem ut sic, seu beatitudinem in cõmuni debere unicam esse, considera quod qui finem particularẽ ultimum sibi constituit, illi saltem practicè asserit omnes conditiones ultimi finis ut sic, eo ferè modo quo qui eligunt Regẽ, ipsum omnibus regiæ majestatis insignibus decorare debent. Unde sicut nequit appeti finis ultimus ut sic, nisi unus, ita nec finis ultimus particularis: quia quod volũtas in ultimo fine in cõmuni naturaliter appetit, solùm hoc volũtas fini particulari attribuit, quem sibi assumit. Et ratio radicalis hujus profundæ doctrinæ est, quia voluntas ut libera non operatur nisi servando na-

turæ leges : ſicut ergo voluntas ut natura exigit unum ultimum finem, quod ſit principium actionum naturalium; ita voluntas ut libera licèt poſſit pro ſuo arbitratu finem particularem qui magis placuerit intendere, non tamen poteſt rationem finis ut ſic dividere, & pluribus applicare. Nam ut ait S. Doctor *q. 10. art. 1. ad* 1. modus operandi voluntatis ut naturæ, participatur à voluntate ut libera, quæ practicè & in actu exercito totalem rationem finis & beatitudinis ut ſic fini ſuo particulari attribuit, qui proinde tali ratione ſuperveſtitus non poteſt non eſſe unicus.

Quarta demùm ratio ſic formatur : Actiones liberæ voluntatis ſpeciem moralem ſortiuntur ex fine proximo, ut dicemus dum de moralitate : ergo à fine ultimo, qui eſt communis, ſortiuntur rationem generis : nam in hoc conveniunt omnes actus humani, quod ſunt propter ultimum finem; ſicut etiam in hoc conveniunt omnia appetibilia, ſeu omnes fines particulares, quod non movent voluntatem niſi ratione ultimi finis, ut dicemus poſtea. Sed quod habet rationem generis eſt unum. Ergo neceſſariò finis ultimus eſt ſemper unicus.

Ad elucidandam hujus difficilis, ſed eruditæ rationis energiam, ſciendum finem ultimum habere rationem generis non in eſſendo vel prædicando (de quo agunt Dialectici,) ſed in movendo & cauſando ; ſicut etiam finis proximus habet rationem ſpeciei ſeu ſpecificativi voluntatis, quatenus movet & terminat actus illius. Jam ſenſus rationis clarebit. Fines proximi non ſpecificant nec movent actus voluntatis niſi per ordinem ad ultimum finem ad quem omnes conſpirant, & in cujus virtute alliciunt : Ergo finis

ultimus, à quo omnes proximi derivant rationem communem seu genericam movendi, debet esse unus, aliàs non per se, sed per accidens ad eũ acquirendũ conspirarent. Ergo in genere finalizandi necessariò requiritur unicus ultimus finis, qui omnes alios subjiciat, sicut in causis efficientibus prima quæ ordinat alias ad agendum debet esse una, aliàs foret confusa directio.

Objicies: Voluntas potest ita esse comparata, ut hoc vel illo fine contenta sit: Ergo saltem disjunctivè poterit voluntas appetere plures ultimos fines.

Respondeo, quod cùm de ratione ultimi finis sit, ut extra ipsum nihil appetendum relinquatur, & cæteris omnibus anteponatur; si dentur duo objecta quorum bonitate æquè foret contenta voluntas, tunc illa non essent plures ultimi fines formaliter, sed tantum materialiter, quatenus in utroque amaretur aliqua ratio quam voluntas unicè quæreret. Sicut bonus Christianus qui finem in tribus personis S. Trinitatis ponit, non tres ultimos fines, sed unicum prætendit, nimirum bonitatem divinam in illis peræquè repertam.

Dices: Esto voluntas nequeat appetere plurimos ultimos fines ut necessarios, quid tamẽ vetat ipsam appetere unum ut satiativũ, alterum ut superabundantem? Licèt enim natura abhorreat à superfluo, & studeat unitati, voluntas tamen sæpe sæpius exorbitat & entia multiplicat sine necessitate. Certè si Gentiliũ immoderata licẽtia Deos sine modo exaugebat, quidni plures ultimos fines non necessitate, sed excessu luxuriante voluntas intendet? Neque enim minùs immultiplicabilis est Deitas, quàm ratio ultimi finis.

Respondeo voluntatem finis ultimi amore veluti plenam, non posse alium appetere: sicut stomachus cibis repletus alias dapes non concupiscit, sed fastidit. Sanè cum finis ultimus sit unicum & principale bonum appetentis, quidquid amatur ut superfluum, à ratione ultimi finis exulat, seu potiùs ultimo fini subordinatur.

Ad id quod de Ethnicorum diis subditur, dicendum idololatras, tametsi pluribus diis adolerent, non tamen omnes ut deos perfectissimos coluisse, sed inter eos principem Deum, putà Jovem agnovisse. Vel dicendum, quod sicut divinitatem partiebantur, ita rationem ultimi finis dividebant, non in uno solo adæquatè constituebant. Vel demùm dicendum, quod sicut dum plures deos fingebant, errabant; ita dum plures in illis ultimos fines collocabant, mentiebatur iniquitas sibi. Nam reverà seipsos habebant pro ultimo fine, siquidem pro suo arbitratu divinitatem pensitabant, ut aliàs dum de unitate Dei cum Tertulliano diximus. Quamobrem non tam deos, quàm suam rationem, suamque voluntatem divinitatum distributricem, & dispensatricem adorabant. Imò vitia in deos consecrabant; induxit enim Venerem impuritas, Martem ferocias, Bacchum ebrietas: amabantur scelera, deinde consecrabantur, postremò ne scelera arguerentur à diis, deos fingebant sceleratos. Ergo scelus pro deo & ultimo fine habebant.

Instabis: Peccans mortaliter habet creaturam pro ultimo fine, quia ut ait D. Thomas q. 28. de verit. art. 1. *Quantum ad affectum præponit creaturam Creatori, diligens plus creaturam quàm Creatorem*, juxta illud: *Dilexerunt gloriam hominum magis quàm Dei.* Atqui idem homo committit

plura & diversa peccata mortalia disparata: Ergo habet tunc plures ultimos fines.

Respondeo, certum esse peccatorem per peccatum lethale constituere suum ultimum finem in creatura, dum spreto bono incommutabili amplectitur bonum commutabile. In quo sita est grandis illa perversitas cordis humani bonis illis fruentis, quibus tantùm uti debebat. Sed non propterea habet tunc peccator plures ultimos fines totales, sed unicum, nimirum proprium bonum, in quo pravè quiescit, sicque amore sui ædificat civitatem Babylonis usque ad contemptum Dei. Babylonica enim confusio est, ubi amor proprius principatur; siquidem nec Deô ratio, nec rationi voluntas, nec voluntati appetitus subjiciuntur, sed omnia sus deque miscentur, & prælibatur infernus, in quo nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat; & licèt bonum proprium non sit de se malum, tamen bonum proprium amari ut summum bonum, & cum contemptu Dei, est perversitas perversitatum, accedens ad impietatem idololatriæ, Deum naturalem Regem cordis humani deturbantis à folio, & coronam, quantum in se est, in creaturam transferentis. Unde dixit Chrysostomus idololatram esse peccatorem quemlibet, imò & multorum Deorum cultorem.

Urgebis: Homo existens in peccato mortali, dum elicit aliquod bonum opus, non ordinat illud ad suum ultimum finem pravum, aliàs peccaret mortaliter, sed ad alium finem ultimum inefficaciter amatum: Ergo potest voluntas duos fines ultimos intendere, unum efficaciter, alium inefficaciter.

Respondeo quosdam non diffiteri, posse ho-

minem simul intendere duos fines ultimos, unum efficaciter, alterum inefficaciter; sicut, inquiunt, in physicis non repugnat duas formas contrarias in eodem subjecto reperiri, unam quidem in gradu intenso, alteram in gradu remisso. Sed hæc explicatio videtur toti doctrinæ D. Thomæ adversari; cùm enim de ratione ultimi finis simpliciter sit totaliter dominari voluntati, & omnes alios fines sibi subjicere, planè repugnat posse aliqua ratione dari plures fines. Nam ille ultimus finis inefficaciter amatus vel subordinatur fini efficaciter intento, vel non; si subordinetur, jam non erit finis ultimus, sed intermedius; si non subordinetur, jam finis efficaciter intentus non erit totalis & ultimus; siquidem non omnia sibi subjiciet, nimirum finem illum inefficaciter desideràtum. Quare exemplum illud de formis non quadrat, quia inter illas est tantùm oppositio contraria: at inter duos fines ultimos est oppositio contradictoria, quia uterque esset, & non esset ultimus, ab utroque per se, & non per se penderet voluntas.

Ad argumentum ergo dicendum, peccatorem, dum aliquem bonum actum elicit, non habere plures ultimos fines totales, sed unicum suprà assignatum, qui tamen permittit aliquando voluntatem non contra se, sed præter se operari. Sicut enim causa prima sinit interdum causam secundam deficere; sicut etiam ultimus finis justi non omnia sibi ejus opera subjicit, scilicet peccata venialia: ita similiter finis peccatoris ei quandoque indulget extra sphæram suæ causalitatis transcurrere. Si autem quæras quinam sit tunc finis ultimus peccatoris benè agentis, vel justi venialiter peccantis, dicemus specula-

tione sequenti esse beatitudinem, quam in omni actu incessanter inquirimus.

R E F L E X I O.

Nemo potest duobus dominis servire. Regnum in seipsum divisum desolabitur. Porrò unum est necessarium. His Veritatis testimoniis damnantur qui Deo servire volunt & mundo, militare Deo & sæculo, æterna sperare gaudia, & terrena degustare. Non considerant quod ait Gregor. *Impar quisque invenitur ad singula, dum confusa mente dividitur ad multa, quia videlicet nequaquam plenè in uniuscujusque operis ratione colligitur, dum mens per diversa sparsa partitur. Nam plusquam necesse est se exterioribus implicat, quasi occupata in itinere obliviscitur quò tendebat.* Erras, Lector, & vehementer erras; si cor tuum partim Deo, partim mundo dividas. Totum, vel nihil vult, qui ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus vult amari. *Minùs te amat, qui tecum aliquid amat,* aiebat Aug. & lib. de morib. Eccles. cap. 11. *Summum bonum, quod etiam optimum dicitur, non modò diligendum esse nemo ambigit, sed ita diligendum ut nihil amplius diligere debeamus. Natura semper tendit ad unum,* inquit D. Thom. tendit ars, tendit ratio, tendit voluntas. Unicum est circuli centrum, quò omnes lineæ concurrunt; unicus est orbis sol, unicus sagittarii scopus, unus navigantium ultimus portus, unus itinerantium terminus, unus in Monarchia Rex, unus in orbe Deus, unicum in homine cor soli Deo consecrandum. Quia scriptum est: *Dominus Deus tuus unus est, Deus amulator & zelotes.* Et iterum: *Dominum tuum adorabis, & illi soli servies.* Et rursum: *Vt quid claudicatis in duas partes?*

Et iterum Isaïæ 28. *Angustum est stratum, ita ut alter decidat: & pallium breve utrumque operire non potest.* Quàm cæcus qui extra Deum aliud quærit! Quàm avarus cui Deus non sufficit! Unicè ergo ad illum suspiremus, qui ut ait Bern. *lib. 3. de consider.* summa beatitudo est, creans mentes ad se participandum, vivificans ad sentiendum, afficiens ad appetendum, dilatans ad capiendum, justificans ad promerendum, accendens ad zelum, fœcundans ad fructum, dirigens ad æquitatem, formans ad benevolentiam, moderans ad sapientiam, roborans ad virtutem, visitans ad consolationem, perpetuans ad æternitatem, implens ad felicitatem, circundans ad securitatem, implens in bonis omne desiderium nostrum.

SPECVLATIO III.

Quidquid homo deliberatè vult, illud appetit propter ultimum finem.

HAnc assertionem, quam unanimis Patrum & Philosophorum consensus docet, probat S. Thomas. Primò, quia ultimus finis hominis est summum hominis bonum appetitus ipsius satiativum: Atqui homo in omni suo actu vel illud summum bonum explicitè appetit, vel saltem ad illud implicitè tendit; nam impossibile est quod aliquid appetat voluntas nisi sub ratione boni sibi convenientis vel perfecti, vel tendentis in perfectionem consummatam beatitudinis. Ergo in omni suo actu homo ultimum finem inquirit.

Altera ratio D. Thomæ sic procedit: Finis ultimus eo modo se habet in movendo appetitum, quo causa prima in permovendo secundas ad

agendum : Sed nulla causa secunda prorumpit in actum, nisi moveatur à causa prima : Ergo similiter secunda appetibilia, seu fines intermedii non movent voluntatem nisi dependenter à primo appetibili, qui est ultimus finis; subindeque in omni actu appetitur finis ultimus & beatitudo non solùm tanquam ratio volendi, sed etiam tanquam res volita; finis enim non posset esse ratio volendi, nisi esset in se volitus, sicut lux non est ratio videndi cætera, nisi videatur in se.

Confirmatur utraque ratio : Dum voluntas deliberatè vult aliquid, vel quiescit in amore illius objecti, vel non sistit in eo, sed ad ulterius tendit; si quiescit, profectò in ipso rationem ultimi finis ponit; si ad aliud pergit, cùm non detur processus in infinitum in finibus subordinatis, omninò deveniendum est ad unum finem, in quo sistat voluntas, aliàs nihil determinatè appeteretur, nec terminaretur consilium, nec quiesceret intentio agentis. Ergo necessariò voluntas agit propter unum aliquem ultimum finem explicitè, formaliter, & expressè, quando ex distincta finis ultimi cognitione & amore agit; vel saltem virtualiter, quando ratione præcedentis intentionis voluntas manet determinata ad agendum, etiamsi de fine illo actu non cogitetur; & tunc implicitè amatur ultimus finis in bono particulari, in quo finis ultimus involvitur. Et horum omnium radix est, quia nihil homo appetit, nisi intendendo satisfacere appetitui, ut patet : id autem est implicitè appetere beatitudinem, quæ est expletio appetitus : Ergo quidquid homo agit, id facit propter ultimum finem vel explicitè in se amatum, vel in aliqua sui participatione quæsitum.

Dices: Sæpe de ultimo fine non cogitamus, dum circa particularia objecta occupamur: Ergo finem ultimum non volumus; nihil enim volitum, quin præcognitum.

Respondeo fatendo sæpe contingere nos appetere finem proximum & bona particularia, non cogitando de fine ultimo in communi, ut experientiâ compertum est, contra quam non est disputandum. Nec enim ullatenus placet quod quidam aiunt, intentionem illam haberi sine attentione & reflexione, subindéque fugere mentem vel memoriam. Nam cùm cogitatio necessariò involvat sui conscientiam, quia non solùm est in nobis, sed etiam à nobis; & cogitatio quam non advertimus, similis sit voci quam non audimus; dicere cognitionem finis in communi præcedere, & tamen non adverti, est dicere quod talis cognitio non præcedit, cùm nihil prosit cognitio nisi percepta, & ut sic dicam, conspicua. Quare dum nulla præcessit cognitio vel intentio finis ultimi & beatitudinis, etiam tunc tacitè quæritur finis ultimus & beatitudo in aliquo suo radio, quatenus per omnem actum in omni objecto quæritur aliquid pertinens ad beatitudinem, putà honestas, delectatio, pax, quæ sunt conditiones ultimi finis. Unde rectè ait August. lib. 13. de Trinit. cap. 3. *Quidquid aliud quisquam latenter velit, ab hac voluntate, quæ omnibus hominibus satis nota est, non recedit.* Ubi innuit, omnem humanæ voluntatis actum esse vel ipsam beatitudinis appetentiam, vel ei subnecti & inniti, vel saltem aliquam ejus inchoationem & participationem quærere.

Instabis: Finis ultimus justi est Deus. Atqui ea quæcumque facit justus, non ordinat ad Deum:

committit enim multa peccata venialia, quæ sicut non procedunt à Deo ut primo principio, ita nec ad eum ut ultimum finem referri possunt; absurdum enim in terminis est dicere justum peccare propter Deum: Ergo quidquid homo facit, non operatur illud propter ultimum finem.

Respondeo hominem in omni suo actu non agere propter ultimum finem particularem, cui se semel devovit, nisi vel formaliter, vel virtualiter ad ipsum se referat; agere tamen semper propter ultimum finem communem, id est beatitudinem. Et hoc solùm intendunt S. August. & D. Thom. dum aiunt omnes homines convenire in appetentia ultimi finis, seu beatitudinis, quia semper quærunt bonum incohatum vel consummatum. *Quantum ad rationem ultimi finis* (inquit D. Thom. art. 7.) *omnes conveniunt in appetitu finis ultimi, quia omnes appetunt suam perfectionem adimpleri, quæ est ratio ultimi finis, ut dictum est. Sed quantum ad id in quo ista ratio invenitur, non omnes conveniunt in ultimo fine.* Ecce D. Thomam manifestum sui interpretem, & asserentem quod cùm dixit *art. 6.* præcedenti hominem in omni actu agere propter ultimum finem, id intelligendum est non de fine particulari & materiali, sed formali, scilicet beatitudine & consummatæ perfectione, quam omnes naturaliter concupiscunt, juxta illud præclarum Boëtii lib. 2. de consol. prof. 2. *Omnis mortalium cura, quam multiplicium studiorum labor exercet, diverso calle procedit, sed ad unum beatitudinis finem nititur pervenire.*

Hac expositione elimpidantur plures difficultates aliàs importunæ. In primis solvitur objectio facta de peccato veniali. Quia justus dum

illud committit, appetit quidem ultimum finem, scilicet beatitudinem, vel aliquam ejus participationem; sed non appetit finem ultimum particularem, scilicet Deum, tametsi illi maneat semper habitualiter subordinatus. Unde non amat objectum peccati venialis propter Deum, sed præter Deum. Quia ut benè observavit D. Bonaventura, in peccato veniali *neque est usus, neque fruitio, sed abusus*; quia usus tendit ad ultimum finem particularem, fruitio in eo sistit, abusus verò est recessus ab ultimo fine particulari, citra contemptum illius.

Per hanc etiam explicationem solvitur aliud argumentum satis intricatum, quo probatur omnia opera hominis infidelis, imò & fidelis existentis in peccato mortali esse peccata; siquidem finis ultimus infidelis est idolum, finis lethaliter peccantis est proprium bonum inordinatè amatum, vel vilis illa creatura, cui se peccator oppignoravit. Ergo si in omni actu agunt propter ultimum finem, profectò omnia opera sua referunt in finem illum pravum, cui se consecrarunt, quâ relatione tam sordidâ non potest non inquinari omne opus illorum.

Sed hæc instantia præfatâ interpretatione enervatur. Nam in operibus ex objecto bonis, v. g. largitione eleemosynæ, cultu parentum, defensione patriæ, aliisque ex naturali motivo compassionis, pietatis, vel gratitudinis elicitis non agit infidelis vel peccator propter suum ultimum finem particularem, sed ex præciso motivo honestatis, ut supponimus: Finis verò ultimus hujuscemodi operationum est beatitudo, quam in omni actu indesinenter quærimus. Qui finis, utpote naturaliter amatus, & ab honesto

vel inhonesto de se abstrahens, nullam in actum bonitatem vel malitiam refundit. Porò si infidelis aut peccator omnia sua opera, quàmlibet ex objecto bona referat in ultimum suum finem particularem pravum, procul dubio in omni actu peccabit. Qua de causa veridicè scripsit & inculcavit Augustinus, omnia opera infidelium esse peccata, idest infideliter agentium, & opera sua ordinantium in finem infidelitatis suæ. Propositio enim Augustini in sensu formali intellecta verissima est, ut alibi operosiùs examinabimus.

Insistes: Eo modo finis intermedius dependet ab ultimo in movendo voluntatem, quo causæ secundæ pendent à prima in influendo, ut ait D. Thomas hic: Atqui causa secunda non influit in effectum nisi dependenter à causa prima singulari: Ergo finis intermedius non movet voluntatem nisi dependenter à fine aliquo ultimo particulari.

Respondeo, comparationem causæ primæ efficientis cum ultimo fine intelligendam esse servato modo utriusque causæ; modus autem agendi causæ efficientis est per influxum physicum in effectum singularem, qui non procedit à causa in communi, sed singulari; nam *actiones sunt suppositorum & existentium*, subindeque singularium. Modus verò causæ finalis est moralis & metaphoricus, in hoc consistens quod media sui apprehensione alliciat voluntatem. Sicut ergo intellectus potest apprehendere bonum & beatitudinem in communi, ita ad illam semper anhelat voluntas in omni actu. Non quòd moveatur à beatitudine vagè sumpta, sed in hoc vel illo particulari objecto quæsita, vel se-

REFLEXIO.

Refert D.August. *lib.3. de Trinit.c.3.* facetum dictum cujusdam mimi, qui promiserat se detecturum quid omnes in mente & voluntate haberent, & promissis se satisfacere credidit dum dixit: *Vili vultis emere, & caro vendere.* Id refutat S.Doctor, quia virtute justitiæ vitium avaritiæ vinci potest, quâ quis justum semper dare pretium velit, & subdit: *Si dixisset, omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis, dixisset aliquid quod nullus in sua non agnosceret voluntate.* Ita est, beatitudinem omnes & semper quærimus, sed ibi non est ubi quærimus. Derelinquimus fontem aquæ vitæ, & fodimus cisternas dissipatas, quæ sitim extinguere non valent. *Quia creatura rationali non sufficit ad beatam requiem quidquid Deo minus est,* ait idem Aug.*lib.13.conf.cap.8.* Ultimum aliquem finem velit nolit semper voluntas inquirit: ergo eliciat, juxta tritum proverbium, ex necessitate virtutem. Ad verum ultimum finem, tanquam ad scopum singulos actus dirigat, quæ alicujus ultimi finis amorem continere non potest; aliàs non beatitatem, cui inhiat, sed miseriam, quam declinat, certissimè inveniet. Tota nocte laborans nihil capiet: concipiet dolorem, & pariet iniquitatem. Mihi credito, ut vitæ tuæ cursus feliciter dirigatur, respice finem, non quem vulgi opinio, aut falsa æstimatio humanis actibus præfixit, sed quem lux & lex Christiana monstravit. Quærite primùm regnum Dei, & justitiam ejus. Erit animus tuus velut navis huc illuc jactata, nisi hunc clavum firmiter teneas. Audi Ethnicum Christianè scribentem: *Ideo peccamus, quia vel de nulla*

mus felicitatis appetitus, nisi tandem expleri posset. Hoc tamen mirum est, quod cùm capessendæ atque retinēdæ beatitudinis voluntas una sit omnium, tanta nihilominus existat de beatitudine varietas sententiarum, ut August. 19. *de civit.* ex Marco Varrone ducentas octoginta de summo bono opiniones referat: cujus alia ratio non est, quàm gustuum seu propensionum humanarum diversitas, vel meliùs perversitas, beatitudinem non pro veritate, sed pro sua pronitate definiens. *Ut enim eos quæque res maximè delectavit, ita in ea constituerunt vitam beatam,* ait August. 13. *de Trinit. cap.* 3. Inquirimus ergo impræsentiarum, in quonam objecto inveniri possit creaturæ intellectualis beatitudo, quæ teste Boëtio est status bonorum omnium aggregatione perfectus: vel, ut Tullio placet, bonorum omnium, secretis omnibus malis, cumulata complexio: vel, ut Augustinus tradit, rerum omnium optandarum cumulata plenitudo: vel, ut definit S. Thomas: *Bonum totaliter quietans & satians appetitum.*

SPECVLATIO I.

Bona quævis creata occupare possunt cor humanum: satiare, vel beare non possunt.

PRobatur primò ratione generali: Beatitudo est bonum perfectum quo totaliter impletur appetitus, & ultra quod nihil appetendum restat; Sed nullum bonum creatum vel creabile, imò nec tota creaturarum universitas potest explere & quietare voluntatem hominis; nam objectum voluntatis est universale bonum, sicut

objectum intellectus est verum universale, quod utique non invenitur in aliqua creatura, quæ habet solùm veritatem & bonitatem participatam, & ordinatam ad ipsum Deum, qui est fons totius bonitatis: Ergo nulla creatura cor hominis implere potest. Et ideo Ehnici in beatitudinis indagine laborarunt plurimùm, & turpissimè aberrarunt: *Instruxerunt sibi varias vias erroris, ut bonum hoc invenirent; sed latuit eos semper, sicut lateret etiam nos, nisi venisset bonum ipsum ad nos*, inquit August.

Probatur rursus discurrendo per singula objecta, in quibus homines terreni beatitudinem collocarunt. In primis nemo divitiis satiari potest. Tum quia divitiæ artificiales ordinantur ad divitias naturales ad usum vitæ necessarias, scilicet victum, vestitum, habitationem; istæ verò divitiæ naturales ad vitæ sustentationem vel commoditatem referuntur: ergo in neutris consistit ultimus finis, qui ad aliquid ulterius non refertur. Tum quia beatitudo est bonum possessione percipiendum: divitiæ verò bonæ non sunt possessione, sed effusione. Tum quia beatitudo est omne bonum: divitiis verò haberi quidem possunt corpori necessaria, sed emi spiritualia non possunt. Proverb. 17. *Quid prodest stulto divitias habere, cùm sapientiam emere non possit?* Tum demùm, quia beatitudo est firmum bonum: divitiæ verò obnoxiæ fortunæ sunt, & in malis copiosiùs quàm in bonis abundant; semper autem cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amittuntur, concupitæ turbant, possessæ vilescunt, amissæ affligunt. Perperam ergo in illis beatitas quæritur. Immò ille verè ditior, qui minùs pecuniis im-

peditior. Divitiæ enim ſarcinæ ſunt & pondera, quibus non ſublevatur anima, ſed gravatur, ac ſæpiſſimè inquinatur. Nam *quædam ſocietas eſt penè etiam nominis duabus his rebus, vitiis & divitiis*, ait S. Eucher.

Secundò in fama & gloria beatitudo non conſiſtit. Tum quia ſupponit bonitatem, vel excellentiam: unde nemo cognoſci deſiderat niſi in bonis, in malis autem quærit unuſquiſque latêre. Ergo vera gloria, ſi ſit vera, ſignum eſt & teſtimonium bonitatis, non ſummum bonum; ſi verò ſit falſa, hominem miſerum ſupponit, non bonum. Tum quia beatitudo eſt bonum ſtabile; fama autem falſo rumore de facili perditur, vel obſcuratur. Tum quia cognoſcere nobilius eſt, quàm cognoſci; non enim cognoſcunt niſi quæ ſunt nobiliora in entibus, cognoſcuntur autem etiam infima: non igitur ſummum bonum conſiſtit in hoc quod aliquis cognoſcatur, & famâ celebretur, quæ eſt clara cum laude notitia. Imò nihil æquè formidant ſolidè illuminati, quàm vanæ gloriæ inſidiantes jacturas; gloriæ enim ſubrepens appetitus ſuperbiam paſcit, quæ ut aiunt Patres: *Dulcis eſt ſpiritalium opum exſpoliatrix & expilatrix, ſubtile malum, ſecretum virus, venenum latens, virtutum fucus, tinea ſanctitatis.*

Tertiò beatitudo in poteſtate temporali ſita non eſt. Tum quia beatitudo eſt bonum poſſeſſum propter ſe, cùm ſit omnium finis: poteſtas autem ordinatur ad alios. Nam ut verè dixit S. Iſidorus Peluſiot. lib. 3. epiſt. 74. *Imperii regula hæc demùm eſt, quæ ad ſubditorum utilitatem omnia molitur.* Et epiſt. 194. *Tyrannis ad ſuam, regnum autem ad ſubditorum utilitatem omnia re-*

fert. Tum quia beatitudo est bonum perfectum & tranquillum, potestas autem maximè imperfecta & inquieta est; neque enim tollit morsus solicitudinem, nec vitare potest aculeos formidinum. Non enim potentes satellitibus stipari vellent, nisi quos terrent ipsi plus metuerent. Unde illud: *Necesse est ut multos timeat, quem multi timent.* Tum quia beatitudo stabilis est, & excludit malum quodvis: potentia autem mundana instabilis est, obnoxia fortunæ, & in improbis ea abutentibus sæpius absolutior & munitior, qui nec eâ obtentâ contenti sunt, sed ad majora contendunt. *O ambitio ambientium crux! quomodo omnes torques, & omnibus places? Nihil acriùs cruciat, nihil molestiùs inquietat, nihil tamen apud miseros mortales celebrius negotiis tuis*, inquit Bernardus.

Quòd verò beatitudinem voluptas mundana afferre non potest, Tum quia illa sequitur ex possessione boni convenientis, si sit honesta & spiritalis; unde est potiùs consectarium, quàm essentia beatitudinis. Si verò sit merè corporea, non satisfacit præcipuæ hominis parti, scilicet animæ rationali. Tum quia beatitudo est bonum hominis proprium; voluptas autem corporea communis est pecudibus, imò & perfectiùs in ipsis inveniuntur bona corporea, diuturnior enim est vita in elephante, fortior est virtus in leone, celerior cursus in cervo, acutior visus in aquila. Tum quia beatitudo est altissimum hominis bonum: Ergo non potest consistere in hoc, per quod conjungitur homo rebus sibi inferioribus, scilicet bonis sensibilibus corporis. Desinamus ergo ea sequi, quæ & assequi miserum est. Eorum enim nimius usus & men-

tem deprimit, judicium præpedit, memoriam confundit, vires enervat. *Si sapis, si habes cor tuum, si tecum est lumen oculorum tuorum, desine jam ea sequi, quæ & assequi miserum est.*

REFLEXIO.

Ergo erravimus. Hanc conclusionem deducunt ipsimet impii in via iniquitatis lassati. Vident, sed serò in illis perperam beatitudinem quæsivisse, quæ ut ait Bernard. epist. 105. *possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant.* Intelligunt tandem miseri, fucata illa bona esse vera mala, & *speciosa supplicia,* ut loquitur Cyprian. *epist. ad Donat.* Dolent ea toto corde amasse, quæ melius fuerat ignorasse, vel cognita reputasse ut stercora, quæ dispersa & calcata prosunt, congregata aërem hominesque corrumpunt. Lugent tam fluxis lubricisque adhæsisse, quæ ut ait Seneca ad Polyb. *cum labore possidentur, cum invidia conspiciuntur, eosque ipsos, quos onerant, premunt.* Stupent omnia transiisse, & se cum illis; quia cuncta creata *triplex tollit interitus,* ait Chrysostom. *homil. 15. in Matth.* aut à seipsis veterascunt, aut à dominis fortunas suas obligurientibus dissipantur, aut ab extraneis dolo, vi, injustitiâ diripiuntur. Considerant humanam gloriam, cujus erant adoratores, theatricæ histrionum pompæ assimilari, quæ completâ comœdiâ evanescit. Cernunt vitam hanc vaporem esse ad modicum apparentem, & quasi umbram transeuntem; nam & Reges, & Imperatores, & Pontifices habuimus, qui nec annum, nec mensem, nec hebdomadam numerare potuerunt. Hæc cùm ita sint, utamur hoc mundo, nec illi hæreamus. Non nocebunt bona temporalia sa-

pientiæ, ait Seneca, si doceamur sapere. Habeantur à nobis, ne nos habeant: sint captiva, ne nos capiant: quærantur innocenter, emittantur liberaliter; serviant, non imperent. Et sæpe inter prospera illud occurrat, quod Eugenio III. Bernardus *epist.*236. objiciebat: *In omnibus operibus memento te esse hominem, & timor ejus, qui aufert spiritum Principum, semper sit ante oculos tuos. Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aspexisti? Ipsi te prædecessores tui tua certissima & citissima decessionis admoneant, & modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nunciet tibi. Jugi proinde meditatione inter hujus præsentis gloriæ blandimenta memorare novissima tua, quia quibus successisti in Sedem, ipsos sine dubio sequeris ad mortem.* Extra Deum quærere requiem potes, invenire non potes. Quàm verè, quàm vividè August. lib.6. Confess. cap. 13. *O tortuosas vias! Væ animæ audaci, quæ speravit, si à te recessisset, se aliquid melius habituram! Versa & reversa in tergum, & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia. Tu solus requies à labore.*

SPECVLATIO II.

Creatura rationalis in proprio sinu & fundo felicitatem invenire non potest, vel in scientiis intellectus, vel in virtutibus voluntatis.

TRia communiter distingui solent bona, alia sunt extra animam, alia circa animam, alia intra animam. Extra animam sunt bona for-

tunæ : circa animam ſunt bona corporis : intra animam ſunt bona mentis, ſcientiæ nimirum & virtutes. A duobus primis beatitudinem excluſimus ſpeculatione præcedenti : in tertiis perfectam felicitatem non inveniri monſtrandum eſt.

Probatur 1. ratione generali : Intra animam nihil eſt niſi ſubſtantia, potentiæ, habitus, & actus : Sed in illis non invenitur ſummum bonum. Non quidem in anima nudè ſumpta, quæ exigit ulteriorem perfectionem, qua proinde caret. Non in anima inſtructa potentiis, ornata habitibus, fœcunda actibus, quia illa omnia ſunt bona finita, & limitata, quæ non excludunt omne malum, nec implent omne deſiderium ; quantumcunque enim animus rationalis ſit ſcientiis & virtutibus auctus, multis tamen malis ſubjacet, quæ vitari non poſſunt, nimirum ignorantiæ in intellectu, inordinato paſſionum æſtui in appetitu, multiplicibus pœnalitatibus in corpore.

Probatur 2. in ſpeciali. In primis in ſcientia beatitudo non invenitur. Tum quia vera beatitudo terminat hominis appetitum; in hac autem vita quanto plus aliquis intelligit, tanto magis deſiderium ſciendi augetur, nec unquam ad finem ſciendi pervenit. Et ſæpe, ut dicitur Eccleſ. 1. *Qui addit ſcientiam, addit & laborem, & in multa ſapientia multa indignatio.* Quia ex profundiori eruditione majores emergunt dubitationes. Tum quia beatitudo eſt bonum ſtabile & perpetuum, unde corpora naturalia à ſuo centro non removentur, niſi per motum violentum : contemplatio autem in hac vita ſtabilis, & perpetuâ eſſe non poteſt; ſæpe enim impeditur tum ab aliis occupationibus, tum corporis infirmi-

tate, tum tempeſtatum incommodis, frigore, æſtu, &c. tum paſſionum inſurgentium motibus, tum falſarum opinionum tenebris, tum continuationis tædio. Tum demùm quia beatitudo appetitum quietat; cognitio autem etiam fidei deſiderium non quietat, ſed magis accendit, quia unuſquiſque deſiderat videre quod credit, ut illi uniatur objecto, à quo quandiu per fidem ambulat peregrinatur.

Idem ſuadetur de operationibus virtutum moralium. Tum quia beatitudo eſt ultimus finis ad ulteriorem non tendens; operationes autem virtutum ad aliud ordinantur, putà operationes fortitudinis ad victoriam & pacem, operationes juſtitiæ ad Reipublicæ integritatem, & ſic de aliis virtutibus moralibus, quæ omnes ad hoc ordinantur, ut per eas conſervetur medium in paſſionibus internis, & decor in operibus externis. Fateor quidem beatitudinem, tota quanta in hac miſera vita haberi poteſt, in actibus contemplationis, & virtutum moralium conſiſtere; nam ſola virtus præſertim charitate formata bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit. Tamen in illis ratio ſummi boni inveniri non poteſt, cùm omnis vera virtus ad ſummum bonum Deum obtinendum ordinetur. Vnde Auguſtinus: *Epicurus ait, Frui carne mea bonum eſt. Stoïcus, Frui mente mea bonum eſt. Chriſtianus verò, Mihi adhærere Deo bonum eſt.*

Confirmantur hæc omnia ratione D. Auguſtini *lib.* 14. *de Trinit. cap.* 24. *&* 25. Quanvis non omnes qui habent quod volunt continuò beati ſint, nemo tamen beatus eſt niſi habeat quod vult, & nihil malè vult: miſer verò eſt, qui vel id non habet quod vult, vel id habet quod non

rectè vult : Sed in hac vita nullus quámlibet ſcientiis & virtutibus ornatus vivit ut vult; nam quis hominum poteſt ut vult vivere,quando ipſum vivere non eſt in poteſtate? Certè non vivit ut vult,qui non vivit quandiu vult,& qui volens vivere, mori cogitur. Deinde etiam ipſe juſtus non vivit ut vult;nam eum tentat error ut fallat, tentat libido ut accendat, tentat labor ut frangat. Ergo juſtus non vivit ut vult, niſi eò pervenerit,ubi mori, falli,offendi omninò non poſſit, eique certum ſit ita ſemper eſſe futurum. Hoc enim natura expetit, nec plenè atque perfectè beata erit, niſi ſit adepta quod expetit.

REFLEXIO.

Si ſeparaveris pretioſum à vili, quaſi os meum eris; id eſt,ſi juſtâ ſtaterâ appenderis verum bonum,& diſcreveris illud à falſo, imitaberis oris mei veritatem, quæ ſuum cuique rei nomen & pretium indit. Nihil tam in vita morali neceſſarium,quàm æqua rebus pretia imponere,& tanti res ſingulas facere quanti valent. *Omnia æſtimatorem deſiderant*, aiebat Seneca. *Omnia probate, quod bonum eſt tenete*, ait Spiritus ſanctus. Certè ſi juſtum de rebus feramus judicium, miſeriâ plenum mundum, non beatitudinis locum fatebimur.Mundus iſte (inquit B.Humbertus quintus Ordinis noſtri Magiſter Generalis, in aureo opuſculo *de eruditione Religioſ. p.1. cap. 2.*) eſt tenebroſus, falſus, modicus, implicatus, tranſitorius, crucians, periculoſus. Unde Beatitudo longè ab illo eſt, qui tot malis ſcatet. *Tenebroſus eſt mundus*. Proverb.4. *Via impiorum tenebroſa*. Quia nimirum mundani inter ſe & verum Solem obicem peccatorum interponunt, unde ſunt in

perpetua eclipsi. & quod deterius est, cæcitatem suam non agnoscunt, vel non dolent. Augustin. *Quid miserius misero non miserante seipsum?* Falsus est mundus. Psal. 5. *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Assimilantur enim bona terrena Sodomæ fructibus ad speciem pulchris & suavibus, sed morsu pressuve tentati in fumum ac favillam vanescunt. Sic mundi insaniæ falsæ promittunt & ostentant copiam, sed revera indigentiam augent. *Modicus est mundus.* Sapient. 11. *Tanquam momentum stateræ, sic ante te orbis terrarum.* Nam respectu cœli tota terra punctum est. Seneca: *Punctum est id in quo navigatis, bellatis, regnatis.* Implicatus est mundus. *Luc.* 10. Martha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. August. in illud Psalmi, *Diligite Dominum omnes sancti ejus*, ait: *Disce non diligere mundum, ut discas diligere Deum; averte, ut convertaris; funde ut implearis. Felices exonerati qui sequi possunt expediti*, addit Bernard. *Transitorius* est mundus. Sapient. 5. *Transierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuntius præcurrens, & tanquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam. Spes impii tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus, qui à vento diffusus est, & tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis.* Crucians est mundus. Eccles. 2. *Cuncti dies ejus* (avari) *pleni sunt doloribus & ærumnis.* Augustin. *Curre per singula, & invenies tot animæ tormenta, quot vitia. Periculosus* est mundus. Psal. 103. *Hoc mare magnum & spatiosum.* Cujus periculum, ait Bernard. probat transeuntium raritas, & pereuntium multitudo. In mari Massiliæ de quatuor animabus non pe-

rit una : in hoc mari de quatuor animabus non salvatur una. Mirabiles elationes hujus maris, in quo qui perit, in æternum perit. Si modicum frumenti totam massam corrumpit, quem non corrumpet mundus, cujus tota massa corrupta est? Felicitas ergo in mundo non est. Sed potiùs terque quaterque beatus est, quem Deus à mundo educit in secessum claustri vel communitatis, unde exire non liceat nisi ad salutem animarum.

SPECVLATIO III.

Animam rationalem solus Deus unus & trinus implere & beare potest.

HÆc speculatio est corollarium præcedentium. Si enim creatura intellectualis felicitatem invenire nequit, nec infra se in bonis terrenis, nec circa se in deliciis corporis, nec intra se in ornatu virtutum; restat ut illam quærat supra se, in Deo scilicet totius bonitatis fonte, extra quem quiescere nequit animus immortalis. Nam dum circa creaturas occupatur, aut sequitur bonum quod non assequitur, & non habet requiem; aut bonum obtinet quod retinere non potest, & sentit dolorem; vel illud retinet, sed perdere potest, & habet timorem. Unde oportet verum bonum in Deo quærere. *Bonorum summa Deus nobis est* (ait præclarè August. lib. de mor. Eccles. cap. 8.) *Deus est nobis summum bonum: nec infra remanendum nobis est, nec ultra quærendum; alterum enim periculosum, alterum nullum est.* Planè nullum & inane; bona enim terrena desideria non extingunt, sed accendunt; unde Joannes omne quod est in

mundo *concupiſcentiam* vocat, quia rabidam ſitim inflammat.

Ratio eſt, quia in Deo inveniuntur omnes illæ conditiones, ob quarum carentiam felicitas in bonis creatis non invenitur. Nam Deus eſt ſummum bonum, ad nullum aliud ordinatum; eſt omne bonum, omnia poſſibilia eminentiſſimè præcontinens; eſt purum bonum, omnis defectus & imperfectionis incapax; eſt ſufficiens, & exuberans bonum, ſatians omne deſiderium; eſt ſtabile bonum, cùm ſit æternum; eſt connaturale bonum, ad quod videndum creatura rationalis naturaliter inclinatur. Unde Auguſt. *lib. de ſpirit. & litt. cap.* 33. ait: *Illa cognitione, illa viſione, illa contemplatione ſatiabitur bonis anima deſiderium; hoc enim ei ſolùm ſat eſt: ultra non habet quod appetat, quò inhiet, quod requirat.* Quæ aliàs diximus de poſſibilitate viſionis, faciunt ad præſens inſtitutum. Sed quia in tam uberi materia ſterilem eſſe non decet,

Probatur ampliùs hæc veritas: In illo objecto invenitur ſummum bonum hominis, quo poſſeſſo ſatiatur omne deſiderium cordis humani; bonum enim eſt quod omnia appetunt, & bonum hominis ad quod aſciſcendum tendunt omnes deſideriorum ejus motus, & quo adepto omnes ceſſant. Atqui per fruitionem Dei Optimi Maximi omne deſiderium hominis completur. Ergo in poſſeſſione Dei vera felicitas invenitur. Probatur minor: Quatuor ſunt potiſſimùm deſideria, quibus cietur cor humanum, non diſſimilia quatuor elementis, quibus conſtat mundus; quatuor humoribus, quibus componitur corpus; quatuor ventis, quibus perflatur orbis; quatuor fluviis, quibus irrigatur paradiſus ter-

restris. Primum est desiderium veritatis, commune cum Angelis. Secundum est desiderium voluptatis, commune cum brutis. Tertium desiderium æternitatis, commune cum omnibus entibus, quæ fugiunt interitum & corruptionem quantum possunt. Quartum desiderium honoris & dignitatis, proprium hominibus ad vitam politicam & civilem. Ex hac quadruplici scaturigine omnes actus, artes, & industriæ vitæ humanæ, virtutes etiam & vitia promanarunt. Nam amor veritatis studium & scientiam; amor voluptatis artium amœnitatem; amor æternitatis honestam matrimonii fœcunditatem, & Reipublicæ perennitatem; amor dignitatum politicæ & regiminis maximas pepererę. Sicut è contra dum hæc desideria exorbitant, omnia sus deque confundunt; nam appetitus sciendi inordinatus hæreses & errores; appetitus voluptatis obscœnitates, superstitiosam sanitatis curam; appetitus æternitatis liberorum cæcum amorem, monumentorum vanitatem; appetitus dignitatis ambitionem, & tyrannidem germinarunt.

Atqui hæc quatuor desideria cumulatissimè & juxtà honestissimè complet Deus clarè visus & possessus. Tunc enim apparet veritas sine ænigmate, sicuti est. Tunc torrente voluptatis potatur animus, quando perfectum objectum perfectæ potentiæ perfectissimè unitur, quæ est triplex conditio delectationis. Tunc attollitur nostra vilitas ad divinitatis consortium, quo nihil sublimius. Tunc inamissibilem obtinet perseverantiam bonorum, & interminabilem perfectæ vitæ possessionem. Quàm doctus qui omnia scit, & videntem omnia videt! Quàm lætus qui intrat in gaudium Domini sui, quod

non l'imitat capiendo, sed quo inundatur intrando! Quàm excelsus, cui disposuit Filius, ut edat & bibat super mensam suam in regno Patris sui! Quàm securus, cui æternitas bonorum firmat possessionem. Verè tunc erit longitudo, latitudo, sublimitas & profundum: profundum scientiæ scrutantis arcana Dei, sublimitas dignitatis evehentis ad regnum Dei, latitudo charitatis cor dilatantis & implentis voluptate Dei, longitudo æternitatis firmantis stabilitate Dei. Ergo in Deo vera felicitatis ratio cumulatissimè invenitur.

Secunda pars, quæ asserit Trinitatem personarum ingredi essentiale beatitudinis objectum, indicatur à veritate, Joan.17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Ubi pro objecto vitæ æternæ assignat Patrem & Filium cognitos.

Probatur ratione contra Scotistas ex essentiali conditione objecti beatifici. Illud solùm potest esse objectum beatificum, quod potest explere desiderium beati; quandiu enim desiderium frustrabitur, tandiu miseria erit, non felicitas; & ideo rationem objecti beatifici ab omnibus creaturis exclusimus; quia desiderium quidem accendere, sed minimè explere possunt. Atqui Deus non satiaret Beati justa desideria, nisi videretur ut trinus. Tum quia Beatus desiderat Deum videre ut in se est intuitivè & quidditativè; cognitio autem intuitiva, & quidditativa feruntur ad objectum eo modo quo subsistit: Deus verò subsistit in tribus personis. Tum quia Beatus videndo essentiam connaturaliter desiderat videre proprietates cum essentia necessariò connexas: proprietates autem personales sunt ita necessa-

riò cum essentia connexæ, ut sint de conceptu implicito Divinitatis, ut libro 3. demonstravimus. Ergo Trinitas personarum ingreditur rationem essentialem objecti beatifici, & summi boni, cujus præcipua diffusio & infinita fœcunditas in distinctione personarum relucet.

Dices: Sola essentia divina est objectum formale visionis, sicut & divinæ cognitionis: Ergo in præcisa cognitione illius sita est beatitudo, eo modo quo concipimus Patrem Æternum beatum in illo priori originis, in quo nondum concipitur Filius productus, nec subinde visus.

Respondeo, ipsas etiam personas ingredi rationem objecti primarii divinæ cognitionis; quia eadem indivisibili veritate, & immaterialitate gaudent cum essentia divina, quæ licèt sit ratio *sub qua* attingendi, non est tamen sola ratio *qua* primariò attacta. Accedit quod licèt essentia esset sola objectum visionis ut cognitio est, non tamen ut est cognitio beatificans & explens omne desiderium Beati, quod fertur ad Deum ut est in se. Sicut aliàs diximus, quod licèt daretur solam essentiam esse objectum cognitionis paternæ, ut cognitio est; non tamen ut est cognitio comprehensiva, quæ omnia pervadit, nihil relinquit. Similiter cognitio beatificans ut talis omnia illa attingit, quæ voluntas concupiscit. Quid autem connaturalius inclinationi videntis Deum, quàm intueri personas in quibus subsistit? Pater autem æternus in illo priori non est beatus sine Filio, & quia nunquam est sine illo, & quia semper contemplatur in sua fœcunditate filium in signo posteriori producendum. Vide plura circa hoc *lib.* 3. *dissert.*4.*cap.*1.

Inſtabis: Sub ea ratione Deus eſt beatitudo objectiva & ultimus finis, ſub qua eſt primum principium creaturarum; nam ad illud tendit creatura rationalis à quo proceſſit, ſicut ad mare unde exeunt flumina revertuntur. Atqui Deus non eſt principium creaturarum ut Trinus, ſed tantùm ut unus; nam *monas genuit monadem & in ſe ſuum reflexit ardorem*; id eſt, unus Deus unum mundum propter ſuam gloriam produxit, ut exponit D. Thomas aliàs citatus. Et certè ſi à Deo trino per ſe procederet mundus, poſſet ex creaturis Trinitas demonſtrari. Ergo Deus ut trinus non ingreditur formaliter rationem ultimi finis, & beatitudinis creaturarum.

Reſpondeo, omiſſa ſolutione eorum qui dicunt, Trinitatem non pertinere ad conſtitutionem metaphyſicam Dei & ultimi finis, benè tamen ad conſtitutionem phyſicam, quam exigit penetrare cognitio batificans; omiſſa, inquam, & quia valde obſcura & metaphyſica eſt illa reſponſio, & quia non ſatisfacit comparationi finis ultimi cum primo principio, & quia hîc quærimus conſtitutivum metaphyſicum & formaliſſimum objecti beatifici, à quo ſi removeatur Trinitas, profectò vera erit ſententia Scotiſtarum, qui non inficiantur Trinitatem phyſicè & realiter inveniri in objecto beatifico, ſed contendunt illam non ingredi formalem & metaphyſicam ipſius rationem conſtitutivam.

Dicendum igitur planiùs & ſolidiùs, quod licèt illud idem quod eſt primum principium, ſit etiam ultimus finis & beatitudo objectiva, tamen plura importat ratio beatitudinis quàm primi principii, ut fateri coguntur ipſi adverſarii. Nam ratio primi principii importat ſolùm perfectio-

nem naturaliter cognoscibilem ; ratio verò ultimis finis importat essentiam Dei etiam ut authoris supernaturalis claré & in se visam ; & tamen clara & explicata possibilitas visionis per lumen gloriæ non potest naturaliter cognosci : Ergo in possessione ultimi finis aliquid necessariò importatur, quod non includitur in primo principio. Similiter à Deo trino per se non procedit creatura intellectualis ; non beatur tamen nisi per Deum trinum, quia nunquam contenta erit nisi videat Deum sicuti est. Unde negari debet major ; licèt enim illud quod est primum principium, sit etiam ultimus finis beatificans; non tamen per illam eandem rationem constituitur beatificans, qua constituitur primum principium.

Insistes : Ergo etiam creaturæ ingrediuntur objectum beatitudinis ; nam Beatus desiderat videre aliquas in Verbo : saltem ipsum ens creabile ut sic non potest non videri in omnipotentia divina, quæ habet necessariam connexionem cùm possibilitate creaturarum.

Respondeo Beatum desiderare videre aliquas in Verbo creaturas secundùm exigentiam sui status, non ex necessitate, sed ex abundantia, & veluti refluentia beatitudinis, non ut objectum essentiale beatitudinis, sed ut accidens, & corollarium illius. Quia ut aliàs ex S. Thoma & D. Augustino accepimus, si solus Deus videretur, qui est fons totius esse & veritatis, ita repleret naturale desiderium sciendi, quod nihil aliud quæreretur. Et qui Deum & creaturas novit, non propter illas beatior, sed propter Deum solum beatus. Quod verò additur de ente creabili relucente in divina omnipotentia,

facilis eſt ſolutionis. Non enim inde ſequitur ens creabile beatificare, ſed ſolam omnipotentiam in qua relucet. Unde non ex propriis, ut ſic loquar, meritis beatitudinis objectum ingreditur, ſed solùm ab objecto beatifico connotatur.

Perſiſtes: Eodem proportionali modo philoſophandum eſt de beatitudine objectiva, quo de formali: Sed pro beatitudine formali conſtituenda non colligimus omnes Beati operationes, ſed unam quærimus & ſeligimus, quæ ſit aliarum radix & origo: Ergo ſimiliter ad conſtituendam rationem eſſentialem beatitudinis objectivæ non eſt aſſignandus bonorum omnium cumulus aggregatione perfectus, ſed inquirenda eſt una ratio fontalis, quæ ſit bonorum omnium origo & radix ſatietatis appetitus. Atqui eſſentia divina eſt illud primarium & præcipuum bonum, quod eſt radix prima totius boni, per quod ſatiatur appetitus, cùm ſit ratio à priori omnium attributorum & perſonarum: Ergo objectum eſſentiale beatitudinis eſt ſola eſſentia Dei, non verò attributa aut perſonæ.

Reſpondeo latum diſcrimen beatitudinem objectivam inter & formalem inveniri, quia beatitudo formalis eſt poſſeſſio ſummi boni; unde illa operatio, quæ prima ſummum bonum poſſidet, ſortitur rationem formalis beatitudinis: at verò beatitudo objectiva eſt bonum ſatians & implens appetitum, ita ut nihil poſſit ultra deſiderare: illud autem bonum conſummatum & replens in bonis deſiderium, eſt Deus ut in ſe eſt unus & trinus, ob rationes allatas, quibus adde, quod eo solùm modo poteſt Deus ſatiare cor humanum, quo poteſt eſſe objectum appetitus intellectualis; creatura enim non eleva-

tur ad fruendum Deo, ut aliàs *libro* 1. ostendimus, nisi sub ratione naturæ intellectualis: Sed Deus est objectum appetitus intellectualis sub ratione universalissima, nimirum secundùm essentiam & personas: Ergo non habet rationem satiantis appetitum, subindeque objectivæ felicitatis, nisi secundùm essentiam, attributa, & personas. Adde rursum, quod illud est objectum appetitus nostri satiativum, quod est nostræ dilectionis objectum: tota autem Trinitas est objectum supremum & essentiale nostræ dilectionis super omnia, quæ ratio magis urget Scotistas asserentes formalem beatitudinem in actu dilectionis sitam esse. Hanc dilectionem tibi & mihi opto, Lector, ut per illam consequamur infiniti objecti beatitatem. Vel potiùs eam ab Ipso petamus, qui sicut solus Beatos, ita solus efficere valet amantes. Uterque ergo nostrûm cum Bernardo dicat: *Etsi quantum debeo, amare non possum, tamen ultra quàm possum: potero verò plus, cùm plus donare dignaberis; nunquam tamen prout dignus haberis.*

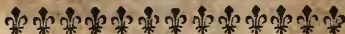
REFLEXIO.

Hic non tam reflexione opus est, quàm suspiriis. Dum enim quidquid temporale est, transit & evanescit, quid superest nisi gemere & suspirare ad illam æternitatem, quò tendunt omnia sitientis animæ desideria, ubi requies appetendi, ubi fruendi securitas, ubi tranquillissimum gaudium optimæ voluntatis invenitur. Concupiscat planè, & deficiat anima nostra in atria Domini, qui erit omnibus plenitudo lucis, multitudo pacis, securitas æternitatis. Prorsus expedit illum sitire fontem, qui non solùm nobis aquam refri-

gerantem profundit, sed intra nosmetipsos ingreditur, ut per se satiet, per se repleat Deus unus & trinus, qui solus beare potest. *O æterna veritas, & vera charitas, & chara æternitas!* (exclamat Aug. lib. 7. Confess. cap. 10.) *Tibi suspiro die ac nocte. Ibi fige mansionem tuam, ibi commenda quidquid inde habes anima, saltem fatigata fallaciis. Nam & me miserum, heu!* (subdit Bernard. serm. 33. in Cant.) *longè agentem, & de longè salutantem: En ipsa ejus recordatio ad lacrymas provocat planè, juxta affectionem, & vocem dicentium: Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, dum recordaremur tui Sion.* Ut tanti boni desiderium in te concites, placet melleum simul & igneum Augustini hymnum hîc apponere ex meditationibus ejus collectum, paucis tantisper à me mutatis, ut verborum pariter sonantium servetur rhithmus, & concinnitas.

Ad perennis vitæ fontem mens sitivit arida.
Claustra carnis præsto frangi mens exoptat languida.
Gliscit, ambit, eluctatur exul frui Patriâ:
In pressuris & ærumnis cœli cupit atria.
Quam amisit cùm deliquit, contemplatur gloriam:
Præsens malum auget boni perditi memoriam.
Ecquis promat summæ pacis quanta sit lætitia?
Ubi vivis margaritis surgunt ædificia.
Solis gemmis pretiosis hæc structura nectitur:
Auro mundo tanquam vitro urbis via sternitur.
Hyems horrens, æstas torrens illic nunquam sæviunt:
Virent prata, vernant sata, rivi mellis influunt.
Flos perpetuus rosarum ver agit perpetuum:
Nox & tempus desunt ei, diem fert continuum.

Candent lilia, rubet crocus, & desudat balsamum:
Pigmentorum spirat odor, liquor & aromatum.
Non alternat Luna vices, Sol, vel cursus siderum.
Agnus est felicis urbis lumen inocciduum;
Nam & Sancti quique velut Sol praeclarus rutilant.
Post triumphum coronati meritò conjubilant.
Mutabilibus exuti repetunt originem:
Et vitalem vivi fontis hauriunt dulcedinem.
Vno pane vivunt omnes in cœlesti gloria:
Nihil est ultra quaerendum habentibus omnia.
Avidi & semper pleni, quod habent desiderant.
Inhiantes semper edunt, & edentes inhiant.
Non satietas fastidit, neque fames cruciat:
Quia sitis saturatur, & saturos recreat.
Christe palma bellatorum rumpe meum vinculum.
Heu! me quaeso post solutum militare cingulum,
Fac consortem donativi beatorum civium,
Vt te merear videre sine fine praemium.

DISSERTATIO III.

De essentia, & proprietatibus formalis beatitudinis.

NVENTO & detecto Thesauro beatitudinis objectivae, inquirendum superest, quomodo tantum bonum possidere licet, quave operatione illud consequemur in Patria quidem consummativè, in via verò in-

choativè. Neque enim existimandum est creaturam intellectualem in visione & possessione summi boni merè passivè se habere, Deumque per increatã intellectionem intueri. Cùm enim intellectio sit actio immanens, & vitalis, quæ necessariò egreditur à principio intrinseco, non potest ab extrinseco advenire, sed ab interno principio essentialiter promanat. In quo differt à subsistentia divina, quæ cùm non sit actio vitalis, sed complementum substantiæ, optimè potëst naturæ creatæ communicari; quid enim vetat ens participatum ab ente per essentiam sustineri, & portari Verbo virtutis ejus? At verò intellectio est operatio vitæ, à principio interiori essentialiter promanans, & in eo manens à quo manat. Quæ ratio convincit etiam contra Nominales intellectionem beatam non infundi à Deo, intellectu merè passivè se habente; id enim characteristicæ actionis vitalis notioni repugnat.

Non est etiam existimandum, formalem beatitudinem in aliqua Dei unione, vel aliquorum donorum apparatu operationem Beati antevértente consistere. Quantumcunque enim Deus intimè in animam vel potentias ejus illabatur, & quamlibet exquisitus sit habitualium virtutum ornatus, nondum tamen potitur vel fruitur summo bono, qui ipsum operatione non assequitur, vel tenet; Deus verò sola visione tenetur, ut postea dicemus. Et quomodo beatus esset, qui se beatum esse non perciperet? Quomodo autem perciperet, nisi actu videret? Vnde Benedictus XII. determinavit animas *visione & fruitione fieri beatas*. Accedit quod beatitudo formalis est ultima perfectio hominis in genere

vitæ

vitæ intellectualis; habitus autem non est ultima perfectio, cùm tendat ad ulteriorem perfectionem actus. Non est etiam perfecta vita, nisi ubi est motus vitæ, quia habere virtutem in actu primo commune est non viventibus. Relinquitur ergo, beatitudinem formalem in aliqua Beati operatione consistere, nec aliter posse intelligi quomodo beatitudo ad creaturam intellectualem pertineat, nisi ab ipsa per modum operationis procedat. Potest quidem Deus effectum quem producit causa secunda producere, aut se solo conservare, qui causarum omnium virtutem eminentissimè præhabet, sed tamen efficere non potest, ut operatio vitalis sit, si à solo Deo procedat. Sicut potest quidem Deus producere hominem sine generante; efficere tamen nequit ut homo ille productus sit filius alterius hominis, qui ipsum non generavit. Plura contra hujusmodi veterum nonnullorum Theologorum, beatitudinem in habitu, vel illapsu divinæ essentiæ, vel in operatione infusa, & de foris adventitia constituentium positiones dicenda occurrerent, nisi forent ipsâ suâ improbabilitate obsoletæ. Nec est verum, ut quidam ignoranter dixerunt, opinionem Thomistarum negantium verbum creatum in visione Beati, confundi cum aliquo ex illis placitis; nam rationem verbi seu speciei expressæ distingui ab intellectione, in schola D. Thomæ notissimum est.

Supposito ergo, summum bonum non nisi operatione obtineri, restat explicandum quænam operatio formaliter bonum illud assequatur. Et quidem non est difficultas de operationibus sensitivis; purissimus enim spiritus Deus est omni-

no extra fphæram objecti adæquati potentiæ fenfitivæ, quæ materialia & fenfibilia tranfilire non poteft; fed dubium duntaxat eft de operatione intellectus & voluntatis; quæ potentiæ cùm fint univerfales, illa in cognofcendo, ifta in appetendo, ad univerfale bonum ferri poffunt, & internis cognitionis & amoris motibus veluti pennis ad ipfum volant, ut in ipfo quiefcant.

CAPVT I.

In quo actu confiftat formalis beatitudo, cùm Patriæ, tum viæ.

NEmo ambigit plures in beatitudine actus reperiri; cùm enim per eam conftituatur homo in ftatu bonorum omnium aggregatione perfecto, planum eft in beatitudine facultates omnes bonis omnibus repleri, & ut ait Scriptura, inebriari ab ubertate domus Dei, & torrente voluptatis ejus potari. Quare reftat inquirendum quidnam in tot operationum apparatu fe habeat ut formale & effentiale, quid per modum comitantis, confequentis, & complementi, five in beatitudine patriæ, fivo in beatitudine viæ.

SPECVLATIO I.

Hæc est plena, & formalis beatitudo hominis videre faciem Dei sui.

HAnc veritatem totidem ferè verbis ex Augustino desumptam satis clarè indicat Scriptura. Joan.17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum.* Visio etiam illa sæpe proponitur tanquam tota merces. Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* 1. Joan. 3. *Cùm apparuerit, similes ei erimus* (subindéque beati) *quia videbimus eum sicuti est.* Joan.17. *Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi.* Quod benè noverat Philippus dum dicebat, Joan.14. *Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.*

Subscribunt SS.Patres. Nazianz.orat.ad plag. grand. *Regnum Cælorum est contemplatio Trinitatis.* Ambrof. lib.2.de off.cap.2. *Scriptura divina vitam beatam in cognitione posuit Divinitatis.* Chrysost. *hom.*81. *in Ioan.* dicit beatos non participare gloriam Dei, sed videre; quia *omnis requies est filium Dei videre.* Cyrill. Alexand. lib.3.cont.Jul. *Hominum felicitas est habere summam contemplationem.* Basil. const. monast. c.19. *Contemplatio summi boni est thesaurus Angelorum.* Sed præcipuè sententiam suam ex Augustino Magistro suo deprompsit Angelicus Doctor. Quid enim apertius his verbis libri 1. de Trinit. cap. 8. *Hæc contemplatio promittitur nobis omnium actionum nostrarum finis?* Sed nihil planius, nihil evidentius istis lib.83. qq. quæst.35.

Nemo beatam vitam novit, & miser est: hoc est eam nosse, quod habere. Quid est aliud beatè vivere, nisi æternum aliquid cognoscendo habere? Æternum est enim, de quo solo rectè fiditur, quod amanti auferri non potest; idque ipsum est, quod nihil sit aliud habere, quàm nosse. Omnium enim rerum præstantissimum est, quod æternum est, & propterea id habere non possumus, nisi ea re quâ præstantiores sumus, id est mente. Quidquid autem menti habetur, noscendo habetur.

Scio aliquos testimonia Scripturarum & Patrum hac in controversia fastidire, utpote quæ facilè eludi possint dicendo significari solùm beatitudinem formalem appellari visionem, quia ad eam præsupponitur. Unde inferunt recurrendum esse ad solas rationes metaphysicas, quibus unicè confidunt. Verùm id sine ulla specie veritatis obtenditur. Cùm enim expressissimè Scripturarum Patrumque conspiratio inculcet visionem esse totam mercedem, totum Sanctorum thesaurum, veramque & plenam beatitudinem constituere, profectò negari non potest visionem claram Dei ingredi essentiam beatitudinis. Cùm enim tota Scriptura & Traditio ad hunc scopum unicum collimet, ut creaturas rationales ad ultimum finem verum dirigat, profectò dum tam constanter visionem Dei pro præmio laborum, & mundi cordis mercede proponit, illam pertinere ad beatitudinem nemo negare potest. Unde funditus evertitur sententia Scoti, quæ solum amorem amicitiæ ad essentiam beatitudinis requirit, visionem excludit. Maximè (est eximii Magistri Joannis à S. Thoma ponderatio) quia Scriptura sacra à capite ad calcem nullibi unquam mentionem facit nisi visionis &

gaudii; nullibi meminit amoris amicitiæ pro beatitudine nostra futura explicanda: Ergo dicere visionem non ingredi essentialem rationem beatitudinis formalis, est ut videtur, sacris litteris contradicere; pertinuit enim ad sacram Scripturam, pertinuit ad Patres veram & propriam beatitudinis rationem non solùm objectivam, sed etiam formalem indigitare, aliàs valde diminutè procederent. Cùm ergo indicent solùm visionem & gaudium, in alterutro, vel in utroque beatitudo essentialiter consistit. Ergo visio non debet excludi ab essentia beatitudinis, ut voluit Scotus.

Duplicem rationem nostræ sententiæ tradit Augustinus loco antè citato, quam ex tanto Doctore derivavit S. Thomas. Prima continetur his verbis: *Quid est aliud beatè vivere, nisi æternum aliquid cognoscendo habere?* Ex quibus sic formatur discursus: Beatitudo formalis consistit in assequutione & possessione Dei; in eo quippe essentialiter sita est beatitudo formalis, per quod essentialiter possidetur, & fit nostra beatitudo objectiva, quæ Deus est: possidetur autem Deus, dum illum Beatus assequitur, eique veluti centro conjungitur: Atqui creatura intellectualis perfectè possidet & assequitur Deum per actum intellectus, non verò per actum voluntatis: Ergo in sola operatione intellectus, scilicet clara Dei visione, sita est formalis beatitudo nostra. Probatur minor. Tum quia hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus trahit res ad se, easque sibi præsentes efficit, vel secundùm esse intelligibile, si cognitio sit rei aut absentis, aut materialis; vel secundùm esse entitativum, si cognitio sit objecti

spiritalis intimè præsentis, qualis est Deus clarè visus. Voluntas verò non trahit ad se res, sed potiùs fertur in illas; nam *amor meus pondus meum, eo feror quócumque feror.* Atqui trahere res ad se, easque sibi facere præsentes, est eas consequi & possidere; trahi verò, est possideri, vel potius impelli in rem amatam, ut ibi mens vivat ubi amat, non ubi animat.

Tum quia illa operatio est vera assequutio & possessio beatitudinis objectivæ, quæ ita Deum ponit in potestate ipsius Beati, ut ex eo omne commodum percipere possit, quod percipi potest, quia tunc Deus fit bonum nostrum: Sed per visionem Deus fit ita præsens Beato, & si dicere fas est, ita in ejus potestate constituitur, ut ex Deo omnia commoda, omnesque fructus percipere possit, quæ ex Deo percipi possunt; ex visione enim amor intensissimus, delectatio suavissima, potentiarum omnium perfectio cumulatissima continuò derivantur: ergo visione intuitiva verè Deum possidemus. Visio quidem auri, vel agri (ut occupetur tacita instantia) non est eorum possessio; benè tamen visio Dei. Tum quia ager, & aurum non per se, sed per emissam speciem uniuntur visui; Deus seipso illabitur. Tum quia, per solam visionem agri ager non ita fit præsens videnti, ut omnia sua commoda in intuentem derivet: Deus autem visus est omnia in omnibus, & singulis.

Tum quia per illam operationem Deum possidemus, per quam in eum intimè transformamur, & transformatione ei assimilamur: Atqui per solam visionem intimiùs in eum transformamur, sumusque Deiformes; ait enim Joannes: *Cùm apparuerit similes ei erimus, quia* (at-

tende causalem) *videbimus eum sicuti est.* Ratio est, quia sola operatio intellectus est perfecta assimilatio cognoscentis cum re cognita; & ideo processio Verbi Divini est generatio, non verò processio Spiritus sancti, quia illa est assimilativa, ista impulsiva: Ergo actio intellectus per se tendit ad uniendum, & veluti identificandum cognoscentem cum re cognita: unde, teste Philosopho, *intellectus intelligendo fit omnia.* Quid autem intimiùs conjungitur cum alio quàm quod per se tendit ut sit idem cum ipso? Ergo per visionem Dei clarè & sine specie visi Deum assequimur, & summo bono intimè conjungimur, & in eum veluti transfundimur. Pulchrè D. Thomas in 4. dist. 49. q. 1. art. 1. q. 2. *Per visionem Dei fit quasi quidam contactis Dei ad intellectum, cùm omne cognitum sit in cognoscente secundùm quod agnoscitur; & ideo ultimus finis hominis est in actu intellectus.*

Tum demùm, quia nullus ex actibus voluntatis potest habere rationem possessionis. Non desiderium, quod est de re absente nondum habita. Non delectatio, quæ bonum non possidet, sed possessum supponit, & de possessione gaudet. Non amor amicitiæ, ut vult Scotus, quia abstrahit à bono præsenti & absenti, solúmque tendit in bonum amici prout est in se. Unde charitas viæ est vera amitia erga Deum, ejusdem speciei cum illa quæ habetur in Patria, nam charitas nunquam excidit, & utraque respicit idem objectum, & eandem formalem rationem objecti, nempe Deum summè bonum, & propter se amãdum. Imò in quibusdam viatoribus major & intensior est charitas, quàm in pluribus Beatis, v.g. charitas B. Virginis longè charitati Angelo-

rum præstabat; & tamen beata non erat Mater pulchræ dilectionis ante Deum clarè visum, quia nimirum Deum nondum possidebat. Ergo solus actus intellectus, non voluntatis, est summi boni possessivus. Scrutentur quantum libuerit Adversarii omnes actus voluntatis, omnesque eorum formalitates; & in nullo invenient formalem rationem assequutionis objecti, quæ tamen est ratio essentialis & characteristica differentia formalis beatitudinis. Quia nimirum voluntas omnibus suis actibus non potest nisi velle objectum; velle verò non est habere illud, quia ut solidè & lepidè ait S. Thomas hìc, q.3. art.4. *Si consequi esset per actum voluntatis, statim à principio cupidus consequutus esset pecuniam, quando vult habere illam.* At verò clarè videre objectum sine specie ulla, est ipsum tenere & possidere.

Secundam rationem indicat Augustinus suprà citatus, his verbis: *Omnium rerum præstantissimum est quod æternum est, & propterea id habere non possumus, nisi ea re, quâ præstantiores sumus, id est mente.* Sic ergo argumentor. Beatitudo formalis creaturæ rationalis est perfectissimus actus perfectioris potentiæ; sicut enim ad beatitudinem formalem requiritur operatio, ut initio hujus dissertationis supposuimus: ita inter operationes illa censenda est beatificare, quæ perfectior est, cùm beatitudo sit ultima hominis perfectio. Atqui intellectus est altior & nobilior potentia quàm voluntas. Tum quia intellectus respicit objectum abstractius, & immaterialius, & modo ampliori & abstractiori attingibile; sic enim verum movet intellectum, ut possit omnia penetrare quæ sunt in objecto, in quocumque statu & conditione, tam existentiæ, quàm non

existentiæ, præscindendo, dividendo, componendo, discurrendo, in ordine ad se, & in ordine ad alia, & secundùm omnes formalitates quæ in illo reperiri possunt. Ergo modo ampliori & eminentiori fertur intellectus in suum objectum quàm voluntas, quæ ad singularia in individuo practicè tendit sub illo solùm statu, quo possunt ipsam allicere. Nobilitas autem potentiarum ex perfectione objecti, atque ex perfectiore modo attingendi pensanda est. Tum quia intellectus est propinquior ipsi animæ, cùm intellectus sit radix voluntatis; sicut enim inclinatio innata sequitur formam naturalem, ita appetitus intellectivus, qui est voluntas, sequitur formam apprehensam per intellectum; & deo Verbum est secunda persona, Spiritus sanctus tertia; quia priùs naturâ procedit Verbum, quod in posteriori signo spirat amorem. Ergo perfectior est intellectus quàm voluntas, non solùm quia radix & causa reduplicativè ut talis perfectior est germine, sed etiam quia tanto aliqua passio est perfectior, quanto est immediatior essentiæ, à qua fluit; quia sicut aquæ sunt in fonte puriores, ita res omnes uberiorem hauriunt ex propinquitate principii perfectionem. Scio aliquem recentiorem Thomistam istam rationem veterum omnium Thomistarum calculo probatam non admittere; sed de hoc speculatione sequenti.

Solvuntur objectiones.

Eodem planè modo arguunt contra nos Scotistæ, quo ipsos aggressi sumus: primò authoritates accumulant in favorem voluntatis: secundò asserunt voluntati competere rationem assequutionis: tertiò contendunt operationem vo-

luntatis esse operatione intellectus perfectiore. Et quidem in explicandis authoritatibus non immorabor, quia ut antea observavimus, nullibi Scriptura meminit amoris amicitiæ ad constituendam beatitudinem, sed solius visionis, vel gaudii & delectationis, quâ satiantur, & inebriantur Sancti ab ubertate Domus Dei, cùm apparuerit gloria Dei. Porrò his testimoniis potiùs juuatur nostra sententia, quia gaudium non est nisi de bono præsente & obtento: Ergo supponit assequutionem Dei per visionem naturâ anteriorem. Nihil quidem certius, quàm quod in beatitudine futurum est gaudium plenum; sed gaudium esse assequutionem summi boni, ac proinde beatitudinem formalem, ubi invenient Adversarii vel in canone Scripturarum, vel in traditione Patrum? Accedit, ideo Scripturas & Patres persæpe gaudii & fruitionis meminisse, quia loquuntur de beatitude consummata, numeris omnibus & proprietatibus absoluta, sub qua ratione importat & gaudiũ, & gloriam corporis, cùm sit status omnium bonorum aggregatione perfectus. Adde rursum, quod sæpe sæpiùs in eodem contextu, quo gaudiũ assignant ad cumulum beatitudinis, semper visionem tanquam essentiam ejus insinuant, ut postquam Augustin. *lib. 10. Confess. cap. 22.* dixit: *Hæc sola est vita æterna gaudere ad te, de te, propter te*, subdit cap. 23. *Beata vita est gaudium de veritate.* Similiter *serm. 53. de tempore*, dum dicit: *Charitas est summum præmium in cœlo, quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habent Sancti perfecto amore Dei*; quis non crederet ibi definitam sententiam Scoti, nisi subderet S. Doctor: *Quem quia præsentem vident, suaviùs diligunt, dulciùs fruuntur.*

Unde amor & fruitio manifestè Deum visione præsentem & præobtentum supponunt.

Objiciunt Scotistæ ex secundo capite: Beatitudo formalis est adeptio, & assequutio summi boni, & intima cum ipso unio: atqui talis adeptio & unio fit per actum amoris. Tum quia, teste Dionysio, *amor est virtus unitiva*, & teste August. 8. de Trinit. cap. 10. *amor est junctura quadam duo aliqua copulans, vel copulare appetens*. Unde amicus dicitur *alter ego*. Et benè quidam dixit de amico suo, *dimidium animæ suæ*, inquit August. 4. *Confess. cap. 6*. Tum quia per illammet potentiam quâ tendimus ad bonum aliquod, illud assequimur, eique unimur: Sed voluntas tendit ad summum bonum, seu ultimum finem, sperando, amando, bonaque opera eliciendo, vel imperando: Ergo voluntatis est assequi summum bonum.

Respondeo, per amorem fieri unionem affectivam, sed non effectivam, & realem conjunctionem, ad quam requiritur contactus, & approximatio objecti, quæ fit per intuitivam visionem objecti sine specie uniti, non per amorem. Cujus signum habemus valde universale; nam generali inductione constat, non pertinere ad appetitum realiter acquirere, & sibi unire realiter objectum quod quærit, sed in illud ponderare, si sit absens, vel in illo quiescere, si sit præsens. Id apparet in appetitu tam innato, quàm elicito. Nam elementa gravitate & pondere, vel levitate quærunt centrum, cui ubicatione conjunguntur; non enim gravitant vel levitant in propriis locis. Appetitus sensitivus animalis finem sensibilem concupiscit, nec acquirit per seipsum, sed sensu externo, tactu, gustu, visu, &

bono sensioni per facultates externas obtento ipse fruitur, ipse quiescit. Similiter ergo appetitus rationalis finem intelligibilem amat, quem tamen solo actu intellectus assequitur. Et ratio radicalis hujus doctrinæ est, quia omnis appetitus creatus fertur in bonum ut conveniens subjecto: quod verò bonum sit conveniens, ipse non facit, sed supponit: Ergo sicut debet supponi conveniens ut appetat, ita debet suppóni unitum, ut in eo quiescat; sicut enim præsupposita convenientia reddit objectum appetibile, ita præsupposita unio reddit suave. Ex quibus facillimè respondetur objectioni; nam Patres loquuntur de unione affectiva. Major verò rationis subjunctæ est evidenter falsa.

Instabis: Beatitudo formalis est assequutio Dei sub ratione summi boni & ultimi finis creaturæ; unde Mosi ad beatitudinem suspiranti dixit Deus: *Ego ostendam tibi omne bonum.* Atqui intellectus non attingit Deum sub ratione boni & ultimi finis, sed tantùm sub ratione veri; benè tamen voluntas: Ergo non actu intellectus, sed voluntatis constituitur beatitudo formalis. Hanc rationem magni faciunt Scotistæ, & putant eam esse demonstrativam.

Respondeo beatitudinem esse assequutionem summi boni, non ut moventis affectivè & sub ratione allicientis per modum finis (sub qua formalitate est objectum voluntatis;) sed sub ratione boni præsentis, perficientis & realiter possessi, sub quà ratione pertinet ad objectum intellectus, qui possidet divinam bonitatem dum eam contemplatur. Et manifestè insto in bono sensibili; nam appetitus quærit bonum delectabile: ergóne propterea pertinet ad appe-

titum assequi bonum illud? Minimè gentium; ea etenim quæ appetitus desiderat, tactu, manu, contrectatione, gustu visu, non actu interiori assequitur: similiter voluntas desiderat homini summum bonum, sed illud non assequitur homo nisi intellectuali attactu visionis intuitivæ: bonum ergo est res quæ habetur, sed cognitio est veluti os creaturæ intellectualis, quo cibus cœlestis fœlicitatis assumitur ut gustetur, juxta illud: *Os justi meditabitur sapientiam.* Adverte etiam, Joannem Poncium Scotistam, rationem adductam in instantia uti debilem despicere; quia cùm dicitur solum verum esse objectum intellectus, non significatur intellectum non respicere bonum, id enim apertè falsum est, aliàs non posset distinguere inter verum & bonum: nec voluntas posset ferri in bonum; cùm non feratur nisi in illa, quæ sibi ab intellectu proponuntur. Cùm etiam dicitur, bonum esse objectum solius voluntatis, non est sensus, solam voluntatem posse consequi bonum, & perfici ab eo; nam voluntas vult scientiam intellectui, sanitatem corpori, quæ omnia immediatè voluntas non percipit. Quæ si rectè penetres, facilè penetrabis sophisma illius objectionis.

Urgebis: Sancti non solùm ex inclinatione gratiæ desiderant videre Deum, sed etiam ipsum claré visum amare. Ergo amore beatifico assequuntur quod optabant: ergo amor est assequutio, subindeque formalis beatitudo.

Respondeo, omissâ solutione eorum qui distinguunt inter primariam & secundariam inclinationem, aiuntque primariam inclinationē ferri ad veritatem, secundariam ad bonitatem: illam satiari formaliter, istam ex consequenti,

Cæterùm hoc patitur difficultatem, quia sicut intellectus primariò inclinatur ad veritatem, ita voluntas ad bonitatem: ex quo saltem sequeretur, ad rationem formalem beatitudinis ex æquo desiderari actum intellectus & voluntatis, ut intendunt Suares & Valentia. Dicendum ergo, quod licèt justus in via non solùm desideret videre Deum, sed etiam ipsum ut in se est amare; licèt etiam justus amore amicitiæ, quæ respicit bonum amati, ardentiùs optet Deum amare, quàm videre; non tamen amore concupiscentiæ, cujus solius satiativum est vera beatitudo, quia beatitudo est bonum nostrum: non fit autem nostrum per amorem amicitiæ, quæ sæpe fertur in absentia, & quâ volumus bonum non nobis, sed amico; sed per contactum intelligibilem, quo implemur eo bono, quo præsente fruendum est.

Insistes: Actus amoris est magis amabilis voluntati, quàm actus visionis; amor enim benè ordinatus magis amat quæ sunt magis propria, magisque intima. Ergo voluntas plus appetit amare quàm videre: ergo amando magis assequitur quod optabat.

Respondeo actum voluntatis magis amari à voluntate absolutè in ratione effectus sibi conjuncti, & sub munere appetendi, non verò sub munere conjungendi ultimo fini, ad quod non est aptus; sicut appetitus concupiscens colorem, sonum, vel saporem, magis quidem amat actum suum absolutè, sed non pro munere videndi, audiendi, vel gustandi, ad quod magis diligit aurem, oculum & gustum, qui ad istas functiones aptiores sunt.

Objiciunt secundò Scotistæ: Voluntas est

perfectior potentia quàm intellectus: Ergo in amore voluntatis, non in visione intellectus sita est beatitudo. Probatur antecedens: sex possunt assignari characteres nobilitatis potentiæ, objectum, efficacia, proprietates, actus, effectus, & oppositi deterioritas. Illa ergo potentia est nobilior cujus objectum est perfectius, cujus virtus est efficacior, cujus proprietates sunt digniores & illustriores aliis, cujus actus est nobilior, cujus effectus est præstantior, & cujus oppositum est deterius. Atqui objectum voluntatis est perfectius, cùm sit ipsum bonum actuale & existens, quod idem est ac perfectum; eo enim aliquid est perfectius, quo est actualius; & ideo Deus, qui est perfectio per essentiam, est actus purus. Virtus etiam voluntatis est efficacior; nam voluntas cæteras potentias movet, ipsi etiam intellectui imperat: nobilius autem est imperare quàm subjici. Proprietas etiam voluntatis est nobilior, nimirum libertas, quæ fulget in anima sicut gemma in auro, ratione cujus habet dominium & in actus suos, & in actus aliarum potentiarum. Actus etiam charitatis est nobilior, nempe amor Dei super omnia; nam teste Paulo, major horum est charitas, quæ est vinculum perfectionis. Et ideo Ordo Seraphim est perfectior cæteris, quia excellit amore: & teste D. Thom. 1. *part.* q. 82. *art.* 3. licèt cognitio eorum quæ infra nos sunt, sit perfectior amore eorum, tamen amor superiorum est melior eorum cognitione. Effectus etiam voluntatis est præstantior; nam à voluntate simpliciter denominamur boni vel mali, non ab ingenii præcellentia. Demùm quod opponitur amori Dei, qui est actus voluntatis, nempe odium Dei, vitiorum omnium

pessimum, & ipsa infidelitate deterius est. Ergo voluntas intellectu longè antecellit.

Respondeo hoc argumento probari quidem, voluntatem esse nobilem potentiam, sed minimè esse intellectui præferendam. Dicendum igitur ad primum, simili modo probatum iri, sensum esse perfectiorem intellectu, cùm sensus ad singularia & existentia unicè feratur. Quare licèt objectum voluntatis sit perfectius in ratione entis, non tamen in ratione objecti, & in modo immutandi potentiam. Præsertim quia intellectus attingit etiam existentiam, non quidem exercitam, sed signatam, id est sub ratione quidditatis; nam bonum est quoddam verum: unde totum quod attingit voluntas, universaliori, & altiori modo attingitur ab intellectu.

Ad secundum dicendum, quod licèt voluntas moveat intellectum ad exercitium, ipsa tamen movetur ab intellectu quoad specificationem, quia proponit voluntati objectum & finem unde specificantur actus, qui sanè modus movendi eo est nobilior, quo altius est dirigere quàm exequi. Videmus enim superiores artes dirigere opus, quod inferiores & ancillæ exequuntur. Per quod patet ad tertium; licèt enim dominium formale, & libertas actualis sit in voluntate; origo tamen ejus est in ratione: unde dicitur liberum arbitrium, liberum propter voluntatem, arbitrium propter rationem, ut observat D. Bernardus. Quis autem neget radicem esse perfectiorem fructu, fontem rivo? Maximè quia amor Patriæ est etiam necessarius, sicut visio; unde ei hac in parte non præeminet. Nec libertas est semper perfectior necessitate, saltem in genere physico, aliàs perfectior esset Deus

dum agit ad extra, quàm dum ad intra operatur.

Ad quartum respondeo, perfectissimum actum voluntatis non esse physicè perfectiorem perfectissimo actu intellectus, nempe clara visione, quanvis sit perfectior aliis actibus intellectus. Ad agnoscendam autem nobilitatem potentiæ oportet comparare actus unius cum alia ex æquo, id est perfectissimum unius cum perfectissimo alterius, non cum aliis minùs perfectis, quos potest vincere actus potentiæ inferioris. Sed de his operosiùs speculatione sequenti, ubi dicemus charitatem & amorem esse perfectiorem cognitione fidei; & ideo Seraphim, qui denominantur ab amore viæ, primum in Hierarchia Angelica occupant locum, & de hoc amore viæ loquitur Paulus, ait enim: *Fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.* Et in hoc sensu loquutus est S. Thomas *loco citato*, q. 82. quamvis dici possit, ibi S. Doctorem seipsum accuratè explicuisse. Ibi enim ait, quod *simpliciter intellectus est nobilior, quàm voluntas; secundùm quid autem voluntas invenitur interdum altior intellectu, ex eo scilicet, quod objectum voluntatis in altiori re invenitur, quàm objectum intellectus. Sicut si dicerem, auditum esse secundùm quid nobiliorem visu, in quantum res aliqua, cujus est sonus, nobilior est aliqua re cujus est color; quanvis color sit nobilior & simplicior sono.* Et hoc modo ait amorem superiorem esse nobiliorem cognitione. Ubi S. Præceptor intendit solum amorem rerum superiorum magis dignificare & elevare hominem, quia fertur ad rem ut est in se; cognitio verò fertur ad modum suum, unde deprimit objectum nobilius se: subindeque melius est, & utilius amare quàm

cognoscere Deum per fidem, sicut melius est audire suavissimum concentum, quàm videre vultum deformem, quanvis visio sit simpliciter & ex intrinseco modo potentiæ auditu dignior. Plura speculatione sequenti.

Ad quintum dicendum, bonam voluntatem reddere simpliciter bonum bonitate morali; sed contemplationem Dei clarè visi reddere simpliciter hominem bonum in ordine physico, qui tunc est perfectus quando obtinet centrum. Maximè quia voluntas non reddit bonum nisi ut subjecta regulis rationis, quas dum sequitur, bona est. Melior ergo est ratio; nam propter quod unumquodque tale, & illud magis. Ex quibus patet ad sextum. Nam licèt odium Dei sit in ordine morali pessimum, in ordine tamen physico pessima est privatio visionis, quæ constituit damnationem malorum omnium abyssum, & summam miseriam. Certè hoc argumento probaretur actum cujusvis virtutis moralis esse perfectiorem visione; nam malum culpæ etiam veniale est pejus in genere moris, quàm privatio gloriæ; & nullus est Sanctorum, qui si daretur optio, non eligeret carere visione, quàm in minimum peccatum labi.

Ex his refutata manet eorum sententia, qui ad essentiam formalis beatitudinis actum intellectus & voluntatis ex æquo requirunt. Cùm enim actui voluntatis non conveniat ratio assequutionis, quæ formalem beatitudinem constituit, non potest actus voluntatis essentiam formalis beatitudinis ingredi, sed tantùm præcedere per desiderium, vel sequi per fruitionem. Item si formalis beatitudo est perfectissima operatio, nequit ex duabus integrari, quia cùm

ſpecie diſtinguantur, una aliam perfectione antecedit: imperfectior ergo non erit formalis beatitudo, quæ eſt operationum perfectiſſima, ſicut beatitudo objectiva eſt bonorum omnium cumulatiſſimum.

REFLEXIO.

Annuntiat de ex amico ſuo quod poſſeſſio ejus ſit, & ad eam poſſe aſcendere. Job 36. ideſt, ut exponit Gregorius lib.27.Moral.cap.8. *De luce æterna patriæ amico ſuo Deus annuntiat quod poſſeſſio ejus ſit, ut nequaquam infirmitatis ſuæ fragilitate deſperet; ſed tanto certiùs ſciat, quia illius lucis claritatem poſſideat, quanto nunc vitiorum pulſantium tenebras veriùs calcat.* Ergo in poſſeſſione primæ lucis, quæ utique viſione obtinetur, ſita eſt ratio ſpei noſtræ. Quàm dulce nuntium, quàm ſuave Evangelium, quod *ad eam amicus Dei poſſit aſcendere.* Difficile id quidem videbatur homini in terra edito, fragilia membra geſtanti, materia lutea corporato: ſed poſtquam purus ſpiritus ad nos venit, & incarnatus eſt mirâ potentiâ, mirabiliori pietate, ima vilitatis humanæ ad ſumma ſuæ divinitatis aſſumet. *Cujus cor in hujus pietatis admiratione non exſiliat? Cujus torpor in ſublevatione tantæ conſiderationis non expaveſcat?* Homo de terra editus, atque à cœleſti Patria exigentibus meritis longè damnatus, non ſolùm ad ſtatum conditionis reducitur, ſed etiam glorioſiùs exaltatur: ut qui paradiſum perdidit, cœlum recipiat, *& uſque ad celſitudinem contemplandæ intimæ lucis aſcendat*, ſubdit Gregorius. Unde etiam ſtatim ſubjungit Job: *Super hoc expavit cor meum, & motum eſt de loco ſuo.* Expavit per admirationem; motum eſt per converſionem. Nun-

quam enim perveniet homo ad promissam possessionem, nisi post sinceram vitæ cordis mutationem. Quomodo autem mutetur de loco suo cor humanum, ut ad annuntiatam Dei per visionem possessionem possit ascendere, divinè explicat Gregorius cap. 9. sequenti. *Locus humani cordis est delectatio vitæ præsentis. Sed cùm divina aspiratione tangitur locus nostri cordis, fit amor æternitatis. Consideratione igitur æternæ Patriæ de loco suo animus movetur, quia derelictis infimis, in supernis cogitationibus ponitur. Priùs enim quæ essent æterna nesciebat, in præsentium delectatione torpuerat, simulque ipse transiens, amore transeuntia tenebat. Sed postquam quæ essent æterna cognovit, postquam superna lucis radios raptim contemplando contigit, admiratione summorum sese ab infimis suscitatus elevavit, ut nulla jam ei, nisi quæ æterna sunt, libeant; & despectis transeuntibus, sola quæ permanent, requirat.*

SPECVLATIO II.

Beatitudo supernaturalis via in amore Dei sita est.

HAnc assertionem expressè docet S. Doctor, in expositione Cantici Canticorum, quam morti proximus, subindéque scientiâ consummatus, in Monasterio Fossænovæ, Ordinis Cisterciensis dictavit. Sic autem in illa verba, *Meliora sunt ubera tua vino*, scribit: *Notandum quod dulcedo quam sponsa Christi desiderat, potissimè habetur secundùm contemplativam vitam. Vita autem contemplativa secundùm quod de ea loquuti sunt Theologi, & Philosophi, non accipitur unifor-*

miter: nam Philosophi finem contemplationis ponunt in sapere; ideo in 10. Ethic. ubi declaratur de felicitate, ostenditur operationem per actionem perfectam secundùm speculationem esse felicitatem: nam speculari in sapientia secundùm Metaphysicum est summa felicitas, quam posuerunt Philosophi. Sed contemplatio, ut de ea loquuntur Theologi, magis consistit in sapore quàm in sapere; & magis in dilectione & dulcedine, quàm in contemplatione. Et si invenitur studium litterarum aliquando pertinere ad contemplativam vitam, secundùm Theologos, hoc est quantum per hujusmodi studium manuducimur in amorem Dei. Si ergo ad hoc studeat aliquis non ut adificet, & in dilectione Dei proficiat, cognoscat se vivere vitâ contemplativâ secundùm Philosophos, & non secundùm Theologos. Quæ verba sunt ita perspicua, ut ponderatione non egeant.

Antequam probemus ratione, sciendum quod beatitudo consistit in perfectiori operatione: perfectiori, inquam, tum in ratione assequutionis finis, tum absolutè in ratione entis, ut præcedenti speculatione ostendimus. Utramque hanc conditionem apponimus, quia aliqui contendunt ex excessu entitativo unius operationis supra aliam non benè inferri unam esse præ alia beatitudinem formalem, nisi habeat rationem assequutionis; quia si per impossibile perfectissima operatio non esset assequutio ultimi finis, in illa formalis beatitudo non consisteret. Quæ quidem doctrina mihi semper displicuit. Tum quia non solùm Thomistæ passim, sed etiam ipsemet D. Thomas sæpe probat beatitudinem futuræ vitæ consistere in cognitione & visione Dei, quia hæc est perfectissima operatio. Sic 1. part. quæst. 26. art. 2. *Beatitudo significat bonum*

perfectum intellectualis naturæ. Id autem quod est perfectissimum in qualibet intellectuali natura est intellectualis operatio. Vnde cujuslibet naturæ intellectualis creatæ beatitudo consistit in intelligendo. Et 1.2. quæst.3. art.5. *Si beatitudo hominis est operatio, oportet quod sit optima operatio hominis: optima autem operatio est, quæ est optimæ potentiæ respectu optimi objecti: optima autem potentia est intellectus, & ideo ultima & perfecta beatitudo, quæ expectatur in futura vita, tota consistit in contemplatione.* Vides ergo S. Doctorem non solùm ex ratione assequutionis, sed etiam ex præcellentia operationis statuere formalis beatitudinis rationem; & ideo invictè probat in visione futuram consistere beatitudinem, quia est & perfecta assequutio, & nobilissima operatio; proinde alterutra conditione deficiente, deficeret etiam perfectio beatitudinis. Quod potest hoc exemplo demonstrari: Si beatitudo consisteret in aliqua operatione sensibili, profectò magis consisteret in visione, quàm in tactu: optabilius enim est videre hortum amœnum, quàm manu vel pede contrectare, quanvis solus tactus illum realiter assequatur. Si verò daretur aliquod objectum, quod simul videndo assequeretur, & assequendo oculus videret, qualis est lux quæ sine ulla specie unitur potentiæ visivæ, tunc visio lucis beatitudinem sensibilem constitueret, quia est perfectior operatio, & simul assequutiva. Utrumque ergo requiritur ad essentialem rationem beatitudinis, & assequutio boni, & perfecta operatio circa illud, ita ut operatio quæ minùs habet de assequutione, minusve de perfectione, magis etiam à beatitudine formali recedat. Hoc præmisso

Sic formatur ratio : Quanvis absolutè voluntas sit imperfectior intellectu , nec actui voluntatis conveniat ratio assequutionis; tamen datur quidam actus voluntatis,nempe amor charitatis, qui est perfectior,magisque accedit ad rationem assequutionis & possessionis, quàm aliquis actus intellectus , scilicet actus fidei : Ergo in actu amoris , non actu fidei sita est beatitudo supernaturalis hujus vitæ. Antecedens est D.Thomæ 1.2.quæst.66.art.6. *Magnitudo virtutis secundùm suam speciem consideratur ex objecto. Cùm autem virtutes theologicæ respiciant Deum sicut proprium objectum , non potest una earum dici major ex eo quod sit circa majus objectum , sed ex eo quod una se habeat propinquiùs ad objectum quàm alia.* Et *hoc modo charitas est major aliis ; nam aliæ important quandam distantiam ab objecto ; est enim fides de non visis , spes autem de non habitis ; sed amor charitatis est de eo quod jam habetur , est enim amatum quodammodo in amante , & etiam amans trahitur per affectum ad unionem amati; propter quod dicitur 1.Ioan. 4. Qui manet in charitate , in Deo manet , & Deus in illo.* Ex quibus sic argumentor.

Ille actus est perfectior non solùm in esse moris,sed etiam in esse physico , magisque habet rationem assequutionis , qui fertur in objectum modo perfectiori , eique propinquiùs unitur: Atqui amor charitatis fertur in objectum modo perfectiori ; nam charitas fertur in Deum ut est in se ; fides verò fertur in Deum prout cognoscitur per speciem creatam. Nam *operatio intellectus* (inquit S.Doctor 2.2.quæst.23.art.6.) *completur secundùm quod intellectum est in intelligente , & ideo nobilitas operationis intellectualis*

attenditur secundùm mensuram intellectus: operatio autem voluntatis, & cujuslibet virtutis appetitivæ perficitur in inclinatione appetentis ad rem sicut ad terminum: ideò dignitas operationis appetitivæ attenditur secundùm rem quæ est objectum operationis. Ea autem quæ sunt infra animam, nobiliori modo sunt in anima quàm in seipsis; quia unumquodque est in aliquo per modum ejus in quo est, ut habetur in libro de causis. Quæ verò sunt supra animam, nobiliori modo sunt in seipsis quàm in anima; & ideo eorum quæ sunt infra nos, nobilior est cognitio quàm dilectio; sed eorum quæ sunt supra nos, & præcipuè dilectio Dei, cognitioni præfertur, & ideo charitas est excellentior fide. Ergo sicut Deus habet esse nobilius in se quàm in intellectu nostro per fidem cognoscente, ita amor viæ est physicè perfectior cognitione fidei.

Quod verò amor propinquiùs uniatur Deo, intimiùs eum possideat suo modo quàm actus fidei, subindeque magis accedat ad rationem assequutionis, peregregiè probat & explicat idem Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 27. art. 4. *Actus cognoscitivæ virtutis perficitur per hoc quod cognitum est in cognoscente: actus autem appetitivæ virtutis perficitur per hoc quod appetitus inclinatur in rem ipsam: & ideo oportet quod motus appetitivæ virtutis sit in res secundùm conditionem ipsarum rerum; actus autem cognoscitivæ virtutis secundùm modum cognoscentis. Est autem ipse ordo rerum talis secundùm se, quod Deus est propter seipsum cognoscibilis & diligibilis, utpote essentialiter existens ipsa veritas & bonitas, per quam alia cognoscuntur & amantur. Secundùm hoc ergo dicendum est, quod dilectio, quæ est appetitivæ virtutis actus, etiam in statu viæ tendit in Deum primò, & ex ipso derivatur*

tur ad alia : & secundùm hoc charitas Deum immediatè diligit, alia verò Deo mediante. In cognitione verò est è converso, quia scilicet per alia Deum cognoscimus, sicut causam per effectus, vel per modum eminentiæ, aut negationis. Et quia statim sese offert difficultas, quomodo possimus Deum ut est in se immediatè diligere, si Deum non immediatè cognoscamus ; cùm amor non feratur in Deum nisi prout cognoscitur, & eo perfectiùs Deus ametur, quo perfectiùs cognoscitur ; ideo hanc difficultatem præoccupavit in responsione ad 1. *Dicendum* (inquit) *quod quanvis incognita non possint amari, tamen non oportet quod sit idem ordo cognitionis & dilectionis ; nam dilectio est cognitionis terminus, & ideo ubi desinit cognitio, scilicet in ipsa re quæ per aliam cognoscitur, ibi statim dilectio incipere potest.* Et ad 2. *Quia dilectio Dei est majus aliquid, quàm ejus cognitio, maximè secundùm statum viæ, ideo præsupponit ipsam : & quia cognitione non quiescit in rebus creatis, sed per illas in aliud tendit, in illo dilectio incipit, & ideo per hoc ad alia derivatur per modum cujusdam circulationis, dum cognitio à creaturis incipiens, tendit in Deum, & dilectio à Deo incipiens sicut ab ultimo fine, ad creaturas derivatur.* Qua doctrina nihil præclarius. Et hujus signum est, quod licèt amoris unio de se non sit physica & possessiva, tamen Deum advocat, & facit ipsum realiter præsentem, quia amicitia vera & perfecta requirit convictum realem amicorum. Unde illud : *Si quis diligit me, diligetur à Patre, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Unde Gregor. hom. 30. in Evang. *Qui mente integra Deum desiderat, profectò jam habet quem amat ; neque enim quisquam posset Deum diligere, si eum quem*

diligit non haberet. Quod sola fides non præstat, ut patet in fideli peccato mortali inquinato. Ergo in actu amoris, non in actu fidei sita est beatitudo hujus viæ, & in charitate est finis omnium operationum hujus vitæ, ut docet S. Thomas 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 1. Quod probat ex illo Pauli: *Finis præcepti charitas.* Hinc Augustinus docet amore Dei contineri veram religionem, quâ verum finem peccato perditum reeligimus, & ad eum pervenimus. *Ipse* (inquit lib. 10. de Civit. cap. 4.) *fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis, hunc eligentes, seu potiùs reeligentes; amiseramus enim negligentes. Hunc ergo reeligentes, unde Religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, ut perveniendo requiescamus: ideo beati, quia illo fine perfecti.*

Dices: Fides etiam cùm sit virtus theologica, habet Deum immediatè pro objecto: unde Theologia quæ derivatur à fide, per hoc distinguitur à Metaphysica, quòd ista à creaturis ascendit in Deum, illa à Deo descendit ad creaturas. Ergo fides immediatè attingit divinam veritatem cui innititur, & priùs attingit quàm amor: Ergo primitus in actu fidei sita est beatitudo viæ.

Respondeo, in fide distinguendam esse rationem assensus, & rationem cognitionis. Ratio assensus immediatè quidem, id est sine ullo medio primæ veritati innititur: sed ratio cognitionis non immediatè Deum repræsentat, quia non habet propriam speciem ejus. Charitas autem immediatè attingit Deum, ibi incipiens ubi fides desinit, & ut loquitur Hugo Victorinus, *intrat dilectio ubi scientia foris est.* Quia nimirum ad rationem amoris per accidens se habet

quod amatum sit clarè vel obscurè cognitum, quia non fertur in cognitionem, sed in rem cognitam, quæ eadem est sive clarè, sive obscurè cognoscatur. Et licèt cæteris paribus tanto perfectiùs amemus, quanto perfectiùs cognoscimus, non tamen hoc provenit ex eo quod cognitio clarior faciat magis tendere amorem ad objectum ut est in se, sed quia facit tendere intensiùs.

Instabis: In illo actu consistit formalis beatitudo viæ, qui magis assimilatur formali beatitudini Patriæ; nam primum in unoquoque genere est mensura cæterorum, subindeque quod magis accedit ad illud primum, perfectiùs rationem illius participat. Atqui contemplatio supernaturalis fidei magis assimilatur formali beatitudini patriæ, scilicet visioni, cujus fides est expressio & vicaria; non verò amor. Ergo in contemplatione supernaturalis fidei sita est formalis beatitudo viæ. Unde D. Thomas *q.3. art.5.* disertè ait: *Vltima & perfecta beatitudo, quæ expectatur in futura vita, tota consistit in contemplatione: beatitudo autem imperfecta, qualis hîc haberi potest, primò quidem & principaliter consistit in contemplatione, secundariò verò in operatione practici intellectus ordinantis actionem & passiones humanas.* Et D. Cyrillus *lib.3. contra Iulian.* illud dictum Veritatis, Joan.17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum verum,* intelligit de contemplatione viæ, dicens: *Nihil vera Dei contemplatione est pretiosius, quandoquidem nos summæ beatitudinis facit esse participes. Vnde Dominus Iesus Christus loquens ad Patrem & Deum, qui in cœlis est, inquit: Hæc est vita æterna.*

Respondeo, actum fidei magis imitari visio-

nem beatam in ratione cognitionis, sed non in ratione assequutionis & unionis cum summo bono, in quo tamen consistit ratio beatitudinis formalis. Itaque actus intellectus & voluntatis possunt considerari dupliciter, tum secundùm rationem intellectionis, tum secundùm modum specialem quem habet quidam actus intellectus, vel quidam actus voluntatis. Primo modo actus intellectus sunt perfectiores actibus voluntatis, quia linea intellectualis est perfectior lineâ voluntatis quà talis: sed secundo modo aliquis actus intellectus potest excedi ab actu voluntatis; sicut licèt visio sit perfectior tactu in ratione communi sensitiva, tamen in ratione unionis tactus visioni præstare potest.

Ad authoritatem S. Thomæ dicendum, ipsum loqui de contemplatione prout contraponitur actioni, ut patet ex verbis subjunctis, & in argumento relatis; non verò prout contraponitur amori charitatis, quæ est præcipua pars contemplationis, ad quam tendere debet omnis speculatio, quæ sine amore & unctione inanis est, & evanida occupatio, afflictio spiritus, & eviscera-tio mentis. Nam contemplatio secundùm Theologos magis consistit in sapore quàm in sapere, ut ex D. Thoma retulimus. In eodem sensu intelligitur S. Cyrillus; loquitur enim de contemplatione affectiva, prout distinguitur contra actionem, de contemplatione Magdalenæ, quæ est optima pars præferenda solicitudini Marthæ. Vide quæ diximus *tom.* I. in secunda appendice ad dissertationem præambulam, ubi de commercio Theologiæ cum pietate.

Insistes: Species generis perfectioris antecellit cuicumque speciei generis inferioris; hac

enim ratione dicimus vermiculum esse perfectiorem cœlo: Sed actus fidei pertinet ad genus cognitionis, quod est perfectius genere volitionis: Ergo actus fidei est physicè perfectior actu charitatis, subindéque in illo beatitudo viæ posita est.

Respondeo, majorem esse universaliter falsam. Nam corpus incorruptibile est perfectius corruptibili; & tamen istud dividitur per differentias animati, viventis, & hominis, quæ longè præstantiores sunt differentiis cœlorum, quibus contrahitur genus corporis incorruptibilis. Et ratio est, quia genus est totum potentiale continens suas differentias non actu, sed potentia, ut dicitur in Logica, assimilaturque materiæ in ordine ad formas. Sicut ergo materia imperfectior potest actuari per formam perfectiorem, ut patet in materia sublunari, quæ est imperfectior cœlesti, & tamen nobiliori forma perficitur: ita similiter dicendum de genere respectu differentiæ, inter quæ non requiritur proportio æqualitatis, sed tantùm habitudinis, qualis est inter materiam & formam.

Reflexio.

Si in amore Dei hujus vitæ felicitas sita est: ergo qui non amat, miser est, anathema est, manet in morte. Sed amandus Deus non Judaïco ritu & externis tantùm officiis, sed evangelico cultu in spiritu & veritate; non corpore tantùm, sed potissimùm corde; non corde variis quasi amoribus distracto atque diviso, sed toto corde, tota anima, tota mente. *Vt omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in eum conferas, à quo habes ea ipsa quæ confers. Et totam dile-*

ctionem tui & proximi referas in illam dilectionem Dei, quæ nullum à se rivulum duci extra patitur, cujus derivatione minuatur, ait Auguſtin. *lib.1. de doctr. Chriſt. cap.22.* Hoc amore Deum poſſidemus, & jure dicimus cum Propheta Pſal.7. *Domine Deus meus.* Dominus per creationem: Deus per gubernationem: meus per amorem. Quàm beatus autẽ populus, cujus Dominus Deus ejus! Quàm fortunati illi, de quibus dicitur Jerem.24. *Et dabo eis cor, ut ſciant me, quia ego ſum Dominus; & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum.* Sed *quàm rarus in terris* (ſubdit Ambroſ. in Pſal.118.) *qui poteſt dicere: Portio mea Dominus.* Quàm rarior qui poteſt dicere cum ſponſa: *Tenui eum, nec dimittam:* vel, *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Ille mihi, quia benignus & miſericors eſt: ego illi, quia amorem rependo. Ille mihi gratiam ex gratia: ego illi gratiam pro gratia. Ille meæ liberationi: ego illius honori. Ille ſaluti meæ: ego illius voluntati. Ille mihi, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me: ego illi, qui eſt Deus cordis mei, & pars mea in æternum. Ille mihi, qui me ſic amat quaſi ſolam amaret: ego illi, quia ſi quæ amo, propter illum ſolum amo. Crede mihi, Lector, incumbamus dilectioni Dei. Quid proderit tam diuturna rerum meditatio, & ſpeculationum defatigatio, niſi verum Dei interiorem, actualem, & ſupernaturalem amorem conſequamur, tum in actu cum operibus conjunctum, tum in affectu: ardentem illum intelligo, tenerum, & plenum ſuavitatis, & abundantia quadam dulcedinis circumfluentem, cujus torrente in patria Sanctos inebriat Deus, & nunc in via quibuſdam ſtillicidiis ſtillantibus ſuper terram, & undæ cœleſtis rivulis.

nonnunquam religiosas solatur animas, & spiritus pinguedine reficit. Porrò si magna miseria est Deum non amare, quid erit docere, homines Christianos ad amorem Dei non teneri? Quis ante aliquot annos præceptum amandi Dei, tam clarè, tam significanter expressum, tam horrenda novitate ludificatus fuerat, quæ vix audita credi potest? Libenter cum Augustino 3. *contr. Parmen. cap.*4. scripserim: *Væ cæcis ducentibus, væ cæcis sequentibus!* Sed benedicta sit Ecclesia Catholica, & terque quaterque beatus sit Alexander VII. qui tantam blasphemiam semel, iterum, & tertiò compressit. Næ hic unus error omnium sæculorum præcedentium virus complectitur, futurorum præoccuppat iniquitatem, possibilium superat horrorem. Non habent jam quo crescant flagitia doctrinæ, si ista toleretur. Ad hoc summum errorum fastigium meritò summa Sedes, meritò tota Ecclesia cohorruit. Non immorabor hoc loco pluribus, idem argumentum aliquando rerum latiùs prosequuturus. Sed ad propositum redeuntes ploremus tempus quod in amando Deo non insumpsimus, cujus tamen amore in hac vita beamur. Relege præclarum locum Pici Mirandulani in fine tomi primi relatum, cui istum Augustini connecte ex tract.10. in epist.Joan. *Quid tibi jubet Deus? Dilige me. Aurum diligis, quæsiturus es aurum, & fortè non inventurus. Quisquis me quærit, cum illo sum. Amaturus es honorem, & fortè non perventurus. Quis me amavit, & ad me non pervenit? Patronum vis facere, aut amicum potentem ambis, per alium inferiorem? Me ama, non ad me ambitur per aliquem, ipse amor præsentem me tibi facit.*

SPECVLATIO III.

Beatitudo Christiana in tribulatione & cruce potissimùm percipitur.

Hanc veritatem, quæ statim paradoxum videtur, expressit Salvator *Matth.* 5. ubi legem Evangelicam promulgare incipiens, sapientissimè à Beatitudine inchoavit, quia in actionibus humanis primum principium est finis, ex quo ratio actionis & operis sumitur; beatitudo autem est actionum & laborum nostrorum omnium finis. Sic autem exorsum est Verbum caro factum: *Beati pauperes spiritu, beati mites, beati qui lugent, beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, beati misericordes, beati mundo corde, beati pacifici, beati qui persequutionem patiuntur propter justitiam.* Mirum profectò beatitudinis genus, & cui ægrè fidem daret animalis homo, nisi ipsum Veritas propalasset. Observarunt autem Patres & Interpretes, quinque ex sex beatitudinibus intermediis promisisse Christum mercedem in vita futura, primæ tamen, id est paupertati spiritus, seu humilitati, beatitatem præsentem spopondisse. *Beati*, inquit, *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Et similiter octavæ, *Beati qui persequutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et non tantùm in spe, sed in re*, ait Anselmus. Unde subdit Veritas: *Beati estis* (pondera tempus præsens) *cùm maledixerint vobis homines, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malum.* Vides quàm diversæ sint cogitationes Dei & hominum, viæ Domini, & viæ nostræ. *Inde incipit*

Beatitudo judicio divino, ubi ærumna æstimatur humano, inquit Ambros. *lib.1. de offic. cap. 16.*

Ut autem probetur hæc momentosa & plena solatii speculatio, considerandæ sunt tribulationes, quibus tota nostra vita contexitur (nam *triplici morbo laborat genus humanum, principio, modio, & fine*, ut ait D. Bernard.) Considerandæ, inquam, sunt non oculis carnis, sed spiritus; non oculis Paganorum, sed Christianorum, ut ait Augustin. in Psalm. 56. *Intendite, fratres mei, Christianos oculos habete, nolite habere oculos Paganorum.* Fides enim quanvis sit obscura, est tamen valde oculata, quia est expressio scientiæ Beatorum; unde eam vocat Guillelmus Parisiensis *crepusculum gloriæ*. Unde in tribulatione patienter tolerata reconditam percipit suavitatem & felicitatem, quam animalis homo non percipit: hoc posito,

Probatur speculatio: Triplex est nota veri boni, ut post Platonem docet S. Dionysius, nimirum quod sit *à bono, per bonum, in bonum.* Id est, debet procedere à bono principio, quia arbor mala non potest bonos fructus facere; debet transire per bonum medium, quia sæpe aqua pura in fonte, in decursu inficitur & sordidatur; debet tendere in bonum finem, & ad eum perducere; quod enim in malum proclive est, bonum esse non potest. Atqui triplex hæc conditio in tribulatione pro Christo patienter tolerata invenitur. In primis tribulatio est à bono, Deo scilicet, qui affligi Sanctos sinit, non impotentiâ, cùm ejus virtus sit infinita; non incuriâ, cùm nec unus passer cadat in terram sine voluntate ejus; non odio, nam diligit omnia quæ sunt, & nihil odit eorum quæ fecit; non invidiâ, nam

Deus charitas est; sed sincera dilectione, quia quos diligit, castigat & corripit, ut virtutis materiam amplissimam suppeditet. Hac de causa præcepit Dominus Abrahæ, ut filium in monte dissito immolaret, ad quem non nisi post tres dies perveniret. *Ut dum ambulat* (inquit Orig. homil. 8. in Genes.) *dum iter agit, per totam viam cogitationibus discerpatur, ut hinc perurgente præcepto, hinc verò unici affectu obluctante crucietur. Propterea ergo etiam via injungitur, etiam montis ascensio, ut in his omnibus spatium certaminis accipiat affectus & fides, amor Dei, & amor carnis, præsentium gratia, & expectatio futurorum.* Hinc Sancti pressuras tanquam præcipuam propensæ voluntatis Dei significationem accipiebant; quia sicut virga Moysis in terra ut serpens repebat, in manu Prophetæ miracula patrabat; & sicut quidam pisces Bœticæ in aquis aureum, extra aquas solitum colorem præ se ferunt: sic adversitas in seipsa amara, in corde vel in manu Dei considerata suavissima est. Hinc Sanctus Job in sterquilinio volutans consolatus eructabat: *Si bona suscipimus de manu Domini, mala autem quare non suscipiemus?* Quia nimirum infirmitates, dolores, calumnias, persequutiones, nec in ipsis, nec in causis secundis infensis contemplantur Sancti, sed in causa prima, scientes cum Propheta, quod ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum *faciunt verbum ejus.* Et illud August. in Enchir. cap. 95. *Non fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo.* Et illud ejusdem, quod refert Prosper. sent. 58. *Nihil fit visibiliter & sensibiliter, quod non de visibili & intelligibili summi Imperatoris aula aut jubeatur, aut permittatur.*

His de causis, Lector, eodem modo te gere ac infirmus, cui adhibentur hirudines, seu sanguisugæ. In hujusmodi appositione non considerat appetitum animalculi sese sanguine saturantis, sed benignam applicantis medici voluntatem. Inimicus homo fortunas tuas direptione exinanivit, iniquis litibus intentatis persequitur, falsis criminationibus infestat, plagis omnibus contūdit: ne respicias hanc harpiam, vel sanguisugam; intende in cœlum oculos, & paternum divini medici cor intuere, & in eo veluti in speculo cernes consilia amici fingentis se esse inimicum, juxta illud Jerem. 2. *Tetendit arcum suum velut inimicus*, qui mortificat ut vivificet; percutit ut sanet, affligit ut compellat nocentem, erudiat ignorantem, protegat infirmantem, excitet torpentem, roboret pugnantem, humiliet superbientem, purget pœnitentem, perseverantem coronet.

Secundò tribulatio transit per bonum, quia per Christum veluti canalem ducta dulcescit, & consecratur. Ut hanc solidè profundam Theologiam penetres, considerato cum Card'nali Cajetano *3. part. quæst. 46. art. 5.* quod Verbum Divinum sibi uniens humanitatem, totum universum extulit, quia aliquid omnis creaturæ est homo, qui ideo compendium, & horizon mundi, imò & parvus mundus dicitur, subindeque omnes mundi partes in homine sublimatæ sunt, non secus ac Rex puellæ nubens totam familiã illustrat & attollit. Porrò homo non solùm est epilogus perfectionum universi, sed etiam miseriarum ejus summa, & veluti *elixir*; & ideo appellatur à Propheta, *universa vanitas omnis homo vivens*. Est enim obnoxius peccato Angelorum,

mobilitati cœlorum, corruptioni mixtorum, mortalitati plantarum, dolori animalium. Verbum autem assumpsit omnes humanos defectus, solâ exceptâ culpâ & ignorantiâ. Ergo cæteras miserias, ut egestatem, dolorem, mortem assumendo inauguravit, consecravit, deificavit, & ut ait Damasc. lib.3. fid. cap.20. *Omnes itaque accepit, ut omnes sanctificet.* Tertullian. *apolog.* 12. ut probet Martyres per tormenta consecrari & deificari, ait: *Solatium pœnarum est, quod eadem patiantur Dii vestri ut fiant. Ungulis deraditis latera Christianorum: an in Deos vestros per omnia membra validiùs incumbunt ascia, & runcinæ, & scobinæ? Ignibus urimur: hoc & illi à prima quidem massa in metalla damnantur: Ergo qui puniuntur consecrantur, & numina erunt dicenda supplicia.* Quantò majus nobis solatium pœnarum est, quod eadem passus sit Deus verus, quæ nos perferimus.

Illustratur hæc veritas. Per Incarnationem mirabile commercium initum est; nam sicut Deus factus est homo, & homo Deus: sic virtutes divinæ factæ sunt humanæ, & passiones humanæ factæ divinæ mirabili illa idiomatum communicatione suo loco explicanda. Sic fortitudo Dei ita debilis facta est, ut Deus-homo sit mortuus: infirmitas verò humana tam fortis evasit, ut principem mundi hujus foras ejecerit. Divitiæ Dei in tantam paupertatem commutatæ sunt, ut Filius hominis non haberet ubi caput suum reclinaret: cunæ nascentis præsepe fuit, lectus morientis crux: paupertas verò hominis ab omnibus copiis tam luculenter parata & instructa fuit, ut in ipso absconditi sint omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Felicitas Dei

in tantam miseriam conversa est, ut homo-Deus meritò vir dolorum dictus sit : & miseria, calamitatesque humanæ ita suaves factæ sunt, ut in persona Christi dicat Psaltes : *Convertisti planctum meum in gaudium mihi ; concidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia.* Et ratio est, quia Christus quæcumque assumpsit, quæcumque tetigit, consecravit : hinc est quod aqua & panis sine prævia benedictione possunt esse materia Sacramenti, illa Baptismatis, iste Eucharistiæ ; secus verò oleum vel chrisma, quod priùs debet esse ab Episcopo benedictum, quàm possit esse materia Confirmationis, Ordinis, vel Extremæ-unctionis. Unde hoc ? Quia Christus tactu mundissimæ carnis aquas Jordanis, & panem in ultima cœna consecravit ; oleum verò tetigisse non legimus. Atqui nihil proximiùs tetigit Christus quàm crucem, nihil intimiùs sibi univit quàm dolores ; nam à planta pedis usque ad verticem non erat in eo sanitas. Ergo crucem & tribulationem potissimùm sanctificavit, & bonam effecit. Quod considerans Andreas exclamabat : *O bona crux ! diu desiderata, &c.*

Quin etiam tribulatio non solùm bona, sed etiam suavis per Christum facta est, juxta illud præclarum Hieronymi epist. ad Oceanum : *Felle & aceto potatus est, ut in nobis jam nec fellis amaritudo, nec aceti esset asperitas.* Hinc Propheta comparat Christum unicorni. Sciunt cosmographi numerosam serpentium multitudinem Libyæ fontes & stagna inficere. Cætera animalia venenum naturali instinctu præsentientia stant juxta fluenta, & siti adusta bibere non audent, donec veniat monoceros aquas purgans, & continuò non solùm largiùs bibunt, sed & cor-

pus totum immergunt. Peccatum protopararentum, & sibilus antiqui serpentis aquas tribulationum affuso veneno & amarore, gustatu ita fecerat injucundas, ut nemo vellet bibere: at postquam Verbum incarnatum potatum est aceto, & ut loquitur Apostolus Hebr. 9. *pro omnibus gustavit mortem*, jam Sancti juxta Moysis Prophetiam, Deuteron. 33. *inundationes maris quasi lac sugunt*. Quia sicut aqua maris per subterraneos ducta meatus salsedinem perdit, sic & tribulatio amaritudinem, dum per Christum fluxit, amisit. Sicut enim ejus mors vivificavit nos, sic ejus & trepidatio robustos, & mœstitia lætos, & tædium alacres, & turbatio quietos fecit, & desolatio consolatos.

Hinc Laurentius tristis quòd non moreretur cum Sixto, sublevatus fuit dum audivit: *Majora tibi debentur pro Christi fide certamina.* Quod meritò suspicit August. *tract. 27. in Joan.* dicens: *Qua consolatio ista?* Hinc S. Ignatius Martyr, Beatus Dominicus, & alii sexcenti sitiebant martyrium, sicut desiderat cervus ad fontes aquarum, quia à tempore passionis Christi, ut ait S. Leo, *Crux omnium est fons benedictionum, per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte.* Amandus prorsus talis medicus, qui amaritudinem medicinæ bibendo abstulit, ut non nisi suavitatem infirmus inveniret. Hac de causa in mediis tormentorum carnificinis stabant Martyres & triumphantes; in laboribus, vigiliis, jejuniis Confessores; imò & delicatæ Virgines, aut mori, aut pati anhelantes non modò fortiter, sed alacriter. Unde hoc? Unde tantum prodigium, tam animali homini incredibile? Non faciebat hoc stupor, sed amor,

non amittebatur ſenſus, ſed perfuſus cœleſti delectatione ſubmittebatur; non deerat dolor, ſed victrici delectatione ſuperabatur. Igitur ſi tribulationem patimur, ſi aporiamur, ſi deficimus, recogitemus eum qui talem pro nobis ſuſtulit adversùs ſemetipſum contradictionem, ut non fatigemur animis noſtris deficientes: & Chriſto in carne paſſo, eadem nos cogitatione armemur. Nam nobiſcum eſt in tribulatione, & carni infirmæ & murmuranti dicit, quod olim B. Petro Martyri: *Et ego Petre quid feceram?*

Tertiò demùm tribulatio tendit in bonum, Nam ſola eſt arcta via quæ ducit ad vitam: & ideo Apoſtolus *Rom.* 5. inculcat: *Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei: non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò ſpem, ſpes autem non confundit.* Miram gradationem! Totidem verba, totidem documenta, quæ tuæ meditationi expendenda relinquo. Certè ſi oportuit Chriſtum pati, ut intraret in gloriam ſuam; *ſi caput regnare noluit*, inquit Auguſt. *neque levare ſurſum corpus niſi per tribulationis viam, non ſperemus meliorem viam: quâ præcepit, eamus; quâ duxit, ſequamur: ſi enim à veſtigio ejus aberraverimus, perimus.* Ne nobis perperam blandiamur: nemo poteſt tranſire à deliciis in delicias: qui in labore hominum non ſunt, in labore profectò dæmonum erunt, ait S. Bernard. *Non poteſt quis,* inquit Auguſt. *in hoc ſeculo & in futuro gaudere; ſed unum neceſſe eſt ut perdat, qui alterum voluerit poſſidere.* Et ideo Abraham dicebat diviti epuloni, Luc. 16. *Fili recordare quia bona recepiſti in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem*

hic consolatur, tu verò cruciaris. In quæ verba Gregor. *homil.* 40. ait: *Ista sententia pavore potiùs indiget, quàm expositione.*

Dices: Beatitudo & miseria, felicitas & calamitas è diametro opponuntur: Ergo tolerantia adversitatum non potest constituere beatitudinem Christianam.

Respondeo adversitatem in se & nudè sumptam non posse constituere felicitatem, sed unctione divina conditam, & amore Dei lævigatam esse istius vitæ maximum bonum, honestum, utile, & delectabile: honestum quidem, quia nihil gloriosius quàm pati pro gloria Dei; nihil honorificentius, quàm sequi Christum: utile verò, quia si compatimur, & conregnabimus: delectabile autem, quia in eo quod amatur, non laboratur; aut si laboratur, & labor amatur. Cujus signum est, quod Sancti pati volunt, & in tribulatione gaudent, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Hanc rationem præclarè illustrat Salvian. *lib.* 1. *de provident.* Sancti quàmlibet videantur ignorantibus esse miseri, non possunt tamen esse aliud quàm beati. Superfluum autem est ut eos quispiam vel infirmitate, vel paupertate, vel aliis istiusmodi rebus existimet esse miseros, quibus se illi confidunt esse felices. Nemo enim aliorum sensu miser est, sed suo; & ideo non possunt cujusquam falso judicio esse miseri, qui sunt verè sua conscientia beati. Nulli enim, ut opinor, beatiores sunt, quàm qui ex sententia sua, atque voto agunt. Humiles sunt Religiosi, hoc volunt: pauperes sunt, pauperie delectantur: sine ambitione sunt, ambitum respuunt: inhonori sunt, honores respuunt: lugent, lugere gestiunt: infirmi sunt,

infirmitate lætantur. Itaque quidquid illud fuerit, quicumque verè Religiosi sunt, beati esse dicendi sunt; quia inter quámlibet dura nulli beatiores sunt, quàm qui hoc sunt quod volunt: soleant quanvis esse nonnulli, qui turpia atque obscœna sectantes, etsi juxta opinionem suam beati sunt, quia adipiscuntur quod volunt; re tamen ipsa beati non sunt, quia quod volunt, nolle debuerant. Religiosi autem hoc cunctis beatiores sunt, quia & habent quæ volunt, & meliora quàm quæ habent omninò habere non possunt. Labor itaque, jejunium, & paupertas, & humilitas, & infirmitas non omnibus sunt onerosa tolerantibus, sed tolerare nolentibus. Sive enim gravia hæc, sive levia, animus tolerantis facit. Nam sicut nihil est tam leve, quod ei non grave sit qui invitus facit; sic nihil est tam grave, quod non ei, qui id libenter exequitur, leve esse videatur.

REFLEXIO.

Audiant, quæso, inimici crucis Christi, qui terrena sapiunt, & quorum Deus venter est: nec putent se esse felices, quia quod malè volunt, consequuntur. Nam velle quod non decet, miserrimum est: nec tam miserum est non adipisci quod velis, quàm adipisci velle quod non oporteat. Quàm dolendum quosdam sic à Deo esse desertos, ut ipsis in infelicissimis consiliis tam felicibus eventis uti sinat! Nihil ista eorum felicitate miserius, nec invideri ipsis potest, nisi ab eo qui veram felicitatem ignoret. Vivere omnes beatè volunt, sed ad discernendum quid sit quod beatam vitam efficiat, terreni homines caligant. Felicitatem longo studio, sed irrito la-

bore quærunt, quia omnes mundi viæ devia quædam sunt, quæ eò perducere non valent, quò se perductura falsò promittunt. Oculata sanè, & valdè artificiosa Ethica Christiana, quæ felicitatem ibi invenit, ubi mundus miseriam arbitratur. Stoïco supercilio dicebat olim Seneca epist. 85. *Sapiens est artifex domandi mala: dolor, egestas, carcer, ignominia, exilium, & cætera horrenda, cum ad hunc pervenere, mansueta sunt. Quid miraris, si uri, vulnerari, alligari juvat? Aliquando etiam libet.* Hæc quidem Ethnicus effutiebat, sed ad praxim minimè redigebat. *Præclara verba*, inquit Ambros. epist. 7. *verba tamen.* Sola Religio Christiana plus facit, quàm fabula finxit, quamve arrogans Stoïcorum bucca crepuit. Sola etiam in catenis, atque suppliciis beatitatem vel invenit, vel infundit. *Si enim* (inquit Salvian. antè laudatus) *à quibusdam nunc etiam sapientibus viris miseri non putantur, qui nullos laboris sui fructus nisi ex præsenti tantùm laude capiebant, quanto magis religiosi ac Sancti viri miseri non putandi sunt, qui & præsentis fidei oblectamenta capiunt, & beatitudinis futuræ præmia consequentur.* Porrò advertant spiritales illi (si superis placet) rectores, qui nolunt loqui nisi placentia, & crucem Christi evacuantes, delicias corporis cum pietate Spiritus sociare nituntur. Et tamen viri Sancti mortificationem Jesu in corpore suo circumferentes, infirmi esse volunt: *Quia si fortes fuerint, Sancti esse vix possunt*, inquit idem Salvianus. Corpus suum cum Apostolo castigant, & mentis subjiciunt servituti, ne reprobi efficiantur. Si infirmitatem corporis appetendam sibi etiam Apostolus putat, quis sapienter evitat? Si fortitudinem carnis Apostolus me-

tuit, quis rationabiliter fortis esse præsumit? Legimus Timotheum carne infirmissimum fuisse; quemque etiam ipse Apostolus Paulus, licèt nimis jam infirmitatibus laborantem, non tamen nisi pauxillulum vini sumere ac delibare permisit: hoc est, ita cùm voluit infirmitati suæ consulere, quod noluit tamen ad fortitudinem pervenire. Et ratio est, quia caro immodicis distenta blanditiis, & nimiis deliciis affluens, concupiscit adversus Spiritum. Quod si repugnante exundantis voluptatis fortitudine, quæ optamus facere non possumus, infirmandum nobis est carne, ut optata faciamus. Infirmitas autem carnis vigorem mentis exacuit, ut mortificatis membris, affectisque artubus, vires corporum in virtutes transferantur animorum, ut non turpibus flammis medullæ æstuent, ut mentem latentia concupiscentiæ incentiva non succendant, ut non vagi sensus per varia oblectamenta lasciviant; sed sola exultet anima, læta corpore infirmo, quasi adversario subjugato. Hæc ferè omnia Salvianus.

CAPUT II.

Prærogativæ, & proprietates Beatitudinis.

OCto sunt beatitudinis gradus. Primus est Justorum, qui inter vitæ hujus ærumnas hinc timore perculsi, hinc spe allecti, absque certitudine perseverantiæ vivuunt. Secundus est is

quem habuere in Paradiso Protoplasti ante peccatum, quemve semoto peccato habuissent posteri. *Quàm felices erant*, inquit August. lib. 14. de civit. cap. 10. *primi homines? Nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum lædebantur incommodis.* Hoc gradu potiebantur etiam Angeli in statu viæ, tametsi eo perfectiùs, quo natura angelica longè præstat humanâ. Tertius gradus est justorum habentium revelationem de salute, cujus securi sunt. Quartus est ille quem habent Enoch & Elias, non solùm justitia præditi, & securitate quieti, sed etiam à miseriis omnibus immunes. Quintus est animarum Purgatorii, quæ in mediis flammis non solùm justitiam habent & securitatem, sed etiam consummarunt finalem agonem, solveruntque terribilissimum debitum mortis, cui adhuc Enoch & Elias obnoxii sunt, nec constat utrum ad statum mortalitatis reversi immunes futuri sint à noxa veniali, quam non tollit confirmatio in gratia. Sextus est gradus ille quem habebant olim Patres in sinu Abrahæ, seu lymbo, qui supra animas Purgatorii addebat à pœna temporali immunitatem. Septimus est animarum beatarum nondum corpori reunitarum, fruentium quidem Deo, sed beatitudine accidentali corporis orbatarum. Octavus est eorum, qui resumpto corpore immortalitate donato consummatè beati nihil ultra desiderant, sed suaviter cantitant: *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* De proprietatibus sex priorum graduum non agimus in præsenti, de octavo verò pleniùs agemus in fine Theologiæ, ubi quæ S. Doctor in Supplemento edisserit, exponemus; sed de proprietatibus septimi gradus agendum est, quæ

ſunt potiſſimùm tres, perpetuitas, impeccabilitas, & felix Dei amandi neceſſitas.

SPECVLATIO I.

Perpetuitas eſt per ſe & ab intrinſeco annexa beatitudini.

HAnc veritatem perſpicuè tradit Scriptura, quæ beatitudinem noſtram vocat, *hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, immarceſſibilem, vitam æternam, gaudium quod nemo tollet*. Ut patet 1. Petr. 1. Matth. 25. & Joan. 22. *Nullo enim modo eſſe poterit vita veraciter beata, niſi fuerit ſempiterna*, inquit Auguſt. *lib.* 15. *de Trinit. cap.* 8.

Probatur ratione: Beatitudo formalis eſt viſio Dei aſſequens ſummum bonum, ſatians & implens omne animæ deſiderium, ut ex dictis conſtat: Atqui viſioni & aſſequutioni ſummi boni ab intrinſeco convenit perpetuitas, & per ſe connaturaliter repugnat corruptibilitas. Viſioni quidem quæ non poteſt ceſſare ex voluntate videntis, qui percipit in illa viſione ſitam eſſe ſuam ultimam felicitatem, ac proinde tam non poteſt illam reſpuere, quàm non poteſt velle non eſſe felix: & impoſſibile eſt quod aliquis à bono quo fruitur, velit diſcedere, niſi propter aliquod malum quod in fruitione illius boni apprehenditur. Quodnam autem malum apparere poteſt in viſione illa quæ eſt conſummatio omnis deſiderii, poſſeſſio ſummi boni, conjunctio fonti totius bonitatis, vita æterna, & operatio attollens hominem ad modum agendi divinum. Nec in

ejus duratione potest esse fastidium, quod accidit solùm propter hoc, quod res, quâ priùs aliquis delectabiliter fruebatur, immutationem faciat in re, corrumpendo vel debilitando virtutem ipsius. Unde post longam, vel vehementem meditationem fastidium patimur, quia potentiæ sensitivæ organis addictæ, à quibus pro hoc statu pendet intellectualis operatio, fatigantur; divina autem substantia non corrumpit, sed perficit intellectum, nec ad ejus visionem concurrit aliquis actus qui per organa corporalia exerceatur. Non potest etiam cessare visio ex parte Dei, qui nunquam recedit à nobis, nisi nos recesserimus ab ipso, cùm ejus dona sint sine pœnitentia, qui nunquam infligit pœnam, & tantam pœnam qualis est privatio Dei visi; nisi præcedat culpa, juxta Augustini communem doctrinam, cui præcinuerat Tertull. lib. 2. cont. Marcion. *Deus ex seipso bonus est, ex nobis justus: prior est bonitas Dei secundùm naturam, posterior severitas secundùm causam: illa propria, hæc accommodata: illa edita, hæc adhibita.* Nullum autem peccatum committi potest à vidente Deum, ut postea ostendemus. Nullum denique assignari potest principium naturale corruptivum visionis, quæ cùm sit actionum creatarum perfectissima, nulla potest creata potestate dissolvi; & cùm perfectè compleat totam intellectus beati capacitatem, totamque ejus satiet & impleat potentiam, nulla prorsus rimula est, per quam subintrare possit corruptio. Sicut quia forma cœlorum totaliter replet materiæ appetitum, nulla potest naturali causa corrumpi.

Perpetuitas etiam per se convenit assequutioni summi boni, quæ talis esse non potest nisi

justis desideriis satisfaciat; cùm enim voluntas sit appetitus boni, tandiu non adipiscetur summum & omne bonum, quandiu inquietus erit appetitus. Quid autem justius, quid connaturalius Beato quàm desiderare non privari summo bono, cujus possidendi si desit securitas, non potest non affligi timore, non intermisceri dolore? *Quid enim illa beatitudine falsius vel fallacius,* ait Aug. *ubi nos futuros miseros aut in tanta luce nesciamus, aut in summa felicitatis arce timeamus?* Ergo ex intrinseca conditione possessionis summi boni exigitur ut Beatus habeat claram notitiam, firmum judicium, & perenne dictamen de securitate suæ felicitatis. Vel ergo illud judicium verum est, vel falsum & erroneum; si verum, igitur revera beatitudo est de se incorruptibilis; si falsum, phantastica erit eorum beatitudo, similisque felicitati somniantium, nihil post somnum in manibus suis invenientium; siquidem falso judicio, & ignorantiæ innitetur. Ergo beatitudo ex sua ratione, ex intrinseca conditione, atque ex intimis assequutionis summi boni visceribus sicut petit securitatem, ita & exigit perpetuitatem. Nunquam enim obtinetur summum bonum, vel saltem non beatè obtinetur, si cum anxietate perdendi habeatur; formalis namque beatitudo est radix omnium bonorum. Si autem radix illa sit de se corruptibilis, est etiam origo amittendi tanta bona, quod est grande malum. Quomodo autem arbor bona, & tam bona posset tam malum fructum facere? Vel quid infelicius esse potest, quàm assequi summum bonum, & posse perdere illud?

Dices: Nonne satis est ad removendum timorem & anxietatem, quod malum non sit fu-

turum, tametsi non sit possibile? Futuram autem incorruptibilem visionem potest scire Beatus, cogoscendo decretum Dei de futuritione illius.

Respondeo quod licèt ad perpetuam visionis durationem sufficiat voluntas Dei, cujus virtus deficere non potest; & ad remotionem timoris sufficiat privationem visionis non esse, vel non apprehendi ut futuram; tamen visio beatifica petit ex propria ratione conservationem sibi titulo connaturalitatis non minùs debitam, quàm cœlo, Angelo, vel animæ rationali; quia aliàs nisi Deus faceret gratiam indebitam, visio corrumpi postularet ex natura sua, utpote non petens ab intrinseco perpetuitatem. Ergo visio illa ex natura sua non esset beatificans, afferens omne bonum, nec excludens omne malum; grande enim malum est posse de se desinere, grandius non tollere de se timorem amittendi. Quod sanè malum excludere debet possessio & abundantia omnis boni, juxta illud Proverb.1. *Qui me audierit, absque terrore requiescet, & abundantiâ perfruetur, timore malorum sublato.*

Instabis: Lumen gloriæ, & visio beata non debentur intellectui creato, nec illi sunt, vel esse possunt connaturalia: Ergo gratuita Dei voluntate tribuuntur & conservantur, subindeque de se perpetuitatem non petunt. Etenim forma in subjecto extraneo recepta, in eo amissibiliter inest, quæ in connaturali invariabiliter manet; sicut calor qui transeunter est in aqua, immobiliter igni inhæret, & lux in transcursu aërem perfundens, Soli indissolubili nexu vincitur.

Respondeo, quod licèt Deus gratuitò det gloriam & visionem; ex suppositione tamen quod illam det, illam incorruptibilem præbet, quia ex natura sua perpetuitatem postulat, quæ illi subinde connaturaliter debetur. Forma autem in subjecto extraneo recepta inest amissibiliter, si subordinetur & subjiciatur subjecto; secus verò si subjectum sibi plenè subjiciat, perfectè subordinet, & ad suam immutabilitatem sublimet. Visio autem Dei quæ est gratia consummata, terminus & centrum creaturæ rationalis, mutabilitati intellectus, vel voluntatis instabilitati non subjicitur, sed potiùs totam creaturæ defectibilitatem firmat, consolidat, & æternitate participata donat. Per quod differt à gratia & charitate viæ, quæ voluntatis infirmæ & peccatricis nutationi subditur. Cum quo tamen stat, lumen illud, visionemque illam de potentia Dei absoluta posse destrui, & ad nihilum redigi, unde produxit omnia. Sed hoc nihil obest visionis perpetuitati, quia non est regulanda interna corruptibilitas alicujus, per ea quæ Deus supremâ suâ potentiâ & suspensione concursus efficere potest, sed per intrinseca principia, ut libro tertio agentes de incorruptibilitate Angelorum satis superque monstratum est.

Urgebis: Visio beata fuit in Paulo amissibiliter, & transeunter communicata, & de facto desiit: Sed visio Pauli, quam habuit in via, est ejusdem speciei cum illa quam habet in patria, cùm habeat utraque idem specificativum, nimirum divinam essentiam clarè visam: Ergo utraque peræquè corruptibilis est ab intrinseco.

Respondeo visionem Paulo in raptu communicatam postulasse quidem ex principiis intrin-

fecis perpetuitatem, fupernaturaliter tamen per miraculum deftructam fuiffe, quia Deus res perpetuas deftruere, & vivificare deftructas eadem facilitate poteft. Sicut ignis ex principiis intrinfecis petit calorem, & tamen in fornace Babylonis divinitùs refrigerebat. Sol connaturaliter lucem poftulat, & tamen tempore Paffionis Redemptoris obfcuratus eft. Corpus Chrifti dotes gloriofas ex redundantia beatitudinis animæ exigebat; & tamen illis tota vita mortali caruit, ut pro nobis pateretur. Similiter ergo vifio Pauli perpetuitate fibi debita privata eft, ut Doctor Gentium plantaret Ecclefiam, & ad vifionem illam innumeros alios fua prædicatione perduceret. Nemo autem negat quin per fubtractionem divini concurfus poffit vifio definere; fed inde penfari non debet intrinfeca rerum corruptibilitas, vel incorruptibilitas, fed ex internis caufis neceffitatis, vel defectibilitatis.

Infiftes: Impoffibile eft quod aliqua proprietas fit magis perpetua & immutabilis quàm effentia à qua profluit: Sed vifio beata eft proprietas gratiæ, cui non eft per fe annexa perpetuitas, ut patet ex hominum & Angelorum lapfu: Ergo vifio non eft de fe perpetua.

Refpondeo primò, vifionem & lumen gloriæ effe proprietates gratiæ, non abfolutè & fecundùm fe fumptæ, fed gratiæ ut confummatæ, & in ftatu connaturali pofitæ: quem quidem ftatum habet in patria, ubi incorruptibilitas eft ei connaturaliter debita. Verùm hæc folutio grandes patitur difficultates; non enim eft facile explicatu quid fit gratiæ confummatio antecedens vifionem, ita quod à gratia ut confummata promanet vifio & lumen. Etenim ifta confum-

diatio vel addit confirmationem; & hoc non sufficit, siquidem Beatissima Virgo in gratia confirmata nondum erat beata: vel significat positionem extra viam; & hoc adhuc non satisfacit, nam gratia animarum Purgatorii est extra viam & meritum, nec est consummata: vel importat gratiam cum gloria seu visione; & jam visio non fluit à gratia consummata, sed gratiam consummatam constituit. Certè si gratia de se petit perpetuitatem sicut gloria & visio, cur ad illam permanentiam non trahit subjectum, sicut visio? Utut sit de probabilitate, vel difficultate hujus responsionis,

Respondeo planiùs & faciliùs cum Joanne à S.Thoma *disp.2. art.6. num.62.* lumen & visionem non esse proprietates rigorosas dimanantes physicè à gratia, sicut dimanant aliæ virtutes supernaturales. Tum quia à gratia dimanat fides, quæ repugnat visioni: nequeunt verò proprietates repugnantes ab eadem essentia profluere. Tum maximè, quia visio & lumen gloriæ dantur in præmium gratiæ sanctificantis: quod autem datur in præmium alicui, non dimanat per modum passionis naturalis ab illo, præmium quippe non à principiis intrinsecis, sed ab extrinseco derivatur. Dicitur tamen gloria proprietas gratiæ quadantenus, quia gratia & charitas tendunt ad Deum clarè videndum, illi inhiant, illumque mereatur. Ex his,

Inferes quam verè dixerimus *lib. 1. dissert.6. cap. 2.* visionem beatam mensurari æternitate participata, non solùm quia non sunt in illa volubiles cogitationes ab aliis in alia redeuntes, ut ibidem ex Augustino diximus; sed etiam quia cùm conjungat Beatos Deo immutabili, eis in-

commutabilitatem præſtat, eoſque immobili perpetuitate donat. Quæ quidem æternitas vocatur participata, quia beatitudo quocumque modo ſumpta, ſemper eſt aliquid creatum, ac proinde exiſtentia non eſt illi eſſentialis, ſed liberè à Deo communicata, liberè à Deo conſervatà, ſubindeque defectibilitatis abſolutè capax. Quia tamen eſſe radicem, & principium incorruptibilitatis per ſe convenit viſioni, imò illi eſt eſſentiale, ſicut eſt eſſentiale ſubſtantiæ eſſe ens per ſe exiſtens, tametſi actualis exiſtentia non ſit de ejus eſſentia; ideo viſio beata menſuratur non tempore; quod variabiliter fluit; non ævo, quod compatitur accidentales varietates; ſed æternitate, non eſſentiali, quæ eſt ipſe Deus, ſed participatâ, quia ad modum divinum, ejuſque uniformitatem maximè accedit; & non ſolùm ad Deum clarè viſum fertur immutabiliter, ſed etiam habet eſſentiam divinam vices ſpeciei tam impreſſæ, quàm expreſſæ gerentem, cujus proinde immutabilitatem veluti ingreditur, & quantum creaturæ licet exſcribit.

Reflexio.

Pulchrè dixit Ariſtoteles 1. Ethic. cap.7. *Ver neque una hirundo facit, neque unus dies; & beatum eodem modo felicemve nec unus dies, nec breve efficit tempus.* Pulchriùs Auguſtinus lib.cit. de Trinit. *Si verè beati eſſe omnes volunt, profectò & eſſe immortales volunt: immortalitas ergo eſt de ratione beatitudinis.* Et rationem egregiam addit, quia vel perpetuitas desereret volentem, aut nolentem, aut neutrum. Non volentem, cùm

nullus velit non esse beatus. Si nolentem, magna esset beatitatis miseria, quæ posset etiam à nolente auferri. Non neutrum, quia summum bonum clarè visum & possessum non potest indifferenter amari, quippe cujus nec conversatio amaritudinem, nec tædium convictus habet. Quod si beatitudini per se connexa est incorruptibilitas perpetua, immutabilis, immarcessibilis, certò scias te nunquam ad beatitudinem perventurum, nisi gratiâ stabilias cor. Bellè de Seraphinis dicitur Isaiæ 6. *Stabant, & duabus alis volabant.* Ad quid tunc alæ, si stant? *Et si stant, quomodo volant?* (inquit Bernard. serm. 4. de verb. Isai.) *Credo autem, sicut in volatu alacritatem, sic & in statione immobilitatem promitti.* Stare simul & volare tenemur futuræ beatitudinis candidati, in fide stabiles, in opere efficaces. Frustrà sperat beatitudinis perpetuitatem, qui non fuerit in operum bonorum praxi assiduus, & indefessa bonorum operum sectatione, acrique virtutis studio bonis operibus insudarit. Solà perseverantia mater est æternitatis: ergo solus ille ad hæreditatem perveniet immarcessibilem, qui seriò virtutibus insistit, qui animum in illarum actionibus sacro rigore extentum retinet, qui de solitis exercitiis, præscriptisque pietatis officiis nihil remitti patitur, nec sinit constantem intrepidi animi vigorem ullatenus inflecti, vel tantisper inclinari. Ille ille Deum sine fine videbit, cujus oculi semper ad Dominum: illum sibi acceptabilem mundabit Deus, qui ut docet Paulus; fuerit bonorum operum sectator; quia non sufficit cum Psalmista iniquitatem odio habere & abominari, nisi cum eodem legem Dei diligamus; nec solùm *odientes malum*, nos jubet

esse Apostolus; sed *adhærentes bono:* id est, ut exponit Chrysostomus, eo debemus virtutis amore flagrare, eo eam animi diligentis & accurati prosequi studio, ea in illam impendere officia, easque navare operas, quibus ardens sponsus unicè dilectam modis omnibus satagit demereri, quem nullus labor frangit, nulla flectit difficultas, nulla deterret repulsa, cui dies videntur pauci præ amoris multitudine, modò illâ tandem fruatur, cujus dilectione captus est. Denique *nemo fugit iniquitatem*, inquit Ambrosius, *nisi qui diligit æquitatem.* Vel virtutibus, vel vitiis animum plenum esse oportet; quia sicut in rerum natura, ita in ordine gratiæ vacuum nihil admittitur. Ergo nisi assiduè opera virtutis exerceas, in peccata prolabêre, quibus à beatitudine excides. Ergo si velimus ad perennis vitæ fontem pervenire, juxta monitum Cypriani lib. de zelo & livore, ***meditatione corroborandus est animus, exercitatione contra omnia diaboli jacula firmandus. Sit in manibus divina lectio, in sensibus dominica cogitatio: oratio jugis omninò non cesset, salutaris operatio perseveret, spiritualibus semper actibus occupemur, ut quotiescumque inimicus accesserit, quoties audire tentaverit, & clausum adversus se pectus inveniat, & armatum.***

SPECVLATIO II.

Beatitudinem formalem essentialiter comitatur felix amandi Dei necessitas.

DVplicem distinguere solent in actibus voluntatis necessitatem duplici oppositam libertati. Prima dicitur necessitas specificationis, quæ potest quidem suspendere actum; sed si voluerit in aliquem prorumpere, non potest non elicere actum talis speciei. V. g. voluntas hominis viatoris non arctatur ad amandam actu semper beatitudinem, sed si circa illam velit negotiari, non potest nisi amare. Secunda dicitur necessitas exercitii, quæ non solùm tollit indifferentiam ad diversas species actuum, sed etiam non permittit suspendi actum, vel tantisper ab eo diverti. Nemo dubitat quin Beati Deum videntes necessitentur necessitate specificationis ad Deum amandum; cùm enim in fonte bonitatis essentialis nulla possit apparere mali obumbratio, nullo pacto ipsum odisse, vel fugere potest voluntas, quæ est appetitus boni. Sed difficultas est de secunda, propter Scotistas contendentes amoris beati exercitium esse liberum. Nos verò asserimus voluntatem ejus ita rapi, ut amorem vel divertere, vel suspendere nequaquam possit. Quod

Probatur: Libertas voluntatis essentialiter dependet & supponit indifferentiam judicii, quæ

est radix libertatis, quatenus proponit voluntati objectum liberè amabile. Cùm enim voluntas sit potentia cæca præeuntis rationis facem sequens, impossibile est quod quandiu judicium rationis ad diversa se habet, & non est determinatum ad unum, voluntas feratur in objectum propositum absque indifferentia; si verò judicium sit determinatum & per modum naturæ, voluntas objectum propositum naturaliter & sine ulla prorsus indifferentia amabit; & ideo motus subiti non sunt liberi, quia non subsunt judicio indifferenti & collativo, quod ad exercendam libertatem tanquam dux & lucifer à natura datum est. Unde D. Thom. 1. *p. q.* 83. *art.* 1. ait: *Quia judicium rationis ad diversa se habet, & non est determinatum ad unum, necesse est quod homo sit liberi arbitrii.* Atqui posita visione Dei intuitiva, nulla manet indifferentia judicii non solùm circa bonitatem objecti, sed neque circa exercitium actus. Ergo in conspectu Dei visi voluntas non potest suspendere amorem. Probatur minor. Non potest voluntas liberè suspendere actum amoris, nisi exercitium amandi proponatur ut malum & disconveniens, vel impeditivum majoris boni, vel tædio molestum, vel labore & fatigatione importunum; si enim semper apparet ut bonum, ut maximum bonum, ut suave, semper alliciens, semper inescans, non poterit judicium rationis proponere objectum illud ut deserendum, & exercitium ut liberè suspendendum. Atqui stante clara Dei visione non potest proponi voluntati exercitium amoris aliqua mali specie vestitum vel inumbratum, cùm per illud conjungatur voluntas fontali bonitati, in illo quiescat cor humanum semper inquietum donec

ad illud perveniat: nec in continuatione exercitii tam ſuavis labor ullus, nauſea ulla erit, ut ſpeculatione præcedenti oſtenſum eſt. Quia ut *diſſert.6. lib.1.* operoſiùs ex Gregorio diximus: *Cùm ad fontem vitæ devenerimus, erit nobis delectabiliter impreſſa ſitis ſimul & ſatietas; ſed longè aberit à ſiti neceſſitas, longè à ſatietate faſtidium; quia ſitientes ſaturabimur, & ſaturati ſitiemus.* Et ideo dicit Scriptura, quod in Deum ſemper Angeli proſpicere deſiderant, ut ibibem expoſuimus. Ergo voluntas videntis Deum nequit ſuſpendere actum amoris.

Confirmatur radicitùs, & præoccupantur omnes objectiones. Tunc inducitur neceſſitas exercitii, quando non remanet in voluntate potentia actus ſuſpendendi: Sed in conſpectu Dei clarè viſi non remanet hujuſmodi potentia bilanx & indifferens: Ergo amor beatus eſt in exercitio neceſſarius. Probatur minor: Voluntas eſt potentia capax boni, à quo cognito & propoſito movetur: Ergo cùm totaliter impletur, vincitur, & adæquatur hujuſmodi potentia, tunc non manet facultas reſiſtendi, vel ad aliud divertendi, vel circa illud non operandi; ſi enim non totaliter vinceretur, ſed poſſet ſe ſubducere objecto propoſito, potentia voluntatis non eſſet plena: Atqui potentia voluntatis omnifariam vincitur, adæquatur, impletur, imò & inundatur à Deo clarè viſo; quia objectum adæquatum & extenſivum voluntatis eſt bonum: Deus autem clarè viſus eſt omne bonum, & ut tale oſtenſum & cognitum, ſecundùm illud Exod.33. *Ego oſtendam tibi omne bonum.* Ergo in conſpectu & præſentia Dei clarè viſi non remanet indifferentia voluntatis, ſed omnis ejus poteſtas ſuperatur, &

satiatur, ac proinde necessitatur non necessitate cæca & inanimi, proveniente ex defectu, vel minutione judicii, ut in brutis aut motibus indeliberatis contingit; sed oriente ex perspicuitate cognitionis objecti, plenitudine sua non ligantis, sed adæquantis voluntatem, & cordis creati infinitam capacitatem. Certè si divina voluntas non obstante infinita perfectione libertatis suæ necessariò rapitur à bonitate sua, quanto magis vincetur capacitas voluntatis creatæ, ut non possit tantis obsistere illecebris amabilitatis infinitæ?

Objicies: Nullum objectum necessitat voluntatem quoad exercitium, ut sæpiùs inculcat D. Thomas, quia objecti quidem est specificare potentiam, sed non movere illam quoad exercitium; vel si necessitat, duntaxat quoad specificationem necessitat: Ergo Deus etiam clarè visus non necessitat voluntatem ad exercitium amoris.

Respondeo quod licèt objectum ex vi & formalitate objecti non necessitet potentiam ad exercitium actus; tamen cum hoc stat, quod præsupposito objecto tali modo repræsentato, voluntas ita disponatur, ut necessariò prorumpat in actum: sic autem disponitur per intuitivam Dei visionem, ex qua formatur judicium clarum & evidens, bonitatem universalem intuitivè visam totam vincere voluntatis indifferentiam abundantia plenitudinis suæ: quo stante judicio, immobilitatur voluntas in amore bonitatis. Mitto quod licèt objectum in statu viæ propositum non possit necessitare exercitium amoris, quia potest aliquis cogitationem divertere, & consequenter illud non amare, &

de hoc objecto loqui D. Thomam patet ex contextu locorum, qui possent afferri in contrarium;) nihilominus objectum clarè & necessariò visum, & semper menti repræsentatum ut vestitum omnibus amabilitatis motivis, non potest non rapere exercitium amoris, quia adepto centro, non potest non illud amare appetitus, non potest non in illo quiescere quandiu cognoscit se illud possidere.

Instabis: Omnis actus potentiæ liberæ est liber: Sed voluntas est potentia libera: Ergò amor beatus est liber, saltem quoad exercitium. Unde August. in Enchir. cap. 105. *Aut voluntas non est, aut libera dicenda est.* Et Bern. lib. de grat. & lib. arb. *Ibi ergo consensus, ubi voluntas. Porrò ubi voluntas, ibi libertas.* Certè cùm ex una parte modus agendi liber sit perfectior naturali, utpote universalior, & in quo magis nos movemus; perfectius verò sit movere quàm moveri, fit inde amorem beatum, qui est omnium actuum perfectissimus, non esse necessarium, sed liberum. Quis enim credat perfectissimam & splendidissimam operationum intellectus hominem à culmine rationis in modum agendi brutalem dejicere?

Respondeo, quod sicut in intellectu nostro invenitur & discursus, & simplex intelligentia principiorum, quæ naturaliter adest: ita in voluntate reperitur modus agendi naturalis, & electivus. Omnis ergo actus voluntatis ut naturæ, est naturalis; omnis verò actus voluntatis ut liberæ, liber existit. Porrò non dixit August. voluntatem in omni actu liberam esse, sed quod voluntas non est, si in aliquo actu libertatem non habet. Et similiter Bernardus loquitur de

voluntate, ut formaliter voluntas est, non in quantum natura; voluntas autem ut talis formaliter libertas est. Ille autem modus agendi naturalis est imperfectior libero, quando ejus necessitas oritur ex imperfecta cognitione, quando verò provenit ex majori plenitudine luminis & advertentiæ boni universalissimi implentis totam voluntatis capacitatem, tunc necessitas est omni libertate perfectior. In tantum enim libertas est perfecta, in quantum est universalis, quam universalitatis amplitudinem arctare videtur necessitas. Quando autem necessitas oritur ex apprehensioue objecti implentis totam voluntatis vastitatem, tunc non minoratur, nec decoloratur perfectio & universalitas voluntatis, sed consummatur; non ligatur, sed satiatur: & ideo tunc perfectior & eminentior est necessitas, quàm libertas; nec per eam dejicitur homo, sed attollitur, & coronatur; quia ab instabilitate & fluxu in perpetuam Sanctorum stabilitatem erigitur, ut modum illum æmuletur quo Pater & Filius producunt Spiritum sanctum, amore utique necessario, sed infinitè perfectissimo; quia hæc necessitas non ex imperfectione cognitionis, sed ex plenitudine & superplenitudine sapientiæ incircunscriptæ promanat.

Urgebis: Amor necessarius non potest crescere, neque esse major, cùm necessariò à voluntate dimanet: Atqui amor beatus potest esse major & intensior; nam in beatiori ardentior est amor: Ergo amor ille non est necessarius, sed liber.

Respondeo, quod sicut visio est in beatiori perfectior, quanvis visio non sit libera, sed necessaria: ita & amor majori impetu posset erumpere, tametsi semper necessario; sicut etiam in

motibus ſubitis quidam ſunt aliis vehementiores, licèt omnes ſint neceſſarii; ſicut etiam corpora gravia feruntur omnia neceſſariò ad centrum, majori tamen impetu fertur ſaxum quàm lignum, & lignum quàm fœnum. Et ratio eſt, quia cor Beati toto quidem conatu eructat amorem, ſed non omni totalitate, quæ poteſt eſſe major in infinitum, ſicut poteſt in infinitum creſcere charitas à qua fluit, & viſio à qua regulatur.

Inſiſtes: Beatus inferior poteſt deſiderare gradum altiorem amoris ſuperioris: Ergo amor ille debet eſſe liber, aliàs illum appetere non poſſet appetitu efficaci.

Reſpondeo, inferiorem Beatum gaudere quidem de nobiliori gradu ſuperioris, ſed ita eſſe de ſua beatitate contentum, ut ad ſuperiorem aſcendere non concupiſcat, ut latiùs diximus dum de viſione beata. Et ratio eſt, quia Deus ſatiat cor noſtrum hoc ipſo quod eſt ſummum bonum clarè viſum, & reverà poſſeſſum: quod verò ampliùs, vel pleniùs poſſideatur, facit quidem ad inæqualitatem & modum beatitudinis, ſed non ad ſubſtantiam, quæ obtinetur per hoc quod habetur in veritate centrum bonitatis, juxta modum capacitatis charitatis uniuſcujuſque. Quod familiari exemplo illuſtro. Qui in lauto convivio parum comedit ob ſtomachi debilitatem, æquè ſatiatur atque ille qui plura ob ſtomachi voracitatem abſorbet; uterque tamen peræquè gaudet, peræquè contentus eſt, ſi eodem cibo, tametſi non in eadem quantitate recreetur. Sicut etiam parvæ ſtaturæ homo, qui eodem panno veſtitur, quo alter proceri corporis, non minùs contentus eſt, quia veſtem habet moli corpo-

ris justam, & concinnè accommodatam. Et similiter erit in gloria, in qua disposuit nobis Christus ut edamus & bibamus super mensam suam in regno suo panem vitæ & intellectus, & torrentem voluptatis: in qua etiam omnes erunt amicti lumine sicut vestimento, ut ait Scriptura. Opportunè Gregorius Magnus lib. ultimo Moral. cap.14. *Unusquisque juxta dispar meritum locum disparem percipit, sed ejusdem disparilitatis damna non sentit, quia tantum sibi, quantum perceperit, sufficit.* Et præclarè Aug. 15. de civit. cap.5. *Nullo modo fit minor accedente, seu permanente consorte, possessio bonitatis; imò tanto fit latior, quanto concordior eam individua sociorum possidet charitas. Non habebit istam possessionem, qui eam noluerit habere communem: & tanto eam reperiet ampliorem, quanto ibi ampliùs potuerit amare consortem.*

Persistes adhuc: Idem amor charitatis viæ perseverat in patria; charitas enim nunquam excidit: Ergo sicut in via est liber, ita & in patria; non enim posset actus idem manens transire de libero in necessarium.

Respondeo perseverare in patria eundem amorem viæ, sed non eo modo regulatum, quia in via dirigitur & originatur à judicio & dictamine indifferenti, defectibili, obscuro, & sæpiùs passionum motibus, vel tentationum impetu obnubilato. In patria verò subest judicio proponenti determinatè bonum universalissimum sine ulla mali umbra. An verò amor perseverans sit idem numero, vel tantùm specie, parum refert, ut non excidat charitas, quæ sufficienter manet per hoc quod idem habitus perseverat: Sicut non excidit charitas viatorum dum inter-

rumpunt exercitium amoris, & de uno actu in alium prorumpunt. Hic posset fieri difficilis instantia de amore beato Christi, cui non videtur deneganda libertas, sicut nec meritum: sed de hoc abundantiùs dum de merito Christi Domini.

Obsistes rursum: Deus liberè producit mundum, quanvis immobili voluntate, quam retractare non potest, illum producat; quia pro priori ad suum irrevocabile decretum ex vi principii quo se applicavit ad volendum, sine necessitate voluit, nimirum ex indifferentia judicii repræsentantis bonitatem creaturarum ut non necessariò amandam, quanvis semel statutum decretum revocare nequeat divinæ immutabilitatis constantia. Atqui amorem beatificum antecedit saltem in via judicium indifferens etiam per modum principii influentis & elicientis, ut patet maximè in amore viæ Angelorum, quem nulla interrupit mors, sed idem numero perseveravit in patria, qui erat in via: Ergo amor patriæ quantumvis sit immobilis, & indefectibilis, nihilominus verè liber dicendus est.

Respondeo amorem Angelorum viæ perseverare adepto termino, sed non cum indifferentia viæ, quia non manet judicium indifferens, sed succedit intuitiva visio boni infiniti absorbentis indifferentiam rationis, & implentis libertatem voluntatis. In quo differt amor Beatorum ab amore quo Deus prosequitur & producit creaturas, qui est immobilis, non mutatione judicii divini, quod semper proponit creaturarum contingentiam liberè amandam; sed ex natura voluntatis, quæ mutationem, vel vicissitudinis obumbrationem non compatitur.

Ex his inferes, visionem & amorem Beatorum

comitari ineffabile gaudium & delectationem, secundùm illud Psalm. 19. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo ; delectationes in dextera tua usque in finem.* In primis gaudent de bono divino ; vera enim amicitia, qualis est charitas, congaudet bonis amici. Secundò gaudent de bono proprio, & de felicitate qua potiuntur, fruendo Deo tanquam proprio bono, quod gaudium non elicitur à spe, ut ait Suares, quia non manet in patria ; nam *quod videt quis sperat ?* ut dicitur Rom. 8. Et ratio est clara, quia spes fertur in bonum futurum & arduum : in patria verò omne bonum est præsens & possessum. Elicitur ergo tale gaudium à charitate, quâ non solùm Deum, sed etiam nosmetipsos, & proximum diligimus propter Deum, quando bonum proprium & proximi non opponitur, sed potiùs subordinatur bonis amici, ut contingit in beatitudine. Tertiò gaudent de bonis aliorum Sanctorum, apud quos non erit invidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus unitas charitatis. Unde Gregor. *homil.* 16. *super Ezech.* explicans illud, *Mensura una trium*, ait : *Diversa quidem beatorum civium dignitates erunt, sed tamen una requies æterna retributionis. Nam etsi dispar erit meritum singulorum, non erit diversitas gaudiorum ; quia etsi alter minùs, atque alius ampliùs exultat, omnes tamen unum gaudium de Conditoris sui visione lætificat.*

Sed quis poterit gaudii abundantiam illius, & torrentem voluptatis, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, tantisper exscribere. Prorsus ineffabile percipiet Beatus gaudium considerans quod habet vitam sine corruptione, æternam, immarcessibilem, indefe-

ctibilem; ad hoc enim debet unicuique prodesse benè vivere, ut detur illi semper vivere. Habet notitiam sine errore; nam in lumine Dei videt lumen, & in Deo omnia ad se pertinentia absque ulla tenebrarum permixtione contemplatur; nam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ. Habet gloriam & honorem sine depressione, vel confusione. *Quem honorem majorem*, inquit August. tract. 51. in Joan. *accipere poterit adoptatus, quàm ut sit ubi est unicus; non æqualis factus Divinitati, sed consociatus æternitati?* Habet lætitiam sine mœrore, abstergente Deo omnem lacrymam ab oculis Sanctorum. *Reverà* (inquit Bernard. epist. 114.) *illud verum & solum est gaudium, quod non de creatura, sed de Creatore concipitur; & quod cùm possederis, nemo tollet à te: cui comparata omnis alia jucunditas, mœror est; omnis suavitas, dolor est; omne dulce, amarum; omne decorum, fœdum; omne postremò quodcumque delectare potest, molestum.* Habet abundantiam sine defectione, & indigentia. Pulchrè Hugo Victorinus aliàs laudatus: *Quando satietas est? Quando satis est, tunc satietas est. Veniant plura, & habeas ea; adhuc non dices, Sufficit. Apponantur universa, & invenies te egentem, & nondum satis habentem. In omnibus ergo his satietas esse non potest. Veniat autem illud unum bonum, & satietas erit. Quare satiètas ibi? Quia satis est. Propter quod benè dicitur: Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Et August. in illud Psalm. 102. *Qui replet in bonis desiderium tuum,* ait: *Summum bonum hoc est tuum bonum. Quid ergo deest, cui summum bonum, bonum est?* Nihil planè; tunc enim erit Deus omnia in omnibus, omnis veritas intellectui, omnis convenientia

voluntati, omnis pulchritudo aſpectui, omnis abundantia ſuavitatis indigenti, ubi fulgebit animæ, quod non capit locus; ubi ſonabit, quod non rapit tempus; ubi olebit, quod non ſpargit flatus; ubi ſapiet, quod non minuit edacitas; & ubi hærebit, quod non divellit ſatietas, ut loquitur Auguſt. Denique ibi erit plenitudo à Deo non niſi de Deo; qui futurus eſt menti plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, memoriæ continuatio æternitatis; quia Deum videbimus ad voluntatem, habebimus ad voluptatem, fruemur ad jucunditatem, ut Bernard. proſequitur *ſerm.9.in Cant.*

REFLEXIO.

Deum viſum neceſſariò non amabit in patria, qui Deum liberè non amavit in via. Igitur omnes cogitationes noſtras, omnem vitam, omnem intellectum in illum amore conferamus, à quo habemus ea omnia quæ conferimus. Totis ergo viribus, totis orationum inſtantiis amorem ab eo poſtulemus, à quo omne donum de ſurſum eſt, ut radice cupiditatis evulsâ, bonorum omnium radix charitas in corde plantetur, plantata naſcatur, nata nutriatur, nutrita roboretur, roborata perficiatur, & cùm ad perfectionem venerit, dicat: Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum; & ad hoc tandem perveniat, ut patienter vivat, delectabiliter moriatur, cupiens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. Terimus tempus, Lector, & miserè terimus, ſi quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc non rapiatur quò totus impetus dilectionis currit; veridicè enim dixit Auguſt. de nat.& grat.cap.70. *Charitas inchoata*

ta, inchoata justitia est; charitas provecta, provecta justitia est; charitas magna, magna justitia est; sed charitas de corde puro. Ergo sine amore Dei nulla justitia. In illo solo pura, & minimè adulterina delectatio invenitur; in illo placida & fida tranquillitas; in illo prægustata felicitas paradisi. Facessant hinc (inquit Bernard. serm. de Magdal.) sæcularis plausus insania, & lætitia mundialis abscedat. Nunquid qui vestiuntur purpura & bysso, & epulantur quotidie splendidè, gaudium & lætitiam obtinebunt? Absit ut in terra suaviter viventium gaudiorum inveniatur materia, cùm tantis alternationibus tota mundi facies immutetur, ut elevans allidatur, & respiret allisus. Sed est gaudium continua sibi jucunditate firmissimum, quod perfectus animus securâ sibi conscientiâ pollicetur. Mens enim ab hujus mundi aspergine purè, presseque detersa, & in divinæ contemplationis acumen totum desiderii sui figens affectum, gaudens gaudet in Domino, & exultat in Deo salutari suo. Et quia parum est quod amat, ad illum incessanter suspirat locum, ubi ferventissimus amor erit. Beatitudinem quidem futuram extremis veluti labiis prægustat, sed adhuc se miseram putat, & sentit, quia ut dixit Augustinus de moribus Eccles. cap. 3: *Beatus, quantum existimo, nec ille dici potest, qui non habet quod amat, qualecumque sit; nec qui habet quod amat, si noxium sit; nec qui habet quod non amat, etiamsi optimum sit.* Illò ergo tendit amore languens, ubi omnes amoris causæ certatim concurrunt, absentibus procul cunctis amoris impedimentis. Diligit quàm dilecta tabernacula Domini virtutum, & in atria Domini concupiscit, ubi erit cognitio pulchri, præsentia boni, be-

nevolentia amati, concordia amantium, beneficentia amoris. Ibi enim poſtquam aſpiravit dies, & inclinatæ ſunt umbræ noctium, cognoſcitur veritas increata, & ſub umbra illius qui diu deſideratus fuerat, deguſtabitur ſuaviſſimus dilectionis fructus, plenitudo pacis, ſecuritas æternitatis.

SPECVLATIO III.

Impeccabilitas neceſſarium eſt futuræ vitæ conſectarium, & viſioni Dei repugnat eſſentialiter quodvis peccatum.

HÆc aſſertio variis ſolet rationibus confirmari; ſed quia intentionis noſtræ non eſt argumenta congerere, ſed ima veritatis fundamenta penetrare, totum rationum momentum ad unicum diſcurſum reducemus, quo omnes ſimul partes ſuadebimus, hoc pacto. Non poteſt voluntas amare aliquid contrarium Deo, vel ab ipſo deficiens, niſi proponatur ab intellectu ut amandum, non obſtante repugnentia quam habet cum fine recto, vel deficientia ab illo; voluntas enim eſt potentia cæca, quæ ſequitur ductum intellectus, nec poteſt peccare, niſi præcedat judicium imprudens. Unde dicitur, quod omnis peccans eſt ignorans, ſupple practicè: & Proverb.14. *Errant qui operantur malum.* Atqui voluntati Beati Dei videntis non poteſt proponi aliquod objectum contra, vel præter Deum, ei repugnans, vel ab eo deficiens, mortale, vel ve-

niale : quia potiùs vino beata proponit practicè Deum ut summum bonum, implens omnem voluntatis capacitatem, & totam vincens illius indifferentiam, subindeque ut in exercitio præferendum omni alteri minori bono : ex quo judicio derivatur amor necessarius quoad exercitium, ut ex speculatione præcedenti manifestum est. Ergo repugnat, quod stante visione maneat in voluntate potentia ad ullum prorsus peccatum, sive mortale, sive veniale; siquidem per visionem extinguitnr omne dictamen defectuosum, subindeque omnis radix peccandi convellitur, & ab imis fundamentis subruitur. Quia repugnat proponi summum bonum, ut summum bonum est, & simul proponi ut relinquendum, quia sic proponeretur practicè ut minùs bonum, & alteri postponendum. Sub illa enim ratione, qua proponeretur ut deserendum, utique non proponeretur ut summum bonum, nec ex omni parte amabile. Ergo si proponatur ut summum bonum, non solùm impedit ne proponatur aliud bonum repugnans, sed etiam ne proponatur sine subordinatione & relatione ad ipsum. Illud enim non proponitur ut summum bonum, quo majus potest excogitari; majus autem bonum est omnia allicere, omnia sibi subordinare, quàm pati aliquod à se diverticulum, vel deflexum.

Dices : Hac ratione convincitur quidem immobilem esse in Beato firmitatem, ut peccare non possit; sed minimè suadetur visioni repugnare præteritum peccatum antecedens visionem.

Respondeo, ex ratione adhibita confici etiam, vi & efficacia visionis expelli omne omninò peccatum, non solùm actuale, sed etiam habi-

tuale. Tunc enim expellitur omne prorsus peccatum, quando persona manet conversa ad Deum, & Deus remittit offensam; quid enim aliud requiri potest ad justificationem? Atqui formaliter ex vi visionis homo convertitur ad Deum; ita quippe disponitur, ut nihil nisi Deũ, vel in ordine ad Deum diligere possit: non autem esse major potest, aut concipi rectitudo creaturæ rationalis, quâ stante funditus tollitur omne peccatum: Deus etiam tunc condonat offensam; siquidem gloriam largitur, & gratiam consummatam, quæ collatio non potest non esse effectus gratuitæ voluntatis Dei: si enim collatio gratiæ quæ dat tantum jus ad gloriam, remittit offensam, reconciliat, & gratificat reum, quanto magis ipsius collatio hæreditatis? Absit enim quod via melior sit quàm terminus; meritum dignius, quàm præmium. Absit quod summa felicitas, quæ visione obtinetur, non excludat summam infelicitatem, in quam per peccatum incurrimus. Nam si, teste Petro, per gratiam divinæ sumus consortes naturæ; per gloriam visionis, teste Joanne, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Imò Beatus non esset ex vi & efficacia visionis conversus in Deum, nisi Deus esset placatus & conversus ad hominem, quia ut *lib. 2. dissert. 9. c. 1. spec. 2.* diximus, amor divinus est infundens & creans bonitatem in rebus, unde nec Deum amaremus, nisi amore suo nos redderet ipse amantes. *Confidit* enim *amari qui se sentit amare, quia amor Dei amorem animæ parit*, ut ibidem ex Bern. vidimus. Ergo non stat visionem permanenter & habitualiter esse in Beato, nisi simul expellatur omnis peccati macula, omneque peccatum ha-

bituale, cùm per visionem permanentem radicaliter, virtualiter, & eminenter convertatur homo ad bonum, adeoque firmetur ut in actum peccati prorumpere non possit, quod repugnat aversioni peccatoris. Quid enim implicantius, quàm esse simul aversum à Deo per peccatum, & simul conversum ad Deum, & ita ad illum inclinatum, ut nisi per miraculum & suspensionem concursus non possit impediri amor.

Instabis: Peccatum est privatio gratiæ & charitatis: Ergo quandiu non infundetur gratia sanctificans, vel charitas, tandiu manebit macula peccati, quantumvis intellectus lumine gloriæ perfusus visionem beatam eliciat.

Respondeo ad expellendam privationem, vel formam, non exigi aliquid formaliter oppositum, si habeatur forma eminenter opposita. Nam per introductionem formæ ignis sufficienter expelleretur frigus: & per unionem hypostaticam, etiamsi non resultaret gratia habitualis in anima, emundaretur humanitas ab omni peccato: & ita similiter visione beata eminenter opponitur peccato, non reduplicativè prout est in intellectu, sed quia mediante intellectu informat animam, & rectificat voluntatem; quia est radix totalis conversionis in Deum, quatenus firmiter & immobiliter dictat esse adhærendum Deo; & quia intellectus est radix voluntatis, ideo sanctificata radice, ipsa quoque sanctificatur; sicut sanctificatâ essentiâ animæ per gratiam, sanctificatâ personâ per unionem hypostaticam, mundatur & sanctificatur ipsa voluntas, quatenus redditur immobiliter conjuncta dictamini recto, ac proinde minimè à Deo aversa. Quorum omnium ratio adducta

eſt, quia ad deſtruendum ex omni parte peccatum, & potentiam peccandi, ſat eſt quod deſtruatur radix illius; convulſo enim fundamento, corruant parietes neceſſe eſt, eradicata rationalitate perit riſibilitas, & deſtructo ſole, lux deficit. Radix autem poteſtatis peccandi eſt dictamen defectuoſum, quod totum extinguitur per claram viſionem, ſubindeque extollitur potentia voluntatis ad peccandum, ſed manet determinata ad Deum in omnibus ſuper omnia diligendum determinatione permanenti, indefectibili, æterna, conferente ſtatum perfectiſſimum, ſubindeque excludente omne malum, maximè peccatum, quod malum ſummum, & ſumma malorum eſt. Nec obeſt quod viſio non recipiatur immediatè in anima, in qua eſt macula, quia ſufficit, quod inhæreat intellectui, & eo mediante animæ, quæ conſequenter manet indefectibiliter unita ſummæ bonitati. Et ſimiliter rectificatur voluntas, quia ex vi viſionis practicè dictantis amandum eſſe Deum, virtualiter retractatur omne præteritum peccatum. Scio aliquos aliter ſe expedire ab hoc argumento, dicentes viſionem beatam neceſſariò, eſſentialiter, & indiſpenſabiliter ſupponere gratiam habitualem; quia ſicut actus vitales naturales ſupponunt principium radicale vitæ naturalis, ſcilicet animam: ita actus vitales vita ſupernaturalī, quorum apex eſt viſio beata, ſupponunt omninò principium radicale vitæ ſupernaturalis, ſcilicet gratiam. Unde ſicut implicat hominem mortuum elicere operationes vitæ, ita hominem gratiâ deſtitutum Deum videre. Verùm hæc ratio patitur difficultatem, quia fortè ſuppleri poteſt gratia habitualis per auxilium actuale; & quia actus fidei ſupernaturalis

turalis est vitalis vitalitate supernaturali; & tamen elici potest à peccatore, in quo desinente gratia manet fides: & demùm quia illa solutio videtur concedere solam visionem non sufficere ad excludendum quodvis peccatum, saltem habituale præteritum, quod rigidæ S. Thomæ doctrinæ non quadrat.

Urgebis: Esto quod per visionem determinata maneat voluntas circa Deum ipsum immediatè, tamen voluntas manet libera circa creaturas, in quibus potest nimis immorari, ac consequenter peccare venialiter, vel mortaliter peccato omissionis, non adimplendo aliquod præceptum de illis: ergo visio beata non est essentialiter insociabilis cum peccato.

Respondeo voluntatem videntis Deum habere libertatem circa creaturas, non defectivam, sed effectivam; quia potest sese circa diversa exercere, servato semper ordine finis. Sanè si beneficio gratiæ, auxilii, & protectionis Dei voluntas Beatissimæ Virginis ita erat in bono firmata, ut non peccaret venialiter, quanto magis id præstat gratia consummata, felicitas sempiterna? Nulla siquidem est gratia, nulla auxilii protectio, vel infusio æquè potens ac visio beata, quæ radicem peccati evellit, nimirum dictamen omne, & inconsiderationem defectuosam; nullum donum ita constans ac solidum, sicut visio cui per se annexa est perpetuitas, & est vita æterna ponens Beatum in termino, illumque indeclinabiliter uniens centro: Ergo habet vim & efficaciam super omnem gratiam, super omne auxilium ad rapiendam voluntatem ad Deum, ad regulandam voluntatem, ne in actibus liberis

aberret, vel ab amussi divinæ legis quadantenus deflectat.

Insistes: Beatus est capax legis imperantis, vel prohibentis opus faciendum: Ergo est capax transgressionis, aliàs frustra imponeretur lex.

Respondeo, Beato posse imponi præceptum, non quia prævaricari potest, sed quia dirigi potest, & subjici optat superiori, cuius regulæ immobiliter adhæret, ac subinde legem cognitam necessariò amplectitur; quæ tamen ut cognoscatur, debet imponi & intimari, & ideo est capax legis.

Persistes: Semel imposita lege, indiget Beatus auxilio ad eam implendam, & debet orare Deum ut illud sibi largiatur; potest enim illud Deus denegare, sicut liberè confert: quo denegato omittet implere legem, subindeque peccabit.

Respondeo, Beatum indigere auxilio ad servanda præcepta, quod est quidem gratia respectu naturæ, non tamen respectu status beatitudinis, quæ cùm sit adeptio immobilis summi boni, titulo connaturalitatis exigit omnia necessaria ad benè agendum. Quod si urgente præcepto denegaretur præmotio physica, tunc omissio operis non esset peccaminosa, quæ semper supponit dictamen pravum & defectuosum, quod omninò incompossibile est cum visione clara summi boni. Maximè quia nunquam est omissio voluntaria sine actu, qui sit causa, vel occasio omittendi; subtracto autem omni concursu, profectò Beatus nullum actum eliceret.

Obsistes adhuc: Non est magis incompossibile peccatum cum visione beata, quàm dolor aut tristitia; si enim visio beata compatiatur secum

malum pœnæ, cur non malum culpæ? utrumque enim peræquè repugnat beatitudini, seu statui omnium bonorum aggregatione perfecto. Atqui visio beata compatitur malum pœnæ, ut patet in Christo Domino, qui fuit viator & comprehensior, simul fruens Deo, & vir dolorum. Ergo statui illi absolutè non repugnat peccatum.

Respondeo, esse toto cœlo disparitatem inter malum culpæ & malum pœnæ, quia istud non avertit à Deo, nec procedit ex judicio erroneo; sed est defectus vel disconvenientia naturæ, quam quidem per se nata est excludere visio, cujus abundantia redundare petit in corpus; sed hic effectus miraculosè potest impediri, quia non est essentia, sed accidens beatitudinis. At verò peccatum est aversio à Deo, quæ omninò repugnat conjungi cum visione dictante summum bonum clarè visum esse necessariò amandum.

Totam hujus speculationis doctrinam compendiosè tradit Angelicus Doctor *quæst.* 24. *de verit. art.* 8. inquiens: *Divinam essentiam videntes cognoscent ipsum esse finem maximè amandum; cognoscent etiam omnia quæ ei uniunt, vel ab eo disjungunt in particulari, cognoscentes Deum non solùm in se, sed prout est ratio aliorum; & hac cognitionis claritate in tantum mens roborabitur, quod in inferioribus virtutibus nullus motus insurgere poterit, nisi secundùm regulam rationis.* Ubi principium intrinsecum impeccabilitatis Angelorum conferens immobilem firmitatem reducit S. Doctor ad visionem, & valde consentaneè ad doctrinam Patrum. Isidori lib. 1. de sum. bono, cap. 12. *Quamvis Beati sint mutabi-*

les naturâ, non tamen sinit eos contemplatio mutari divina. Anselmi lib. de casu diab. cap. 6. *Iam vident quod plus velle possunt, & propter hoc peccare non possunt.* Eliæ Cretensis, qui *in orat.* 3. *Nazianz.* ait Angelos esse immobiles *per defixionem mentis in Deum.*

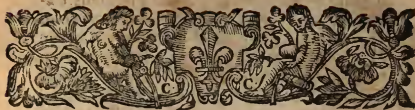
Ex quibus patet, impeccabilitatem Beatorum non reduci solùm ad extrinsecam Dei protectionem, ut opinati sunt Scotus & Nominales, sed in causam intrinsecam, visionem scilicet & amorem, quibus conjunguntur immobiliter regulæ rectæ operationis. Et certè id maximè verum esse debet in sententia Scoti, qui credit amorem esse de essentia beatitudinis: amor autem perpetuus, æternus, & nunquam interpolatus, non compatitur ullum prorsus peccatum, quia omnia actu refert in Deum. *Ubi amor boni immutabilis est* (inquit August. 14. de civit. cap. 9.) *profectò, si dici potest, mali cavendi timor securus est.*

Certè si voluntas videntis Deum ex vi talis visionis necessariò Deum amat super omnia, omnia consequenter amat sub ordine ad Deum, & se habet ad minus sicut voluntas viatoris ad bonum in communi, quod solùm necessitat quoad specificationem. Sicut ergo impossibile est, quod voluntas vel amet aliquid oppositum bono in communi, vel præter ordinem ad ipsum: ita impossibile est, quod voluntas videntis Deum aliquid contra, vel præter ipsum concupiscat, aliàs non videret in Deo summum bonum, & ipsam bonitatis essentiam, ut satis superque ponderavimus.

REFLEXIO.

Impeccabilitas est necessarium beatitudinis corollarium, & fuga peccati in via est necessaria ad beatitudinem. Nam *aliquid coinquinatum non intrabit in eam.* Apocal. 21. Ergo *sequimini sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Hebr. 12. Nec habitabit in tabernaculo Domini, nec requiescet in monte sancto ejus, nisi *qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam.* Et præclarè August. lib. 3. cont. duas epist. Pelag. *Hic præceptum est, ut non peccemus: ibi præmium est, non posse peccare.* Porrò sicut felix Beatorum impeccabilitas ex jugi visionis Dei immobilitate derivatur; ita fugam peccati assidua Dei præsentia, quâ providemus Dominum in conspectu nostro semper, efficiet. Pulchrè observat Hugo Cardinalis *in Psalm.* 113. expendens illud, *A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob*, quadruplicem posse assignari faciem Dei: nimirum faciem *viventis, morientis, judicantis, regnantis*, quæ oculis mentis continuò debent obversari, ut peccata vitemus. Prima est facies paupertatis, secunda doloris, tertia indignationis, quarta delectationis. Primam faciem ostendit nobis in nativitate, & in omni vita sua, pro nobis factus egenus, non habens ubi caput reclinaret, in alieno natus, in alieno conversatus, in alieno sepultus. Secundam faciem ostendit in passione, ubi visus est non habens speciem, neque decorem, à planta pedis usque ad verticem plagis supra modum, vel potiùs uno continente vulnere percussus. Tertiam faciem ostendet reprobis in judicio,

qui ejus perterriti aspectu dicent montibus, *Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni.* Quartam faciem demonstrabit Sanctis in Patria videntibus eum facie ad faciem, absconditis in abscondito faciei Dei à conturbatione hominum. *A facie Domini mota est terra*; quia à prima facie, & aspectu ejus debet moveri terra cordis nostri ad contemptum terrenorum: secunda facie ad compassionem & patientiam ciemur, ne simus duriores petris Christo patiente scissis. Et certè *devotus miles sua non sentit, cùm benigni ducis vulnera intuetur*, ut ait Bernardus. A tertia facie movemur ad timorem & pœnitentiam, timentes Deum quasi tumentes super nos fluctus. A quarta facie impellitur ad amorem æternorum, & futuræ vitæ desiderium. Si Deum sub aliqua facie præsentem contemplamur, citò novam faciem induet vita, induet conversatio nostra, juxta illud Isaiæ 26. *A facie tua Domine concepimus, & quasi parturivimus spiritum salutis.* Veridicè Hieron. in cap.8. Ezechiël. *Memoria Dei excludit cuncta flagitia.* Et rursum: *Quando peccamus, si cogitaremus Deum videre, & esse præsentem, nunquam quod ei displiceret, faceremus.*

LIBER SEXTVS.

De Deo prima regula vitæ humanæ.

PRÆLOQVIVM.

INDIGITATO beatitudinis scopo, in quem collimare tenemur, quærenda est via quâ ad ipsum perveniamus. Nam ut prudenter scripsit Seneca lib. de vita beata, cap. I. *Proponendum est primùm quid sit quod petamus; tunc circumspiciendum est, quà contendere illò celerrimè possimus. Decernatur itaque & quò tendamus, & quà.* Sed dicet fortassis nonnemo: Quomodo tam arduum, tam sublime bonum, in quo beatitudinem hominis collocavimus, asciscere nobis valebimus? Quis audebit ambire magnitudinem præmii, quod in cor hominis non ascendit? Verùm noli diffidere, ne desperes illuc posse pervenire, si benè volueris non pedibus, sed affectibus ambulare. Actibus humanis comparatur felicitas: Ergo tuæ tu faber eris fortunæ, si volueris; &

Deum summum bonum, & ultimum finem consequeris, si ipsum primam regulam sequaris. Nihil homini facilius velle, nihil felicius benè velle. *Regnum cœleste*, inquit Augustinus, *aliud non quærit pretium quàm teipsum. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illud.* Dat autem se homo actibus humanis & moralibus, de quibus proinde impræsentiarum disserendum est. *O summam Dei Patris liberalitatem!* inquit eximiè Picus Mirandulanus, *summam & admirandam hominis felicitatem! Cui datum id habere quod optat, id esse quod velit.*

Ut autem materia infinita certis limitibus, præfiniatur, ut suus cuique libro ordo constet, ne in materia, ut ita dicam, immensa temerè ac sine lege vagemur, ut denique in tanta, tamque multiplici rerum moralium disquisitione levamen habeat memoria, in hoc sexto libro de actibus humanis ad amussim divinæ regulæ exigendis agemus, in septimo sequenti de virtutibus à Deo summo exemplari exscribendis, vitiisque quibus divina obliteratur imago, sermo instituetur; in octavo tandem supremi Legislatoris mandata proponemus, quibus servatis honestè, christianeque vivamus.

Quærunt autem, & conqueruntur non pauci & pietate insignes,& doctrina conspicui, & dignitate præfulgidi,potissimùm verò Pastores animarum, unde non multis abhinc annis tanta in doctrina morali irrepserit laxitas, effrenisque noviter opinandi libido. Videmus enim & lugemus nova quotidie prodire volumina, egregio Theologiæ moralis titulo corruptelas tegere innumeras, ut sordidarum opinionum fæces

illustri fuco velentur, non secus ac profundum cœnum & graveolentem paludem vestit viridanti fronde fragilis cæspes, vel sicut fumum nubes induunt, ipsisque anguibus pulchrum veneni tegmen versicolore tergo & squamis fulgentibus non deest. Cernimus & flemus nusquam se latiùs effudisse scribendi licentiam, nusquam majorem criminibus veniam datam, nusquam magis contra Deum & naturam peccasse impotentis ingenii humani lasciviam; & post tot corruptelas nescio quid dicam, nisi ut cum Augustino doleam præsumptionem humanam, & mirer patientiam divinam. Unde hoc quæso? Unde hoc? Unde nova quotidie adduntur pejora prioribus? Unde sicut in corporibus infirmis fossulæ quædam, vel cavi imprimuntur (cauteria vocantur) quæ sunt velut cloacarum ostia & emissaria, quibus sordes ex universis ædibus educuntur, in quæ cæterorum membrorum infesta pituita noxiique humores derivantur: sic in non paucas hujus sæculi scriptiones præteritorum omnium fæces, cunctarumque immanitas culparum confluxisse videntur?

Duplex hujus morbi, quo laborat orbis, mihi & sapientioribus origo occurrit. Prima, quia nonnulli (heu non tot!) narrationes Patrum & seniorum prætereuntes propriæ innituntur prudentiæ: non ad amussim lapidem, juxta Philosophi præceptum, sed ad lapidem amussim aptantes; mores non ad normam canonum componunt, sed canones ad morum corruptelam turpi accommodatione inflectunt: non ad Evangelium opinationes suas, sed ad suarum opinationum præjudicia Evangelium me-

tuntur: non legibus subjiciendo voluntatem, sed ad voluntatem voluptatemque trahunt obliquantque legem, inductoque probabilitatis specimine, fucatoque involucro omnia ita satagunt honestare, ut nullus jam supersit casus, in cujus gratiam bivium protinus non sit apertum, & quæ hactenus pugnantia & repugnantia videbantur, opinantium beneficio conciliata sint. Cernere enim est in non paucis Neotericorum lucubrationibus sententiarum pugnas perpetuas non ullo Scripturarum, Canonum, Patrumque præsidio munitas, sed modernorum & coætaneorum Doctorum syllabo benè longo hinc inde vallatas. Ut huïc ingenti, præsentique malo provideretur, monui dissertatione prima superioris libri, Theologo recurrendum esse ad fontes, quorum purissimas aquas ibi propinavi. Et certè indignum est controversias quasque morales ad solos humanæ rationis calculos, vel ad dïalecticos, vel metaphysicos laqueos contrudere. Quid perniciosius Fidei, quid hæreticis favorabilius esse potest, quàm Ethicæ Christianæ, divinarumque institutionum authoritatem, quarum una propemodum ratio, æterna lex, una revelatio, una Dei voluntas est, offuso minutiarum inanissimarum pulvere importuno obducere, ut illusis animorum oculis majestas Religionis, splendorque vilescat? Sanè præposteri & levis ingenii est res tam sacras, tam augustas ad meras distinctiones metaphysicas, & Logicæ præcisiones admetiri. Suus cuique ordini genius: sancta sanctè tractanda sunt, & Christiana instituta non sunt lubricis humanæ mentis evagationibus, vel corruptæ voluntatis proluviis expendenda. Apage

ergo apage illos egregios ſcilicet inſtauratores; qui cùm ex legibus abuſus inolitos emendare deberent, ex ipſis abuſibus perpetuam Romanæ Eccleſiæ diſciplinam intolerabili rerum theologicarum diſtorſione & contumelia delere conantur. Captivanda eſt ratio in obſequium fidei; caſtiganda laſcivientis animi ſubtilitas utilis amans, & in propriis commodis quæritandis ingenioſa: nec ad pueriles Logicorum argutias & captiunculas revocanda ſunt Catholica dogmata, & Ethicæ capita; quia nullis ſophiſmatis, nullo rationum apparatu aut ornatu mutabitur veritas, quæ neque cœlo ipſo & terra tranſeunte tranſibit: nec ullis temporum corruptelis depravabitur incorruptus Eccleſiæ Romanæ, ſeu Catholicæ ſenſus, à primis Chriſtianiſmi cunabulis ad hæc tempora confirmatus. Etenim diebus noſtris gaviſi ſumus gaudio magno valde, dum ſummi Eccleſiæ Præſules novitatum monſtra cùm ſpeculativa, tum moralia, tot venenis tumentia, tot erroribus farta confixere.

Alter tot malorum fons eſt, quia faciliùs quàm par ſit in materia morum deſeritur S. Thomas. Audivi nonnullum de diſcipulatu D. Thomæ gloriantem, ſed reverà pſeudothomiſtam temerè effutiiſſe, S. Doctoris ſenſis ſpeculativis ſe adhæreſcere, ſed reſolutionum ejus moralium non eſſe tenacem. Veritas tamen eſt, veros Angelici Præceptoris diſcipulos rigidiores eſſe moralis ejus doctrinæ ſectatores, adeo ut ſi aliquando rerum deſerendus foret Magiſter ille, in cujus verba jurarunt, data optione mallent ab ejus ſpeculativis aſſertionibus recedere, quàm deciſiones morales quadantenus temerare.

Sciunt de nullo seorsim moderno Doctore, nec de omnibus simul sumptis neotericis Scriptoribus dictum fuisse, quod de Aquinate asseruit Innocentius VI. quod qui ejus doctrinam tenuit, nunquam inventus est à veritatis tramite deviasse, & qui eum impugnavit, semper fuit de veritate suspectus. Sciunt quod, teste Clemente VIII. ad Neapolitanos, S. Thomas in omni disciplinarum genere sine ullo prorsus errore scripsit. Sciunt consultò & de industria à Sapientia incarnata scripta Thomæ consecrante dictum esse: *Benè scripsisti de me Thoma.* Quæ particula *benè*, licèt omnia elogia compendiosè concludat, potissimè tamen illo adverbio significatur, Angelicam doctrinam bonos efficere suos sectatores.

Ratio verò, cur S. Doctor licet ubique reverenter audiendus sit, in moralibus tamen sit omnibus, etiam sibi præferendus; ratio, inquam, est duplex. Prima quia cùm in negotio salutis nulla sit satis magna securitas, ubi tota periclitatur æternitas, illius profectò Doctoris assertis immobiliter hærere debemus, cujus doctrina est ex omni parte tuta, & Deo dante eam sectando salutem consequemur, quam ille docendo adeptus est sanctitatem. Dicebat olim confidenter Hugo Victorinus, tantum esse fidei credibilitatis argumentorum concentum, ut si error foret, planè essemus à Deo decepti. Eandem ferè ingenerat mihi Angelici Præceptoris nostri doctrina fiduciam, quam sequens si devio, à Pontificibus, à Conciliis, à Christo inaugurante deceptus sim.

Altera ratio, & valde profunda est; quia in merè speculativis ingenium subtile, acre judi-

cium, vigor mentis, eruditionis supellex plurimùm valent; sed in moralibus determinandis sanctitas vitæ potissimùm desideratur, ut judicium sit rectum, quia moralia pendent à prudentia, prudentia verò à recta intentione & pietate eximia; qui enim non habet appetitum rectum, facilè ingenii subtilitate legem nititur depravare, ut suis faveat desideriis, & concupiscentias suas honesti fuco præcoloret; nam qualis unusquisque est, talis & finis videtur ei, teste Philosopho. Intus etiam existens prohibet extraneum: unde sicut icterico morbo correptus omnia flavo colore inducta & tincta videt; sic vir quàmlibet doctus, pravis affectibus inquinatus, sæpiùs bonum malum, & malum bonum definiet. At verò Sancti priùs faciunt quâm doceant, more illius qui cœpit facere & docere. Unde non legem ad privata detorquent præjudicia, sed de omnibus in spiritu & veritate judicant; & ideo dicitur, quod spiritalis homo judicat omnia, ipse verò à nemine judicatur: item quod justo non est posita lex; quia de omnibus juxta interiorem Spiritus sancti motum sententiam ferunt, & in bonum veluti sponte & connaturaliter appetitus eorum propendet. Quare sicut facta Sanctorum approbata sunt ab Ecclesia per publicam canonizationem, quâ fidelibus veluti conspicua pietatis exemplaria exponuntur; ita doctrina eorum in tuto posita est, quia sicut docuerunt, ita & fecerunt. Doctor autem qui non sedulam operam navat sanctitati, qui non gustavit quoniam suavis est Dominus, qui non est spiritalis, nec experimentum habet Christi in se loquentis, talis in moralibus consiliis dandis

ſæpe cæcutiet, ſæpe cæcis ducatum præbens. ambo in foveam cadent. Præclariſſimè, nec minùs tempeſtivè Ambroſius lib. 2. de officiis: *Advertendum quod in acquirendis conſiliis plurimùm valet vitæ probitas, virtutum prærogativa, benevolentiæ uſus, facilitatis gratia. Quis in cœno fontem requirat? Quis de turbida aqua potum petat? Itaque ubi luxuria eſt, ubi intemperantia, ubi vitiorum confuſio, quis inde ſibi aliquid hauriendum exiſtimet? Quis utilem judicet cauſæ alienæ, quem videt inutilem ſuæ? Quomodo enim potero eum judicare conſilio ſuperiorem, quem video moribus inferiorem? Supra me debet eſſe, cui committere paro. An eum idoneum putabo qui mihi det conſilium, quod non dedit ſibi? Et mihi eum vacare credam, qui ſibi non vacat, cujus animum voluptates occupant, libido devincit, avaritia ſubjugat, cupiditas perturbat.* Quid elegantius, vel opportunius?

DISSERTATIO I.

Humanorum actuum physicam entitatem non physicè vel metaphysicè examinabimus, sed quatenus sunt fundamenta, quibus Ethica Christiana superstructa est.

CAPUT I.

Repræsentatur Oeconomia mirabilis actuum humanæ voluntatis in esse physico.

Super omnia opera sua effudit quidem Deus sapientiam suam, sed in animam rationalem profudisse videtur. Res digna admiratione: anima cæterarum rerum naturas describit, & seipsam vix novit, oculata in rebus alienis, cæca in propriis. Solus qui condidit Deus, eam rectè definivit, dum ait esse ad imaginem & similitudinem suam; quia elucet in ejus ingenio sapientia, fœcunditas in memoria, in voluntate libertas, ut in universitate vices Dei gerat anima, & homo sit in orbe spe-

ctabilis Deus. Sed inter animæ miracula ſuſpicienda occurrit humanorum actuum harmonia. Quis enim non miretur aſſiduos voluntatum fluxus, noluntatumque refluxus? Quis non ſtupeat ad tot organorum motum, paſſionum impetum, potentiarum exercitium, quæ voluntatis ſubduntur imperio? Quem non rapiat actuum ſucceſſio aſſidua, multitudo infinita, concentus ſingularis, & tantus virtutum ornatus, quo (ſi charitas non deſit) quaſi veſtitu deaurato circumamicta ineffabili circundatur varietate. Unde non deſunt qui eam harmoniæ muſicæ conferunt, quæ in ſonorum concordi diſcordia ſentiri ſolet, & quaſi fluere. Unde benè nonnullus dixit, cor humanum infinitam eſſe profunditatem; ibi ſunt triclinia, cubilia, fores, veſtibula, miniſteria multa, & exitus multi: ibi eſt officina, tum juſtitiæ, tum iniquitatis: ibi abyſſus immenſa, ubi tot ſpecus, tot antra, tot latibula, quot affectuum oſtia, in quibus immanes paſſionum feræ latent. Conjice qualis ſit voluntas ex ſecunda Summæ D. Thomæ parte, quæ quàmlibet immenſa ſit quantitate molis & virtutis, tota quanta in ſpeculanda voluntatis ſupellectile occupatur. Exhibeamus primùm actus humanos in eſſe phyſico, ſed operæpretium eſt priùs rationem voluntarii & involuntarii delibare.

SPECULATIO I.

Omnes de voluntario difficultates ex ejus definitione liquidò derivantur.

PLures & spinosæ agitari hîc solent difficultates; sed quia eas diffusè pertractant Philosophi morales, earum duntaxat medullam exprimemus, eaque seligemus, quæ Theologico sunt opportuna instituto. Porrò nemo mentis compos in dubium revocare potest, num detur voluntarium; id enim peræquè certum est, ac dari voluntatem. Definitur autem communiter voluntarium, *Quod est à principio intrinseco cum cognitione finis.* Dicitur *à principio intrinseco*, ut distinguatur à violento & artificiali, quorum principia sunt extrinseca; principium namque artefacti est ars existens in intellectu artificis; principium violenti est agens inferens vim passo renitenti. Distinguitur etiam per illam particuram à volito, quod est idem ac objectum terminans voluntatem: unde non est nisi denominatio extrinseca petita ab actu voluntatis: voluntarium verò est aliquid à voluntate procedens, cùm debeat à principio intrinseco, vel eliciente, vel imperante, vel aliquo tandem pacto influente prosilire. Additur, *cum cognitione finis*, ut voluntarium distinguatur à merè naturali, cujus principium est quidem internum, sed nulla prælucente cognitione dirigitur. Per hoc etiam

distinguitur ab actibus intellectus, qui licèt sint à principio intrinseco, & cognoscant finem, imò ex cognitione finis ad cognitionem mediorum progrediantur; non tamen essentialiter cognitionem finis moraliter allicientis præsupponunt, aliàs daretur in infinitum processus. Maximè quia actus intellectus non procedunt ex cognitione finis formaliter, ut finis & bonum est, sed ut est quoddam verum: unde unum inferunt quidem ex alio, sed non alliciuntur ab illo: atque adeo particula illa, *cum cognitione finis*, formalissimè intelligenda est de cognitione practica finis, quà finis est.

Dices: Actus supernaturales sunt maximè voluntarii, cùm sint motus bonæ voluntatis: Sed illi actus sunt à principio extrinseco, nempe auxilio Divino de foris adveniente: Ergo non omne voluntarium est à principio intrinseco.

Respondeo actus salutares non à sola gratia procedere voluntate merè passivè se habente, sed à voluntate divino quidem adjutorio præventa, adjuta, & roborata, sed agente: *Aguntur, ut agant, non ut ipsi nihil agant.* Et Bernardus aliàs laudatus: *Non partim gratia, partìm liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt; totum quidem hoc, & totum illa; sed sicut totum in illo, ita totum ex illa.* Ex hac definitione voluntarii benè penetrata continuò deducuntur innumeræ difficultates, ut sequentibus corollariis dearticulatè monstrabimus.

Corollarium I. *Duplex est voluntarium, aliud perfectum, aliud imperfectum.*

Probatur: Voluntarium est à principio intrinseco cum cognitione finis: Ergo distinguenda est ratio voluntarii penes cognitionem finis, quæ duplex est, perfecta scilicet & imperfecta. Perfecta apprehendit non solùm rem, quæ est finis, sed etiam rationem finis, & proportionem mediorum ad ipsum, & sic convenit naturæ rationali agenti ex deliberatione: imperfecta in sola rei, quæ finis est, apprehensione sistit, nec rationem finalem considerat; & sic reperitur in brutis animantibus, quorum appetitus fertur in bonum apprehensum, non ex præviæ deliberationis luce, sed naturali impetu; à quo agendi modo non multùm recedunt actus hominis subiti & indeliberati, qui cùm rationis advertentiam præveniant, ex perfecta finis cognitione & directione minimè procedunt.

Dices: Primus amor finis est perfectè voluntarius: Sed ille amor ex prævia deliberatione non procedit: Ergo ad perfectum voluntarium præviæ deliberationis apparatus minimè exigitur.

Respondeo primum amorem finis non subjici deliberationi consummativè, sed inchoativè, quia ex illo amore finis procedit voluntas ad mediorum electionem; sicut motus cordis vitalis est, quantumvis ab alio vitæ principio non promanet, quia ab ipso ut à fonte omnis vitæ motus profluit. Accedit quod licèt de fine in

communi non ſit deliberatio, omnes quippe volunt beatè vivere, & bonum quà tale nemo odiſſe poteſt; tamen finis in particulari ſub deliberationem cadit. V.g. omnis bonus Chriſtianus vitam rectè inſtituere concupiſcit, verùm an ſtatum Regularem ſæculari præferre debeat, examini deliberationis ſubjicit.

Corollarium II. *Amor beatificus eſt perfectè voluntarius.*

Probatur contra Vaſquem & Lorcam exiſtimantes perfectam rationem voluntarii in ſolis actibus liberis inveniri. Voluntarium eſt id quod procedit à principio intrinſeco cum cognitione finis: Ergo ille actus eſt perfectè voluntarius, qui à principio maximè intrinſeco & à perfectiſſima cognitione finis procedit: Atqui amor beatificus talis eſt; procedit enim à voluntate toto corde, totis præcordiorum affectibus, totiſque viribus Deum amante; procedit etiam ex perfectiſſima cognitione finis, ſcilicet viſione beata ipſam bonitatis eſſentiam ut in ſe eſt clariſſimè repræſentante: Ergo amor ille eſt perfectiſſimè voluntarius.

Dices: D. Thomas *quæſt.6. art.2.* perfectam rationem voluntarii iis ſolùm actibus aſſerit, qui cum libertate & deliberatione procedunt, quoſve laus & vituperium comitatur: Sed amor beatificus eſt neceſſarius, non liber, nec ſubinde meritorius, vel laude dignus: Ergo non eſt perfectè voluntarius.

Reſpondeo S.Doctorem ibi rationem voluntarii non adæquatè in tota ſua latitudine expli-

care, sed illud exemplo actus liberi nobis notioris declarare. Nisi dicas S. Præceptorem loqui de actibus voluntariis viæ, quod patet ex eo, quod ibi distinguat voluntarium perfectum ab imperfecto, quod in motibus subitis rationem prævenientibus invenitur: constat autem amorem beatificum visionem beatam consequentem non esse motibus illis repentinis annumerandum.

Hæc profundiùs penetrabis, si consideres quod licèt in amore beato non inveniatur libertas formalis, sed necessitas; illa tamen necessitas non ex ligatæ potentiæ coarctatione, vel tenuitate aut imbecillitate apprehensionis objectum proponentis oritur, sed ex plenitudine & eminentia summi boni clarè visi, satiantis & implentis totam voluntatis universalitatem & amplitudinem, quæ est germana radix libertatis, quia cùm nullo bono creato expleri possit, circa illa habet indifferentiam. Necessitas autem orta ex plenitudine cognitionis, & universalitate objecti adæquantis capacissimum voluntatis sinum, non minuit rationem voluntarii, sed perficit, & coronat. Et in hoc sensu amor ille omni laude eminenter dignus est, cùm illi conferatur æterna gloria, quæ est omnis laudis cumulatissimum coronamentum. Præsertim quia amor beatus est expressio ipsius increati amoris, quo Deus se amat, quove producit Spiritum sanctum; quem Dei amorem esse perfectissimè voluntarium, non minus videtur esse per se notum, quàm voluntatem Divinam esse perfectissimam. Quid enim absurdius vel dici, vel cogitari potest, quàm si asseratur Deum magis voluntariè creaturas, minùs voluntariè seipsum redamare? Quo exem-

plo omnes adverſariorum inſtantiæ evaneſcunt, quæ fundantur in hoc, quod perfectius ſit agere cum libertate & dominio ſuper actus ſuos, quàm cum neceſſitate: ſed hoc principium falſitatis convincitur in actu Dei neceſſario, qui non ſolùm perfectiſſimus, ſed mera perfectio eſt. Igitur neceſſitas non impedit quominus amor beatus perfectè voluntarius ſit, cùm perfectiſſima cognitione dirigatur, ſitque maximè à principio intrinſeco, utpote ex intima voluntatis propenſione, & totali inclinatione procedens. Sicut enim voluntas Deum videntis totaliter ſummo bono præſente impletur, ita totaliter in illud fertur.

Corollarium III. *Ratio voluntarii non convenit univocè hominibus & brutis, ſed tantum analogicè.*

Probatur: Voluntarium eſt à principio intrinſeco cum cognitione finis: Ergo juxta modum cognitionis eſt modus voluntarii, nec poteſt eſſe univoca ratio voluntarii, niſi ſit univoca ratio cognoſcitivi: Atqui bruta non conveniunt univocè cum homine in ratione cognoſcitivi; cognitio enim rationalis & intellectiva, quæ eſt character hominis, non eſt ſimpliciter eadem in bruto, cùm per eam differat à bruto, in quo ratio non invenitur, niſi penes imperfectam imitationem & participationem deficientem, multò minorem participatione entis, quæ invenitur in accidente comparato ſubſtantiæ: unde non ſimpliciter eadem, ſed ſimpliciter diverſa eſt ratio voluntarii in natura rationali, & brutali; & in iſta participativè & deficienter, in illa

essentialiter invenitur, ut docet S. Thom. *q.6. art.2. ad 1.*

Et certè cùm in brutis non inveniatur voluntas, falsò omninò ratio voluntarii illis simpliciter asseritur, cùm illis desit principium illud internum, à quo voluntarium nomen & essentiam sortitur. Deest etiam illis cognitio finis; bruta siquidem non cognoscunt rationem finis formaliter, non solùm quia finis quidditatem non attingunt, quam etiam non omnes homines, sed soli sapientes norunt; sed etiam quia munus & officium finis correlati ad media, nec mediorum ad finem proportionem norunt, sed instinctu & impetu ab Authore naturæ indito feruntur, subindeque carent utraque voluntarii conditione, moventurque duntaxat vitaliter à principio interno, modo quidem super plantas & arbores altiori, sed ad voluntarii rationem nequaquam pertingente.

COROLLARIUM IV. *Remoto omni actu voluntatis, omissio non potest esse voluntaria, etiam advertente ratione, & urgente præcepto.*

Ratio est: Voluntarium est id quod procedit à principio intrinseco cum cognitione finis: Atqui si nullus sit actus voluntatis, nihil intelligitur procedere à voluntate; nec voluntas potest actualem libertatem exercere per solam actus suspensionem; voluntas namque carens omni actu est veluti mortua, vel saltem dormiens, carens omni actu secundo vitæ: quis autem intelligat ibi esse libertatem actualem, ubi non est vita actualis? Quomodo autem est vita actua-

lis, si nullus sit motus voluntatis? Ergo omissio non potest causari à voluntate modo proprio voluntati, idest vitaliter & voluntariè, si ab omni actu suspendatur.

Confirmatur: Duplex est voluntarium, aliud in actu primo, aliud in actu secundo. Primum solam facultatis potentiam requirit: secundum exigit quod illa facultas sit quodammodo redacta in actum. Cùm enim voluntarium dicat habitudinem ad voluntatem ut causam, voluntarium in potentia est illud ad quod voluntas est indifferens; voluntarium verò in actu requirit aliquam voluntatis causalitatem & influxum. Atqui si nullus sit actus voluntatis, nulla est causalitas, nullus positivus influxus, sed mera operationis carentia, & suspensio manens in statu indifferentiæ? Ergo omissio non potest esse voluntaria sine aliquo actu, qui sit causa, vel occasio illius.

Ad quorum claritatem & æquivocationum ambages dissipandas considerandum est, non requiri actum ut omissio sit voluntaria ex vi & natura omissionis, de cujus essentiali ratione est privatio & cessatio actus voluntarii; sicut cæcitas est carentia visus, & mors privatio vitæ: Sed sicut cæcitas ex positiva actione oculum alterante consequitur, mors ex actione corrumpente animal resultat; ita omissio voluntaria & privativa non consequitur nisi ex aliquo actu, qui sit causa vel occasio omittendi. Et ita expressè tradit S. Thomas quæst. 71. art. 5. *Si in peccato omissionis consideretur id quod per se pertinet ad rationem peccati, sic aliquando est omissio absque omni actu, tam exteriori quàm interiori. Si verò in peccato omissionis intelligantur etiam causæ, vel occasiones*

casiones omittendi, sic non est omissio ais{i}ne aliquo actu. Quibus verbis intelliguntur & conciliantur plura alia S. Doctoris testimonia, in quibus ait voluntarium posse esse absque omni actu, tam exteriori, quàm interiori, scilicet cùm homo non vult; & omissionem posse esse peccaminosam sine actu, præcisè ex hoc quod homo dum tenetur, non vult: in illis enim loquitur de omissione secundùm propriam & essentialem rationem; quæ tamen ut in individuo exerceatur, exigit actum, qui sit causa & occasio illius: sicut licèt corruptio passivè sumpta in sua essentiali ratione non dicat actum, sed carentiam, tamen reapse nunquam causatur sine aliqua actione; corruptio namque sequitur actionem generativam introducentem novam formam, & expellentem veterem.

Quod diximus de actu voluntatis, à fortiori verum est de actu intellectus, ita ut omissio nullatenus voluntaria sit, si nullus præcedat, vel comitetur actus intellectus; tunc enim omissio nec procedit à principio intrinseco, cùm à nullo voluntatis actu originetur; nec cum cognitione finis, siquidem nullus supponitur esse actus intellectus: ergo tunc deest utraque conditio essentialiter ad voluntarium requisita, subindeque omissio illa non est voluntaria, sed ignorata ignorantiâ invincibili, nisi fortè esset negligentia in expellenda illa ignorantia, quod semper formidant viri Sancti, & orant: *Ignorantias meas ne memineris.* Quod si Sancti tam studiosi, tam vigiles incuriam in ignorantia sua timent, quomodo se excusant desides, & peccatis ignorantiæ cum novis Probabilistis colores prætexunt? Sed de his alibi.

Dices : Voluntas eſt poteſtas ad velle & non velle:Sed non velle dicit negationem actus,cùm contradictoriè opponatur velle, qui eſt actus voluntatis:Ergo voluntas exercetur & per velle, & per non velle, ſuppoſitâ tamen advertentiâ rationis. Certè in hoc diſtinguitur libertas contradictionis à libertate contrarietatis, quod illa elicit unum actum, vel oppoſitum ejus, v. g. amorem vel odium : at verò libertas contradictionis exercetur vel eliciendo actum, putà amorem, vel advertenter ſuſpendendo illum : Ergo omiſſio eſt ſufficienter voluntaria eo ipſo, quod homo prudens & ſciens non vult elicere actum.

Reſpondeo, voluntatem habere poteſtatem ad non velle non merè negativè, ſed privativè vel contrariè ſumptum, quatenus tale non velle cauſatur à voluntate : nam ipſa potentia ſecundùm ſe, & nudè conſiderata dicit carentiam velle, ſed tunc non cauſat omiſſionem, ſed eam patitur. Nec refert quod homo ſciens & prudens actum illum omittat, quia hoc probat quidem tunc adeſſe cognitionem finis, ſed non influxum principii intrinſeci, qui tamen eſt eſſentialiter requiſitus ad rationem voluntarii. Ad id verò, quod additur de differentia inter libertatem contrarietatis & contradictionis, ſimiliter reſpondetur, libertatem contradictionis ad amandum exerceri quidem per non amorem, ſed ſuppoſito actu qui antecedat vel comitetur hujuſmodi amoris ſuſpenſionem ; voluntas etenim nequit ſeipſam, vel alias facultates vitaliter ſuſpendere, niſi talem ſuſpenſionem velit vel directè per actum expreſſum, vel indirectè eliciendo alium actum, ad quem divertit. Præſertim quia propter ſympathiam intellectus & voluntatis, ſtante cognitio-

ne de aliquo objecto, non potest dormire voluntas, sed ad velle, vel nolle, aut directè, aut saltem indirectè necessitatur. Cujus ulterior ratio est, quia omissio voluntaria est fuga & recessus ab objecto proposito per intellectum: voluntas autem nunquam actu recedit ab aliquo objecto, quod sibi proponitur ut malum, nisi ex prosequutione alicujus boni ad quod afficitur. Unde necessariò omnis omissio supponit aliquem actum, seu affectum erga bonum amatum, qui affectus antecedit, vel comitatur, subindeque fundat omissionem voluntariam.

COROLLARIUM V. *Ut omissio sit indirectè voluntaria, non solùm physicè, sed etiam moraliter, non requiritur præceptum.*

Ita Martines & Joannes à S. Thoma contra Medinam, Lorcam, aliosque: & probatur. Voluntarium est à principio intrinseco cum cognitione finis: Atqui etiamsi non sit præceptum, omissio est à principio intrinseco cum cognitione; supponimus enim intellectum advertere, & voluntatem elicere aliquem actum, ex quo mediatè consequatur omissio à voluntate: Ergo, semoto præcepto & obligatione, omissio est verè voluntaria; non enim aliter omissio à voluntate indirectè procedit: omissio namque cùm sit aliqua carentia, non petit immediatum influxum, sed quod sequatur ex actu voluntatis incompossibili cum actu cujus est privatio.

Urgetur hæc ratio: Sicut voluntarium est à principio intrinseco cum cognitione, ita quod

impertinenter se habet ad rationem principii intrinseci & rationem cognitionis, impertinenter etiam se habet ad rationem voluntarii: Atqui præceptum nihil omninò facit, sed penitus impertinenter se habet ad rationem principii intrinseci, cùm præceptum forinsecus sonans sit omninò extrinsecum, versans circa voluntarium tanquam materiam quam dirigit, non causat; subindeque omissionem in potestatem voluntatis non ponit, sed supponit. Nihil etiam conducit præceptum ad rationem cognitionis, quia licèt addat & ingeneret cognitionem obligationis, non tamen parit majorem cognitionem omissionis, quæ sola influit in omissionem, dum eam proponit voluntati ut respuendam, vel acceptandam.

Quod autem omissio etiam secluso præcepto sit voluntaria non solùm physicè, sed etiam moraliter, facilè ex eodem principio suadetur. Voluntarium est à principio intrinseco cum cognitione finis: Ergo nullum datur voluntarium, quod non dirigat cognitio rationis, subindeque quod non subjiciatur rationi, sicut nihil est volitum quin præcognitum: Sed quod subjicitur regulæ & directioni rationis, pertinet ad ordinem moralem: Ergo omissio, secluso præcepto, non solum physicè, sed etiam moraliter est voluntaria. Idque illustrari potest exemplis; nam plures omissiones nullo urgente præcepto sunt meritoriæ, v.g. qui sciens & volens omittit nubere, vel sæculi bonis uti, quia Clericalem, vel Regularem statum ingreditur, utique copiosè apud Deum meretur, tametsi nullum sit præceptum de assumendo statu clericali, vel regulari: qui sciens & volens caret aliqua re-

creatione, quia eo tempore vacat orationi, quo posset licitis illis solatiis indulgere, sine dubio meritoriè omittit, nec oppositum videtur posse dici sine sensus & pietatis communis manifesta offensione. Quod si omissio est meritoria sine præcepto & obligatione, profectò est libera, proindeque voluntaria.

Objicies authoritatem S. Thomæ *q.6. art.3.* docentis, *quod non semper id quod sequitur ad defectum actionis reducitur sicut in causam in agens ex eo quod non agit, sed solùm tunc cùm potest & debet agere.::: Quia igitur voluntas volendo & agendo potest impedire hoc quod est non velle & non agere, & aliquando debet; hoc quod est non velle & non agere imputatur ei, quasi ab ipsa existens.* Ergo ut omissio sit voluntaria, requiritur debitum & obligatio.

Respondeo S. Doctorem seipsum apertè interpretari; manifestè enim dat intelligere se loqui de omissione ut imputabili, quæ tunc solùm contingit, cùm quis potest & tenetur agere; ait enim: *Quia voluntas debet, hoc quod est non velle, imputatur ei quasi ab ipsa existens.* Cum quo tamen stat, omissionem illam esse physicè & moraliter voluntariam, eo modo quo actus, ex quo sequitur omissio, est voluntarius. V. g. omissio Missæ in die profesto est eo modo voluntaria, quo labor propter quem contingit est voluntarius, qui utique & physicè, & moraliter voluntarius est: omissio tamen illa Missæ non imputatur voluntati, quia ad eam audiendam non tenetur; sicut labor ille non imputatur, nec reputatur malus, quia ab eo relinquendo non obligatur: in moralibus autem non imputatur omis-

ſio, vel effectus ullus, niſi cùm adeſt obligatio, urgetque præceptum.

Dices: Omiſſio Miſſæ die feriali non eſt voluntaria, ſecluſo præcepto, ſi non habeat rationem privationis, ſed meræ negationis; omiſſio enim purè negativa erat, etiam antequam voluntàs vellet: unde ut negativa eſt, cauſari nequit à voluntate, ſubindeque non poteſt eſſe voluntaria: Atqui ſemoto præcepto, omiſſio non habet rationem privationis, ſed meræ negationis; privatio enim eſt carentia formæ debitæ ſubjecto: ſecluſo autem præcepto, non eſt debitum audiendi Miſſam: Ergo omiſſio abſente, vel ceſſante præcepto, non eſt voluntaria.

Reſpondeo duplex eſſe debitum, unum morale ſeu legale, aliud phyſicum ſeu naturale, vel quod in idem coincidit; aliud eſt debitum obligationis, aliud exigentiæ & diſpoſitionis: utrumque illud debitum comitatur duplex privatio; alia moralis, quæ eſt carentia actus debiti propter imperium legis; alia phyſica, quæ eſt carentia actus, cujus eſt aliqua diſpoſitio, vel exigentia. Licèt ergo opus, v.g. auditio Miſſæ, ſublato præcepto non ſit debitum debito morali & obligationis, eſt tamen ſufficienter debitum debito phyſico exigentiæ vel diſpoſitionis, hoc ipſo quod eſt cogitatio vel dictamen proponens practicè opus, putà auditionem Miſſæ; quod rationis dictamen reſpuitur per hoc quod homo prudens & ſciens aliud opus aggreditur; ſubindeque non obſtante cogitatione diſponente, & quadantenus exigente auditionem Miſſæ, homo voluntariè omittit Miſſam, nec merè negativè, ſed privativè ſe habet ad illam; ſicut materia quæ habet aliquam exigentiam & diſpoſitionem

ad formam, dicitur ea privari, si non obstante tali dispositione alia introducatur. Manifestum est autem, quod cogitatio proponēs auditionem Missæ, de se & per se disponit ad illam audiendam; initium enim cujusvis operis est cogitatio de illo: & ideo Semipelagiani convincebantur admittere dispositionem naturalem ad gratiam, hoc ipso quod initium congruæ cogitationis prævenientis auxilium naturæ viribus asserebant. Veritas ergo est, cogitationem esse dispositionem physicam ad opus, subindeque si non obstante cogitatione & advertentia Missæ aliquis voluntariè ludit, tunc omissio Missæ habet rationem privationis, & non meræ negationis.

Instabis: Si opus quod tempore Missæ exercetur, refunderetur in voluntatem tanquam in causam omissionis Missæ, eamque redderet indirectè voluntariam, efficeret etiam voluntarias omnes omissiones actuum incompossibilium cum illo opere, quæ sunt innumeræ. Consequens est absurdum; nam aliàs infinitæ illæ omissiones essent meritoriæ, sicut liberæ voluntariæ, quod tamen nullus admittit: Ergo & antecedens admitti non debet.

Respondeo quod cùm voluntarium sit à principio intrinseco cum cognitione finis, non sufficit ad rationem voluntarii indirecti, quod producatur aliquis actus incompossibilis cum aliis actibus, sed insuper exigitur ut sit cogitatio actus omissi; & quia dum homo elicit aliquod opus, non semper, imò nunquam advertit ad omissionem omnium actuum incompossibilium cum opere suo; ideo non sequitur, omissiones innumerorum actuum possibilium, & cum actu præsenti incompossibilium esse voluntarias, sed

illius solùm, quem sciens, & advertens omittit. Quis enim dicat, hominem existentem in Ecclesia audientem sacrum, in medio Missæ advertenter exire de Ecclesia ad ludendum; & tamen illum non voluntariè omittere Missam, quia id facit in die profesto, vel non magis voluntariè Missam prætermittere, quàm prandium, de quo non cogitat? Vides ergo cognitionem operis omissi & incompossibilis cum actu qui elicitur, esse radicem cur omissio alicujus operis sit voluntaria, non verò omissio infinitorum operum, de quibus nulla subit cogitatio.

Urgebis: Omissio Missæ, secluso præcepto, non est bona vel mala in exercitio: non bona, si fiat intuitu minoris boni, qualis est ludus: non mala, cùm non sit contra præceptum. Ergo omissio illa non est voluntaria, nullum quippe datur voluntarium indifferens in individuo.

Respondeo omissionem Missæ, secluso præcepto, eandem habere bonitatem & malitiam, quam habet actus ex quo consequitur, & in quo fundatur. Si ergo ludus propter quem Missa prætermittitur, die profesto benè fiat, omissio bona erit; si malè, mala erit, quod venandum erit ex fine, & aliis circunstantiis, quæ actum in individuo exercendum concernunt. Nec obest quod dicitur, omissionem illam non esse contra præceptum, id enim falsum esse suo loco monstrabitur; jubet enim, & lex, & ratio, ut omnia voluntaria ad bonum finem referamus.

COROLLARIUM VI. *Effectus tamen omissionem voluntariam indirectè consequens vel concomitans; nullatenus est voluntarius, si non sit præceptum, vel obligatio impediendi illum effectum.*

Probatur, & simul præoccupatur totum objectionum momentum afferendo rationem disparitatis, quæ omissionem inter, & affectum intercedit, & in hoc consistit. Omissio volendi est immediatè in potestate ipsius voluntatis, quæ non minorem habet facultatem ad non volendum, quàm ad volendum: Ergo ut omissio sit voluntaria, non indiget voluntas nisi advertentia rationis, & suspensione sui influxus modo vitali, quod præstat divertendo ad alterum actum; tunc enim omissio procedit indirectè à principio intrinseco cum cognitione. At verò eventus, seu effectus comitans omissionem, non est in sola potestate voluntatis, quia nisi interveniret alia causa, non sequeretur. V.g. submersio navis non sequitur solùm ex eo quod nauta non succurrat periclitanti, sed ex tempestate, & impetu procellarum: homicidium rixantium non venit solùm ex defectu ejus, qui eos non disjunxit, sed ex gladio occisoris: Ergo omissio succursus per se non influit in effectum illum contingentem, nec physice, cùm negatio non influat realiter in effectum positivum; nec moraliter, cùm supponamus nullam esse succurrendi obligationem: Ergo ut eventus ille quadantenus in voluntatem omittentem refundatur, eique interpretativè attribuatur, exigitur necess-

sariò aliqua connexio moralis obligationis, ratione cujus talis effectus pertineat ad voluntatem, cui commissa est talis eventus impeditio. Uno verbo, omissio quidem sequitur à voluntate mediante aliquo actu, sed non mediante alia potentia, quia ex eadem sua potestate voluntas divertit ad alium actum ex quo sequitur omissio, quæ proinde est à principio intrinseco cognoscente: At effectus sequitur mediante alia causa, quæ nec est ipsa vlountas, nec physicè movetur à voluntate; unde effectus ille non est à principio intrinseco, nec subinde voluntarius.

Dices: Præceptum est aliquid extrinsecum respectu talis effectus, sicut respectu omissionis: Ergo si effectus ille ante præceptum non sit à principio intrinseco, nec voluntarius, nec talis erit post præceptum,

Respondeo duplex esse voluntarium, aliud physicum, aliud morale: physicum est illud, quod procedit à reali & physico influxu voluntatis: morale est illud, quod non procedit quidem à voluntate, sed deberet procedere ab ejus potestate, quia tunc in æstimatione hominum voluntas perinde censetur ac si influeret. Effectus igitur iste urgente præcepto non est quidem voluntarius physicè, ut benè probat argumentum, cùm non oriatur à voluntate, sed ab alia causa interveniente; sed est tantùm voluntarius moraliter, interpretativè, & imputabiliter; quia qui scit, potest, debet & non impedit effectum, censetur moraliter velle eum, etiamsi voluntas non se exerceat circa illum, quia debebat se exercere, & poterat, si voluisset. At verò omissio immediatè est in potestate voluntatis, quæ potestas

reducitur in actum vel directè, dum vult explicitè omissionem; vel indirectè cùm advertenter elicit actum incompossibilem cum eo qui omittitur. Ex quibus obiter notabis, quod licèt omne voluntarium physicum sit morale, cùm sit subjectum regulis morum; non tamen omne morale, præsertim interpretativum, est semper physicum, quia voluntarium interpretativum est in solo intellectu interpretantis prudenter existimantis hominem velle illum eventum, quem impedire potest & debet. Loquimur autem impræsentiarum de voluntario physico, & à reali voluntatis influxu pendente.

Illustratur exemplis discrimen illud omissionis ab eventu concomitante. Deus permittens peccatum ex denegatione & omissione sui auxilii, non est causa peccati, tametsi sit causa omissionis & denegationis gratiæ; quia peccatum non ex sola omissione auxilii, sed ex malitia & perversitate peccatoris consequitur. Quin etiam non solùm eventus comitantes omissionem, sed etiam actum aliquem per accidens consequentes, nec sunt, nec reputantur voluntarii, si absit obligatio evitandorum eventuum, & interveniat alia causa à qua deriventur: sicut Deus concurrens ad entitatem materialem peccati non est causa deformitatis, quia deformitas non sequitur à peccati entitate ut est à Deo efficiente, sed ut est à creatura deficiente. Mulier formosa, & juxta statum suum modestè ornata, non est causa peccati eorum qui ejus venustate ad libidem incitantur, quia turpes illi & voluntarii concupiscentiæ motus ex perversitate cordis eorum nascuntur. Qui necessitate oppressus mutuum petit à fœneratore, vel communionem à Parocho,

sacrilego, nec usuræ causa est, nec sacrilegii, quia utens jure suo, non ex sua voluntate, sed ex aliorum iniquitate peccata illa consequi sinit. Idque posset innumeris aliis exemplis demonstrari, in quibus clareret, quod licèt omissio, vel effectus aliquis sit voluntarius, eventus tamen ex illa omissione vel effectu sequuti, nec sunt, nec reputantur voluntarii, quantumvis aliquis eventus illos prævideat, si ad illos impediendos minimè teneatur.

Dixi in corollario, effectum comitantem omissionem *indirectè voluntarium*, non esse voluntarium; quia si omissio sit directè voluntaria & volita, prout est causa talis effectus, tunc sine dubio eventus ille est voluntarius & volitus, siquidem tunc voluntas ordinat omissionem illam ut medium ad effectum illum obtinendum, quem voluntas positivè intendit. Sed hìc non disputamus de voluntario directo, sed duntaxat de indirecto.

COROLLARIUM VIII. *Quatuor sunt causæ involuntarii, violentia, metus, concupiscentia, & ignorantia; aliter tamen & aliter.*

Ratio generalis corollarii est, quia sicut ad rationem voluntarii duo essentialiter requiruntur, principium intrinsecum, & cognitio dirigens: ita involuntarium causari necesse est, quando operatio est à principio extrinseco, vel quando tollitur, vel ligatur, vel aliquo modo turbatur cognitio. Per violentiam operatio est à principio extrinseco, passo nihil conferente, sed reni-

tente: v. g. motus primò primi dum antevertunt deliberationem rationis sunt involuntarii defectu cognitionis; dum verò advertente ratione resistit & repugnat voluntas, tunc illi motus sunt violenti, quia præcipua hominis pars vim patitur. Operatio etiam ex metu facta est quodammodo à principio extrinseco, quia licèt voluntas consentiat & cedat metui, & propter illum velit quod antea nolebat; tamen quia tunc voluntas agit contra propriam inclinationem, & cum non mediocri difficultate & renitentia, talis actio dicitur à principio extrinseco; non quantum ad suum egressum, sed quantum ad dispositionem, quæ introducta est contra inclinationem voluntatis, quâ tamen stante mutatur inclinatio voluntatis de uno actu in alium. V.g. licèt mercator velit simpliciter & absolutè projicere merces urgente tempestate, ut servet vitam, illa tamen projiciendi necessitas dura est voluntati, quæ illi propterea per actus inefficaces renititur, ut posteà dicemus. Concupiscentia verò licèt simpliciter & absolutè augeat voluntatem, ut majori cum complacentia atque suavitate eliciat actum, ad quem inclinat; tamen quia sæpe sæpiùs rationis oculum turbat, vim considerationis obscurat, judiciumque in præceps agit; ideo rationem perfecti voluntarii minuit, quia voluntarium non solùm ab intrinseca principii inclinatione procedit, sed etiam cognitionem finis, & accuratam circunstantiarum inquisitionem, quam fanè vel funditus tollit, vel admodum præpedit concupiscentiæ motus antecedens & comitans rationis judicium, quod sæpe passionum æstu exoculari solet. Auget ergo concupiscentia voluntarium, ut ita dicam, bru-

tale, sed minuit & obnubilat liberum & rationale, nisi concupiscentia sit consequens, seu fluens & redundans ex voluntate, ut cùm ex amore voluntatis & pinguedine spiritus cor & caro exultant in Deum vivum. Alia etiam de causa compatitur per accidens concupiscentia involuntarium, quatenus passiones quandoque inter sese pugnant, ut cùm ad aquirendam pecuniam accendit libido, & in ea prodigenda dolorem patitur avaritia. Ipsas etiam voluptates trepidas & inquietas reddit timor, turbat solicitudo, minuit fastidium, & comitatur amaritudo.

Denique ignorantia si sit antecedens, causat involuntarium simpliciter; quia ignorantia antecedens est ea, quæ nullo modo est volita, & tamen est causa faciendi aliquid quod nullatenus vellet voluntas, si non ignoraretur. V. g. cùm aliquis omni diligentiâ adhibitâ ignorans amicum transire per viam, vibrat sagittam, quâ ipsum occidit, tunc ignorantia est causa (sumendo nomen causæ pro eo ex quo aliud quovis modo sequitur) effectus planè involuntarii & inclinationi voluntatis repugnantis. Si autem ignorantia sit concomitans, id est merè per accidens & concomitanter se habeat, nec sit ratio cur voluntas aliquid faciat vel omittat, quia eodem modo se gereret præsente scientia, tunc causat voluntarium negativum, seu non voluntarium. V. g. sit aliquis ardenter hostis necem exoptans, qui casu per sylvam obambulet, & credens interficere feram, necet inimicum: hæc hostis internecio ex una parte non est involuntaria positivè, cùm inclinationi occisoris nequaquam repugnet; non est etiam positivè voluntaria, cùm voluntarium debeat esse à principio

intrinſeco cum cognitione. Quare quantumvis hæc occiſio ſit conſentanea inclinationi habituali voluntatis, & etiam actuali conditionatæ, quatenus ſi ſciret ibi latitaſſe hoſtem, eum lubenter interfeciſſet; tamen ſi factâ ſufficienti diligentiâ ignoret ibi eſſe inimicum, & credat ſyncerè eſſe feram, non habet, nec habere poteſt actualem hoſtis occidendi voluntatem ex vi emiſſionis ſagittæ, quæ non imperatur, niſi ex voluntate necandi feram.

Quod ſi ignorantia ſit conſequens actum voluntatis, vel expreſsè, & dicitur ignorantia affectata; vel implicitè & indirectè, & dicitur craſſa vel ſupina, cùm quis poteſt & tenetur ſcire aliquid quod negligit, tunc cauſat voluntarium ſimpliciter; quia ſicut ignorantia illa eſt voluntaria, ita & effectus ex illa ſequutus. Cauſat tamen involuntarium ſecundùm quid, quatenus ſic ignorans ſæpe non produceret effectum, ſi ſcientia adeſſet, niſi fortè ſit ingens malitiæ cumulus, qualis fortè in illis qui dicebant, Job 21. *Scientiam viarum tuarum nolumus*; non ut à peccatis præſente ſcientiâ abſtinerent, ſed ut ſine remorſu omnibus ſeſe flagitiis effreni impetu dederent. Ex quibus vides, ignorantiam antecedentem excuſare, conſequentem accuſare, concomitantem nec excuſare, quia non tollit omnem voluntatem, ſaltem conditionatam peccati; nec accuſare de ſe, quia voluntas non peccat dum omnem debitam, & ſufficientem adhibet diligentiam. De ignorantia juris naturalis agemus dum de opinionum probabilitate.

COROLLARIVM IX. *Voluntas non potest cogi in productione actuum elicitorum.*

Quia quod est voluntarium, non potest esse violentum: Sed omnes actus eliciti à voluntate sunt voluntarii, cùm sint à principio intrinseco cum cognitione, sintque semper secundùm inclinationem voluntatis, imò sint ipsa actualis inclinatio voluntatis, & pondus affectivum, quo fertur in objectum: Ergo in actibus elicitis nulla potest esse coactio, nulla violentia, juxta illud Anselmi: *Nemo invitus potest velle, quia non potest velle nolens velle.* Cum quo tamen stat, voluntatem interdum elicere actum contra inadæquatam inclinationem suam, quæ tamen vincitur per aliam, ut cùm peccat, agit quidem contra inclinationem naturalem ad bonum honestum naturaliter homini inseminatam; sed prævalet inclinatio ad bonum apparens omni creaturæ ex nihilo productæ innata, & per peccatum originale immensùm aucta, ad malum sponte proclivis, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono.

COROLLARIVM X. *Voluntas potest cogi in actibus imperatis aliarum facultatum.*

Nam aliarum potentiarum actus possunt vel exerceri, vel impediri contra inclinationem voluntatis. V. g. possunt homini volenti videre, oculi vi claudi, vel nolenti aperiri. Unde actus

aliarum potentiarum, quæ motioni voluntatis subsunt, dupliciter considerari possunt, nimirum per ordinem ad potentiam à qua eliciuntur, & per ordinem ad voluntatem à qua imperantur. Primo modo nullatenus possunt esse violenti, cum procedant à principio intrinseco; benè tamen secundo modo considerati, si renitente voluntate eliciantur, vel ipsa nitente impediantur. Et tunc actus ille imperatus simpliciter violentus dici debet, utpote præcipuæ suppositi potentiæ, aliarumque facultatum reginæ repugnans, cui omnes aliæ obedire propensæ sunt, quarum proinde inclinatio universalis veluti extinguitur, vel impeditur, vel retardatur.

Dices: Vel voluntas vult efficaciter ut potentia exequutiva imperata operetur, vel inefficaciter: si efficaciter, sortietur effectum, sine quo non est efficax: si inefficaciter, non petit effectum habere, subindeque non patitur vim, dum non habet.

Respondeo, efficaciam voluntatis humanæ non esse semper pensandam ex effectu, sed ex sinceritate & constantia affectus; quoniam voluntate sæpe conante impeditur effectus ab extrinseco impedimento exequutioni sese opponente. Unde voluntas stante affectus efficacitate, in exequutione sæpe vim patitur, quia omnes occurrentes obices vincere nequit: in quo à divinæ voluntatis efficacia infinito distat intervallo; hæc enim est & in decernendo efficax, & in exequendo omnipotens, & in disponendo infallibilis, cujus ordinem nulla causa effugere, nulla declinare potest; quia cùm ab ipsa recedere se credit, in ipsam relabitur. *Divinæ* enim *voluntati quis resistit?* Hìc disputant nonnulli,

an Deus possit voluntatem, aliasque causas creatas cogere, ipsisque renitentibus vim inferre. Sed hæc operosiùs & opportuniùs dum de Deo primo motore, tractabuntur.

COROLLARIUM XI. *Ea quæ fiunt ex solo metu, sunt voluntaria simpliciter, & involuntaria secundùm quid.*

Dico, *ex solo metu*; nam aliud est fieri ex metu, aliud cum metu; particula enim *cum*, solam concomitantiam; particula verò *ex*, causalitatem importat. Quando autem metus est purè concomitans, tunc non causat involuntarium, quia ab alio motivo repugnantia omnis vincitur & absorbetur: sicut Redemptor pavidus & tristis ibat ad mortem; & tamen mortem non ex metu, sed ex ingenti charitate foras mittente timorem subibat. Et Sancti cum metu & tremore suam salutem operantur; & tamen voluntariè sacrificant Deo, quoniam bonum est. Intelligitur ergo hoc consectarium de opere solo metu impellente elicito.

Et probatur. Illud quod hìc & nunc est voluntarium, & solùm secundùm se est involuntarium, est simpliciter voluntarium, & involuntarium secundùm quid; nam per hoc distinguitur voluntas ab intellectu, quod iste considerat res secundùm se, & cum abstractione à materia singulari; illa verò respicit objectum existens & vestitum omnibus circunstantiis, cum quibus in exercitio ponitur, subindeque illud quod est voluntarium hìc & nunc, est simpliciter volunta-

rium, unde & de illo voluntas habet actum efficacem: Atqui quod est ex solo metu, est voluntarium hîc & nunc, cùm de facto ex imperio efficaci voluntatis exerceatur; & est duntaxat involuntarium secundùm se, & præcisis circunstantiis: Ergo ea quæ fiunt ex solo metu, sunt voluntaria simpliciter, & involuntaria secundùm quid, quatenus sunt juxta inclinationem efficacem, & contra inclinationem inefficacem. V.g. mercator ingruente tempestate simpliciter vult projicere merces ad propulsandum imminens periculum vitæ; ex amore tamen mercium patitur quandam in illis projiciendis tristitiam, quæ tamen amore vitæ vincitur, præeligiturque mercimoniæ jactura, tanquam medium utile saluti, non secus ac potio amara, scissio venæ, cauterii ustio quàmlibet displiceant, eliguntur tamen ad vitandam mortem.

COROLLARIVM XII. *In homine agente ex solo metu concurrunt quatuor actus.*

Primus est amor vitæ & salutis, & studium declinandi periculi impendentis. Secundus est electio jacturæ, tanquam medii ad tuendam vitam necessarii. Tertius est amor mercium absolutè sumptarum, unde sentitur tristitia dum projiciuntur, & immerguntur. Quartus est voluntas conditionata non eligendi medium istud amatum, si cessaret tempestas; non enim projectio illa posset dici involuntaria, nisi foret contra aliquem actum voluntatis: cùm enim actus voluntatis nihil aliud sit quàm tendentia vitalis, &

actualis inclinatio & pondus voluntatis, ubi sunt diversæ tendentiæ & propensiones actuales, profectò debent esse diversi actus: experientiâ autem compertum est in projiciente merces duas illas inclinationes actu reperiri, alteram per modum prosequutionis, & alteram per modum fugæ. Verum quidem est, quod in amore conservandæ mercimoniæ continetur radicaliter nolitio eas projiciendi, non tamen formaliter; sicut licèt in voluntate conservandi vitam contineatur radicaliter voluntas projiciendi merces in periculo, non tamen formaliter explicatur: Ergo sicut præter voluntatem conservandi vitam, requiritur volitio projiciendi merces, ita præter amorem conservandarum mercium absolutè detur etiam nolitio conditionata projectionis earum, sicut generaliter apparet in omnibus mediis, quæ licèt radicalìter sint volita in fine, tamen postea formaliter concupiscuntur.

Objicies primò: Dolor de peccatis ex metu gehennæ conceptus, qui attritio dicitur, non est voluntarius simpliciter, & involuntarius secundùm quid; nec in illo dolore reperiuntur quatuor actus præfati, aliàs in pœnitente esset amor conditionatus peccandi, si non esset infernus; esset etiam complacentia de peccato secundùm se, esset tristitia aliqua de conversione ad Deum, ac de observantia mandatorum; esset denique voluntas conditionata non relinquendi peccati, si cessaret periculum damnationis, subindeque non excluderet omnem voluntatem peccandi, sed eam compateretur, ac proinde non esset actus simpliciter bonus, cujus oppositum determinavit Tridentinum *sess.14. cap.4. & can.5.* Ergo do-

ctrina utriusque præcedentis conlectarii non est vera.

Respondeo, omissa solutione eorum qui admittunt in attrito quandam divinæ legis displicentiam ob difficultatem & molestiam operis præcepti secundùm se spectati; omissa, inquam, quia licèt displicentia appetitus sensitivi conducat ad virtutem & meritum, cùm fuerit in Christo usque ad mortem præ dolore tristi: tamen omnis displicentia & repugnantia voluntatis ad legem Dei veræ repugnat conversioni, quæ debet esse ex toto corde, omnemque peccati mortalis affectum excludere; & inde est quod tam sæpe pœnitentia nostra est falsa, quia sæpiùs secretum & latentem peccati amorem non extinguit. *Sæpe* (inquit Magnus Gregor. 1. part. Pastor. cap. 9. *sibi de se mens ipsa mentitur, fitque ut aliud in intimis intentio supprimat, & aliud tractantis animo superficies cogitationis ostendat.* Qua voluntate peccandi etiam inefficaci remanente, inanis est & merè naturalis contritio nostra: quo sensu dixit August. epist. 144. *Times ardere, non peccare; non agitur foris negotium cupiditatis, ipsa tamen cupiditas intus est hostis.* Et serm. 19. de verb. Apost. *Audeò dicere, si timore gehennæ non facis malum, est quidem in te fides, quia credis futurum Dei judicium: gaudeo fidei tuæ, sed timeo malitiæ tuæ.* Et hinc *serm. 7. de temp.* concludit: *Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei.* Quia nimirum si timor gehennæ sit naturalis, sicut est cùm non tollit omnem peccati mortalis complacentiam, non efficit pœnitentiæ veræ aurum, sed aurichalcum.

Hac ergo solutione prætermissa, dicendum

attricionem ex metu gehennæ conceptam, quæ est motus Spiritus sancti nondum quidem inhabitantis, sed moventis, excludere omnem prorsus peccandi voluntatem, ac proinde pœnitentiam tunc non esse ullatenus involuntariam; quia tunc solùm metus causat involuntarium quando opus agendum est disconveniens & malum secundùm se; si verò objectum sit non solùm hîc & nunc, sed etiam absolutè, secundùm se, & semper bonum, tunc opus agendum ex metu est omnibus modis voluntarium, & nullo modo involuntarium. Id exemplis elucidabitur. Si quis diceret Petro, Nisi citò deambules per hortum, vel haurias scyphum vini, morieris; statim ille metu mortis vel ambularet, vel biberet; & tamen nec ambulatio, nec potus haberent aliquid involuntarii (præsertim si supponamus ipsum esse ad ambulandum bibendumque vel propensum, vel saltem indifferentem;) quia ambulatio & potus vini de se nihil mali, nihil disconvenientis habent. Si autem præcipiatur Petro vel ut amaram potionem ebibat, vel membrum sibi scindi permittat, vel brachium, crusve ignito cauterio inusto aperiri, ut noxiis humoribus ejiciendis exitus patefiat; tunc adhibitum remedium erit quidem voluntarium simpliciter, sed tamen secundùm quid involuntarium, quia minimè de se conveniens est, sed potiùs absolutè ingratum & molestum; unde non mirum si actum displicentiæ terminet. In proposito verò observantiæ divinæ legis, fugaque peccati non solùm non est mala de se, sed etiam ipsa est verum & solum bonum, idque pœnitens & cognoscere, & diligere incipit, ut observat loco citato Tridentinum. Unde qui operatur & pœni-

tet ex metu, qualem sacra Synodus exigit, nihil habet involuntarii.

Instabis: Ergo metus ex vi sua non causat involuntarium, contra D. Thomam generaliter *q. 6. art. 5.* asseverantem ea quæ fiunt ex metu mixta esse ex voluntario & involuntario: Ergo deficimus ab universali doctrina S. Thomæ.

Respondeo, veram esse doctrinam S. Thomæ formaliter acceptam; loquitur enim S. Doctor de metu qui incutitur à causa extrinseca extorquente opus; quod nullum habet fundamentum in ipsa voluntate, quæ potiùs renititur, & pro virili repugnat. In nostro autem casu incutitur quidem metus ab extrinseca voluntate divina minitante peccatores; sed tamen quia minæ illæ inferni hîc & nunc non instant, vel saltem plenam libertatem non tollunt, & quia videt verus pœnitens quod nisi omne peccandi propositum, omnem de peccato complacentiam ab imis radicibus evellat, punietur, quia unum fundamentum pœnæ est culpa voluntaria; ideo ad evadendas minas, pœnasque inferni, omnis peccandi complacentia expungitur, ut omne fundamentum pœnæ convellatur; quia ipse metus ad hoc à Spiritu sancto salubriter incutitur, ut omnis peccati amor auferatur: unde & conditionata peccandi voluntas eradicatur, quia ipsa est sufficiens causa pœnæ, & nisi penitus extirparetur, incurreret pœnam quam reformidat. Sed hoc est per accidens, quia materia hujus sacri timoris in propria voluntate fundatur: Sanctus autem Thomas loquitur per se, & in his quæ regulariter metum consequuntur.

Insistes: In ipso etiam mercatore ratio involuntarii non provenit ex metu; metus quippe

non est causa voluntatis inefficacis servandi merces, cùm ad eas projiciendas compellat, sed talis voluntatis causa est amor mercium: Ergo metus etiam in casu à nobis admisso non causat voluntarium simpliciter & involuntarium secundùm quid.

Respendeo quod ut metus causet voluntarium & involuntarium, sufficit ut actio, quæ ex illo procedit, sit juxta inclinationem efficacem, & contra inclinationem inefficacem. Unde ad tollendos innumerorum sophismatum cavillos diligenter observa, quod non ideò metus dicitur causare involuntarium, quia est causa nolitionis inefficacis, à qua projectio dicitur involuntaria; sed quia mercatorem amantem merces suas ad projectionem earum inducit, victo earum servandarum desiderio, sicque metus non formaliter, sed consequenter involuntarium infert, quia dum voluntatem impellit ad prosequendum opus odibile projectionis, statim oritur nolitio inefficax illius.

Objicies 2. Qui contrahit matrimonium, vel emittit, vel celebrat alium quemvis contractum ex metu cadente in virum constantem, non obligatur, ut patet ex toto titulo *De his quæ vi, metusve causa fiunt*: unde Tridentinum concedit Religiosis ex metu professis facultatem reclamandi intra quinquennium: Sed si illi contractus essent simpliciter voluntarii, forent validi: Ergo ea quæ fiunt ex metu non sunt simpliciter voluntaria.

Respondeo contractus ex metu initos jure quidem naturali obligare, jure tamen positivo rescindi; quia cùm Ecclesia, omnisque Respublica rectè ordinata velit omnes contractus esse liberrimos,

liberrimos, ideo ea authoritate, qua valet quasdam contractibus conditiones apponere, statuit contractus tanquam involuntarios reputandos, subindeque irritos esse, qui non fuerint ab omni metu alieni; sicut etiam promissiones, donationes, juramenta, aliaque metu extorta Judex declarat invalida ob defectum conditionum à jure, vel consuetudine requisitarum, vel in pœnam illius, qui iniquè metum incussit, consensumque extorsit. Quod autem actus vel contractus illi, attento jure merè naturali sint validi, patet: tum quia sunt voluntarii simpliciter: tum quia votum ingrediendi Religionem ex gravi metu tempestatis, morbi, persequutionis debet impleri: tum quia non major requiritur libertas ad validum contractum, quàm ad peccatum mortale. Constat verò, hominem negantem fidem metu tormentorum, vel adolentem thura idolis ad fugiendam mortem, gravissimè peccare.

Pro pleniori dictorum intelligentia nota, metum illum dici gravem, justum & cadentem in virum constantem, quando vir prudens & cordatus sapienter timere debet: v. g. quando timetur grave malum, ut mors, infamia, carcer, jactura fortunæ & status, servitus, exilium, aliaque similia quæ turpia, indecora, aut graviter nociva apud probos reputantur. Requiritur etiam ut qui talia mala intentat & comminatur, sit causa potens damna illa inferre, & ad exequendum probabiliter proclivis, quia vel solet exequi minas, vel insolitis iræ motibus percellitur, vel habet superiores sibi cæco affectu faventes, à quibus proinde nihil timet, vel quia ab aliis impelli & circumagi facilè solet, vel denique ex aliis circunstantiis & gravibus præju-

diciis maturè penſatis rationabiliter præſumitur ipſum in exequutionem iturum. Et tunc ad evadenda intentata damna licet fugere etiam Religioſo, aliaque omnia media aſſumere quæ non ſint intrinſecè mala, monendo tamen legitimos ſuperiores ad quos pertinet (ſi fieri poteſt) de toto proceſſu, ut ſubalterni Prælati tyrannis clareat. Timor verò levis ille dicitur, vel quando damnum intentatum eſt parui momenti; vel quando, ſi grave ſit, non ſeriò vel graviter intentatur; vel ſi ſeriò ingeritur, nullum tamen eſt exequutionis periculum; vel ſi imminente periculo facilis ſit ad majorem Prælatum recurſus, cujus judicio humiliter ſe permittere tenetur.

Nota ſecundò quod licèt præcepta naturalia negativa ſtante metu gravi nos obligent ad ſui obſervationem, quia ad nullum evadendum periculum licet deſperare, blaſphemare, &c. Tamen præcepta quævis affirmativa, ſive naturalia ſive poſitiva jure divino, vel humano non obligant accedente metu gravi: quia præcepta affirmativa non obligant pro ſemper, maximè quia tunc occurrit præceptum majus de declinando periculo, ſervanda vita: in concurſu autem præceptorum homo per charitatem ordinatam incipit à ſeipſo. Excipe, niſi Legiſlator ipſum periculum vitæ prævideritt, ut cum dux præcipit militi ad urbis impugnationem irrumpere, quantumvis exploſarum catapultarum, ſclopetorum, & bombardarum ictus inſtar creberrimæ grandinis præcipitent. Sicut etiam cùm Chriſtus præcepit Epiſcopis & Paſtoribus animam ſuam ponere pro ovibus ſuis. Excipe etiam quando metus infertur in deriſum & contemptum præcepti, ut cum Machabæis detre-

ctantibus comedere carnes porcinas mortem Tyranni comminabantur. Ratio exceptionis est, quia tunc præceptum affirmativum habet adjunctum negativum de non inhonoranda Religione & lege, cujus contemptio in ipsum Legislatorem refunditur cum non mediocri dehonestamento boni communis, quod omni privato anteponi debet.

Hîc disputant multi de circunstantiis actuum humanorum, sed quia de illis iterum sermonem habet S. Doctor, dum explicat moralitatem, ideo de illis postea agemus. Quærunt etiam hîc aliqui quî conducat habitus ad rationem voluntarii? Sed facilis responsio est, nimirum habitum secundùm propriam rationem augere voluntarium, siquidem voluntati pronitatem, facilitatem, & promptitudinem ad agendum confert, omnemque repugnantiam & difficultatem aufert. Quin etiam habitus, si sit bonus, voluntarium liberum auget & perficit, cùm inclinet voluntatem ad expeditè operandum conformiter ad rationem, diminutâ potentiâ peccandi, quæ non est perfectio, sed defectus, & excrementum libertatis. Si verò habitus sit pravus, causat etiam actus voluntarios voluntate deficiente. Unde actus mali ex habitu pravo non retractato prodeuntes sunt magis culpabiles, quia magis voluntarii, quàm dum non procedunt ex habitu. Hoc retineant Confessarii, hoc audiant & seriò timeant qui tam crebrò jurant nomen Dei in vanum, sive pro vero, sive pro falso, nec ad excusandas excusationes in peccatis sibi blandiantur se ex habitu peccare. Vide, miser, eo magis te esse peccando reum, quo profundiores & penitiores radices habet

peccandi nefanda consuetudo. Quæ nisi securim admoveas, fiet necessitas tibi à tua libertate illata, & ex propria voluntate consequuta.

REFLEXIO.

Voluntariè sacrificabo tibi. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine. His Regius Propheta vocibus bonæ voluntatis pretium indicat & commendat. Ita planè, *nihil offertur Deo ditius bona voluntate*, inquit Gregorius: & teste Salviano, *oblata affectu placent, animo commendantur data.* Unicum humanæ Christianæque felicitatis organum bona voluntas, ideoque pax hominibus bonæ voluntatis denuntiatur; sicut certa ad miseriam via malâ voluntate sternitur, *solâ quippe voluntate*, ut Augustinus tradit, *miser quisque efficitur, sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis impletur.*

O quàm grata Deo, quàm utilis sibi, quàm facilis omnibus bona voluntas! Grata Deo, quidquid enim verè vis, & verè non potes, factum Deus computat: nimirum *Deus cor quærit, cor inspicit intus, testis est, judex, approbator, coronator. Sufficit ut offeras voluntatem: cùm potes, ore confitere ad salutem, cùm autem non potes, corde crede ad justitiam. Corde laudas, corde benedicis, corde in ara conscientiæ victimas sacras imponis: & respondetur tibi, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis*, inquit Augustinus. Utilis sibi bona voluntas, qua appetimus rectè honesteque vivere, & ad summam sapientiam pervenire; quia ut idem Augustinus & Bernardus docent, cùm voluntas nihil liberum habeat nisi se, meritò non judicatur nisi ex se. Nec tardum ingenium, nec labilis memoria,

nec inquietus appetitus, nec obtusus sensus, nec vita languens, nec corpus ægrotans, nec penuria rerum reum per se statuunt hominem, sicut nec contraria innocentem, quia præter voluntatem posse provenire probantur. Bona voluntas sola est fœcunda aurifodina, unde solidi thesauri eruuntur; est lapis Philosophicus metalla convertens in aurum, mala ipsa in bonum transmutans, tristia in gaudium transformans, paupertatem ditans, vilitatem nobilitans, infamiam illustrans, mœrores amœnans; & ut rectè dixit Philosophus Moralis epist.72. *Valentior fortunâ est voluntas: in utramque partem ipsa res suas ducit, beataque ac misera vita sibi causa est.* Denique facilis est bona voluntas, nam ut Augustinus tradit: *Dilige & fac quod vis, nihil tam facile bonæ voluntati, quàm ipsa sibi, & hoc sufficit Deo.* Voluntatem non impediunt carceres, non ligant vincula, non domant Tyranni dominantes: libera est, & maximè si spiritu ducitur, quia ubi spiritus, ibi libertas; unde voluntas teste Cassiodoro dicta est à volatu, quoniam quò vult nimia velocitate transfertur. Sciscitanti sorori, quid ad sanctitatem compendio asciscendam opus esset facto, respondit juvenis, sed super senes intelligens Aquinas: *Bona voluntas exigitur, & sufficit.*

SPECVLATIO II.

Actuum humanorum pictura & harmonia describitur.

VT dearticulatè processum appetitus intellectualis explicemus, sciendum in negotiis moralibus novem actus ordinariè intervenire, qui vel ad ordinem intentionis finis, vel exequutionis mediorum reducuntur, quibusque finis tandem obtinetur. Hoc egregium novendiale pedetentim decurremus.

Cognitio finis.

Primò itaque occurrit cognitio finis allicienti voluntatem, qua ejus amabilitas & convenientia proponitur, & veluti inspiratur. Nihil enim volitum quin præcognitum; sicut enim appetitus naturalis sequitur formam naturalem, sensitivus formam apprehensam per sensum: ita appetitus rationalis formam per intellectum propositam amore prosequitur; quæ apprehensio non solùm debet esse speculativa, quæ semper voluntatem bilancem relinquit & dubiam, ut patet in peccatore bonum sciente, & non faciente, malum cognoscente, & non fugiente; sed debet esse practica, alliciens, & impulsiva, quatenus exhibet objecti bonitatem, quæ ad sui amorem invitet.

Unde quantumvis voluntas in sublimi orationis gradu, qui passivus dicitur, suspendi & extra se rapi videatur, nunquam tamen omni-

no cessat rationis intuitus, quamvis desinat meditationis circuitus: uno ictu & impetu voluntas inflammatur, sed tam divina flamma ardens est & lucens, quia nemo amat quod ignorat. Quod si aliqui Patres Mystici dicant solam voluntatem negotiari in profunda beatæ illius quietis oratione, quam propterea David & Salomon somnum vocant: *Cum dederit dilectis suis somnum. Nolite evigilare dilectam quoad usque ipsa velit:* Ideo est quia non discurrit ratio, sed statim atque Deum proponit fervidæ voluntati, hæc continuò eructat suspiria, amorem effundit, & totum *cor liquefactum est, ut dilectus loquutus est.* Et quia amans amore trahitur, nec agit nisi quia ab objecto alliciente patitur, hinc est quod oratio illa passiva dicitur. Da amantem, & sentit quod dico: Da desiderantem, da ferventem, atque sitientem, & fontem æternæ patriæ suspirantem; da talem, & scit quid dico. Sed lingua amoris omnibus ferè barbara est, & inaudita, quia inexpertis loquimur. Non potest capere ignitum eloquium frigidum pectus, inquit alicubi Bernardus; quomodo enim græcè loquentem intelliget, qui Græcam linguam non novit, vel latinè loquentem, qui Latinus non est? Sic lingua amoris ei qui non amat, barbara est & peregrina.

Simplex volitio finis.

Secundò cognitionem finis sequitur simplex volitio illius, quæ sæpe voluntas appellatur nomine suæ potentiæ, cujus objectum adæquatum est bonum verum vel apparens, sicut

objectum adæquatum intellectionis est veritas. Quod si aliquando feratur ad malum per modum fugæ, id propter bonum, quo allicitur, operatur. In peccatis etiam puræ malitiæ aliquod bonum apparens quærit in objecto, cujus deformitatem perspectam habet. Sed de his plura in Philosophia, in qua disputatur an malum sub ratione mali possit terminare voluntatem, sicut & an media habeant bonitatem intrinsecam, relatam tamen & dependentem à fine; aliaque plura examinantur; quæ Theologicis permiscere importunum esset.

Hæc autem volitio cùm sit primus voluntatis partus, quo voluntas incipit in actum prorumpere, indiget motivo aliquo, quo veluti obstetrice emittatur; idque potiori jure ei convenit, quàm aliis actibus, qui cùm præcedentium actuum apparatum supponant, habent in illis à quibus moveri possunt. Et ideo specialiter inquirit S. Thomas de motivo voluntatis, tam intrinseco, quàm extrinseco, cujus rei tractationem in librum de Deo Motore operosiùs discutiendum remittimus. Porrò hic actus vocatur simplex volitio, quia vult finem in se, & secundùm se, non in ordine ad media: unde & velleitas dicitur, quia arridet quidem bonitas finis, sed in ea sistit, nec de ea obtinenda meditatur. Sic in tepidis frequenter est volitio simplex boni, vult enim, & non vult piger, & velleitatibus plenum esse infernum docet Bernardus. Rari enim sunt quibus ostensa virtutis pulchritudo non placeat, sed omninò multi in ea nuda complacentia sistunt, nec ad ejus intentionem respicientem media festinant. Pauci esuriunt & sitiunt justitiam, quam omnes semivolente & seminolente dili-

gunt voluntate, quod non sufficit, quia ut ait Hieronymus: *Non nobis sufficit velle justitiam, nisi justitiæ patiamur famem.*

Intentio finis.

Tertiò volitionem finis comitatur efficax illius intentio, quæ respicit finem non absolutè solùm, sed comparativè ad media; per hoc enim distinguitur à simplici volitione, quæ non duplicat objectum, sed solâ attingentiâ finis contenta est: intentio verò respicit finem ut est ratio volendi media, & quatenus est assequibilis per illa, unde in intentione finis virtualiter & implicitè media appetuntur. Imò licèt voluntas non possit eodem actu primario & per se ferri in finem & media, quæ sic terminant duos actus specie distinctos, intentionem scilicet & electionem: tamen si unum eorum attingatur primariò, aliud verò secundariò, in obliquo, & de connotato, tunc eodem actu respiciuntur; sicut enim intellectus plura per modum unius ordinatè se habentia unica cognitione intuetur, ut cùm conclusiones in principiis intus legit: sicut potentia visiva in eodem corpore plures colores respicit adunatos, eodemque aspectu colores cernit & lucem: Ita similiter voluntas eodem motu in finem mediaque fertur, si unum se habeat ut ratio formalis amandi, alterum ut res amata. Præsertim quia media, esto quod habeant intrinsecam bonitatem, illam tamen ita relatam & dependentem habent, ut sine ordine ad finem nequaquam amarentur. Unde ait D. Thomas quæst. 8. art. 3. *Finis, ut est ratio volendi medium, eodem actu appetitur, quo medium.* Cum quo ta-

men stat intentionem & electionem esse actus distinctos realiter, ut patet quando medium appetitur propter finem virtualiter intentum, ut cum quis ex intentione videndi Romam quotidie proficiscitur, non est necesse quod in singulis peregrinationis passibus cogitet de suo fine, sed sat est quod ex intentione virtuali finis moveatur; sed tamen potest quando vult de fine illo expressè cogitare, & tunc eodem actu & finem & medium attingere: sicut lux potest seorsum à colore videri, & simul cum colore. Actus itaque electionis & intentionis formalis semper realiter distinguntur; sed tamen intentio virtualis, vel si dicere fas est, virtualitas intentionis in electione medii relucens non distinguitur ab electione, sicut nec virtualis electio ab intentione, quia in omni causa ut tali includitur respectus ad effectum, & in effectu ordo ad causam.

Nota verò sæpe Patres intentionem inter actus intellectus annumerare, ut cùm ait Bernardus: *Affectio in voluntate, intentio in ratione consistit.* Et Ecclesia in vigilia Ascensionis: *Nostra mentis intentio quò fide pergit, conversatione perveniat.* Sed hoc ideo dicunt, quia intentio actum intellectus præsupponit, vel intentionem pro attentione accipiunt, vel metaphoricè loquuntur, quia sicut attentio rationis dirigit operationes, ita intentio finis totius vitæ moralis œconomiam regulat, & ideo *oculus*, & *lucerna* à Domino appellatur, quia sicut oculus manuum operationes, pedumque gressus regit, ita pia intentio totam humanorum actuum seriem in ultimum finem ordinat & præcedere debet, ut ad debitum finem omnes actiones dirigere valeamus, non secus

ac naviganti portus, ad quem deveniat, ante omnia statuendus est, & sagittario prius inspiciendus est scopus in quem collimet. Necesse est enim multùm in vita nostra casus possit, ut ait Seneca, si vivamus casu. Vivit autem casu, cui jam vitæ suæ summa per bonam intentionem proposita non est. Qualis intentionis oculus, quàm fortunatus! Nam si fuerit simplex, totum corpus lucidum erit; si autem fuerit nequam, totum corpus tenebrosum erit. Necessarius oculus, sine quo qui merces congregat, mittit eas in sacculum pertusum vanæ gloriæ, quæ est dulcis spiritalium opum expilatrix, & jucundus animarum nostrarum hostis, in peccato primus, in conflictu postremus, ut loquuntur Basil. & Bernard. Quàm utilis oculus, quia dum holocausta medullata offert Deo, dies pleni inveniuntur in nobis, nec audimus illam Angelo Ecclesiæ Sardis scriptam exprobrationem Apocal. 3. *Non invenio opera tua plena coram Deo.* Quàm efficax, cujus intuitus cor vulnerat sponsi, qui non pensat censum, sed affectum; non quantum, sed ex quanto; non munus, sed cor! Quàm purus & fixus oculus, qui mercenarius non est, nec de spe vires sumit, nec aliud præter Deum quærit, solo amore contentus! Quia castus amor, *per se sufficit, per se placet, & propter se. Ipse meritum, ipse præmium sibi est amor: præter se non requirit causam vel fructum. Fructus ejus usus ejus. Amo, quia amo; amo, ut amem*, ut prosequitur Bernard. lib. de dilig. Deo, & serm. 86. in Cant. Quàm suavis oculus! Nam ut ait idem Pater: *Amor iste mons est, & mons Dei excelsus, revera mons coagulatus, mons pinguis. O amor sanctus & castus! O dulcis & suavis affectio! O pura &*

O 6

defæcata intentio voluntatis! Eo certè defæcatior & purior, quo in ea de proprio nihil admixtum relinquitur; eo suavior & dulcior, quo totum divinum est, quod sentitur. Sic affici, deificari est. Denique quàm facilis! Nam quid tam promptum, tam in manu voluntatis, quàm velle & amare? *Offer* (inquit August. in Psalm. 50.) *Quid? Sane in te habes quod offeras. Noli extrinsecus thura comparare, sed dic, In me sunt Deus vota tua. Noli extrinsecùs pectus, quod mactes inquirere; habes in te quod occidas. Sacrificium Deo Spiritus...*

Consilium de mediis.

Quartò intentionem sequitur consilium, quod est discursus intellectus practici inquirentis media ad obtinendum finem, & de eorum convenientia judicantis: unde perfectum & completum consilium non solùm importat inquisitionem & consultationem, sed etiam judicium de mediorum utilitate, & secundùm hanc posteriorem formalitatem consilium invenitur in Deo, qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ, non propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis & judicii, ad quam consiliantes solent inquirendo pervenire, sicut datur in Deo scientia non ratione discursus, quam in nobis importat, sed ratione certitudinis cognitionis effectuum omnium in prima causa.

Itaque consilium importat inquisitionem & judicium de mediis, quæ inquisitio supponit media non esse determinata, sed incerta & dubia, quæ enim determinata sunt, sub inquisitionem non cadunt: supponit etiam rem de qua

agitur esse alicujus momenti, frivolum enim esset ingentem inquisitionis sollicitudinem rebus levibus adhibere. Sicut autem discursus speculativus procedit à duplici virtute intellectuali, scilicet intelligentia quantum ad præmissas, & à scientia quantùm ad conclusionem; ita in discursu practico consilii duæ concurrunt virtutes, nempe eubulia, quæ benè consiliatur in inquisitione mediorum, & synesis seu gnome, quæ de mediorum convenientia judicium & sententiam fert.

Ex quo sequitur consilium semper præcedere electionem, ad hoc enim consulimus, ut eligamus, & ex consultatione mediorum caussetur electio unius præ alio. Ad electionem quippe nunquam sufficit simplex apprehensio convenientiæ vel disconvenientiæ objecti, ut docet Vasques, quia voluntas capax est non solùm actus prosequutionis, sed etiam fugæ: Ergò ut possit reprobare malum & eligere bonum, præexigitur omnino ut objectum voluntati proponatur cum discretione convenientis aut nocivi, quod fieri nequit absque præeuntis consilii indagine & judicio. Quin etiam ipse brutorum appetitus sensitivus non fertur in suum objectum, nisi præcedat actus potentiæ æstimativæ, quæ licèt non componat & dividat, habet tamen judicium simile affirmationi & negationi. In quo appetitus tam rationalis quàm sensitivus differunt ab aliis potentiis, putà visu, auditu, quæ à simplici objecti sui propositione moventur.

Consilium adhibendũ in agendis non solùm inculcant Philosophi morales, sed Scriptura frequenter & Patres monent in rebus seriis præoculis semper habendum, an liceant, an deceant,

an expediant, & inconsultè facta comitem habere pœnitentiam. *Turpe est* (ait Bernard. lib. 4. de consid. cap. 4.) *tibi sæpius retractare quod feceris, & judicium tuum frequenter periclitari non decet. Diligenter proinde omne quod faciendum erit tracta apud te, & cum his qui te diligunt, tracta ante factum, quia post factum sera retractatio est. Sapientis consilium est: Omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis.* Ad consilium autem vocandi sunt soli prudentes & benevoli, quia imprudens errat, malevolus prodit. Hinc hominum Sapientissimus monet Proverb. 9. *Ego sapientia in consilio habito, & eruditis intersum cogitationibus.* Et cap. 25. *Causam tuam tracta cum amico, & secretum extraneo ne reveles.* Ubi ad consiliarii munus obeundum duo exigit necessaria, & prudentiæ eruditionem, & amicitiæ benevolentiam. Unde rara avis in terris bonus consiliarius, qua de causa Eccles. cap. 6. dicitur: *Multi sint tibi amici; unus autem sit tibi consiliarius de mille,* qui nimirum sit fidelis & prudens, nec præceps in sententia, nec vehemens in vindicta, nec remissus in correctione, nec austerus in punitione: non citus ad promittendum, non tardus ad reddendum, non superfluus in victu, nec curiosus in vestitu, nec prodigus in sumptu. Uno verbo dilectus Deo & tibi, sed potissimè pietate & doctrina conspicuus, juxta illud Ambrosii 2. de officiis: *Talis debet esse qui consilium dat, & seipsum formam aliis ad exemplum bonorum operum exhibeat in doctrina, in integritate, in gravitate: ut sit ejus sermo salubris atque irreprehensibilis, consilium utile, vita honesta, sententia decora.* Si talem invenias, thesaurum invenisti. Nam *amicus fidelis medicamentum vitæ. Amicus*

fideli nulla est comparatio : Non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius , ut Ecclesiast. cap.6. ingeminat. Et certè experientia compertum est nullum esse ad pietatem utilius compendium , nullum in adversitatibus promptius solatium , quàm amici & prudentis consiliarii remedium. Sicut enim vulnera clausa plus cruciant ; & putredo , quæ intrinsecus fervet , ad salutem eiicitur ; sic celata in sinu cordis mœstitia corrodit animam : scriptum est enim Psalm. 31. *Quoniam tacui , inveteraverunt ossa mea.* Et Job 19. *Quare tacens consumor?*

Advertant autem consiliarii nunquam licere malum culpæ suadere sub specie,vel spe cujusvis boni ; non enim sunt facienda mala, ut veniant bona. Tamen si ille qui consilium petit sit determinatus ad alterutrum è duobus malis , tunc non licet quidem ad minus malum hortari,cum sit intrinsecè inhonestum positivè influere, vel inclinare in quodcumque peccatum ; sed tantum licet minus malum dissimulare, permittere, & tolerare, passivè, vel negativè se habendo. Sic licet furtum latronis tolerare, ut mortem, quam inferre decrevit , evitemus.

Consensus approbans media.

Quintò consilii inquisitionem & judicium sequitur consensus voluntatis approbans media proposita , eaque acceptans tanquam utilia & conducentia ad finem præintentum , qui actus distinguitur ab electione unius præ alio. Potest enim fieri,& sæpe contingit,quod per consilium inveniantur,& proponantur voluntati plura me-

dia ad finem obtinendum idonea, quibus complacere & consentire voluntas potest, quanvis deinde per electionem unum alteri præferat. Si tamen contingat in ordine ad finem dari unicum medium idoneum, tunc consensus non distinguitur ab electione, quæ tunc non est determinativa alicujus medii inter plura; sed idem actus est consensus prout complacet in medio proposito, est electio prout præfert illud aliis quæ non placent.

Ex quibus habes, consensum esse actum voluntatis adhærentis propositioni consilii, seu acceptantis media ab intellectu consiliata. Dico media, quia de fine non est propriè consensus. Cum enim consensus sit applicatio & complacentia voluntatis in eo quod ex consilio judicatum est, de illis tantum est consensus, de quibus est consilium. Constat autem consilium non esse de fine, sed tantum de mediis; finis enim est principium in operabilibus: unde sicut in speculabilibus non est quæstio de principio, sed de conclusione; ita non est consilium de fine, sed de mediis, & ideo dicitur consilium *quasi considium*, eo quòd multi consident ad simul conferendum de mediis opportunis ad finem consequendum. Quod si aliquando inquirimus de fine an sit amandus, dubitantes de bonitate ipsius, hoc provenit ex eo quod bonitas finis in particulari nos latet: & ideo potiùs inquirimus an tale objectum materiale debeat habere rationem finis, quàm an finis sit appetendus; quia si constaret talem rem esse finem, non inquireremus de ea. Sicut etiam dum inquirimus utrum unus finis debeat amari præ alio, hoc non est nisi ratione finis ulterioris quem prætendimus,

aliàs non esset ratio inquirendi vel dubitandi, cùm finis semel cognitus ut talis sit per se appetibilis, & ideo nunquam fit inquisitio de fine, nisi sit finis intermedius; sicut discurrimus de principio unius demonstrationis, quod est conclusio alterius anterioris. Quare sicut non datur scientia de principiis, sed intellectus, ita non datur consensus de fine, sed voluntas.

Occasione hujus actus adverte communem Patrum & Theologorum doctrinam distinguentium in tentationibus sensum à consensu. Hinc Bernardus de interiori domo, cap. 8. *Locum superiorem ratio semper obtineat. Si verò aliquem motum ad id quod non debet, vel quomodo non debet, senserit, non consentiat, sed illicò resistat. Nam solus consensus reos nos facit. Tunc enim anima mori, sicut scriptum est, dicitur cùm ipsa ratio ad peccatum per consensum curvatur. Anima enim quæ peccaverit ipsa morietur. Resistat ergo ne moriatur; pugnet, ut coronetur: molesta est lucta, sed fructuosa; quia si habet pœnam, habebit & coronam. Non nocet sensus, ubi non est consensus: imò quod resistentem fatigat, vincentem coronat.* Idem etiam distinguendum est in motibus piis: nonnulli enim putant se multùm Deum diligere, quia pios motus sentiunt, quibus eos non consentire inertia eorum convincit; inanis enim est pietatis sensus, si desit exhibitio operis, quæ est vera probatio dilectionis: est ergo ibi sensus, sed non consensus, qui solus salvat, juxta illud Bernard. tract. de grat. & lib. arb. cap. 1. *Gratia operanti salutem cooperari dicitur liberum arbitrium dum consentit, hoc est dum salvatur; consentire enim salvare est.* Hæc diligenter advertant & scrupulosi, ne turbentur de tentationum

ſenſu, & tepidi ne inflentur de conſolationum quarumdam, vel divinorum motuum inerti guſtu.

Electio mediorum.

Sextò conſilium ſequitur electio, quæ eſt actus voluntatis verſans circa media, quorum unum acceptat præ alio in ordine ad finem. Dicitur actus voluntatis, licèt enim electio præſupponat actum rationis ordinantis & conferentis, earumque utilitatem ponderantis, tamen exercitium electionis conſummatur in ipſa voluntate. Quando enim duo principia concurrunt ad aliquem actum, unum ut dirigens, aliud ut directum præbens materiam ordinandam, tunc actus ille non elicitur à potentia dirigente, ſed à directa & imperata, ut patet in omnibus actibus imperatis & regulatis à potentia ſuperiori. V.g. cùm actus virtutis moralis, putà temperantiæ, refertur à charitate in Deum ut ultimum finem, actus ille non ab habitu charitatis, ſed temperantiæ elicitur. Et generaliter in omnibus potentiis & habitibus ſubordinatis ordinatio pertinet ad facultatem dirigentem, exercitium verò à directa procedit, cum ideo ſolùm dirigatur ut agat. Atqui in electione mediorum homo fertur in bonum ordinatum per rationem: Ergo ſubſtantia actus electionis à ratione quidem dirigitur, ſed à voluntate entitativè elicitur. Accedit quod objectum electionis eſt bonum utile liberè acceptabile: ergo ab ea facultate procedit, cujus eſt reſpicere bonum, & ad quam pertinet libertas: ad illam quippe potentiam attinet actus, ad quam pertinet objectum actus: patet autem

respicere bonum, & liberè ferri in illud esse voluntatis vel naturam, vel corollarium.

Dicitur deinde electionem versari circa media, non circa finem, quia cùm electio sit praeacceptio unius prae alio, praesupponit amorem finis, qui sit ratio discernendi & postponendi unum alteri. Notat tamen S. Doctor quod sicut principium unius scientiae potest esse conclusio alterius: ita bonum, quod est finis respectu inferiorum, potest esse medium ad finem ultimum, sicque potest esse electio finis, non ut finis est formaliter, sed ut medium. In lata tamen significatione dicitur finis ultimus particularis eligi, quatenus bonis aliis omnibus antefertur, juxta illud Deuteron. 26. *Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in viis ejus.* Et Luc. 10. *Optimam partem elegit sibi Maria, quae non auferetur ab ea.*

Dices: teste D. Thoma q. 13. ordinatio se habet ut formale in electione: quod autem est formale in actu, est magis intrinsecum, cum pertineat ad constitutivum, & ut sic dicam, ad medullam rei: ergo essentia electionis ab intellectu elicitivè procedit, ad quem pertinet ordinare.

Respondeo diligenter & attentè advertendum esse quod cùm S. Thomas ait in moralibus unum se habere ut formale, aliud ut materiale, non loquitur de formali constitutivo & specificativo, sed de formali movente. Cujus eruditae loquutionis ratio est, quia cum forma dicat actum, illud formale meritò nuncupatur, quod est in actu; omne autem movens est in actu respectu mobilis, quod est in potentia: & quia in moralibus finis habet praecipuam rationem formalis-

timè movendi; ideo principium ordinans actum ad finem dicitur informare actum ordinatum, ficut actus fidei & virtutum à charitate in Deum relatarum dicuntur à charitate formati; & tamen entitas hujufmodi actuum à fuis fpecialibus virtutibus elicitur. Regula ergo generalis ad intelligendam reconditam S. Thomæ doctrinam, cujus fæpe in tota morali meminit, eft: Quando duo principia concurrunt ad aliquem actum, attendenda eft formalis ratio movendi. Ad illud quod movet, pertinet formale actus: ad illud quod movetur, materiale & fubftantia actus.

Inftabis: In actu electionis funt duæ formalitates, nempe profequutio rei utilis, & ordinatio feu collatio unius medii cum alio, quarum prima pertinet ad voluntatem, fecunda ad rationem: ergo à voluntate & ab intellectu electio ex æquo procedit.

Refpondeo quod cùm electio fit actus immanens & vitalis, non tranfit de una potentia in aliam, nec in duplici recipitur. Præfertim quia à potentiis fpecie & genere diverfis, quales funt intellectus & voluntas, non poteft actus ejufdem fpeciei ex æquo promanare, fed ab una elicitur, ab alia movetur: & ita contingit in electione; quantumcunque enim intellectus media ordinet, & conferat, nunquam tamen electio confummabitur, donec unum præ alio à voluntate acceptetur; fuppofita tamen directione rationis imprimentis voluntati modum ordinatè & cum collatione procedendi, cujus tamen impreffionem nulla neceffitate voluntas fequitur. Uno verbo, voluntas quidem non ordinat, fed

tamen in objectum non tendit, nisi secundùm ordinem rationis.

Insistes: Ergo potiùs electio consistet in actu ordinativo præsupponente actum efficacem voluntatis acceptantis medium, & moventis intellectum ut unum ordinet præ alio; sicut imperium & prudentia sunt actus intellectus, quia licèt præsupponant efficacem voluntatis applicationem, important tamen formaliter ordinationem unius ad aliud, quæ ordinatio est formalissimus rationis character. Unde ergo disparitas, cur potiùs voluntati, quàm intellectui electionis partus asseratur?

Respondeo magnum esse discrimen, ex quo magis S. Thomæ doctrinæ profunditatem mirabilem penetrabis. Ad discernendum ad quam potentiam spectet entitas actus à duplici potentia pendentis, semper præ oculis habendum est, quid in illo actu se habeat ut motum, quid verò se habeat ut movens & dirigens extrinsecè: & quia gemina illa ratio aliquando se tenet ex parte intellectus, aliquando ex parte voluntatis; ideo reconditum D. Thomæ principium, & ab Antithomistis non intellectum oportet diversimodè applicare, juxta naturam actus de quo agitur: & quia voluntas, quæ est movens cæteras potentias, interdum se habet ut mota, nec movet nisi in virtute prioris ordinationis & motionis intellectus, interdum verò se habet tantùm ut movens & applicans intellectum; ideo actus moralis quandoque in intellectu, quandoque in voluntate consummatur.

In proposito ergo imperium, prudentia, & lex sunt actus eliciti ab intellectu, quia ad illos voluntas se habet quidem ut movens & applicans,

sed tamen ratio se habet ut mota & exercens; imperium siquidem est practica denuntiatio, & intimatio efficacis decreti voluntatis; præceptum etiam prudentiæ, necnon dictamen legis quod est regula & lux agendorum exercentur in intellectu, tametsi efficaciam habeant à voluntate obligante intellectum, ut denuntiet, ut præcipiat, ut dictet quæ voluntas intendit, & elegit. At verò in electione ordinatio se habet tantum ut movens,& non ut mota & exercens, unde non in actu ordinante, sed in acceptante ordinationem perficitur; unde completur in voluntate, & ex participatione voluntatis in appetitu sensitivo,in quo residere virtutes morales dicemus. Alias non paucas de electione & libertate difficultates, quas hîc versant Interpretes consultò prætereo,tum ne Ethicam Philosophicis plus justo implicem, tum quia libro de Deo motore operosè ventilabuntur.

Reflexio.

Parce, Lector, si de his tam speculativis fortè plus satis egimus; sed speculationis contentionem hoc pietatis emolumento reportato compensabo, & subtilitatum prolixitatem & molestiam hoc documento levabo. Si electionem ordinatio rationis prævenire debet, clarum est frequentes actiones nostras,non electiones, sed impetus, sed motus brutales esse nominandos. Quid mirum si sensualitas premat, excandeat ira, insolescat authoritas, evagetur ratio, fugiat prudentia, labatur lingua, quia considerationis ordinatio & trutina motus nostros non præcedit. Considerationi ergo aliquid cordis & tem-

poris quotidie sequestrandum est, si vis rectè in agendis eligere, affectus regere, dirigere actus, corrigere excessus, componere mores, & vitam ordinare totam. Si non semper, saltem sæpe loquere tecum, considerationi vaca, quæ eligenda prærdinet, acta recogitet, agenda prævideat, & in omnibus motibus tuis suavissimus quidam concentus complexusque virtutum elucebit, si ut aliàs ex Bernardo diximus, omnem electionem tuam trina hæc consideratio præveniat, *an liceat, deinde an deceat, postremò an expediat.* Vel si velis cum eodem Patre lib.5.de consider.cap.2. omnem electionem præcedat, vel comitetur, vel sequatur consideratio triplex, *dispensativa, æstimativa, speculativa.* Prima rebus ordinatè utitur, ad promerendum Deum: Secunda res diligenter scrutatur ad vestigandum Deum: Tertia ab humanis rebus se eximit, ad contemplandum Deum, quem nisi respiciamus dum eligimus & postquam elegimus, inter electos non computabimur. Prima multa serit, parùm metit. Secunda vadit, sed nondum evadit. Tertia venit, & ad Deum pervenit. *Quod prima optat, secunda operatur, tertia gustat.* Pura erit electio, si sic incipiat: constans, si sic pergat: felix, si sic finiatur.

Hic etiam diligenter advertas ad bonum opus non solam desiderari bonæ intentionis rectitudinem, nisi bona electio consequatur. Verum quidem est pravâ intentione bonum opus corrumpi, quia ut dixit Magnus Gregorius, si semel cor intentione corrumpitur, sequentis actionis medietas & terminus ab hoste callido securè possidetur: *Quoniam totam arborem sibi fructus ferre conspicit, quam veneni dente in radice vulne-*

ravit. Verùm planè ſummâ nobis cura vigilandum, ne vel bonis operibus ſerviens mens reprobâ intentione polluatur, ſervanduſque omni cura à malitiæ pulvere oculus cordis, ne quod in actione rectum hominibus oſtenditur, inſidiante ſuperbia vel concupiſcentia deſtruatur. Cæterùm id non ſufficit: nam ſicut bonum condemnat intentio prava, ita malum opus non excuſat intentio recta. Piam intentionem ſequatur recta electio neceſſum eſt, ut chriſtiané operemur; quia nihil intereſt quo animo facias, ſi vitioſum eſt quod facis; nec deſinit eſſe peſtifera labes putredinis, tametſi bonæ intentionis ſpecie & colore tecta obducatur. Hinc obſervat Bernardus ſerm.40. in Cant.per ſponſæ faciem mentis intentionem deſignari, ex qua nimirum pulchritudo operis, ſicut ex facie pulchritudo corporis æſtimatur: ſignanter tamen genas pluraliter nominaſſe Spiritum ſanctum, cujus ſapientiæ non eſt fas vel modicum quid omninò aſcribere otioſum, aut ſecus dictum quàm oportuerit: *Pulchra*, inquit, *ſunt genæ tuæ ſicut turturis. Quia duo quædam in intentione (quam faciem animæ eſſe diximus) neceſſaria requiruntur, res & cauſa, ideſt quid intendas, & propter quid. Ex his ſanè duobus vel decor, vel deformitas judicatur: ut animæ, quæ ambo iſta recta atque pudica habuerit, illi meritò veraciterque dicatur: Pulchra ſunt genæ tuæ ſicut turturis. Quæ verò altero horum caruerit, non poterit dici de eâ, quod pulchræ ſint genæ ejus ſicut turturis, propter eam quæ adhuc ex parte erit deformitatem.*

Idipſum divinè & juxta peropportunè proſequitur idem Doctor Mellifluus lib.de præcep.& diſpenſ. cap.14. longiuſculis, ſed nullis non obſervandis

servandis verbis : *Vt interior oculus verè sit simplex, duo illi esse arbitror necessaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem. Nam si bonum quidem deligat, sed verum non eligat, habet quidem zelum Dei, sed non secundùm scientiam; & nescio quemadmodum judicio Veritatis vera esse possit cum falsitate simplicitas. Volens denique ad veram discipulos instruere simplicitatem magistra Veritas : Estote, inquit, prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Præmisit ergo prudentiam, sine qua neminem satis esse posse simplicem sciret. Quomodo denique verè simplex erit oculus cum ignorantia veritatis? aut verè vera dici potest simplicitas, quam simplex ignorat veritas? Scriptum est enim : Ignorans ignorabitur. Patet ergo laudabilem illam, & à Domino laudatam simplicitatem absque his duobus non esse bonis, benevolentiâ atque prudentiâ, ut oculus videlicet cordis non solùm pius, qui fallere nolit, sed & cautus sit, qui fallere non possit.* Hinc Sancti tam sæpe, tam solidè trepidi sunt, ne fortè displiceat Deo quod ab ipsis bona intentione rectum existimatur; quia apud Gregorium aliosque doctos à Domino Patres legerunt, plerumque se nobis vitia sub specie virtutum tegere, quasi blanda ad nos facie venirent. Sæpe immoderata ira, justitia; sæpe dissoluta remissio, misericordia vult videri. Sæpe incautus timor, humilitas; sæpe effrenata superbia, appetit libertas apparere. *Sæpe*, inquit lib. 5. Moral. cap. 6. *opus nostrum causa damnationis est, quod profectus putatur esse virtutis. Sæpe unde placari Iudex creditur, inde ad irascendum placidus instigatur, Salomone attestante, qui ait : Est via quæ videtur homini recta, & novissima illius ducunt ad mortem.*

Unde Sancti viri cùm mala superant, sua etiam benè gesta formidant, ne cùm bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur, ne pestifera tabes putredinis sub boni specie lateat coloris. Sciunt enim quia corruptionis adhuc pondere gravati dijudicare bona subtiliter nesciunt; & cùm ante oculos extremi examinis regulam deducant, hac ipsa in se nonnunquam & quæ approbant metuunt, & tota quidem mente interna desiderant; sed tamen de incertitudine operum trepidi quò gradiuntur ignorant.

Quod si intentio gloriæ & honoris Dei per se honesta, per se casta, & semper laudanda opus malum non justificat, quomodo excusabuntur cædes, vindictæ, gulæ, ambitiones, aliaque id genus scelera, vel *ob voluntatem dandi signa excellentiæ*, vel *ob existimationem apud homines captandam*, vel *ut appetitus suis actibus fruatur*, vel *ut Sacerdotium pinguius obtineatur*, vel *ob naturalem fastus inclinationem*, vel *propter temporalem commoditatem*, ut quidam novelli corruptores excogitarunt. Ubinam gentiũ sumus, mi Lector? An qui has publicis voluminibus sparserunt sordes Theologi, Christiani, vel hominis nomenclaturâ digni sunt, qui tam apertè contra trina illa officia peccarunt? Illudne est adeo mirabile & momentosum dirigendæ intentionis methodi inventum veteribus ignoratum, quo res tam æqua temperatione componuntur, ut servata conscientiæ integritate, & honor Dei, & amor mundi, quàmlibet inter sese oppositi, concilientur; quo arctæ & latæ viæ hactenus existimata repugnantia in concordiam adducitur, initurque commercium; quod Sanctis omnibus non dicam arduum, sed inaccessum, sed im-

possibile visum est? Comburatur prorsus, comburatur Evangelium necesse est; deleantur de libro viventium Conciliorum sanciones, expungantur Romanorum Pontificum veneranda decreta, extinguantur ipsa naturalis pietatis & virtutis semina omnibus implantata, si tales, tamque exitiales maximæ locum habeant, si actiones per se nocentes emendet finis innoxius, si actus noxâ purget imaginarius animi flexus in eo situs, ut peccatum pro fine non habeat, ut hac arte Deo & hominibus dilectus utrique satisfaciat; mundo opera, Deo intentionem bellè concedat; & legem carnis, quam Apostolus captivantem in lege peccati, & spiritui repugnantem sentiebat; cum divinis præceptis urbanissimè copulet, & ficulneis quasi foliis turpia contegat & scelerata.

Hujus perversissimi principii horrenda consectaria prudens missa facio, ut iterum moneam, iterum inculcem, non satis esse ut benè agere dicaris, si bonum finem tibi præstituas, nisi ipsum officium per se sit licitum; quia & bonum opus prava intentio vitiat, & piam intentionem corrumpit operis illiciti turpitudo: immò hoc ipso pia esse desinit intentio, si malum imperet opus, quia arbor bona non potest malos fructus facere, nec in Deum summum bonum referri potest, quod à Deo summo bono immitti nequit opus malum. In omnibus ergo priùs respice Deum, propter quem si non facis quæcumque facis, peccare convinceris; veræ quippe virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibuscunque commodis, & emolumentis temporalibus serviunt, veræ prorsus esse non possunt, ut Augustinus non semel tradit. Hæc in-

tentio summi momenti, summæ necessitatis est; sed reapse non sufficit, nisi vera sequatur electio, quæ frustra intentionis bonitate purgatur, nisi vel opus sit bonum, vel saltem naturâ suâ indifferens & licitum, quod redditur bonum non quidem perversissimis & distortissimis obtrusis intentionibus, de quibus suprà; sed vel charitate movente, vel necessitate cogente, vel urgentiori præcepto concurrente, vel aliis circunstantiis supervenientibus, quibus opus aliàs otiosum, vel inane, vel interdum malè sonans, sed nunquam intrinsecè malum efficitur bonum, & conditionibus rem ipsam immutantibus emendatur, purgatur, decoratur. Audi non me, sed Augustinum lib. contra mendac. cap. 7. *Interest quidem plurimùm qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ constat esse peccata, nullo bona causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt.* Audi Gregorium Magnum lib.3. Moral, cap.10. *Scriptum est, si rectè offeras, non autem rectè dividas, peccasti. Sed rectè non dividitur, si non hoc quod piè agitur, etiam subtiliter discernatur. Oblata quippe rectè dividere, est qualibet bona studia nostra sollicitè discernendo pensare. Quod nimirum quò agere dissimulat, etiam rectè offerens peccat; & nonnunquam hoc fit reatus criminis, quod putatur causa virtutis.* Hæc, inquam, audi, & instanter operare. Sic eligens eris non ex multis solùm vocatis, sed ex paucis electis. Quod tibi & mihi concedat ille qui nos elegit, ut essemus Sancti & immaculati.

SPECVLATIO III.

Prosequutio ejusdem materiei, & eorum qui supersunt, actuum explicatio.

TRes adhuc supersunt actus, imperium, usus, & fruitio, de quibus continenti serie agemus.

Imperium intimans exequutionem.

Septimò ergo electionem efficacem comitatur imperium intimans mediorum exequutionem, & vocatur imperium monasticum, quo intellectus ex efficacia electionis imperat omnibus potentiis internis & externis, ipsi etiam voluntati, in qua post electionem datur usus activus, seu exequutio, quæ post electionem vincenda superest, ut patet in Petro, cujus electionem non exequutio, sed fuga sequuta est. Unde in intellectu debet dari actus specialis regulans talem usum, rumpens moras, intimans præstitutæ electionis exequutionem, ad quam non sufficit judicium intellectus; ut ait Vasquez. Quia post inquisitionem & judicium videns & meliora probans, voluntas deteriora sequitur; prava eligit, & in exequutione deficit, veniens ad partum, & vires non habens parturiendi. Quia, ut egregiè ait Scholæ nostræ decus & ornamentum Joannes à S. Thoma, eligere est actus merè internus, in quo voluntas secum duntaxat certat, nec habet aliud impedimentum, quàm velle, quod est in

manu ejus: in exequendo autem non solùm secum pugnat, sed cum aliis & potentiis, & subjectis, & circunstantiis, quorum concursus & experientia difficultates accumulat, ipsumque voluntatis impetum, quamlibet ferventem, vel detinet, vel minuit, vel fatigat, & sæpe frangit, nisi urgeat imperii vis, & instet pondus præcepti. Ergo præter judicium de agendis oportet relinquere locum alteri tribunali ultimò resolventi, & dicenti: *Fac hoc etiam in illarum individuarum circumstantiarum concursu.* Hinc præter eubuliam, quâ rectè inquirimus & consulimur; præter synesim, quâ rectè judicamus, exigitur prudentia, quâ id quod electum est ordinatè præcipiamus, & exequutionis teporem superemus: quod per electionem adhuc factum non fuerat, quia nondum occurrerat circunstantiarum exequutio electionem sæpe retardans, sæpe inflectens ob emergentes difficultates, quarum discussio & victoria novo eget rationis imperio insistente, & cum manifestatione imperante & opus agendum, & modum actionis, & temperamentum conatûs. Ideo imperium & lex dicuntur Proverb. 6. *Lucerna & lux*: & Psalm. 4. *Lumen vultus Domini signatù super nos.*

Ad horum omnium clariorem intellectum, atque totius humanorum actuum œconomiæ harmoniam perspiciendam, præ oculis habenda est præclara D. Thomæ doctrina de mutua intellectus & voluntatis sibi correspondentium sympathia, dependentia, & subordinatione, ob quam & ratio voluntatem, & voluntas rationem in diverso genere causæ & movet, & movetur; & imperat, & obedit. Hinc quoties-

cumque altera potentiarum harum agit, semper in actibus ejus aliquid secundùm modum propriæ naturæ, aliquid ex impressione alterius, cui subordinatur, relucet; non quòd actus immediatè ab utraquè facultate prosiliat, sed quia ab una elicitur, ab altera movetur; una proximè, altera præsuppositivè se habet; una communicatur, altera participatur. Et quia ordinare est proprium rationis, movere verò efficaciter est proprium voluntatis; ideo quidquid ordinationis in actibus voluntatis relucet, à ratione provenit; quidquid efficaciæ in operationibus intellectus apparet, totum à voluntate derivatur. Atque in hoc sensu non solùm intellectus in voluntatem, sed etiam voluntas dominatum superioris exercet: impressio autem superioris agentis semper splendet in inferiori. *Et ex hoc* (inquit præclarè D. Thom. q. 22. de verit. art. 13.) *inferius agens non solùm agit actione propria, sed actione superioris agentis; sicut sphæra Solis movetur proprio motu, qui spatio unius anni expletur, & motu primi mobilis, qui est motus diurnus. Similiter & aqua movetur motu proprio tendendo in centrum, & habet quendam motum ex impressione Lunæ, qua movet ipsam, ut patet in fluxu & refluxu maris. Corpora etiam mixta habent quasdam operationes sibi proprias, quæ consequuntur naturam elementorum, ut tendere deorsum, calefacere, infrigidare; & habent alias operationes ex impressione cœlestium corporum, ut magnes attrahit ferrum. Ratio autem & voluntas sunt quædam potentiæ operativæ adinvicem ordinatæ: & absolutè considerando ratio prior est, quanvis per reflexionem efficiatur voluntas prior, & superior, in quantum movet rationem.*

Hinc in actu electionis voluntatis resplendet ordo rationis, & in actu imperii efficacia voluntatis impellentis ad opus. Unde sicut substantia actus electionis est à voluntate elicitus, ita substantia actus imperii manifestantis, dictantis,& imperantis exequutionem,est ab intellectu productus, quantumcunque motivè à voluntate originetur : aliàs imperium non procederet modo rationali & humano, sed ferè modo brutali, cum impetu non discernente opus agendum, sed merè exequente, nec prout oportuerit, sed cæco modo conante. Sanè idem dicendum est de actu imperii ac de lege, cùm lex sit præceptum & imperium, & Legislatoris sit præcipere & prohibere. Dictamen autem legis, aut ejus intimatio non potest esse actus voluntatis, cùm dictamen illud sit id cui conformari debet voluntas tanquam regulæ : actus autem voluntatis non potest esse regula sui, aliàs esset impeccabilis ; nam peccatum non committitur in operatione, nisi cùm recedit à regula ; nec posset recedere, si esset sua regula : Ergo similiter imperium debet esse actus intellectus expressus, non per modum puræ enuntiationis, sed per modum denuntiationis, quæ dirigitur immediatè ad voluntatem ut utatur, & exequatur; mediatè verò ad alias potentias voluntati subordinatas. Unde electionem sequitur imperium, sed usum præcedit. *Quia* (inquit S. Thom. q.17. art.3. ad 1.) *post determinationem consilii, quæ est judicium rationis, voluntas eligit, & post electionem ratio imperat ei per quod agendum est quod eligitur; & tunc demùm voluntas alicujus incipit uti exequendo imperium rationis; quandoque quidem voluntas alterius, cùm aliquis imperat alteri*

quandoque autem voluntas ipsius imperantis, cùm aliquis imperat sibi ipsi.

Dices: Voluntas est potentia cæca, quæ nequit percipere ordinationem imperii rationis: Ergo frustra ponitur imperium exequutionem dirigens & dictans.

Respondeo hoc sophismate probatum iri (si quid probaret) voluntatem nullo judicio, imò nulla apprehensione posse moveri, quia rationis lumen videre nequit. Dicendum ergo cum D. Thoma, quod sicut oculus non solùm sibi, sed toti corpori videt, ita intellectus non modò sibi, sed etiam omnibus facultatibus intelligit: sicut ergo ridiculè diceretur, pedem vel manum non posse dirigi ab oculis, quia videre non possunt; ita perperam obtenditur, voluntatem non posse rationis intimatione moveri, quia nullum objectum cognoscit; quia quod percipit homo per intellectum, appetit per voluntatem, & per alias potentias inferiores mandat exequutioni. Unde intellectus oculos spiritales, voluntas pedes seu affectus mutuat: quod explicant nonnulli emblemate duorum hominum, quorum unus sit cæcus, & alter claudus: cæcus claudum gestat humeris, claudus verò cæcum dirigit oculis suis; *quodque deest socio præstat uterque suo.*

Pro solutione aliarum objectionum, in quibus operosè confutandis immorari nimis philosophicum esset, advertendum est primò, quod licèt in intellectu speculativo sint tantùm tres actus, apprehensio, judicium, & discursus; tamen in intellectu practico plures alii reperiuntur, ut vocare, interrogare, orare, imperare.

Advertendum 2. quod licèt ad voluntatem pertineat exercitium actus, cùm voluntas sit pri-

mum movens ad exequutionem operis; tamen exercitium ordinatum & temperatum est effectivè ab intellectu, seu potiùs ipsa ordinatio, denuntiatio, & temperamentum operis agendi in intellectu consummantur, præsupposita tamen efficaci motione voluntatis: unde imperium illud movet voluntatem & quoad specificationem, & quoad exercitium; quia non solùm allicit & suadet, sed obligat & impellit: ita tamen ut non cogat, sed ordinet, ut rationabile sit obsequium voluntatis obedientis.

Advertendum 3. in intellectu & voluntate continuum dari actuum directorum & reflexorum fluxum & refluxum: per actum directum facultas fertur in objectum suum; per reflexum supra seipsam redit. Quod fit vel formaliter, vel virtualiter: formaliter quidem, quando unus actus est objectum alterius; virtualiter verò, quando plures actus implicitè in uno involvuntur & veluti implicantur: v.g. cùm voluntas eligit media, virtualiter eligit electionem, consentit se eligere, utitur seipsa ad eligendum. Licèt ergo imperium formale requiratur ad usum activum strictè sumptum, virtuale tamen reperitur ubi est usus virtualis. Ex quibus solves difficilem instantiam, quâ dici posset, quod si requiratur imperium ad applicandam voluntatem usui & exequutioni, ita etiam requiritur ad eam applicandam intentioni, & electioni. Sed ab hac difficultate, aliisque sine fine sophismatis te expedies, si consideres in actibus intellectus & voluntatis perpetuum esse reflexionis vel formalis, vel virtualis labyrinthum. Quod verò dicunt aliqui se hujusmodi imperii actum minimè experiri, non urget; quia interiores animi mo-

tus non experientia,sed ratio discernit : ex effectibus tamen dignoscit ille qui difficultates exequutionis vincere conatur, dum resistit vitiis & concupiscentiis, dum ratio dominatur in medio inimicorum suorum, dum regnum Dei intra nos est, in quo vera vitæ felicitas posita est. Unde dicebat Philosophus Moralis : *Si vis tibi subjicere omina, subjice te rationi, rationem subjice Deo.* Quomodo autem imperio rationis subdantur actus & motus qui sunt in homine, alibi dicetur.

Usus & exequutio voluntatis.

Octavò imperium sequitur usus activus voluntatis exequentis præceptum, qui actus omninò distinguitur ab electione ; habet enim objectum formaliter diversum, electio siquidem versatur circa medium ut futurum ; usus verò attingit medium ut præsens & in exequutione ponendum per egressum actualem à potentiis externis, quas applicat voluntas per actionem virtualiter transeuntem juxta exigentiam & difficultatem negotiorum occurrentium, & finis præintenti naturam ; quod grandem sæpe difficultatem addit, ad quam promptè & celeriter evincendam novo conatu voluntatis opus est superante laborem & tædium ; quibus sæpe frangitur animus, nisi virtute constantiæ & perseverantiæ roboretur.

Hinc crebrò & sanè nimis in inceptis deficimus, & sæpe desistimus, quia fatigantur duratione facultates, nisi ob instantiam voluntatis exequentis firmentur, atque fastidium & labor amore molliantur & temperentur, quia in eo

quod amatur, non laboratur ; aut si laboratur, & labor amatur. Hinc etiam experientiâ compertum est, nonnullos summa cum facilitate rectè judicare, consiliari, & eligere, qui deinde in exequutione torpescunt. Unde bonæ memoriæ R. P. Petrus Girardellus, instauratæ vitæ regularis Ordinis nostri in Gallia decus & columna, ante obitum à Reverendissimo P. Nicolao Rodulpho Generali Ordinis Magistro jussus, ut vitæ spiritalis (cujus erat callentissimus) compendium Fratres strato circumfusos doceret, eructavit hoc verbum bonum : *Totum nostrum negotium consistit in exequutione.* Et iterum cuidam Fratri aienti se vidisse radios caput Patris orantis illustrantes, festivè & solidè respondit religiosissimus Pater : *Optandi sunt radii manibus, ut abjiciamus opera tenebrarum ; & quæ cognoscimus, sine mora faciamus.*

Atque ideo viris sanctis inest materia justi doloris à quotidianis jacturis voluntatis semel statuta pia proposita minimè exequentis ; quia, vel eleganter ait Aug. lib. 8. confess. cap. 10. *Ego deliberabam ut servirem Domino meo : ego eram qui volebam, ego eram qui nolebam : ego eram, nec plenè nolebam ; ideo contendebam & dissipabar à meipso, & ipsa dissipatio me invito quidem fiebat, nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed pœnam meæ.* Nec minùs egregiè Bernard. lib. 1. de consid. cap. 1. *Quoties vis, & in cassum ? Quoties moves, nec permoves ? Quoties conaris, & non datur ultra ? Eniteris, & non obtines ; parturis, & non paris ; tentas, & abriperis ; ubi incipis, ibi deficis ; & dum adhuc ordiris, succidunt te. Venerunt filii usque ad partum* (ait Propheta) *& vires non habent pariendi.* Quorum omnium ra-

dix est infirmitas voluntatis, quæ à benè judicatis, consiliatis, electis in exequutione recedit. Hinc videmus firmissimas columnas ad unius auræ impulsum contremiscentes, cedros sanctitatis uno tentationis flatu eradicatos, Petrum ad mulieris auditum, David ad aspectum corruisse. Unde hoc? Ex ægritudine voluntatis, quæ vult in electione, & in usu non vult, & non quod vult bonum hoc agit, sed quod non vult malum hoc facit; sicque nunquam est plena nisi per usum, ut describit August. *lib.8. conf. cap. 9.* ubi sic: *Imperat animus, ut velit animus, nec facit tamen. Vnde hoc monstrum? Non ex toto vult, non ergo ex toto imperat: nam in tantum imperat in quantum vult, & in tantum non fit quod imperat, in quantum non vult. Voluntas imperat, non utique plena imperat; ideo non est quod imperat. Non igitur monstrum partim velle, partim nolle; sed ægritudo animi est, quia non totus assurgit veritate sublevatus, ægritudine prægravatus.*

Assequutio finis, seu fruitio.

Nonò denique omnium actuum humanorum corona est fruitio, quæ non est actus intellectus, ut putat Soto, sed voluntatis. Sicut enim voluntatis est desiderare finem possidendum, ita ipsius est eo possesso frui; ejusdem namque potentiæ est motus in finem, & quies in ipso. Est ergo fruitio quies appetitus cum suavitate, & gaudium seu delectatio de fine amato. Neque enim audiendus est Scotus, qui existimavit fruitionem esse actum amoris. Nam in Scriptu-

ra fruitio pro suavi delectationis experimento usurpatur. Sapient. 2. *Venite fruamur bonis.* Rom. 5. *Si vobis primùm ex parte fruitus fuero.* Id est, si præsentiâ vestrâ fuero delectatus. In eodem sensu accipitur à Grammaticis ac Oratoribus, & patet ex etymologia nominis desumpti ex fructu, qui est ultimus arboris effectus, qui suaviter carpitur, & suaviùs gustatur. Similiter ergo fruitio est actus ultimus potentiæ percipientis fructum cum jucunditate: *Frui enim dicimur ea re de qua capimus voluptatem*, & *rebus cognitis fruimur, in quibus voluntas delectata conquiescit*, ut Augustin. semel & iterum dixit. Fruitio ergo non est formaliter amor, sed ex amore, vel ex præsentia objecti amati sponte fluit, sicut tristitia ex præsentia objecti odio habiti pullulat.

Porrò quia finis dupliciter haberi potest, vel perfectè ac consummatè, vel imperfectè, seu inchoativè; ideo duplex fruitio distinguitur, alia initiativa, quæ est complacentia de fine cognito & sperato, secundùm illud Rom. 12. *Spe gaudentes*; alia plena & cumulata, quæ habetur solùm post finem adeptum. Non enim quiescimus simpliciter, dum adhuc sumus in via, & ad patriam tendimus; sed quando finito itinere & consummato nihil restat acquirendum, sed datur merces illa magna nimis, & ostenditur summum bonum, quo omnia desideria in bonis implentur. Et quia per primam fruitionem sternitur via ad intentionem, electionem, imperium, usum, & delectationem perfectam; ideo de fruitione priùs egit S. Thomas, quàm de aliis actibus dissereret.

Si autem quæras, an illæ fruitiones specie in-

ter se differant? Respondeo probabilius esse distingui, quia distinctio specifica & formalis actuum ex ratione formali objecti venanda est; nam circa idem objectum materiale sæpe sæpius versantur actus specie distincti. Ratio autem formalis imperfectæ complacentiæ finis, & perfectæ fruitionis est planè distincta; prima enim fertur ad bonum fide cognitum & speratum, ac nondum habitum; unde elicitur ab habitu spei: secunda fertur ad bonum præsens, possessum, & cognitum visione intuitiva, & ideo elicietur in patria ab habitu charitatis: sed bonum diversimodè propositum voluntati est diversa ratio formalis objecti voluntatis, quia cùm objectum voluntatis sit bonum apprehensum, & per rationem propositum, distincta apprehensio & propositio rationis diversitatem in actus voluntatis refundit: neque enim alia ratione distinguitur amor, & gaudium, intentio, & fruitio; electio versans circa media futura, usus circa præsentia hîc & nunc: Ergo simplex complacentia finis amati & obtinendi specie differt à fruitione in bono possesso quiescente.

Et confirmatur breviter (est enim res levis momenti.) Delectatio & fruitio sequitur operationem, eamque perficit & adornat, inquit Philosophus, sicut pulchritudo juventutem; quia est corollarium operationis, & veluti ejus condimentum à natura institutum, ut in opere insistamus, nec deficiamus: Ergo distinctam specie operationem sequitur distincta specie fruitio & delectatio, aliàs delectatio non saperet naturam operationis, cujus est comes individua: Atqui fruitio imperfecta de Deo, v.g. in via, sequitur cognitionem fidei, & spem futuræ visionis; frui-

tio in Patria ſequitur viſionem Dei ſummè amati, quæ duæ cognitiones ſunt utique operationes ſpecie diverſæ: Ergo fruitiones illæ diſtinguuntur non ſolùm ſicut perfectum & imperfectum intra eandem ſpeciem, putà puer à viro; ſed ſicut actus ejuſdem potentiæ habentes objectum formale diſtinctum, ut amor, gaudium, & deſiderium, vel ſicut diverſæ habitudines lapidis ad centrum, putà motus ad centrum, & quies in centro. Unde illæ fruitiones diſtinguuntur in eſſe phyſico.

Dices: Charitas viæ & patriæ ſunt ejuſdem ſpeciei, tametſi objectum charitatis viæ ſit obſcurè cognitum & abſens, charitatis verò patriæ objectum ſit intuitivè præſens: ergo ſicut objecto charitatis accidit eſſe obſcurè vel clarè cognitum, eſſe abſens, vel præſens; ita ſimiliter & objecto fruitionis, quæ proinde eadem erit eſſentialiter, ſive in via, ſive in patria.

Reſpondeo quod licèt idem habitus charitatis ſit idem ſpecie in via & in patria, quia charitas nunquam excidit; tamen omnes actus charitatis non ſunt ejuſdem ſpeciei in eſſe phyſico, eſto quod ad eandem ſpeciem moralem pertineant. Paragolizat ergo vehementer arguens dum fruitionem comparat charitati, quia charitas eſt habitus, fruitio actus; & ab habitu ejuſdem ſpeciei procedere poſſunt diverſi ſpecie actus in eſſe phyſico, ut à virtute Religionis procedit oratio, devotio, votum, juramentum; ab eadem charitate proſilit deſiderium de Deo, amor ad Deum, gaudium de Deo, qui actus non differunt ſpecie phyſica, niſi quia objectum idem habentes, illud ſub diverſa ratione præſentis, vel abſentis, vel abſtrahentis à præſentia & abſentia reſpecti-

vè attingunt. Similiter ergo complacentia viæ, & fruitio patriæ erunt actus specie distincti, multò magis quàm amor & delectatio Beatorum.

Reflexio.

Vide quò collimat tota humanorum actuum œconomia, ad fruitiònem nempe, ad quam tendit & conatur studium cognitionis, desiderium voluntatis, fervor intentionis, inquisitio consilii, approbatio consensus, electio mediorum, ordinatio imperii, fidelitas exequutionis, ut perveniat ad fructum delectationis Dei. Sed miser homo ratione vigens, & ratione non utens, derelinquens fontem vivum, fodiénsque sibi cisternas dissipatas, totam humanorum actuum seriem eò inflectit, ut iis fruatur, quibus tantùm debuerat uti. Amor delectationis in causa est; ideo sese totos voluptatibus corporeis homines tradunt; volunt coronare se rosis antequam marcescant: nullum est pratum quod non pertransire velit luxuria eorum; sed extrema falsorum ejusmodi gaudiorum luctus occupat, quia in materia transmutabili non magis fixum gaudium inveniri potest, quàm in arena solidum ædificium construi: quod hoc eleganti simili declarat Bernard. serm. 1. de divers. *Accenditur cereus, non purum lumen est, sed lucerna; siquidem ignis ipse propria fomenta consumit, nec nisi ipsi consumptione fovetur. Porrò deficiente materia, etiam ipse deficiet: & ubi illam videris prorsus exustam, hunc quoque extinctum esse reperies. Sicut ergo flammæ illius novissima fumus occupat & caligo, sic lætitia læta rei in tristitiam commutatur.*

Solidum & verum gaudium, quod nemo tollet à nobis, in Deo positum est. *Si gaudes de nummo, times furem*, inquit August. in Psal. 37. *Si autem gaudes de Deo, quid times, ne tibi quisquam auferat Deum? Deum tibi nemo auferet, si tu eum non dimiseris.* Securum est ergo de Deo gaudium in hac quidem vita degustatum, sed in futura consummatum, dum intrabimus in gaudium Domini nostri, quando erit torrens voluptatis, fluminis impetus, inundatio lætitiæ, flumen gloriæ & pacis; flumen planè, sed quod affluat, non quod fluat, vel effluat; flumen non quod transeat, vel pertranseat, sed quod abundet. Hujus sacri fluminis in hac vita stillas guttatim & per minutias bibit anima sancta, in oratione liquescens, mente excedens, desideriis æstuans, ardenter sitiens, assiduè meditans, hora videlicet quâ se intus astringi quibusdam æternæ sapientiæ brachiis, infundique sibi senserit sancti suavitatem amoris. Felix hora, sed brevis mora, quâ mens ungitur unctione misericordiæ Dei, & oleo lætitiæ & exultationis perfunditur, dum cogitat de civitate Dei, de pace civitatis, de æternitate pacis, de statu æternitatis, de felicitate statûs, de plenitudine felicitatis! *Quid enim pulchrius, quidve dulcius, quàm inter tenebras hujus vitæ, multasque amaritudines, divinæ dulcedini inhiare & æternæ beatitudini suspirare, illicque teneri mente, ubi vera haberi gaudia certissimum est.*

Verùm ut ad has divinæ fruitionis hîc inchoatæ, in Patria consummandæ delicias admittaris, humanas floccifacias necesse est. *Pretiosa divina consolatio est, nec omninò tribuitur admittenti alienam*, inquit Bernard. *tract. de vita & morib. Cleric. cap.* 21. Quæ renuit consolari

anima, centuplum imperfectæ fruitionis accipiet in vita, & vitam æternam in perfecta fruitione Patriæ possidebit. Illa consolatio præsentis laboris, hæc futuræ felicitatis consummatio; illa cibus in opere, hæc merces in fine operis: illa militantibus stipendium pro necessitate laboris, hæc novissimum donarium pro quantitate laboris: illa manna in deserto; ista copia terræ promissionis. Hunc divinarum consolationum rorem, hanc victricem delectationem tam necessariam ad incipiendum, tam utilem ad proficiendum, tam opitulantem ad pugnandum, tam animantem ad perseverandum; hoc manna absconditum quod victori promittitur, quod nemo scit nisi qui accipit, quod nemo videt nisi gustaverit, quod nullus intelligit nisi crediderit; hoc datum optimum desursum descendens à Patre luminum in filios adoptionis, has delicias charitatis, hanc conscientiæ pacem, hoc regnum Dei, quod intra nos est, quodve non est esca vel potus, sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto; hunc ignem, quem mittere venit Salvator in terra, quoque voluit nos vehementer accendi; hanc virtutem de alto, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanum orare pro lapidantibus; hanc pacem quam reliquit Christus, nec quomodo mundus dat, dedit, quæque exsuperat omnem sensum; hanc denique gratiam devotionis, teneritudinem compunctionis, fervorem orationis, pinguedinem Spiritus, Dei præsentis experimentum, unctionem docentem de omnibus, fruitionem inchoatam tibi opto, Lector, & mihi, obsecro, precibus obtine, ut in hac valle plorationis, quæ militia est super terram, certemus, vincamus,

coronemur: ut per immixtas gaudiis terrenis tribulationes, ſentientes amaritudinem mundi, diſcamus æternam deſiderare ſuavitatem: & præventi in benedictionibus dulcedinis non deficiamus in via, ſed de exhibitione præſentium munerum firma ſit expectatio futurorum.

CAPVT II.

De moralitate actuum humanorum, & de prima ejus ſpecie, ſcilicet indifferentia.

QUia proprium voluntatis eſt agere propter bonum regulis rationis conveniens, quod idem eſt ac morale, quod ratio proponit, lex regulat, conſcientia dictat, voluntas divina jubet; ideo explicatis actibus humanis ſub ratione voluntarii, agendum eſt de illis ſub ratione moralis, ideſt prout ſubſunt regulis morum, vel ab eis deficiunt. Soli namque actus voluntarii & liberi ſunt capaces ſubjectionis ad normas vitæ moralis, quia in illis ſolis tenetur homo rectæ rationi conformari, cùm in illis duntaxat operetur cum advertentia rationis, ſeu cum indifferentia iudicii apprehendentis bonum, & malum. Et certè *ubi non eſt lex, nec prævaricatio.* Lex autem non decernit ſupplicium aut præmium pro actibus neceſſariis, ſed liberis, qui ſoli ſunt materia regulabilis per prudentiam, & ordinabilis

per legem, ſicut res externæ factibiles ſunt menſurabiles per artem. Ut autem in hac materia perſpicuè & utiliter procedamus, implexos difficultatum nodos, & importunas nimiarum ſubtilitatum remoras, prætermittemus.

Mirari enim ſubit cur apud non paucos de moralitate diſputantes illud minùs actum videatur, quòd fuerat tractationis argumentum. Non docent vivere, ſed diſputare, & accitis totius Dialecticæ & Metaphyſicæ ſubtilitatibus inconcinnis non diſponunt vitæ ſtatum, non formant mores, non temperant affectus, non componunt vitam, non tradunt ſcientiam Sanctorum Chriſtianæ vitæ doctricem & ductricem; non parant animis medicinam, pietatis officinam, ſed artem cavillandi inſtituunt. Ethicam non ex limpidis Eccleſiæ fontibus derivant, ſed formularum argutiis implicant, litium infinitarum laqueis irretitam tenent, chartaſque abſtruſis & ſpinoſis diſſertationibus implent: ſicut evenit in labyrintho properantibus, qui longiùs ab eo quod petunt ſemper abſcedunt, & quo plus operæ impendunt, eo ſe magis impediunt.

His de cauſis priùs certa præmittemus, deinde utilia dubia & Theologo digna reſolvemus, aliis vel omninò prætermiſſis, vel breviſſimè inſinuatis, vel in Philoſophiam amandatis, ut juxta præſcriptum nobis finem Theologia noſtra operam det parandis virtutibus, vitiis profligandis, voluptatibus coërcendis, libidinibus arcendis, timoribus, cæteriſque animi labibus abſtergendis: ut non eruditis ſolùm interſit ſapientiæ cogitationibus, ſed moribus potiſſimùm informandis incumbat, refellatque non modò fidei Chriſtianæ hoſtes, ſed etiam non minùs pericu-

losos Catholicæ pietatis adversarios. Primùm igitur de moralitate universim, deinde de prima ejus specie in hoc capite disputabimus.

SPECVLATIO I.

Moralitas superaddit actui libero subjectionem ejus ad regulas morum.

HAnc assertionem perspicuè tradit S. Thomas *per totam q.* 18. passim, & nominatim *art.*10.*ad* 3. ubi docet species moris esse accidentarias actui considerato in esse physico; quia, inquit, idem actus physicus potest habere plures species moris, ex quibus eruitur ratio fundamentalis. Non potest variari moralitas, aut multiplicari invariato & immultiplicato illo in quo essentialiter consistit, ut de se patet. Sed potest variari & multiplicari moralitas invariatâ & multiplicatâ libertate; sicut celebratio Missæ initio bona fit mala & illicita, si adveniente interdicto continuetur: idem etiam actus liber potest duplici affici moralitate, v.g. duplici bonitate, vel duplici malitia ex fine & circunstantiis derivata; imò secundùm plures potest idem actus bonitatem ex fine, malitiam ex circunstantiis sortiri; & idem actus in materia indifferenti transire de bono in malum, sicut eadem propositio in materia contingenti transire de vera in falsam. Ergo moralitas est quid distinctum à libertate, quatenus voluntas ut principium morale operatur cum subjectione ad regulas mo-

rum,quibus conformat vel deformat suam operationem : voluntas verò præcisè ut principium physicum operatur cum subjectione ad rationem solummodò ut proponentem objectum cum indifferentia vel amandum , vel respuendum : unde non est idem formaliter principium liberum, & principium morale. Moralitas ergo actus est tendentia actualis voluntatis in objectum ut subjectum regulis morum. Quod meliùs intelliges, si consideres esse morale non parvam cum esse artificiali affinitatem habere: unde sicut in artefactis distinguimus materiam dirigibilem, regulas artis dirigentis , & formam artificiosam resultantem in opere conformiter ad normas artis elaborato : ita in moralibus materia dirigibilis sunt actus liberi voluntatis, qui debent ad amussim rationis & legis exigi; regulæ sunt lex , voluntas Dei , & conscientia; forma verò moralitatis in actu est subjectio, seu conformitas ad regulas bonæ operationis.

Dices : Habitus voluntatis distinguuntur specie & essentialiter per differentias boni & mali: ergo & actus ejusdem voluntatis, per quos habitus producuntur ; eadem quippe ratio quæ in actu primo invenitur in habitu , relucet & explicatur in actu secundo, sive operatione.

Respondeo esse disparitatem inter actus & habitus, quia habitus generantur ab actibus ut subjectis regulis morum, unde in illis moralitas est essentialis , bonitas scilicet virtuti , & vitio malitia & deformitas. At verò actus non procedunt essentialiter à voluntate ut directa per regulas rationis & honesti ; quia tametsi nulla daretur regula morum, manente indifferentia vo-

luntatis, actus liber à voluntate proflueret: unde moralitas est tantùm proprietas libertatis, sicut veritas est proprietas actus intellectus, licèt sit essentialis habitui intellectuali; & artificium est forma accidentalis in artefacto, etsi sit essentialis habitui artis. Quod si aliquando S. Thomas actiones voluntatis esse per se in genere moris doceat, ly *per se* idem est ac non per aliud, quia loquitur de actibus interioribus, qui sunt immediatè moralitatis capaces, per quod distinguuntur ab exterioribus, qui non nisi mediantibus internis regulis morum subjiciuntur. In communi etiam modo loquendi actus liber & moralis pro eodem crebrò usurpantur, quia licèt distinctio formalis inter utrumque intersit, idem tamen est entitativè, materialiter, convertibiliter, & inseparabiliter actus liber & moralis.

Si autem quæras quid illud tandem sit quod moralitas libertati superaddit? In longum imus, & ad illas subtilitates me reducis quas decreveram declinare. Breviter tamen quid Authores sentiant exponam tibi verisimiliora electuro.

In primis Vasques existimat moralitatem nihil reale adjicere libertati, sed merum ens rationis. Sed quia hujus positionis inanitas per se abit in fumum, cùm actus temperantiæ sit bonus, actus intemperantiæ malus, nemine cogitante; ideo addit hæc sententia actum non dici bonum vel malum per præcisam relationem rationis regulabilitatis per legem, sed propter suum fundamentum quod est potentia passiva, quam habet actus ut dirigatur per rationem; & hoc modo aliqua entia rationis denominant subjectum, etiam nemine cogitante, ut tituli Ducis, Prælati, Magistratus, non quidem ut sunt mera entia

rationis,

rationis, sed ratione fundamenti, putà electionis, quæ licèt transierit, moraliter tamen in hominum memoria perseverat. A qua sententia parum vel nihil recedit illa, quæ astruit moralitatem in denominatione extrinseca pètita à regulis morum, quibus actus subjicitur. Fundatur verò utraque, tum quia moralitas in objecto non est nisi denominatio extrinseca, vel respectus rationis; cùm idem objectum transeat de bono in malum, de licito in illicitum absque ullius realis entitatis adjectione per solum Legislatoris intimatum vel suspensum imperium: Ergo idem dicendum est de actu; nam sicut moralitas objecti in commensuratione & habitudine ad rationem consistit, ita & moralitas actus; præscribit enim ratio quæ sunt ad ejus bonitatem necessaria. Tum quia relatio signi ad placitum, valor monetæ, titulorum insignia & decora, dignitatum splendor sunt entia rationis (vide obiter quid sint idola quæ adorat mundus,) quia pendent ex libera hominum voluntate non operante physicè mediâ potentiâ exequutivâ, sed ut constituente aliquid circa officia humana: atqui similiter quod actus sint boni vel mali, dependet ex libera voluntate Legislatoris; nam si Deus præciperet, homicidium esset licitum, & celebratio Sabbathi esset illicita, si Deus eam prohiberet. Quorum omnium radix est, quia relatio quæ pendet ex libera voluntate aliquid præscribente, non habet aliud fundamentum præter institutionem voluntatis superioris, quæ sicut nihil influit reale in actum humanum, ita non potest illi tribuere nisi denominationem extrinsecam.

Alii verò opinantur, moralitatem superaddere

actui libero modum realem dicentem habitudinem transcendentalem ad objectum ut subjectum regulis morum; quia actus specificantur ab objectis nedum in esse physico, sed etiam in genere morali: sicut enim actus in esse physico comparatur ut via & tendentia ad objectum in esse naturæ, tanquam perfectibile ad suum extrinsecum perfectivum; ita actus moralis tendit ad objectum in esse moris, ad quod proinde dicit ordinem intrinsecum. Qui sanè ordo & tendentia sunt aliquid reale in actibus non minùs quàm in habitibus moralibus, qui per distinctas realiter bonitates specificè distinguuntur, cùm habitus per actus generentur; subindeque quidquid in habitibus impressum est, in actibus relucere necessum est. Ex quo planè consequitur, illam habitudinem esse transcendentalem, & in habitu, qui est qualitas habens entitatem absolutam, & in actu; quia per actus morales habitus gignuntur, ut ab iis genitis faciliùs actus & veluti sponte fluant. Tum quia bonitas moralis habet contrarium, scilicet vitium; relationi autem nihil est contrarium. Tum quia relatio prædicamentalis respicit terminum ut purum terminum, non ut objectum, aut principium: at bonitas respicit terminum ut objectum specificativum, circunstantias ut causantes bonitatem. Tum quia relatio prædicamentalis dependet ab existentia termini, quo desinente evanescit: moralitas verò non sic; actus enim complacentiæ de bono præterito bonus est, & delectatio morosa de præterito malo perversa est. Tum demùm quia quantumcunque affingatur relatio prædicamentalis ad constituendam moralitatem, putà bonitatem, debet assignari ali-

quod illius fundamentum, quod utique morale eſt, habens conformitatem cum ratione relatione prædicamentali priorem. Ergo in actibus moralibus invenitur ordo & habitudo intrinſeca & tranſcendentalis ad objectum ſubjectum regulis morum; quæ habitudo cùm non inveniatur in objecto ipſo, nec in moneta, nec in titulis dignitatum, mirum non eſt horum moralitatem per denominationem extrinſecam abundantiſſimè conſtitui.

Reflexio.

Actus eſt moralis, qui morum ſubditur regulis: Ergo bruti animantis inſtar agit, qui normæ detrectat leges: Ergo adhuc beſtialior eſt, qui reniſu leges deſpicit, & conculcat. Ergo perfecta obedientia non ſervili metu, ſed charitate ſervata, non timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ ſuſcepta non deprimit hominem, ſed attollit; non terminis arctat, non ligat anguſtiis, ſed ut ait Bernard. lib. de præcept. & diſpenſat. *Largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis, & ad omne quod injungitur, ſpontaneo vigore liberalis, alacriſque animi motum non conſiderans, in infinitam libertatem extenditur.* Tu itaque, Chriſtiane Lector, qui veram requiem, quæ poſt hanc vitam fidelibus ſervis promittitur, quæris, etiam hîc eam inter amariſſimas vitæ hujus moleſtias ſuavem jucundamque guſtabis, ſi ejus qui eam promiſit, præcepta dilexeris; quia mandata ejus gravia non ſunt, ſed jugum ſuave, & onus leve. Et ratio eſt, quia qui divinæ regulæ ſubjicitur, Deo adhæret, unus cum illo ſpiritus efficitur, ſuoque centro

unitur. Sicut ergo elementa non gravitant in propriis locis, sic sarcina Christi, dum nos Deo nectit, non pondus, sed pennas habet; non labore premit, sed requie implet & gaudio illo, quod cùm acceperimus, nemo tollet à nobis. Præclarè August. 10. Confess. cap. 20. *Nunc quem tu imples, sublevas eum. Et quoniam tui plenus non sum, oneri mihi sum.*

Væ homini refugienti regulam, & suæ tradito voluntati. Nam sicut bonus etiamsi servit, liber est; sic malus etsi regnet, servus est non unius hominis, sed tot dominorum, quot vitiorum. Servit prorsus quicunque vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel ira percellitur, vel indignatione exasperatur, vel mœrore dejicitur, quibus noctu, & interdiu premitur, qui à domesticis passionum tyrannis subjugatur. Nullam spera pacem, si in te non sit tranquillitas ordinis. At nullus ordo, sed Babylonicâ deterior confusio est constitutis à Deo non subjici regulis. Non erit sanè caro subjecta animæ, nec vita rationi, si animus non sit subditus Creatori. Tunc autem tibi subjicientur omnia quæ sub te sunt, si ei subjiciare, à quo omnia tibi subjecta sunt. Talis enim vicissitudo jure recipitur, ut qui amanti Domino servire noluerunt, odientibus inimicis cogantur esse subjecti. Nam *quid iniquius*, inquit Augustinus, *quàm velle sibi obtemperari à minoribus, & nolle obtemperare majoribus?*

SPECVLATIO II.

indifferentia est vera species actus moralis.

HVic assertioni, cui adversantur Salmanticenses, subscribit verò Martines & Joannes à S.Thoma, favet Angelicus Doctor *tota q.* 18. ubi passim tria membra dividentia moralitatem assignat, seu tres tritas illas species moralitatis, quas membra dividentia appello, ut abstraham ab illa controversia alibi dirimenda, an malitia sit vera & positiva species moralitatis. Expresse autem *quæst.* 2. *de malo, art.* 5. divisionem actus humani sub ratione moralis, in bonum, malum, & indifferentem tradidit, & omnes Curielis & Salmanticensium oppositum sentientium solutiones præclusit dicens : *Si loquamur de actu morali secundùm suam speciem, sic non omnis actus moralis est bonus, vel malus, sed est aliquis indifferens.* Ubi S. Doctor perspicuè admittit speciem indifferentiæ, nec potest explicari de indifferentia tantùm negativa ; actus enim indifferens indifferentiâ negativâ non est moralis, sed merè physicus, cùm ejus objectum non sit in esse moris constitutum.

Fundamentalis ratio hujus responsionis jacta est à S.Thoma : Ille actus est verè & formaliter moralis, qui procedit à voluntate deliberata ut subjecta regulis morum; cùm enim, ut vidimus, moralitas nihil aliud sit, quàm subjectio actus humani ad regulas morum, profectò omnis actus procedens à voluntate ut subjecta regulis

morum, non poteſt non eſſe moralis, & ad aliquam moralitatis ſpeciem pertinere. Atqui non ſolùm actus boni & mali, ſed etiam actus indifferentes ex objecto poſſunt procedere à voluntate deliberata ſubjecta regulis morum: à voluntate quidem deliberata, ſi aliquis conſultò & de induſtria velit peragrare rura, v. g. per amœna hortorum ambulare, quia id licitum eſt, quia nulla lege prohibitum, ſed potiùs à Deo ſummo & primo Legiſlatore conceſſum & permiſſum, tunc & plenâ advertentiâ, & deliberatione præviâ agit voluntas: agit etiam ut ſubjecta regulis morum, ideo namque in actum illum ſine ſcrupulo liberè prorumpit, quia cernit ipſum à lege & ratione toleratum. Res exemplo illuſtris & aperta fiet. Petrus ſurgens neſcit an hodie ſit feſtum de præcepto, hac de cauſa ſuſpendit opus ad quod ſe accingebat: accipit deinde à Parocho nullum feſtum diem agi, continuò evellit ſcrupulum, & manus applicat operi. Ille autem cum conſilio & deliberatione agit, elicitque opus non bonum ex ſe, neque malum; ſi verò ordinetur ad bonum vel malum finem, erit bonus vel malus in individuo ob appoſitam circunſtantiam; ſed eſt ex natura & ſpecie ſua indifferens, idque præſtat ex ſubjectione ad legem quam conſulit, & cujus reverentiâ ab opere abſtinebat. Ergo actus indifferens poteſt eſſe, & ſæpe eſt deliberatus, ſubjectuſque regulis morum, rationi ſcilicet & legi; ſiquidem voluntas in opus externum minimè ſe diffunderet, niſi ſciret ratio opus illud eſſe à lege indultum & toleratum.

Hanc rationem peregregiè tradit Angelicus noſter Præceptor 1.2. *quæſt.92. art.2.* ubi docet legem habere triplicem actum, *prohibere, præci-*

pere, & permittere: & hinc infert, quod *sunt tres differentiæ actuum humanorum. Quidam sunt boni ex genere suo; & respectu horum ponitur legis actus præcipere, seu imperare: quidam autem sunt actus mali ex genere suo, sicut actus vitiosi; & respectu horum lex habet prohibere: quidam verò ex genere suo sunt actus indifferentes; & respectu horum lex habet permittere.* Quid luculentius? Dicere verò actum indifferentem esse duntaxat negativè subditum legi, quatenus ejus objectum neque præcipitur, neque prohibetur; hoc, inquam, dicere est manifestè S. Thomæ contradicere; nam circa illud lex non se habet negativè, circa quod exercet actum: at teste S. Thoma, triplex est actus legis, præcipere, prohibere, permittere. Et ratio est, quia legislator vel ratio consulta an talis actus sit licitus, positivè respondent illum ex se esse licitum; & nisi sic responderet ratio, faceretque eliciendi licentiam & facultatem, vir timoratus in actum illum non prorumperet, ut antea expendimus, & experientiâ compertum est: ergo nedum negativè, sed etiam positivè actus indifferens subditur legi, & regulis morum dictantibus illum esse licitum, & à Deo permissum. Et certè sicut non solùm entia naturalia & effectus necessarii, sed etiam actus liberi cadunt sub divinam providentiam omnia fortiter, & juxtà suaviter disponentem: ita nullus est actus humanus, qui non subjiciatur legi æternæ, quæ est fontalis ratio, & primitiva radix totius moralitatis; subjiciatur, inquam, non solùm per ordinem ad Deum, sed etiam in ordine ad nos, & prout est regula voluntatis creatæ, medio dictamine rationis nobis intimatæ. Siquidem de illo actu

poteſt conſuli, & ſæpè conſulitur ratio, ut patet in eo qui continet opus, donec ratio denuntiet opus illud eſſe licitum; agenda enim quælibet juxta præclarum Bernardi monitum triplex conſideratio præcedere debet, an liceat, an deceat, an expediat; ſi licet, actus non eſt malus, ſed indifferens; ſi decet, actus eſt bonus; ſi expedit, actus eſt perfectus: ſed & indifferentem, & bonum, & perfectum conſideratio præcedit; ſubindeque de quolibet ratio dictat: unde ex habitudine ad illam actus moralitatis ſpeciem non induere non poteſt.

Dices: Omnis ſpecies moralitatis debet per aliquid poſitivum conſtitui, cùm moralitas ut ſic, ſive in communi, ſit aliquid poſitivum: Sed indifferentia, quam habet actus ex objecto, non conſiſtit in aliquo poſitivo, ſed in mera negatione bonitatis & malitiæ, cum capacitate ad alterutram aliunde quàm ex objecto habendam; etenim omnis ſpecies poſitiva debet poſſe ſalvari in aliquo individuo; non poteſt verò dari actus indifferens in individuo in doctrina SS. Auguſtini & Thomæ poſtea propugnanda: Ergo indifferentia non conſtituit ſpeciem moralitatis mediam inter bonitatem & malitiam.

Reſpondeo utraſque præmiſſas nutanti niti principio in ſententia S.Thomæ. Majorem quidem; nam in ſatis frequenti Thomiſtarum ſententia, diviſio moralitatis in ſua membra dividentia non eſt generis in ſpecies, ſed ſubjecti in accidentia, quia malitiam non per aliquid poſitivum, ſed per privationem formaliter conſtituunt. Minor etiam eſt apertè falſa, indifferentia enim actus deliberatè eliciti eſt aliquid poſitivum; eſt enim habitudo poſitiva, & tendentia

ad objectum ut permissum à lege; actus enim indifferens hoc ipso quod est deliberatus, dicit habitudinem realem ad objectum; & quia objectum illud respicit ut à lege permissum, habitudo ad objectum illud non potest non esse moralis, siquidem respicit objectum ut subjectum regulis morum illud permittentibus. Cùm verò additur, quod si indifferentia sit differentia positiva pertinens ad ordinem moris, poterit dari actus indifferens in individuo, quia non datur positiva species cui repugnet individuū, existentia quippe speciei non est nisi in singularibus: facilè respondetur cum D. Thoma, illud idem argumentum sibi ōbjiciente, ut mirum sit illud potuisse à Thomistis nobis opponi. Dicendum ergo, non in eo sensu dari actum indifferentem secundùm speciem, quasi ei repugnet bonitas, vel malitia ex fine vel circunstantiis; sed eatenus dicitur indifferens secundùm speciem, quatenus ex sua specie, & ex meritis objecti etiam à lege permissi non habet quod sit bonus vel malus, sed per aliquid aliud potest fieri bonus vel malus, appositione nimirum finis, vel circunstantiæ. Hic est planus & naturalis sensus S. Doctoris *q.18. art.9. ad* 1. quibus clarè significat actum indifferentem habere quidem speciem indifferentiæ moralis ex vi objecti attacti sub ratione liciti & permissi à lege; superrestiri tamen adventitiâ bonitate, vel malitia finis, vel circunstantiarum.

Instabis: Unum individuum non potest participare duplicem speciem, v. g. idem animal non potest esse homo, & equus: id autem contingeret si indifferentia esset species moralitatis; nā actus in individuo præter indifferentiam ex-

objecto habet semper bonitatem vel malitiam ex circunstantia.

Respondeo idem individuum posse pertinere ad duplicem speciem subordinatam secundùm diversam rationem, maximè in genere moris; quia ea quæ pendent à ratione vel voluntate, sicut diversam possunt impetrare habitudinem, ita ratione diversorum ad diversam speciem pertrahuntur: sic eadem materialiter propositio sub diversâ consideratione ad distinctas scientias attinet: idem actus pietatis à diversis specie virtutibus diversis motivis bonitatem geminantibus elicitur. Similiter ergo nihil vetat eundem actum ex meritis objecti solam haurire speciem indifferentiæ; ex fine tamen & circunstantiis bonitate vel malitia superindui.

Alia quæ frustra multiplicant Adversarii argumenta supponunt non dari medium inter actum bonum & malum, inter objectum consonum vel dissonum rationi. Verùm hæc suppositio est manifestè contra D. Thomam sæpe sæpius asserentem bonum & malum in moralibus non opponi immediatè, quia inter utrumque actum medius est actus indifferens. Est etiam contra veritatem; nam præter objectum consonum, vel dissonum regulis morum, datur objectum licitum à lege permissum, de se neque bonum, neque malum, sed intrinsecè indifferens; vel benè sonans, si suapte natura in bonum propendeat, ut esse in Ecclesia; vel malè sonans, si sua sponte in malum proclive sit, quamvis quibusdam circunstantiis positis laudabiliter fieri possit. Quale est celebre illud quod à S. Thoma memoratur exemplum illius, qui propter ingentes Ecclesiæ utilitates, non ob proprias com-

moditates, plures præbendas retinet, quanvis de se malè sonet, & avaritiam vel ambitionem præ se ferat plurium Sacerdotiorum occupatio. In eundem numerum jure reponitur absentia Episcopi à diœcesi & grege sibi commissis, quæ per se malè olens, adjunctis tamen veræ, & non imaginariæ boni communis necessitatis, aut propriæ plebis gravissimæ utilitatis circunstantiis excusatur & purgatur, si non licentiosa libertate, vel aulæ frequentandæ pruritu, sed necessaria servitute cogantur Episcopi peregrinationes, & labores quoque marinos & transmarinos sustinere, ut instaurandæ gratiâ disciplinæ, vel fidei Orthodoxæ in periculum vocatæ conservandæ Episcoporum conventibus vel Romanæ Curiæ adsint. His affinis & conterminus est exquisitus mulierum cultus à christiana modestia abhorrens, & ab Apostolo circumpositiones auri vetante reprobatus; qui tamen dura mariti jubentis conditione cogente fit rectus, quia mulier viro suo subesse jubetur, qui proinde si exorari non possit, non peccabit mulier, si vanis citra scandalum assumptis ornamentis habeat in superbo cultu cor humile. Et de his actibus monet August. lib. 2. de serm. Dom. in mont. *Sunt quædam facta media, quæ possunt bono vel malo animo fieri, de quibus judicare temerarium est.*

REFLEXIO.

Triplex bonum distinguit Philosophia, honestum, utile, delectabile: unicum agnoscit Theologia, unum honestum prædicat, & unum honestum amat; cætera vel ut mala rejicit, vel

ut indifferentia floccifacit. Quia nimirum divino illustrata lumine suis ponderibus res quasque examinat. Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si quæ virtus, si quæ laus disciplinæ, hæc cum Apostolo cogitat, hæc probat, & commendat, cætera quæque ut inania & falsa, ut umbram, larvam, & picturam inanem, quibus nihil veri aut solidi subsit, aspernatur, vel ad summum ut indifferentia, unde actus neque bonus, neque malus efficitur, tolerat. Nam in conspectu veri boni, in claritate æterni Solis quodnam poterunt terrenorum bonorum scientillæ & nebulæ habere momentum? Oculata planè Christiana Theologia, quæ cœlestia cogitans, terrena despicit, in cœlestibus inardescenti nihil in terris libet, deforme conspicit quidquid de terrenæ rei placebat specie, quia sola christianæ vitæ puritas & claritas refulget in mente. Imitatur navigantes sapientia nostra; sicut enim in navi positus videt terras, montes, & promontoria transeuntia, quæ prospero flante vento, & impellente subducta moveri videntur: sic Christianus secundis Spiritus sancti motibus afflatus temporalium blandam & fucatam speciem, ementitamque pulchritudinem cernit ac pertransit, & æternitati defigens oculos, quæcumque videt, transiisse & non esse pronuntiat, quia aliquando desitura in Dei veritate cognoscit. Unde Propheta Regius Psalm. 36. *Vidi impium superexaltatum & elevatum sicut cedros Libani; & transivi, & ecce non erat.*

Divinis erudita cogitationibus, & in lumine

Dei ambulans cuilibet suum designat pretium. Quæ vulgus bona existimat, mala cernit esse, aut vana: bona illa vera existimat, quæ ratio dat, quæ fides exhibet & promittit; illa solida arbitratur, quæ sempiterna, quæ nec cadere possunt, nec decrescere. Cætera opinione bona esse, non re pronuntiat. Quos spargit voluptas odores, quos avaritia demonstrat thesauros, quos spondet amores mundus, insidias laqueosque arbitratur. Quæ sese oculis ingerunt, non continuò amplectitur, sed suis quæque momentis examinat: internam rerum faciem, interiora velaminis pervadit, ad rerum inanitatem & fluxum, ad peccati fœditatem & vindictam, ad impudicitiæ indecorem, & marcentes libidines, & tetram colluvionem, ad animæ vulnera, & conscientiæ cicatrices attendit; & ibi cernit vanitatem aut sordes, ibi advertit venenum inaurato sibi atque gemmato poculo propinatum, ubi pulchritudinem & bonitatem inesse arbitrabatur; quia omnia ad rationis trutinam, ubi non exterior rerum facies, sed veritas & rectitudo præsident, vocat. His cogitationibus mente conceptis, libido penitus effugata discedit, & miranda quædam quies & tranquillitas animæ reparatur: *Veluti* (inquit Zeno Veronensis. serm. de præcep.) *si inverecundarum, protervarumque tumultus ac strepitus famularum per adventum & præsentiam gravis ac severa dominæ comprimatur.*

SPECVLATIO III.

Omnis actus deliberatus, quantumvis ex objecto indifferens, in individuo semper vel bonus, vel malus est ex fine vel circunstantiis.

HAnc veritatem variis Patrum testimoniis confirmare necesse non est; nam Vasques oppositum sentiens ultrò confessus est, & non negavit, sed confessus est suam sententiam SS. Augustino & Thomæ, eorumque discipulis adversari. Et meritò; nam *in libro de peccat. merit. & remiss.* apertè tradit voluntatem non posse in medio quodam ita consistere, ut nec bona, nec mala sit; quia *voluntas in omni actu aut bona est, aut mala.*

Totum authoritatum pondus, & rationum momentum ad unicum discursum D. Thomæ sic revoco: Omnis actus advertenter in individuo exercitus, & à voluntate procedens, vel ordinatur ad finem bonum, vel malum, vel indifferentem, vel nullũ determinatum. Si in bonum vel malum finem referatur, nemo ambigere potest, quin actus vel bonus, vel malus sit. Si verò in indifferentem ordinetur, vel si nullo fine præintento voluntas advertenter casui operationes suas committat, tunc actum malum esse probatur.

Quotiescumque homo liberè operatur, tenetur dirigere operationes suas in bonum & honestum finem: tum quia homo tenetur operari propter finem consonum suæ naturæ, & sibi ut

rationalis est, proprium, quod non est aliud quàm bonum conforme rationi: tum quia est præceptum prohibens verbum otiosum. Matt. 12. *Dico autem verbo, quoniam omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Quo eodem præcepto vetatur etiam actus otiosus, quia teste Hieronymo in Psalm. 16. *Si de verbis otiosis redditur ratio, quanto magis de operibus?* Et ideo generaliter dicitur Ecclesiastis ultimo: *Cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium.* Et 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque prout gessit, sive bonum, sive malum.* Ille autem actus est otiosus & inutilis, cui debitus finis non apponitur, quive ut ait Gregorius Magnus, caret vel pia utilitate, vel justa necessitate, quibus utique carent verba & opera in ventum defluentia, quibus inaniter exercetur anima, & teritur ac prodigitur tempus, de quo ait Bernard. *Nihil pretiosius tempore, & heu! nihil hodie eo vilius invenitur. Transivit dies salutis, & nemo recogitat. Nemo sibi perire diem, & nunquam rediturum causatur. Sed sicut capillus de capite, sic nec momentum peribit de tempore.* Tum quia operari propter solam utilitatem, vel objecti delectationem, non est agere ut hominem, cùm id etiam brutis commune sit; imò id apertè rationi, quâ homines sumus, repugnet; quia cùm operationes non sint institutæ propter delectationes, sed è contra operationibus, quas condiunt, debeant deservire, operari propter delectationem est pervertere ordinem naturæ rationalis. Unde in veridica Augustini sententia, conjux petens debitum matrimonii ob solam carnis delectationem, peccare

... Quibus ...

... non ...

... Deo. Bo- ... quando ...

... per se honesta, & ... propter commodum ...

... dubio ille peccare ... indifferentes recto fi- ... Itaque totum rationis ... dicitur: Quidquid ... vel sit propter bonum fi- ... aliunde opus non ... propter malum finem, & tunc ... propter indifferentem, & tunc

otiosè agit, proindeque malè: quia si prodigalitas inaniter expendens pecunias mala est, quomodo peccato carebit actus otiosus, tam vanè expendens tempus omni auro pretiosius?

Respondebis, voluntatem solam commoditatem, vel voluptatem facultatum humanarum in actibus de se licitis quærentem non peccare, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui ob temporalem commoditatem, ob naturalem fastus, vel sensibilis delectationis inclinationem: sic v.g. comedere & bibere ad satietatem citra necessitatem ob solam voluptatem peccati non damnatur, nisi fortè obsit valetudini, & gravia inde sanitatis incommoda exoriantur.

Sed contra hanc responsionem à nonnullis modernis magnificatam, non tam argumentis agendum esset, quàm gemitibus; nec tam instillandum esset scribendo atramentum, quàm lacrymæ fundendæ. *O ubi estis fontes lacrymarum! Et quid faciemus? Quò ibimus?* ut in simili dixit Augustinus. Enimverò quid contra hanc doctrinam tam spurcam, tam obscœnam, tam Epicuro magis quàm Christiano, tam pecude magis quàm homine dignam occurrere potest nisi lacrymæ, quæ ut ait Augustinus, *testes sunt nostræ miseriæ.* Nihil planè aliud occurrit, quia ut bellè dixit Ambrosius in Luc. *Quod defendi non potest, ablui potest*; & tantum recentis Theologiæ delictum lavare possunt lacrymæ, quod voce pudor est dicere, vel refellere. Et fortè sicut Deum non vocis clamor flectit, sed cordis dolor lenit, & lacryma cogit, quæ teste Hieronymo *vincit invincibilem, ligat omnipotentem, inclinat filium Virginis*: sic lascivientium ingeniorum sibi plus justo indulgentium licentiam & contentiones

ſedabunt magis fletus quàm argumenta, quia ut Chryſoſtomus tradit: *Sicut poſt vehementes imbres mundus aër ac purus efficitur; ita & poſt lacrymarum pluvias ſerenitas mentis ſequitur, atque tranquillitas*. Pudeat Theologos quoſdam non ita ſanè ſentire ac Philoſophum Moralem *epiſt.* 88. aientem: *Temperantia voluptatibus imperat, alias odit, atque abigit, alias diſpenſat & ad ſanum modum redigit; nec unquam ad illas propter illas venit. Scit optimum eſſe modum cupiditatis, non quantum velis, ſed quantum debeas ſumere*. Porrò quod addunt, licere facultatibus actibus ſuis frui, eſt deploranda doctrinæ Patrum ignorantia. Quid enim tam pervulgatum, quàm illud Auguſtini lib. 83. qq. quæſt. 30. *Omnis humana perverſio eſt, quod etiam vitium vocatur, fruendis uti velle, & utendis frui*. Et rurſus: *Omnis ordinatio, quæ virtus etiam nominatur, fruendis frui, & utendis uti*. Cui prælluſerat Seneca lib. de vit. beat. cap. 10. *Tu voluptatem complecteris, ego compeſco: tu voluptate frueris, ego utor*. Denique illud ſanguineis lacrymis flendum, quod ſolius nocumenti corporis, non animæ meminerint. Verùm ne infirmitati aſſerant adverſarii, quod à compaſſione proficiſcitur, & imbellis animi ſignificationem eſſe pronuntient pignus charitatis, contra hanc reſponſionem

Sic inſurgo: Nihil magis repugnat rationi, quàm rationem ipſam concupiſcentiæ & appetitui inferiori deſervire; quia ut ipſemet Philoſophus Moralis lumine naturali ductus *epiſt.* 65. ſcripſit: *Major ſum, & ad majora natus, quàm ut mancipium ſim corporis mei, quod equidem non aliter aſpicio, quàm vinculum aliquod libertati meæ circundatum*. Et certè nihil indignius, nihil ma-

gis contra ordinem, quàm facultatum reginam iis potentiis ancillari, quibus debuerat principari. Atqui si voluntas deliberatè procedens ageret tantùm propter finem delectationis sensibilis, utque potentiæ inferiores suis fruerentur actibus, major serviret minori, ratio concupiscentiæ obsequeretur; illa namque facultas, scientia, & habitus dicuntur alteri subordinari & deservire, quorum objectum & finis, objecto & fini alterius subordinantur. Sic ars dolandi lapides deservit ædificatoriæ, sic frenofactoria militari; operatio pariter voluntatis deliberatè agentis propter finem delectationis vel commoditatis sensibilis illi utique manciparetur: Ergo per illam præposteram ordinationem peccatum & perversitas ordinis admittitur.

Confirmatur: SS. Patres, præsertim verò D. Augustinus luculentissimè docent, libidinem sentiendi per se vitiosam, per se rationi repugnantem, utpote primævi peccati miserrimum germen; docent, inquam, esse necessitatis limitibus astringēdam. Quia inquit S. Doctor lib. 4. contra Julian. cap. 14. *Cùm suppleta necessitate amor edendi animum solicitat, jam libido est, jam malum est, cui cedendum non est, sed resistendum.:::Discernere ac nosse debemus, quid necessitas refectionis, quid libido edacitatis exposcat, quorum negotium est contra concupiscentem carnem spiritu concupiscere, & condelectari legi Dei secundùm interiorem hominem, ejusque delectationis serenitatem nullis libidinosis delectationibus nubilare.* Hinc tam crebrò docet expugnandum, frenandum, comprimendum cibi & potus appetitum, non illi omnia citra cruditatem indulgendum, non esse laxandas cæteris sensibus habenas. *Nam si cum iis pugnare*

deserītis, vincemini & vinciemini, & ad immunda omnia pertrahemini. Ergo peccat qui propter solam delectationem operatur, intenditque solùm viribus inferioribus satisfacere, quia à conditione rationali degenerans fit sicut equus & mulus, quibus non est intellectus; assimilatur jumentis insipientibus, & similis fit illis; imitatur prodigum, quem vitæ luxuriosæ pruritus à domo paterna disjiciens deputavit porcis, porcis addixit, porcorum tradidit servituti, ut porcorum pascua lutulenta percurreret. *Junxit porcis*, inquit Chrysol. serm. 1. *à Patre piissimo quem sejunxit, ut serviret cœnoso pecori, qui pietati sanctæ parere contempsit. A se migrat, & ab homine totus transit in bestiam paternæ pietatis immemor, gratiæ genitoris oblitus.*

Dices: Jugum est importabile, & labyrinthus scrupulosis conscientiis inextricabilis, si omnes omninò actiones suas, quantumvis indifferentes & leves teneatur homo in bonum finem referre, si omnibus teneatur delectationibus valedicere & renuntiare, si absque ulla voluptate carnali alimenta vel naturalia blandimenta debeat sumere, sicut sumimus hæc aëria, quæ ut loquitur Augustinus, de circumfusis auris respirando & spirando sorbemus & fundimus. Austerior sanè & horridior illa Theologia est, quæ pulchrum vetat prospectare campum, fragrantem rosam odoratui ob voluptatem admovere, suavi melodiæ liberas aures dare. Durum planè, & juxtà ridiculosum est in omnibus operibus meram naturæ commoditatem sectantibus peccatum committi. Quid mali est, quæso, dum homo ad depellendum frigus manus fricat, vel ambulationi ad concoctionem conferenti indulget,

Bonum est continentia, inquit Hieronymus ep.89. *malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare, egerere alvi stercora, capitis naribus purgamenta projicere, sputis rheumata jacere, hoc non est bonum, nec malum; sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Ubi S.Pater loquitur de actibus in individuo; ly enim *feceris,* practicum operis exercitium significat.

Respondeo nostrâ sententiâ non gravari conscientias,sed levari; ex amore enim honesti finis sicut melior, ita suavior efficitur operatio agentis, qui exoneratur sarcina peccatorum animum aggravantium. Non implicatur etiam scrupulis, vel anxia efficitur ac inquieta piorum vita, quia non exigimus actualem operum quorumvis in Deum relationem, sed sola virtuali contenti sumus, quâ in Deum sincerè amatum omnes discretas utilitates, & moderatas delectationes referimus: nam *hoc ipsum,* inquit S.Thomas q.18. art.9. *Quod aliquis agit ordinatè ad sustentationem vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur.* Unde assignantur quædam virtutes morales recreationibus & delectationibus modum apponentes; quia postulat rationabile obsequium nostrum quandoque jocosa seriis permisceri, ut temperetur conversatio, ut reficiatur animus fatigatus, quia quod caret alterna requie durare nequit.

Quare non rejicimus omnes vitæ commoditates vel delectationes, sed eas ut par est, rationi subjicimus: ultrò permittimus delectationibus conditi operationes necessarias; sed nolumus quod delectatio corporis sit finis, sed medium ad faciliùs & perseverantiùs in opere insistendum. Non est ergo molesta Theologia nostra, sed

ut indifferentia floccifacit. Quia nimirum divino illustrata lumine suis ponderibus res quasque examinat. Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si quæ virtus, si quæ laus disciplinæ, hæc cum Apostolo cogitat, hæc probat, & commendat, cætera quæque ut inania & falsa, ut umbram, larvam, & picturam inanem, quibus nihil veri aut solidi subsit, aspernatur, vel ad summum ut indifferentia, unde actus neque bonus, neque malus efficitur, tolerat. Nam in conspectu veri boni, in claritate æterni Solis quodnam poterunt terrenorum bonorum scientillæ & nebulæ habere momentum? Oculata planè Christiana Theologia, quæ cœlestia cogitans, terrena despicit, in cœlestibus inardescenti nihil in terris libet, deforme conspicit quidquid de terrenæ rei placebat specie, quia sola christianæ vitæ puritas & claritas refulget in mente. Imitatur navigantes sapientia nostra; sicut enim in navi positus videt terras, montes, & promontoria transeuntia, quæ prospero flante vento, & impellente subducta moveri videntur: sic Christianus secundis Spiritus sancti motibus afflatus temporalium blandam & fucatam speciem, ementitamque pulchritudinem cernit ac pertransit, & æternitati defigens oculos, quæcumque videt, transiisse & non esse pronuntiat, quia aliquando desitura in Dei veritate cognoscit. Unde Propheta Regius Psalm. 36. *Vidi impium superexaltatum & elevatum sicut cedros Libani; & transivi, & ecce non erat.*

Divinis erudita cogitationibus, & in lumine

Dei ambulans cuilibet ſuum deſignat pretium. Quæ vulgus bona exiſtimat, mala cernit eſſe, aut vana: bona illa vera exiſtimat, quæ ratio dat, quæ fides exhibet & promittit; illa ſolida arbitratur, quæ ſempiterna, quæ nec cadere poſſunt, nec decreſcere. Cætera opinione bona eſſe, non re pronuntiat. Quos ſpargit voluptas odores, quos avaritia demonſtrat theſauros, quos ſpondet amores mundus, inſidias laqueoſque arbitratur. Quæ ſeſe oculis ingerunt, non continuò amplectitur, ſed ſuis quæque momentis examinat: internam rerum faciem, interiora velaminis pervadit, ad rerum inanitatem & fluxum, ad peccati fœditatem & vindictam, ad impudicitiæ indecorem, & marcentes libidines, & tetram colluvionem, ad animæ vulnera, & conſcientiæ cicatrices attendit; & ibi cernit vanitatem aut ſordes, ibi advertit venenum inaurato ſibi atque gemmato poculo propinatum, ubi pulchritudinem & bonitatem ineſſe arbitrabatur; quia omnia ad rationis trutinam, ubi non exterior rerum facies, ſed veritas & rectitudo præſident, vocat. His cogitationibus mente conceptis, libido penitus effugata diſcedit, & miranda quædam quies & tranquillitas animæ reparatur: *Veluti* (inquit Zeno Veronenſis ſerm. de præcep.) *ſi inverecundarum, protervarumque tumultus ac ſtrepitus famularum per adventum & præſentiam gravis ac ſeveræ dominæ comprimatur.*

SPECVLATIO III.

Omnis actus deliberatus, quantumvis ex objecto indifferens, in individuo semper vel bonus, vel malus est ex fine vel circunstantiis.

HAnc veritatem variis Patrum testimoniis confirmare necesse non est; nam Vasques oppositum sentiens ultrò confessus est, & non negavit, sed confessus est suam sententiam SS. Augustino & Thomæ, eorumque discipulis adversari. Et meritò; nam *in libro de peccat. merit. & remiss.* apertè tradit voluntatem non posse in medio quodam ita consistere, ut nec bona, nec mala sit; quia *voluntas in omni actu aut bona est, aut mala.*

Totum authoritatum pondus, & rationum momentum ad unicum discursum D. Thomæ sic revoco: Omnis actus advertenter in individuo exercitus, & à voluntate procedens, vel ordinatur ad finem bonum, vel malum, vel indifferentem, vel nullũ determinatum. Si in bonum vel malum finem referatur, nemo ambigere potest, quin actus vel bonus, vel malus sit. Si verò in indifferentem ordinetur, vel si nullo fine præintento voluntas advertenter casui operationes suas committat, tunc actum malum esse probatur.

Quotiescumque homo liberè operatur, tenetur dirigere operationes suas in bonum & honestum finem: tum quia homo tenetur operari propter finem consonum suæ naturæ, & sibi ut

rationalis est, proprium, quod non est aliud quàm bonum conforme rationi: tum quia est præceptum prohibens verbum otiosum, Matt. 12. *Dico autem verbo, quoniam omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Quo eodem præcepto vetatur etiam actus otiosus, quia teste Hieronymo in Psalm. 16. *Si de verbis otiosis redditur ratio, quanto magis de operibus?* Et ideo generaliter dicitur Ecclesiastis ultimo: *Cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium.* Et 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque prout gessit, sive bonum, sive malum.* Ille autem actus est otiosus & inutilis, cui debitus finis non apponitur, quive ut ait Gregorius Magnus, caret vel pia utilitate, vel justa necessitate, quibus utique carent verba & opera in ventum defluentia, quibus inaniter exercetur anima, & teritur ac prodigitur tempus, de quo ait Bernard. *Nihil pretiosius tempore, & heu! nihil hodie eo vilius invenitur. Transivit dies salutis, & nemo recogitat. Nemo sibi perire diem, & nunquam rediturum causatur. Sed sicut capillus de capite, sic nec momentum peribit de tempore.* Tum quia operari propter solam utilitatem, vel objecti delectationem, non est agere ut hominem, cùm id etiam brutis commune sit; imò id apertè rationi, quâ homines sumus, repugnet; quia cùm operationes non sint institutæ propter delectationes, sed è contra operationibus, quas condiunt, debeant deservire, operari propter delectationem est pervertere ordinem naturæ rationalis. Unde in veridica Augustini sententia, conjux petens debitum matrimonii ob solam carnis delectationem, peccare

convincitur. Quare tunc solùm operatur homo ut homo est, quando propter bonum honestum operatur: Ergo si homo nullum bonum vel indifferentem intendat finem; si solâ concupiscentiâ, non ratione ad agendum exstimuletur; si Deum sibi in singulis actionibus vel formaliter vel virtualiter non præponat; si soli corpori, vel hominis parti vegetativæ tantummodò consulat; si seipsum, & quæ sua sunt duntaxat quærit in circuitu ambulans, à se recedens, in se semper reflexus, profectò peccabit. Quia bonus finis apud Christianos nullus est, nisi Deus. Bonum ergo opus tunc solùm rectè fit, quando propter Deum fit: quod si ad ipsum aliquo saltem pacto non referatur, hoc ipso non rectè fit, quantumvis aliunde rectum esse videatur.

Certè si in fundatissima Patrum doctrina ipsa pietatis officia per se bona, per se honesta, & suapte natura in Deum ipsum tendentia hoc ipso non rectè fiunt, quòd propter commodum temporale fiunt; si asserente Augustino lib. 3. contra Jul. cap. 4. *Virtutes quæ carnalibus delectationibus, vel quibuscumque commodis & emolumentis temporalibus serviunt, veræ prorsus esse non possunt; quæ autem nulli servire volunt, nec ipsæ veræ sunt. Veræ virtutes Deo serviunt in hominibus, à quo donantur hominibus: Deo serviunt in Angelis, à quo donantur & Angelis*; procul dubio ille peccare censendus est, qui actus indifferentes recto fine in bonum non flectit. Itaque totum rationis momentum ad hoc tandem reducitur: Quidquid homo deliberatè agit, vel fit propter bonum finem, & tunc benè agit, modò aliunde opus non sit malum; vel propter malum finem, & tunc perversè agit; vel propter indifferentem, & tunc

otiosè agit, proindeque malè: quia si prodigalitas inaniter expendens pecunias mala est, quomodo peccato carebit actus otiosus, tam vanè expendens tempus omni auro preciosius?

Respondebis, voluntatem solam commoditatem, vel voluptatem facultatum humanarum in actibus de se licitis quærentem non peccare, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui ob temporalem commoditatem, ob naturalem fastus, vel sensibilis delectationis inclinationem: sic v.g. comedere & bibere ad satietatem citra necessitatem ob solam voluptatem peccati non damnatur, nisi fortè obsit valetudini, & gravia inde sanitatis incommoda exoriantur.

Sed contra hanc responsionem à nonnullis modernis magnificatam, non tam argumentis agendum esset, quàm gemitibus; nec tam instillandum esset scribendo atramentum, quàm lacrymæ fundendæ. *O ubi estis fontes lacrymarum! Et quid faciemus? Quò ibimus?* ut in simili dixit Augustinus. Enimverò quid contra hanc doctrinam tam spurcam, tam obscœnam, tam Epicuro magis quàm Christiano, tam pecude magis quàm homine dignam occurrere potest nisi lacrymæ, quæ ut ait Augustinus, *testes sunt nostræ miseriæ.* Nihil planè aliud occurrit, quia ut bellè dixit Ambrosius in Luc. *Quod defendi non potest, ablui potest;* & tantum recentis Theologiæ delictum lavare possunt lacrymæ, quod voce pudor est dicere, vel refellere. Et fortè sicut Deum non vocis clamor flectit, sed cordis dolor lenit, & lacryma cogit, quæ teste Hieronymuo *vincit invincibilem, ligat omnipotentem, inclinat filium Virginis:* sic lascivientium ingeniorum sibi plus justo indulgentium licentiam & contentiones

fedabunt magis fletus quàm argumenta, quia ut Chryfoftomus tradit : *Sicut post vehementes imbres mundus aër ac purus efficitur ; ita & post lacrymarum pluvias ferenitas mentis fequitur, atque tranquillitas.* Pudeat Theologos quofdam non ita fanè fentire ac Philofophum Moralem *epist.* 88. aientem : *Temperantia voluptatibus imperat, alias odit, atque abigit, alias difpenfat & ad fanum modum redigit ; nec unquam ad illas propter illas venit. Scit optimum effe modum cupiditatis, non quantum velis, fed quantum debeas fumere.* Porrò quod addunt, licere facultatibus actibus fuis frui, eft deploranda doctrinæ Patrum ignorantia. Quid enim tam pervulgatum, quàm illud Auguftini lib. 83. qq. quæft. 30. *Omnis humana perverfio eft, quod etiam vitium vocatur, fruendis uti velle, & utendis frui.* Et rurfus : *Omnis ordinatio, quæ virtus etiam nominatur, fruendis frui, & utendis uti.* Cui prælufcrat Seneca lib. de vit. beat. cap. 10. *Tu voluptatem complecteris, ego compefco : tu voluptate frueris, ego utor.* Denique illud fanguineis lacrymis flendum, quod folius nocumenti corporis, non animæ meminerint. Verùm ne infirmitati afferant adverfarii, quod à compaffione proficifcitur, & imbellis animi fignificationem effe pronuntient pignus charitatis, contra hanc refponfionem

Sic infurgo : Nihil magis repugnat rationi, quàm rationem ipfam concupifcentiæ & appetitui inferiori defervire ; quia ut ipfemet Philofophus Moralis lumine naturali ductus *epist.* 65. fcripfit : *Major fum, & ad majora natus, quàm ut mancipium fim corporis mei, quod equidem non aliter afpicio, quàm vinculum aliquod libertati meæ circundatum.* Et certè nihil indignius, nihil ma-

gis contra ordinem, quàm facultatum reginam iis potentiis ancillari, quibus debuerat principari. Atqui si voluntas deliberatè procedens ageret tantùm propter finem delectationis sensibilis, utque potentiæ inferiores suis fruerentur actibus, major serviret minori, ratio concupiscentiæ obsequeretur; illa namque facultas, scientia, & habitus dicuntur alteri subordinari & deservire, quorum objectum & finis, objecto & fini alterius subordinantur. Sic ars dolandi lapides deservit ædificatoriæ, sic frenofactoria militari; operatio pariter voluntatis deliberatè agentis propter finem delectationis vel commoditatis sensibilis illi utique manciparetur: Ergo per illam præposteram ordinationem peccatum & perversitas ordinis admittitur.

Confirmatur: SS. Patres, præsertim verò D. Augustinus luculentissimè docent, libidinem sentiendi per se vitiosam, per se rationi repugnantem, utpote primævi peccati miserrimum germen; docent, inquam, esse necessitatis limitibus astringēdam. Quia inquit S. Doctor lib. 4. contra Julian. cap. 14. *Cùm suppleta necessitate amor edendi animum solicitat, jam libido est, jam malum est, cui cedendum non est, sed resistendum.:::Discernere ac nosse debemus, quid necessitas refectionis, quid libido edacitatis exposcat, quorum negotium est contra concupiscentem carnem spiritu concupiscere, & condelectari legi Dei secundùm interiorem hominem, ejusque delectationis serenitatem nullis libidinosis delectationibus nubilare.* Hinc tam crebrò docet expugnandum, frenandum, comprimendum cibi & potus appetitum, non illi omnia citra cruditatem indulgendum, non esse laxandas cæteris sensibus habenas. *Nam si cum iis pugnare*

dejeritis, vincemini & vinciemini, & ad immunda omnia pertrahemini. Ergo peccat qui propter solam delectationem operatur, intenditque solùm viribus inferioribus satisfacere, quia à conditione rationali degenerans fit sicut equus & mulus, quibus non est intellectus; assimilatur jumentis insipientibus, & similis fit illis; imitatur prodigum, quem vitæ luxuriosæ pruritus à domo paterna disjiciens deputavit porcis, porcis addixit, porcorum tradidit servituti, ut porcorum pascua lutulenta percurreret. *Junxit porcis*, inquit Chrysol. serm. 1. *à Patre piissimo quem sejunxit, ut serviret cœnoso pecori, qui pietati sanctæ parere contempsit. A se migrat, & ab homine totus transit in bestiam paternæ pietatis immemor, gratiæ genitor s oblitus.*

Dices: Jugum est importabile, & labyrinthus scrupulosis conscientiis inextricabilis, si omnes omninò actiones suas, quantumvis indifferentes & leves teneatur homo in bonum finem referre, si omnibus teneatur delectationibus valedicere & renuntiare, si absque ulla voluptate carnali alimenta vel naturalia blandimenta debeat sumere, sicut sumimus hæc aëria, quæ ut loquitur Augustinus, de circumfusis auris respirando & spirando sorbemus & fundimus. Austerior sanè & horridior illa Theologia est, quæ pulchrum vetat prospectare campum, fragrantem rosam odoratui ob voluptatem admovere, suavi melodiæ liberas aures dare. Durum planè, & juxtà ridiculosum est in omnibus operibus meram naturæ commoditatem sectantibus peccatum committi. Quid mali est, quæso, dum homo ad depellendum frigus manus fricat, vel ambulationi ad concoctionem conferenti indulget?

Bonum est continentia, inquit Hieronymus ep. 89. *malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare, egerere alvi stercora, capitis naribus purgamenta projicere, sputis rheumata jacere, hoc non est bonum, nec malum; sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Ubi S. Pater loquitur de actibus in individuo; ly enim *feceris,* practicum operis exercitium significat.

Respondeo nostrâ sententiâ non gravari conscientias, sed levari; ex amore enim honesti finis sicut melior, ita suavior efficitur operatio agentis, qui exoneratur sarcina peccatorum animum aggravantium. Non implicatur etiam scrupulis, vel anxia efficitur ac inquieta piorum vita, quia non exigimus actualem operum quorumvis in Deum relationem, sed sola virtuali contenti sumus, quâ in Deum sincerè amatum omnes discretas utilitates, & moderatas delectationes referimus: nam *hoc ipsum,* inquit S. Thomas q. 18. art. 9. *Quod aliquis agit ordinatè ad sustentationem vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur.* Unde assignantur quædam virtutes morales recreationibus & delectationibus modum apponentes; quia postulat rationabile obsequium nostrum quandoque jocosa seriis permisceri, ut temperetur conversatio, ut reficiatur animus fatigatus, quia quod caret alterna requie durare nequit.

Quare non rejicimus omnes vitæ commoditates vel delectationes, sed eas ut par est, rationi subjicimus: ultrò permittimus delectationibus conditi operationes necessarias; sed nolumus quod delectatio corporis sit finis, sed medium ad faciliùs & perseverantiùs in opere insistendum. Non est ergo molesta Theologia nostra, sed

casta, sed ordinata, Deumque ipsum imitatur; nam ut ait S. Doctor 1.2.q.2.art.2.ad 2. *institutor naturæ delectationes apposuit propter operationes.* Fateor tamen, quod quia appetitus delectationis valde sæpe fallit, quia voluptas quæ propter operationem admittitur, *præcurrere aut ducere conatur*, ut in se experiebatur Magnus & humilis Augustinus; ideo septies, id est sæpiùs cadunt justi in die, & *in ipsis bonis operibus positi trepidant, ac ne in eisdem occulto aliquo errore displiceant, continuis lamentis vacant*, inquit Magn. Gregor. *lib. 5. Moral. cap. 7.* Nec propterea scrupulosis superstitionibus angimur, sed coram Deo confundimur & humiliamur. Quotidie peccare nos fatemur, anne propterea ab operando cessandum, vel tristitiâ animus obruendus? Minimè gentium, sed potius in Domino gaudendum, & ut ait Psaltes, exultandum Domino in tremore. Sanctorum enim timor non turbat, sed humiliat, & humilians sublevat, quia cor contritum & humiliatum non despicit Deus, sed illi eam infundit pacem, quæ in ipsis quoque timoribus exsuperat omnem sensum. Quare D. Thomæ sententia non miseram, non inquietam efficit vitam, sed quietam & felicem; quia sicut in luctu, paupertate, & persequutione beatitatem Christus, ita in timore felicitatem Sapiens collocavit, dum dixit: *Beatus homo qui semper est pavidus.* Itaque illos omnes actus, qui inter objiciendum enumerati sunt, ex objecto indifferentes esse non inficior, sed in exercitio esse bonos, si ad bonum finem referantur; malos, si in pravum ordinentur; otiosos, subindeque malos, si bono fine non honestentur. S. autem Hieronymus vult solùm quod si illa fecerimus ex vi, &

meritis objecti, nec malitia, nec bonitas in actum refunditur; sed non negat ex circunstantiis in alterutrum trahi, cùm ipse suprà docuerit, non solùm de verbis, sed etiam de operibus reddendam esse rationem.

Instabis: Communiter assignantur quatuor motiva, per quorum alterutrum rectificari dicitur usus matrimonii, nimirum proles in Dei cultu procreanda, carnis concupiscentia sedanda, sanitas propria uxorisve conservanda, propria obligatio obeunda. Sed in illis omnibus motivis non quæritur aliquid honestum, sed ŭtile, vel delectabile: Ergo non peccat qui solo utili, vel delectabili ad agendum movetur.

Respondeo majorem propositionem esse è diametro oppositam S. Thomæ *in 4. dist. 26. & 31.* cum Magistro docente: *Duobus solis modis conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet causâ procreandæ prolis, & debiti reddendi, aliàs semper est ibi peccatum ad minus veniale.* Quam doctrinam S. Præceptor è sacris Doctoribus hauserat; nam Aug. *lib. de bon. conjug. c. 6. & 7.* ait: *Conjugalis concubitus generandi gratiâ non habet culpam; concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamen cum conjuge, propter fidem tori, venialem habet culpam. Reddere debitum conjugale nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem, est culpa venialis.* Succinit Magnus Gregor. *lib. 32. Moral. cap. 20.* ibi: *Tunc solùm conjuges in admixtione sine culpa sunt, cùm non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole misc entur. Vnde necesse est* (addit 3. part. Pastor. admonit. 28.) *ut crebris exhortationibus moneantur, ut defleant, quòd pulchram copulæ speciem admixtis voluptatibus fœdant.*

Notant tamen iidem Patres, in casu quo non

posset aliquis à libidine lethaliter mala sibi temperare, indulgendum esse ei ut ad sedandam concupiscentiam uxorem ducat, juxta illud Apostoli: *Hoc autem dico, sed non secundùm veniam, secundùm imperium.* Quia nimirum cedere libidini etiam non prohibitæ, non laudatur quidem, sed in comparatione mali pejoris ignoscitur: etsi enim non præcipienda, toleranda tamen sunt minora mala, si sit evidens periculum mali grandioris. *Cùm in dubiis constringimur*, inquit prælaudatus Gregorius, *utiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. Itaque plerumque nervorum Behemot perplexitas solvitur, dum ad virtutes maximas per commissa minora transitur.* Quæ regula est summè observanda à viris spiritalibus ad deponendos de levibus scrupulos, necnon à rectoribus animarum, qui specie levissimi mali vitandi infinita bona præpediunt. V. g. nolunt subditis idoneis, & aliàs probatæ vitæ licentiam prædicandi impartiri, ne regulare silentium frangant, neve in alia etiam citra scandalum observantia dispensent; similes imprudentibus rei familiaris, & œconomicæ administris, qui ne obolum impendant, thesaurunt perdunt.

Urgebis: Scotista, vel discipulus Vasquesii authoritate & rationibus suorum Magistrorum confisi, elicientes actus ex objecto & fine indifferenti, non producent actum bonum, cùm nulla ei bonitatis ratio affulgeat; nec etiam malum, cùm nulla in eo malitia appareat. Cùm enim sententia opposita (præcisa ab illis sordibus recentiorum quorumdam, quas in responsione ad rationes nostras attulimus) sit probabilis, qui illam sequetur, actum indifferentem in individuo saltem probabiliter eliciet: Ergo tunc dabitur

saltem

ſaltem per accidens actus indifferens in individuo ex conſcientia probabili, vel ignorantia invincibili. Sicut ſi aliquis ignoraret ſe teneri ad reſtitutionem, non peccaret illam omittendo: ſic qui authoritate Scoti fretus credit ſe non teneri ad dirigendos actus in bonum finem, omittens dirigere non peccabit.

Reſpondeo nullius Doctoris authoritatem poſſe bonum efficere actum, quem lex naturalis æternæ legis expreſſio vetat: lumen autem naturale ſignatum ſuper nos, & generale dictamen ſyntereſis & prudentiæ gentibus omnibus implantatum, ſicut præcipiunt omnia opera deliberata in finem rationali naturæ conſonum referre, ita actum otioſum ex fine ſolius utilitatis vel delectationis elicitum prohibent. Lex etiam naturalis omnibus ſeſe ingerens dictat Deo omnium factori & fini ultimo eſſe offerenda, & in ipſum ſaltem virtualirer opera cuncta referenda. Unde qui in otioſis occupatur, & inclinationi naturæ rationalis, & præcepto Dei ſuper omnia diligendi adverſatur. Nec eſt ſimile quod dicitur de reſtitutione; quia licet in quæſtione juris nemo poſſit ignorare bonum alienum eſſe reſtituendum; in quæſtione tamen facti, an hoc, vel illud ſit alienum, poteſt ignorari, nec poteſt ex ſolis ſyntereſeos principiis determinari: ſecus verò an omnia opera ſint in honeſtum finem referenda. Ad quam veritatem perdiſcendam non eſt opus Doctore, ſed ratione, qua perſuaſi Philoſophi, imò & Poëtæ ante fidem, quibuſdam Theologis Chriſtianis æquiores finem præciſæ delectationis damnarunt, ut patet his verſibus ſequentibus:

Vina fitim fedont, natis Venus alma creandis
Servit: finem horum tranfiliiffe nocet.

Infiftes: Datur actus indifferens fecundùm fpeciem: Ergo & fecundùm individuum; nulla enim eft fpecies quæ non habeat, vel faltem habere poffit aliquod individuum.

Refpondeo, bonam non effe confequentiam, quia actus fecundùm fpeciem attenditur duntaxat penes ordinem ad objectum, quod cùm fæpe neque bonum, neque malum per fe fit, nullam bonitatem vel malitiam, fed fpecificam tantùm indifferentiam in objectum refundit. At verò actus in individuo confideratur ut veftitus omnibus circunftantiis, quarum præcipua eft finis, qui debet effe honeftus, ne actus fit otiofus.

Perfiftes: Ideo actus nullam percipit ex objecto bonitatem vel malitiam, fed meram indifferentiam, quia objectum eft indifferens: Ergo fimiliter fi voluntas agat propter finem indifferentem, nulla derivabitur malitia in voluntatem: tum quia eadem eft, & par utriufque ratio: tum quia finis non poteft refundere in actum, nifi quod habet: Ergo indifferens indifferentiam caufabit, nec poteft finis innoxius noxiam efficere actionem; fructus quippe naturam arboris fapit & exprimit.

Refpondeo non teneri quidem hominem refpicere femper objectum honeftum in fuis actibus, quibus tamen finem honeftum apponere tenetur. Et ratio difparitatis eft, quia etfi objectum non fit intrinfecè honeftum, modò aliàs fit licitum, poteft fuperveniente bonitate finis honeftari: fi verò & objectum, & finis fint ambo indifferentia, nihil erit per quod honeftetur operatio creaturæ rationalis, quæ in omnibus

actibus deliberatis benè & honestè agere tenetur. Nec verò ista veritas adeo obscura est, ut à solis Doctoribus Ecclesiasticis doceatur: vidit enim eam, scripsitque infidelitas Paganorum, ut pietas Christianorum erubesceret. Quid enim crebrius apud Tullium in suis libris de legibus, & de officiis, & de finibus bonorum & malorum, ac Tusculanis quæstionibus legitur, quàm solum bonum esse quod rectum, & honestum, & cum virtute est, & quod nisi quod honestum est, nihil putari bonum potest. Hinc docet *nos occultare appetitum voluptatis, etiam cùm sumus erectiores ad virtutem*; quia generosos animos pudet voluptatis primò intentæ, etiam cùm virtuti student. Hinc infert, *corporis voluptatem non satis esse dignam hominis præstantiâ, & pertinere ad omnem officii quæstionem, semper in promptu habere, quantum natura hominis pecudibus, reliquisque bestiis nihil nisi voluptatem sentientibus antecellat.* Qualis pudor, eò post fidem non pervenisse Theologos, quò ante fidem Philosophi pervenere! Quod additur, finem indifferentem non posse in actum nisi indifferentiam refundere, verum est quantum est ex meritis finis indifferentis; falsum verò est, si attendatur obligatio agentis rationalis, qui finem rationi consonum sibi in actibus deliberatis præstituere tenetur. Nam ut ait Augustinus lib. 1. de nupt. & concupisc. cap. 4. *Malè utitur qui bestialiter utitur, ut sit ejus intentio in voluptate.*

Obsistes demùm: Illud non est malum, ad quod natura inclinat; cùm enim opus naturæ sit opus intelligentiæ, in Deum refunderetur talis propensio: Atqui natura non modò non

rejicit, fed etiam inclinat in voluptatem, faltem licitam, & in utilitates convenientes: ergo actus propter delectationem vel utilitatem eliciti non funt mali, fed indifferentes.

Refpondeo, naturam inftituiffe delectationes propter operationes, unde naturalis ordinis perverfitas eft fi operatio in delectationem referatur. Tunc ergo folùm rectè delectationes adhibemus, cùm per eas agimus, non propter illas. *Hoc malo* (id eft carnali voluptate) *benè utuntur nuptiæ, cùm conjuges procreant filios per illam, nihilque faciunt propter illam,* ait Auguft. Fateor quidem naturam vegetativam & fenfitivam in voluptatem & utilitatem etiam contra rationis ordinem propendere, voluntatem etiam in fuas partes & caftra pertrahere: fed homo ut animal fibi ipfi ut rationalis eft fubjici debet; quà rationalis eft, fibi ut Chriftiano fupponi, cùm longè major fit intercapedo inter hominem ex primo Adamo natum, & ex fecundo regeneratum, quàm intercedat inter hominem & brutum. Unde omnes fenfualitatis motus, de quibus omnis pudens, impudenfque confunditur, vel comprimendi funt, dum in malum feruntur; vel parti fuperiori fubdendi, dum in indifferentia invitant. Nec obeft quod hic voluptatis appetitus in pecoribus inveniatur, fubindeque innoxius videatur; quia ut divinè dixit Auguftinus lib. de peccat. origin. cap. 40. *Tanta excellentia eft in comparatione pecoris homo, ut vitium hominis natura fit pecoris.*

REFLEXIO.

Magna est nobis imposita necessitas benè agendi, quibus de omnibus & minimis agenda ratio est, de singulis aut pœnas subituris, aut præmia. *O celsitudinem Religionis Christianæ!* (exclamat alicubi P. Granatensis) *Aculei ligulæ rationem quis dominus à servis exposcere cogitavit!* Et tamen Christus minutias factorum, verborum otia ad districti examinis advocabit tribunal, & ut loquitur Scriptura, interrogabit opera, scrutinium in lucernis instituet super usu abusuque libertatis, inquiret facta, cogitationes scrutabitur, intentiones appendet, justitias ipsas judicabit; & quidquid invenerit non esse honesti gratiâ & virtutis amore patratum, totum respuet tanquam pannum menstruatæ. Dic, sodes, crederesne Philosophos Deo esse æquiores, & rigidiores virtutis exactores? Túne patereris eò infamiæ Evangelium Christi delabi, ut laxioris sit disciplicæ quàm Ethica Philosophorum, quæ ut suprà vidimus, voluptatem damnat non solùm ex turpibus consequutam, sed ex sola virtute justissimè profluentem, si sola, aut prima delectatio illa quæratur. Minimè sanè ita credere licet, sed certissima fide tenendum, hominem toties à ratione aberrare, & à suæ sortis gradu in brutorum ordinem vili degeneratione desciscere, quoties semota, aut postposita honestate, utilitatem, aut voluptatem, vel solùm, vel primò aucupatur. Quis ferat eloquia Domini eloquia casta, legem ejus immaculatam convertentem animas à Pagana sapientia vinci, eaque indul-

gere quæ Philosophi prohibuerunt. *Obsecro*, ut aliàs ex Augustino diximus) *non sit honestior Philosophia Gentium, quàm Christiana.* Si Tullius, si Seneca virtutem solâ convenientiâ cum natura, non nuda aut sana, sed geniali peccato corrupta dimetientes, adeo puram absolutamque esse voluerunt, ut nedum libidinis sordes, sed etiam voluptatem ex rebus bonis perceptam sua sponte honestam reprobarint, si prima spectetur, *si ducat*, ait Seneca, *& non sit accessio*, si sit scopus unicus, & non condimentum; quid à Christianis exiget, vel non exiget Christus? Quid à membris suis tam sanctum caput postulabit, quæ gratiâ in Baptismo regeneravit, sancto oleo inuncta in Confirmatione sacravit, carne sua in Eucharistia pavit, divinisque præsidiis munivit & donis, ut novæ creaturæ personam gererent, & ad finem vires & vota nostra excedentem pervenirent?

Hæc cùm ita sint, *delicta quis intelligit?* Rara enim avis in terris homo, qui in omnibus motibus deliberatis solo honesti amore permoveatur, cùm omnes quæ sua sunt quærant, non quæ Jesu Christi. Accepi ab uno Ordinis nostri insigni Concionatore, peccatum tempori esse conferendum, eo quòd sicut natura utriusque occultissima singulos quosque latet, sic utriusque usus notissimus & frequentissimus est. Omnes de tempore loquuntur, omnes temporis jacturas & bonum usum norunt, omnes ferè tempus terunt, aut fallunt; & tamen si ab eis quæras quid sit tempus, nesciunt, & cum Augustino vix posse definiri credunt. Similiter quid sit peccatum, explicatu difficillimum est, quia illud exponere perobscurum est, quod

nec in Deo ideam habet ; & tamen peccatum singulis fermè momentis nobis obrepens, per omnes sensus quasi aquam ebibimus, quasi aërem haurimus, quia ubique voluptatem, aut solam utilitatem captamus. Quin etiam in ipsis sacræ Religionis exercitiis semper occurrit, semper se insinuat circunstans nos peccatum: nam Litterarum sacrarum studium per se honestum, ex una sciendi voluptate initum, curiositatis vitium pascit : ipsa etiam oratio mentalis, Sacramentorumque frequentia, quibus in vita spiritus nihil utilius, solâ deliciarum cœlestium voluptate susceptæ, & cum minùs sapiunt neglectæ, nonnihil sordescunt, quia libidinis spiritualis aliquid resipiunt.

Agnosce ergo, ô Christiane, Religionis tuæ puritatem, agnosce & dignitatem tuam, & Divinæ consors factus naturæ, noli infra te repere, noli in brutorum ordinem & vilitatem degeneri conversatione desciscere. Memento cujus capitis, cujus corporis sis membrum, cujus Evangelii discipulus, & quorum Sanctorum filius. Reminiscere quod quia erutus es de potestate tenebrarum, translatusque in Dei lumen & regnum, plura à te exiguntur quà Christiano, quàm ut homine. Fecit te Dominus ad se: ad paradisum ergo mente transgredere, & esse incipe quod futurus es. A Christo regeneratus novum habes esse, novam vitam : novas ergo operationes habeat nova creatura necesse est, ne inveniaris coram Domino vacuus, & postquam tota vitæ tuæ nocte laboraveris, nil te cepisse convincaris. Triplex est bonorum genus, infra nos, intra nos, supra nos : infra nos voluptas, & fortuna : intra nos virtus moralis,

& merè humana; ſupra nos Deus, ſummum bonum. Si prima quæras, brutum eris: ſi ſecundis contentus ſis, Philoſophus vocaberis: ſi tertiis inhies, Chriſtianus eris. Semper nos agere oportet hominem, vel Chriſtianum: imò ſolius Chriſtiani perſonam gerere decet; quia ſicut ratio eſt fides hominis (juxta illud, *Quod non eſt ex fide*, id eſt ex rationis regula & conſcientia, *peccatum eſt:*) ita fides eſt tota ratio Chriſtiani, ex qua nobis vivendum eſt, quia juſtus ex fide vivit: at quomodo vivit ex fide, qui ex fide non operatur? cùm vita in operatione poſita ſit.

DISSERTATIO II.

De bonitate & malitia actus moralis.

XPLICATA actus humani cùm entitate, tum moralitate, necnon primâ ejus specie indifferentiâ; de duplici alia, bonitate nimirum & malitia agendum superest, ut peræquo totius conatus impetu illam prosequamur, istam detestemur. Eò namque totum collimat Ethicæ Christianæ studium, ut declinantes à malo faciamus bonum, & ad ipsum tandem perveniamus summum bonum. Nec illi sola Regilio Christiana incumbit; honestatis decorem vidit & amavit Philosophia Gentium, cui nihil bonitate pretiosius, nihil antiquius erat; cæteras artes & scientias arti vitæ comparatas floccipendebat. Nam ut prosequitur Seneca *epist.* 88. quid Geometriæ studes, ut discas metiri latifundia? Id potiùs disce, quomodo metiaris quantum tibi sit satis. Quid me doces, quomodo inter se acutæ & graves voces consonent, quomodo nervorum disparem reddentium sonum fiat concordia? Fac potiùs quomodo animus meus secum consonet, nec consilia mea discrepent. O egregiam artem! Scis rotunda metiri,

in quadratum redigis quamcunque acceperis formam; nihil quod in mensuram tuam non cadat. Si artifex es, si Geometra, metire animam, dic quàm magnus sit, dic quàm pusillus sit. Scis quæ recta sit linea; quid tibi prodest, si quid in vita rectum sit ignores?

CAPVT I.

De principiis & regulis bonitatis moralis.

EX his quæ suprà de moralitate in communi diximus, satis superque constat quid de bonitate sentiendum sit. Si enim moralitas actus nihil aliud sit quàm ejusdem subjectio ad regulas morum, ille actus bonus erit qui regulis benè agendi conformabitur. Quanvis enim ad bonitatem moralem actus exigatur multiplicium conditionum concursûs, variarumque collectio circunstantiarum, quas recta ratio præscribit, unde eam S. Doctor *plenitudinem essendi* appellat, quâ nihil actioni humanæ deest ex his quæ ad ipsius rectitudinem, sive quoad finem, sive quoad locum, sive quoad tempus, aliaque id genus desiderantur; ille tamen conditionum apparatus magis se tenet ex parte objecti, quod debet omnibus illis circunstantiis obvestiri, ut actus in ipsum debitè tendat; unde in illa actus tendentis habitudine, proportione, relatione, & commensuratione ad objectum debitis omni-

bus circunſtantiis inſtructum bonitatem actus ſitam eſſe perſpicuum eſt, ſubindeque plenitudinem eſſendi objectivè & præſuppoſitivè; reſpectum verò ad objectum regulis morum conſonum formaliter bonitatem conſtituere, probatum ſufficienter manet. Quare de principiis & regulis moralitatis agendum ſupereſt, ut ex illis, & juxta illas bonorum operum praxi ſedulam operam navemus. Nam ut ait Auguſt. lib. 8. de Trinit. cap. 3. *Quærendum bonum animæ, non cui ſupervolitet cogitando, ſed cui hæreat amando.* Imò nec ipſe amor boni plenè bonus eſt, ſi ſterilis eſt; quia ut idem Pater *lib. 4. contr. Iulian. cap. 3.* ſcripſit: *Fieri non poteſt ut ſteriliter boni ſimus.*

SPECVLATIO I.

Tria ſunt principia bonitatis, objectum, circunſtantiæ, & finis; unde multiplex in actum honeſtas derivatur.

PRobàtur prima pars: Actus bonus eſt proſequutio, via & tendentia ad objectum ut conſonum regulis morum: ergo primitus inſpicit objectum, ab eoque haurit priùs bonitatem, quàm eam à fine extrinſeco, vel circunſtantiis mutuetur. Unde ut tradit S. Doctor, objectum ſe habet ut forma extrinſeca menſurans bonitatem illius. Quod quidem intelligitur de objecto non ſecundùm entitatem realem conſiderato, ſed de

eodem regulis morum consono, & induto circunstantiis honestatis. Siquidem ad idem materiale objectum non minùs mali quàm boni feruntur actus: eandem pecuniam amat avarus vir divitiarum, floccificit Sanctus thesaurizans sibi thesauros in cœlo: eundem cibum modestiâ utentis accipit temperatus, libidine fruentis & amantis affectu helluo vorat. Scut etiam in speculativis idem objectum prout diversorum subest lumini principiorum, à diversis etiam scientiis consideratur. Quod objectum coincidit cum fine operis, seu fine intrinseco operationis; omnis enim potentia tendit per operationem in objectum circa quod operatur. Et hoc est quod sibi vult S. Doctor, dum interdum ait actus humanos specificari à fine; loquitur enim non de fine operantis, quem sibi agens præstituit, sed de fine operis in quod actio sua sponte propendet.

Dices: Dantur plures actus qui nullam hauriunt ex objecto bonitatem: v.g. actus fortitudinis nullam ex tolerantia passionum præcisè sumpta dignitatem recipit, nisi in finem justitiæ & religionis referatur: & similiter abstinentia à venereis non est actus virtutis virginitatis, nisi ad cultum Dei & cœlestium contemplationem referatur, ut docet S. Thomas 2.2. *q.*124. *&* 152. Imò S. August tam crebrò, tam constanter docet, non ex officiis, sed ex fine pensandas esse virtutes. *Quidquid fit ab homine*, inquit lib. 4. cont. Jul. cap. 3. *& non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.* Idem etiam apparet in actu indifferenti in individuo, in quem nulla ex objecto bonitas, sed ex fine tota refunditur. Idem quoque in actu interiori, cujus

objectum est actus externus : nec tamen ex hoc in illum , sed ab illo in hunc tota bonitas derivatur. Denique iste actus,quem in fervore spiritus elicit Christianus, *Volo piè vivere,& in novitate vitæ studiosè ambulare* ; vel Clericus post attentam status sui præcellentiam eructans hoc verbum bonum, *Volo ad normam canonum meam exigere vitam* ; vel Religiosus laxatæ disciplinæ miserias deplorans, & inquiens , *Volo juxta rigorem regulæ meos componere mores* : illi omnes actus non desumunt honestatem ab objecto , aliàs omnium continerent virtutum bonitatem , cùm in earum omnium objecta & materias implicitè protendantur.

Respondeo, in omnibus illis actibus primariã ex objecto bonitatem derivari. In primis fortitudo ex tolerantia passionum,virginitas ex omnium venereorum contemptu commendatur, cùm in objecto illarum sit gravis evincenda difficultas , quam sola superat virtus. Requiritur tamen per modum conditionis finis extrinsecus bonus , quia bonum nisi fiat benè , nihil valet apud Deum , qui affectum magis pensat quàm censum,nec quantum,sed ex quanto, nec verba, inquit Granatensis, sed adverbia pluris facit : & hoc est quod intendit S.Thomas locis memoratis , necnon D. Augustinus libro adducto : non quòd negent ex objecto bono refundi in actum honestatem, sed volunt talem effluxum apposito malo fine penitus impediri. Unde ait S. Pater: *Noveris itaque non officiis, sed finibus, à vitiis discernendas esse virtutes : officium autem quod faciendum est ; finem verò propter quem faciendum est.* Hinc Sancti (ut hoc obiter dicam) tantoperè amoris proprii insidias , & falsarum virtutum

vel obſervantiam: quod objectum licèt ſit commune & genericum, tamen prout reſpicitur ſub uno motivo conſonantiæ ad rationem, vel Evangelium, vel inſtitutum regulare, eſt unum unitate objecti; ſicut objecta ſcientiarum, habituum, & potentiarum, quantumvis ampla ſint & latè diffuſa, tamen ut ſubſternuntur uni rationi formali unitatem ſpecificam in ratione objecti obtinent. Quia nimirum virtutum omnium varietas, Chriſtianiſmi multiplex officium, & ſtatus Clericalis aut Regularis præclariſſima inſtituta ab illo actu reſpiciuntur ſub una ſola ratione; in illis enim omnibus quámlibet variis una placet conformitas ad rationem, una Chriſtianiſmi puritas, una Cleri vel Religionis ſanctimonia. Ad venandam quippe ſpecificam actuum unitatem, non eſt ſola objecti unitas, aut multiplicitas conſideranda, ſed motivum potiſſimè pervidendum eſt, unde ſpeciem ſortiuntur. Adde quod licèt objectum illius actus, *Volo ſtudiosè, Chriſtianè, & regulariter vivere*, multa virtualiter contineat, ad unum tamen tendit, nempe ad ultimum finem bonum, quem ſibi proponit, dum ſeriò in corde naſcitur diligendi Dei propoſitum; amor enim ſæpe in hujuſmodi actus prorumpit, ſi verus eſt; quia germana amoris Dei nota eſt firma & conſtans ſtudiosè vivendi, & à peccato recedendi voluntas. Quod ſi hic actus amorem Dei præcedit, proficiſcitur ab appetitu boni, quem Deus nobis implantavit velati virtutum omnium ſeminarium, quive fundatur in illo univerſaliſſimo principio à ſynteresi attacto: *Declina à malo, & fac bonum*. Unde actus ille ante juſtificationem elicitur ab amore naturali boni; poſt juſtificationem à charitate.

Secunda pars, quæ afferit actum humanum desumere bonitatem ex circunstantiis in quibus elicitur, manifesta est. Tum quia sic naturalis perfectio non in sola forma posita est, sed ex variarum proprietatum & accidentium comitatu consurgit: humana v.g. perfectio non solâ animâ constat, sed ex variis animæ facultatibus, corporisque concinno habitu, membrorumque proportione, elegantia, aliisque accidentibus integratur; quia generaliter omnis creata bonitas composita est, solus Deus in inexhausto indivisibilis essentiæ suæ fundo infinitam reperit perfectionem: Ergo similiter bonitas actus moralis non à solo objecto, quod habet rationem formæ extrinsecæ à qua specificatur, sed ab adjunctarum circunstantiarum concursu derivatur. Tum quia actus humanus ab illo accipit bonitatem quod respicit juxta regulas morum, quibus conformatur: Sed actus humanus non solùm respicit objectum nudè sumptum, sed fertur in illud ut est circunstantiis vestitum; quia non solùm est conveniens circa tale objectum operari, sed etiam tali modo, tali loco, tali tempore: v. g. non solùm congruit subvenire miseriæ alienæ, sed etiam decet eleemosynam cum affectu, magis indigenti, tempore & loco necessitatis erogare. Et idem apparet in actu malo; rationi enim non solùm repugnat alienum eripere, sed magis ab egeno, quàm à divite; magis in loco sacro, quàm profano; magis cum vi, quàm dolo; magis ad mœchandum, quàm ad elargiendum pauperibus de mammona iniquitatis. Similiter malum est percutere quemvis innocentem, pejus ferire benefactorem, & adhuc deterius in Sacerdotem manus inferre violentas.

Confirmatur idipsum discurrendo per singulas circunstantias, quæ septem enumerari solent hoc versiculo comprehensæ, *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* Circunstantia *quis* sæpe exaggerat opus bonum vel pravum; commendabilior enim est humilitas Regis quàm plebei; damnabilior quoque iniquitas Clerici vel Regularis, quàm sæcularis: facit enim ad operis pretium status & conditio personæ conjugatæ, vel solutæ; voto astrictæ, vel liberæ; subditæ, vel in dignitate aut potestate constitutæ. Circunstantia *quid*, est accidens objecti, vel effectus ex actione consequuti. Sic commendatur eleemosyna à quantitate profusionis, furtum augetur ex quantitate rei alienæ raptæ, gravitas percussionis crescit ex personæ læsæ dignitate, vel consecratione. Circunstantia *ubi*, explicat locum, in quo patratur operatio, quæ est scandalosa, si fiat in publico; sacrilega, si fiat in Ecclesia; utilis & in ædificationem, si lux bonorum operum luceat coram hominibus, ut videant opera bona, & glorificent Patrem qui in cœlis est. Circunstantia *quibus auxiliis*, enumerat varia instrumenta, quibus utitur operans: v.g. commendatur zelus Prædicatoris, qui ad convertendas animas præter verba & exempla adhibet crebras & diuturnas preces, pœnitentias, fletus, &c. pro salute eorum quibus evangelizat. Sicut è contra crescit & amplificatur malitia operantis, si ad assequendum propositum, fraudibus, dolis, malis artibus, magicis incantationibus utatur. Circunstantia *cur* non designat finem intrinsecum operis, qui ab objecto non distinguitur, sed finem significat operantis, quæ circunstantia in moralibus præcipuum locum habet, quia intentionem dirigit,

quæ cæteris actibus humanis præit, quia eſt prima motio, & veluti prima rota vitæ moralis, ut poſtea patebit. Circunſtantia *quomodo* exponit modum & actionis, & operis, & mediorum ad finem ducentium. Sic conſiderare ſolemus an opus fiat tardè velociter; rectè, ineptè; ſpontè, ægrè; fervanter, tepidè; ſincerè, inſidiosè; temperanter, luxuriosè. V.g. in gula attenditur an quis comedat præpropere, lautè, nimis, ardenter, ſtudiosè. In aliis quoque exceſſibus perpendetur modus, cultus, confectatio, faſtus, nimis exquiſitus deliciarum delectus, affectatio vanitatis, libidinis fluxus, & effrænata licentia. Ex oppoſitis verò circunſtantiis opera virtutum non mediocrem hauriunt honeſtatem. Circunſtantia *quando* expendit qualitatem temporis, & quantitatem durationis. V.g. opus ſervile reprobatur in die feſto, & eo pejus eſt, quo diutiùs exercetur.

Circa hujuſmodi circunſtantias tria notanda ſunt. Primùm, nos hic loqui de circunſtantia ſuperveniente actui in ſua ſpecie conſtituto, quæ eſt accidens actum humanum in ordine morali circumveſtiens, & veluti circunſtans: & tunc circunſtantia non eſt volita primariò & directè, ſed ſecundariò, acceſſoriè, & conſequutivè. V. g. aliquis intendit furari præcisè, ſed quia non ſe offert occaſio niſi in loco ſacro, ideo oblatam in Templo latrocinii opportunitatem arripit, ſed tunc malitia ſacrilegii ſupervenit furto. Quod ſi circunſtantia tranſeat in rationem objecti, ut ſi in allato exemplo aliquis intendens violare locum ſacrum furatur, tunc ſacrilega prophanatio non eſt circunſtantia, ſed objectum nefariæ intentionis. Secundum notabile eſt,

circunstantiam loci tunc solùm exaggerare opus bonum aut malum, quando aliquid indecori, vel decori ex loco redundat in opus, vel in locum; si secus, circunstantia materialiter, & impertinenter se habet: sic firmum pœnitentiæ propositum, sive in Ecclesia, sive in cubiculo conceptum peræqui meriti est: actus superbiæ interioris non minùs malus in agro, quàm in templo, nisi fortè in Ecclesia fieret specialis reflexio domus Dei, quam decet sanctitudo, præsentiæ Christi, celebrationis augusti Sacrificii, quorum venerationi repugnat ad alia quævis, & multò magis in peccata excursus, & mentis evagatio. Tertiò observandum est ab aliquibus, inter circunstantias præfatas annumerari *Quoties*, seu numerum: sed frustra; numerus quippe pertinet ad substantiam actus pluries repetiti, & ideo est specialiter in confessione exprimendus, ut declaravit Tridentinum *sess.* 14.

Dices: Omnis circunstantia moralis afficiens objectum, transit in rationem objecti, cùm nullam afferat actui, quem circunstat, bonitatem, nisi sit volita: quod autem volitum est, utique est objectum voluntatis, sicut omne visum est objectum visus: Ergo perperam distinguimus bonitatem ex objecto à bonitate ex circunstantiis petita.

Confirmatur enumeratione singularum circunstantiarum. In primis circunstantia *Quis*, seu conditio, status, aut dignitas personæ, non amplificant actum amoris Dei, v.g. cum eadem intensione elicitum; Deus enim qui acceptor personarum non est, operis pretium, & intentionis puræ rectitudinem respicit, non agentium inæqualitatem. Circunstantia *Quid*, seu quantitas

materiæ & objecti, si augeret bonitatem, aut malitiam actus qui in infinitum objectum protenderetur, puta qui desideraret infinitis pauperibus subvenire, infinitis nocere, infinitam bonitatem vel malitiam respectivè perciperet, si juxta proportionem objecti nova accipiat actus crementa bonitatis aut turpitudinis. Circunstantiæ *Vbi*, & *Quibus auxiliis*, cùm sint valde extrinsecæ actui humano, nullam queunt illi bonitatem intrinsecam afferre. Circunstantia *Quomodo*, v. g. intensio actus non auget bonitatem, quia est incognita latitudo gradualis actuum; si autem non est cognita, nequit esse volita; si autem non est volita, profectò nullam in voluntatem refundere bonitatem potest. Denique circunstantia *Quando*, si augeret bonitatem, actus per horam durans haberet infinita bonitatis crementa correspondentia singulis instantibus & partibus temporis in infinitum divisibilibus.

Respondeo ad argumentum, circunstantias non transire in rationem objecti, quando non sunt per se primò, & immediatè volitæ, sed tantùm mediatè per modum accidentis & accessorii supervenientis: tunc nihilominus dicuntur volitæ secundariò, virtualiter, implicitè, & indirectè: & in hoc sensu dixit S. Thom. *q. 19. art. 2.* actum interiorem à solo objecto bonitatem desumere, quia etiam circunstantiæ intra objectum saltem secundarium voluntatis continentur, subindeque in aliquo vero sensu rationem objecti voluntatis induunt. Sicut ergo rectè distinguimus objectum primarium à secundario, ita & bonitatem petitam ab objecto, ab ea quæ supervenit ex circunstantiis.

Ad confirmationem dicendum, ex singulis cir-

cunſtantiis ſingularem in actus effluere bonitatem, quia omnis circunſtantia moralis convenientiam, vel repugnantiam habet cum ratione, aliàs non eſſet circunſtantia moralis, ſed merum accidens phyſicum nihil conferens honeſtatis, vel turpitudinis. Itaque conditio & dignitas perſonæ materialiter & merè concomitanter ſe habens, nihil quidem adjicit bonitati, ſed ſi ex illa aliquid decoris, vel dedecoris conſequatur, ut cùm perſonæ dignitas ſubjicitur, cùm conſecratio profanatur, tunc opus majoris bonitatis lucem, vel pejoris turpitudinis tenebras contrahit. Maximè quia perſonæ in ſublimitate conſtitutæ vel Deo ſpecialiter ſacræ exemplum alios ad ſe pertrahit; nam Regis ad exemplum totus componitur orbis, & omne animi vitium tanto conſpectius in ſe crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Hinc ſcriptum eſt: *Potentes potenter tormenta patientur.* Quia ut Gregorius *in Paſt.* ſcribit: *Nemo amplius in Eccleſia nocet, quàm qui perversè agens, nomen vel ordinem ſanctitatis habet. Delinquentem namque hunc redarguere nullus præſumit, & in exemplis culpa vehementiùs extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur.*

Ad id quod dicitur de quantitate objecti, dico per illam augeri bonitatem, ſtando intra limites quantitatis capacitati intellectus, & voluntatis proportionatæ: cùm enim bonitas non augeatur ex quantitate objecti in eſſe rei, ſed in eſſe objecti, prout nimirum voluntati ab intellectu proponitur; aliunde verò hæc propoſitio ſit imperfecta & confuſa, quia intellectus nequit infinita clarè, diſtinctè, & declarativè proponere ſecundùm individuas ſingularium partium ratio-

nes, sit inde actum voluntatis, qui fertur in objectum quantitate infinitum, non propterea habere bonitatem infinitam. Quod verò dicitur circunstantias *Ubi*, & *Quibus auxiliis*, utpote extrinsecas, nihil internæ bonitati opitulari, facillimæ est solutionis, quia licèt circunstantiæ, sicut & objectum, externa sint, ordo tamen ad illa interior est, in qua habitudine sitam esse intrinsecam bonitatem actuum, ex suprà dictis manifestum est.

Quod verò additur de intensione actus, quæ ad circunstantiam *Quomodo* reducitur, dico quod licèt intensio non sit cognita in actu signato determinatè, & veluti speculativè, est tamen cognita in actu exercito, & practicè; quia sentitur, & experimento percipitur fervor aut tepor voluntatis, & hoc ipso quod voluntas illum actum fervidum vel tepidum exercet, intensionem, vel remissionem illius amat.

Quod si urgeas: Intensio indeterminatè volita & cognita determinatum causat bonitatis gradum, quidni similiter quantitas objecti infiniti indeterminatè volita non afferet bonitatem majorem quacumque finita, subindeque infinitam? Respondeo grandem esse disparitatem, quia intensio se tenet ex parte actus, & quia actus non est directè volitus nisi per actum reflexum, & tunc unus actus habet rationem objecti alterius, ita intensio non debet esse directè volita, ut specialem addat bonitatem. At verò, quantitas se tenet ex parte objecti, unde eo modo communicat bonitatem, quo objectum: Ergo sicut objectum ut eam distinctè communicet debet esse distinctè, formaliter, & explicitè volitum, ita ut ex quantitate objecti bonitas actioni superac-

crescat, debet distinctè desiderari. Nota etiam ad solutionem argumenti ex quantitate objecti infiniti petiti (quod fateor esse difficile & importunum, ut contingit in omnibus argumentis calculatoriis) deservire posse ea quæ antea dicebamus de objecto illius actus, *Volo studiosè vivere*: sicut enim objectum illud est indeterminatum & quadantenus infinitum, ita & quantitas objecti. Sed hæc iterare non expedit, tum quia brevitati studemus, tum quia bona mens tua, Lector, multis non indiget litteris.

Denique quantum ad durationem actus dicendum illâ non augeri bonitatem actus juxta numerum instantium, vel partium proportionalium, sed juxta partes aliquotas, & æquales, utique finitas, sicut aliæ omnes qualitates sine interruptione per aliquod tempus adauctæ non intenduntur gradibus infinitis, sed in determinato numero perfectioribus. Notandum verò, durationis diuturnitatem non parum amplificare operis moralitatem, quia si sit duratio operis mali, arguit majorem appetitus corruptionem, ardentiorem peccandi libidinem, profundiores peccati radices; sicut è contra continuatio operis boni specialem habens difficultatem à perseverantia vincendam, præcipuam meretur laudem, quia singularem firmi, & intrepidi animi constantiam, patientiam, soliditatem significat. Unde vocatur à Bernardo epist. 129: *Nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui inceperit, sed*

qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit.

Tertia pars quæ tradit, finem esse principium bonitatis, satis superque constat ex præcedenti, cùm finis sit una ex præcipuis operis circunstantiis. Specialiter tamen de illa disputat S. Thomas, quia potissimus fons bonitatis, finis est. Et ita indicat Scriptura, in qua ex fine pensantur opera. Matth. 6. *Lucerna corporis tui est oculus tuus? Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit; si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.* Ideo tam seriò monet Salvator, ut à perversa superbiæ, vel alterius vitii intentione caveamus. *Attendite*, inquit Matth. 6. *ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum.* Ad quæ alludens Augustinus *in Psal.* 31. inquit: *Non valde attendas quid homo faciat; sed quid, cùm facit, aspiciat.* Et Ambros. in cap. 1. Luc. *Bona est misericordia, bona est oratio; sed potest injustè fieri, si jactantiæ causâ aliquis pauperi largiatur, ut videatur ab hominibus.* Hac de causa præcipit Apostolus omnibus operibus etiam sua sponte innoxiis & indifferentibus finem bonum præstituere, 1. Cor. 10. *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Quæ verba sic ponderat Basilius homil. 11. in Sanctam Julit. *Accumbens mensa, ora; esitans panem, largitori gratiam rependito; bibis vinum, memento ejus qui illud tibi dedit ad lætitiam, & infirmitatum solamen; tunicam indueris, gratiam agito benigno datori; suspicis in cœlum & syderum pulchritudinem intueris, procide Deo, & cole eum qui omnia hæc in sapientia condidit.* Et sic continens

&c

& indivulsa erit oratio, si recta sit in omnibus intentio nostra.

Ratio verò est, quia omnis actus humanus ex deliberata voluntate procedens dependet à fine, ejusque influxu, ut *dissert.* 2. demonstravimus; quia per hoc actus humanus, & actus hominis distinguuntur, ut ibidem ex S. Thoma vidimus: Ergo si finis sit bonus, non potest non influere bonitatem; si pravus, non potest non refundere pravitatem: unde opus ex objecto bonum in ulteriorem finem bonum relatum, magis esse meritorium nemo ambigit. Ideo passim hortantur Patres, nominatim verò Gregorius, ne in bonis actibus per intentionem titubemus, néve inter recta opera sinistra cogitatio illudat; quia *sicut fabrica columnis, columnæ autem basibus innituntur: ita vita nostra in virtutibus, virtutes autem in intentione intima subsistunt.* Quarta pars speculationis sequentibus consectariis clarebit.

Corollaria quæ observentur dignissima.

Ex his infert S. Doctor *q.19.art.4.* quadruplicem posse contingere bonitatem in actu. Prima quidem considerari potest secundùm genus, prout scilicet est actio: quæ bonitas dicitur generica, non quòd sit genus ad alias bonitates, sed quia sequitur rationem genericam actionis physicè spectatæ; nam quantum aliqua operatio habet de actu & entitate, tantum habet de bonitate, cùm ens & bonum convertantur. Secunda est bonitas ex objecto & specifica, quam S. Doctor vocat absolutam, non quòd non dicat relatio-

nem transcendentalem ad objectum, sed ut distinguatur à bonitate ex fine profluxa, quæ convenit actioni prout ordinatur ad finem accidentalem extrinsecum: unde ista dicitur adventitia, illa absoluta, quia hæc convenit actui absolutè, & independenter à relatione accidentali. Tertia desumitur ex circunstantiis adjacentibus, quibus actus condecoratur. Quarta denique ex fine defluit, quâ tota operationis perfectio coronatur. Non est tamen sensus, quod bonitas in illo aggregato sita sit, sed in habitudine ad illud, quatenus qui benè agit, in objectum bonum, convenientibus indutum circunstantiis, & fine recto impellente tendit.

Infert 2. S. Præceptor *art.6. & 7.* actum tendentem in objectum bonum ex fine bono, duplici gaudere bonitate. Quod & repetit *lib.3.cont. Gent.cap.*138. ubi: *Contingit*, inquit, *unum actum duorum vitiorum esse, dum actus unius vitii ad finem alterius vitii ordinatur, ut cùm quis furatur ut fornicetur, actus quidem secundùm speciem suam est avaritiæ, secundùm intentionem verò, luxuriæ. Eodem modo in virtutibus contingit, quod actus unius virtutis ad aliam virtutem ordinatur: sicut cùm aliquis dat sua, ut cum altero amicitiam habeat charitatis, actus quidem ex sua specie est liberalitatis; ex fine autem, charitatis.* Ratione etiam probatur contra Vasquem: In actu bono ex objecto & fine duplex est habitudo conformitatis ad rationem, quarum una non pendet necessariò ab alia, à qua potest separari: nec una se habet ut differentia respectu alterius, quia inter genus & differentiam debet esse ordo per se, qualis non reperitur inter bonitatem ex objecto & fine petitam, cùm una alteri accidentaliter superveniat:

Ergo in actu bono ex objecto & fine duplex bonitas invenitur, quæ à duplici virtute procedit, quarum una actum imperat, altera elicit actum. *Nihil prohibet*, inquit S. Thomas 2.2.q.31. art.2. *actum, qui est propriè unius virtutis elicitivè, attribui alteri virtuti sicut ordinanti & imperanti ad suum finem.* Et q.124. art.2. ad 2. *Martyrium*, inquit, *est actus charitatis ut imperantis, fortitudinis autem ut elicientis.* Quia nimirum quælibet virtus & determinatum objectum, & specialem difficultatem vincendam habet: unde una quidem potest actum alterius imperare, sed non elicere; quia nequit præfixam sibi sphæram transilire: aliàs unica tantùm necessaria foret virtus, si illa sola eliceret actus, ad quam pertinet finis intentio, sicque innumerabilis virtutum honestas deperiret; & charitas, cujus est finem ultimum supernaturalem intueri, non esset forma, sed expulsio; non corona, sed ruina virtutum, quas non perficeret, sed destrueret, eorumve actus non attolleret, sed extingueret, & ad nihilum redigeret.

15 Quare sententia Vasquesii non solùm repugnat veræ Theologiæ, sed etiam vitæ spiritali, & solidæ pietati. Etenim Patres spiritales docent, quod sicut coqui ut cibum efficiant acceptum innumeras species salsamentorum adhibent, quibus palatum delectent; alias atque alias de omnibus succis efficiunt permixtiones, quibus esculenta condiant, gulam provocent, excitent appetitum, quia illis nomina mille, mille demulcendi artes: sic in vita spiritus monent pietatis opera variis esse diversarum virtutum adornanda motivis, ut ad Deum ascendat operatio deliciis affluens, sicut virgula fumi ex aromati-

bus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii. Hæc autem frustra docerent Sancti; si enim nulla ex objecto bono fini ulteriori subordinato bonitas refluat in actum, planè in congregandis virtutum omnigenarum thesauris oleum perdimus & operam. Parvi profectò referet heroïcis vel mediocribus virtutibus insudare, modò quæcumque fiunt de radice charitatis proveniant. Sic nihilo melius erit martyrium jejunio unius diei, nec majoris apud Deum meriti status virginitatis quàm connubii, si in omnibus illis operibus & statibus unica refulgeat bonitas charitatis: quod & communissimis pietatis notionibus, & Patrum documentis diversa præmia accidentalia seu aureolas heroïcorum actuum praxi asserentibus repugnat.

Dices: Quando aliquod bonum ex objecto opus eligitur relatum ad finem honestum ulteriorem, tunc opus assumptum habet rationem medii utilis & conducentis ad finem, propter quem amatur, non propter se: Ergo in ipso amatur sola bonitas finis, quæ sola proinde redundat in actum, quia ab illo duntaxat haurit actus bonitatem, à quo allicitur & movetur.

Respondeo in electione operis boni in finem superiorem honestum ordinati arridere simul & objecti honestatem, & finis rectitudinem. Utraque placet, tametsi una alteri subjiciatur; utraque movet, licèt una dependenter ab alia impellat. Sicut enim causa prima secundæ influxum non consumit, sed juvat & perficit: ita finis superioris illicium objecti honestatem non extinguit, sed auget, & dum sibi subordinat, decorat. Unde objectum honestum in finem bonum relatum non habet conditionem puri medii, sed

etiam finis intermedii ratione propriæ bonitatis inescantis appetitum; non secus ac medicina sapida, & gustui suavis, propter sanitatem assumpta, præter bonitatem utilis conducentis ad sanitatem, habet etiam internam suavitatem, quæ per se placet. Similiter ergo objectum honestum ad ulteriorem finem relatum amatur etiam propter se, quia in se, & in proprio fundo habet internam amabilitatem, etiamsi non ordinetur ad aliud; qua ordinatione propriam non perdit, licèt eam subjiciat, & subjiciendo nobilitet.

Infert 3. S. Doctor multis in locis, actum ex objecto bonum,& ad finem extrinsecum ordinatum desumere bonitatem essentialem ab objecto,& accidentalem à fine. Et ratio est,quia quod advenit enti in sua essentia constituto, advenit ipsi accidentaliter: Sed actui circa objectum bonum versanti in sua essentia constituto advenit imperium & ordinatio in ulteriorem finem: Ergo bonitas ex fine derivata non potest non esse accidentalis, cùm possit adesse & abesse, permanente eodem actu. V. g. idem misericordiæ actus in sua specie permanens accidentaliter in finem pœnitentiæ, vel religionis, vel charitatis refertur. Cujus etiam signum est, quia habitus eliciens actum imperatum non desumit speciem essentialem à fine operantis; cùm enim essentia habitus sit invariabilis, nequit speciem sortiri à fine, qui pro operantis arbitratu variatur; absurdum verò est, toties habitum mutare essentiam, quoties mutatur intentio agentis: Atqui idem est specificativum habitus & actus ab ipso eliciti,cùm habitus non specificetur ab objecto, nisi mediantibus actibus: Ergo actus circa ob-

jectum bonum verſantes, quantumvis imperati ab intentione finis ſuperioris ſpeciem eſſentialem ab objecto deſumunt. V. g. actus martyrii à charitate imperatus eſſentialiter ſpecificatur ab objecto fortitudinis, quia actum bonum ordinari ad ulteriorem finem non mutat ejus naturam, quam proinde ordinatio ſupponit, non cauſat; ideo enim intentio actum illum imperat, quia circa tale objectum occupatur, aliàs caſu & fortuitò actum illum imperaret: Ergo illum actum non præcipit niſi ut ſpecificatum ab objecto, & fine operis.

Objicies authoritates & rationes. Ex authoritate quidem; nam ſæpe poſt Ariſtotelem inculcat D. Thomas, quod qui furatur ad mœchandum eſt magis fur quàm mœchus, & conſequenter ille actus eſt magis in ſpecie mœchiæ quàm furti, ſubindeque illa, non iſta eſt eſſentialis. Addit etiam S. Doctor *art.* 6. quod ſicut actus exterior accipit ſpeciem ab objecto circa quod verſatur, ita actus interior accipit ſpeciem à fine, quia finis eſt objectum actus interioris. Et *art.* 7. docet, quod quando actus ordinatur per ſe ad finem, bonitas ex objecto continetur ſub bonitate ex fine tanquam ſub genere; ſpecies autem non continetur accidentaliter ſub genere: Ergo bonitas ex fine in actu imperatò non eſt accidentalis, ſed eſſentialis.

Ratio à priori eſt: Actus voluntatis non ſpecificatur ab objecto materiali, ſed à formali, id eſt à ratione formali volendi, à qua deſumitur differentia eſſentialis: Sed quando actus imperatur à fine, ratio volendi illum actum eſt finis, cujus gratiâ objectum illud eligitur; tota enim ratio quæ movet ad eligendum, non eſt niſi bo-

nitas finis: Ergo actus ex fine bonus, in ulteriorem finem honestum ordinatus, à solo fine specificatur: sicut assensus conclusionis non accipit speciem ab objecto assensus materialiter sumpto, sed à motivo, & medio illius.

Ratio à posteriori est: Multi actus distinguuntur specie morali ex sola & præcisa intentione operantis, putà idem actus mendacii jocosi prolatus fine recreationis, distinguitur specie ab officioso proximi sublevandi gratiâ commodato, & à pernicioso nocendi causâ conflato. Similiter idem verbum molestum à Prælato zelo disciplinæ prolatum est actus observantiæ; animo moderatè jocandi, actus eutrapeliæ; animo admonendi ne noxa deteriùs putrescat in corde, actus misericordiæ; animo detrahendi, actus contumeliæ; animo seminandi discordias inter amicos, actus susurrationis; animo confundendi, actus irrisionis: Ergo signum est actus morales non ab objecto, sed à fine speciem sortiri.

Respondeo ad authoritates, quod ille qui furatur ut mœchetur, non ideo dicitur magis mœchus quàm fur, quia actus furandi speciem sumit à fine luxuriæ, sed quia actus imperans est principalior, & erga luxuriam magis afficitur sic operans, quàm circa bonum alienum eripiendum. Certè cùm dicatur magis fur quàm mœchus, profectò utramque malitiam contrahit, utriusque turpitudine inficitur actus, quamvis finis perversi iniquitas magis ibi appareat. Adde Philosophum & Doctorem Sanctum loqui de actu imperante in quantum hujusmodi, qui ut est formaliter & reduplicativè imperatus, reputatur unus & idem cum imperante, & idem objectum respicit; si tamen ille actus specificativè, & in se spectetur,

ſpeciem priùs deſumit ex objecto: qua diſtinctione omnes authoritates, quæ ſpecie tenus videntur oppoſitæ, conciliatu facillimæ ſunt. Ad alium locum dicendum cum Cajetano, S.Præceptorem nomine actus exterioris intelligere actum imperatum, ſive ab alia potentia, ſive à voluntate elicitum: per interiorem verò actum intelligere imperantem, quia ſicut actibus aliarum potentiarum accidit ordinari in ulteriorem finem, ita & actui interiori voluntatis; nam ideo S.D. aſſerit actum exteriorem ordinari ad finem, quia interior comparatur ad illum ſicut formale ad materiale: patet autem ex eodem S.Thoma ſuprà, *quaſt.* 13.*art.* 1. quod actus imperans comparatur ad imperatum ſicut formale ad materiale: unde pro eodem accipit actum exteriorem, & actum imperatum. Cùm ergo ait actum interiorem ſpecificari à fine, *quia finis eſt objectum voluntatis*, illa cauſalis intelligenda eſt de fine ut abſtrahit à fine operis, vel operantis; & ita univerſaliter verum eſt, finem eſſe objectum voluntatis; finem quidem operantis reſpectu voluntatis imperantis, finem verò operis reſpectu voluntatis imperatæ.

Cum verò tradit S.Doctor, bonitatem ex objecto contineri ſub ea quæ eſt ex fine, tanquam ſpeciem ſub genere, facilè verum eſſe probatur, quando bonitas ex objecto nonniſi ratione diſtinguitur ab ea quæ ex fine petitur, ut cùm bonitas abſtinentiæ ordinatur ad finem temperantiæ; quia tunc bonitas ex fine eſt eſſentialis, utpote indiviſa ab ea quæ petitur ex objecto. Si autem ſit diverſa bonitas, tunc eſt difficilius explicatu, quomodo finis ſit genus. Id tamen dupliciter intelligi poteſt. Primò bonitas finis di-

citur generica, quia ut vidimus libro præcedenti, *differt.2. cap.1. specul. 2.* finis est universale & genus, non in prædicando, cùm finis sit circunstantia, genus verò ad substantiam pertineat; sed in causando, sicut Sol est causa universalis corporalium, & sicut justitia legalis respiciens bonum commune alias virtutes ad finem boni communis ordinat, religio ad cultum Dei, charitas ad ejus bonitatem. Quia ergo finis subjicit sibi media, meritò genus & universale in causando nominatur, subindeque bonitas ex illo petita generica dicitur. Secundò explicari potest cum Conrado, bonitatem finis appellari genericam, non in stricta, sed lata acceptione, quatenus nimirum genus sumitur pro quacumque re communicabili multis; bonitas autem finis, putà quæ à charitate profluit, in actus justitiæ, misericordiæ, aliosque effunditur, per se quidem in actus virtutum infusarum sibi subordinatarum, per accidens verò in actus virtutum naturalium & moralium.

Ad rationem à priori dicendum, motivum adæquatum eliciendi actum ex objecto bonum non esse solam finis honestatem; per se enim voluntatem allicit objecti boni rectitudo, etiamsi in finem ulteriorem non referretur; quia non puri medii, sed finis intermedii rationem habet, à fine quidem dependentem, sed in proprio sinu interna bonitate gaudentem: unde & actus imperatus habet & rationem intentionis respectu finis intermedii, & electionis, prout objectum quod prosequitur fini superiori subjicit; aliàs ille actus non haberet duplicem bonitatem, quod non negat Valentia cum quo in præsenti disputamus. Nec est simile quod subjungitur de

assensu conclusionis, quia objectum conclusionis non habet rationem scibilis, nisi prout substat lumini principiorum; unde nec assensum conclusionis specificat, nisi ratione medii, propter quod assentitur: at verò honestas objecti per se bona est, per se nata allicere appetitum, & etiam à fine extrinseco minimè dependet, licèt ei supponi possit. Objectum quippe virtutis per se amabile est. Unde aiebat Seneca epist. 114. *Justum esse gratis oportet, non est quod expectes, quod sit justæ rei pretium majus, quàm justum esse.*

Ad rationem à posteriori dicendum, omnes illos, qui enumerantur, actus distingui specie ex intentione operantis, non præcisè quà intentio est, sed prout finis intentus refluit & transit in conditionem objecti, sicque intrinsecam causat in actibus diversitatem; quando nimirum finis operantis, qui solet objecto esse extrinsecus, objectum ipsum ingreditur, & quadantenus in illo imbibitur. Et ita contingit in proposito. Cùm enim mendacium sit prolatio falsi cum intentione fallendi, planum est, intentionem pertinere ad objectum mendacii.

Quartum ratio radicalis est, quia cùm lingua sit interpres mentis, expandens quod in mente latet, speciale est omnibus peccatis linguæ pro distinctione intentionis distinctam habere malitiam, quia ad mentis, cordisque cogitationes & intentiones exprimendas verba sunt instituta. Et ideo linguam appellat Jacobus *universitatem iniquitatis*, quia verbis omnes cordis sordes, omnes mentis noxæ; omnes obliquarum intentionum putores veluti apertis emissariis, & cloacarum ostiis funduntur. Idcirco Sancti custodiam ori, & ostium circunstantiæ labiis ponere

tam seriò, tam crebrò monent: quia periculum est non solùm falsa, sed etiam vera sine cautela dicere: quia in multiloquio non deest peccatum, in silentio vix adest. Alligant ergo Sancti sermones suos, advocant ad limam potiùs quàm ad linguam, ut sit gravitas in sensu, in sermone pondus, in verbis modus; ne per verba se inaniter lingua solvat, cùm restringi debet; aut cùm loqui utiliter potest, semetipsā pigrè restringat; ne aut laxa in vitium defluat, aut arctata nimis ab utilitate torpéscat; ne sint loquutione præcipites, & quod volatilis animus citò concipit, levior protinus lingua prodat; ne per multiloquium exteriùs sparsum cor vim intimæ considerationis amittat. Audiamus Senecam epist. 40. *Summa summarum hæc erit tibi, tardiloquentem te esse jubeo. Imago animi sermo est: qualis vir, talis oratio.* Audiamus meliùs clamantem Bernardum: *Tenerum membrum lingua, & tamen vix teneri potest. Levis sermo, quia leviter volat, sed graviter vulnerat: leviter transit sed graviter urit: leviter penetrat, sed non leviter exit: leviter profert, sed non leviter revocatur: facilè volat, ideò charitatem facilè violat.* Legesis cap. 1. & 3. Epistolæ Jacobi.

Inferes 4. bonitatem quam actus habet ex circumstantiis esse etiam accidentalem, utpote non minùs adventitiam illi quæ est ex objecto, eâ quæ est ex fine: & idem proportionaliter dicendum est de malitia. Nec obest quod aliquando circumstantiæ mutatio novam & distinctam speciem invehat; quia quando duæ species morales ordine quodam afficiunt actum, una dicitur accidens respectu alterius, nimirum ea quæ supervenit. Non obest etiam, quod bonitas, vel malitia ex circumstantia aggravante petitæ sint

partes, vel modi intrinseci ipsius substantiæ actus, putà duratio, intensio, &c. Quia illæ circunstantiæ non afficiunt actum individualiter sumptum, nisi accidentaliter: cujus signum est, quod modò major, modò minor intensio, aut duratio in actu invenitur. Variatur enim quotidie judicium, & in contrarium vertitur, sæpeque mutatur animus nondum habens vigorem suum. *Mirum* enim *non est*, inquit Magnus Gregor. lib.12. cap. 24. *si quis bona inchoet; sed valde mirabile est, si intentione recta in bono opere perduret.*

Inferes 5. quantitatem bonitatis actus imperati aliquando commensurari bonitati actus imperantis, aliquando illi non correspondere. Etenim si actus imperatus consideretur ut tendens ad proprium objectum, tunc non est necesse quod bonitatem actus imperantis adæquet, sive quoad substantiam, sive quoad intensionem; quia objectum imperantis potest esse nobilius, subindeque nobilior erit entitativè actus imperans; & fine intensè amato, potest deinde medium, quod est objectum actus imperati, remissè appeti. Si verò actus imperatus reduplicativè consideretur ut tendens & relatus in finem actus imperantis, tunc bonitas imperantis refluit & redundat in actum imperatum, & quoad substantiam, & quoad intensionem; quia quanto finis actionis est excellentior, tanto & præstantior est actio; & qui desiderat intensè finem, media etiam ut conducunt ad finem ardenter concupiscit. Si verò intensio actus imperantis comparetur ut objectum ad actum imperantem, tunc intensio non derivatur in actum imperatum actu exercitum: v.g. si quis intendat elicere intensis-

simum actum amoris Dei, non propterea intensissimi amoris fervorem & meritum continuò habebit, si in exercitio tepidum actum amoris eliciat. Unde sequitur, quemvis non mereri quantum mereri intendit; quia quantitas meriti non petitur ex eo quod concupiscat desiderare; sed ex quantitate, intensione, & sinceritate actus exerciti. Qua in re multi semispirituales persæpe falluntur, qui magno se Dei amore flagrare confidunt, quia desideriis æstuant, quæ tamen in praxim nequaquam redigunt. Vellem, inquiunt, ut nihilo minus quàm Seraphim arderem igne Dei & igne Deo, utinam Apostolorum zelum, Martyrum constantiam, Virginum candorem exprimerem. Bene est, sed si velles, cur non vis? Cur tepidus es? Cur minima negligis, qui tam magna animo & superficie cogitationis revolvis? Cur tam citò, dum tentaris, & fine mora proruis, qui magnis in speciem conatibus ad summa pervenire moliris? Timeo ne igne volatico fatuæ vanitatis ardeas, non solido genuinæ charitatis. Timeo ne ex illis sis, quorum graves culpæ superducta specie virtutes imitantur, quia imaginaria eorum pietas non solùm in pœnitentiam non humiliat, sed etiam superbiâ inflat. *Plerumque*, inquit Magnus Greg. lib. 1. in Ezech. hom. 5. *impetus carnis se sub velamine spiritalis impetus palliat; & quod carnaliter facit, mentitur sibi ipsa cogitatio, quia hoc spiritaliter facit. Et quamvis* (addit part. 1. Pastoral. cap. 9.) *hoc elationis intentione appetunt, operaturos tamen se magna pertractant: fitque ut aliud in imis intentio supprimat, aliud tractantis animo superficies cogitationis ostendat. Nam sæpè sibi de se mens ipsa mentitur, & fingit se de bono opere amare quod*

non amas, de mundi autem gloria non amare quod amat.

Reflexio.

Si ad bonum opus & intentio recta, & objectum bonum, & circunstantiæ debitæ exiguntur, profectò ponentes corda nostra super vias nostras, videbimus cum Aggæo Propheta nos seminare multùm, sed inferre parum; comedere, & non satiari; bibere, & non inebriari; operiri, & non calefieri; mercedes congregare, & eas in sacculum pertusum mittere, vel in dolium perforatum. In primis igitur huc noster animus, huc nostra intentio tendat, ut quidquid boni agimus, in Dei honorem & laudem sedulò referamus: quia *quidquid agitur*, inquit Magnus Gregor. lib. 1. in Ezechiël. hom. 7. *id radice intentionis pensandum est, quo merito apud judicium Creatoris habeatur. Cùm enim*, addit lib. 1. Dialog. cap. 10. *perversa est intentio quæ præcedit, pravum est omne opus quod sequitur, quamvis esse rectum videatur.* Si verò Dei gloria unus sit scopus, non solùm sancta perficiuntur, sed indifferentia & humana justa fiunt & divina. *Radix sit intus dilectionis*, inquit August. tract. 7. in epist. Joan. *non potest de ista radice nisi bonum existere.* Quid prodest altam virtutis arborem erigere, si radicem ejus inanis gloria arefaciat? Cùm teste Bernardo, Deo quodammodo insulsa sit quævis operatio, *nisi omnium quæ agimus & patimur, ipse sit causa.* At quomodo Deus est nobis causa agendi, qui propria commoda tam avidè quærimus, proprium honorem tam anxiè ambimus, tam jucundè excipimus.

Illéne verè canere potest illud propheticum: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*, qui omnia ad proprium referens honorem in omnibus vult videri, nesciri odit, extolli avet, externa pietatis opera, si quæ edit, & quæ offert Ecclesiæ munera, sexcentis sui nominis titulis, familiæ tesseris, nobilitatis insignibus, Majorum inscriptionibus, Deo vacuus opplet. Et tamen Deo non tam munus quàm affectus placet, ut duarum viduarum exemplo claret, quarum altera victu modico Eliam pavit, altera duo minuta in gazophylacium misit. Quia ut ait Ambros. lib.1. offic.cap.30. *Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Vides quàm moralem judicem habeas, te consulit quomodo opus tuum suscipias, mentem tuam priùs interrogat.* Illéne sincerè Deum quærit, qui omnia propriis emolumentis metitur, ita propriorum avarus commodorum, ut nullam aliorum rationem habeat; quasi solus terræ spatium occupaturus sit, aliis è toto terrarum orbe exulaturis?

Certè cùm video non paucos (quotidie autem flentes videmus) sibi solis optare quidquid illustre, quidquid splendidum, quidquid utile in Republica Christiana invenitur; ubique non modò primos, sed & solos esse peroptare, ut soli luceant, soli micent, soli colantur, aliis quibuslibet inumbratis; cùm, inquam, hæc video, cum August. *tract.27. in Joan.* concludo: *Vix quæritur Jesus propter Jesum.* Certè si Jesum propter Jesum quæreres, si non quæ tua sunt, sed quæ Jesu Christi concupisceres, utique gauderes ab aliis quibusvis gloriam Dei propagari, cùm sit messis multa, operarii autem, saltem boni, &

fideles dispensatores, pauci. Ubinam gentium sumus, & quonam in sæculo nati sumus? Multi bona operari satagunt, sed per alios sancta patrari ægrè ferunt: & tantum abest ut aliorum commodis aliquid cum propria incommoditate præstent, ut omnes vel maximè suis commodis cum aliorum incommodo consulant. Clerico Regularis, & Religioso Clericus invidet, eorumque *nonnulli sunt*, ut Gregorii *lib. 1. dialog. c. 10.* verbis utar, *qui idcirco bona facere student, ut gratiam alienæ operationis obnubilent*. Si unus Dei honor in se & propter se placeret, parum tua referret an à Presbytero, an à Monacho, sive albo, sive nigro, an à laïco obveniret. Mosem imitare re *Num. 11.* objurgantem Josue: *Quid æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum.* Et Jacobum audires seriò & Apostolicè increpantem cap. 3. *Si zelum amarum habetis, & contentiones sunt in cordibus vestris, non est illa sapientia de sursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.* Magno Gregorio obtemperares *lib. 22. Moral. cap. 16.* monenti: *Pia Pastorum mens, quia non propriam gloriam, sed authoris quærit, ab omnibus vult adjuvari quod agit. Fidelis prædicator optat, si fieri valeat, ut veritatem, quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent.* Augustino pareres in Regula dicenti: *Charitas enim, de qua scriptum est, quod non quærit quæ sua sunt, sic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponit.* Succinit Bernard. homilia de discipulis Emaus: *Charitas nescit angulum, non amat proprium, deservire desiderat utilitatibus singulorum.*

Itaque exigitur planè intentio pura, sed sola non sufficit, nisi boni objecti sequatur electio;

quia ut dissertatione superiori vidimus ex Bernardo, ut rectus sit intentionis oculus duo requiruntur, nempe *charitas in intentione, & in electione veritas*, & quod de se malum est, nulla potest intentione honestari; non enim facienda sunt mala, ut veniant bona.

Necessaria etiam est prudens circunstantiarum consideratio, & matura ponderatio, præsentia ordinans, futura prævidens, præterita recordans, & quæ possunt contingere, cuncta secum proponens, ut nihil à nobis prodeat subitum, nihil præceps, nihil incautum. Quia ut Gregorius, Bernardus, aliique Patres tradunt, quanto majora timentur esse dispendia, tanto promptior & perfectior debet esse cautela. Minùs enim jacula feriunt quæ prævidentur, & tolerabiliùs mala mundi suscipimus, si contra hæc per providentiæ clypeum munimur. Maximè verò in cunctis debet præesse discretio virtutum moderatrix, affectuum ordinatrix, doctrix morum, quæ omni virtuti ordinem ponit, modum tribuit, decorem & perpetuitatem confert: quam si tollis, & virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis convertetur, exterminiumque naturæ. Ex studio namque arcus interdum distenditur, ut in tempore cum utilitate tendatur. Tutiùs, teste Chrysostomo, interdum chorda remittitur, quàm nimium protendatur; quia remissa artificis peritiâ citiùs convalescit, quàm semel rupta ejusdem artificio reparetur. Cunctam ergo disciplinam moderetur æqualitas discretionis, ne vel nimia remissio nutritiva sit criminum, vel impia discretio sit parricida virtutum. Benè Seneca epist. 107. *Optimum est pati quod emendare non possis, & Deum*

fine murmuratione comitari. Sed meliùs Papa Gregorius *lib.24. Moral.cap.5.* loquens de Prælatis: *Necesse est ne is qui præest vigilanter inspiciat, ne jura debitæ potestatis immoderatiùs exigat, ne disciplinæ jus mutetur in rigorem superbiæ; & unde à perversitate subditos restringere poterat, inde magis invenientium corda pervertat. ::: Indè se qui præsunt circumspiciant, ut sibi, & subditis vivant; ut subditorum animadvertenter culpas corrigant, nec tamen per vim ejusdem animadversionis intumescant; ut quædam leniter correpta tolerent, nec tamen disciplinæ vincula eadem lenitate dissolvant; ut quædam tolerando dissimulent, nec tamen ea crescere dissimulando permittant.* Si hæc discretionis temperatura fortis & suavis, intrepida in perditos, plusquam mitis in humiles adhiberetur, citò ad primam observantiam Regulares revocarentur, citò restauraretur Clerus, citò in officio continerentur Christiani. Væ ergo, væ Prælatis negligentibus, væ cæcis ducentibus, væ cæcis sequentibus. Si Episcopus, si Pastor, si Rector quilibet & Deum præ oculis pura intentione haberet, & bona semper eligeret, quia est in statu perfectionis, & prudentiâ spiritus omnia condiret, si ministerium suum impleret arguendo, obsecrando, increpando in omni patientia & doctrina, tandem aliquando collapsam disciplinam resarciret. Sed *qui honorem prælationis & dignitatem amplectant, innumeri sunt; qui verò laborem ministerii appetant, pauci*, inquit alicubi Gregorius Magnus.

SPECVLATIO II.

Actus exterior nullam intrinsecam bonitatem actui interiori sincero & efficaci superaddit. Commendatio vitæ interioris.

PLures Patrum sententias hanc speculationem apertè significantes reflexione proxima referemus, interim eam hac ratione demonstramus. Sola potentia libera capax est moralitatis, sive bonitatis, aut malitiæ; cùm sola subjiciatur regulis morum, quibus minimè subduntur actus necessarii, ut ex prædictis manifestum manet: ergo solus actus interior est formaliter moralis, exterior verò extrinsecè, denominatione ab interiori petita: Sed actus qui non est intrinsecè moralis, non potest augere intrinsecam bonitatem: Ergo actus exterior nullam intrinsecam bonitatem actui interiori superaddit; actui, inquam, sincero & efficaci, quia inefficaci & semipleno voluntatis motui actus exterior adjicit bonitatem; non ex propriis actus exterioris meritis, sed ex conjunctione ad interiorem efficacem unde derivatur. Quare qui vellet diligere Deum, sicut Beatissima Virgo, non tamen æquè mereretur ac Deipara; quia non peræquè intenso efficacis amoris fervore flagraret:

Intelligitur etiam assertio, modò actus interior conjunctione ad opus non fiat intensior & diuturnior, quod sæpè contingit tam in actibus

bonis quàm malis. Et in hoc sensu veridicè dixit Augustinus lib.13.de Trinit. cap.6. *Mala voluntate vel solá quisque miser efficitur, sed miserior potestate, quá desiderium mala voluntatis impletur.* Quia nimirum dum potentiæ exteriores proniores sive ad bonum,sive ad malum redduntur, suavior efficitur operatio, subindeque amabilior; unde crescit actus interior experientiâ operis. Et etiam, quia dum exercitii sentitur difficultas, crescit voluntatis conatus, ut obicem vincat,rumpat moras, teporem excitet,tollatque fastidium. Quod si voluntas eadem permanere supponatur, nulla procul dubio bonitas interna superaddetur; quia ut S. Thomas *in 2. dist.40.q.1.art.3.* scribit: *Actus exterior nihil adjungit ad præmium essentiale; tantum enim meretur qui habet perfectam voluntatem aliquod bonum faciendi, quantum si faceret illud; ut si facit unum actum, quantum si faceret multos, voluntate æqualiter perfectá manente.*

Dices: Actus interior & exterior prohibentur distinctis præceptis, donantur etiam diversis præmiis, si boni sunt,& differentibus pœnis puniuntur, si mali sunt. Nam in Decalogo non solùm adulterium & furtum prohibentur, sed etiam concupiscentia alienæ & alieni. Duorum æqualem habentium audiendæ Missæ, vel ad sacram Synaxim accedendi voluntatem, sacra participans majorem percipit fructum. Qui revera jejunio corpus affligit magis satisfacit debili,vel impedito voluntate jejunandi in actum se non exerente. Item aureola Martyrii non confertur nisi actu passo, secus verò illi qui æquali, vel etiam majori moriendi pro Christo voluntate æstuaret, quæsita etiam totis viribus patiendi

pro causa religionis occasione. Denique per actum exteriorem irregularitas, excommunicatio, carcer, obligatio restituendi incurruntur; quibus tamen pœnis sola peccandi voluntas quamlibet efficax minimè plectitur.

2 Respondeo præceptorum distinctionem malitiæ diversitatem non arguere, quando ex eodem motivo statuuntur. Patet autem actum internum & externum à Deo eadem de causa vel præcipi, vel prohiberi. Fuit tamen conveniens, ut concupiscentia cordis, & exequutio nefandi operis diversis præceptis vetarentur, ne carnales homines sufficienter divinæ legi crederent obtemperare, si ab externis se facinoribus continerent; & divinæ legis immaculatæ convertentis animas puritas commendaretur, quæ non solos externos corporis, sed cordis potissimùm motus componit.

3 Ad exempla subjuncta dicendum, eum qui sacris, venerandisque mysteriis interest, vel potitur, non ideo majorem obtinere fructum, quia actu exteriori interno bonitas accrescit, sed quia gratia ex opere operato profluit ex fontibus Salvatoris, quâ effusione carent, qui ad Sacramenta non accedunt. Ad id quod subditur de satisfactione & aureola martyrii: respondeo, satisfactionem & aureolam non requirere opus magis meritorium, sed magis pœnale; quia congruum est ut actuali laboris experimento aliquod speciale solamen, aut decus respondeat. Unde sæpe contingit opus magis meritorium esse minùs satisfactorium, proindeque satisfactio & aureola sicut non sunt majoris meriti essentialis signa, ita nec majoris bonitatis. Plectuntur autem actus externi ab Ecclesia, quia de internis non judicat;

seu Deus qui scrutatur renes & corda, non minori afficiet pœna voluntatem efficacem mali, quàm operis exequutionem, quia apud eum voluntas pro facto reputatur, juxta illud Servatoris Matth. 5. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Unde Aug. lib. 1. de lib. arbitr. cap. 5. *Si cui non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum cupere, & si potestas detur, facturum esse, non minùs reus est, quàm si in ipso facto deprehenderetur.*

Instat Pontius ratione quæ sibi, ut ait, est unicum suæ sententiæ fundamentum: Actus malus externus superaddit malitiam actui interno, quia aliàs non teneremur exprimere in confessione actum externum, v. g. homicidium aut adulterium, sed sufficeret si diceremus nos habuisse efficacissimum patrandi peccati desiderium; si enim actus externus non augeat malitiam, nec peccatorem vituperabiliorem efficiat, nulla esset ratio cur externum opus exprimeremus. Non ut gravitatem & intensionem actus interni aperiremus, quæ sufficienter exponitur, dum dicitur tale extitisse desiderium quod ad operis positionem sufficeret. Non ad videndum an peccator sit obnoxius restitutioni; nam pœnitens potest firmissimum restituendi propositum habere, & multa sunt peccata ex quibus non oritur restituendi obligatio, ut violatio festi, & pollutio voluntaria. Non propter scandalum inde sequutum; nam sæpe nimis peccata externa clam peccator perpetrat. Uno verbo, non tenemur aperire in confessione, nisi quod requiritur ad explicandam speciem & numerum peccatorum: atqui si actus externus non addit malitiam interiori; expri-

mendo solùm internum cum suo objecto & circūnstantiis, explicat quis speciem & numerum suorum peccatorum, tametsi non explicet externum: ergo non tenetur externum exprimere. Quod si actus externus malus aliquid malignitatis adjiciat interiori unde procedit, idem de actu bono perspicuum erit, cùm sit par utriusque ratio.

Respondeo nihil omninò referre ad hoc ut actus externus sit in confessione aperiendus, quod interiori malitiam superaddat, modò revera malus sit, sive denominatione intrinseca, sive extrinseca à malitia interiori petita. Quia præceptum confessionis abstrahit ab eo unde malitia proveniat, sed quodvis opus malum imperat aperiri. Quare non propter illas duntaxat rationes, quæ inter arguendum referuntur, peccata externa aperire tenemur; sed propter Dei præceptum, quo actus externos explicandos juberi continens Ecclesiæ usus & praxis demonstrat. Cujus præcepti ratio sufficiens est voluntas Legislatoris, quæ peccatores ad illud onus astrinxit. Convenientia tamen præcepti non deest, quia nunquam perfectè efficacia voluntatis explorari potest, nisi per operis exequutionem; nam *à fructibus eorum cognoscetis eos*, & sæpe mens sibi interiùs blanditur, sibique videtur velle quod reapse non vult, saltem plena & consummata voluntate.

Pro solutione aliarum objectionum adverte, quod licèt bonitas objectiva priùs inveniatur in actu externo debitis circunstantiis vestito, in quantum proponitur voluntati à ratione ut quoddam bonum apprehensum refundens bonitatem in actum interiorem, qui ab objecto spe-

cificatur; tamen bonitas formalis, quæ convenit actui prout est tendentia in finem & alias circunstantias, primordialiter convenit actui voluntatis, unde in actus externos derivatur. Adverte iterum, difficultatem posse adhuc urgeri contra nostram sententiam; tum quia secundùm aliquos actus appetitus sensitivi participant internam libertatem, subindeque distinctam bonitatem & malitiam ab ea quæ convenit actibus voluntatis: tum quia secundùm alios voluntas movendo alias potentias influit & imprimit aliquid reale in illas, subindeque bonitatem, vel bonitatis internæ aliquem radium derivat. Sed quia gemina hæc difficultas supponit multa alibi discutienda, ideo non possumus hic in ea dissolvenda immorari.

Atque hinc sponte fluit vitæ interioris, seu internæ conversationis, quæ vitæ spiritalis medulla est, commendatio, necnon Angelicæ præstantia doctrinæ, quæ Deum docet in spiritu & veritate adorare, dum totam honestatem, totum meritum solis actibus internis robustis asserit. Felix ergo, ut prosequitur Bern. *lib. de interiori domo*, qui interiorem domum, id est conscientiam ædificat, dum in pace Christi fundatus, & in Dei amore solidatus, si exteriùs bella patitur, interiùs tamen non turbatur; si molestiæ foris perstrepunt, tamen usque ad silentium intentæ quietis non irrumpunt; quoniam gustu internæ dulcedinis tactus, intus colligitur, intus Deum possidet, & in externa sese fundere non valens, totus per amorem intus quiescit. Facit Deo sanctuarium, dignum parat habitaculum, & domum cordis sic à peccatorum sordibus studet emundare, ut nec ratio decepta, nec voluntas

perversa,

perversa, nec memoria sit inquinata. Ibi sapientia ædificat sibi domum conscientiæ, erigitque columnas septem, bonam nimirum voluntatem, gratam beneficiorum memoriam, cor mundum, animum liberum, spiritum rectum, mentem devotam, rationem illuminatam.

In primis intus erigitur columna bonæ voluntatis. *Nam*, inquit cap. 8. *primum & principale bonum bona voluntas esse cognoscitur. Primum, quia à bona voluntate bonum omne inchoatur: principale, quoniam bona voluntate nihil hominibus utilius datur. Voluntas bona nec dari potest invito, nec auferri nisi volenti. Quantum vis, tantum mereris: quantum crescit voluntas tua bona, tantum crescit meritum tuum. Ita est, piissimus & misericordissimus Pater in eo redemptionem nostram posuit, in quo nullus nisi velit, potest egere. Amare namque homines æqualiter possunt, & divites & pauperes, etiamsi pecuniam æqualiter dare non possunt. Voluntas tamen bona non est, si non operatur quod potest.*

Excitatur deinde memoria beneficiorum Dei, qui bona tribuit, in periculis constitutos clementer eripuit, peccatis vinci non potuit, oblitos sui de se admonuit, aversos à se revocavit ad se, venientes benignè suscepit, pœnitentibus indulsit, perseverantes custodivit, stantes tenuit, cadentibus ne colliderentur, manum supposuit, malas delectationes in amaritudinem convertit, salubriter amaricatis consolationes tribuit, tribulatione purgatis quietem restuit & pacem. Anima ergo intus collecta memoriam suavitatis Dei eructans recogitat quanta sibi Deus impertitus est, non roganti aut desideranti, sed ingrato, sed recusanti, & penè invito. Quidni omni mo-

mento Dei recolat beneficia, cùm nullum fit momentum quo non ejus obruatur misericordiâ? Gratiarum memoriam fequitur cordis munditia, ut eum toto corde diligamus, à quo tanta beneficia accepimus. Munditiam cordis comitatur libertas animi, ut nulla perturbatione concuffus, nullis capiatur illecebris, nullis frangatur moleftiis, fed poffit cùm voluerit, aut fibi intendere, aut proximiorum faluti infervire, aut in cœleftium contemplatione quiefcere. Ex libertate mentis profluit fpiritus rectitudo, obliqua & tortuofa ad amuffim applicans; quia dum intra fe habitat, nec exit, mentis fpeculum quotidie infpicit, quotidie tergit, quotidie tenet, quotidie cuftodit; infpicit, fi quid difplicet Deo; tergit, ut nihil remaneat, quod offendat Deum; tenet, ne deorfum corruens, & terrenorum affectu fordefcens recedat à Deo; cuftodit, ut quotiefcumque intrare voluerit, receptaculum mundum inveniat Deus. Rectitudini fpiritus adjungitur mens devota, totum abforbens affectum, nonnifi JESUM, & ea quæ funt JESU fentiens; cuncta quæ adfunt, tanquam non fint confiderans, fola interiora amat, folis cœleftibus inhiat, foli divinorum incumbit amori. Mentem devotam veri luminis perfundunt radii, & fcientiæ Sanctorum plenitudo, quia dum feipfum animus fedulò intuetur, furgit in Deum. *Præcipuum enim, & principale fpeculum ad videndum Deum, eft animus rationalis intuens feipfum. Si enim invifibilia Dei per ea quæ facta funt intellecta confpiciuntur, ubi quæfo, quàm in ejus imagine cognitionis ejus veftigia expreffiùs impreffa reperiantur?* inquit laudatus Pater.

Bonum eft, Lector, bonum eft nos hìc effe;

Quàm fortunata anima, quæ ad dilecti sui adventum summo cum desiderio semper inhiat; semper parata & expedita est, ut pulsantem cœlestem sponsum absque ulla dilationis injuria suscipiat, ut vocanti cum omni alacritate occurrat, ut ingredientem toto amore complectatur, ut sola deinde cum solo moretur, & exteriorum omnium oblita ejus duntaxat dulcedine perfruatur! Quàm suave ascensiones in corde suo disponere, mentis excessu experiri, quoniam suavis est Dominus, meditatione assurgere in contemplationem, contemplatione in admirationem, admiratione in mentis alienationem!

Attende ergo tibi, Lector Theologe: vitæ interiori seriam operam da, loquere ad Deum intra te, & loquentem ad te Deum intus audi. Spiritus enim Deus est, spiritus & anima tua, & habent ambo linguas suas, quibus sese vicissim alloquantur. Verbi lingua favor dignationis, animæ lingua fervor est devotionis. Verbum Dei loqui ad animam, est infundere unde illa amet, & confidat amari: animam loqui ad Deum, est mirari dignationem, & stupere ad gratiam. *Loquutio Verbi, infusio doni*, ait præfatus Doctor Mellifluus serm. 45. in Cant. *responsio animæ, cum gratiarum actione admiratio. Et idcirco plus diligit, quòd se sentit in diligendo victam; & ideo plus miratur, quòd se præventam agnoscit.*

Ejusdem interioris vitæ inchoatam felicitatem alibi sæpe, sed nominatim homilia de duobus discipulis euntibus in Emaus, explicat idem doctus à Domino Bernardus, cujus tibi succum, detractis nonnullis, additis aliis, claritatis gratiâ verbis, Lector, eliquabo; utinam tibi, & mihi interdum liceat experiri. Convertere anima

mea in requiem tuam: elige intus conversari cum Deo tuo, cujus dulcor præsentiæ omnem excedit eloquentiam, totam absorbet conscientiam, & transformat in supernæ jubilationis imaginem, & deliciarum cœlestium novitatem. Quàm mira suavitas, quæ totas inebriat medullas animæ! Quàm dulcia faucibus mentis Dei loquentis ad cor eloquia, ex quorum singulis verbis sentitur quidam ignis erumpere, qui totos depascit angulos amantis conscientiæ; cùm nimirum per orationem illuminatur meditatio, in meditatione exardescit oratio, & in contemplatione suspenditur admiratio. Meditatio ruminat beneficia, quæ ante mentis oculos digna cum gratiarum actione reducens, & in vasculo pectoris pistillo crebræ considerationis conterens, igne sancti desiderii suavissimè inardescit. Oratio verò fundit suspiria, piæ devotionis stillat aromata, tota resolvitur in lamenta. Contemplatio autem radius est suavissimus, quo anima per cincinnum capitis elevatur, cum meditatione exardescente, & oratione scintillante. Unde nascitur in corde jubilus quidam, scilicet mellifluus cordis rivus, quem nemo scit, nisi qui sentit, nec etiam ipse qui sentit, quia citò pertransit. *Felix hora, sed brevis mora, qua factum est silentium in cœlo quasi media hora. Norunt experti quæ dico, qui hæc experientia suavitatis intimè didicerunt.* Quando nimirum erumpit de medio ignis decori contemplationis radius, & scintillæ quasi æris candentis, suspiria scilicet conscientiæ jubilantis. Quando effunditur stilla dulcedinis totam mentem inebrians, totam mentis latitudinem novis deliciis coangustans: quando Deus cordi illabitur, & interiùs loquens amo-

ris subministrat incendia, & quasi oleum projicit in flammam. Quando illo, quem diligimus, nec videmus, ad memoriam reducto, dulcis dolor augmentatur, & amor semimortuus in caminum prorumpens de igniculo, purus in medullis reviviscit, & refloret. Deus, Deus quantas jubilationes concepta de tua absentia tristitia gignere solet! Et quàm suaves suavitates ruminatæ, & quàm dulcia suspiria tunc percurrunt in corde! *Bone* JESU, *quàm jucundo consolaris susurro, quos de tua vides absentia contristatos! Quàm libenter astas orantibus, assistis suspirantibus, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos! Quàm jucundus latitas post parietem nostrum, ut audias voces orantium, & dulcescant tibi dolores diligentium, de pœnis rideas innocentium!*

Si hæc aliquando rerum experirere, Lector, quàm libenter exteriora contemneres! Quàm ardenter ad regnum Dei, quod intra nos est, quodque non est esca & potus, sed gaudium & pax in Spiritu sancto, suspirares! Quàm festinè & festivè ante lucem surgeres ad quærendum dilectum, ut vigiliis interesses, ut effunderes cor tuum coram Domino, ut cœlestibus abundans deliciis super hoc expavesceret cor tuum, & dulci suavitate moveretur de loco suo; ut in lectulo etiam tuo quæreres per noctes quem diligit anima tua, & ad ejus loquelam liquesceres. Scaturire enim solent sponsi verba teneritudinem amoris, & quasi mustum quod dirumpit novas lagunculas, de medullis procedere diligentis. Solet inæstimabilis redundare in labiis intus loquentis sermonis elegantia super mel & favum, & dulcescere ejus eloquium super omnia aromata.

Solet inter gratiosa susurra, inter devota suspiria non diu abscondere multitudinem dulcedinis suæ, quam abscondit timentibus & diligentibus se. Solet per occultam inspirationem, per sacram psallentium conspirationem, per Scripturæ sacræ lectionem tristitiam in jubilum commutare. Quod si aliquando recedere, & ab oculis evanescere videatur, sentitur quidem dolor, sed suavis, utpote de amoris fonte promanans. *Mira res, cùm incipit Magister cordi dulcescere, tunc fugit, ut de absentia sua faciat nos dulciter dolere. Tales sunt amoris deliciæ.*

Quod si nondum tam felicis experientiæ gustum noveris, si quadam duritiâ cor tuum senseris indevotum, insta orationibus, intende meditationibus, ingere te vigiliis, sint oculi tui sicut piscinæ in Hesebon præ multitudine lacrymarum, indeficienti & sacra obstinatione vince Dominum majestatis, & dic ei, ut maneat tecum, quoniam advesperascit. Quia nimirum te obnubilant tenebrarum angustiæ, te confundit mœror tristitiæ, omnes mentis angulos ventus tentationis concutit, timor & tremor venerunt super te, contexerunt te tenebræ, & infirmata est in paupertate virtus tua. Ad ipsum ergo clama, ne cesses; ad eum intenti sint oculi tui, de multitudine miserationis ejus concipe fiduciam, ne tradat animam confitentem sibi potestatibus tenebrarum. Viriliter age, confortetur cor tuum, & sustine Dominum, & orietur ut lucifer splendor ejus, cùm te consumptum putaveris; si enim instantibus & humilibus precibus eum advoces, veniet, & non tardabit, & tunc dulciter coges eum ad manendum, invitabisque ad cœnandum, juxta quod scriptum est: *Si quis aperuerit mihi*

januam, intrabo ad eum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum.

REFLEXIO.

Non minùs solves, Domine, non minùs solves, inquiebat è modernioribus viris sanctis nonnullus post exantlatos sine fructu Apostolicæ vitæ labores, quia per ipsum nullo modo steterat, nulla in ipso mora fuerat, quominus felicem sua prædicatio sortiretur effectum. Quantum in se erat, toto corde plantaverat, tota solicitudine rigaverat, sed Deus incrementum non dederat. Quàm bonus, quàm suavis, quàm commodus negotiator Deus, apud quem sincera voluntas pro facto reputatur! Vide quid dixerit Abraham non mactanti filium, sed mactare parato: *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi,* ut dicitur Genes. 22. Et rationem dat Chrysostomus *hom.* 47. quia *quantum ad voluntatem cruentaverat dexteram Patriarcha, perfectumque obtulerat sacrificium; & idcirco Dominus quasi sacrificio reipsa consummato, laudat justum.* Vide quomodo duo pauperis viduæ minuta in gazophylacium missa profusis divitum eleemosynis Salvator prætulerit, quia non operis externi decus, sed efficacem puri cordis respexit affectum. *Viduam,* inquit Cyprian. tract. de operib. & eleem. *cùm videret Dominus, non de patrimonio, sed de animo opus ejus examinans, & considerans non quantum, sed ex quanto dedisset, dixit: Vidua ista plus omnibus misit in dona Dei.*

Profectò malus mercator est, qui non vult cum Deo inire commercium, cui non minùs ac-

cepta est sinceri animi promptitudo, si revera desit operis externi facultas. *Ante oculos Dei*, inquit Magnus Gregor. hom.5.in Evangel. *nunquam vacua est manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate.* A jejunio excusatur infirmus, ad eleemosynam erogandam non tenetur mendicus: sed quonam, obsecro, perfugio utetur, quam speciosam obtendet causam, qui bona caret voluntate? *Quia*, inquit August. in Psalm.105. *si non habet saccus vel arca quod dones, habet cor & voluntas.* Nihil autem facilius quàm velle, sicut nihil utilius benè velle. *Si enim voluntas prompta est*, inquit Apostolus 2. Cor.8. *secundùm id quod habet accepta est, non secundùm id quod non habet.* Age ergo, Lector: euge serve fidelis, animum erige, ne corde cadas, ne mentem despondeas: quæcumque non potes, si verè velis, apud Deum fecisti, à Deo mercedem accipies. *Mens enim boni studii ac pii voti*, inquit Salvian. in prol. lib. de provid. *etiamsi effectum non inveniat cœpti operis, habet tamen præmium voluntatis.*

SPECULATIO III.

Triplex est regula bonæ operationis, lex æterna, ratio recta, & divina voluntas cognita vel per præceptum, vel per inspirationem.

PRima ergo regula est lex æterna, quæ est veluti ratio Dei, quæ de se est firma, constans, invariabilis, quæ sunt conditiones neces-

ſariæ, ut aliquid ſit primum in aliquo genere. Etenim effectus qui pendet à cauſis ſubordinatis, magis à prima dependet, quàm à ſecunda, quia iſta agit in virtute illius. Sed omnis regula creata, ipſa etiam ratio recta ſubordinatur legi æternæ, ſecundùm illud: *Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*, id eſt lumen rationis mentibus noſtris divinitus inſculptum, quatenus eſt participatio vultus & luminis divini, ſeu legis æternæ, dictat nobis quomodo ſit declinandum à malo, & bonum faciendum; ideoque peccatum dicitur, *Dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam.* Ergo prima regula totius honeſtatis eſt lex æterna animabus noſtris ſine magiſtro inſpirata, ſine apparitore intimata. Unde Auguſt. *lib.2. de ſerm. Domini in mont. c.9.* ait: *Nulla anima eſt quæ ratiocinari poſſit, in cujus conſcientia non loquatur Deus.* Et ita agnovit ipſe Tullius *lib.1. de legib.* dicens: *Sapientiſſimorum fuit ſententia, legem neque hominum ingeniis fuiſſe excogitatam, neque ſcitum aliquod eſſe populorum, ſed æternum quiddam, quod univerſum mundum regeret imperandi prohibendique ſapientia.*

Et certè hanc æternæ legis notionem nobis impreſſam eſſe, & in aliqua ſaltem ſui irradiatione conſpicuam, conſtantiſſimum eſt. Veritatis enim inſerta cognitio, innata ad bonum propenſio, & à malo averſio ſunt æternæ legis derivationes, & quædam veluti tranſumpta, & exſcriptiones, quibus & ad æternæ legis notitiam manuducimur, & ad ejus obſervantiam Dei nomine allicimur ac munimur. Quod ſanè arcanum celebriores Philoſophos non latuit, qui propterea felicitatem, *Vitam naturæ convenien-*

tem, definietur. Naturæ autem nomine non solùm rationem intellexerunt, juxta illud Senecæ: *Multos reges, si te ratio rexerit: vis tibi subjicere omnia, subjice te rationi.* Nec solùm pro universi ordinatissima constitutione acceperunt, secundùm illud ejusdem Philosophi: *Quàm suave est eum universo rapi!* Sed etiam legem æternam in mente Dei existentem, & variis in nobis characteribus inscriptam interpretati sunt, juxta illud ab eodem Stoïco identidem repetitum: *Deum sequere. In regno nati sumus, Deo parêre libertas.*

Secunda regula est ratio. Quia bonitas voluntatis pendet ab objecto; objectum autem voluntatis est bonum per rationem propositum, non solùm speculativè, sed & practicè, quatenus & hic & nunc, tali vel tali modo agendum: Ergo ratio recta habet rationem regulæ & amussis, ad quam exigēda & mensuranda est boni operis rectitudo. Unde in progressu rectæ operationis mira contingit circulatio; nam ratio non est recta nisi per conformitatem ad appetitū rectum; & rursus ut appetitus rationalis sit rectus, debet esse conformis rectæ rationi. Qui tamen circulus non est vitiosus, quia ideo appetitus circa media est rectus, quia est conformis rationi debita media proponenti; ratio verò ideo circa media recta est, quia est conformis appetitui recto circa finem; intentio verò finis recta est per conformitatem ad judicium synteresis: judicium autem synteresis per conformitatem ad legem æternam rectitudinem sortitur. Intelligitur autem hæc doctrina de ratione practica, & non tantùm speculativa; sæpe enim contingit quod judicio speculativo existente falso circa media, appetitus rectus est circa illa, ut patet in

illis qui peccant ex ignorantia invincibili, ſicut cùm Jacob acceſſit ad Liam, quam ſuam arbitrabatur: & è contra judicio ſpeculativo exiſtente vero, poteſt appetitus eſſe perverſus, ut patet in eo qui judicans furtum eſſe malum, nihilominus furatur, videns meliora, probanſque, & deteriora ſequens. Verùm id non continget poſt judicium & dictamen prudentiale hîc & nunc præcipiens & informans operationem: quod dictamen intelligimus in præſenti per rectam rationem, quæ etiam revera coincidit cum jure, & lege naturali.

Tertia regula eſt divina voluntas, quæ cùm ſit ipſa rectitudo, ipſa ſanctitas per eſſentiam, illi conformari debet omnis humanæ vitæ rectitudo, juxta illud Aug. in Pſal.32. *Rectum cor habet, qui vult quod Deus vult.* Vnde in omnibus operibus noſtris tenemur ex præcepto dilectionis Dei ſuper omnia eundem finem ultimum, quem habet voluntas divina, vel formaliter, vel virtualiter prætendere, quod eſt ei in genere cauſæ finalis, & in volito formali conformari; quia tunc ad idem ſcopum divina & humana voluntas ſub eadem boni divini ratione collimant. Non tamen ſemper tenetur creata voluntas divinæ in volito materiali conformari; quia licèt omne quod Deus vult ſit bonum per ordinem ad bonum univerſale, quod ipſe, qui eſt proviſor generalis, quærit; illud idem tamen poteſt eſſe malum reſpectu agentis particularis. Hac de cauſa *tomo 1. diſſert. 8. c. 2. ſpec. 3.* diximus, quod quia Deus eſt proviſor univerſalis, cujus eſt commune univerſitatis bonum curare, poteſt multa mala pœnæ inferre, & ipſa etiam mala culpæ permittere, ob latentes

profundiſſimorum conſiliorum ſuorum rationes; quæ tamen amare,vel procurare,vel in illis complacere,nec debet,nec poteſt voluntas creata, quia eſt cauſa particularis, cujus eſt peculiare bonum providere, & mala imminentia à ſe depellere, & totis viribus amoliri. *Aliquando bona voluntate*, inquit Auguſt. in Enchirid. c. 10. *homo vult aliquid, quod Deus non vult. Tanquam ſi bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bona voluntate vult mori.* Sic etiam infirmus poteſt adhibere remedia adverſus infirmitatem, quam tamen divina voluntas decrevit; poteſt, inquam, non conando voluntatem divinam infringere,aut impedire,quia non ſolùm irrita foret contentio (voluntati enim Dei efficaci quis reſiſtit? & qui eam fruſtrare connititur,in illam volens nolens relabitur, ut aliàs demonſtravimus;) ſed etiam perverſus foret ille conatus; adoranda enim, reverenda, amanda ſunt divinæ voluntatis, & ſupremi proviſoris arcana, tametſi non ſint à nobis agentibus particularibus in exemplum proponenda.

Imò licèt volitum materiale divinæ voluntatis non ſit à nobis ſemper eligendum, tamen ipſa ratio, propter quam Deus vult, nimirum juſtiſſima & ſanctiſſima rerum omnium diſpoſitio à ſapientiſſimo gubernatore proviſa, ſemper amanda, ſemper optanda eſt; ut fiat ſicut in cœlo,& in terra. Et fortè hoc pacto in concordiam vocari poſſunt antiqui quidam Theologi affirmantes noſtram voluntatem divinæ debere in volito materiali conformari, ex lege perfectæ amicitiæ, quæ concordem in omnibus amantium exigit conſenſum, idem velle, idem nolle, cor unum, & animam unam poſtulat. Sed illi

Doctores absque negotio explicari possunt de volito materiali, non præcisè secundùm se spectato, sed prout substernitur fini agentis supremi, & Regis totius universi; qui finis est summa Dei bonitas omnium aliorum volitorum regula & mensura, cui conformari exigit amicitia, quæ magis in concordia voluntatum quoad finem, quàm quoad ipsa volita consistit. Præsertim quando ipse amicus vult quidem laudari, probari, & amari sua consilia; sed non in exemplum trahi ab agentibus particularibus, quæ debent intra sphæram suæ, ut sic dicam, parvitatis contineri, cætera verò divinæ providentiæ committere, eique ultrò parêre, cum quo semper temerè & frustra pugnatum est; cui omnes voluntates bonæ, malæque militant; cui rationes factorum suorum sine dubio constant, etiam cùm de illis nihil nobis constat; cui nihil difficile, nihil impossibile, cùm non vincat solùm obluctantes hostes, sed ita vincat, ut arma pro Dei victoria ferant; ita flectat, ut quæ contra voluntatem ejus creaturæ moliuntur, ejus serviant voluntati. Cæterùm investigabiles vias ejus, latentes fines, supremas ideas nec rimari debemus, nec imitari, sed mirari, & venerari. Nec propterea erit discordia voluntatum, quia idem materiale objectum sub ratione superiori & æterna vult Deus, sub ratione particulari non vult creatura: sicut nullum est inter voluntatem antecedentem & consequentem dissidium, quia sub diversa ratione procedunt, dum illa salutem reprobi vult, ista justam statuit damnationem; quia prima personam reprobi in se præcisam à circunstantiis inspicit, secunda ut eisdem involutam attendit. Et ita ferè in proposito.

Tunc ergo solùm divinæ voluntati conformari tenemur, quando innotescit per præceptum, vel per afflantis spiritus inspirationem. Tenemur quidem, quando præcepto manifestatur. Quia ut docet S. Thomas 2.2. q.104. art.4. ad 3. *Etsi non teneatur homo velle quod Deus vult* (scilicet quoad volitum materiale) *semper tamen tenetur velle quod Deus vult eum velle; & hoc homini præcipuè innotescit per præceptum divinum, & ideo tenetur homo in omnibus divinis præceptis obedire.* Secundò innotescere potest divina voluntas secretis inspirationibus, quibus interdum ad insolita cientur viri Sancti, quæ vix honestari possent, nisi in illum refunderentur, qui est conditor legum, ut cùm S. Apollonia majori igne succensa sese in ignem præcipitem dedit; & alii per multos dies & hebdomades abstinuerunt à cibo, & idem dic de cæteris similibus, quæ ad miracula revocantur. Per inspirationes etiam internas intelligimus sacras illas immissas cordi cogitationes, quibus ad opera consilii, vel ad æmulanda charismata meliora permovemur. Nec enim probari potest eorum laxissima sententia, quæ affirmat, nihil peccare eos, qui sacros inspirationum motus vel negligunt, vel repellunt. Licèt enim non teneamur, nec sæpe debeamus omnes quæ occurrunt pias cogitationes sequi, quia probandi sunt spiritus si ex Deo sunt, nec omnia possumus omnes; si quis tamen eò rerum spiritalium fastidii, eò erga salutem & profectum torporis deveniret, ut nullum sacris inspirationibus ad meliora exstimulantibus locum dare constitueret; certè qui sic esset comparatus, peccati saltem venialis reus esset: nam juxta communem Christianæ pietatis sen-

sum, quotquot non solidæ virtutis experies, de divinarum inspirationum neglectu & repulsa humiliter se accusant, non secus ac de infidelitate spiritali, quâ Deo ad majora vocanti non respondent. Quia nimirum sciunt Deum hujusmodi repulsam interdum non leviter punire, dum eos cadere sinit qui progredi non nituntur, & ab illicitis & lethalibus rapi, qui semper permissis indulgent, juxta illud August. epist. 143. *Tandiu non relabimur, quandiu ad priora contendimus: at ut cœperimus stare, descendimus, nostrumque non progredi, reverti est. Si volumus non redire, currendum est.* In his tamen magnâ prudentiâ & discretione opus est, præsertim circa cogitationes inspirantes status per se boni, & non corrupti mutationem. Si enim in eo positus sis, in quo tuæ vocationis perfungi officiis non valeas, sine mora ad alium tutiorem transeundum est, & in re tam justa nulla est consultatio. Quia licèt semper ad perfectiora, & saluti viciniora contendere debeamus, nemo quippe perfectus, qui perfectior esse non appetit; quia cùm consummatus fuerit homo, tunc incipit: nihilominus non debemus omni spiritui mutationem status per se boni specie melioris suadenti credere, nec citò moveri certa pro incertis deserendo, scientes diabolum soli semper perseverantiæ insidiari, quam solam virtutum novit coronari; tutiusque esse in ea vocatione, quâ vocati sumus, simpliciter perseverare, quàm sub specie quasi melioris boni, id quod jam cœpimus, amittere, nec ad id quod præsumimus, fortassis sufficere.

Objicies contra primam partem: Illa non potest dici primaria regula bonitatis & malitiæ,

quæ supponit actum esse bonum, aut malum: frustra enim diceretur prima alicujus operis regula, postquam opus factum esset: Atqui lex æterna supponit actum esse bonum, aut malum, præsertim quando actus est bonus vel malus ab intrinseco ex objecto essentialiter bono, vel malo: v.g. amor Dei est actus intrinsecè bonus, sicut odium Dei est actus intrinsecè malus: nec tales sunt, quia Deus judicat, sed ideo Deus judicat esse tales, quia reipsa ita se habent: Ergo prima regula bonitatis moralis non est lex æterna. Major est clara, minor etiam videtur perspicua, & insuper suadetur. Etiamsi nulla lege præciperetur amor Dei, aut vetaretur odium, aut certè non intelligeretur vetitum, semper amor esset bonus, semper odium esset malum, & disconveniens. Certè sicut calor non ideo est malum aquæ, quia Deus judicat illud esse malum, sed ideo Deus judicat, quia reapse illi malum est: ita judicium Dei de bonitate ac malitia objectorum & actuum, præsupponit bonitatem, aut malitiam eorum, aliàs nullus esset actus, quem Deus non posset permittere.

Respondeo, essentiale esse actui cuivis bono esse juxta legem, sicut malo esse contra legem. Unde in Scriptura peccatores dicuntur prævaricatores. Psal.118. *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ.* Rom. 4. *Ubi non est lex, nec prævaricatio.* Unde Ambros. lib. de parad. cap. 8. *Quid est peccatum, nisi divinæ legis prævaricatio, & cœlestium inobedientia mandatorum?* Licèt ergo dentur actus intrinsecè boni, & alii intrinsecè mali; ideo tamen tales sunt, quia essentialiter concordant, vel repugnant legi æternæ, per quam non debet intelligi judicium, vel cognitio liberæ

subsequens Dei decretum, & supponens bonitatem, aut militiam in actu, ut putant adversarii, sed debet intelligi dictamen Dei præcipiens, quod est ipsa Dei essentia, ut habet rationem speciei expressæ respectu intellectus divini, cui ea quæ sunt de jure naturali necessariò repræsentat. Unde sicut verum est dicere: Homo est rationalis, quia est conformis divinæ ideæ sic hominem repræsentanti, licèt homo sit essentialiter rationalis; ita odium Dei non est malum, nisi quia prohibitum lege æterna, seu expressione necessaria divini dictaminis, licèt odium illud sit ab intrinseco malum. Quare si per impossibile non esset Deus, nec lex æterna, vel in se, vel participata in dictamine rationis, tunc non daretur peccatum morale, sicut non datur in brutis, sed solummodò daretur peccatum prout dicit defectum naturalem, eo ferè modo quo calor dicitur malus respectu aquæ; vel ad summum daretur bonum, vel malum morale fundamentaliter, non formaliter, utpote non consonum, vel dissonum ulli regulæ morum.

Hinc fit, peccaao essentialem esse rationem injuriæ Dei, ut primi & supremi legislatoris; omnis quippe peccator sciens transgreditur legem naturalem, quæ est emanatio æternæ, nec deest illi sufficiens notitia; sicut enim natura ita sentit Creatorem, ut illum non possit invincibiliter ignorare: ita lex naturalis percipit æternam, cui veluti clientelæ jure obstringitur. Cujus argumentum est, quod scienter peccans percipit se reum pœnæ à supremo judice, quem propterea timet, infligenda. Idque Philosophi ratione duce noverunt; Plato enim, teste Aug. *Lib.8. de Trinit. cap.10. & 14.* dicebat, in rebus

humanis nihil esse Deo & virtute gratiùs, nihil vitio & peccato ingratius. Quod si aliqui id non sentiunt, magna est obstinati, & multitudine peccatorum obscurati cordis pœna. Ex quo fit, omnia peccata esse rebelliones, & contra obedientiam latè sumptam, quæ est virtus generalis in omnibus actibus bonis inclusa; non strictè sumptam, nisi quando violatur præceptum ex contemptu, vel ex speciali amore libertatis eximentis se à lege, excutientis jugum superioris, & in vetitum singulari complacentia nitentis, vel tandem odio subjectionis ad legem, quia tunc prodit ex adipe iniquitas, & est manifesta rebellio.

Objicies 2. contra secundam partem, seu alteram regulam honestatis. Regula bonitatis antecedit, non subsequitur bonitatem actuum: Sed recta ratio subsequitur bonitatem objecti; nam objectum non dicitur honestum, quia judicatur tale; sed ideo tale judicatur, quia revera ita se habet: Ergo recta ratio non est regula bonitatis actus. Ex quo etiam sequeretur circulus vitiosus inter actum bonum, & rectam rationem; nam recta est ratio, quæ præcipit actum bonum; actus verò bonus est, quem præcipit recta ratio, subindeque & actus bonus per rectam rationem, & vicissim recta ratio per actum bonum definirentur. Imò recta ratio in sui definitione involveretur; recta enim ratio est quæ bonum objectum præscribit; objectum verò bonum est conforme rectæ rationi, unde recta ratio definitur per ordinem ad objectum, in quo ipsimet implicatur.

Respondeo, rectam rationem non posse excludi à ratione regulæ bonitatis, cùm teste Phi-

losopho 6. *Ethic. cap.* 1. & 2. recta ratio definiat modum virtutibus omnibus moralibus consentaneum, ideoque in illam veluti signum respiciunt, & tanquam in scopum collimant universæ, sicut artifex ad ideam operis attendit, ut opus perfectum elaboret. Hinc etiam communiter docent Theologi, quod sicut triplex est regula operationum omnium, natura, ars, ratio; ita vitia sunt in triplici differentia; alia sunt defectus naturales & peccata, naturæ scilicet monstra; alia sunt aberrationes artificum à recta linea declinantium; alia inquinamenta morum à recta ratione declinantium. Et certè mirari subit, cur aliqui recentiores, quos sequitur P. Georgius de Rhodes, rectæ rationi munus regulæ vitæ moralis denegarint, cùm ipse homo non sit agens morale nisi per rationem, quam solemus consulere ut rectè agere valeamus, cùm etiam actus quantumlibet sint intrinsecè boni aut mali, nunquam tamen tales moraliter dicantur, si absit judicium, & dictamen rationis, ut patet & in pueris, & in amentibus, & in operantibus vel ex conscientia erronea, vel ex ignorantia invincibili.

Ad argumentum ergo dicendum, falsum esse, actum bonum præsupponi ad dictamen prudentiale præscribens & mensurans bonitatem; cùm enim ad ipsum pertineat determinare medium & modum operis agendi, non potest prævié, & independenter ab ipso opus dici bonum. Peccat etiam hoc argumentum sicut præcedens, quia confundit judicium de bonitate actus cum dictamine inspirante, & informante opus bonum, sicut idea artis præscribit & informat opus artificiale. Unde tunc opus judicatur bonum, quando

viuemus esse conforme dictamini prudentiæ; malum verò, si difforme. Nec ullus committitur circulus vitiosus, ut inter probandam speculationem dicebamus; quia actus est bonus, qui est consonus rationi, non speculativæ tantùm, sed practicæ, id est dictamini recto: ratio autem, & dictamen recta sunt, si sint conformia legi æternæ: unde nec idem involvitur in definitione sui ipsius, quanvis si sub diversa ratione id contingat, nullum sit inconveniens, præsertim in entibus respectivis, quorum unum clauditur in conceptu alterius; quia relativa sunt simul naturâ, & cognitione.

Ex his apertè sequitur, primariam regulam vitæ moralis non esse naturam rationalem, ut præfati recentiores opinantur. Natura enim rationalis præcisè sumpta pertinet ad ordinem physicum; ipsa sicut indiget dirigi regulis, ita eis subjicitur, nec est regula dirigens, sed subjectum directionem recipiens. Regi enim debet natura rationalis, & per rationem, & per præcepta, quibus in suum finem permovetur, & via illi, quam sequi debet, præmonstratur.

REFLEXIO.

Non in solo claustro præscribendæ sunt, & observandæ regulæ. Omnem Christianum, imò omnem hominem regularem esse necesse est; quia & in sæculo, & in Religione, & in civitate non minùs quàm in Cœnobio ad tres præfatas exigere regulas singula opera nostra & possumus, & debemus.

In primis præ oculis habenda est lex æterna, seu supremi Domini & Legislatoris jus, quod

est fons legum omnium, quæ ab ipso velut à sole radii continuò exoriuntur. Illam nemo fugere potest, nemo eludere, nemo declinare; ab illa nulli appellare, vel adversùs illam allegare quidquam, neque quid excipere, neque replicare, neque ad alium Judicem licet provocare. Quia ut ait August. lib.2. confess. cap.4. *Lex tua, Domine, in cordibus hominum scripta est, quam nec ulla unquam delet, aut delebit iniquitas.* Eam Deus indelebilibus exaravit characteribus, nec tam inscripta est, quàm innata, & profluo quodam naturæ fonte in singulis expressa. Excogita quantum volueris glossas, inquire favorabiles interpretationes, accumula probabilitatum benignitates; nusquam tamen, & nunquam excusabitur quod lex æterna damnat, nusquam, & nunquam licebit, quod per illam semper & ubique non licuit, quia ut dixit Tertull. de spect. cap. 20. *Omnia penes veritatem Dei fixa sunt.* Æternæ, & incommutabili Dei legi tam non potest humana solertia adjicere digitum unum latitudinis, quàm non potest ad staturam hominis adjicere cubitum unum longitudinis; quia qui vitæ hominis constituit parvitatis & magnitudinis terminos, qui præteriri aut transiliri non possunt; ille idem æterna & indispensabili lege præfinivit terminos honestatis, qui nec contrahi possunt, nec dilatari. Audi Ethnicum Christianè scribentem, Tullium inquam nonnullis Theologis æquiorem, cujus verba exscripta refert Lactantius lib.1. Divin. instit. cap.8. *Est vera lex recta ratio naturæ congrua, diffusa per omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando à fraude deterreat. Huic igitur legi nec prorogari fas est, neque derogari aliquid licet, nec*

tota abrogari potest (etiam conante & enitente malitiâ.) *Nec verò per Senatum , aut per populum solvi hac lege possumus : nec est quærendus explanator , aut interpres alius. Non erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac ; sed & omnes gentes , & omni tempore una lex , & sempiterna, & immutabilis continebit.* Hæc lex , quæ est divinum de agendis dictamen, inducit vim coactivam & obligantem pro præceptis , & consultivam pro consiliis, quorum posteriorum observatio est maximè secundùm legem,tametsi transgressio non sit contra legem ; quia pleniùs , & abundantiùs finem legis attingit , qui consiliis morem gerit ; magis quippe præceptum de non mœchando observat virgo , quàm uxoratus ; & fini præcepti de non furando magis obsequitur qui omnia pauperibus erogat , quàm qui aliena tantùm non eripere contentus est.

Post consultam , & adoratam divini numinis æternam legem, ito in tuæ penetralia mentis, & intus incisos apices , & inscripta volumina mentis inspice , & natam tecum rationis tuæ agnosce legem , æternæ legis participationem, divini luminis impressionem , vultus Dei lumen signatum super te , & transfusum in animum rationalem , quo homo vivit ut homo est , & à brutis distinguitur. Erige intra te tribunal adversum te , reduc ante oculos cordis incessanter admissa , quia Deus non respiciet iratus peccata tua , si illa pœnitens respicere ipse non cesses. Constitue te ante faciem tuam,ne tibi aliquando rerum audias dici : *Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Constituto in corde judicio* , inquit August. hom. 50. *adsit accusatrix cogitatio , testis conscientia , carnifex timor,*

Felix,heu! nimium felix,qui præeuntis rectæ rationis prælucentem facem semper sequitur. Nam ut dicitur Proverb.15. *Secura mens juge convivium.* Hinc Bern.lib.de inter.dom. cap.23. *Nihil est,* inquit, *jucundius, nihil tutius,nihil ditius conscientiâ bonâ. Premat corpus, trahat mundus,terreat diabolus, illa erit secura.* Porrò quàm miser & miserabilis homo ratione præditus, & rationis judicium despiciens! Quid deplorandum magis, aut molestum esse potest, quàm in se experiri rationem accusatricem sui, juxta illud Psal.50. *Peccatum meum contra me est semper?* Ipsa,ut observat Chrysostom. *hom. 20. in Matt.* compulit Lamech seipsum accusare, dum dixit *Genes.* 4. Occidi virum in vulnus meum. Quis ipsum,obsecro ad confessionem adegit? Nullus planè, quàm ratio, & conscientia inclamans, & ostendens magnitudinem peccati. Nec solùm accusat ratio,ipsa testis est. Unde Bernard. *lib.* 5. *de considerat.* expendens illud Job 7. *Quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimet ipsi gravis,* ait: *Nullus molestior o ulus suo cujusque, non est aspectus, quem tenebrosa conscientia suffugere magis velit, minùs possit. Non latent tenebræ vel seipsas. Se vident quæ aliud non vident.* Nec testis duntaxat ratio: tribunal est, cùm sit thronus luminis divini signati super nos. *Hoc tribunal,* inquit Chrysost.hom.3.de verbis Isaiæ, *non pecuniâ corrumpitur,non adulationibus acquiescit, eo quòd divinum est, & à Deo nostris impressum mentibus.* Quid,inquam,tribunal? Ipsa ratio judex est: *Unusquisque,* ait Ambr.lib.7.epist.47. *animum suum severem judicem, sui ulterem sceleris & vindicem criminis habet.* Nullum profectò severius judicium, quàm domesticum, quo

unusquisque sibi est reus, sibi judex; quidni sibimet ipsi sententia? Ita planè ipsa ratio decretoria sententia est, quâ homo de suo volens nolens damnat judicio. Nec judicium modò, ipsa ratio hominis carcer est; nec carcer tantùm, sed carnifex, secum sedens, secum habitans, secum ambulans, & ut ait Chrysost. hom. 10. in Genes. *Peccator secum carnificem circumgestat*. Quid plura? Non solùm carnifex & tortor est ratio, & conscientia rea, sed etiam supplicium ipsa est, ipsa tortura; jussisti enim, Domine, & ita est, ut omnis inordinatus animus pœna sit sibi. Tandem post supplicia infert mortem, quia ut verè alicubi scripsit Philo: *Impii multas sustinent mortes ante ultimam*. Et veriùs Psalmographus Psal. 114. *Circundederant me dolores mortis*. Unde Cain tremulus, & mortis labore ante mortem oppressus aiebat: *Omnis qui invenerit me, interficiet me*. Mortem comitatur horror, fœtor, & tenebræ sepulturæ. Eccl. 11. *Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt*. Et Joëlis 2. *Ascendet fœtor ejus, & ascendet putredo ejus, quia superbè egit*. Et Matth. 23. *Similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia*. E sepulchro formicant vermes. Isaiæ 66. *Vermis eorum non morietur in æternum*. Quia in hac vita incipit, & in inferno corrodere animam non cessabit; nam ut eleganter ait Bern. lib. 5. de consider. cap. 12. *Hic est vermis qui non moritur, memoria præteritorum. Semel injectus, vel potiùs innatus per peccatum hæsit firmiter, nequaquam deinceps avellendus. Nec cessat rodere conscientiam, eaque pastus esca, utique inconsumptibili, perpetuat vitam. Horreo vermem mordacem, & mortem vivacem.*

vivacem. Horreo incidere in manus mortis viventis, & vita morientis. Hæc est secunda mors, quæ nunquam peroccidit, sed semper occidit. Et post pauca : *Itaque durante anima, durat & memoria: sed qualis? Fœda flagitiis horrida facinoribus, vanitate tumida, contemptu hispida & neglecta. Quæ priora transierunt, & non transierunt. Transierunt à manu, sed non à mente. Quod factum est, factum non esse non potest. Proinde etsi facere in tempore fuit, sed fecisse in sempiternum manet. In æternum ergo necesse est cruciet, quod perperam te egisse in æternum memineris.* Justum profectò est, ut qui rationem calcavit, ratione ipsa obruatur: perpetuò tundatur, perpetuóque confundatur lumine propalatæ veritatis æquissimum est, qui rationis dictamen perpetuò floccifecit.

Denique viri spiritales æmulantes charismata meliora, cogitant semper quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta, cui conformantur per amorem, quia est summa bonitas; per imitationem, quia est pura perfectio; per subjectionem, quia est summi Imperatoris decretum. Læti canunt cum Propheta : *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Et iterum: *Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.* Si non semper, saltem sæpe frequentant illud verbum Apostolicum, verbum breve, sed plenum, sed efficax, sed dignum omni acceptione, *Domine quid me vis facere?* Hinc pace imperturbabili, & felicitate inchoata perfruuntur : gaudium eorum plenum est, & gaudium eorum nemo tollet ab eis, quia solam Dei voluntatem quærunt, quam necesse est semper impleri. Pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, eorum corda custodit; quia dum adhærent illi

qui ſempiternus eſt, contriſtare juſtos non poteſt quidquid acciderit eis; & uni Dei voluntati inhiantes, nolentes propriam explere voluntatem, illam ſemper expleviſſe inveniuntur. Hoc ſcuto bonæ voluntatis coronati æquales ſunt in inæqualitate fortunæ, iidem in proſperis & in adverſis, repleti conſolatione, ſuperabundantes gaudio in omni tribulatione ſua; quia mens in Dei voluntatem forti intentione directa, quidquid ſibi in hac vita amarum eſt, in Dei voluntate dulceſcit; omne quod affligit, requiem putat: quin & tranſire per mortem non reformidat, ſed appetit, ut divinæ voluntati adhærere ſtrictiùs, conjungi intimiùs, perfrui pleniùs poſſit.

Nihil juſtius quàm divinam in omnibus quærere voluntatem; nihil ſuavius quàm ſe ſummi proviſoris totum committere voluntati, quam non diſtringit, aut diſtinet magnitudo rerum, aut varietas; ſed ſic intendit ſingulis, ac ſi vacet à cunctis, & ſic omnibus ſimul intendit, ac ſi vacet à ſingulis; ſed potiſſimùm eruit ſuſtinentes ſe, & ponentes in Domino Deo ſpem ſuam. Spargit quidem ſuperna lux quoquoverſum ſuos radios, & uno, eodemque ictu, ſive nictu ſinus omnes & abyſſos penetrat cœli, terræ, maris; ſed præcipuè oculi ejus in pauperem reſpiciunt ſperantem in Domino, & divinæ ſeſe permittentem voluntati. Neceſſitatem ſaltem in virtutem convertamus. Ultrò voluntatem illam amemus, ultrò pareamus, quam effugere non valemus, cui inſcii & inviti ſervimus. Sponte Deum ſequere, cum quo temerè, & fruſtra pugnabis; nam aurea quædam veluti catena à Dei voluntate supernè demittitur, ad quam omnia infe-

riora alligantur. Conare, enitere, versa, reversa, volve te in omne latus, voluntatem Dei non declinabis; quia nihil omninò præter peccatum in hac grandi machina geritur, turbatur, miscetur, cujus non causa & origo sit à prima illa causa. Omnis humanarum rerum fluxus & refluxus, eventuum ortus & occasus ab illa dependent. Quid ergo indignum magis, quàm ut in eam homo insurgat, & indignetur, illique pro virili eripiat sceptram, cui omnia creata parent non invita? Eleganter Lipsius de constant. lib.1.c.14. *Cæca moralitas! Sol, Luna, sydera, elementa, & omnia hæc sola obediunt supremæ illi legi: nobilissimus rerum homo solus in conditorem suum calces jacit, & resistit. Atqui si vela ventis dedisses, sequerere non quò voluntas impelleret, sed quò illis. & in hoc vitæ oceano spiritum illum sequi recusas temperatorem universi? Et recusas tamen frustra, quia aut sequère, aut trahère: & cœlestia illa decreta vim suam ordinémque servabunt, sive in volentem, sive in rebellem. Rideamus, si is qui cimbam ad rupem alligavit, & funem identidem trahat, rupem ad se accedere censeat, cùm ipse ad illam. Et non major nostra stultitia est, qui ad rupem illam æternæ providentiæ nexi, trahendo & reluctando volumus eam nobis obsequi, non nos ipsi? Mittamus aliquando hæc vana; & si sapiamus, sequamur ab alto attrahentem illam vim, & æquum censeamus, ut homini placeat quidquid placuit Deo.* Et paucis interjectis affert hæc auro meliora verba Senecæ: *Ad hoc sacramentum adacti sumus, ferre mortalia, nec perturbari his, quæ vitari nostræ potestatis non est. In regno nati sumus: Deo parere libertas est.*

CAPVT II.

De malitia actus moralis.

DVra sanè, & ingrata de peccato & malitia sermonem habendi necessitas! Quid de eo tractat Theologia, cujus ne nomen utinam audivissem? Et quomodo de eo facilè erit verba facere, quod vix sub conceptum cadit, quod nec Deus ipse primò & per se novit, quia nec ejus ideam habet? *Nemo ex me scire quærat quod me nescire scio*, ait alicubi omniscius Augustinus, *nisi fortè ut nescire discat, quod sciri non posse sciendum est.* Ea quippe quæ non in specie, sed in ejus privatione sciuntur, si dici aut intelligi potest, quodammodo nesciendo sciuntur, ut sciendo nesciantur: cùm enim acies etiam oculi corporalis currit per species corporales, nusquam tenebras videt, nisi ubi cœperit non videre. Tale autem est peccatum, quod nullum habet modum, nec speciem, nec ordinem. Sed tamen de illo tacere non possumus, quia jam de tertia specie actus moralis agendum restat, nimirum de actibus malis, quos dari de facto infelix nedum experientia, sed & ratio convincit. Cùm enim nihil aliud sit peccatum & malitia sive in rebus naturalibus, sive in artificialibus, sive in voluntariis & moralibus, quàm defectus & inordinatio propriæ actionis operantis aliquid non secundùm quod debitum est agi, ut dicitur 2. *Physicorum*; manifestum est volunta-

tem toties peccare, quoties à regulis honestatis superiori capite constitutis recedit: quod sanè sæpe nimis contingit. Tum quia voluntas creata ratione suæ indifferentiæ non est determinata ad immutabilem amorem boni. Tum quia quod ex nihilo creatum est, ad nihilum continuò tendit. Tum quia nulla creatura est prima sui actus regula, sed subjicitur superiori, à quo divertere potest: peccare autem nihil est aliud, quàm declinare à regulis, ad quas exigi debent actus liberi. Tum quia charitas in hac vita non implet totam voluntatis potentialitatem, ut patet ex eo quod voluntas non actu semper fertur in Deum; forma autem, quæ non implet totam subjecti potentialitatem est in illo amissibiliter, ut patet in formis corporum sublunarium. Unde sicut materia sublunaris transit de una forma in aliam, ita crebrò voluntas de actu bono in malum. Certum ergo est, dari peccatum commissionis, & malum morale, à quo voluntas naturâ suâ bona simpliciter mala dicitur, juxta illud August. lib.2. de nupt. cap.28. *Ecce ex bono oritur malum, nec fuit omninò unde oriretur, nisi ex bono: ipsam dico voluntatem malam.*

Sed difficultas, & quidem gravis in hoc tota sita est, an malitia peccati commissionis sit formaliter aliquid positivum, vel privativum. Neque enim immorandum nobis est in rejicienda Authorum illorum sententia, qui volunt peccatum esse de formali extrinsecam tantùm denominationem, vel purum ens rationis. Quia hujusmodi sententiæ fundantur in antea refutatis de moralitate in communi sententiis. Et certè sive malitia sit formaliter aliquid positivum, sive privativum, necessariò tamen importat vel sup-

ponit habitudinem realem actus ad objectum dissonum regulis morum, superadditam actui libero; quæ habitudo ad objectum malum non est minùs intrinseca, quàm tendentia, & habitudo ad objectum physicum, cùm utraque peræquè à voluntate producatur. Maximè quia malitia peccati verè inest actui malo à parte rei, nemine cogitante, ut per eam actus malus distinguatur à bono: Ergo est aliquid reale, eo saltem modo, quo privationes realiter dantur; nec potest dici merum ens rationis, licèt pendeat à ratione, sicut artefactum ab artifice. Totum ergo controversiæ momentum in hoc positum est, an malitia actus moralis, quæ est formale peccati commissionis, consistat in positivo, an in privativo, an in utroque. Licèt enim certum sit, actum malum, seu peccatum commissionis importare relationem, habitudinem, & ordinem positivum ad objectum dissonum; certum etiam sit, in actu malo dari privationem rectitudinis debitæ inesse actui humano, & difformitatem ad regulas morum; dissidium tamen est, an ordo fundans privationem dissonantiæ, an verò ipsa privatio fundata sint formale constitutivum mali moralis, seu peccati; seu an actus sit ideo & priùs malus moraliter, quia tendit in objectum dissonum; an quia tendendo privatur ordine rationis. Occasione etiam malitiæ moralis explicabimus an idem actus possit esse simul bonus & malus sub diversa ratione, putà bonus ex objecto, malus ex fine & circunstantiis, vel è contra.

SPECULATIO I.

Sententia affirmans constitutivum formale mali moralis esse quid positivum, proponitur, & judicio Lectoris permittitur.

DElicta quis intelligit? Nemo sanè nec quoad numerum, nec quoad essentiam. Adeo enim obscura est natura peccati, ut nulli apti, vel satis atri colores occurrant, quibus horrendum peccati vultum depingam. Diversitas etiam sententiarum quibus ipsimet inter sese pugnant Thomistæ, & varia S. Thomæ testimonia, quibus modò uni, modò alteri sententiæ favere videtur Angelicus Doctor, me diu pendulum & ancipitem tenuere. Et certè non levis eorum conjectura est, qui suspicantur S. Doctorem hac in controversia quadantenus ambiguè loqui studuisse, modóque in unam, modò in aliam propendisse, ut indigitaret hac in controversia vix certi aliquid posse definiri. Quapropter visum est, primam sententiam priùs cum omni suo robore, tuo (Lector) permittendam arbitrio proponere, quàm ut nostram longè probabiliorem confirmemus, ut unusquisque in suo sensu abundet; parvi quippe interest scire peccati definitionem, sed summi momenti est ejus in nobis exstirpare dominationem.

Cajetanus ergo, Curiel, Martines, Salmanticenses, Joannes à S. Thoma, aliique non pauci opinantur, rationem formalem constitutivam

peccati esse quid positivum, nimirum habitudinem transcendentalem actus humani tendentis ad objectum ut dissonum legi æternæ, & rationi. Triplici viâ suaderi potest hæc sententia: primò authoritate: secundò impugnatione sententiæ oppositæ: tertiò rationibus positivis.

Primò ergo sic proceditur: In sacra Scriptura, Patribus & Conciliis peccata sæpe sæpiùs vocantur mala opera, ut præsertim videre est in Tridentino, *seff.6. can.6.* ubi sermonem habet de peccatis formaliter, cùm dicat ea esse solùm permissivè à Deo; mala autem opera non constituuntur sine aliquo positivo. Idem videtur satis perspicuè docere D.Thomas. Nam 1. *p. quæst.*48.*art.*1. quærit an malum sit natura quædam? Et cum sibi proposuisset, malum debere esse aliquam naturam, quia constituit speciem in moralibus, respondet: *Malum in quantum malum non esse differentiam constitutivam in moralibus, sed ratione boni adjuncti.* Unde censet, malum morale esse quoddam bonum, ut fundat privationem. Idem repetit 2. *cont. gent. cap. 9.* & alibi sæpiùs, ubi docet differentiam constitutivam actus mali in moralibus esse habitudinem ad objectum ut dissonum; & quod peccatum non sortitur speciem ex parte privationis, vel aversionis, sed ex conversione ad objectum. Denique expressa videntur illa verba quæstionis 2. de malo, art. 11. ad 13. *Peccatum non est privatio pura, sicut tenebræ, sed est aliquid positivè.*

Secunda via ad eam sententiam stabiliendam petitur ex refutatione oppositæ sententiæ. Nam illud non est formale constitutivum mali moralis, seu peccati commissionis, quod non est ejus

distinctivum ab aliis. Sed privatio rectitudinis non potest esse formale distinctivum peccatorum; nam peccata extremè opposita eidem virtuti mediæ; v. g. prodigalitas & avaritia oppositæ eidem liberalitati, distinguuntur specie, cùm specificent diversos specie habitus; & tamen non habent privationem rectitudinis specie diversam, privationes quippe non distinguuntur aut multiplicantur, nisi ratione formarum, forma verò quâ privant hæc duo vitia, est unica specie, scilicet rectitudo liberalitatis: igitur privatio rectitudinis non potest constituere formaliter malum morale, seu peccatum commissionis.

Confirmat idipsum Curiel, quia constitutivum peccati commissionis debet esse quid afficiens & actuans actum pravum; per hoc namque distinguitur peccatum commissionis à peccato omissionis, quod illud est carentia actus in voluntate, illud verò est actus difformis, sed positivus. At privatio rectitudinis non potest intrinsecè afficere actum malum, cùm rectitudo non sit forma debita actui malo, qui (maximè si sit intrinsecè malus) est essentialiter incapax bonitatis, nec ulla potest ratione honestari: Ergo privatio rectitudinis non est formale constitutivum peccati commissionis.

Tertia via fundatur in variis rationibus positivis. Prima & præcipua est: Illud est formale constitutivum peccati, à quo peccatum habet primò quod sit malum morale; essentia enim alicujus rei est primum quod concipitur in ea, si sit ratio propria, & distinctiva ab aliis. Atqui peccatum commissionis habet esse malum morale primò per habitudinem positivam & vitalem tendentiam ad objectum dissonum. In pri-

mis per illam habitudinem habet actus malitiam moralem; nam illa habitudo procedit à voluntate ut subjecta regulis morum, & simul respicit objectum morale, nempe dissonum regulis morum: Ergo illa habitudo pertinet ad lineam moralem, contrahitque ab illo objecto sic attacto aliquam speciem moralem; non desumit autem bonitatem aut indifferentiam cùm per illam homo recedat à Deo, & ratione: Ergo malitiam formalem. Quod autem illa habitudo priùs conveniat actui pravo, quàm privatio rectitudinis, videtur manifestum; nam ideo actus peccati est privatus rectitudine, & caret debita commensuratione ad omnes leges, quia tendit ad objectum pravum; omnis quippe motus tendens ab uno termino ad alium, per se primo respicit terminum ad quem, ex quo sequitur aversio & recessus à termino à quo: Ergo positiva illa tendentia ad objectum dissonum primitus in actu malo invenitur, quàm in illo privatio ulla intelligatur. Certè sicut actus haurit ab objecto consono honestatem, ita ab objecto dissono non potest non desumere malitiam; facti enim sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt: Sed actus malus non derivat ab objecto malitiam, nisi mediante respectu positivo: Ergo ille respectus positivus, ille ordo, illa tendentia, illa pravi objecti prosequutio fruens utendis, & amplectens stercora, mala sunt ante ullius privationis accessum.

Secundam rationem pro hac sententia urget Cajetanus, quæ est hujusmodi: Non datur oppositio contraria, nisi inter extrema positiva, inter quæ datur medium, & quæ sub eodem genere maximè distant: Sed bonum & malum morale

opponantur contrariè, & non secundùm privationem & habitum, ut expressè docet S. Thomas multis in locis post Aristotelem *cap. de oppositis*. Cujus etiam signum est, quod inter bonum & malum datur medium, scilicet actus indifferens. Ergo.

Tertia ratio talis est: Moralitas in communi, quæ dividitur in bonitatem, malitiam, & indifferentiam, est de formali quid reale positivum, ut ex supradictis est manifestum: Ergo malitia peccati, quæ est membrum dividens moralitatem in communi, est necessariò aliquid positivum. Tum quia ratio superior positiva non contrahitur, nisi per differentias positivas inferiores. Tum quia rationes, quas suprà pro moralitate in communi attulimus, vel nihil evincunt, vel idem; si quid probant, de malitia morali persuadent.

Hæc sunt præcipua authoritatum & rationum momenta, quibus sententia peccatum & malitiam moralem in aliquo positivo sitam affirmans stabilitur, quibus procul dubio non tenuis, aut mediocris probabilitas ei vindicatur. Fateor tamen singulas non peræquè vrgere rationes, & nihil ferè confici ex authoritatibus adductis. Scriptura enim & Patres, dum sermonem habent de peccato commissionis distincto ab omissione, sine dubio debent dicere, peccatum esse malum opus, & involvere aliquid positivum; commissio enim peccaminosa duo necessariò includit, & quod sit commissio, & quod sit peccaminosa: in ratione commissionis utique per actum constituitur; sed in ratione peccaminosæ ubinam Patrum ullus vel leviter indigitavit constitui per positivum, & non per privationem?

Nullibi sanè: cujus etiam argumentum est clarissimum, quod semper S. Thomas meminit privationis, dum peccati essentiam explicare curavit. Hac ergo distinctione peccati considerati in ratione commissionis, & in ratione peccaminosi, solvuntur omnia testimonia S. Thomæ: cùm enim ait, actum malum constituere speciem in moralibus, & causare diversitatem specificam per aliquid positivum, loquitur de peccato & malo morali in ratione commissionis, quæ substernitur malitiæ, sub qua consideratione importat bonum adjunctum, & non est pura privatio, sed includit necessariò, & essentialiter aliquid positivum, per quod distinguatur à peccato omissionis. Sed in illis iisdem locis, in quibus admittit aliquid positivum ad constituendum peccatum commissionis, quo distinguatur ab omissione, & ad explicandum quid sit commissio reduplicativè ut commissio est; in illis, inquam, iisdem locis apertissimè tradit privationem constituere essentialiter peccatum commissionis in ratione peccati & mali moralis, quæ privatio est communis tam peccato commissionis, quàm omissionis, ut videre est in omnibus locis, quæ pro se citant Authores hujus sententiæ, in quorum antecedentibus, vel consequentibus statim meminit S. Præceptor privationis, sine qua nullum malum intelligitur, ut *in illa q.*48. 1.*p.* ex professo ostendit, & in aliis testimoniis claret, quæ propterea ab his Authoribus nonnisi truncata, nec cum suo ingenito splendore referuntur; quia statim seipsum interpretatur S. Doctor, ut demonstrare in promptu foret, si id nostræ opellæ brevitas permitteret: sed tu ipse, Lector, proprio experimento comprobabis. Addunt alii

S. Præceptorem, quando in peccato involvit positivum, sumere malum morale fundamentaliter; quia cùm ex illo fundamento infallibiliter sequatur privatio, quæ sola est essentialiter malum morale, jure merito fundamentum illud malum esse dicitur. Nec dici potest, hanc S. Thomæ explicationem esse vel voluntariam, vel obtortam, vel violentam. Nam S. Præceptor semper solicitus fuit distinguere in peccato commissionis id quod se tenet ex parte actus, ab eo quod se tenet ex parte aversionis, quam clarissimè semper voluit esse rationem formalem peccati. Ita apertissimè seipsum explicat S. Doctor 2.2. *q.* 10. *art.* 5. *ad* 1. verbis, quæ meritò dixeris spongiam, nisi mavis interpretationem omnium adversarum authoritatum: *Si consideretur*, inquit, *peccatum secundùm rationem mali, illud bonum à quo receditur, est formale objectum peccati; sed ex hac parte peccatum non habet speciem, imò est privatio speciei.* Illud etiam observandum, quod licèt sæpè dixerit S. Doctor, actum malum importare aliquid positivum; quod est per se notum, cùm omnis actus sit positivus, nunquam tamen, & nusquam S. Præceptor affirmavit malitiam esse quid positivum, de quo sola est quæstio.

Tota etiam rationum adductarum congeries facili negotio dissolvitur. Prima quidem evidenter retorqueri potest in suos authores, qui volunt vitia extrema distingui specie per ordinem ad objecta mala, & rationi dissona: ab illis itaque quæro, num illa objecta dissona sint specie diversa, vel non? Secundum dici non potest, cùm habitudines non possint specie distingui, nisi per ordinem ad objectum specie distinctum. Si au-

tem primum dicatur, explicent quæso hi Authores, quomodò objecta, quorum malitia est quid privativum, & non positivum secundùm omnes, possint specie distingui, cùm utraque sint privata rectitudine objecti virtutis mediæ? v.g. quomodò distinguatur malitia objecti avaritiæ, & objecti prodigalitatis, quod utrumque honestate rectitudinis objecti liberalitatis caret?

Quare huic rationi occurrere possumus dicendo, peccata extremè opposita eidem virtuti mediæ, putà liberalitati, distingui quia important privationes specie non physica, sed morali distinctas. Distingui autem specie hujusmodi privationes, patet, & quia in materia liberalitatis sunt duo modi attingendi medium rationis per recessum à duobus extremis; & quia in materia liberalitatis sunt duo dictamina, unum non excedendi, alterum non deficiendi. Unde actus prodigalitatis, & avaritiæ eadem quidem liberalitatis honestate, sed modo essentialiter diverso privantur. Quia nimirum virtus liberalitatis, si non formaliter, saltem virtualiter duplicem includit rectitudinem, & quatenus inducit ad convenientem & prudentem pecuniæ conservationem, quadantenus distinguitur à seipsa ut ad decoram effusionem inclinat; & ideo privationes illæ distinguuntur moraliter, non secus ac maculæ diversorum peccatorum sunt ejusdem speciei physicæ, quatenus removent eundem gratiæ nitorem; sunt tamen distinctæ moraliter speciei, propter distinctos actus voluntarios, à quibus eo ferè modo causantur, quo diversæ umbræ è diversis corporibus lucem impedientibus, & opacantibus inducuntur. Neque hinc inferas, dari etiam plures hominis ejusdem mortes,

quia anima est virtualiter vegetativa, & sensitiva; vel dari plures pariter tenebras, quia lux solis est virtualiter multiplex. Non, inquam, hæc inferre licet, quia non sunt plures moriendi, vel tenebras offundendi modi, sed unicus per recessum animæ à corpore, vel corporis illuminati à Sole.

Cæteræ verò rationes sunt paulò efficaciores, & difficiliores, præsertim ea quam urget Curiel in confirmatione adducta, sicut & prima quæ inter positivas recensetur; & ideo eas specialiter speculatione sequenti refellemus. Porrò aliæ duæ, prima ex contrarietate, altera ex ratione moralitatis depromptæ, nihilo meliores eâ sunt, quam statim refutavimus. Illa quidem quæ ex contrarietate elicitur, facilè corruit, quia sufficientissimè salvatur oppositio contraria, quæ malum inter & bonum actum intercedit, per hoc quod fundamentum malitiæ contrariè actui bono opponatur. Diligenter etiam observanda est differentia, quæ inter contraria, naturalia & moralia invenitur; illa enim sunt absoluta, ista relativa. Porrò absoluta contrarietas exercetur positione, vel remotione alicujus dispositionis, sicut introductio caloris expellit frigus. Unde non oportet quod unum sit capax alterius, sed quod subjectum sit capax utriusque; & ideo unum non importat privationem alicujus perfectionis, quæ sit in alio, quia utriusque contrarietas non dependet ab exteriori. At verò actus bonus, & malus per hoc sunt contrarii, quod opposito modo se habent ad regulas morum, quibus ille se subjicit, iste recedit: quo recessu obliquatur, & fit malus carentiâ debitæ subjectionis; unde malitia formalis non adversatur

ſed tantùm fundamentalis. Ratio etiam ex moralitate in communi deſumpta non urget; quia moralitas in communi non eſt ratio univoca, ſed analoga, importans duas rationes ſimpliciter diverſas; alteram poſitivam, negativam alteram. Sicut in ſententia Cajetani malum non eſt univocum, ſed analogum reſpectu moralis & tranſcendentalis.

Quare tota hujus ſententiæ medulla in duobus conſiſtit: primò quomodo actus intrinſecè malus non ſit talis, independenter à privatione rectitudinis, cùm ipſe ſit eſſentialiter incapax honeſtatis, cujus carentia proinde, non privatio, ſed mera negatio cenſenda eſt. Secundò, quomodo ordo vitalis & poſitivus, quem dicit actus malus procedens à voluntate moraliter operante circa objectum morale, non ſit malus moraliter ante privationem quam præcedit, cùm ſit in linea morali ante illam nec bona, nec indifferenti. In his duobus continetur ſumma difficultatis, & ut verum fatear, utraque difficultas ſumma eſt, ſed Deo dante ſumma accuratione poſtea explananda.

REFLEXIO.

Malitia actus moralis vel poſitivum in ſua eſſentia ordinem probabiliter involvit, vel neceſſariò ſupponit; quia nimirum, ut eleganter ait Salvianus lib. 5. de provid. *non in ſcientia, ſed rebellione peccamus. Scientes enim bona non benè agimus, & diſcretionem recti ac pravi intelligentes prava ſectamur. Legem legimus, & legitima calcamus; & ad hoc tantùm præceptorum ſacrorum ſcita cognoſcimus, ut graviùs poſt interdicta pecce-*

mus. Vah nefandam humani generis temeritatem, mala malis addentem, Deo indicentem bellum, capessentem arma, & sanctissimæ ejus voluntati jugiter repugnantem! Hic nunc interrogo, non Catholicos vel Christianos, sed omnes qui sanæ mentis sunt, quis unquam credidisset in hanc usque Dei contumeliam humanæ cupiditatis & impudentiæ progressuram esse audaciam, ut in eum armet se infirmitas, cujus potestati nihil resistit? O facinus inæstimabile & prodigiosum, sed nihilo minùs stupidum, & insanum! Et illud perpetras, Lector, quotiescumque perversè agens, malum prosequeris, & in Deum tuum intolerabili molimine insurgis.

Positivus ille ordo, quo stercora iniquitatis amplexaris, clamor est ingens similis illi Gomorrhæorum, & Sodomorum divinis auribus obstrepenti, & ultionem divinam extorquenti, immanitate scelerum, turpitudine criminum, obscœnitate libidinum. *Pulchrè*, inquit idem Salvianus lib. 1. citato, *clamorem dixeris in se habere peccata. Grandis absque dubio peccantium clamor est, qui à terra ascendit ad cœlum. Et verè clamor, & grandis clamor est, quando pietas Dei peccatorum clamoribus vincitur, ut peccantes punire cogatur*. Illam, illam positivam, & fœtentem peccati prosequutionem, utendis frui aventem, felicitatem in his nugis nugarum quæritantem justo judicio invitus quidem, sed gravissimè Deus plectit. Illam internæ, occultæque pœnæ comitantur, angores scilicet, pœnitudines, metus, & conscientiarum mille morsus, mille remorsus, quos improbi effugiunt nunquam. Illi ipsi qui in bonis videntur ducere dies suos, qui coronant se rosis antequam marcescant, & omne

pratum, ut loquitur Scriptura, pertranfeunt lu-xuriâ suâ; illi, inquam, nisi fortè in profundum venerint, animum sibi sentiunt lancinari; & quandiu aliquod sanitatis intervallum habent, quandiu prorsus duri non sunt, obdurati, & occallentes, quãdiu non sunt ad omne flagitii nefas projecti, tandiu acria quædam flagella, & veluti repetitos intestini ulceris ictus experiuntur, sive in patrando scelere, sive magis post patratum. Verè enim olim Plato: *Subsequa injuria pœna.* Fortiùs Hesiodus: *Coætanea & æqualis est culpa multa.* Sed divinè Augustinus: *Jussisti Domine, & ita est, ut omnis inordinatus animus pœna sit sibi.* Cognatum planè, imò & innatum omni sceleri supplicium sceleris, & illicitæ turpium prosequutioni aspersa est amaritudo. Non ea sola punitio censenda est, quæ in oculos incurrit, & externis sese ingerit obtutibus. Graviores sunt quæ intus latent, quàm quæ foris patent. Nam sicut cruciarii quondam Romano ritu crucem gestabant suam, ab ea mox ferendi: sic perverso & positivo voluptatum amori positivam imponit Deus conscientiæ crucem, lentis quidem & minutis, sed quotidianis pungentem ictibus, quibus laniatus animus etiam in aurato corpore cæditur & laceratur. Sed quid justius, quàm ut ille semper angatur, semper metuat impressum immissi supplicii terrorem, semper interna impendentis, & onerantis torturæ imagine supra equuleos, fidiculas, uncos acerbiore positivè prematur, qui positivo in Deum impetu insilire non dubitavit?

Sed quia de te, Lector, confidimus meliora & viciniora salutis, aliud emolumentum spiritale ex positiva peccati tendentia reporta. Si pecca-

tum vel consistit, vel fundatur in positivo, quo voluntas fertur in objectum dissonum: Ergo omni custodia serva cor tuum; ab exteriorum & sæcularium cura negotiorum quantum poteris abstine, quia vix ac ne vix quidem creata quisquam prosequitur, quin sordes contrahat peccatorum; nam qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Tantum à Deo & cœlestibus avertêris, quantùm ad creata convertêris; quia dum anima in exteriora effunditur, tot modis inquinatur, quot sensibus per externa divagatur. Nam ut dicitur Jerem. 9. *Ascendit mors per fenestras nostras*, quia dum foras per sensus in mala egredimur, mors intus ingreditur. Unde Hugo Victor. *serm.* 35. ait quod sicut erant quinque porticus piscinæ, in quibus jacebat multitudo magna languentium, sic *unusquisque sensus tot servat languentes, quot appetituum patitur corruptiones.* Et S. Basilius *lib. de sanct. Virgin.* notat animam per quinque sensus assimilari torrenti, quod emittens fluentum suum, quidquid corruptum occurrerit, ad se pertrahit, limoque implet. Ergo si non vis positivis peccatorum sordibus infici, contine corporis sensus, quibus in externa dilabitur animus. Ne incautè aspicias, audias, & tractes, quod postmodùm invitus amabis; quia intueri non decet, quod non licet concupisci. Time ne oculus tuus deprædetur animam tuam, & si in faciem virginis intenderis, ne te scandalizet vultus ejus. *Non potest*, inquit Hieronymus lib. 2. cont. Jovinian. cap.7. *antè [illegible]tropolis & arx mentis capi, nisi per portas ejus irruerit hostilis exercitus.*

SPECVLATIO II.

Formale malitiæ actus moralis, seu peccati essentialiter in privatione debitæ rectitudinis consistit.

HOc assertum, cui subscribunt Capreolus, Ferrariensis, Araujo, aliique innumeri, tam domestici, quàm extranei, perpetua & constans S. Thomæ doctrina clarissimis verbis tradit. Quid enim apertius his testimoniis inter mille aperta apertissimis? 1.2 q.18.art.1. *Actus est malus moraliter, in quantum ei deficit aliquid de plenitudine essendi.* Et q.71.art.6. *Peccatum nihil est aliud quàm actus humanus malus; & quod sit humanus, habet ex hoc quod sit voluntarius; quod verò sit malus, ex hoc quod caret debita commensuratione.* Et subdit quod carentia illa commensurationis *est quasi formale in peccato.* Et q.88. art. 4. *Est quoddam bonum, quod est ipse actus ordinatus, & hujus privatio est essentialiter ipsum peccatum.* Idem inculcat 2. 2. q.10. art. 3. *Omne peccatum formaliter consistit in aversione à Deo.* Et q.118.art.5. ubi docet quod *privatio boni formaliter se habet in peccato, conversio autem ad bonum commutabile materialiter.* Quod & repetit 3.p.q.86.art.4. ad 1. *Culpa mortalis utrumque habet, aversionem à Deo, & conversionem ad bonum creatum: sed aversio à Deo est sicut formale, conversio autem ibi est sicut materiale: remoto autem formali cujuscumque rei, tollitur species, sicut remoto rationali tollitur species hu-*

mana ; & ideo ex hoc ipso dicitur culpa mortalis remitti, quod per gratiam tollitur mentis aversio à Deo simul cum reatu pœna æterna. Quæ testimonia sunt adeo evidentia, ut nulla ponderatione egeant.

Illud tamen statim se menti offert, quod in testimoniis pro nostra sententia adductis Angelicus Magister expressis, conceptis, & explicatissimis verbis loquitur; in illis verò quæ pro opposita sententia referuntur, per consequentiã non sponte fluentem, sed vi & veluti invitè deductam trahitur. Libenter etiam hîc Adversarios interrogare averem, utrum S. Doctor potuerit clariùs nostram sententiam significare? Respondeant, sodes, sed apertè, sed ingenuè, sed candidè, & ut sic loquar, nudè & citra effugia & subtilitates conquisitas. Esto quod D. Thomas nostram sententiam non tenuerit, dicant tamen, amabò, si illam tenuisset, potuissetne tam accuratus Doctor, cui utique idonea ad se explicandum verba non deerant; potuissetne, inquam, nostram sententiam significantiùs exprimere? Quæritur utrum actus malus, seu peccatum consistat formaliter in privativo? Quid ad hoc Adversarii! Quid ad hoc S. Præceptor? Illi contendunt positivum esse formale & essentiale, privationem se habere consequutivè. D. verò Thomas ait positivum se habere *sicut materiale, privationem sicut formale, & privationem esse essentialiter peccatum.* Certè velint nolint, fateri coguntur Adversarii, D. Thomam ea in favorem nostræ sententiæ scripsisse verba, non semel, sed sæpe, sed semper, sed ex professo, quibus expressiora nullus Author nostræ sententiæ hactenus excogitavit, vel excogitare unquam potuit. Postquam

D.Thomas dixit, *formale peccati, essentiam peccati commissionis* consistere in privativo, qui dixerit eum non stare à nobis, poterit etiam dicere me opinari peccatum consistere in positivo, quantumvis reclamem; nam clariora verba ad exprimendum sensum meum invenire non potui iis quæ D.Thomas usurpat. Quod si dicas, nos in voce Sancto Doctori congruere, in sensu verò, in ipsa re, in vi nominis ab ipso dissidere, & discordes esse. Hæc, inquam, si dicis, manifestè veritati contradicis. Nam S.Doctor ly *formale*, ly *essentialiter*, eodem planè sensu accepit, quo cæteri omnes Theologi, & Philosophi accipiunt. Vocabulorum, quibus sententia exprimitur, vulgarem sensum in alienum, & tritas notiones in insolitas & peregrinas non commutavit Doctor communis, antiquitatis amans, novitatis impatiens. Hoccine simplex, hoccine sincerum est, dicere S.Thomam in his verbis *formale*, & *essentiale peccati*, tam crebrò iteratis, singularem & inauditum sensum reposuisse distinctum ab eo quem Thomistæ, Scotistæ; Neutristæ, ad extremum omnes Philosophi & Theologi quotquot scripserunt hactenus semper habuere? Sic D. Thomam interpretari ludere est, & tanto Doctori illudere. Ergo vocum nostrarum, & S.Thomæ indivulsa societas, vel invitis omnibus sensuum quoque conjunctionem notat.

Multa congerunt Adversarii, quibus tam expressa testimonia elevent, tam perspicua & illustria obscurent. Alii enim volunt S. Thomam non loqui in sensu formali, sed tantùm illativo; quia infallibiliter illud malum est, cui est adjuncta privatio. Vel S. Præceptorem intelligere per carentiam & privationem, carentiam & pri-

vationem causalem, non formalem; privationem in fieri, quæ est positiva tendentia ad objectum dissonum, non privationem in facto esse; & aversionem accipere non purè privativam, quæ consistit in recessu, separatione, & carentia conjunctionis cum Deo; sed positivam, contrariam, & in Deum rebellem. Denique contendunt S. Thomam vel loqui de peccato omissionis, non commissionis; de habituali, non actuali; de formali, non primario, sed secundario, & completivo. Sed quis non videt has responsiones esse mera effugia, quæ sola verborum in fonte legendorum vi per se corruunt & evanescunt? Nec enim nostra brevitas patitur tam prolixum D. Thomæ testimoniorum contextum huc adducere. Quod verò S. Thomas non accipiat aversionem contrariè, sed merè privativè, hinc manifestè colligitur, quod *q.71.art.6.* explicans illam definitionem peccati ab Augustino traditam, *Dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam,* qua contrarietas aliqua expresè significari videtur; tamen D. Thomas ait quod per ly *dictum, factum, vel concupitum*, significatur actus humanus, qui in peccato commissionis se habet per *sicut materiale, per* ly autem *contra legem*, significatur carentia debitæ commensurationis, quæ se habet *ut formale.* Quomodo alibi per privationem potuit intelligere aversionem contrariam D. Thomas, qui eò loci ubi contrarietas positiva indicari videbatur, illam de privatione pura interpretatus est?

Sed ut omnis evasionis aditus præcludatur, placet referre decretoria S. Thomæ verba, quæ habet *opusculo* 2. seu in compendio Theologiæ, quibus omnes ab adversariis excogitatas

ſolutiones prævidit,& omnes excogitabiles occupavit,& totam controverſiam definivit. Poſtquam enim *c.*114.probavit quod *nomine mali nihil aliud intelligitur, quàm privatio eſſe perfecti, & quod manifeſtum eſt, quod ex hoc aliquid dicitur malum, quod caret perfectione quam debet habere:* poſtquam *cap.*115. demonſtravit impoſſibile eſſe quod malum ſit aliqua natura, vel actus, vel potentia, vel compoſitum ex actu & potentia; *capite* 116.deſcendit ad malum morale,& proponit ſibi argumentum, quod eſt unum è fundamentis oppoſitæ ſententiæ, his verbis: *Conſiderandum igitur reſtat, quomodo bonum & malum dicuntur contraria, & contrariorum genera, & differentiæ aliquas ſpecies, ſcilicet habitus morales conſtituentes. Contrariorum enim eſt aliqua natura; non ens enim non poteſt eſſe, neque genus, neque differentia, cùm genus prædicetur de re in eo quod quid; differentia verò in eo quod quale quid.* Ecce geminum adverſæ ſententiæ fundamentum ex eo petitum, quod cùm inter actum bonum & malum contrarietas exerceatur, & actus morales mali differant ſpecie inter ſe, neceſſe eſt actum malum per aliquid poſitivum conſtitui. Sed quid ad hæc S.Doctor? *Sciendum eſt igitur,* inquit,*quod ſicut naturalia conſequuntur ſpeciem à forma, ita moralia à fine, qui eſt voluntatis objectum, à quo omnia moralia dependent. Sicut autem in naturalibus uni formæ adjungitur privatio alterius, putà formæ ignis privatio formæ aëris; ita in moralibus uni fini adjungitur privatio finis alterius. Cùm igitur privatio perfectionis debitæ ſit malum, in naturalibus formam accipere, cui adjungitur privatio formæ debitæ, malum eſt, non propter formam, ſed propter privationem ei adjunctam; ſicut igniri malum*
eſt

est ligno. Et in moralibus etiam inhærere fini, cui adjungitur privatio finis debiti, malum est, non propter finem, sed propter privationem adjunctam: & sic duæ actiones morales, quæ ad contrarios fines ordinantur, secundùm bonum & malum differunt; & per consequens contrarii habitus differunt bono & malo, quasi differentiis existentibus, & contrarietatem adinvicem habentibus, non propter privationem ex qua dicitur malum, sed propter finem cui privatio adjungitur. Ecce manifestam adversæ sententiæ jugulationem, & convincentem nostræ assertionis decisionem. Ibi enim S. Doctor loquitur de peccato commissionis, non omissionis, vel habituali, cùm sermonem habeat de duabus actionibus moralibus, quæ ad contrarios fines ordinentur, ex quibus producuntur per consequens contrarii habitus. Non loquitur etiam de privatione in fieri & causali, sed de privatione in facto esse, quæ est adjuncta actioni inhærenti malo fini. Et tamen affirmat actionem illam non esse malam per hoc quod inhæret & tendit ad finem malum, sed quia illi actui adjungitur privatio; & in hoc convenire malum morale cum malo naturali, quod utrumque formaliter importat privationem, illud formæ debitæ, istud finis debiti. Ergo ex D. Thoma malum morale consistit in privativo. Quam quidem sententiam S. Doctor non è proprio ingenio peperit, sed ex Scripturis, & continenti Patrum traditione, potissimùm verò ex Augustino Magistro suo proxima reflexione referendis derivavit.

Probatur rationibus, quas ne contra nostrum institutum nimis multiplicemus, sed tantùm veritatem è fundamentis eruamus, ad tres reducemus. Primò ratione à priori, deinde ratione

à posteriori, tertiò positiva impugnatione adversæ sententiæ hanc speculationem confirmabimus.

Ratio à priori sæpe traditur à S.Thoma. Malum ut sic, prout abstrahit ab omni particulari malo, est privatio, & non ens, ut probat ex professo S.Doctor 1.*p.q.*48.*art.*1. ex D.Dionys.*c.*4. *de divinis nominibus*, ubi S. Pater ait: *Malum, quemadmodum sæpe diximus, infirmitas, imbecillitas, ac privatio est. Malum est non existens.* Et ratio est, quia omne ens in quantum ens, bonum est, cùm entitas & bonitas convertantur. Unde malum quod opponitur bono, non potest esse ens, sed privatio entis. Ergo similiter malum morale in aliqua privatione, nimirum rectitudinis debitæ, positum est. Probatur consequentia: tum quia malum morale est directè inferius ad malum transcendentale, sicut bonum morale ad bonum transcendentale: Ergo si malum transcendentale in privatione sit situm, ita etiam & morale. Tum quia inductivè in omnibus aliis generibus malum est privatio alicujus perfectionis, malum v. g. naturale est privatio perfectionis naturalis; & nulla forma haberet rationem mali etiam respectivi, nisi illi adjungeretur privatio alterius formæ debitæ subjecto, ut dicebat D.Thomas opusculo ultimùm adducto. Malum item artificiale est privatio conformitatis ad regulas artis: & licèt tam in malo naturali, quàm artificiali detur aliquod positivum fundans talem privationem; tamen nec malum naturale in operatione vel forma naturali, nec malum artificiale in positiva tendentia artificis operantis, sed in privatione formæ aut operationis naturalis, vel in privatione

conformitatis ad regulas artis respectivè consistunt. Quidni ergo similiter dicemus, malum morale consistere in privatione rectitudinis? Nam mala præfata non possunt consistere in privativo, nisi quia hæc est natura mali ut sic importare essentialiter privationem. Certè cùm peccatum sit malorum omnium maximum, imò ferè solum malum, malorum summum & summa, profectò minus debet habere de bono, quàm malum physicum: Atqui si malum physicum, seu naturale, sicut & artificiale consistant in pura privatione, morale verò in positivo, malum naturale non habebit minùs de bono, sed è contra morale habebit magis de bono; siquidem essentialiter importabit aliquid positivum, quod ut tale bonum est, & à Deo amabile, & in ipsum referibile, non obstante contrarietate ad virtutem, sicut amatur malum pœnæ non obstante contrarietate ad naturam: Ergo si malum naturale & artificiale consistant in privativo, multò magis malum morale.

Tum denique, quia privatio debitæ rectitudinis est aliqua malitia moralis, sicut privatio bonitatis physicæ est malitia physica, privatio visus est malum cæcitatis, privatio vitæ est malum mortis: unde etiam in peccato originali, in macula peccati, in peccato omissionis invenitur ratio mali moralis, quia important privationem gratiæ & rectitudinis Christianæ, & moralis: Ergo quidquid positivi invenitur in peccato commissionis, nequit habere rationem formalem mali moralis, aliàs duo essent formalis malitiæ constitutiva, quod est planè impossibile. Maximè quia ratio formalis peccati mortalis etiam commissionis, non sumitur formaliter ex

converſione,ſed ex averſione ; dicitur enim tale, quia per illud recedimus à Deo, qui eſt animæ anima,& ſic perit vita ſpiritalis ; tantoque culpa gravior eſt, quanto magis recedit à Deo, à quo qui minùs recedit minùs peccat, tametſi tendentia & converſio ad objectum pravum ſit intenſior & vehementior: ſic difformitas infidelitatis, deſperationis, odii Dei deterior longè eſt ardentiſſimo libidinis æſtu. Qua de cauſa S. Thomas 2.2. *q.20.art.1*:ait,*peccata quæ opponuntur virtutibus Theologicis,principaliter conſiſtere in averſione.* Nec placet ſubtilis evaſio authoris ubique ſubtilitatem,ubique ſoliditatem ſpirantis Joannis à S.Thoma, dicentis eò loci inſinuari à S. Doctore, reliqua peccata his virtutibus non oppoſita non conſiſtere in privativo. Non placet, inquam (ſi quid tamen diſplicere poteſt in Doctore omnibus Theologiæ gratiis inſtructo) quia de vitiis oppoſitis virtutibus theologicis, putà de odio Dei,eſt potiſſima difficultas.Si ergo de illis affirmet S.Præceptor,quod principaliter in averſione & privatione conſiſtunt, quàm potiori jure id de aliis omnibus affirmandum eſt?

Ratio à poſteriori noſtræ ſententiæ talis eſt: Si malitia moralis eſſet aliquid poſitivum, Deus eſſet cauſa peccati formaliter æquè ac virtutis; Deus enim debet eſſe cauſa omnis poſitivi,aliàs non eſſet omnium prima, & univerſaliſſima cauſa, quæ exigit ut omne reale poſitivum ſub omni reali formalitate & poſitiva ſit ab eo qui eſt fons totius eſſe. Unde ſi formale peccati,& malitia moralis ſint eſſentialiter aliquid poſitivum, Deus peræquè erit author & cauſa realis boni ac mali, peræquè in utrumque influet, peræquè in Deum ultimò utrumque referri poterit, per-

æquè erit participatio divinæ bonitatis & entitatis, peræquè erit à Deo amabile & amatum, peræquè habebit ideam in Deo, in quo rerum omnium positivarum exemplaria relucent. Consequens autem non solùm repugnat lumini rationis; quia ut Augustinus ait: *Nemo Deo authore fit deterior*; sed etiam expressè damnatur in Tridentino *sess.6. can.6.* his verbis: *Si quis dixerit mala opera ita ut bona Deum operari, non permissivè solùm, sed etiam propriè & per se, adeo ut sit proprium ejus opus non minùs proditio Iudæ quàm vocatio Pauli, anathema sit.*

Urgetur hæc ratio ex Araujo, & præveniuntur omnes Adversariorum evasiones. Saltem positivæ malitiæ assertores non possunt inficiari Deum producere formale peccati sub ratione entitatis, si formale illud entitas sit. Cùm ergo dicunt Deum producere formale peccati sub ratione entis, vel particula *sub*, reduplicat rationem *qua* producitur, ita ut sit sensus, Deum producere duntaxat rationem communem entis; & hoc est apertè falsum, tum quia aliàs gradus specificus Dei causalitatem subterfugeret, tum quia gradus communis & gradus specificus realiter identificantur, & producens unū alium producit: vel est sensus, quod reduplicat rationem *sub qua* res producitur, ita ut Deus attingat omnia positiva, in quibus imbibitur ratio entis, sed sub ratione entis ea producat. Sed adhuc insisto, quia jam gradus specificus peccati verè causabitur à Deo, licèt sub universaliori ratione. Sicut licèt Deus non attingat rationem vitalitatis sub ratione vitalitatis, si ly *sub*, dicat rationem sub qua, quocirca Deus non potest denominari volens, videns, audiens, quantumvis volitionem, visio-

nem, & auditionem producat; tamen attingit Deus rationem *quæ* est in vitalitate, licèt sub ratione entis eam producat, quia talis vitalitas est aliqua ratio entis: Ergo similiter licèt Deus non possit attingere malum sub ratione malitiæ, si ly *sub*, importet rationem sub qua, sicut etiam sub ea ratione non attingit meritum; unde sicut non potest denominari peccans, ita nec merens: benè tamen erit causa malitiæ, non secus ac meriti, si causet omnem realem rationem formalem, quæ in malitia invenitur. Quorum omnium radix est, quia ratio superior imbibita in inferiori est eadem cum illa: ratio entis, v.g. inclusa in homine homo est, quia ens non præscinditur perfectè ab inferioribus; & similiter ratio entis inclusa in malitia, si sit positiva, est ipsamet malitia: Ergo quod est causa entitatis est etiam causa iniquitatis, si malitiæ iniquitas sit de formali aliquid positivum.

Penetratur profundiùs vis hujus rationis. Deus erit vera & formalis causa peccati, si attingat in peccato nedum rationem entitatis, sed etiam rationem deformitatis; hæc enim distinctio est ultimum adversæ sententiæ perfugium. Atqui si formale peccati sit aliquid positivum, Deus attinget in peccato rationem deformitatis; cùm enim deformitas non solùm sub conceptu entitatis, sed etiam sub conceptu & ratione deformitatis sit aliquid positivum, non potest Deus attingere entitatem peccati, quin attingat deformitatem: divinus namque concursus cùm sit universalissimus, profundens totum ens & differentias ejus, totam rei entitatem, omnesque ejus modos pervadit, non secundùm nostram phantasiam & considerationem, sed prout est à parte

rei; nec est præcisivus,sed omnium productivus. Ergo si formale peccati consistat in positivo, Deus erit causa & author, sin particularis & specialis, certè universalis peccati; quomodo enim poterit concursus divinus intactam malitiam relinquere, & ab ea præscindere, à qua nec intellectus præscindere valet, si malitia sit essentialiter aliquid positivum? Nam essentia nec quidem ratione separari potest à re quam constituit, cùm sit formalissimè ipsa.

Nec valet quod quidam aiunt, quod sicut in divinis productio ad intra terminatur ad personalitatem Filii, non tamen ad naturam divinam cum illa identificatam, quia natura sub ratione naturæ est extra sphæram actionis interioris Dei: ita conceptus deformitatis identificatus cum ratione entitatis non attingitur à concursu Dei, quia est extra sphæram actionis Dei ad extra. Non valet, inquam: tum quia comparare entitatem peccati arcano totius Religionis reconditissimo, & difficultatem concursus divini explicare similitudine mysterii rationis vim transcendentis, non est eam mollire,sed insuperabiliorem & intricatiorem efficere. Tum quia si comparatio subsistat, sicut verum est dicere quod aliquid reale in Deo non producitur, scilicet natura, tametsi identificetur cum aliquo reali quod producitur: ita in peccato erit aliquid reale quod fugiet divinam causalitatem, nimirum ratio specifica peccati, quod nemo concedit. Tamen quia licèt natura in Deo non producatur, productâ personâ, tamen impossibile est quod producatur personalitas, nisi producatur subsistentia; quia una est de conceptu & importatur in definitione formali alterius:

quod non eſt verum de natura reſpectu perſonæ & relationis, quam formaliter non includit. Atqui ſi malitia moralis conſiſtat formaliter & eſſentialiter in poſitivo, aliquid poſitivum erit de conceptu, & importabitur in definitione malitiæ moralis, poſitivus nimirum ordo, & tendentia ad objectum diſſonum: Ergo Deus erit cauſa deformitatis per actionem tranſeuntem extra ſe, quanvis non ſit principium naturæ divinæ intra ſe, ſi deformitas peccati conſiſtat formaliter in poſitivo.

Dices, hac quidem ratione vehementer ſtringi, & ferè opprimendam fore oppoſitam ſententiam, niſi idem in nos telum retorqueri poſſet; & tamen idem argumentum æquè militat adversùm nos. Etenim quod eſt cauſa fundamenti reduplicativè ut fundamentum eſt, cauſa etiam eſt privationis ex illo conſequutæ; quia privatio non per ſe primò, & directè cauſari quit, ſed ſecundariò reſultat ad poſitionem fundamenti. Atqui Deus eſt cauſa fundamenti quà talis, cùm ſit aliquid poſitivum, non conſiſtens in mera negatione, vel privatione. Ergo Deus erit cauſa peccati.

Reſpondeo diſparitatem eſſe toto cœlo diverſam, & argumentum factum nullam adversùm nos habere vim. Quia nimirum entitas, & materiale peccati, licèt ſit quid reale & poſitivum, non tamen eſt à Deo, in quantum eſt fundamentum privationis; quia eſſe fundamentum privationis rectitudinis dicit duo, unum in recto, aliud in obliquo, ſeu de connotato: in recto dicit entitatem, quæ eſt à Deo & à creatura; in obliquo, & de connotato importat cauſam deficientem, à qua egreditur, nimirum voluntatem averten-

tem se à regula rationis & legis, sub qua ratione non dependet à Deo, sed ipsa est causa prima in ratione deficiendi. Unde fundamentum quà tale non est à Deo.

Quod si urgeas: Fundamentum quà fundamentum est aliquid positivum: Ergo est à Deo, qui est causa omnis positivi. Facilè ex his respondebo, fundamentum quà fundamentum est quid positivum secundùm id quod dicit in recto, concedo; secundùm quod importat in obliquo, nego: nam connotat voluntatem deficientem, voluntas verò non constituitur deficiens per aliquid positivum, sed per carentiam regulæ rationis, & directionis legis, ut apertè tradit S. Thomas q.75. art.1. *Provenit defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate. Voluntas sine adhibitione regulæ rationis vel legis divinæ est causa peccati.* Nec datur propterea processus in infinitum, quia quod voluntas agendo non attendat ad legem & regulam dirigentis rationis, non est alia causa, nisi quia ipsa ita vult, & in genere deficiendi ipsa est primum principium ab alio independens.

Hanc totam doctrinam expressis verbis tradit S. Doctor *q.79. art.2.* dicens: *Peccatum nominat ens & actionem cum quodam defectu; defectus autem ille est ex causa creata, scilicet libero arbitrio, in quantum deficit ab ordine primi agentis, scilicet Dei. Unde iste defectus non reducitur in Deum sicut in causam, sed in liberum arbitrium: sicut effectus claudicationis reducitur in tibiam curvam sicut in causam, non tamen in virtutem motivam, à qua tamen causatur quidquid est motionis in claudicatione: & secundùm hoc Deus est causa actus peccati, non tamen est causa peccati; quia non est*

causa hujus, quod actus sit cum defectu. Quibus verbis non solùm apertè docet nostram sententiam, dicens peccatum esse actum cum defectu, sive privatione; sed etiam mirè explicat quomodo actus ille non sit fundamentum malitiæ prout est à Deo, sed tantùm prout est à libero arbitrio: quia nimirum sicut motio prout est ab anima, non est fundamentum claudicationis, sed tantùm prout est à tibia curva, quia esse fundamentum claudicationis supponit curvitatem, seu defectum rectitudinis in principio: ita esse fundamentum malitiæ non convenit entitati actus prout est à Deo, sed prout est à voluntate subducente se à regulis honestatis. Unde esse fundamentum malæ operationis duo importat, alterum in recto, & hoc fatemur esse à Deo; & alterum in obliquo, & hoc non est à Deo, qui ut ait Doctor Sanctus, *non est causa hujus, quod actus sit cum defectu.* Quod sanè in opposita sententia non salvatur, quia esse malum morale essentialiter purum positivum importat, quod proinde omni prorsus modo à Deo esse necesse est.

Confutantur positivè objectiones.

Denique probatur hæc speculatio convellendo duo præcipua fundamenta oppositæ sententiæ, quæ præcedenti speculatione retulimus, in hancque rejecimus, omnibus aliis dissolutis. Primum, quo movetur Curiel, in eo innititur, quod actus intrinsecè malus, putà mendacium, vel odium Dei, non est capax rectitudinis, cùm nulla unquam ratione vel circunstantiâ honestari possit: Ergo non habet privationem, quæ est

carentia formæ in ſubjecto apto, proindeque in ratione mali moralis per privationem conſtitui nequit, cùm actus malus ſemel egreſſus non ſit capax reformationis, ſicut artefactum diſtortum inſtaurari, & debitæ formæ reddi poteſt, adhibitis regulis artis.

Verùm hæc ratio manifeſtæ inſufficientiæ cõvincitur. Conſtat enim nullum eſſe actum quantumcunque pravum, cui non ſit debita rectitudo, nec actum poſſe dici malum moraliter, qui non ſit privatus rectitudine morali, ſicut actus bruti non eſt malus moraliter, quia nullius rectitudinis eſt capax. Quia nimirum actus quantumcunque intrinſecè malus, conſideratus ut actus humanus ac liber, eſt regulabilis per rationem, ut diſtinguatur ab actibus partis vegetativæ & ſenſitivæ, qui ſunt incapaces legis, & punitionis. Et certè repugnat actui egredienti à voluntate libera non poſſe menſurari per rationem: Sed actus qui petit menſurari per rationem, eſt capax rectitudinis, & illam ut ſibi debitam exigit, aliàs non deberet dici actus deficiens, irregularis, & obliquus: Ergo actus quivis liber & deliberatus eſt capax rectitudinis. Quorum omnium radix eſt, quia omnis actus quàmlibet malus, & à Deo recedens, habet pro motivo aliquod bonum, ſaltem apparens, & fugam alicujus mali, putà fugam alicujus afflictionis. Unde ille actus habet ex parte motivi aliquid menſurabile per rationem: quod apertè inſinuat D. Thomas *q.* 18. *art.* 1. dum ait, actum eſſe malum in quantum ei deficit aliquid de plenitudine eſſendi, innuens omni actui morali talem deberi plenitudinem, non ſolùm ratione ſubjecti, ſcilicet voluntatis, quæ eſt capax honeſtatis; ſed etiam

X 6

ratione ipsius considerati ex parte motivi.

Pro profundiori, & simul clariori difficultatis hujus intelligentia accipiamus actum inter omnia peccata commissionis pessimum, minusve honestatis capacem, scilicet odium Dei. Sed priùs supponendum est, adæquatum voluntatis objectum esse bonum, ita ut non possit prosequi aliquid sub ratione mali; unde quidquid velit, & quacumque ratione velit, bonum aliquod latenter vult, & ab hac voluntate nunquam recedit, nec potest. Quia cùm voluntas sit appetitus rationalis, & inclinatio totius suppositi, necesse est ut in bonum sibi conveniens semper tendat, aliàs non esset inclinatio voluntaria; quia inclinari, & ultro ferri nemo potest, nisi in sibi conveniens bonum, & ad disconveniens nullus inclinatur, nullus propendet, sed fugit omnis & abhorret. Quæ doctrina etiam locum habet in actu odii, etiam inimicitiæ, quæ vult malum etiam ut malum est hostis, sicut amor amicitiæ vult bonum amico; ut illi bonum est. Tunc enim inimicus malum hosti peroptat in ratione effectus, non in ratione objecti, quia vult quidem aliquid quod inferat damnum & destruat adversarium; sed illud sub ratione boni cupit, quatenus hosti illatum nocumentum induit rationem boni apparentis, exterminii scilicet hostis sibi contrarii. Nec obest quod interdum aliquis peccet ex certa malitia, & non tantùm ex passione succumbente delectationi, vel ex infirmitate præ labore & tristitia sæpe prostrata; quia tunc peccatores etiam amantes malum ut est offensio Dei, dicentes Deo, *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus*, prodeunte quasi ex adipe iniquitate; tunc, inquam, perversa voluntas delectatur in illis.

pessimis ex perverso judicio, quo practicè hic & nunc judicat conveniens esse sibi sic averti à Deo, ab ejus regula subduci, & erecto collo, elato corde, ac diabolicâ audaciâ in Deum impudentissimè, & juxta inanissimè arma sumere. Unde malum illud reapse vestitur aliqua ratione boni, saltem satisfacientis propriæ perversitati; & cùm aversio à Deo placeat tam malignæ voluntati, utique sub aliquo boni col ore placet, aliàs non placeret, sed displiceret. Et in veritate ita contingit peccatori in profundum venienti, in Deum de industria recalcitranti; quia Deus, qui ut ait Bernardus, *pœna perversorum est*, apparet peccatori onerosus, & molestus, cujus proinde jugum excutere, legem extinguere, & legislatorem ipsum exterminare vellet, si posset, & optat posse. Et sanè si illis Deus bonus appareret (sicut revera totius est centrum bonitatis) impossibile foret quod illum odio haberent. Quare scelesti illi Deum non odio habent ratione sui, sed ratione effectuum displicentium, ob quos Deum considerant ut illatorem mali, non ut fontem boni.

Ex hac fundatissima doctrina omninò sequitur, quod actus peccati commissionis, ipsius etiam odii inimicitiæ Dei, peccatorum omnium nefandissimi cumuli est aliquis amor, subindeque tendentia ad aliquod bonum, saltem beatitudinem, quam in omni actu inquirimus. Qui amor beatitudinis per se bonus malus efficitur, quando recedit à regula præscribente modum quærendi illam. Ille ergo Dei hostis non peccat quærendo beatitudinem, sed eam appetendo, non servata regula præscripta; unde dicebat Augustinus aliàs relatus: *Quærite quod quæritis*

sed ibi non est ubi quaritis. Quaritis vitam in regione umbra mortis, non est hic. Hinc actus odii abhorrentis à Deo ut judice prohibente delicias, ultore criminum, dicitur privatus rectitudine, quia amor beatitudinis in illo imbibitus est de se per rationem regulabilis, sicut motus tibiæ curvæ dicitur privatus rectitudine, quia motus animæ est de se capax rectitudinis, quanvis per accidens incurvetur, & inflectatur per tibiam claudicantem.

Dices: Tendentia ad objectum pravum est essentialis actui malo: Ergo in illo non est aptitudo ad rectitudinem: ergo rectitudo non est illi debita, nec ejus subinde carentia habet rationem privationis.

Respondeo, tendentiam in objectum pravum esse essentialem actui reduplicativè ut versanti modo obliquo circa objectum dissonum, quam ut sic exuere non potest; tamen ille actus consideratus specificativè ut humanus est, præbet rationi materiam regulandam, cùm procedat à principio operante ex amore boni, sub lege, & cum deliberatione rationis. Sicut motui obliquo tibiæ ut vitali debita est rectitudo, licèt in sensu composito, & in actu exercito ut procedenti à tibia clauda non possit rectitudo convenire. Sic etiam syllogismus imperfectus privatur perfectione debita syllogismo, quamvis reduplicativè ut imperfectus talem perfectionem habere nequeat. Denique in omnibus ferè speciebus, & physicis, & artificialibus, & moralibus id verum esse probatur: in illis enim inveniuntur opera, quæ etiam in individuo considerata sunt capacia rectitudinis ratione ma-

teriæ regulabilis, licèt de facto non possint reformari, nisi destruantur.

Instabis: Actus intrinsecè malus talis est ante ullam prohibitionem legis; odium enim Dei, tametsi nulla lege vetaretur, semper foret malum: Ergo privatio legis, & regulæ, & honestatis ex conformitate ad illam non constituit malum morale, & peccatum commissionis.

Respondeo patere ex dictis capite præcedenti solutionem hujus instantiæ; monstravimus enim ibidem, omnem actum malum esse recessum à lege æterna: unde si per impossibile non daretur illud dictamen æternæ legis in Deo, odium Dei non esset peccatum, quia sublato illo judicio & dictamine, non esset Deus, cui dictamen illud non liberè, sed necessariò inest: aliàs veritas in ipso non esset, & seipsum Deus negaret. Quid autem mirum, si destructo Deo non remaneret peccatum: Sed relege dicta capite superiori, *specul.* 3.

Secunda ratio adversæ sententiæ, cujus vim speculatione præcedenti non dissimulavimus, sed cùm omnibus suis nervis proposuimus, petita ex eo, quod tendentia positiva ad objectum malum sit mala moraliter, & prior privatione, sic etiam refellitur: Actus non constituitur malus per aliquid positivum ante privationem, si ante illam non caret perfectione sibi debita, nec plenitudine essendi; si enim habet totam perfectionem cujus est in suo genere capax, profectò malus esse, nec dici potest; illud enim censetur bonum & perfectum in quocumque genere, cui nihil deest perfectionis sibi debitæ: unde actus qui non caret perfectione moraliter debita, non potest esse formaliter malus. Atqui ante priva-

tionem actus non caret perfectione ulla sibi debita, nec plenitudine essendi; quia si caret perfectione debita, jam est privatio: Ergo non per ordinem tendentiæ positivæ, sed per privationem rectitudinis malum morale formaliter constituitur.

Dices: Illa habitudo & dilectio objecti abominabilis est in linea morali procedens à voluntate deliberata, & tendens ad objectum dissonum regulis morum, à quo desumit, & veluti ebibit non bonitatem, nec indifferentiam, sed pravitatem, fitque abominabilis sicut objectum dilectionis suæ; idque totum contingit antecedenter ad privationem, quæ supponit objecti dissoni attingentiam, cui unicè innititur, & ex qua resultat: Sed illa tendentia est positiva: Ergo in aliquo positivo malum morale primitus invenitur. En totius difficultatis medullam. En argumentum, in quo dissolvendo ingenia acuunt Authores nostræ sententiæ, sed magis torquent. Quæ ipsi eruditè afferunt non exscribam, quia ex inexhausta S. Thomæ doctrinæ uberrimæ copia aliquid fortè non novi, sed novè eruam, quibus hanc difficultatem, quam adversarii putant insuperabilem, D. Thoma magistro molliam, & efficiam non modò planam, sed etiam favorabilem.

Dicendum ergo, nos posse concipere privationem se habere ad actum moralem vel consequenter, vel concomitanter, vel etiam quadantenus antecedenter. Consequenter se habet privatio, quia intelligitur resultare ex actu tendente in objectum dissonum; unde actus amplectens objectum pravum est causa receptiva, seu subjectum & fundamentum privationis. Con-

comitanter intelligitur se habere privatio, quia quantumcunque conversio & tendentia ad objectum dissonum rationi sit realis, importat tamen necessario privationem adjunctam & immixtam, ita ut non priùs tendat quàm fit privatio, quia est tendentia ad finem indebitum amatum; qui amor simul & semel privatur fine debito, nec elicitur ut privetur, sed elicitur debito fine privatus. Vnde in actu malo privatio non se habet quidem ut genus vel differentia; quia cùm sit non ens, non potest privatio esse genus contrahibile per differentias positivas, nec differentia contrahens genus positivum; genus enim, & differentia debent esse ejusdem generis: Sed habet se privatio tanquam modus imbibitus in actu malo, constituens rationem essentialem malitiæ, eo ferè modo quo obscuritas involvitur in actu fidei, & negatio divisionis in ratione unitatis. Antecedenter denique aliquo modo intelligitur se habere privatio ad conversionem, quia nimirum ille idem actus qui tendit ad objectum commutabile, recedit à bono incommutabili, & à rectitudine rationis. Et sicut corruptio in genere causæ materialis & dispositivæ præcedit generationem, & recessus à termino à quo in eodem genere causæ antecedit accessum ad terminum ad quem; nam verum est in aliquo genere causæ ideo Petrum se movere ad orientem, quia relinquit occidentem: ita similiter ideo voluntas ultrò amplexatur objectum abominabile, quia recedit à Deo, bonum rationis fugit, divertit à regulis, & veluti bono incommutabili terga vertit. Quia nimirum, ut anteà ex Angelico Magistro dicebamus, peccatum egreditur à voluntate deficiente. *Nemo,*

inquit Auguft.12. de Civit.cap.7. *quærat cauſam efficientem [illegible] mæ pravitatis, non enim eſt efficiens, ſed deficiens, quia nec illa affectio eſt, ſed defectio.* Voluntas autem eſt deficiens, quia deſpicit directionem rationis, nec adhibet regulam legis: Ergo dum malè agit, prius aliqua vera ratione intelligitur recedere à Deo, & privari ejus directione, quàm fruatur utendis, & inhæreat creaturæ. Quam ſanè doctrinam ipſa indigitat Scriptura, Jeremiæ 2. *Duo mala fecit populus meus* (in unico idololatriæ peccato, de quo ibi loquitur) *me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas.* Vides peccatorem non priùs fodere ſibi ciſternam diſſipatam perverſa objecti proſequutione, quàm Deum dereliquerit voluntaria privatione. Opportunè Magnus Gregorius *lib.4. Moral.cap.15.* expendens illud Job 3. *Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt, Conceptus eſt homo,* inquit: *Homo in die naſcitur, ſed in nocte concipitur; quia nequaquam ad delectationem peccati rapitur, niſi priùs per voluntarias mentis tenebras infirmetur. Antè enim cæcus in mente fit, & poſtmodùm ſe reprobæ delectationi ſubſternit.*

Juxta hanc triplicem privationis conſiderationem ſolvi poteſt argumentum, juxta primam quidem difficilius, ſed juxta ſecundam & tertiam evidentiſſimè difficultas evacuatur. Si prima explicatio, quæ apud Authores communior eſt, magis placet, reſpondendum eſt, tendentiam illam nondum eſſe formaliter & eſſentialiter malam, ſed tantùm fundamentaliter proximè, eo ferè modo, quo in ſententia Thomiſtarum natura per præciſionem intellectus poſſibilis eſt univerſalis, non formaliter ante comparationem,

sed fundamentaliter,non remotè,sicut est à parte rei, vel in abstractione intellectus agentis, sed proximè. Et cùm urgetur, tendentiam illam non esse in ordine physico, sed in linea morali, quia procedit à principio morali, & tendit ad objectum morale, eodem modo respondeb s, quo Thomista Logicus respondet ad hoc argumentum: Natura per præcisionem intellectus possibilis non est in statu, ordine, vel conditione singularitatis: ergo est formaliter universalis: & sicut iste negat consequentiam, quia inter singulare & universale formaliter datur medium, scilicet universale fundamentaliter: ita inter esse in ordine physico, & esse in ordine morali formalis malitiæ datur medium, nempe malum fundamentale proximè. Et ratio hujus radicalis, & omninò Thomistica suprà insinuata, est quia quandiu actus non est privatus rectitudine, non potest esse formaliter, sed tantùm causaliter malus, cùm perpetuus sit in hac doctrina D.Thomas, quod actus humanus non habet esse malus, nisi ex carentia debitæ commensurationis, & inquantum ei aliquid deficit de plenitudine essendi: Ergo tendentia illa antecedenter ad privationem potest quidem esse fundamentaliter.sed non formaliter mala. Sicut etiam in sententia Thomistarum sublatâ ratione superaddita, subjectum non formaliter, sed tantùm fundamentaliter proximè, positâ ratione fundandi ad terminum referretur. Et quæ ad hanc de relatione sententiam explicandam afferri solent, huic nostræ sententiæ adornandæ omninò deservire possunt.

Quod si secundæ,aut tertiæ explicationi,quæ cùm sint communiores, & à nobis D. Thomæ

luce inventæ, vel potiùs ex ejus doctrinæ fundo inexhausto erutæ, certè nihilo minùs solidiores sunt, inhæreas; abit in fumum argumentum, quod supra omne quod dicitur demonstrativum extollebat profundissimus ordinis nostri Theologus P. Joannes Franciscus Dufaur, quodve ipse unicè urgebat in suis manuscriptis nondum prælo commissis, sed immortali luce dignissimis. Sed salvâ reverentiâ, quæ viro eruditissimo & juxtà piissimo debetur maxima, & bonâ illius veniâ, cujus amicitiâ nihil mihi antiquius, si consideretur privatio ut concomitans & intermixtà actui malo, & multò magis si actus consideretur privatus rectitudine per recessum à Deo, diversionem à lege, & fugam regulæ non adhibitæ priùs quàm feratur motu prosequutionis in objectum abominabile, argumentum factum nullam habet vim, siquidem prosequutio & tendentia illa non erit prior, sed concomitans, vel subsequens privationem, à qua habet actus primò & per se, quod sit malus.

Et cùm urgetur: Illa habitudo est moralis, tendens ad objectum morale, ab eoque hauriens non honestatem, aut indifferentiam: ergo malitiam. Respondetur tripliciter juxta alterutram considerationem: Illa habitudo est moralis ratione privationis intermixtæ, concedo; ratione entitatis, nego: nam ratione illius habet tantùm esse subjectum malitiæ. Vel iterum: Illa habitudo est moralis, quia tendit præcisè, nego; quia obliquè tendit, concedo: non est autem obliqua tendentia nisi ratione permixtæ privationis. Vel tertiò: Illa tendentia ad objectum pravum est & supponit in genere causæ materialis recessum à Deo, fugam illius, & privationem regulæ ra-

tionis, ratione cujus habet primitus malitiam, concedo; & non ſupponit, nego. Nam ille actus non ſolùm eſt privatus rectitudine, quia proſequitur objectum commutabile, ſed quia derelinquit fontem aquæ vitæ, & privat ſe voluntariè ordine rationis. Cujus ſignum manifeſtum eſt, quia ſi per impoſſibile actus proſequutionis tendentis ad objectum non eſſet privatus debita rectitudine & carentia conformitatis ad legem, non eſſet malus, ut patet in actibus indeliberatis, & ex his quæ de regulis bonitatis ſuperiori capite diximus. Ex quo fit, quod ſicut omnis actus peccati eſt & receſſus à bono incommutabili, & acceſſus ad bonum commutabile: ita in illo duplex privatio importatur; altera, quia eſt averſio à Deo; altera, quia converſio ad creaturam: unde priùs quàm ſit converſio & tendentia, eſt malitia privativa Dei, & boni rationis, ac proinde in illa ſita eſt formale peccati, quia primitus in illo invenitur. Imò ſine illa privatione nequit dici actus formaliter moralis, quia eſſe morale dicitur tale per ordinem ad regulas morum: actus autem non ordinatur ad regulas morum, niſi vel per ſubjectionem, & eſt actus bonus; vel per privationem, & eſt actus malus priùs terga dans, & à Deo faciem avertens, quàm ſtercora, & nugas nugarum amplexans.

Duplex aliud argumentum poſſet fieri contra noſtram ſententiam. Primum, quia videtur ſequi, omnia peccata eſſe omiſſionis, ſi peccatum nihil formaliter importet niſi carentiam rectitudinis debitæ. Secundum, quia videtur etiã ſequi, omnia peccata eſſe æqualia, ſiquidem privatio in qua conſiſtunt, non ſuſcipit magis & minus. Sed utraque hæc difficultas multa ſupponit in

materia de peccatis elucidanda, ubi de peccato omissionis, de æqualitate, & comparatione peccatorum ex professo disputabimus, unde eam illum in locum rejicimus. Pro nunc dicito, peccatum omissionis non dici tale ex ¡sola carentia rectitudinis, sed ex carentia actus; peccatum verò commissionis ex positione actus privati rectitudine debita; quia omittere est non agere, tametsi sit præceptum affirmativum urgens operationem; committere verò est agere contra præceptum negativum: & in hoc distinguntur peccatum omissionis, & commissionis, non penes carentiam rectitudinis debitæ utrique peccato communem.

Non sequitur etiam omnia peccata commissionis esse æqualia, quia ratione fundamenti suscipiunt magis & minus, secundùm quod per illud plus minus diminuunt de inclinatione naturali; repugnant synteresi, & opponuntur legi naturali, quæ penitus extingui non potest, sicut est major infirmitas una quàm alia, quia magis corporis vires minuit. Unde D. Thomas *q.18. art.8. ad* 1. & alibi vocat privationem actus mali privationem in fieri, non in facto esse. Ad cujus intellectum sciendum, privationem in fieri removere quidem formam, sed non totaliter eam exstirpare, quia non tollit radicem ejus: v. g. ægritudo removet sanitatem, sed eam funditus & radicitus non evellit, quia non aufert vitam, quanvis ad eam destruendam disponat, sicque relinquit aliquid de opposita forma, saltem in radice. Privatio autem in facto esse non tendit remotione unius ad aliam veluti suffodiendam, sed omnem oppositam formam & in se, & in radice ab imis subruit fundamentis, ut cæcitas, &

mors. Sic igitur privatio peccati dicitur in fieri, quia licèt rectitudinem auferat, tamen totaliter boni radices & semina non labefactat, nec destruit principia vitæ honestæ, nimirum rationem, synteresim, & libertatem, licèt primam obnubilet, secundam impediat, tertiam sauciet. Illud porrò observandum, utrumque hoc argumentum in adversarios facilè retorqueri, qui de eo dissolvendo non minùs laborant. Nam explicent, quæso, quomodo peccata omissionis sint, ut revera sunt, inæqualia; pejus enim est cibum extremè indigenti, quàm famem citra periculum mortis patienti denegare. Et tamen utriusque peccati malitiam in privatione sitam esse nemo adversariorum inficiatur. Rursum peccatum commissionis & omissionis conveniunt in ratione mali moralis, cujus sunt membra dividentia: quomodo autem id fiet, si malitia peccati commissionis sit aliquid positivum? Unde hoc argumentum fortiùs militat contra adversarios.

Hactenus cum Thomistis positivæ malitiæ duce Cajetano architectis certamen inivimus. Verùm quia plures recentiores extra Scholam S. Thomæ formale peccati in positivo statuentes diverso calle procedunt, paucis eorum mens perstringenda, paucis confutanda est. In primis quidam recentiores, quos sequitur P. Georgius de Rhodes, novissimus Societatis Scriptor, sed eruditione, acumine, & perspicuitate nulli sociorum secundus, censent malitiam moralem esse formalitatem aliquam positivam, sive relationem prædicamentalem disconvenientiæ ad naturam rationalem & legem, quæ non producitur per ullam actionem, sed advenit actui malo immu-

tato, prout fit ab homine. Ex quo principio explicant, quomodo Deus non sit author peccati; quia formalitates actuum nihil aliud sunt quàm connotationes, quæ sunt quidem entia realia, nec per intellectum ficta, sed non actui superadduntur, sed sunt ipsemet actus, prout respiciens extrinsecum connotatum. Unde inferunt, hujusmodi formalitates non esse aliquid producibile in actu per influxum alicujus causæ, sed resultare ab actu, non fluxu alicujus entitatis, sed connotatione alicujus extrinseci. Unde licèt causa formalitatis sit etiam causa entitatis, quia formalitas est ipsamet entitas; causa tamen entitatis non illicò est causa formalitatis, quia formalitas non est entitas absolutè & nudè sumpta, sed entitas prout respiciens aliquid extrinsecum; ideoque non potest tribui causæ nudè sumptæ, sed causæ per quam ut respicientem connotatum extrinsecum talis entitas producitur. Cùm igitur malitia formalis sit solùm connotatio & formalitas nihil adjiciens entitati actus, malitia illa non est producibilis per aliquam actionem, sed resultat in actu, prout actus producitur à causa subjecta legi, & quæ tenebatur in actum illum non prorumpere, sub qua utique ratione Deus actum illum non producit.

Verùm illa doctrina, quámlibet subtilis, est tamen soliditate destituta. Tum quia fundamentum est valde incertum, nimirum quod formalitates reales libertatis, bonitatis, & malitiæ (si sitæ sint in positivo) non sunt aliquid distinctum actui superadditum, cùm secundùm adversarios possint adesse & abesse realiter ab actu, & separabilitas sit manifestissimum distinctionis realis argumentum. Tum quia natura ut respiciens,

respiciens, ut connotans aliquid extrinsecum, ut procedens à principio libero & advertente suam obligationem, vel importat aliquid reale præter entitatem actus, vel nihil: si aliquid, ergo aliquid reale non erit à Deo,& ruit fundamentum præfatæ doctrinæ: si nihil, ergo quotiescumque erit actus, erit formalitas, & connotatio, quod negant adversarii: ergo qui producet entitatem, producet connotationem: ergo per illa verba, *ut connotans, ut respiciens, ut procedens*, & alia innumera quæ ex Nizolio vel Calepino eruere possunt, nihil significant, quod non significetur nomine actus. Tum quia, ut superius argumentabamur, licèt Deus non sit causa formalitatum, ita ut ab eis possit denominari, quia non agit modo limitato causæ particularis,sed modo universalissimo, & sub ratione altiori causæ primæ; tamen Deus est causa omnis realis formalitatis creatæ & creabilis, quæ cùm sit ens ab alio, & per participationem, necessariò debet esse ab ente per essentiam, sive per efficientiam, sive per resultantiam procedat. Tum quia si ideo formalitas positiua malitiæ non est à Deo, quia formalitas actus ut producti à causa secunda,non est à Deo, formalitas etiam bonitatis ob similem rationem non erit à Deo: quod licèt concedat P. de Rhodes, nescio tamen qua veri specie; nam secundùm Tridentinum suprà recitatum, Deus est causa operis boni,non mali,& anathemate percutiuntur qui dixerint conversionem Pauli non esse magis à Deo, quàm proditionum Judæ. Et certè tribuere Deo entitatem, & denegare bonitatem, eamque soli libertati creatæ asserere, est ut alicubi argumentatur Augustinus, creaturæ

quod melius est tribuere. Accedit, quod actus bonus est sæpe numero supernaturalis; actus autem supernaturalis quà talis non potest non esse à Deo fonte gratiæ, & hoc negare est purum putum hæresis Pelagianæ virus secundùm omnes Theologos.

Dices: Illud est formale peccati commissionis, per quod formaliter repugnamus præcepto negativo prohibenti exercitium actus, & imperanti actus negationem; peccatum enim commissionis est illud, quo violamus & transgredimur præceptum negativum, cui conformamur dum ab actu vetito abstinemus. Atqui præcepto negativo prohibenti exercitium actus, & imperanti actus negationem non repugnamus formaliter per privationem, sed per aliquid positivum, quia negationi non possumus repugnare formaliter per aliam negationem, cui opponitur solùm quod est positivum, aliàs daretùr negatio negationis, & processus in infinitum. Ergo in aliqua formalitate positiva sita est ratio constitutiva peccati. En quò devoluitur tota istorum Formalistarum subtilitas.

Respondeo præceptum negativum non violari quidem negatione actus, sed violari per actum habentem privationem rectitudinis & conformitatis ad legem ipsum prohibentem; non enim qualiscumque actus violat legem, ut patet de actu deliberato & primò primo, sed actus privatus subjectione ad regulam legis, qualis est actus deliberatus, voluntariè avertens se à lege, & obliquè tendens in objectum prohibitum. Non ergo per meram negationem repugnamus præcepto negativo, sed per actum affectum privatione: quocirca Ambrosius ap-

pellat peccatum nihilum rebelle, & armatum contra Deum.

Reflexio.

Filii hominum usquequò gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Psal. 4. Væ vobis qui, ut dicitur Amos 6. *lætamini in nihilo*, ad nihilum redacti, & nescistis. Quia nimirum peccatum nihil est, inquit Augustinus *tract. 1. in Ioan.* & nihil fiunt homines cùm peccant. Nec homo solùm, sed & Angelus ad nihilum redigitur dum peccat, eo longè pejus unde creatum est; nam sicut de viro iniquo dictum est Psalm. 14. *Ad nihilum deductus est malignus:* ita & de Angelo rebelli scriptum est Ezech. 28. *Tu Cherub extentus, donec inventa est in te iniquitas, & nihil factus es.* Vide quid ambias, quid consecteris, Lector, quoties peccas umbras persequeris, nihilum ambis, vanitati litas, idolum adoras, quod teste Apostolo nihil est in mundo. O curas hominum, ô solicitudines peccantium ridiculas, ô quantum est in rebus inane! Post susceptos labores, post extantlatos labores, post exhaustas vires, dum beatitatem reperisse se credunt, lassati in via iniquitatis peccatores nihil inveniunt in manibus suis. Nam *quid est malum*, inquit Ambrosius lib. de Isaac, cap. 7. *nisi boni indigentia? Non est injustitia*, subdit Anselm. lib. de concord. cap. 1. *qualitas, aut actio, aut aliqua essentia, sed tantùm absentia debitæ justitiæ. Malum*, addit Damascenus lib. 2. de fid. cap. 4. *nihil aliud est quàm boni privatio, aut virtutis defectus.* Fecisti peccatum, ut carperes voluptatem; præterit momentaneum, quod fugitivè delectat; remanet

infame nihilum, quod lethaliter damnat. Nam *quid est peccatum*, inquit Gregor. exposit. in 7. Psal.pœnit. *nisi mors? Mors namque est, quæ animam à Deo separat, sensuum internorum intercludit officia, divinam deturpat imaginem, lucis adimit claritatem.* Et adhuc post hæc malum amabis, & saporem mali habebis, & lætaberis in rebus pessimis? Si amara est mors, quomodo tibi dulce est peccatum, quo mors intravit in mundum? Sed si nondum times peccatum, time quò perducit peccatum. Sed proh cæcitas! Illud non modò non times, sed sicut aquam bibis, & consuetudine vilescit, & fit tibi quasi nullum sit. Certè si sentires hujus mortis horrores, si perciperes onus peccati & animæ læsionem, exteriorem utique aut parum sentires, aut ex toto non sentires corporis pœnam, nec reputares laborem, quo peccata scires deleri præterita, futura caveri. Sed quid mirum, si non sentit peccator, qui mortuus est. *Mors equidem*, inquit August. in Psal.48. *quam timent homines, separatio est animæ à corpore: mors autem vera, quam non timent homines, separatio est animæ à Deo.* Et qui timent istam, quæ separat animam à corpore, ultrò incidunt in illam, ubi anima separatur à Deo. *Quod non dolet*, addit homil.28.inter 50. *non pro sano habendum, sed pro mortuo computandum est. Quando aliquid pungitur & dolet, aut sanum est, aut est in illo spes aliqua sanitatis. Quando autem tangitur, pungitur, vellicatur, nec dolet, pro mortuo habendum est.* Ergo morieris, dum malè agis, quicumque tantæ privationis ruinam non sentis, qua Deo summo bono orbaris.

Nec mirum quod homo per peccatum in nihilum prolabatur. Cùm enim homo flante Deo

factus est in animam viventem, inspiravit Deus in faciem ejus spiraculum vitæ, in interiora statim transmissum, & per universa corporis spatia diffusum. Sicut ergo homo divina aspiratione densatus, & ut ait Tertullianus, in forma gelatus est: ita recedente per peccatum Deo, totus homo diffluit, totus evanescit. *Qui enim*, inquit optimè Petrus Damian. epist. ad Desiderium, *ab illo qui verè est, recedit, necesse est ut non sit, quia ad nihilum tendit.* Huic cogitationi mirè concinit Rupertus *lib.7. de glorificat. Trinit. cap. 12.* ubi & nostram sententiam de peccati constitutivo egregiè illustrat his verbis: *Esse in eo quod est, verè est esse. Quod si quis ab esse excidit, is non est in esse; esse enim in peccato non est propriè esse, quia ipsamet in se, & secundùm se malitia non est, cùm malitia sit privatio, & non existentia boni. Quemadmodum igitur ille, qui est in eo qui est, in esse est; sic qui in nihilo est (tale verò est malitia) itidem nihil fit, & annihilatur.* Unde observant Patres, rectè ad interrogata respondisse Petrum, dum dixit se, negando Christum, non esse: *Non sum. Quia videbatur Christi negare societatem, utique se negavit*, inquit Ambros. *lib. 10. in Lucam.*

Sed quia te à peccato sicut à facie colubri fugere confido, pie Lector, saltem dum totam vides mundi universitatem peccatis sordentem, fle super illam. Talem vitam vivere, vel potiùs tali morte mori, nonne lacrymis & lamentis dignum est? Nullus certè meliori jure defletur, quàm à Christianæ sortis dignitate degenerans; nulli potiori ratione debetur lacrymarum profusio, quàm qui è vivis excessit. Et heu! cerne peccatorum strages, & clades per mundum sub cœlo totum

longè lateque, & ubique grassantes. *Mortalis est ista vita*, inquit Chrysologus serm. 1. *quæ moritur virtutibus, quæ vitiis vivit.* Nec minùs eleganter serm.19. *Quomodo mortui sepeliunt mortuos suos? Fratres, ipse dixit: Ego sum vita. Quod est anima corpori, hoc est anima Christus. Sine anima corpus non vivit: non vivit anima sine Christo. Recedente anima, mox corporis fœtor, corruptio, putredo, vermis, cinis, horror, & omnia visu detestanda succedunt: discedente Deo confestim venit in animam peccatorum fœtor, corruptio criminum, vitiorum putredo, conscientiæ vermis, vanitatis cinis, infidelitatis horror, & fit in corporis sepulchro vivo funus animæ jam sepultæ.*

Peccatum privatio est: Ergo mors est: Ergo peccatores dum vivunt, portant funera sua, & in eorum corporibus veluti sepulchris omni putredine vitiorum, omnium immunditiarum sanie animæ fœdantur. Igitur ob mundi peccata effusissimæ profluant lacrymæ, nec desinant ex imo pectoris recessu jugiter prosilire suspiria. Quia ut monet Scriptura Eccles. 22. *Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus.* Si quem de tuis charis mortalitatis exitu perdidisses, utique ingemisceres; quin & barba inculta, veste mutata, habitu lugubri, neglecta cæsarie, flentibus ocellis, facie demissa, ore pallente & dejecto interni ostenderes mœroris indicia. Dum ergo vides tot homines animas suas miserè perdere, & spiritaliter mori, & funus gestare suum, & vitam agere nihil à mortuis distinctam, imò & mortuis deteriorem, quia ut inquit Chrysostomus hom.28. in Matth. *Certè si posses animam hominis peccatis involutam oculis cernere, non dubitares multò melius esse in sepulchro jacere, quàm*

delictis irretitum detineri, & lapide potiùs quàm gravi peccatorum pondere premi. Hæc, inquam, dum vides, & acriter plange, & graviter ingemisce, & jugiter lamentare. Et pro virili ad vitandum sive in te, sive in aliis peccatum nullo parce labori, vires omnes confer tuas, profunde facultates, nullum non move lapidem, omnes adhibe machinas, nec credas te tempus vel operam perdidisse, si unum mortale peccatum ne patraretur obtinuisti. Quàm præclarè August. tract. 49. in Joan. *Laborat ne moriatur homo moriturus, & non laborat ne peccet homo in æternum victurus: & cùm laborat ne moriatur, sine causa laborat; id enim agit, ut multùm mors differatur, non ut evadatur: si autem peccare nolit, non laborabit, & vivet in æternum. O si possemus excitare homines mortuos, & cum ipsis pariter excitari, ut tales essemus amatores vitæ permanentis, quales sunt homines amatores vitæ fugientis! Quid non facit homo sub mortis periculo constitutus? Gladio impendente cervicibus prodiderunt homines quidquid sibi unde viverent reservabant. Quis non continuò prodidit, ne percuteretur? & post proditionem fortasse percussus est. Quis non ut viveret, continuò perdere voluit unde viveret, eligens vitam mendicantem, quàm celerem mortem? Cui dictum est, Naviga ne moriaris, & distulit? Cui dictum est, Labora ne moriaris, & piger fuit? Levia Deus jubet, ut in æternum vivamus, & obedire negligimus? Non tibi Deus dicit, Perde quidquid habes, ut vivas exiguo tempore in labore solicitus; sed, Da pauperi unde habes ut vivas, semper sine labore securus. Accusant nos amatores vitæ temporalis, quam nec cùm volunt, nec quandiù volunt habent. Et nos invicem non accusamus, tam pigri, tam tepidi ad*

capessendam vitam æternam, quam si voluerimus, habebimus; cùm habuerimus, non amittemus. Faxit Deus, ut ad illam fugâ peccati perveniamus.

Superioribus speculationibus peccati naturam, & malitiæ formalem rationem diutiùs forsan quàm par erat exposuimus. Viri enim pii convenientius fortassis judicarent, mallentque Theologos peccati terrorem atque horrorem incutere, quàm in ejus constitutivo explicando plus justo immorari. Nam & legimus Principem Apostolorum Simoni Mago in celebri illa disputatione sciscitanti, quid esset peccatum, an natura, an privatio & nihil? despectâ illa subtili controversiâ, his verbis à D. Clemente relatis, & Apostolo dignis respondisse: *Non præcepit nobis Dominus de natura peccati disputare, sed docere quomodo sit fugiendum peccatum.* Verumtamen non inanis censenda est hujus monstri pervestigatio, quo cognito & audito pietas humana tota cohorret, tota animo respuit, & auribus ipsis, si sapit, aspernatur.

SPECVLATIO III.

Idem actus moralis respectu diversorum bonus simul & malus esse potest: & sæpe sunt mala mixta bonis, sunt bona mixta malis.

DIxi *respectu diversorum*; nam respectu ejusdem rei, & eodem modo attactæ actum esse bonum & malum repugnat. Actus enim hoc ipso bonus est, quo est rectæ rationi conformis, malus verò, quatenus est eidem rationi difformis. Patet autem impossibile esse eundem numero actum habere simul conformitatem & difformitatem ad rationem respectu ejusdem. Vnde difficultas duntaxat esse potest, utrum idem actus possit ex diversis principiis esse simul bonus & malus, putà bonus ex objecto, malus ex fine; honestus ex fine, pravus ex objecto, vel ex circunstantiis. Dixi etiam *simul*, quia non est dubium, quin idem actus successivè possit transire de bono in malum ex variatione objecti ex natura sua indifferentis ad bonitatem, vel malitiam, si uno tempore permittatur, alio præcipiatur, vel prohibeatur. V.g. labor voluntarius ob honestum finem die profesto inchoatus, & in diem Dominicum sine interruptione continuatus, fit malus ob Dei interdicentis inhibitionem. Et in hoc assimilatur intellectui voluntas; nam idem intellectûs judicium in materia contingenti transit de vero in falsum, putà hæc propositio mentalis per horam in mente perdurans, *Petrus studet*, primâ mediâ vera est, quia Petrus ope-

ram dat litteris; sed secundâ, in qua Petrus à studio abscedit, falsa est. Quæstio ergo est de eodem actu, & pro eodem tempore, an possit respectu diversorum principiorum esse simul bonus ratione unius, & malus ratione alterius. Sicut in naturalibus idem subjectum perfectione naturali secundùm unam partem ornatur, quâ secundùm aliam caret, ut si decora facie speciosus homo, gibbosus sit, vel claudus. Et in artificialibus idem opus secundùm unam partem regulis artis consonans, ab eis secundùm aliam recedit. Quod in moralibus posse contingere asserit speculatio cum Cajetano, in cujus gratiam superioribus speculationibus violatam hac assertione redimus.

Sed antequã probetur efficaciter speculatio, & simul occupetur tota rationum moles, cui adversa sententia innixa est, advertendũ quod quando elicitur actus ex objecto bonus propter finem pravum, tunc opus bonum vel eligitur præcisè per modum puri medii conducentis ad finem, vel per modum finis intermedii, ita ut voluntas non solùm alliciatur à fine, sed etiam ab objecti bonitate moveatur, quamvis illi objecti amori superadjiciatur finis mali relatio, vel intermisceatur importunæ circunstantiæ inordinatio. V. g. videns quis pauperem indigentem misericordiâ movetur, & placet voluntati alienæ miseriæ sublevatio. Sed quia egenus petit eleemosynam in Ecclesia, præsente fidelium corona, subintrat vanæ gloriæ stimulus, & voluntatem fortassis pigram excitat ad citò erogandam pecuniam, quam tamen ultrò largitur ut fratris laborantis necessitati opituletur: vel etiam voluntatem subveniendi, & ipsam largitionem comitan-

tur tepor, repulsæ motus, inconsideratio, vel indiscretio non advertens magis indigentem, vel aliæ imperfectionum labes, quibus veluti asperso pulvere nonnihil sordescit opus. Sed sit alius qui videns mulierem paupertate adactam mendicare, & necessitate cogente ad turpia, esse ad omnia fanda & nefanda paratissimam; tunc ille opportunam libidini occasionem nanciscens, ejus miseriæ opem ferre proponit, ut eam ad illicita pertrahat. In primo casu erogatio pecuniæ habet rationem finis intermedii, quia aliena miseria sublevanda per se amatur, per se, & in se placet, licèt fini ulteriori inhonesto supponatur, vel circunstantiæ indiscretæ permixtione sordidetur; sicut medicina sapida, & suavitate condîta per se inescat appetitum, quanvis ob ventris dolores, quos ciere solet, vel propter fœtores quos emovet, ingrata esse possit; sed tamen non habet rationem puri medii conducentis, & utilis ad sanitatem. In secundo autem casu largitio pecuniæ habet rationem puri medii, quia eatenus tantùm placet eleemosyna, quatenus est instrumentum & adjutorium libidinis. De hoc secundo non est difficultas, quia tunc electio boni operis non solùm bona est, sed pejor; non diminuit malitiam actus, sed auget; quia quoddam sacrilegii genus est opus de se bonum non alio motivo assumere, quàm ut serviat iniquitati. De primo autem casu est controversia, & contendimus tunc actum bonitatem ab objecto, malitiam à fine & circunstantiis desumere.

Probatur à priori, & à posteriori. Ratio à priori est: Actus quo voluntas per se & propter se amat levamen & solatium alienæ miseriæ, quanvis feratur in finem malum, vel infisiatur

intempestivæ circunstantiæ inordinatione, aliquam tamen ex objecto illo honesto haurit bonitatem, si objectum illud prosequatur tanquam finem intermedium & non tanquam purum medium: atqui voluntas potest esse, & sæpe est ita comparata, ut solamen alienæ miseriæ in se, & propter se amet, quanvis illud fini ulteriori vanitatis referat, vel malâ circunstantiâ inumbret & sordidet: Ergo tunc actus largitionis eleemosynæ bonitatem ab objectò, malitiam à fine & circunstantiis mutuabitur. Omnes & singulæ propositiones sunt apertæ, si penetrentur termini. Minor quidem est evidens, & experientiâ ipsâ comperta; quid enim vetat, quin voluntas sit ita disposita, ut honestate misericordiæ alliciatur, quanvis ad effundendam sine mora pecuniam fine vanæ gloriæ veluti calcaribus excitetur? Certè hoc tantùm supposito disputamus; si enim eleemosynam tantùm ut medium conducens ad vanam gloriam, & nulla alia de causa eligeret, fatemur tunc actum ex objecto bonum non reddi, sed deteriorem potiùs effici affirmamus; quia nullus ibi est amor boni, sed profanatio illius, & mera idolorum servitus, & hypocrisis, seu simulata æquitas, quæ duplex est iniquitas, ut aiunt Patres; quia totum & unicum fructum in laude hominum ponit, nec studet virtutes colere, sed vitia colorare; clausa vitia abscondit & palliat, ac in usum propriæ laudis assumit, dum per ipsa quoque, quæ se agere sancta ostendit, non objecti amat honestatem, sed auras favorum. Major verò videtur etiam clara, & insuper cum minori sic efficaciter suadetur. Bonitas objecti per se volita & amata refundit aliquam bonitatem in actum; nam ut ex dictis

ſuprà, dum de moralitate, conſtat, actus imperatus ad finem extrinſecum ordinatus ſpeciem eſſentialem deſumit ab objecto, & non à fine, quia objectum primò & immediatè reſpicit: ergo moralitas quæ à fine, vel circunſtantiis ſupervenit, eſt tantum accidentalis, ſupponitque actum in ſua eſſentia conſtitutum, quam proinde non poteſt tollere; quia quando manet id per quod res in ſua eſſentia conſtituitur, à nullo ſuperveniente deſtrui poteſt. Unde ordinatio actus ad finem extrinſecum operantis non mutat ejus naturam, ſed ſolùm addit novum ordinem, novamque ſpeciem accidentalem inducit, quia objectum actus imperati, & finis imperantis accidentaliter conjunguntur; ſiquidem idem opus pro voluntate agentis poteſt ad innumeros fines bonos malòſve ad libitum ordinari, ac proinde bonitas vel malitia ex fine proveniens variabilis eſt, poteſtque adeſſe & abeſſe ab actu; moralitas verò quæ ex objecto convenit, inſeparabilis eſt, ut ſuperiori capite cum torrente Theologorum diximus: Ergo actus qui fertur in objectum bonum allectus ab ejus bonitate, non definit eſſe bonus, quanvis inficiatur vel pravi finis, vel alterius inordinatæ circunſtantiæ accidentali acceſſu.

Et radix horum omnium loco citato allata eſt, quia licèt actus qui eſt pura electio, à ſolo fine ſpecificetur; tamen actus qui non ſolùm eſt electio, ſed etiam intentio, tenditque in objecti bonitatem tanquam finem intermedium, primò & per ſe ab objecti bonitate ſpeciem ſortitur, quia nimirum non reſpicit objectum illud ut purum medium utile ad finis aſſequutionem, ſed etiam ab interna ipſius bonitate cietur, quippe

quæ habet aliquid in se unde quæratur, habet in natura sua aliquid movens ad diligendum, tametsi ad aliud ordinetur. Ordinatio autem objecti ad finem quemcunque ulteriorem, non aufert ab eo rationem finis intermedii, sicut dependentia causæ secundæ à prima, non tollit, vel absumit rationem causæ in secunda. Unde D. Thomas 1.2. quæst. 18. art. 4. ad 3. *Nihil prohibet*, inquit, *actioni habenti unam prædictarum bonitatum, deesse aliam. Et secundùm hoc contingit actionem, quæ est bona secundùm speciem suam, vel secundùm circumstantias, ordinari ad finem malum, vel è converso; non tamen est actio bona simpliciter, nisi omnes bonitates concurrant.*

Quæ verba sunt ita expressa, & in illis tam perspicuè nostra sententia continetur, ut identidem mihi excidat, quo pacto Adversarii conentur illa ad suum sensum detorquere. Cùm enim dicunt, verba illa non facere sensum compositum, sed divisum, & significare actum illum habitum esse bonitatem, nisi malitia finis supervenisset; sicut si diceretur, nihil prohibet parietem habentem albedinem fieri nigrum, & hominem sanum fieri infirmum; cùm, inquam, hæc dicunt, manifestè S. Thomæ contradicunt, & textui vim inferunt. Etenim S. Præceptor affirmans actioni habenti unam bonitatem deesse aliam, inde infert actionem illam non posse dici simpliciter bonam, quia non concurrunt omnes bonitates: Ergo credit ibi unam adesse bonitatem, licèt non sit concursus bonitatum, aliàs actio non solùm deberet dici non bona simpliciter & purè, sed nullatenus bona. Unde *in 2. dist. 36. quæst. unica, art. 5.* ut clarè innueret se loqui in sensu composito, ait: *Contingit actum*

habere bonitatem ex materia, & tamen eum malè fieri propter indebitas circumstantias. Quod autem contingit fieri, non potentiam ut fiat, sed actum & sensum compositum apertissimè declarat. Sicut si diceretur, Contingit hominem habere præmotionem ad bonum, & tamen eum malè operari propter liberum arbitrium, manifestissimè significaretur, præmotioni posse liberum arbitrium dissentire in sensu composito, imò & de facto dissentire, siquidem dissensus contingeret, & eveniret. Eandem suam mentem perspicuè aperit Angelicus Præceptor *suprà citata quæst. 18. art. 7.* ubi rationem radicalem hujus assertionis tradit his verbis: *Quando objectum non est per se ordinatum ad finem, differentia specifica, quæ est ex objecto, non est per se determinativa ejus quod est ex fine, nec è converso. Unde una istarum specierum non est sub alia, sed tunc actus moralis est sub duabus speciebus quasi disparatis.* Nec potest dici quod S. Doctor loquatur in casu quo objectum & finis sunt in eodem ordine boni. Nam id exemplo ejus qui furatur ad dandam eleemosynam, illustrat S. Doctor inquiens: *Dicendum quod objectum exterioris actus dupliciter potest se habere ad finem voluntatis: uno modo sicut per se ordinatum ad ipsum, sicut benè pugnare per se ordinatur ad victoriam: alio modo per accidens, sicut accipere rem alienam, per accidens ordinatur ad dandam eleemosynam.*

Ratio verò à posteriori est, quia sæpè, & ferè semper contingit, actus bonos supervenientis finis, vel circunstantiarum malitiâ, veluti terreno halitu obnubilari; cùm enim nullus ferè sit actus bonus in viris etiam Sanctis, quantumvis vigilantibus, cui in hac vita non desit aliqua circunstantia, vel non admisceatur aliqua mala, licèt

levis, sequeretur nullum dari actum meritorium, si quavis circunstantia veniali in actum quamlibet heroïcum irrepente, tota bonitas extinguatur; meritum enim soli innixum est bonitati, quâ absumptâ, omnis operum fructus perdatur necesse est. Consequens autem est valde durum, imò & Patrum doctrinæ, & suavi, & solito summi Provisoris modo agendi repugnans. Etenim licèt Sancti fateantur omnes justitias suas esse tanquam pannum menstruatæ, ideoque se servos inutiles prædicent; non tamen despondent animum, nec corde cadunt, sed bonis operibus incessanter insistunt, scientes quod Deus, qui scrutatur renes & corda, separabit pretiosum à vili, & bonorum operum sordes veluti paleas igne Purgatorii examinabit, sicut examinatur argentum; qui ignis propterea appellatur à Patribus *rationalis*, quia mira discretione actus bonitatem non puniet, sed circunstans peccatum purgabit, ut per opera sancta veluti aurum obrysum, legitimum, & non adulterinum, possint emere regnum cœlorum. Hortantur quidem sacri Doctores, ut curemus ne bona nostra pauca sint, curemus ne indiscussa; quia pauca agentes inveniuntur steriles, & indiscussa relinquentes socordes: sed tamen humiles & veri fatentur in hac valle miseriæ opera justa à venialibus circunstantiis aut separari vix posse, aut certè nequaquam posse. *Nonnunquam*, inquit Magnus Gregorius lib. 1. Moral. cap. 16. *virtutes aliquantula elatione nos polluunt. Sæpe*, addit cap. 19. *bono operi dum laus humana obviat, mentem operantis immutat; quæ quanvis quæsita non fuerit, tamen oblata del. ctat.*

Quod idem Pater humillimus, & Magistri

humilitatis discipulus, semper pavidus, atque ex omni latere circunspectus adversùm jacula elationis pugnans, suo experimento confirmat in fine Moralium, his verbis Christi bono odore refertissimis: *Redeundum est ad curiam cordis, ut quasi in quodam concilio consultationis ad meipsum discernendum convocem cogitationes mentis, quatenus ibi videam, ne aut incautè mala, aut bona non benè dixerim. Tunc enim benè dicitur bonum, cùm is qui dicit, soli ei à quo accipit, per id appetit placere quod dicit. Et quidem mala me aliqua etsi dixisse non invenio, tamen quia omninò non dixerim, non defendo. Bona verò si qua divinitus accipiens dixi, meo videlicet vitio minùs me dixisse profiteor. Nam ad me intrinsecus rediens, postpositis verborum foliis, postpositis sententiarum ramis, dum ipsum subtiliter radicem meæ intentionis inspicio, Deo quidem ex ea me summoperè placere voluisse cognosco; sed eidem intentioni, qua Deo placere studeo, furtim se, nescio quomodo, intentio humanæ laudis interserit. Quod cùm jam postmodùm, tardeque discerno, invenio me aliter agere, quod scio me aliter inchoasse. Sic etenim sæpe intentionem nostram, dum ante Dei oculos rectè incipitur, occultè sibi subjuncta, & eam velut in itinere comprehendens intentio humanæ laudis assequitur: sicut pro necessitate quidem cibus sumitur, sed in ipso esu, dum furtim gula subrepit, edendi delectatio permiscetur. Fatendum est igitur, quod rectam quidem intentionem nostram, quæ soli Deo placere appetit, nonnunquam intentio minùs recta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur. Si autem de his divinitus districtè discutimur, quis inter ista remanet salutis locus, quando & mala nostra pura mala sunt, & bona quæ nos habere credimus, pura*

bona esse nequaquam possunt? Vides ex veridica Gregorii sententia, vix ac ne vix quidem dari in hac vita *pura bona*, & tamen non esse omni ex parte vacua bonitatis. Ergo sicut in naturalibus bonitas essentialis etiam cum defectu accidentali subsistit, sicut pavo oculatis & ad aspectum præclaris pennis elegantissimè discriminatus sordescit in pedibus: ita in moralibus actus ex objecto honestus potest circunstantiarum maculis aspergi. Nam ut ait S. Thomas quæst. 18. art. 1. *De bono & malo in actionibus oportet loqui, sicut de bono & malo in rebus.* Ex quo infert: *Quia de ratione boni est ipsa plenitudo essendi, si alicui aliquid defuerit de debita essendi plenitudine, non dicetur simpliciter bonum, sed secundùm quid.*

Plures alias rationes ab Authoribus nostræ sententiæ adductas missas facio. Mitto quod per actum venialibus circunstantiis inquinatum impleri potest præceptum, quod utique secundùm S. Thomam non potest esse nisi de bono, sicut prohibitio de malo, & permissio de indifferenti. Mitto quod actus eleemosynæ propter honestatem illius elicitus, tametsi circunstantiarum labe fœdatus, elicitur à virtute misericordiæ objectivam difficultatem evincente, & facilitatem eliciendi conferente, non solùm per remotionem impedimentorum facultatem retardantium, ut quidam dicunt, sed etiam inclinante ad objecti honestatem; cùm supponamus eleemosynam non eligi ut purum medium, & instrumentum iniquitatis, sed ut finem intermedium ratione nativæ bonitatis placentem, sed circunstantiis adventitiis maculatum. Mitto plures actus supernaturales ex objecto bonos à virtute infusa, vel saltem auxilio gratiæ elicitos posse malâ

circunstantiâ sordidari, ut si quis sit ita comparatus, ut nolit quidem credere nisi propter infallibile primæ veritatis revelantis testimonium, nec prædicare nisi propter majorem Dei gloriam propagandam enarrandamque, nec ad Sacramentum pœnitentiæ accedere, nisi ut iuri divino læso satisfaciat; ad illa tamen solet opera concitari & veluti inescari vel commoditate occurrente, vel amoris proprii titillatione irrepente, vel consuetudine ducente, vel sociorum choro & comitatu invitante, vel aura populari demulcente; rara enim avis est in terris, cujus operibus nonnihil humani affectus sensim sine sensu misceatur. Et tamen sic credens, sic prædicans, sic ad pœnitentiæ tribunal vitæ suæ noxas expiaturus contritus accedens, non committit sacrilegium (supponimus namque illa supernaturalis pietatis opera non assumere ut mera instrumenta vanitatis, quia in hoc casu grande foret peccatum, & quoddam simoniæ genus opera de se tam sacra pro vano gloriolæ flatu, vel temporalis commodi lucro vendens;) sed opera supernaturalia, quanvis non omni ex parte defæcatissima edit ope divini adjutorii, operis boni honestatem à circunstanti. malitia præscindentis. Has, inquam, rationes aliasque missas facio, quia duplex à nobis ficta affatim probat intentum; nec nostri instituti est rationes congerere, sed selectiores è rei visceribus ductas urgere.

Objicies: Objectum de se bonum, seu in malum finem relatum, vel malâ circunstantiâ vitiatum nullo modo est conforme rationi, & idem est de fine aliàs bono acquirendo per malum medium; velle enim objectum relatum in malum finem, & finem per malum medium ob-

tinendum, nulli rationi consentaneum est, sed omninò repugnans: Sed quod nullo modo bonum est, & quod omni modo rationi adversum est, nullam tribuit actui bonitatem: Ergo actus non potest ex objecto bonitatem, & ex circunstantiis malitiam sortiri.

Confirmatur: Nulla, quantumvis minima potest esse bonitas in actu, nisi prout est conformis judicio prudentiali, quod est proxima & immediata regula actaum humanorum: Atqui actus circunstantiâ vel levissimâ vitiatus, nequit esse conformis judicio prudentiali, quod non est de actu vel objecto præcisè, sed ut vestito circunstantiis hic & nunc occurrentibus; prudentia enim dictat bonum esse faciendum benè, nec facienda mala, ut veniant bona. Ergo actus aliquâ circunstantiâ sordidatus nullam prorsus retinet bonitatem.

Confirmatur rursum: Cùm aliquis dat eleemosynam propter inanem gloriam, objectum illius actus desinit esse bonum, & fit malum, cùm evadat medium conducens ad finem pravum, instrumentum criminis, & materia in qua exercetur peccatum sub specie & larva misericordiæ: Sed objectum quod desinit esse bonum, & incipit esse malum, nequit refundere bonitatem in actum: Ergo electio actus de se boni in finem malum relati nullam derivat ab objecto honestatem, sed malitia finis in medium refusa totam objecti, subindeque electionis bonitatem absorbet, & extinguit. Unde D. Thomas q 19. art. 7. ad 2. *Qui vult dare eleemosynam propter inanem gloriam consequendam, vult id quod de se est bonum sub ratione mali, & ideo prout est volitum ab ipso, est malum, unde voluntas ejus est ma-*

la. Et ad 3. *Sive voluntas sit ejus quod est secundùm se malum, & sub ratione boni, sive sit boni sub ratione mali, semper voluntas erit mala.* Et fortiùs in 2. dist. 38. q. 1. art. 4. *Cùm aliquis vult dare eleemosynam propter inanem gloriam, hic est unus actus voluntatis, & hic actus totus malus est, licèt nunquam ad omne id quod in eo est, malitiam habeat.* Hæc sunt argumenta, quibus innixi Salmanticenses, Joannes à S. Thoma, aliique non pauci valde probabiliter, sed nimis durè existimant, nullum dari bonum in moralibus nisi purum, & desinere esse penitus bonum, si minima sit circunstantia mala.

Respondeo hæc omnia argumenta ex suprà positis manere occupata distinctione illa de opere bono electo ut puro medio in ordine ad finem malum, vel assumpto ut fine intermedio propter suam intrinsecam bonitatem placente, sed accessorii finis, vel circunstantiæ vestientis malitiâ vitiato. Ex qua doctrina ad objectionem dico, actum bonum ordinatum ut purum medium in finem turpem, nullo modo esse consonum rationi, sed omninò dissonum, quin potiùs esse malitiam auctiorem, dum vult bonitatem servire iniquitati; sed tamen actum qui fertur in objectum bonum, propter istius bonitatem in se amatam sortiri aliquam honestatem, quantumvis accedente, & circunstante aliquo defectu non puram, sed permixtam.

Qua eadem distinctione infringitur vis utriusque confirmationis, & exponuntur S. Thomæ recensita testimonia. Licèt enim actus prout relatus in finem pravum, & ut indutus malâ circunstantia, nequeat esse prudentiali dictamini consentaneus; tamen amari objecti il-

lius honestatem propter se arridentem, omni prudentiæ conforme est, cui omne bonum ubicumque sit, placere debet, more Dei qui bonum, ut ait alicubi D. Thomas, in omnibus amat absque acceptione rerum, vel personarum. Certè sicut prudentia & bonum objectum, & bonas circumstantias præcipit: ita actus qui objecti honestate allicietur, tametsi circumstantias omnes non eligat, erit partiali prudentiæ dictamini consentaneus, ejusque regulæ partim conformis, partim difformis erit. Præcipit, fateor, prudentia bona benè fieri; sed inde duntaxat sequitur, actum circa bonum non benè versantem, prudentiæ amussi ex parte consonum, ex parte dissonum esse, subindeque non purè bonum, sed mixtum; secundùm quid bonum, malum autem simpliciter. Non enim est actio bona simpliciter, nisi omnes bonitates concurrant; quia quilibet singularis defectus causat malum, bonum autem causatur ex integra causa.

Secunda autem confirmatio, sicut & testimonia D. Thomæ probant solùm, objectum bonum fieri malum cùm eligitur ut medium ad iniquitatem, ut instrumentum sceleris, & ut materia, in qua sub pietatis umbone peccatum exerceatur, subindeque actum ut est mera electio, esse perversum, & totum malum: Sed sicut illud objectum habens rationem finis intermedii per se ob ingenitam bonitatem amati honestum est, ita actus qui fertur in illum ut intentionis rationem habet, pariter bonitate afficiatur necesse est. Et hoc ipsum indicat S. Præceptor in locis objectis, affirmans voluntatem esse unicè & totaliter malam, quando *bonum sub ratione mali, vel malum sub ratione boni eligitur.* Cùm autem bo-

num ſub ratione mali eligitur, tunc bonum non amatur in ſe, ſed tantùm ut deſerviens malo, ſubindeque eſt purum medium, non finis intermedius. Nihil autem mirum, ſi actus ſit tunc omni ex parte malus, quia malitia finis tranſit in rationem objecti, cùm voluntas nulla objecti nativâ honeſtate alliciatur, ſed eam materialiter aſſumat, ut ſit inſtrumentum perverſitatis; grandis enim perverſitas eſt fruendis uti, id eſt ea quæ propter ſe amari debent, non alia ratione diligere, quàm ut ſint gradus ad ſcelera. Sic agens nec bonum, nec benè agit, ſed bonum profanat, foris Cato, intus Nero, totus ambiguus, in veſtimentis ovis, intrinſecus autem lupus rapax. Et in hoc ſenſu Patres, & eorum echo S. Thomas, veridicè dicunt bonum propter malum perpetratum eſſe pejus cordis malum; quia dum hypocrita externis ſimulatæ pietatis officiis vult bonus apparere, non eſſe, veneni latens virus mellis dulcedine præcolorat; malitiam cordis depingit colore ſanctitatis, adulatur, ut mordeat; oſſa jejuniis atterit, ut mente turgeat; deſpectis veſtibus corpus tegit, faciem exterminat, corpus torquet, ut appareat hominibus jejunans, & non eſſe ſicut cæteri hominum. Hujuſmodi quodcumque opus, quàmlibet fulgeat, non virtus, ſed phariſaïca juſtitia dicenda eſt, virtutum fucus, tinea ſanctitatis; non pietas cenſenda eſt, ſed impietatis medulla, vera ſimulans, ſimplicia fallens, ſincera adulterans, religionem mentiens, videntibus illudens, ſanctimoniam vendens, famæ gloriam emens, vulgi laudes ſolas captans, & arte crudeli virtutes truncans mucrone virtutum.

Sed de his operibus ſpecie bonis, & larvâ ſo-

lum honestis non haberi quæstionem, iterum, & iterum monuimus, sed de illis in quæ veluti per rimulas subintrant guttæ iniquitatis. Quæ si bona esse prorsus desinunt labe cujusvis inordinatæ circunstantiæ, poterunt Authores oppositi totum orbem lustrare, & assumptâ etiam illius Philosophi hominem in meridie quærentis laternâ, bonum aliquod opus vestigare, & vix ullum invenient, quia in hac vita nihil omni ex parte beatum, & omnis nostra justitia est tanquam pannus menstruatæ. Cujus sequelæ vim subodoratus emunctissimæ naris Theologus, & omnium penè bonorum operum exterminium inferri benè videns oculatissimus Joannes à S. Thoma, dixit opera pietatis, fidei, & justificationis œconomiam compati quidem interdum imperfectionum, & minutiorum peccatorum sordes, aut pulveres, sed non amore illorum elici opera; fieri cum illis, non oriri ex illis. Benè est: atqui adjunctam habere malitiam, compati sordem, malum est, sicut eam non habere sociam, bonum esse nemo inficias eat: Ergo tunc opus habemus mixtum, non purum bonum, sed tantisper vitiatum: quod intendimus.

Instabis: Voluntas eleemosynæ, vel jejunii ob vanam gloriam, vel in malis circunstantiis, derivatur à pravo dictamine: Ergo tunc jejunii voluntas non potest esse bona.

Respondeo semper eadem distinctione: Voluntas jejunii assumpti tanquam puri instrumenti vanitatis derivatur à pravo dictamine, concedo; assumpti propter internam honestatem, & amati per modum finis intermedii, nego. Ergo voluntas tunc non est bona, si sit pura electio, concedo; si sit simul intentio, nego. Vel iterum:

iterum : Non est bona prout subjicitur fini extrinseco operantis, concedo ; prout allicitur ab ingenita honestate finis operis per se amati, nego. Vel tertiò : Ergo non est bona, si finis transeat in rationem objecti, sicut contingit in opere hypocritarum, concedo ; si finis maneat intra limites circunstantiæ, ut sæpè accidit viris sanctis, nego. Quæ omnia hactenus perspicuè exposita non debent iterari. Adde solùm hæc D.Thomæ verba quæst.2. de malo, art.4. ad 2. *Actus bonus potest malè fieri, quia non requiritur quod sit integrum malum, sed sufficit quod sit particulariter malum.*

Insistes : Arbor bona non potest malos fructus facere : Ergo eo ipso quod fert fructus malos, desinit esse bona, & fit mala : Sed finis bonus movens ad mala media, fit radix mali : Ergo tunc finis desinit esse bonus, subindeque nulla ex illo refluit bonitas in actum.

Respondeo quod sicut arbor bona edit per se fructus bonos, qui tamen ex accidenti temporis injuriâ, vel aëris inclementiâ, vel loci intemperie, aliisve de causis si non corrumpuntur penitus, certè inficiuntur, vel ex parte alterantur, vel saltem marcescunt; ita ex bona intentione nonnunquam sequitur per accidens opus pravâ electione, vel aliâ perversâ circunstantiâ aliquo pacto vitiatum.

Ad quorum pleniorem & clariorem intellectum diligenter advertendum est, quod sicut in opere bono malâ finis circunstantiâ vitiato duo distinximus, rationem puri medii, & rationem finis intermedii, asseruimusque quod si opus bonum non alia ratione ametur, quàm ut deserviat malo fini, sitque purum medium ad ejus as-

sequutionem conducens, tunc actus est totaliter malus, tunc oculus nequam totum operis corpus tenebrosum reddit, tunc non est actus virtutis, sed simulationis, quæ cujus animum semel imbuerit, tota eum virtutum sinceritate & veritate fraudat, non secus ac modicum fermentum totam farinæ, cui injicitur, massam corrumpit, universamque mox conspersionem suo sapore commaculat. Si tamen opus illud placeat ratione honestatis nativæ, nec finis intrinsecus malus transeat in rationem objecti, sed sit non motivum totale, sed vehiculum, calcar & quadantenus incentivum ad agendum, tunc actus nonnullam ex objecto percipit honestatem. Ita similiter amor finis honesti, ex quo sequitur mala vel vitiata electio, considerari potest vel ut est volitio finis ab ejus honestate illecta, vel ut est causa dicens ordinem ad media. Quatenus est volitio finis honesti, non potest non esse bona, quia amare bonum quà tale, bonum esse necesse est; quatenus verò ille actus habet rationem causæ moventis & dicentis ordinem ad media indecentia, incipit esse mala. Si autem ille actus haberet solùm rationem motivi ad malum, id est si homo vellet finem illum de se honestum, quatenus est per malum medium obtinendum, & ut movet ad illud, tunc actus esset omnimodis malus, sicut diximus de eo qui vollet objectum bonum, nisi ut serviret iniquitati. Ex quibus facilè respondetur in forma distinctione minoris: finis bonus movens ad mala media sit radix mali; subindeque malus, quatenus amatur ut movens ad mala media, concedo; quatenus amatur ob innatam bonitatem in se & propter se placentem, nego.

Persistes: Non est de hoc magna difficultas, sed quæritur, utrum electio objecti pravi, putà voluntas mendacii vel furti per se mala, habeat aliquam honestatem ex ordinatione ad finem extrinsecum bonum, putà solatium proximi egentis, vel periclitantis: illa autem electio est incapax omnis honestatis, actus quippe intrinsecè malus nulla potest intentione honestari, nulla circunstantia, nulla utilitate licitus reddi: Ergo actus ex objecto malus nullam ex fine extrinseco percipit bonitatem.

Respondeo sufficere ad veritatem nostræ assertionis, si habeamus aliquem actum in intentione bonum, electione sordidari, ut docet D. Thomas *in 2. dist.* 38. *q.* 1. *art.* 5. Et potest exemplis illustrari, in quibus claret electionem labe aliqua inquinatam non extinguere penitus intentionis honestatem. V.g. si quis fervida pœnitentiæ intentione permotus carnem acerbiùs comprimens, tantisper à modo & medio discretionis recedat, fructum suæ pœnitentiæ non perdet. Si parens, vel Magister zelo disciplinæ in juvenem lascivientem animadvertens paululùm in correctione excedat, non continuò suæ solicitudinis meritum amittit. Si quis ut satisfaciat necessitati, utque Deo validiùs inservire queat, cibum sumens, nonnihil insidianti indulgeat voluptati, non illicò suæ temperantiæ & præstitutæ gloriæ Dei laude privatur; aliàs vix ulla daretur unquam honestatis intentio, quæ non in electione deperiret, quia sæpe, & ferè semper exequutionem peccati alicujus venialis furtim subrepentis circunstantiâ comitatur.

Quod si electio sit intrinsecè mala, ut voluntas furti, & mendacii ad sublevandum proximum,

dicendum tunc electionem illam esse omninò malam, quia furtum & mendacium habent objectum essentialiter malum; moralitas autem ex objecto derivata est essentialis, quæ proinde semper manet, ut discurrit S. Doctor quæst.2.de malo, art.4.ad 2. *Illud*, inquit, *quod consequitur speciem alicujus, semper inest. Cùm ergo actus hominis speciem consequatur ex ratione objecti, secundùm quam est bonus vel malus actus, sic specificatus in malo nunquam potest esse bonus, nec specificatus in bono unquam potest esse malus.* Ubi vides, actum retinere semper eam, quam ex objecto haurit moralitatem. Nihilominus liberandi, vel adjuvandi proximi affectus, ex bona intentione in electionem illam derivatus & permanens, est quidam bonitatis radius, licèt nigricans. Cujus signum est, quod Deus licèt electionem reprobet & puniat, affectum tamen laudat,& remunerat,ut patet in Ægyptiis obstetricibus, quæ licèt contra præceptum Regis Ægypti conservassent mares Hebræorum, tamen accersitæ ad Regem id negaverunt, propter conservandum populum Dei, & cultum divinum, cui se obsequium præstare credebant, unde dixerunt, Exod.1.*Non sunt Hebrææ sicut Ægyptiæ mulieres; ipsæ enim obstetricandi habent scientiam, & priusquam ad eas veniamus, pariunt.* Qua in narratione licèt peccarint obstetrices mentientes, earum tamen divini cultus propagandi amorem in illo mendacio permanentem laudavit, & remuneravit Deus, cui nihil nisi bonum placere potest.Unde ibidem dicitur: *Quia timuerunt obstetrices Deum, ædificavit eis domos.* De quibus mulieribus loquens D.Thomas 1.2. *quæst.*114. *art. ult. ad* 2. ait: *Obstetrices habuerunt bonam voluntatem*

quantum ad liberationem puerorum,non tamen fuit earum recta voluntas quantum ad hoc,quod mendacium confinxerunt. Ubi Cajetanus : *Deus tanta bonitate affluit, ut etiam inter malas nostras voluntates gaudeat se ordinare opera,quæ remuneret. Cui sit honor & gloria in sæcula sæculorum.*

Ad argumentum ergo dicendum , electionem furti , & mendacii semper esse malam , nunquamve reddi honestam ex bona intentione, quia semper est contra legem & rationem; desiderium tamen proximi vel sublevandi, vel à periculo gravi imminenti liberandi in illa electione intermixtum , esse stillam bonitatis à pia intentione promanantem.Unde in hac parte bona intentio imitatur concursum Dei. Et sicut iste attingit actionem intactâ malitiâ , quia malum opus non quà malum est , sed ut habet aliquam entis bonitatem , producit : ita bona intentio proximo succurrendi, vel gloriam cultus divini propagandi, in malam electionem non quà malam influit (malum enim ut malum nequit in bonum referri , vel ei deservire ,) sed quatenus opus illud materialiter sumptum proximo impendentem mortis vel famis calamitatem depellit & propulsat. Fateor tamen malitiam electionis bona intentione diminui , quia ut ait D.Thomas 2. 2. quæst.110. art.2. *Quanto bonum intentum est melius , tanto magis minuitur culpa mendacii.* Et juxta Augustinum lib. cont. mendac. cap. 88. *Pejor est qui concupiscendo , quàm qui miserando furatur. In suo quippe genere aliis ejusdem generis peccatis leviora fiunt , quæ bono animo videntur admitti.*

Sed hîc diligenter unum explicandi modum advertas peroptem,ex quo tota hujus difficulta-

tis elucidatio patet. Nimirum, quod cùm elicitur actus ex objecto bonus malâ circumstantiâ vitiatus, vel intenditur finis bonus mala electione deturpatus, semper & in producendo opere bono ob malum finem, & in eliciendo opere malo ob bonum finem interveniunt duo actus, qui tamen pro eodem computantur, quia ubi est unum propter aliud, ibi est unum tantùm, ut ait Philosophus. Quam doctrinam perspicuè tradit S. Thomas *q. 2. de malo, art. 4. ad 2. Dare eleemosynam pauperi est actus secundùm se bonus, sed referre actum hujusmodi ad finem aliquem inordinatum, scilicet cupiditatis, aut inanis gloriæ, est quidam alius actus malus; qui tamen duo actus quodam ordine in unum rediguntur.* Ex qua doctrina omnia argumenta facta, & tota controversiæ difficultas evanescit; si enim voluntas ordinans bonum in malum, & è contra, duos actus partiales producit in unum veluti coalescentes, quid mirum si tunc voluntas ratione unius bona sit, & mala ratione alterius?

Obsistes demùm: Ergo idem actus erit simul meritorius & demeritorius, cui simul debeantur merces & supplicium.

Respondeo, non esse inconveniens quod actus bonitati respondeat merces, & malitiæ debeatur aliqua pœna vel in Purgatorio, si sit malitia venialis mixta operibus justorum; vel in Inferno, si sit malitia mortalis. Actus autem quà malus non est meritorius etiam imperatus à bono fine, quia ut talis nequit ordinari per charitatem in Deum. Certè Patres, ipse etiam Augustinus non semel docent, Romanos orbem universum sub suam redigere ditionem meruisse ob præclara gesta ex objecto bona, tametsi vanæ gloriæ fine

fordentia. *Frequenter*, inquit D. Thomas in 2. dist. 27. q. 1. art. 4. *Deus in hoc mundo remunerat eum, qui præmium futuræ gloriæ non meretur, ut sic nullum bonum irremuneratum inveniatur.*

Resistes demùm, & fortiùs adhuc insurges: Actus bonus est actus virtutis: Sed actus virtutis nequit ulla ratione esse malus: Ergo non potest dari actus bonus simul, & malus. Probatur minor: Tum quia virtute nullus malè utitur, ut post Augustinum docet D. Thomas *infrà*, *q.* 55. *art.* 4. addens ibidem ad 5. *Virtute potest aliquis malè uti tanquam objecto, purà cum malè sentit de virtute, cùm odit eam, vel superbit de ea, non autem tanquam principio usus, ita scilicet quod malus actus sit virtutis.* Tum quia nulla virtus per suum actum potest ferri extra suum objectum specificativum adæquatum, & multò minùs in illud quod opponitur & repugnat objecto specificativo illius: atqui actus quacumque ratione malus, non solùm est extra latitudinem objecti specificativi virtutis, sed etiam repugnat objecto virtutis; virtus enim moralis est perfectio potentiæ operantis cum subordinatione ad rationem: unde quod non est consonum rationi, est extra sphæram objecti illius; quod verò est dissonum, est illi repugnans & infensum. Ergo repugnat habitum virtutis elicere actum qui feratur in malum, vel ex fine, vel ex circunstantiis. Tum quia ut antea objiciebatur, & ampliùs confirmatur, bonitas moralis desumitur ex unica regula, & ex unico judicio prudentiali, de cujus ratione est ferri in actum vestitum hìc & nunc omnibus circunstantiis; unde nequit dictare actum vel minima malitia sordentem, nullumque objectum potest esse conforme dictamini

prudentiæ, nisi secundùm omnia bonum sit. Etenim ad judicium prudentiale tria potissimè requiruntur. Primò rectitudo voluntatis per bonam intentionem finis; qua de causa prudentia præsupponit virtutes morales, quibus appetitus in ordine ad fines particulares rectus fit, unde actus ex objecto bonus, ad malum finem relatus non potest à prudentia elici, nisi fortè à prudentia carnis, quæ magna imprudentia est. Secundò ad prudentiam requiritur bonum consilium, & judicium verum de mediis eligendis, ex quo fit prudentiam non posse dictare bonum finem esse per malum medium eligendum; sed hoc est proprium astutiæ, quæ est vitium prudentiæ oppositum. Tertiò necessaria est circunspectio, seu attentio & perscrutatio circunstantiarum hîc & nunc occurrentium, conferens eas cum fine, & mediis ad finem. Unde dictare opus sine ponderatione circunstantiarum, non est actus prudentiæ, sed levitatis, & inconsiderationis: ergo ut aliquid sit conforme dictamini prudentiali, debet illi obsequi secundùm omnia, objectum nimirum, finem, & circunstantias; subindeque virtus ulla moralis, quæ immediatè per prudentiam regulatur, nequit influere in actum quacumque ratione malum.

Respondeo actum virtutis ut à virtute procedit nullam sortiri malitiam, sed bonitatem; sed eundem ut est à voluntate ex parte deficiente, vel à malo habitu se ingerente, posse nonnihil sordium contrahere. Præsertim si tunc juxta ultimum dicendi modum duo actus partiales inveniuntur adunati, quorum unus est fructus virtutis, alter ab habitu vitioso, vel sola voluntate deficiente promanat. Sed utut sit, bonitas unius

rationis, ſeu (ut dicunt) unius lineæ, non deſtruitur niſi per malitiam ſibi immediatè oppoſitam: malitia autem proveniens moderatæ comeſtioni ex vana gloria non eſt ejuſdem ordinis, ſeu lineæ cum bonitate temperantiæ, cui vanæ gloriæ flatus extrinſecus eſt. Ad id verò quod eruditè additur de prudentia finem, media, & circunſtantias moderante, ſatis ſuperque diximus, actum illum non eſſe quidem ſecundùm ſe totum dictamini prudentiæ conſentaneum, ac ſubinde eſſe & denominari ſimpliciter malum; ex parte tamen illi conformari, ſubindeque actum illum eſſe *particulariter* duntaxat bonum, ut dicebat S. Thomas. Dictat enim prudentia eſſe temperatè comedendum, licèt non dictet, ſed vetet ſobrietatem vanâ gloriâ inficere. Et ſufficit ad hoc ut actus ſit à temperantia, quod non ſit difformis dictamini prudentiæ, prout prudentia eſt regula in particulari temperantiæ; neque enim per ſe, & ex propria ratione exigit conformari prudentiæ, ut eſt regula univerſalis omnium virtutum; quia ſicut temperantiam habet materia determinatam, ita directione prudentiæ circa illam contenta eſt. Sanè moderata comeſtio per ſe, & propter ſe amari nequit à mala voluntate, licèt ab ea poſſit inquinari. Ergo ut talis à virtute eligatur, neceſſe eſt. Ex quibus patet nec actum illum ex meritis objecti penſatum eſſe extra, vel contra latitudinem objecti virtutis, nec adæquatè dictamini prudentiali adverſari.

REFLEXIO.

Verebar omnia opera mea. Quia multa pura mala sunt, rara autem, aut ferè nulla pura bona sunt: si enim aliqua circunstantia desit, bonum non benè fit. *Omne* autem *factum*, inquit August. lib. de utilitate credendi, cap. 12. *Si rectè factum non est, peccatum est.* Ergo quanto major es, humilia te in omnibus; quia non sunt opera tua plena, nec juxta D. Paulini expressionem *bonus nummularius* es, nec probabiles cudis nummos charitate signatos, sed vanis circunstantiarum percutis characteribus. Time ne tota nocte laborans nihil capias, nihilque invenias in manibus tuis, qui vir diviriarum tibi ipsi videris. Tam insidiosè, & juxtà frequenter in opera nostra irrepunt circunstantiarum sordes, ut vix, ac ne vix quidem sit ullus, qui ab amoris proprii, vel inanis gloriæ cupiditate se extricet; ullus qui ad egregia opera peragenda accingatur, quin priùs alicujus gloriolæ, vel commodi flatu non exstimuletur. Quoties dum putamur crucem portare, sic portamus, ut plus habeamus in crucis nomine dignitatis, quàm in passione supplicii? Quoties abstinentiæ fluctus intramus, continentiæ conscendimus undas, enatamus jejuniorum pelagus, & operis difficultate superatâ, in ipso externarum macerationum portu naufragamus? Ita est, ita planè, ita nimis. Laudari volumus in hac vita; quæ nostra sunt quærimus, à recta placendi Deo intentione ad inanis consolationis cupiditatem transimus, & dum favoris auras captamus, nec ad Deum referimus, ipsi quod suum est furamur.

Operari sequitur esse, & quia in iniquitatibus concepti sumus, & in peccatis conceperunt nos matres nostræ, hinc opera nostra sordibus conspersa sunt. Maneat ergo oportet in hac vita sollicitudo quædam ac tremor, ut illud impleatur Apostoli præceptum: *Cum timore, & tremore vestram salutem operamini.* Sic affecti in ipsis bonis operibus positi trepidemus, ac ne in eisdem occulto aliquo errore displiceamus, continuis lamentis vacemus; quia semper & ubique nobis suppetit unde Deo dicamus: *Ignorantias nostras ne memineris*, & *ab occultis nostris munda nos Domine.* Opportunè, & vere, sed terribiliter Magnus Gregorius lib. 5. Moral. cap. 6. *Sæpe unde placari judex credi tur, inde ad irascendum placidus incitatur, Salomone attestante, qui ait: Est via quæ videtur homini recta, & novissima illius ducunt ad mortem. Unde Sancti viri cùm mala superant, sua etiam benè gesta formidant, ne cùm bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur; ne pestifera labes putredinis, sub boni specie lateat coloris. Sciunt enim quia corruptionis adhuc pondere gravati dijudicare bona subtiliter nesciunt; & cùm ante oculos extremi examinis regulam deducant, hæc ipsa in se nonnunquam & quæ approbant metuunt, & tota quidem mente interna desiderant; sed tamen de incertitudine operum trepidi, quò gradiuntur ignorant.*

Heu nos miseros, & fatali peccandi necessitate captivos! Quis nos liberabit à corpore mortis hujus, corpore corruptionis, in quo mala pura agere sæpè sentimus, pura bona vel rarò, vel nunquam elicimus? Proh durum & intolerabile concupiscentiæ pondus, quo gravati pura bona agere nec sinimur, nec valemus,

Bonum ex omni parte integrum non invenitur in terra viventium, quia ut ipsemet ratione duce Philosophus agnovit, uno solo modo contingit honesti operis rectitudo, peccatum autem infinitis modis subrepere valet, & sæpissimè insidiatur. Benè agere simpliciter, & omnibus modis uno duntaxat pacto contingit; sed peccare tot modis accidit, quibus subintrare quit circunstans nos undique peccatum. Tangere signum, & in scopum rectà collimare haud parum difficile est, quia unico modo centrum attingitur: ab ipso verò non ægrè recedes, cùm sint infinitæ lineæ à centro ductæ, sed quæ signum nequaquam sunt.

Ergo si sapis, time ne dum vigilant tentatoris insidiæ, ibi subrepat elatio, ubi proficere creditur devotio. Quanto magis in mandatis Dei te crescere arbitraris, tanto graviores tibi suppetunt causæ formidinis. Ne de ipsis probitatis verisimilibus incrementis mens tua sibi blandiens, in frivolæ vanitatis rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Ne rursum ipsis operibus pietatis elata deseratur ope gratiæ, & remaneat in infirmitate naturæ. Scito ergo, & nullatenus dubites, quod inflatio, quod ambitio etiam fucata, quod propriorum bonorum, vel communitatis tuæ colore zeli latens, sed superba defensio possunt bonum sin omninò destruere, certè non mediocriter dedecorare. Scito, quod dum mala miscentur bonis, fortassis malitia inundans absorbet guttulas bonitatis, & evacuat merita, si ad illum de corde puro & optimo non referatur victoria laudis, à quo scire debeat omnes se vires accepisse certaminis; si to-

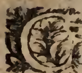
tum quidquid ſunt, miſericordiæ ejus non aſſerant, qui eſt & coronæ author, & certaminis opitulator. Profectò imprudens eris, ſi innixus prudentiæ tuæ illi non fidem, ſpem, charitatémque, atque bonorum omnium operum committas puritatem, à quo bona cuncta procedunt; cujus gratia ad bona permovet, cujus Juſtitia mala tegit; qui pro nobis mortem ſemel vicit, & mortis reliquias ſemper vincit in nobis; qui militantes ſervos non tantùm ſpectat, ſed & luctatur in illis; in illis ipſe congreditur; ne cadant, ipſe tenet; cùm ceciderint, ne collidantur ſupponit manum ſuam. *Ipſe*, inquit Cyprian. epiſt. 9. *in certamine agonis noſtri & coronat pariter, & coronatur.* Coronat Chriſtus operis bonitatem; coronatur, quia miſericordiâ ſuâ, & effuſi cruoris copioſâ redemptione irrepentium tegit labecularum iniquitatem.

DISSERTATIO III.

De novello probabilitatis commento.

CONSTITUTIS superiori dissertatione regulis honestatis unanimi Theologorum calculo probatis novam adjecere vel substituere recentiores antiquis omnibus incognitam, quâ puras Christianæ Ethicæ normas teneris, cereis, flexibilibus, & in quamcunque velis formam ductilibus institutis dum mollire conati sunt, vel depravaverunt penitus, vel certè ad nihilum redegerunt. Celebrem illam intelligo probabilitatis assertionem, quâ nulla hujus sæculi post hominum memoriam corruptissimis moribus vel commodior, vel favorabilior, vel exoptatior potuit inveniri. Hujus etenim quæstionis ramos persequenti manifestè pellucet advenisse tempus illud ab Apostolo prænuntiatum, quo hominibus sanam doctrinam non sustinentibus, & ad sua desideria magistros prurientes auribus sibi coacervantibus fons probabilismi apertus est; unde tot aberrationes, tot doctrinæ moralis flagitia scaturierunt, & innumera in dies scaturiunt, & in posterum scaturient magis, si ad opiniones securitate donandas humanum sufficiat ingenium, nullis severioris doctrinæ repagulis coërcitum, sed laxissimis volaticæ probabilitatis prolubiis fu-

cato verisimilitudinis colore illis permissum.

Ut igitur lata porta & spatiosa, quæ ducit ad perditionem, obstruatur; ut præcludatur ingens ille ad omnem corruptelam aditus; ut retegatur pestiferum illud venenum, eo à nonnullis incautiùs, quo suaviùs obbibitum; ut denique securis ad radicem admoveatur, hic, vel nunquam recurrendum est ad puros Ecclesiæ Catholicæ fontes, ne si fortè incorrupto Romanæ Ecclesiæ lumini propriæ mentis lumen, aut potiùs tenebras anteponamus, in varia citò præcipitia ruituri de via veritatis exorbitemus. Quocirca tam momentosum totius Ethicæ Christianæ cardinem iis omnibus munire præsidiis operæpretium est, quibus Ecclesiastica quævis veritas roborari potest. Et accitis cunctis Theologiæ locis, iis eam Scripturarum oraculis astruemus, eo perpetuarum traditionum consensu firmabimus, eo argumentorum pondere, ea vi Deo dante evincere confidimus, ut post tot probationum momenta nemo prudens dubitare queat, quin arbitraria in rebus moralibus inducta licentia à paucis lustris invecta, sed in dies ad Christianæ pietatis excidium, & Catholici nominis dedecus grassans firmis æternæ legis aggeribus cohibenda sit, postquam planum visum fuerit & apertum, novitium Probabilistarum inventum & divinæ authoritati, & Patrum documentis, & Sanctorum exemplis, & bonorum praxi, & ipsius rationis lumini, & ferè totius naturæ voci adversari.

CAPVT I.

Novitium probabilitatis commentum petitis ab authoritate argumentis evertitur.

ANtequam ſacræ authoritatis teſtimonia, quæ primum, & ſupremum apud omnes Theologos occupant locum, in hoc priori capite expendamus, in ſequenti rationibus veluti auxiliaribus copiis acturi, facturum me operæpretium exiſtimavi, ſi præmiſſo præſentis controverſiæ ſtatu, Lectori in ipſo limine certis priùs principiis conſtitutis appareret quid impugnandum, quidve propugnandum ſuſcipiamus.

Præmoneo 1. quod licèt omnes ſententiæ, ſive ſpeculativæ, ſive morales, in ſe ſpectatæ ſint veræ vel falſæ, quia reipſa ſunt objecto ſuo vel conformes, vel difformes; tamen quia ſæpe ſæpiùs nec veritas, nec falſitas certò percipitur, ideo præter ſententiam veram, cujus certa veritas nobis patet; præter ſententiam falſam, cujus falſitatis convicti ſumus, datur alia ſententia probabilis, quæ in ſe revera, & coram Deo vera aut falſa eſt, reſpectu tamen intellectus noſtri rem penetrare non valentis, eſt tantùm probabilis; quia licèt ignoret veráne, an falſa ſit, veriſimilitudinis tamen ſpecie veſtitur. In qua probabilitate latitudo gradualis omninò

invenitur. Cùm enim opinio sit probabilis, quia assertioni illi aliqua verisimilitudo inest, vel saltem ei attribuit intellectus veritatem objectivam, minimè persuadens, fit inde eo magis, minusve probabiles sententias apparere, quo pro diversitate luminis, vel humanæ mentis tenebrarum, magis vel minus controversiæ difficultas, & rei objectiva veritas perspicitur. Unde sæpè contingit, ut ea quæ uni probabilia, alteri probabiliora sunt, alteri certa & explorata videantur; quia major, vel minor luminis abundantia certa à dubiis, clara ab obscuris tanto discernit, quanto fuerit intellectus perspicacior, & affectus purgatior.

Præmoneo 2. quod etsi duæ propositiones contradictoriæ non possint simul esse veræ, aut falsæ, ut lumine naturali constat; tamen ambæ contradictoriæ possunt probabilitatem præfatam sortiri: imò nulla propositio potest intra solius probabilitatis fines contineri, quin ejus opposita sit probabilis; quia eo ipso quod aliqua opinio est alicui tantùm probabiliter, & non certò vera, ejus opposita non potest apparere certò falsa, aliàs prior appareret certò vera; certæ enim falsitati opponitur certa falsitas. Quod totum ex præmonitione superiori claret; quia sententia probabilis ea est, quæ opinanti non apparet evidenter & certò vera aut falsa, sed veri colore induta. Utraque ergo contradictionis pars verisimilis esse potest, licèt necessariò una vera, altera falsa existat.

Difficultas ergo modò est, utrum probabilitas sententiæ etiam falsæ, & æternæ legi & juri nanaturali reapse repugnantis, etiam in concursu probabilioris & tutioris pro lege stantis sit recta

regulæ bonæ operationis, & ad conscientiæ securitatem sufficiat. Affirmant recentiores non pauci, licere cuique eam opinionem tutâ conscientiâ sequi, quæ probabilis sit, id est quæ non appareat evidenter falsa, ut ait Caramuel, quæ ratione, vel authoritate alicujus momenti nitatur, modo ex altera parte nihil appareat convincens, etiam opinione probabiliore rejecta, etiam omissa tutiore, etiam communi. Quia, inquit Tamburinus, dum probabilitate, sive intrinseca, id est rationi innixa; sive extrinseca, idest authoritate alicujus docti & pii munita, quantumvis confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

Ex quo inferunt, ex falsa opinione, modò nonnullis Casuistis judicetur probabilis, quemlibet in jus naturale peccantem excusari: fas etiam esse minùs probabilem, & minùs tutam sententiam in conspectu probabilioris & tutioris cognitæ & repulsæ eligere: posse item consultum de aliquo casu Doctorem prudenter juxta minùs probabilem, minusque tutam, spretâ suâ probabiliore, consilium dare. *Etsi*, addit Hermannus Busembaum in editione vigesima suæ medullæ Theologiæ, lib.1. tract.1. cap. 2. dub. 2. *ad inconstantiæ notam fugiendam expediat virum doctum respondere semper secundùm eadem principia, potest tamen vir talis consultus significare consulenti opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat: quamvis ipse consultus eandem speculative falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat.* Quorum omnium consectariorum, aliorumque sine fine, numero, & modo pullulantium, sive formicantium una ra-

tio omnibus loco hastæ & clypei est, quia opinio probabilis est regula tuta, ex qua qui vitam suam dirigit, non modò securus existit, sed etiam æternam vitam promereri, & rectà ad superos tendere possit.

At contrà veri S. Thomæ Discipuli, tanti Doctoris vestigiis à Sanctis Patribus designatis inhærentes huic novitati capitaliter adversantur, quia credunt hoc novo probabilitatis commento lasciviëntibus ingeniis ad depravandam Evangelii castimoniam laxissimas habenas remitti, ruinam Ecclesiasticæ disciplinæ imminere, tantamque in Theologia stragem edi, ut quomodo cum eo Romanæ Ecclesiæ fides, pietas, disciplina consistere possint, omninò non videant. Unde contendunt in primis, nulla opinione quovis probabilitatis fuco oblita neminem in jure naturali excusationem posse obtendere, præsertim si minùs probabili, minúsque tutæ sententiæ, relicta probabiliore, & tutiore, adhæreſcamus; proindeque illicitum esse ad conscientiæ consulta ex sententia quæ speculativè falsa creditur consilium dare, quia consulenti gratior est & optatior, ut ex decursu magis magisque liquebit. Verùm ut tantæ molis opus solidè exstruamus, jacienda sunt altissima conscientiæ fundamenta, quibus tota ista controversia subnixa est.

SPECVLATIO I.

Definitio, divisio, & obligatio conscientiæ præmittuntur.

NIhil conſcientiâ notius, nihil conſcientiâ obſcurius: nihil quidem eâ notius, quâ nemo caret, ſi homo eſt; quam nemo non videt, ſi cæcus non eſt; nemo non ſentit, ſi penitus inſenſibilis non eſt, aut inſenſatus. Quid conſcientiæ lege apertius, quæ non tam lata eſt homini, quàm nata; non accepta de foris, ſed indita in intimis; non inciſa lapidibus, ſed cordis inſcripta membranis? Quid clarius lumine vultus divini, æterni ſolis radio, increati Verbi revibrato ſplendore, imagine Deitatis, Trinitatis apographo, creaturæ rationalis charactere? Lumine, inquam, non humano, ſed divino; radio non fluxo, ſed ſtabili; ſplendore non caduco, ſed perenni; imagine non mortuâ, ſed vivâ & ſpirante; apographo non adulterato, ſed fideli; charactere ſignato, ne defluat; impreſſo, ne eruatur; inciſo, ne deleatur; inſculpto, ne eradatur; aperto, ut legatur; conſpicuo, ut dirigat, & ſpectetur?

Verùm quid conſcientiâ obſcurius, quæ abyſſus eſt multa, profundum inexhauſtum, mare immenſum, ſinus inſcrutabilis, anfractus ſinuoſus, interior domus denſis ſepta tenebris, ſcrinium impervium, conclave ſecretiſſimum, labyrinthus mille meandris intertextus? Ita eſt, conſcientiam ſentimus & experimur, ſed vix

definimus, & ut benè ait P. Labbé ingeniosissimus Societatis Theologus: *Sola conscientia est quæ præfari non amat*, quia hoc ipsum repugnare sibi conscientia putat, si laudetur, *quia mavult facere magna, quàm dicere*. Non avet conscientia fucatam verborum lenociniis orationem, quæ fucos odit, non quærit concinnos culti sermonis lepôres, non amat blandientis oratoris mella, non timet indignantis impetus; quia ipsi neglecta decoris cura plus placet; se ornatam credit, dum non affectat ornatum, nec blanditur nisi sincerè, nec irascitur nisi justè. Grammaticæ leges spernit conscientia, ne sit vana; Poësis metros, ne sit ficta; Rhetoricæ pompam, ne sit turgida; Philosophiæ argutias, ne sit curiosa; Scholasticorum distinctiones, ne sit casuistica; scrupulorum nænias, ne sit superstitiosa. Studet simplicitati, quæ non fallit; puritati, quæ non fallitur; prudentiæ, quæ non errat; orationi, ne aberret. Ut tamen de illa aliquid dicamus, quæ semper in corde loquitur, quidquid de ipsa à Theologis disputari solet, brevitatis & claritatis gratiâ sequentibus interrogationibus exponemus.

Quæres primò, quid sit conscientia?

Respondeo conscientiam esse actum intellectus practici ex principiis synteresis deducens conclusionem syllogismi prudentialis, dictantem hîc & nunc quæ agenda sunt. Explicantur singula. Dicitur *actus*, & non habitus, ut existimavit Scotus. Tum quia possumus benè agere sine habitu, sed non sine conscientia. Tum quia conscientia sæpe deponitur & mutatur: potentia

autem est inseparabilis, & habitus difficilè mobilis. Tum quia conscientia est quoddam dictamen applicans scientiam ad actum; applicatio autem non fit sine actu, etiam habitu inexistente. Tum quia ad conscientiam pertinet instigare, ligare, accusare, remordere, excitare, quæ omnia actum sonant.

Dicitur *actus intellectus*, & non voluntatis, ut opinatus est Durandus. Tum quia Scriptura ait, *Conscientiam testimonium reddere*, Rom. 9. & *scire*, Eccles. 7. Tum quia actus memorati pertinent ad intellectum. Tum quia Patres conscientiæ ea asserunt, quæ nonnisi actui intellectus possunt convenire. Conscientia, inquit Tertullianus, est *naturalis tabula, in qua legit unusquisque opus suum*, & agnoscit quod scripsit. Est *lex intellectus*, inquit Damascenus, quam ratio promulgat voluntati. Est *spiritus corrector, & animæ pædagogus*, teste Origene; *naturale judicaterium animæ, & testis fidelissimus*, ut Basilio & Chrysostomo placet. Est *cordis scientia*; inquit Bernardus, non in corde nata, sed circa cor dirigendum occupata. Dicitur *actus intellectus practici*, non verò speculativi; non enim sistit in contemplatione operis faciendi, sed instigat ad bonum, retrahit à malo, inferiores facultates ad opus accingit, nec solùm prælucet operantibus ne fallantur, sed etiam stimulos addit, ne otientur. Additur, *ex principiis synteresis deducens conclusionem syllogismi prudentialis*. Quia in processu voluntatis synteresis quæ est habitus primorum principiorum practicorum à natura inditus, majorem format, & mediantibus principiis particularibus in minori propositis conscientia elicit conclusionem; & teste Hieronymo, conscientia

est *scientilla animæ*, quam ratio silicem verberando exprimit.

Deniquè dicitur conscientiam elicere conclusionem *dictantem hic & nunc quæ agenda sunt.* Quia ad conscientiam non sufficit consideratio bonitatis & malitiæ actuum humanorum in communi, nisi sit motio & applicatio ad opus, quâ inclinatur animus volens, impellitur nolens, adjuvatur laborans, reluctans arguitur. Ratio agenda examinat, virtus eligit, conscientia promulgat & imperat; & si voluntatem videat inobedientem, adversariam se gerit, ut arguat; testem, ut convincat; judicem, ut damnet; vindicem, ut castiget; tortorem, ut cruciet; vermem, qui nón moriatur. Si veró voluntatem obtemperantem advertat, sed segnem & torpentem, proponit honestatem, ut moveat; utilitatem, ut persuadeat; mercedem, ut invitet; coronam, si vincat. O dictamen forte, & juxtà suave! illustre, & igneum; justis amabile, impiis terribile; apud quod non moritur omne quod gerimus: *cúmque non habeat loquendi usum, nescit tamen tenere silentium*, ut ait Victor Carnotensis lib. de pœnitentia.

Dices: Omnis actus vel generat habitum, vel ex aliquo habitu generatur: Sed per nos conscientia est actus: Ergo generat aliquem habitum, vel ab aliquo producitur; qui habitus generans vel genitus, conscientia est.

Respondeo actum conscientiæ procedere ab habitu sapientiæ, & scientiæ, ut docet S. Thomas q. 17. *de verit. art.* 7. *ad* 4. quia conscientia est scientia cum aliquo modo, nempe applicatione ad opus; unde geminatis conscientiæ actibus non producitur novus habitus à scientia distin-

ctus, sed habitus scientiæ perficitur & extenditur, sicut intellectus speculativus fit extensione practicus; unicus enim est in homine intellectus, si spectetur entitas; quasi duplex, si virtus attendatur: ut speculativus, præcisionibus & abstractionibus contentus est; ut practicus, se accingit ad opus, & non secus ac primum mobile inferiores sphæras secum rapit, sic intellectus practicus omnes animæ facultates ad opus pertrahit. Et quod in intellectu distinguimus, idem proportionaliter in habitu scientiæ contingit.

Instabis: Multa dicuntur de conscientia, quæ aliquid habituale exigunt: nam conscientia dicitur subjectum peccati, ad Titum 1. *Inquinata sunt eorum mens, & conscientia.* Subjectum autem significat vel potentiam, vel habitum, vel aliquid pertinens ad actum primum. Conscientia etiam semper in homine perseverat, etiam dormiente, in quo nullus est actus: Ergo conscientia non est actus.

Respondeo, conscientiam non dici subjectum peccati, quamvis dicatur inquinari à peccato; per hoc enim contrahit sordes mala conscientia, quod ad malum inclinat, & quia ex corruptione voluntatis oritur pravum dictamen intellectus. Unde ab Apostolo 1. *Timoth.* 4. appellatur *conscientia cauteriata*; quia ut ibi exponit D.Thomas: *Cauterium est corruptio in carne per ignem, ex qua egreditur continuè putredo; ita ex igne perversa voluntatis, ira, odii, concupiscentia ulceratur conscientia, & egreditur falsa doctrina*; falsa, inquam, si non in speculatione, saltem in exercitio & praxi, cùm aliqui confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Nam *sicut habens scientiam in universali potest errare in particulari,*

particulari, ita habens fidem in universali, in particulari tamen agibili corrumpitur propter corruptionem affectus, inquit idem Angelicus Doctor in expositione illius loci *ad Titum*. Ad id quod additur, conscientiam semper manere, respondeo manere non formaliter, si nullus est actus, sed virtualiter in suo principio habituali permanente, vel moraliter in hominum æstimatione, apud quos conscientia bona, vel mala tandiu dicitur remanere, quandiu non retractatur.

Ex his intelliges bonam esse definitionem conscientiæ, quam tradit P. Mercorus 1. part. art. 1. *Conscientia est judicium præconsultatum & certum, immediatè directivum humanæ operationis.* Dicitur *judicium*, non imperium per modum exequentis, *Fac hoc*; quia istud semper sequitur operatio, & dictamen conscientiæ sæpiùs voluntas respuit: habet tamen aliquid de imperio per modum indicativi, *hoc est faciendum.* Dicitur *præconsultatum*, quia conscientia supponit circunspectionem circunstantiarum. Dicitur *certum* certitudine morali, quæ necessaria est ad rectam operationem. Denique dicitur *immediatè directivum operationis humanæ*, quia conscientia, ut antea dicebamus, est conclusio particularis, qua ex regulis moralibus per se notis, & per principia proxima applicatis scientia moralis applicatur operationi hîc & nunc. Unde patet quod in sententia Thomistarum, actum conscientiæ sequitur actus imperii, qui est ultimus actus prudentiæ.

Quares secundò, quotuplex sit conscientia?

Respondeo, conscientiam dividi communiter in certam, dubiam, probabilem, rectam, erroneam, scrupulosam, & laxam. Cujus multiplicis divisionis ratio ex ipsa conscientiæ definitione consequitur; cùm enim conscientia sit judicium dictans voluntati quæ agenda sunt, tot modis accipi potest conscientia, quot intellectus in dijudicanda operis honestate se habet: intellectus autem aliquando determinatum judicium fert de objecti honestate vel malitia, & tunc est conscientia certa; interdum anceps & pendulus neutri contradictionis parti adhærens suspendit judicium, & tunc est conscientia dubia; quandoque determinatè de aliqua sententia judicat, quia sibi verisimilis apparet, formidat tamen de opposita, & tunc est opinativa conscientia: quod si judicio rationis veritas objectiva, & conformias ad rationem & legem æternam correspondeant, tunc est conscientia recta; si verò aliter judicet de objecto, quàm sit à parte rei, dicendo bonum malum, & malum bonum, tunc est conscientia erronea: qui error si oriatur ex levissimis animæ se superstitiosè torquentis ratiunculis, dicitur conscientia scrupulosa (si tamen non suspendat judicium, quia si hæret scrupulosi judicium, conscientia ejus ad dubiam reducitur, non apparentem, sed frivolam & irrationabilem.) Si autem error ex inordinato corruptæ voluntatis affectu, vel effrænato lascivientis passionis æstu, vel ex affectata crassæ ignorantiæ culpa, vel ex nimio placendi

hominibus, laxandarumque concupiſcentiæ habenarum ſtudio naſcitur, dicitur laxa. Fateor tamen, quod quia, ut antea vidimus, conſcientia ſecum fert judicium certum, ideo conſcientia dubia, probabilis, & ſcrupuloſa vix conſcientiæ nomen promerentur: cujus ſignum eſt, quod quis operans in dubio, & minùs tuta ſequens peccat, quia contra conſcientiam rectam operatur; & tamen operatur ex dubia conſcientia: nemo autem habet ſimul duas conſcientias, ſed unam cui obtemperat, vel refragatur.

Quæres tertiò, an & quomodo conſcientia erronea liget, vel excuſet?

Reſpondeo expoſitione articuli 5. & 6. q. 19. 1. 2. S. Thomæ. Sciendum igitur primò voluntatem agentem contra conſcientiam erroneam non depoſitam, ſemper peccare. *Dicendum*, inquit S. Doctor art. 5. *quod ſimpliciter omnis voluntas diſcordans à ratione, ſive recta, ſive errante, ſemper eſt mala.* Ratio eſt, quia ut voluntas ſit mala, etiam dum fertur in objectum ex natura ſua bonum, ſufficit quod proſequatur objectum judicatum hîc & nunc malum, ratione & conſcientiâ dictante illud eſſe illicitum; voluntas enim non fertur in objectum niſi ut propoſitum à ratione, & moralitas non pendet ab objecto, niſi ut à ratione exhibito voluntati cæcæ: Ergò ſi conſcientiâ dictante aliquid eſſe malum voluntas in illud feratur, procul dubio peccabit, quantumvis objectum illud ſuapte natura honeſtum ſit. *Omne* enim *quod non eſt ex fide*, id eſt conſcientia, & maximè quod eſt contra fidem, ſeu conſcientiam, ſecundùm Apoſtolum *Rom.* 14. ita à Patribus

intellectum, *peccatum est*; qui & ibidem docet cibi esum per se innoxium, ei fieri prohibitum & immundum, qui conscientiâ erroneâ existimat esse vetitum: *Si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide.* Unde D. Thomas laudatus: *In bonum non fertur voluntas, nisi secundùm quod à ratione proponitur. Si ergo proponatur ut malum à ratione errante, fertur in hoc sub ratione mali; unde voluntas erit mala, quia vult malum, non quidem id quod est malum per se, sed id quod est malum per accidens, propter apprehensionem rationis.* Et tunc peccatum illud reducitur ad speciem malitiæ sub qua apprehendit objectum illud.

Nec obest quod opus illud sit legi æternæ consentaneum, cui lex conscientiæ subordinari debet. Non obest, inquam; quia, ut optimè tradit idem Angelicus Doctor, lex æterna non derivatur in nos, nec promulgatur voluntati nisi mediante ratione. Unde non solùm legi æternæ, sed etiam rationi conveniens debet esse voluntatis actus, ut sit bonus. Et licèt judicium erroris non derivetur à Deo; tamen ratio errans judicium suum proponit nomine Dei ut verum, & consequenter ut à Deo derivatum, à quo est omnis veritas. Certè quando præceptum Imperatoris non nisi mediante Proconsule innotescit populo, Proconsuli ementita Imperatoris authoritate abutenti parendum foret; quia licèt inferioris potestas non obliget, dum superioris præcepto adversari cognoscitur: *Si quis tamen crederet*, inquit, *quod præceptum Proconsulis esset præceptum Imperatoris, contemnendo præceptum Proconsulis contemneret præceptum Imperatoris. Et similiter si aliquis homo cognosceret, quod ratio humana dictaret aliquid contra præ-*

ceptum Dei, non teneretur rationem sequi, sed tunc ratio non totaliter esset errans; sed quando ratio errans proponit aliquid ut praeceptum Dei, tunc idem est contemnere dictamen rationis, & Dei praeceptum.

Instabis: Ergo ex conscientia erronea obligabimur ad malè operandum; & ad æternam Dei legem violandam: consequens videtur absurdum, quia in homine non potest esse obligatio ad opposita, quia sic ex necessitate peccaret, & foret perplexus; sive enim sequeretur conscientiam, sive contra eam operaretur, semper peccaret.

Respondeo, quod quia habere conscientiam de re aliqua facienda, nihil aliud est quàm æstimare Deum illud præcipere, omninò sequitur eum qui non facit id ad quod conscientia inducit, peccare mortaliter, non ex genere operis, sed ex intentione operantis; conscientia enim obligat non virtute propria, sed virtute præcepti divini: unde non mirum si per accidens virtute præcepti divini obliget ad malum, quod conscientia proponit tanquam præceptum à Deo: non mirum etiam, hominem tunc, quócumque se vertat, peccare; quia ut optimè discurrit S. Thomas art. 9. ad 3. *Sicut in syllogisticis uno inconvenienti dato, necesse est alia sequi, ita in moralibus uno inconvenienti posito, ex necessitate alia sequuntur. Sicut supposito quod aliquis quærat inanem gloriam, sive propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, sive dimittat, peccabit. Nec tamen est perplexus, quia potest intentionem malam dimittere. Et similiter supposito errore rationis, vel conscientiæ, qui procedit ex conscientia non excusante, necesse est quod sequatur*

malum in voluntate; nec tamen est homo perplexus, quia potest ab errore recedere, cùm ignorantia sit vincibilis, & voluntaria. Nec propterea inferas, Deum obligare ad peccatum, sed tantùm conscientiam errantem proponere ut bonum & præceptum à Deo, quod revera malum & prohibitum est.

Sciendum secundò, quod licèt agere contra conscientiam, etiam errantem, sit semper peccatum; tamen agere juxta conscientiam errantem non continuò excusatur à peccato. Quia ut discurrit S. Thomas *art.6.* eo modo excusat conscientia erronea, quo ignorantia propter quam errat: Sed ignorantia non semper excusat à peccato, quia sæpe sæpius est volita, vel directè, vel indirectè: directè quidem, quando voluntas expresso & explicito actu vult ignorare: indirectè verò, quando voluntas illud scire negligit, quod scire tenetur: Ergo qui agit juxta conscientiam erroneam, non continuò excusatur à culpa, tametsi ille qui agit contra conscientiam erroneam semper labatur in culpam.

Quæres quartò, quænam, & cujus rei ignorantia excuset, vel accuset voluntatem juxta conscientiæ errantis dictamen operantem?

Respondeo, gravissimam hîc, & ferè totius Theologiæ Moralis difficillimam quæstionem proponi excutiendam; sed quia ea opportunè importunè abutuntur Probabilistæ, indeque suas laxitates colore oblinunt, ad penetrandum, vel potiùs exsiccandum tam virulentum proba-

bilisticæ fæcis fontem, ex eoque manantes corruptelarum rivos exhauriendos, operæpretium est pauca, sed selecta ex S. Thoma documenta hinc inde deprompta libare.

In primis docet S. Præceptor, ignorantiam facti citra negligentiam excusare à peccato, subindeque voluntatem tunc rationi erranti concordem non esse malam. Sic docet art. 6. *Si sit error qui causat involuntarium proveniens ex ignorantia alicujus circunstantiæ absque omni negligentia, tunc talis error rationis vel conscientiæ excusat ut voluntas concordans rationi non sit mala.* Idque explicat hoc exemplo: *Si ratio erret in hoc quod credat aliquam mulierem submissam esse suam uxorem, & ea petente debitum, velit eam cognoscere, excusatur voluntas ejus ut non sit mala; quia error iste ex ignorantia circunstantiæ provenit, quæ excusat, & involuntarium causat.*

Docet secundò S. Thomas, quod si ignorantia sit aliquo pacto voluntaria, sive directè, sive indirectè, tunc voluntas malum prosequens peccat, etsi ratio & conscientia dictent illud esse bonum, & licitum. Et satis apertè innuit S. Doctor tunc semper errorem esse culpabilem quando provenit ex ignorantia alicujus juris, quod aliquis scire tenetur; & semper esse reum negligentiæ, quoties error provenit ex ignoratione legis, præsertim naturalis. *Si ratio, vel conscientia,* inquit articulo mox citato, *erret errore voluntario, vel directè* (quando nimirum actus voluntatis fertur in ignorantiam, quam amat, ut antea dixerat) *vel propter negligentiam, quia est error circa id quod quis scire tenetur; tunc talis error rationis, vel conscientiæ non excusat, quin voluntas concordans rationi, vel conscientiæ sic erran-*

ti sit mala, eo quod error iste provenit ex ignorantia legis Dei, quam scire tenetur.

Ubi S. Doctor discrimen assignat inter ignorantiam juris & facti, seu circunstantiarum; asseritque ignorantiam facti, putà mulieris suppositæ, excusare si sit *absque omni negligentia*; ignorantiam verò legis quam homo scire tenetur, non excusare: *putà si ratio errans dicat, quod homo teneatur ad uxorem alterius accedere, quia error iste provenit ex ignorantia legis Dei, quam scire tenetur.* Nec addit errorem juris, quod homo scire tenetur, accusare si sit negligentia, & excusare si desit; sicut hanc exceptionem adjecit dum loquutus est de ignorantia facti; sed supponit semper adesse negligentiam culpabilem quando est ignorantia ejus juris quod homo scire tenetur, quia ut addit solutione ad primum, ad hoc ut opus sit malum, sufficit vel quod apprehendatur ut malum, vel quod reipsa malum sit, tametsi bonum erroneè judicetur: ut verò opus bonum sit, utrumque omninò necessarium est; quia nimirum verum malum non justificat error, & bonum malè eligitur, si malum esse putatur. *Cujus ratio est*, inquit S. Thomas ad Galat. 5. lect. 1. *quia habere conscientiam de re aliqua facienda, nihil aliud est, quàm æstimare quod faciet contra Deum, nisi illud faciat: facere autem contra Deum, est peccatum. Sic ergo dico, quod nisi faceret hoc ad quod inducit conscientia, peccaret mortaliter, non quidem ex genere operis, sed ex intentione operantis. Et similiter si facit, peccat; quia hujusmodi ignorantia non excusat, cùm sit ignorantia juris. Nec tamen est perplexus simpliciter, sed secundùm quid, quia potest deponere erroneam conscientiam.* Sed de his pleniùs quæsito sequenti.

Docet tertiò D. Thomas suprà, *quæst. 6. art. 8.* ignorantiam tripliciter se habere ad actum voluntatis, uno modo concomitanter, alio modo consequenter, tertio modo antecedenter. Concomitanter se habet ignorantia, quando ignorantia accidit actioni, quam producere æquè comparata est voluntas, sive sciat, sive nesciat; unde ad agendum ignorantia non inducit: v. g. si aliquis volens occidere hostem, factâ tamen diligentiâ putat se occidere cervum, quanvis reverà hostem latitantem in sylva interficiat, tunc ignorantia non causat involuntarium, cùm ex ea nihil fiat repugnans voluntati; nec voluntarium, seu non voluntarium facit, quia non potest esse actu volitum quod factâ diligentiâ ignoratum est. Consequenter autem se habet ignorantia, vel quando actus voluntatis fertur in ignorantiam, sicut cùm aliquis ignorare vult, ut excusationem peccati habeat, aut ut non retrahatur à peccando; & tunc prodit quasi ex adipe iniquitas scientiam viarum Domini nolens: vel *quando quis potest scire, & debet; sic enim non agere, & non velle, voluntarium dicitur, ut suprà dictum est. Hoc igitur modo dicitur ignorantia, sive cùm aliquis actu non considerat quod considerare potest, & debet, quæ est ignorantia malæ electionis, vel ex passione, vel ex habitu proveniens; sive cùm aliquis notitiam, quam debet habere, non curat acquirere; & secundùm hunc modum ignorantia universalium juris, quæ quis scire tenetur, voluntaria dicitur, quasi per negligentiam proveniens.* Et tunc ignorantia cùm sit aliquo modo voluntaria, non causat simpliciter involuntarium, sed secundùm quid, ut addit S. Doctor. *In quantum præcedit motum voluntatis ad aliquid agendum,*

quod non esset scientia præsente. Antecedenter autem se habet ad voluntatem ignorantia, quando nullo modo est voluntaria, & tamen est causa volendi quod aliàs non vellet: *Sicut*, inquit D. Thomas, *cùm aliquis homo ignorat aliquam circunstantiam actus, quam non tenebatur scire, & ex hoc aliquid agit quod non faceret, si sciret: putà cùm aliquis diligentiâ adhibitâ, nesciens aliquem transire per viam, projicit sagittam quâ interficit transeuntem, & talis ignorantia causat involuntarium simpliciter.* Ex qua doctrina S. Doctor sibi constans tradit, sufficere ad hoc ut ignorantia sit consequens, subindeque causa peccati, & voluntaria, quod sit alicujus quod homo potest & debet scire: ad hoc verò ut ignorantia sit antecedens, subindeque inculpabilis, & omninò involuntaria, opus esse, ut sit alicujus circunstantiæ, quam operans scire nec potest, nec tenetur.

Docet quartò Angelicus Præceptor *quæst.76. art.1.* ignorantiam posse esse causam peccati. Ad cujus evidentiam considerandum est, hìc ignorantiam accipi in propria significatione, quâ distinguitur à nescientia, quæ est nuda carentia scientiæ indebitæ subjecto; quâ ratione in ipsis etiam Angelis invenitur, quâ etiam distinguitur ab errore importante pravam intellectus dispositionem, assensum scilicet positivum contrarium scientiæ: ignorantia verò strictè accepta est privatio scientiæ debitæ, quando ea nescimus, quæ scire possumus & tenemur. Quæ quidem ignorantia non potest esse causa peccati per se, quia non ens non est per se causa actionis malæ, sed per accidens, per modum removentis prohibens, quatenus ignorantia removet scientiam, quæ si addesset, impediret peccatum. Si-

cut enim gravi inclinato ad motum deorsum, ablatio columnæ sustinentis & prohibentis casum dat per accidens motum deorsum: ita voluntati inclinatæ in actum peccati negatio scientiæ, quæ prohiberet actum, si adesset, dare dicitur talem actum. *Unde patet*, inquit S. Thom. *quod non qualibet ignorantia peccantis est causa peccati, sed illa tantùm quæ tollit scientiam prohibentem actum peccati* (id est cum qua non fieret peccatum.) *Unde si voluntas alicujus esset sic disposita, quod non prohiberetur ab actu parricidii, etiamsi patrem agnosceret, ignorantia patris non est huic causa peccati, sed concomitanter se habet ad peccatum; & ideo talis nòn peccat propter ignorantiam, sed peccat ignorans.*

Observandum verò est cum Cajetano, S. Thomam in hoc articulo non determinare utrum illud peccatum, cujus ignorantia dicitur causa, sit imputabile, necne incurrenti ipsam, quia hoc in sequentibus articulis decidit; sed sat est quod opus quod de se peccatum est, causetur, sive imputabiliter, sive non. Tunc porrò opus malum ex ignorantia factum imputatur, quando ipsa ignorantia peccatum est, quod resolvit *art. sequenti*; in isto verò explicat influxum ignorantiæ in opus peccati, asseritque ignorantiam per accidens, & concomitanter se habentem non esse causam peccati, quia sive adesset scientia, sive non, eodem modo se gereret operans. Unde sequitur ex mente D. Thomæ, quod sive ignorantia sit consequens, sive antecedens, si tollit scientiam cum qua non fieret peccatum, per accidens causat peccatum, & de tali verè dicitur quod peccat propter ignorantiam; quia si benè sciret quod facit, ab opere prohibito abstineret;

v.g. qui occidit hominem ex ignorantia antecedente, cum minimè occidisset, si adhibitâ omni diligentiâ ibi adesse advertisset. Qui etiam facit aliquid ignorantia consequente contra legem, quia neglexit inquirere illam, ab opere illo abstineret, si ad indagandam pro officio suo veritatem, diligentem navasset operam. Nec obest quod ignorantia antecedens causet involuntarium simpliciter, unde non videtur posse esse causa peccati, quod est voluntarium; nam, ut monui, non loquitur S. Doctor in hoc articulo, sed tantùm in sequentibus, de peccato ut imputabili, sed de actu peccati quem causat per accidens ignorantia antecedens, sicut removens prohibens, vel sicut ipsa remotio prohibentis; quia removet scientiam, quæ si adesset, non prorumperet homo in actum. Quod si sermo esset de actu ut imputabili, illa maxima D. Thomæ, *Ignorantia causa est peccati, quia removet scientiam, quæ si adesset, impediret peccatum*, intelligitur de remotione voluntaria vel formaliter, quæ dicitur ignorantia affectata, cùm quis de industria vult nescire; vel indirectè, quæ dicitur ignorantia crassa, quia est voluntaria ob incuriam negligentis voluntatis, quæ præ tepore veluti impinguatur, & incrassatur: dicitur etiam supina, quia qui desides sunt, supini jacere solent.

Docet quintò S. Doctor *art. 2. ejusdem quæstionis*, ignorantiam eorum quæ scire tenemur, esse peccatum propter negligentiam; quia quicunque negligit habere, vel facere id quod tenetur habere, vel facere, peccat peccato omissionis. Ad cujus intellectum observa primò, S. Doctorem non loqui de ignorantia habituali, sed actuali. Cùm enim præcepta non imponantur de habitibus,

ſed de actibus eliciendis, vel omittendis, ad quos ordinatur directio legum, fit inde, ignorantiam habitualem non eſſe contra legem immediatè, ſed ad ſummum mediatè, quatenus homo actus ad acquiſitionem debitæ ſcientiæ neceſſarios exercuiſſe tenetur. Unde ignorantia habitualis non tam peccatum, quàm effectus peccati eſt; quia ex actibus, vel omiſſionibus peccaminoſis originatur.

Obſerva ſecundò, tunc ignorantiam cenſeri actualem, quando urgente ſcientiæ acquirendæ præcepto, homo vel ſponte claudit oculos ſeſe objicienti lumini, vel negligit ea veſtigare quæ addiſcere tenetur. *Dicendum*, inquit D. Thom. ad 5. *quod ſicut in aliis peccatis omiſſionis ſolo illo tempore homo actu peccat, pro quo præceptum affirmativum obligat; ita eſt etiam de peccato ignorantiæ; non enim continuò ignorans actu peccat, ſed ſolùm quando eſt tempus acquirendi ſcientiam, quam habere tenetur.* Ex quo fit, non ſolùm ipſam negligentiam ſciendi, ſed etiam ipſam actualem ignorantiam eſſe culpabilem & peccatum, tametſi non niſi ratione negligentiæ mala ſit; multa enim verè in ſe peccata ſunt, licèt dependenter ab alio ſordes contrahant peccati. *Sicut in peccato tranſgreſſionis*, inquit S. Doctor ad 3. *peccatum non conſiſtit in ſolo actu voluntatis, ſed etiam in actu volito, qui eſt imperatus à voluntate; ita in peccato omiſſionis non ſolùm actus voluntatis eſt peccatum, ſed etiam ipſa omiſſio, in quantum eſt aliqualiter voluntaria; & hoc modo ipſa negligentia ſciendi, vel etiam ipſa conſideratio eſt peccatum.* Quæ quidem negligentia ſciendi dupliciter poteſt incurri, vel commiſſione, cùm quis vult poſitivè errare; vel omiſſione ne-

cessariæ inquisitionis. Quâ seclusâ negligentiâ nunquam ignorantia peccatum foret, ut patet ex eo, quod si quis adhibitâ omnis diligentiæ operâ, nulloque divino lumini obice posito, ignoraret aliquid scitu debitum, tunc ignorantia minimè peccatum foret, nec malum morale, sed naturale. Unde cùm præcipitur scientia, præcipitur etiam simul actus virtutis studiositatis, idest præcipitur necessariorum addiscendorum diligentia, quæ si sincerè, & strenuè, sicut oportet adhibeatur, juris naturalis ignorantia vincetur, & implebitur sciendi lex, cujus rationabile obsequium studiosâ inquirendæ veritatis sollicitudine contentum est. Tunc itaque ignorantia est peccatum, quando voluntariè est causa proxima, vel occasio transgressionis divini alicujus mandati.

Observa tertiò, ignorantiam per se loquendo non esse peccatum distinctum ab opere malo, cujus est causa, quia per se ignorantia non est prohibita, nisi ut vitetur opus malum; unde non habet specialem malitiam, sed eam duntaxat quæ ex opere malo prohibito derivatur: sicut actus qui est causa omissionis, non est distinctum ab omissione, sed unum numero cum illa peccatum. Aliquando tamen ignorantia est speciale peccatum, cùm nimirum scientia præcipitur, non propter aliud faciendum vel vitandum, sed propter seipsam: sic ignorantia articulorum fidei, præceptorum Decalogi, & aliorum quorum notitia propter se desideratur, speciale peccatum est contra præceptum studiositatis, speciali tunc intentione & veluti reflexione violatum: sicut cùm quis aliquod Decalogi mandatum transgreditur, non statim specialem inobe-

dientiæ malitiam incurrit, sed tunc solùm cùm perversæ & recalcitrantis voluntatis intentione divinis amat repugnare mandatis.

Docet sextò Angelicus Doctor eodem articulo, quod ignorantia *non imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea quæ scire non potest; unde horum ignorantia invincibilis dicitur, quia studio superari non potest: & propter hoc talis ignorantia, cùm non sit voluntaria, eo quòd non est in potestate nostra eam repellere, non est peccatum. Ex quo patet quod nulla ignorantia invincibilis est peccatum. Ignorantia autem vincibilis est peccatum, si sit eorum quæ aliquis scire tenetur, non autem si sit eorum quæ quis scire non tenetur.* Quibus notandissimis verbis S. Doctor duo requirit ut ignorantia sit peccatum, alterum ut sit acquirendæ scientiæ obligatio, alterum quod sit ignorantiæ depellendæ potestas; quia si non sit debitum sciendi, ignorantia non privationis, sed meræ negationis & nescientiæ naturalis rationem habet; si verò desit sciendi potestas, non potest culpæ incusari voluntas, quia ad impossibile nemo tenetur, & Deus impossibilia non jubet, sed jubendo admonet facere quod possis, petere quod non possis: unde si absit & faciendi facultas, & petendi possibilitas, nullum prorsus potest esse in ignoratione peccatũ. Quod si concurrant sciendi facultas & obligatio, tunc ignorantia peccatum est, & tunc illud verum est: *Si quis ignorat, ignorabitur.* Ad quorum pleniorem evidentiam

Docet septimò D. Thom. *art.3.* quod tunc ignorantia de se excusat à peccato quando facit actum esse omninò involuntarium, eo quòd voluntarium est de ratione peccati. Ad cujus doctrinæ elucidationem considera, quod sicut est

triplex ignorantia, antecedens, concomitans, & consequens, quæ diversimodè se habent ad rationẽ voluntarii; ita variè quælibet illarum se habet ad rationem peccati. Itaque ignorantia antecedens, quia omnem removet voluntarii rationem, & propter eam adhibita diligenti veritatis inquisitione fit opus, à quo abhorreret voluntas, si sciret esse prohibitum, de se etiam excusat à peccato. Quod tamen limitat S. Doctor in uno casu, in quo licèt ignoretur antecedenter species peccati, manet tamen cognitio peccati; ut si quis adhibitâ sufficienti diligentiâ ignoret hominem transeuntem esse Patrem, in quem, si discerneret, nullo modo telum vibraret, & ab homicidio retraheretur, licèt propter ignorantiam antecedentem circunstantiæ patris peccet; non tamen totaliter excusatur à peccato, quia licèt fortè non sit reus parricidii, homicidii tamen meritò accusatur, quia hominem à se occidi non ignorat.

Ignorantia verò concõmitans, quæ per se non influit in actum, quia voluntas est ita comparata, ut sive scientia adesset, sive abesset, eodem planè modo se gereret, nec ab opere illo patrando temperaret; ignorantia, inquam, illa de se non excusat à peccato, quia non facit actum esse involuntarium. E.g. sit aliquis qui adhibitâ omni morali diligentiâ occidit hostem putans interficere feram, retinens tamen habitualem & non retractatam occidendi inimici voluntatem. Quin etiam ita sit dispositus, ut si sciret ibi latitare adversarium, libentiùs catapultam exploderet, vel sagittam vibraret: imò ob capitale quo in illum æstuat odium, dicat intra se: Utinam inter vepres lateret hostis, ut ipsum confoderem & jugu-

larem; vel iterum: Si id quod puto esse feram, sit inimicus, cujus sanguinem sitio, libentiùs emitto sagittam. Tunc ignorantiam excusare contendunt nonnulli, sed expresè contradicunt S. Thomæ dicenti: *Si scientia, quâ per ignorantiam privatur, non prohiberet actum propter inclinationem voluntatis in ipsum, ignorantia hujus scientiæ non facit hominem involuntarium; sed non volentem, ut dicitur in 3. Ethic. Et talis ignorantia, quia non est causa actus peccati, quia non causat involuntarium, non excusat à peccato.* Quia nimirum hæc ignorantia in operante relinquit affectum peccati, maximè dum prorumpit in actus illos conditionatos recensitos; tunc enim interpretativè emissio teli imperatur à voluntate feriendi hostis.

Nisi dicas cum Cajetano, quod sicut actus tunc nec est voluntarius, utpote non cognitus, nec positivè involuntarius, seu repugnans voluntati, sed non voluntarius; ignorantia enim hujus scientiæ facit non volentem, ut ait D. Thomas: ita ignorantia concomitans de se nec excusat, nec accusat operantem. Non excusat quidem, quia homo non potest dicere, Si scivissem ibi esse hostem, non occidissem; cùm mortem inferendi votum habeat: non accusat etiam, quia supponitur venatorem invincibiliter ignorare ibi adesse hostem, nec vibrare telum nisi præmissâ diligentissimâ inquisitione, num inibi lateat hostis; impossibile enim est occisionem illam esse hìc & nunc voluntariam, nisi sit cognita, vel cognosci neglecta. Quanvis etiam replicari possit, quod est sufficienter occisio hominis cognita ad incurrendam malitiam homicidii, propter illos actus conditionatos, quos cruoris

sitibunda voluntas elicit, vel antea elicuit. Unde tutius esset, ut talis homicida peteret absolutionem ab irregularitate, & censuris; quia licèt voluntas formalis & absoluta non imperet hostis necem, benè tamen interpretativa; subindeque ignorantia tunc non tollit omne voluntarium; saltem interpretativum.

Ignorantia verò consequens dupliciter contingit. Primò cùm ignorantia est directè voluntaria, sicut cùm aliquis studiosè vult nescire aliqua, ut liberè & effrænatè omni se vitio dedat; & tunc ignorantia non solùm non excusat à peccato, sed potiùs peccati granditatem exaggerat: illud namque auget peccatum, quod auget voluntarium; illud verò auget voluntarium, quod intendit voluntatis conatum: At ignorantia hoc modo consequens, quæ & affectata dicitur, id facit; ideo enim rebellis est lumini, affundenti se Soli justitiæ oculos claudit, tenebrasque ignorantiæ amat, ut absque ullo exedentis conscientiæ remorsu omnibus se libidinibus tradat, ut non retardetur aut impediatur peccandi conatus, ut nullo piæ cogitationis immisso vel intermixto amarore perturbetur falsa peccati voluptas: Ergo tunc occallentis cordis obscuritas simpliciter auget peccati iniquitatem. Unde D. Thom. *art.* 4. ait: *Cùm aliquis sua sponte nescit aliquid, ut liberiùs peccet, talis ignorantia videtur augere voluntarium, & peccatum; ex intensione enim voluntatis ad peccandum provenit quod aliquis vult subire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi.* Dico *simpliciter*, quia per illam interdum quadantenus minuitur peccatum in ratione inobedientiæ. Si enim duo perditæ conscientiæ viri cum æquali voluntatis conatu, sed unus ex ig-

norantia affectata, alter ex certa ſcientia peccatum amarent, prior cæteris paribus minùs graviter poſteriore peccaret, quia impudentiùs Legiſlatoris præceptum conculcaret.

Secundò ignorantia dicitur conſequens indirectè, *ſicut cùm aliquis*, inquit S. Thomas, *propter laborem, vel propter alias occupationes negligit addiſcere id per quod à peccato retraheretur. Talis enim negligentia facit ignorantiam ipſam eſſe voluntariam & peccatum, dummodo ſit eorum quæ qui ſcire tenetur, & poteſt.* Fatetur tamen S. Doctor *art.* 4. hujuſcemodi ignorantiam diminuere peccati malitiam: *Putà*, inquit, *cùm aliquis non vult laborare in ſtudio, ex quo ſequitur eum eſſe ignorantem: vel cùm aliquis vult bibere vinum immoderatè, ex quo ſequitur eum inebriari, & diſcretione carere, talis ignorantia diminuit voluntarium, & per conſequens peccatum. Cùm enim aliquid non cognoſcitur eſſe peccatum, non poteſt dici quod voluntas directè, & per ſe feratur in peccatum, ſed per accidens: unde eſt ibi minor contemptus, & per conſequens minus peccatum.*

Docet octavò S. Thomas *art.* 2. *ejuſdem quæſtionis*, tria eſſe quæ homo ſcire tenetur, ſine quibus nemo actus humanos benè exercere poteſt. Primò quilibet debet ſcire articulos fidei; quia qui non crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus eſſe non poterit. Secundò debet homo univerſalia juris principia callere, ad quæ reducuntur præcepta Decalogi, quæ ad vitam honeſtè inſtituendam ordinantur. Tertiò nullus ea quæ ad proprium officium, vel ſtatum pertinent, licitè ignorare poteſt. Sic quilibet fidelis præcepta Eccleſiæ ſcire & addiſcere tenetur, ſuoſque ſubditos ea docere. Sic Sacerdos, Parochus, Epiſ-

copus ea scire tenentur, quæ ad implendum officium Angelicis humeris formidandum desiderantur. Sic Religiosus regulam, & statuta suæ professionis legere, meditari, retinere tenetur, ut ea possit observare. Unde planè deploranda est quorumdam laxatissimæ disciplinæ Regularium conditio, apud quos nunquam proponitur Regula sub cujus nomine militant in Ecclesia Dei. Vidi quosdam Canonicos Regulares contestantes se nunquam audivisse Regulam D. Augustini, ad eamque observandam minimè se teneri effutientes: & cum quæsivissem ab eis, quid toto Probationis anno profecissent, ingenuè responderunt se simplicibus modis Gregoriani cantus artem didicisse, sæpeque cantitantes, & sæpius dissonantes flagris à Magistro severissimè exceptos fuisse: Regulam verò D. Augustini non magis audivisse, quàm si non extaret in orbe terrarum. Vah indignitatem! Ubi pudor mentis? ubi rubor frontis? Siccine irridetur Deus, & illuditur Ecclesia? Væ Abbatibus & Prioribus oscitantibus & dissimulantibus: væ Magistris sic Novitios educantibus: væ sic professis judicandis non secundùm adeo rationi adversam consuetudinem, sed secundùm vota quæ distinxerunt labia sua, quæve reddiderunt coram omni populo Dei.

Quares quintò, an requiratur ſemper prævium conſcientiæ dictamen de malitia operis, ut contra jus naturale liberè facta ſint peccata; & an dari poſſit ignorantia invincibilis ejuſmodi juris?

Reſponſioni præmitto primò, ſignanter inquiri de operibus contra jus naturale liberè commiſſis, v.g. an ille qui mendacium profert, vel vindictam de adverſario ſumit, excuſetur à peccato; quia licèt benè videat ſe veritati adverſari & hoſti nocere ſuo, ab illis tamen operibus ſibi perſpectis non retrahitur, quia erroneè putat id ſibi licitum, vel ſaltem non cogitat id eſſe illicitum. De illis, inquam, operibus quæſtio, & quidem momentoſiſſima agitatur. Quia de operibus ex ignorantia facti, vel juris poſitivi elicitis, vel nulla, vel ſanè exigua controverſia eſſe poteſt. Cujus diſcriminis rationes varias poſtea referemus. Conjungimus autem duas in hoc quæſito difficultates, ob indivulſam utriuſque connexionem poſtea aperiendam.

Præmitto ſecundò, certum quoque eſſe, ſi daretur invincibilis juris naturalis ignorantia, homines à peccato excuſatum iri, & actus ex illa admiſſos omni culpâ vacaturos. Etenim S. Doctor *in calce art.* 3. *q.*76. quam inpræſentiarum continuo fermè commentario explicamus, expreſsè ait: *si ſit talis ignorantia, quæ omninò ſit involuntaria, ſive quia eſt invincibilis, ſive quia*

est ejus quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omninò excusat à peccato. Ubi perspicuè S. Præceptor opus quodvis à peccati labe abstergit, si fiat ex ignorantia invincibili; & ad accusandum malitiæ opus ex ignorantia patratum, duo omninò requirit; & quod ignorantia illa non sit invincibilis, sed possit vinci; & quod ad eam vincendam homo teneatur. Quorum alterutrum si desit, deerit etiam ratio peccati, aderitque justa de peccato excusatio. Quam doctrinam deprompserat Aquinas ex Augustino Magistro suo *lib.3. de lib. arb. cap. 12.* docente: *Non enim quod naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc anima deputatur in reatum; sed quod scire non studuit, & quod dignam facultati comparandæ ad rectè faciendum operam non dedit.* Quibus verbis non vult Augustinus aliquâ ignorantiâ in jus naturale facta excusari, ut quidam non satis ad contextum advertentes interpretantur; sed concedit opera per ignorantiam perperam adversum jus naturale admissa, ideo duntaxat culpanda, quòd caveri per diligentiam potuerunt. Non arguitur ergo in operante ignorantia veri, vel difficultas recti, si utraque sit naturalis, eo quòd à peccato originali oriatur, ut contendit Jansenius; sed quia eâ ignorantiâ laborans *perficere noluit, aut à profectu relabi voluit*, inquit ibidem August. id est, non quia invincibilis, sed vincibilis ignorantia fuit. Et certè si propterea opera quævis ex ignorantia juris naturalis profecta damnari peccati possunt, quia talis ignorantia à peccato originali orta est, omnes actus indeliberati imputabuntur etiam ad peccatum, cùm ex concupiscentia, quæ non minùs quàm ignorantia pœna primæ

culpæ est, indeliberati illi impetus enascantur. His præmissis,

Respondeo nullam dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, sed omnem esse vincibilem, & culpabilem, ac proinde opera contra jus naturale admissa perperam excusari ex eo quod nulla præcesserit prævia malitiæ cogitatio, quâ animus actu illustretur, & affectus vitandi peccati desiderio exstimuletur, ut quidam moderni ad excusandas excusationes in peccatis comminiscuntur; quia semper carentia scientiæ juris naturalis est vincibilis & voluntaria, sin directè & expresè, certè indirectè, & in suis causis propriâ & personali culpâ appositis.

Itaque ultrò quidem fateor, nullum esse tam impium, ad cujus cor non interdum loquatur Deus: fateor lumen divinum non ita à mentibus hominum abscedere, ut non quibusdam divini fulgoris radiis identidem illustrentur; unde proficiscitur ille scrupulus, qui nefanda comitatur, ille pudor quo, teste Tertulliano, flagitia perfusa sunt, illeque horroris sensus turpibus adjunctus. Fateor quoque nullum esse adeo scelestum, qui non habeat vires sensu Thomistico sufficientes ad pellendam juris naturalis ignorantiam, quam revera pelleret, si vellet, si peccatis suis ampliori gratiæ, id est victrici, & per se efficaci obicem non poneret voluntarium & sibi benè notum. Ultrò, inquam, hæc in antecessum fateor, ea uberiùs postea data occasione expositurus. Sed nihilominus contendo hominem in jus naturale liberè operantem semper peccare, & imputabiliter peccare, tametsi fortè de peccati malitia hic & nunc non cogitet, eamque ignoret; quia ignorantia juris naturalis nunquam,

vel nuſquam eſt invincibilis; ſemper & ubique vincibilis eſt in hominibus rationis compotibus. Duo ergo probanda ſunt, & ignorantiam juris naturalis cujuſcumque invincibilem nullam dari, & opera in jus illud liberè admiſſa non poſſe ex eo à peccato abſtergi, quod ſine prævia malitiæ conſideratione, ſed ex ignorantia patrata ſint.

Primò ergo ſic oſtendo, nullam dari juris naturalis non vincibilem ignorantiam. Tum quia ita tradit Auguſtinus, qui ſæpè pronuntiat, neminem ſini legem naturæ ignorare: quod idem eſt ac nullam dari invincibilem juris naturalis ignorantiam. *Nullus eſt*, inquit conc.25. in Pſal. 118. *qui faciat alteri injuriam, niſi qui fieri ſibi nolit; & in hoc transgreditur naturæ legem, quam non ſinitur ignorare.* Et præclarè in Pſal.57. *Quis de juſtitia interrogatus, quando non habet cauſam, non facilè reſpondet, quid ſit juſtum? Quandoquidem manu Formatoris noſtri in ipſis cordibus veritas ſcripſerit: Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc & antequam lex daretur nemo ignorare permiſſus eſt, ut eſſet unde judicarentur etiam hi quibus non eſſet data. Sed ne ſibi homines aliquid defuiſſe viderentur, ſcriptum eſt in tabulis quod in cordibus non legebant; non enim & ſcriptum non habebant, ſed legere nolebant. Appoſitum eſt oculis eorum, quod in conſcientia videre cogerentur, & quaſi forinſecùs admota voce Dei, ad interiora ſua homo compulſus eſt.* Sed ſi nemo legem naturalem ſinitur ignorare, ſi ſemper habet in corde unde dijudicetur qui contra legem naturalem operatur, talis ignorantia non poteſt eſſe invincibilis & excuſabilis, ſed ſemper eſt vincibilis & inexcuſabilis: Ergo nulla ex Auguſtino datur juris

juris naturalis invincibilis ignorantia. Plura ex eodem Patre addemus inter probandam secundam responsionis partem.

Tum quia ita apertè tradit S. Thomas iis omnibus locis, quæ superiori quæsito ponderavimus, nec hìc repetemus, ubi nullam ignorantiam antecedentem agnoscit circa illa quæ juri naturali adversantur, sed in factis tantùm contingentibus. Loqui autem S. Doctorem de lege & jure naturali, non verò divino vel positivo, hinc patet, quia ibi de actibus humanis disputat ex principiis vitæ moralis omnibus hominibus notis, & ab ipso Aristotele traditis, Idipsum evidentissimè tradit S. Doctor *quodl.* 8. *art.* 13. verbis suo postea loco referendis, ubi inter alia sic decretoriè pronuntiat, & rem definit sententiâ, quâ veluti fulmine vagus probabilismus conteritur & profligatur: *Illud quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundùm conscientiam.* Sed de aurei hujus loci efficacia infrà.

Idipsum apertè tradit D. Thomas cum Aristotele hac in re quibusdam recentibus Theologis æquiore, & legis naturæ zelantiore. Etenim Philosophus 3. *Ethic. cap.* 1. expresse docet, quod licèt ignorantia facti, seu circunstantiarum, quæ sunt accidentia actibus nostris circumjecta & circumfusa, excuset à malo, ut qui rhombum catapultarium, seu igniariam rotatæ catapultæ machinulam intendens & explodens vulnerat fidissimum amicum, vel loco feræ interficit suavissimum filium; addit tamen ignorantiam juris naturalis non efficere ut actio sit involuntaria, sed mala, quia ipsa ignorantia vitio vertitur. Verba Philosohpi sunt hæc: *Non ideo quisque*

involuntariè agere dicitur, quia quid expediat, nescit. Omninò enim illa ignorantia, qua quis eligit certum aliquod malum, non efficit ut involuntaria sit actio, sed ut sit mala. Quod idem de ea dici potest, quâ quis præcepta benè vivendi generatim ignorat. Talem enim ignorantiam vitio vertimus. Quæ verò involuntarias facit actiones, ac venia vel misericordia dignas, circa singulares rerum circunstantias tota versatur, & tunc est propriè veniæ locus. Quam ignorantiam vocat ibi Aristoteles *universalem*, & D. Thomas q.76. art.2. *ignorantiam universalium juris præceptorum*, non quòd sola universalissimorum principiorum juris naturalis ignorantia sit culpabilis; sed quia, ut explicat *ibidem* D. Thomas, & fatetur Vasques *dist*.122. *in* 1.2. *cap*.1. nomine ignorantiæ universalis intelligitur ignorantia juris, quando videlicet quis in universum existimat fornicationem esse licitam, vel adulterium, & ignorat jus naturale quod in universum ostendit quid bonum, quidve malum sit.

Rationem fundamentalem hujus veritatis sæpè tradit S.Doctor, sed nominatim 1.2. *q*.94. *art*.6. ubi sic habet: *Ad legem naturalem pertinent primò quædam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota; quædam autem secundaria præcepta magis propria, quæ sunt quasi conclusiones propinquæ principiis. Quantum ergo ad illa principia communia, lex naturalis nullo modo potest à cordibus hominum deleri in universali; deletur tamen in particulari operabili secundùm quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile, propter concupiscentiam, vel aliquam aliam passionem. Quantum verò ad alia præcepta secundaria, potest lex naturalis deleri de*

cordibus hominum, vel propter malas persuasiones (eodem modo quo etiam in speculativis errores contingunt circa conclusiones necessarias) vel etiam propter pravas consuetudines, & habitus corruptos: sicut apud quosdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam, ut etiam Apostolus dicit ad Rom. 1. Ex quibus sic formatur ratio: Illa ignorantia non est invincibilis, sed semper vincibilis, in quam non incurrimus nisi per peccatum personale; sicut enim peccatum est voluntarium, ita ignorantia ex personali proprii vitii corruptione profecta in illo peccato voluntaria est, subindeque non est invincibilis, sed superabilis proprii fugâ peccati: Atqui ignorantia juris naturalis est hujusmodi, siquidem *lex naturalis scripta est in cordibus hominum, quam nec ulla quidem delet iniquitas*, ut ait Augustinus *lib.* 2. *confess. cap.* 4. Nec ejus præcepta communissima ad particularia operabilia malè applicantur, nisi propter concupiscentiam & passionem; nec possunt deleri secundaria ejus præcepta, nisi propter pravas consuetudines, vel habitus corruptos, ut tradit S. Thomas, ob quos in eam opinionem quis adducitur, ut credat illud esse licitum, quod illicitum esse cerneret, & cirò judicaret, nisi foret pravorum affectuum præjudiciis anteoccupatus. Ergo nulla ignorantia cujusvis juris naturalis est invincibilis, sed vincibilis, & superabilis. Quia cùm ejus præcepta lumine naturæ omnibus implantato cognosci possint, suo quivis debet imputare vitio, si lumen illud pravis moribus offuscet.

Illustratur, & firmatur hæc ratio. Licèt lumen vultus divini signatum super nos sit primigenii peccati strage non extinctum quidem, sed obscu-

ratum: tamen ad excutiendas offusas menti tenebras divinus concursus semper præsto est, nec eo semper præsenti, semper oblato, nisi culpâ nostrâ caremus: Ergo ignorantia illius juris invincibilis dici non potest, ad quam vincendam semper Sol justitiæ ut Author naturalis, & ut loquitur Augustinus, Formator noster suos offert radios, quos semper circumfundit, nisi cordis oculos voluntaria cæcitate clausos inveniat. Igitur quia Deus omnibus, & singulis auxilium sufficiens actualis illuminationis & sæpe confert, & semper offert; & tamen voluntas concupiscentia prævalente, & amore creaturarum fascinante sæpe naturale & divinum lumen rejicit, semper synteresis morsibus benigna crudelitate sævientibus obstaculum ponit, & depravati affectus vitio sese domesticis, sese divinis subtrahit splendoribus; ideo non mirum si talis ignorantia non sit excusabilis, cùm sit voluntaria in suis causis, nempe peccatis, ob quæ circumfusæ legis naturalis luci oculos non aperit voluntarius cæcus, nec pædagogum internum consulit, nec urgente concupiscentiæ tentatione ad divinum auxilium se convertit, quod si tantum invocaret quantum res tanta invocari debet & potest, illud profectò impetraret ab eo, qui nullum à se desertum patitur, nisi priùs deseratur ab illo. In vitium ergo voluntatis ignorantia juris naturalis refunditur, quo vitioso statu durante, semper peccator interno & divino lumini oculos claudet, semper legis naturalis radiis obstaculum culpabile ponet.

Nec obest quod peccator eò devenerit, ut malitiam esse non suspicetur. Sic Mahometanus in opinione illa versatur, fornicationem esse criminis expertem, quia non suspicatur id esse no-

xium, quod in communi gentis suæ, id est, maximæ orbis partis more cernit positum, & suæ sectæ sapientum judicio confirmatum, & majorum authoritate probatum, & parentum imitatione persuasum.

Non obest, inquam, quia firma illa errantis & pertinacis judicii asseverantia non nisi ex corrupto voluntatis habitu & affectu derivatur; si enim non tanto amore prosequeretur creaturas, si tam infrunitè post suas concupiscentias non iret, si considerationi Dei, suique vacaret, si Deum (quem ut aliàs demonstravimus, invincibiliter ignorare nequit) invocaret, si in dubii animi anxietate tutioribus & securioribus adhæreret, sine mora innatæ, imò & divinæ lucis semper præsentis, & sæpe pulsantis radios perciperet, quos non advertit, nisi quia vel malitia, vel socordia innato & divino lumini est rebellis. Ut enim ait August. lib. 3. de lib. arb. cap. 19. *Nulli homini ablatum est scire utiliter quærere quod inutiliter ignorat, & humiliter confitendam esse imbecillitatem, ut quærenti & confitenti ille subveniat, qui nec errat dum subvenit, nec laborat.* Ergo ignorantia juris naturalis fugâ peccati, vitatione culpæ, apposito concupiscentiæ freno, terrenorum nimio amore abdicato, fusaque ad Deum oratione, cui citra miraculum Deus auxilium præberet, vincenda est.

Maximè quia juxta suavem Dei omnium salutem sincerè volentis providentiam nullus est qui circa primum rationis diluculum (in quo ad Deũ se convertere tenetur, ut veridica S. Thomæ sententia fert) aliquem divinæ lucis radium inter humanas tenebras intermicãtem non experiatur (nisi fortè aliquo actuali notæ pravitatis scelere

divinum fulgorem impediat,) quâ divini splendoris scintillâ boni rationis conscientia, vel etiã amor ingenerantur; quâ notitiâ si benè peccator uteretur, abundantiori immissâ luce omnes tenebras sensim depulsum iri certissimum est. Verùm quia hac luce utplurimùm & ferè semper abutitur prædictus Mahometanus suæ voluntati justo Dei judicio relictus (lux enim in tenebris lucet, & tenebræ eam non receperunt,) ideo oblatum lumen contemnens in diversa deinde scelera sponte sua ruit, quæ non semper præcedit cognitio malitiæ, quia eam in primo divinæ lucis contemptu, vel neglectu voluntariè extinxit. Nec eam postea quotiescumque vult habet, quia eam dum oblata fuit, noluit. *Illa enim*, ut Augustinus tradit, *peccati pœna justissima est, ut amittat unusquisque quo benè uti noluit, cùm sine ulla posset difficultate, si vellet; id est, ut qui sciens recta non facit, amittat scire quod rectum sit; & qui rectè facere cùm posset, noluit, amittat posse cùm velit.* Sic *lib.3. de lib.arb.cap.*18.

Illustratur & confirmatur ampliùs ex triplici differentia quæ inter ignorantiam facti & juris positivi, & ignorantiam juris naturalis intercedit, quibus innumeræ præoccupantur objectiones. Prima differentia, quam tradunt Cajetanus & Estius, est quia actus solo jure positivo prohibitus non est intrinsecè malus, sed de se licitus & indifferens; nec inter pravos annumeratur, nisi quia prohibitus est: unde si ignoretur prohibitio, sitque involuntaria prohibitionis ignorantia, tunc actus v.g. comestionis in die jejunii erit secundùm rationem peccati prorsus involuntarius. Cùm enim ignorantia juris positivi tollat cognitionem prohibitionis, nihil relinquit

in objecto quod malum sit, proindeque opus, non fractio jejunii, sed licita comestio dici debet, quæ nihil habet pravitatis, sive in se, sive in intentione operantis. In ignorantia autem facti opus quoque malum est prorsus involuntarium, cùm operans orbetur cognitione rei per se malæ, v. g. qui interficit filium unicum volens interficere bestiam, qui cognoscit alienam putans cognoscere suam, non vult hunc actum qui est interficere filium, vel cognoscere alienam; unde nec voluntate facti, nec voluntate peccati vult opus pravum, quia nec ejus rationem specificam, nec rationem genericam peccati advertit. At verò in ignorantia juris naturalis res aliter se habet; licèt enim ignorans jus naturale in actu signato non apprehendat rationem genericam peccati, eam tamen in actu exercito cognoscit, quia apprehendit rationem specificam actus, cui intrinseca, & essentialis est turpitudo; ac proinde opus illud non est involuntarium, etiam qua ratione peccatum est, quia operans non privatur cognitione rei per se malæ: v.g. non privatur adulter, nisi sit ebrius, vel insanus, cognitione mulieris alienæ; non privatur mendax cognitione veritatis, quam negat, etsi an opera illa habeant contrarietatem ad legem, passionis æstu abreptus non consideret.

Favent huic discrimini S. Augustinus, ejusque pedisequus D. Thomas. Ille enim *lib. 1. retr. c. 15.* sic luculentissimè loquitur: *Qui nesciens peccavit, quia voluit, fecit, etiamsi non quia voluit, peccavit, nesciens peccatum esse quod fecit: ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati, quod tamen factum fuit; hoc enim factum est quod fieri non debuit.* Quibus

verbis negat Doctor Sanctissimus, opera ex ignorantia juris naturalis facta esse involuntaria, quia sic operans benè cognoscit peccati speciem, tametsi ex sua culpa non reflectat super contrarietatem, quam habet ad virtutem. D. autem Thomas *quæst. 76. art. 3.* proponens sibi argumentum quod est unicum recentiorum fulcrum, sic sibi objicit tertio loco: *Homo est subjectum virtutis & peccati in quantum est particeps rationis: Sed ignorantia excludit scientiam, per quam ratio perficitur: Ergo ignorantia totaliter excusat à peccato.* Cui S. Doctor: *Dicendum quod si esset talis ignorantia, quod totaliter usum rationis excluderet, omninò à peccato excusaret, sicut patet in furiosis & amentibus; non autem semper ignorantia causans peccatum talis est, & ideo non semper totaliter excusat à peccato.* Ubi S. Præceptor tunc solùm ignorantiam juris naturalis invincibilem & excusabilem affirmat, cùm usum rationis totaliter excludit.

Utriusque sacri Doctoris mentem optimè assequutus est Thomistarum ingeniosissimus Cajetanus in commentario articuli 4. ubi quidquid hac in parte desiderari à doctioribus potest, peregregiè complexus est; sic autem ait: *Ignorantia privans sola scientia ejus, quod quis tenetur scire, est duplex, scilicet ignorantia juris, sive universalis, sive particularis, ut quando quis nescit hunc actum esse peccatum; & ignorantia facti, ut quando quis nescit suâ negligentiâ hominem esse in loco quò projicit sagittam. Peccata autem facta ex ignorantia juris sunt duplicia; quædam secundùm se mala, ut fornicatio, furtum, & similia; quædam solo juris positivi statuto, ut jejunare tali die, & similia. Inchoando autem à peccatis, quæ sunt secundùm se*

mala, & fiunt ex ignorantia juris, dicendum est quod sunt peccata ejusdem speciei, cujus essent, si fierent à sciente. Et ratio est, quia sunt actus voluntarii in seipsis per se & directè, non solùm materialiter, sed formaliter secundùm conversionem ad objectum, quanvis secundùm contrarietatem ad virtutem, indirectè & per accidens sint voluntarii. Gentes namque nescientes simplicem fornicationem esse peccatum, consentiebant in cognitionem mulieris non suæ, unde sumitur fornicationis species; quanvis fortè aliqui si scivissent esse peccatum, non fecissent; & sic non directè & per se, sed per accidens in actum illum ex parte contrarietatis ad virtutem consentiebant. Et hoc modo Paulus consensit in mortem Stephani confitentis Iesum Nazarenum, unde sumitur peccati species; quanvis non nisi per accidens consenserit in contrarietatem illi actui intrinsecam, quam si cognovisset adesse, non consensisset actui.

Dices: Ut operatio sit peccatum, non solùm requiritur ut opus sit voluntarium in se, sed etiam quoad malitiam & contrarietatem ad virtutem; quomodo enim contrahet malitiam objecti, si eam non velit & veluti ebibat; & quomodo eam volet, si malitiam non advertat? Atqui nisi præcedat cognitio malitiæ, actus qui creditur bonus, vel indifferens, est omninò involuntarius quantum ad ejus malitiam: Ergo nisi semper præcedat actualis conscientia malitiæ, opus malum non erit voluntarium, sed involuntarium.

Respondeo, in argumento illo manifestum contineri sophisma, & in adversarios retorqueri. Si enim aliquid efficeret, probaret etiam opus ex ignorantia crassa patratum eximi

à culpa, imò nullum omninò dari peccatum ex ignorantia; omnis enim ignorantia quavis negligentiâ contracta tollit cognitionem malitiæ actus, subindeque malitiæ voluntatem, cùm nihil sit volitum, quin præcognitum: Ergo si ad omnem peccati rationem tollendam sufficit, quod non præcedat actualis reflexio super malitiam, nihil ignorantiâ commissum poterit habere rationem peccati. Quod est & contra Ecclesiæ doctrinam orantis Deum ne meminerit fidelium ignorantias, & ad excusanda innumera peccata defensionem suppeditat, & Christianos ad negligendam scientiam salutis invitat.

Dicendum ergo, quod licèt homo ille qui vult opus intrinsecè malum, non attenta ratione malitiæ, nolit, nec cognóscat malitiam in actu signato, ut dicunt, quia rationem peccati concupiscentiâ illectus non considerat; eam tamen in actu exercito novit, & vult, hoc ipso quod factum intrinsecè malum quoad suam rationem specificam cognoscit, & amat. Quod explicatur cum D. Thoma suprà relato ex differentia quæ ebrium vel amentem inter, & ignorantem jus naturale intercedit. Ebrius enim, aut furiosus hominem occîdens non modò pravitatem actus, sed ipsum factum ignorat, quia quid agat nescit; unde ejus factum homicidii speciem non servat, licèt ebrietatem graviorem efficiat, ex qua tanquam è causa homicidium effluxit. At verò qui ignorantiâ juris naturalis hominem prudens occîdit, interfectionem hominis privatâ authoritate patratam cognoscit & vult; unde & actio ejus homicidii speciem verè retinet, quia voluntas fertur in objectum intrinsecè pravum, unde species derivatur, non ex contrarietate ad virtu-

tem ; ſicut nec ſpecies albi ſumitur ex contrarietate ad nigrum, ſed ex abundantia lucis in ſe, ut benè dixit Cajetanus.

Idipſum alio exemplo eruditè illuſtrat idem Cardinalis, petitum ex differentia quæ intereſt inter illum qui ex culpabili negligentia facti vacans venationi ſagittat hominem loco cervi ex incircunſpectione, & illum qui ex ignorantia juris naturalis in hominem propria authoritate manus injicit violentas : prioris enim actio non pertinet directè, ſed ad ſummum reductivè ad ſpeciem homicidii, quia interfectionem nec videt, nec intendit, ſed ad ſpeciem venationis periculoſæ & imprudentis, quam quidem prorſus aggravat; ſed in ſuam ſpeciem non formaliter, ſed tantùm reductivè trahit, quia non eſt voluntaria in ſe, ſed in ſua cauſa. Qui enim interficit amicum volens interficere feram, nullo modo vult hunc actum, qui eſt interficere amicum. At verò peccans ex ignorantia juris naturalis, ipſam interfectionem & videt & intendit, unde & propriè dictum homicidium perpetrat. Verba Cajetani ſunt hæc : *Ex his habes differentiam velaminis inter peccata ex ignorantia juris, & peccata ex ignorantia facti ; quia in illis ignorantia non velat objectum, ſed contrarietatem ad legem, ſeu virtutem : in iſtis ignorantia velat objectum, & ideo illa in eadem ſunt ſpecie, iſta non, quia ab objecto per ſe intento ſpecies eſt.* Nec obeſt quod malitiam fortè non meditetur, quia id provenit ex libidine voluntatis utendis toto impetu fruentis, & obſcurantis congenitam juris naturalis notitiam. Sicut enim aqua calefacta citò redit ad congenitum frigus, ſi ab igne removeatur : ſic animus rationalis facilè objecti

honestatem vel malitiam pervideret, si vitiorum castigatione cordis oculos aperiret.

Secunda, & plausibilior differentia est, quia nimirum ignorantia juris naturalis non aliunde proficiscitur, quàm ex perverso & pertinaci creaturarum amore, quo peccator se ab illo lumine continenter avertit, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quod lumen semper præsens, semper peccatori circumfusum, illum identidem suis fulgoribus illustrat; nec enim est qui se abscondat à calore ejus, cujus ductum si sequeretur dum affulget, nihil est in jure naturali tam abstrusum, quod esset clausum, vel ignotum; sed quia mavult post suas concupiscentias ire, quàm illi oculos aperire, quid mirum si imputetur ad culpam quidquid ex illius juris ignorantia perperam operatur? Unde sponte fluit disparitas inter ignorantiam juris naturalis, & ignorantiam facti & juris positivi; quia juris positivi, factique quæstiones non ejusmodi sunt, ut mentis affectusque purgati castimoniâ, sed solâ scientiâ, vel oculis dijudicentur; quia nullam habent cum primis morum principiis in animo naturaliter inscriptis cohærentiam, nec comparantur reflexione super se, nec per se obscurantur cupiditatis illecebris; unde in illis decidendis qui pejores sunt, sæpe sæpius sunt oculatiores, si sint ingenio, oculisque valetiores. At verò in jure naturali totum oppositum est, quia nihil in illo invenitur, quod non ex communissimis morum notionibus in ipsis humanæ mentis medullis & visceribus indelebiliter impressis certa connexione non pendeat; quam connexionẽ Deo juvante vident quotquot propriis, & voluntariis peccatorum tenebris non cæ-

cantur; quia Deus ad illuminandum errantem in jure naturali semper paratus est, nisi à voluntate positum obicem inveniat, ut statim & clariùs exponemus, & Patrum authoritate illustrabimus.

Denique (& est tertia disparitas) quia licèt in peccante ex ignorantia nativi juris, hìc & nunc non alluceat hujus operis explicata apertaque malitia; tamen semper adest principium agenti conspicuum, in quo opus suum mentita sibi iniquitas damnat. V.g. nullus est homo quàmlibet ferus, quem licèt hic & nunc ob libidinis æstum lateat fortè mendacium, furtum, adulterium, quæ meditatur, esse mala; tamen semper scit aliquid quo seipsum condemnat, & in quo, licèt subobscurè, virtualiter videt sui operis pravitatem. Nam si ille interrogaretur, an vellet per mendacium falli, an libenter ferret bona propria vel uxorem suam ab alieno rapi, utique responderet illa mala se nolle pati: Ergo ore suo judicatur servus nequam, quia alteri facit quod sibi fieri non vellet, licèt aggravante malitia, dum alteri facit non advertat, quod sentit dum sibi fit: Ergo facit aliquid repugnans naturali principio sibi noto, de quo Tob. 4. *Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias.* Quod idem in usuris, vindictis, aliisque remotioribus juris naturalis consectariis facilè verum esse probatur. At verò in erroribus facti, vel in quæstionibus juris positivi totum contrà est. Nam quod mulier supposita nocte sit propria vel aliena; quod cibus cæco datus sit furto sublatus, necne; quod hac die præcipiatur jejunium, prohibeatur opus servile, nullo principio naturaliter noto determinari potest, nec orationibus

à Deo de via ordinaria impetrari, sed studio, oculis,& auribus addisci potest. Unde in iis quæ ad jus positivum spectant, ignorantia nonnunquam excusat, nonnunquam accusat, vel vitio vertitur, nisi cùm ex nimia negligentia nascitur, & aliqua cognitione prævidetur. Uno verbo, Juris naturalis cognitio naturæ humanæ congenita est, ratione cujus gentes quæ legem non habent, sunt sibi lex, ut loquitur Paulus; unde non potest radicitus tolli, aut penitus obscurari. Unde ex ea emergunt plerumque cogitationes bonæ, quibus nullus homo per totam vitam caret. At verò juris positivi, factorumque notitia adventitia est; unde contingere citra culpam potest, ut nulla illorum cognitio suboriatur.

Dices: Non minùs necessaria est ad salutem cognitio Fidei, Baptismatis & nominis Christi, quàm scientia juris naturalis; qui enim non crediderit, condemnabitur; qui non regeneratus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non salvabitur, quia non est aliud nomen sub cœlo, in quo nos oporteat salvos fieri: Ergo non minùs flagitanda à nobis est istorum cognitio, quàm cognitio scientiæ naturalis juris: Ergo utraque peræquè dici potest vincibilis in negligentia orationis, qua rem tantam obtineremus, si quantum petenda est, peteremus: Ergo nulla est inter utramque disparitas, si vera sunt quæ hactenus affirmavimus. Quod in ignorantia facti similiter claret. Connubio; v.g. ex ignorantia facti inito, nulla inest veritas, seu consensio cum lege æterna, cùm reipsa sit incestus; & tamen opus illud culpâ vacat, quia ignoratur malitia operis primis synteresecos principiis repugnantis: Ergo opus repugnans remotioribus legis

naturæ corollariis, tametsi sit reapse contra legem æternam, excusabitur tamen, si ejus malitia ignoretur. Ergo ex præcisa conformitate, vel difformitate ad legem æternam, non debet operi asseri, vel negari rectitudo; sed ex conscientiæ dictamine, cui consentiat, vel repugnet.

Respondeo, propter hoc argumentum nonnullos non ignobiles Theologos longè ante Jansenium natos & florentes (quod dico propter quosdam importunos & impertinentes recentiores, qui argumentis destituti sententiam negantem dari ignorantiam juris naturalis, Jansenismi pueriliter insimulant, & sicut ictero laborantibus subflavus semper & ubique color occurrit, ita illi quamvis sententiam suis laxitatum præjudiciis adversam, Jansenismi & novi dogmatis ineptissimè notant) Theologos, inquam, celebres Hugonem à S. Victore, B. Bonaventuram, Gersonem, Adrianum, Guillelmum Parisiensem docuisse, nullam etiam apud infideles dari juris nedum naturalis, sed nec divini invincibilem ignorantiam; quia, inquiunt, possunt recurrere ad supremum quem intra se habent Magistrum Deum facilè exorandum, si veritatem studio quæsitam continuis precibus à Deo efflagitent, & se pœnitentiâ vitæque emendatione divina luce dignos efficiant: unde fidei ignorantiam eis imputandam credunt, quia Deus fidem nutritis etiam in sylvis minimè negaret, si illam adhibitis omnibus, quibus potest comparari, mediis postularent.

Verùm quia illa sententia non solùm durior videtur & austerior, sed etiam parum est SS. Augustino & Thomæ consentanea, ut deinde palam erit: dico disparitates allatas adhuc manere in sua vi. Dicendum ergo, quod licèt ignorantia

juris divini nunquam ſine damno contingat, cùm tollat media ad ſalutem neceſſaria, lege divinâ conſtituta, qualis eſt vera religio & charitas infidelitate etiam negativâ ſublatæ; non tamen hæc ignorantia peccatum eſt, ſed pœna peccati. Quia ut aliqua ignorantia ſit peccatum, non ſufficit quod potentiâ remotiſſimâ poſſit operans ſcientiam obtinere; ſic enim privatio viſionis beatificæ non pœna tantùm, ſed peccatum eſſet, quia ad eam poſſunt infideles pervenire. Sed exigitur ut ignorans habeat in ſe principium proximum, in quo ſi velit, poteſt pervidere objecti honeſtatem aut turpitudinem: quod principium in manu ſua poſitum, & ſibi conſpicuum, ſi non conſulat, non invincibilis, ſed culpabilis erit ignorantia, cujus ſanandæ, quæ penes ſe habet media proxima negligit adhibere. Sic autem eſt in propoſito; nam notitia factorum & multò minùs fidei ſupernaturalis, nullam habet naturalem colligationem cum principiis naturalibus, unde fidem non potentia naturali, ſed ſolùm obedientiali Ethnicus ſibi aſciſcere poteſt. At verò juris naturalis notitiam in manu habet; quia lex naturalis cordi inſerta ad eam acquirendam eſt proximè potens, proximè ſufficiens, niſi corruptæ voluntatis pravitate fuerit impedita. Utraque ergo cognitio eſt peræquè neceſſaria, utraque peræquè peccati pœna, ſed non peræquè peccatum, quia non eſt peræquè ſuperabilis. Qua doctrina ſolvitur id quod de inceſtu per ignorantiam facti admiſſo additur, quia nulli luminis naturalis virtute poteſt factorum ſcientia comparari. Maximè quia, ut antea dicebamus, cùm illius facti turpitudo nec generica, nec ſpecifica cognita ſit, ſub nulla ratione voluntaria eſſe poteſt.

Instabis : Potest contingere, ut nulla præcedat notitia obligationis sciendi aliquas remotiores juris naturalis conclusiones, ratione cujus eam vincere possimus ; si enim nulla cogitatio, aut dubitatio præcesserit, non magis erit in potestate nostra earum cognitio, quàm sit fides mysteriorum supernaturalium : Ergo utriusque ignorantia potest esse æqualiter invincibilis, cùm non sit in nostra facultate de ulla re deliberare, an amplectenda sit, vel rejicienda, de qua nulla in mentem venerit cogitatio.

Respondeo semper disparitatis allatas rationes subsistere, quia fidei supernaturalis principia non constant lumine naturali, sicut legis naturalis præcepta, quæ hominum cordibus ita altè insculpta sunt, ut non possint unquam obliterari ; & licèt possint vitiis pravisque moribus obscurari, ipsis tamen imputandum est, qui conscientiam se suique officii admonentem audire noluerunt, vel ne moneret, voluntarium obicem posuerunt. Uno verbo ignorans infidelis non cogitat se supernaturalium scientiam debere comparare, nec aliquod lumen in se habet, in quo possit talem obligationem intueri ; secus verò est de ignorante officia juris naturalis, ut ex dictis manifestum est.

Confirmatur & illustratur demùm authoritate Scripturæ & Patrum, ex qua sic formatur ratio verè theologica. Ex Scriptura & Patribus dantur plura peccata ignorantiæ, non solùm directè crassæ & affectatæ, quæ magis accusat quàm excuset, ut ex D. Thom. *quæst. superior.* vidimus, sed etiam cùm quis benè fieri putat quod malum est, nec solùm dum non cogitat de malitia operis, sed etiam cùm putat erroneè illi inesse boni-

tatem: Atqui nulla sunt peccata ignorantiæ, nisi sit affectata, quæ non magis excusari possint, quàm illa quæ in jus naturale admittuntur; nec ulla est ignorantia magis vincibilis & inexcusabilis, quàm ignorantia juris naturalis: Ergo vel nullam ignorantiam censent Patres vincibilem, vel maximè ignorantiam juris naturalis. Minor, & consequentia per se patent, si intelligantur termini; cùm enim præcepta legis naturalis sint naturaliter insita, non verò scientia juris positivi vel factorum, evidens est ignorantiam juris naturalis esse magis vincibilem ignorantiâ juris positivi, vel factorum contingentium, subindeque opera ex ignorantia juris naturalis facta multò magis peccati labe & nomine aspergi debere, quàm opera ex ignorantia juris positivi vel facti contingentis elicita, nisi ista ignorantia si crassa, supina & affectata. Major ergo, in qua est difficultas, nota est cuivis in lectione Scripturarum & Patrum non omninò peregrino; cui enim non sunt obviæ illæ voces: *Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc justificatus non sum.* Et tamen Apostolus nihil ex ignorantia supina operabatur. Quibus, aliisque postea referendis locis persuasa Synodus Palæstina damnavit Pelagianos arbitrantes ignorantiam & oblivionem non subjacere peccato. Nec loquebantur illi hæretici de ignorantia crassa & directè affectata; siquidem Pelagius apud Augustinum *lib. de nat. & grat. cap.* 17. asserebat, *ideo esse culpandam ignorantiam, quia id homo nescit negligentiâ, quod adhibitâ diligentiâ scire debuisset.* Loquebantur ergo Pelagiani de ignorantia juris naturalis, cui aliqua boni cogitatio prælucceret; & ideo

eam culpandam affirmabant, si præeunte dictamine aliquo, scire officia sua homo negligebat. Ergo aliquid amplius voluit Concilium, nempe ignorantiam juris naturalis subjacere peccato, etiamsi non semper præcedat aliqua de ea expellenda cogitatio; quia nimirum quod talis interdum cogitatio non affulgeat, ex voluntario à libertate posito obice proficiscitur. Unde sæpè contingit, ut bonum malum, malum bonum dicat, ut cæcus cæco ducatum præstet, & videatur sibi via rectissima, cujus novissima ducunt ad mortem.

Sed satius est audire Bernardum non solùm sententiæ nostræ assertorem, sed etiam luculentum defensorem, qui accersitis variis Scripturæ testimoniis, sic habet epist. ad Hugonem à S. Victore: *Veritatis testimoniis paucis & manifestis manifestum mendacium confutetur. Is forsitan qui asserit nunquam posse peccari per ignorantiam, nunquam pro suis ignorantiis deprecatur, sed potiùs Prophetam irridet deprecantem & dicentem: Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris. Forsitan & reprehendet Deum exigentem pro peccato ignorantiæ satisfactionem. Si ignorantia nunquam peccatum est, cur dictum est in epist. ad Hebræos: Quia in secundo tabernaculo semel in anno solus Pontifex intraret non sine sanguine, quem offerret pro sui & populi ignorantia? Si peccatum ignorantiæ nullum est, non ergo peccavit Saulus, quòd persequutus est Ecclesiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Bene itaque faciebat quod erat blasphemus, & persequutor, & contumeliosus; quod erat spirans minarum & cædis in Discipulos Domini: in hoc ipso quippe abundanter æmulator existens paternarum*

suarum tradi ionum. Non ergo debuit dicere: Misericordiam consequutus sum, sed mercedem recepi; quippe quem ignorantia peccato reddebat immunem, insuper & æmulatio remunerabilem indicabat. Si, inquam, ignorantiâ nunquam peccatur, quid ergo causamur adversus occisores Apostolorum, quoniam non quidem malum esse nescierunt interficere illos, sed insuper quoque id faciendo arbitrati sunt obsequium se præstare Deo? Sed & frustra in cruce Salvator pro suis orabat crucifixoribus, quippe nescientibus (ipso teste) quid facerent, & ita nunquam peccantibus. Nunquid non ex his satis apparet, in quantis jaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdum per ignorantiam?

Quam veritatem ex Augustino hauserat Bernardus. Nam Doctor gratiæ, *lib. 7. de peccat. merit. cap. 36.* sic habet: *An nullum est ignorantiæ malum, & ideo nec purgandum? Et quid ait illa vox, Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris? Etsi enim dānabiliora peccata sunt, quæ ab scientibus committuntur; tamen si ignorantiæ peccata nulla essent, hic non legeremus, quod commemoravi, Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris.* Quod ipsum confirmat ex illo Salvatoris, Luc. 12. *Ille autem servus qui cognovit voluntatem domini sui, & non præparavit, & non fecit secundùm voluntatem ejus, vapulabit multis; qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Quæ verba sic ponderat Augustinus: *Ecce ubi ostendit graviùs peccare hominem scientem, quàm nescientem. Nec tamen ideo confugiendum est ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quisque requirat excusationem; aliud est enim nescisse, aliud nescire voluisse. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur, Noluit intelligere ut benè*

ageret : sed & illa ignorantia, quæ non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omninò quid crederet, sed fortassis ut mitiùs ardeat. Et paulò terribiliter, sed non minùs verè epist. 105. ad Sixtum : *Inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento propriæ voluntatis ; sive qui novit, sive qui ignorat, sive qui judicat, sive qui non judicat : quia & ipsa ignorantia in iis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est ; in iis qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in utrisque non est justa excusatio, sed justa damnatio.*

Quorum verborum sensus non est, ignorantiam invincibilem juris naturalis esse peccatum, ut quidam sentiunt ; sed germanus sensus est, juris naturæ violatores nunquam per ignorantiam excusari, sed ignorantiam illam semper esse vincibilem ; quia ut verbis infrà referendis docet idem Augustinus, per hujusmodi peccata transgredimur legem, *quam non sinimur ignorare.* Quod multis exemplis illustrat *in Psal.* 57. expendens illud Isaiæ 46. *Redite prævaricatores ad cor*, ut ibi legant legem in corde conscriptam. Unde ignorantia juris naturalis, & pœna peccati, & peccatum est : pœna, quia radicaliter ex primigenia labe proficiscitur : peccatum verò, quia semper vinci ac deponi potest diligentiâ & auxilio Dei, quod Deus solis voluntarium obicem ponentibus negat, ut infrà ampliùs exponemus. Unde sic ignorantes verè peccant, quia ut benè dixit Hilarius *in Psal.* 118. expendens illud, *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ : Prævaricatores*

existimantur, qui quod à natura legis accipiunt, derelinquunt.

Nec potest dici, Augustinum loqui de ignorantia prævisa, seu directè crassa vel affectata. Non potest, inquam, id dici. Tum quia solâ textus lectione hæc responsio corruit, cùm damnet & illum qui non vult intelligere ut benè agat, & illum qui simpliciter ignorat. Imò & illum damnat, qui re pensata credens se benè agere, contra jus naturale ex malitia voluntatis obscurantis juris naturalis notitiam peccat. Sic enim habet epist. 134. *Si quis bonum putaverit esse quod malum est, hoc putando utique peccat: & ea sunt omnia peccata ignorantia, quando quisque benè fieri putat quod malè fit.*

Quibus verbis quàm reprehendatur illa eorum imaginatio, qui credunt actum intrinsecè malum, ex conscientiæ erroneæ dictamine bonum existimatum meritorium esse, nemo non videt. Et mirum est quod ad hoc probandum offerant doctrinam S. Thomæ *q.19. art.5.* ubi ait: *Non solùm id quod est indifferens, potest accipere rationem boni & mali per accidens, sed etiam id quod est bonum, potest accipere rationem mali, vel illud quod est malum, rationem boni, propter apprehensionem rationis: putà abstinere à fornicatione, bonum quidem est: si ergo proponatur ut malum à ratione errante, voluntas erit mala, quia vult malum.* Sed quid inde inferri possit, planè non video. Licèt enim S. Doctor illo articulo 5. doceat quod voluntas etiam dum benè agit, si discordet à ratione errante, peccat; tamen articulo 6. sequenti ex professo demonstrat, quod non propterea voluntas concordans rationi erranti continuò bona est: *Quia*, inquit ad 2. *ratio humana*

potest errare; & ideo voluntas concordans rationi humana non semper est recta, nec semper est concordans legi aeterna. Quia, inquit ad 1. *bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus; & ideo ad hoc ut dicatur malum id in quod fertur voluntas, sufficit sive quod secundùm suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum: sed ad hoc quod sit bonum, requiritur quod utroque modo sit bonum.*

Doleo P. Mercorum, Thomistam celebrem & mihi variis titulis venerandum in re tam perspicua caligantem cespitasse, & ex doctrina generali articuli 5. illa derivasse, quæ S. Doctor *art. 6.* ex professo refutat, & ipso turpitudinis exemplo, quo perperam intellecto, fornicationem meritoriam posse esse comminiscitur, sic ejus assertionem reprobat idem doctus à Domino S. Thomas in corpore articuli: *Si ratio errans dicat quod homo teneatur ad uxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti est mala, eo quòd error iste provenit ex ignorantia legis Dei, quam scire tenetur.* Ergone ex D. Thoma meritoria est turpitudo, ideo volita, quia à ratione tanquam bona apprehenditur? Imò S. Præceptor solutione ad 3. solvit principium hujus Authoris, nimirum: *Actuum oppositorum si unus malus est, alter bonus est.* Quod negat S. Thomas, asserens utrumque posse esse malum, & quócumque se vertat, voluntatem peccare. Angelica verba sunt hæc: *Supposito errore rationis, vel conscientiæ, qui procedit ex ignorantia non excusante, necesse est quod sequatur malum in voluntate; nec tamen est homo perplexus, quia potest ab errore recedere, cùm ignorantia sit vincibilis & voluntaria*, modis postea explicandis. Constituit ergo D. Thomas

art. 5. hypothesin, in qua homo potest ex conscientia erronea credere, abstinere à fornicatione esse malum: sed nunquam, vel nusquam inde fornicationem purgavit, sed exertè articulo sequenti damnavit.

Dices: Patres laudati perinde damnant ignorantiam juris naturalis & positivi, perinde utramque imparem affirmant ad peccati excusationem, ut in illis ipsis, quæ retulimus, testimoniis non leviter indigitant: Ergo vel nullam juris utriusque, vel aliquam juris etiam naturalis inculpatam admittere possumus, salvâ Patrum doctrinâ, quæ aliquo debet à nobis lenimento temperari.

Respondeo falsum esse, Patres ignorantiam juris naturalis & positivi semper æquiparasse, sed eam accuratè interdum distinxisse, nec eam parem fecisse, nisi quando in ignorantia juris positivi includitur aliquid juris naturalis; vel cùm jus positivum ita proponitur, ut ejus ignorantia non minùs sit vincibilis, quàm ignorantia juris naturalis. In primis ignorantiam factorum excusare posse à peccato, clarè tradit Augustinus lib. 2. cont. Crescon. cap. 26. *Si tunicâ ex latrocinio nesciens vestiretur, ex eo fit iniquitatis vestis illa, ex quo cognoverit; & ipse iniquus, nisi abjecerit. Et qui nesciens uxorem duxerit alienam, ex illo fit adulter, ex quo cognoverit, nisi discesserit.* Vides excipere Augustinum ignorantiam latrocinii & adulterii, quæ tunc solùm censet esse peccata, cùm eorum specificam malitiam, & facti veritatem cognoverint operantes. Idem habet ep. 48. *Certè nullius crimen maculat nescientem. Cur ergo innocentes falsis criminibus accusantur, quia crimina aliena, seu falsa, seu vera nescierunt? Quis locus innocentiæ*

innocentia reservatur, si crimen est proprium nescire crimen alienum? Nam & facta nocentium, quæ innocentibus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non inquinant quemquam. Unde ex Augustino claret, ignorantiam factorum à peccato excusare.

Deinde ignorantiam quoque juris positivi, etiam divini, quod nullo modo, nullaque connexione pendet à principiis morum in animo naturâ consignatis, excusari à peccato, nec hominum vitio verti posse, clarè docet idem Augustinus *epist. 50. versus finem*, ubi exponens illud Servatoris, Joan. 15. *Si non venirem, peccatum non haberent*, ait: *Utique non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magnisque peccatis; sed aliquod proprium peccatum, quod si non haberent, possent illis omnia dimitti quæ habebant, id est, quòd in eum venientem non crediderunt.* Ergo infidelibus, quibus non proponitur Evangelium, non imputatur mysteriorum supernaturalium ignorantia. Idem repetit *tr. 89. in Ioan.* ubi expendens hæc verba: *Si non venissem, & loquutus eis fuissem, peccatum non haberent*, ait: *Nunquid sine peccato erant Iudæi antequam Christus ad eos in carne venisset? Quis hoc vel stultissimus dixerit? sed magnum quoddam peccatum, non omne peccatum, quasi sub generali nomine voluit intelligi. Hoc est enim peccatum, quo tenentur cuncta peccata, quod unusquisque si non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata: hoc est autem, quia non crediderunt in Christum, qui propterea venit ut credatur in eum. Hoc peccatum, si non venisset, non utique haberent.* Et ne crederemus Augustinum loquutum tantùm fuisse de Judæis, subdit S. Pater: *Sed quod adjunxit, atque*

ait: Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, potest movere quærentes, utrum hi ad quos non venit Christus, nec loquutus est eis, habeant excusationem de peccato suo. Si enim non habent, cur dictum est, propterea istos non habere, quia venit, & loquutus est eis? Ad hæc inquisita pro meo captu Domino donante respondeo, habere illos excusationem, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato, quo in Christum non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non est loquutus. Eandem juris positivi exceptionem adducit Bernardus epistola memorata ad Hugonem Victorinum, quæ est 77. *Si loquutus fuisset,* inquit, *sed non eis, inobedientiæ culpam ignorantia excusaret.* Vides ergo Patres ignorantiam juris positivi aliquando excusabilem agnovisse, juris verò naturalis ignorantiam nullibi excusasse: Ergo cùm nihilominus tam constanter, tam asseveranter testentur indari peccata ignorantiæ, illa procul dubio intelligere censendi sunt, quæ ex semper vincibili, semper damnabili juris naturalis ignorantia perpetrantur.

Sed dices: Quid ergo causæ est, quod interdum Augustinus ignorantiam juris positivi accusat? Cur dum contra Pelagianos disputat, & contra ipsos contendit ignorantiam malam esse & peccatum, plurima ignorantiæ facti & juris positivi exempla producit? Nam in insigni illo loco ex libro *de gratia & libero arbit.* relato, ait ignorantiam illum non excusare, *si propterea non credidit, quia non audivit omninò quod crederet: non enim sine causa dictum est, Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt.*

Respondeo tunc solùm Patres ignorantiam juris positivi & naturalis peræquè damnasse,

quando in ignorantia juris positivi aliquid ignorantiæ juris naturalis permiſcetur. Sic perſequutores Apoſtolorum putabant quidem ſe obſequium præſtare Deo ex ignorantia veritatis Chriſtianæ; ſed contra jus naturale peccabant viros tam Sanctos & innocentes morti ſine cauſa tradentes. Sic ignorans in incredulitate Saulus Chriſtianiſmi veritatis non convincebatur, ſed quod ſpirans minarum & cædis eſſet in diſcupulos Domini, jure naturali damnabatur. Et licèt fortè hujus naturalis juris voces non audiret, non tamen ſimpliciter omni veniâ dignus erat, quia præ paſſionis & furoris voluntario impetu obſurduerat. Unde ejus juris ignorantia, vel non advertentia culpabilis erat. Nam ſicut in dubiis contra jus naturale agere ſemper malum, ita & in agendis de jure naturali non dubitare ſæpè malum eſt, dicente Bernardo epiſtolâ præfatâ: *Multa ſcienda neſciuntur, aut ſciendi incuriâ, aut diſcendi deſidiâ, aut verecundiâ inquirendi; & quidem ejuſmodi ignorantia non habet excuſationem.*

Adde etiam ideo Patres ignorantiam juris poſitivi non ſemel damnare, quia ob fidei & veritatis Catholicæ præſentem & propoſitam veritatem, ignorantia juris poſitivi deſinit eſſe invincibilis, & fit vincibilis ſicut ignorantia juris naturalis. Illam ergo ignorantiam juris poſitivi meritò æquiparant ignorantiæ juris naturalis. Nec hoc voluntariè dico, ſed id luculentiſſimè tradit, & enucleatè diſtinguit Auguſtinus tractatu præfato in Joannem, ubi poſtquam aſſeruit illis omnibus infidelibus infidelitatem non imputari, qui nihil de Chriſto audierunt, ſubdit: *Sed non in eo ſunt numero hi, ad quos in diſcipulis*

venit, & quibus per discipulo: est loquutus, quod & nunc facit; nam per Ecclesiam suam venit ad gentes, & per Ecclesiam suam loquitur gentibus. Ad hoc enim pertinet quod ait: Qui vos recipit, me recipit, & qui vos spernit, me spernit. Ergo tunc censet Augustinus ignorantiam juris positivi esse ignorantiæ juris naturalis æquiparandam, cùm Evangelii veritas Gentibus prædicatione affulget. Et tamen ibidem Gentes peccantes contra jus naturale semper accusat, quia licèt possint in excusationem peccatorum suorum dicere se nullam legem positivam audivisse, non tamen possunt effugere damnationem, licèt propterea eam sint fortassis experturi mitiorem. Verba Augustini seipsum planissimè interpretantis, sunt hæc: *Restat inquirere, utrum hi qui priusquam Christus veniret in Ecclesia ad Gentes, & priusquam Evangelium ejus audirent, vita hujus fine praventi sunt, seu praveniuntur, possint habere hanc excusationem?* (nimirum se nihil audivisse.) *Possunt planè, sed non ideo possunt effugere damnationem. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege & peribunt.* Quia nimirum legem naturalem vel contempserunt, vel suâ culpâ audire noluerunt. Illi ergo & qui ante propositam legem Christi contra legem naturalem perperam agunt, & qui propositam legem contemnunt, nec tantum contradicendo, sed & eos à quibus audierunt, odiis persequendo resistunt; & qui legem suscipientes eam infirmitate non implent, illi omnes ad perditionem sine dubio pertinebunt. *Quamvis dici possit*, addit S.Doctor, *alios graviùs, alios leviùs perituros; id est, alios graviores, alios leviores pœnas in sua perditione passuros. Tanta est autem suppliciorum, quanta est diversitas peccatorum, qua quo-*

modo se habeat, altius indicat sapientia divina, quàm conjectura scrutatur, aut effatur humana.

Itaque juxta doctrinam Patrum, Augustini, Bernardi, Aquinatis, Sole ipso clariorem dicendum est, omnem juris naturalis ignorantiam esse vincibilem & culpabilem; imò & juris divini per se invincibilem ignorantiam legitimâ & rectè factâ propositione vincibilem effici. Et quidem de ignorantia juris naturalis id pluribus demonstravimus, quia nulla tam profunda caligo æquitatis principia & boni honesti præcepta in cordis membranis scripta in totum tollit, nulla ita occupat mentem tenebrarum nox, quin residua semper sit aliqua boni honesti scintilla, interdum ad meliorem frugem movens, quam si evacuatis præjudiciis in agendis, uti debet, consuleret peccator, pravitatem prospiceret sibi sæpius ob concupiscentiæ & passionum voluntarias nebulas ignoratam. Quod idem, duce Augustino, de illis omnibus generatim contestor, qui rejecta Evangelii rectè propositi luce, in multa deinde peccata sine reflexione ruunt; quia eorum omnium ignoratio jure merito culpatur, de quorum iniquitate catholicæ veritatis sibi propositæ, & à se repudiatæ ope erudirentur. Quocirca quotidiana illa & gravia, quibus se nostri Calvinistæ Lutheranique commaculant flagitia, per prætensam juris naturalis, vel catholicæ veritatis ignorantiam à peccato minimè liberantur; quia illam vel propriis sceleribus, vel rejecta Catholicæ fidei luce sibi accersitam quotidiana obstinatione, & voluntario creaturarum amore fovent. Quapropter immeritò ignorantiam suam causantur, immeritò eam in excusationem proferunt, quia illam

non nisi voluntariâ divini luminis repulsâ contrahunt, quia divini splendoris radiis continuos obices ponunt, quibus si se permitterent, si suos illi oculos aperirent, jam jamque sine mora clariùs illustrarentur, & de claritate in claritatem inducti, ita crescerent eorum semitæ in perfectum diem, ut nihil tandem in lege naturali clausum haberent, vel obscurum.

Dixi, *qui rejecto Evangelio ritè proposito*, ut non solùm cum S.Augustino, & D.Thoma excusarem infideles negativè, qui nihil de fide unquam audiverunt; sed etiam juxta eorundem Patrum principia illos, quibus Evangelium malis artibus denuntiatur. Qua fortè de causa excusavit Deus Indos, quibus primùm innotuit Christus non prædicatione vel signis, sed militum corruptissimorum armis, cædibus, rapinis, quibus visis justa in illis poterat dubitandi suspicio suboriri. Immaculata enim Religionis Christianæ lex nec tam nefandis mediis, nec talibus Apostolis nihilo melioribus exigit introduci, vel se præcipit suscipi. Et ratio, quia testante Spiritu sancto, qui citò credit, levis est corde: unde ut infidelitas sit culpabilis, debet tam arduorum mysteriorum fides rationem immensùm superans iis credibilitatis argumentis proponi, quibus perspectis fidei propositæ vel credere, vel ejus veritatem suspicari auditores teneantur.

Quæ sanè ratio Lutheranos & Calvinistas non excusat, sed vehementer accusat, nec habent de magno infidelitatis suæ peccato ullam excusationem, quâ possint dicere: Non vidimus, non audivimus, cùm illis undique circumfusa sit Catholici luminis abundantia, & Orthodoxorum Doctorum beatissima copia, à quibus si

vellent, scientiam salutis edocerentur. Unde quod errent, quod veritatem ignorent, quod de suæ apostasiæ iniquitate nec minimam dubitationem patiantur, in ipsis & pœna peccati, & peccatum est; quia affulgentem Catholicæ, Romanæque fidei toto orbe diffusæ inconcussam, inconcutiendamque veritatem citò Deo juvante pervidérent, nisi cupiditatis voluntariis tenebris voluntariè cæcarentur. Quanvis si nolint dissimulare quod sentiunt, vel nulli, vel omninò pauci sunt, quorum cor si non semper, saltem sæpe non pulset Deus intus agens, intus coruscans, intus monens ut à profana novitate ad antiquam & immortalem Ecclesiæ Romanæ veritatem revertamur. Et quia in hac mentis anxietudine nec à peccatis abstinent, nec cordis munditiei incumbunt, nec Doctores haud suspectos consulunt, nec confugiunt ad Deum, ad quem, cùm nescimus quid agere debeamus, hoc solùm, testante Scriptura, habemus residuum ut recurramus; quia hæc, inquam, non præstant, quid mirum si ob obfirmatam nefariæ hæresis infidelitatem justo Dei judicio in æternum damnentur? Quos hìc obiter, & toto corde exoro, ut sin continuas, certè frequentes pro veritate impetranda preces apud Deum fundant; quia si tales Dei auxilio offerant, quales esse convenit; si de corde sincero, & veritatis amante exeant, ab illius, spero, misericordia sapientiam obtinebunt, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Et qui hactenus diu nimis ambulaverunt in tenebris, videbunt lucem magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis lux orietur. Quod illis votis omnibus concupisco.

Peccata ſæpe quidem, ſed non ſemper præcedit malitiæ cogitatio.

Atque hinc ſponte conſequitur, non requiri ſemper explicitam & actualem ſuper malitiam reflexionem, ut opera adversùm jus naturale admiſſa peccata eſſe dicantur. Cùm enim ex perenni Eccleſiæ traditione conſtet dari peccata ignorantiæ, quæ viris Sanctiſſimis non rarò ſunt cauſa timoris, & pro quibus delendis orationibus à ſe inſtitutis deprecatur Eccleſia, profectò non ſemper adeſt actualis attentio percipiens & penetrans quid in actione mali inſit; nec opus eſt, ſicut nonnullus ſomniavit, ut immiſſi divini præcepti ſuavitate priùs admoneatur homo infirmitatis ſuæ, deinde inferatur cognitio medici, orandique cogitatio, & deſiderium inſtillentur. Si enim hæc omnia deſiderarentur, non daretur unquam ignorantiæ peccatum, quod continenti Eccleſiæ traditioni adverſatur; ſed omne peccatum malitiæ nomen, & iniquitatem promeretur, cùm per illud prævia ſemper inſpiratio floccifiat, infuſa dilectionis ſtilla in rem imperatam inclinans rejiciatur, præſcripti à lege limites prudenter ſimul, & imprudenter tranſiliantur, & demùm Deo inſpirante notitiam medici, deſiderium ſanitatis, affectum implorandi auxilii, animus ſuperbiâ tumens orare negligat, medicum ſpernat, & malens in legem peccati, quàm Dei conſentire, in peccatum ultrò ruat. Quis, quæſo, cum aliqua veri ſpecie vel umbra affirmare poteſt, tunc peccatum ignorantiæ contigiſſe? Attentio namque animi ſuper operis malitiam meditantis,

& præclara ſcilicet illa confictarum inſpirationum ſemper occurrentium catena omnem penitus ignorantiam excludit.

Accedit, ſæpe ſæpius, & nimis plures inveniri peccatores, qui non alia de cauſa peccatum ſicut aquam bibunt, niſi quia vitia rationis uſum pervertentia piarum cogitationum identidem pulſantium afflatum penitus extinxerunt. Et quia in limo profundæ iniquitatis infixi ſunt, in captandis undique voluptatibus totam vitam ſuam conſumunt, libidinibus ſe totos, & totaliter tradunt; nullam de infirmitate curanda, nullam de cœleſti implorando medico, nullam de exorando precibus, aut placando contritionibus Deo cogitationem ſubeunt. Hos plenos & inveteratos peccatores quis non accuſabit, quis excuſare non abhorrebit? Et tamen illos non ſolùm nulla de mutanda in melius vita cogitatio inceſſit, ſed de apponenda ſuper iniquitatem iniquitate actualis cogitatio & concupiſcentiæ motus ſemper ſollicitant. Imò eò aliquando perveniunt, ut libidinum impetum ne minimus quidem ſcrupulus reprimat, quia conſuetudine in neceſſitatem converſa, illum miſeriæ cumulum aſſequuti ſunt, ut Deum penitus obliviſcantur.

Dicere verò, illos obduratos piis cogitationibus & deſideriis ſemper pulſari, & actuali peccati notitiâ, vitandique peccati inſtinctu priùs cœlitus donari quàm peccent, tam eſt inſulſum, quàm quod maximè. Nullum enim commentum eſt apertiùs cum experimento & ratione pugnans, quàm ſi aſſeratur, impios quoſvis urgentes ſemper conſcientiæ morſus in ſe experiri, & divinis motibus etiam cùm ſe

totos libidinibus dedunt, non carere; cum omnis Dei vocantis pulsus bonæ cogitationis motum immittens sit in nobis, & à nobis peccati malitiam sentientibus, possent attestari omnes quàmlibet scelesti, quàmlibet libidinum cœno demersi, quàmlibet cupiditatibus nefandis implicati, sibi pias cogitationes & remorsus non deesse: Atqui licentiores animi nulli sæpe se turbari remorsibus contestantur, & per se manifestum est, quia non solùm sine dolore peccant, sed etiam cum gaudio & gloriatione lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Ergo absurdum est asserere, impios quoties (id est millies & infinities) ad peccandum illiciuntur, toties pias cogitationes experiri. Absurdum est, & manifestam nimis præfert falsitatem credere, Stoïcos naturam integram, & illæsam arbitrantes, de invocanda divini Medici ope semper dum peccarunt cogitasse. Absurdum est opinari, Epicuræos divinæ providentiæ curam obfirmatè negantes, & Deum ab implorantibus auxilium ejus injuriâ affici censentes, toties de Deo exorando desideria sensisse, quoties in peccata prolapsi sunt.

Et tamen à peccato non posse excusari impios prædictos, demonstratio S. Thomæ suprà facta convincit. Quia tunc solùm ignorantia excusat opus ex illa factum, quando est purè antecedens, id est quando propter eam fit opus à quo abhorreret voluntas, si sciret esse malum, & simul adhibetur omnis possibilis diligentia ad asciscendam veritatem: si verò voluntas vel directè nolit scire, vel etiam si sciret, ita se, eodemque modo gereret, vel propter alias occupationes scire negligat, vel in culpa sua sit quod non

advertat sese affundentis, & omnibus offerentis veritatis lumen; tunc ignorantia vel accusat, vel saltem non excusat, quia ignorantia tunc consequens est, sin formaliter & directè, certè virtualiter & indirectè, etiamsi piæ cogitationis instinctus & dictamen arguentis conscientiæ desint. Sæpe enim in pœnam præcedentium peccatorum actualium, vel incuriæ desidis & tepescentis voluntatis, vel nimii terrenorum affectus à Divinis cordis oculos avertentis, divinis motibus non tangimur; & tamen inæqualiter quidem, sed reverà peccamus, quia testante Veritate, & prudenter post cognitam Domini voluntatem peccantes, & imprudenter ignoratâ ex culpa prohibitione malè agentes, verâ pœnâ, impari tamen plectendi sunt illi etiam, qui ad Ecclesiæ perniciem incumbentes, Deum promereri, illique se obsequium præstare arbitrantur. Quia justo Dei judicio suum lumen ob peccata non impertientis, in tenebris, & in umbra mortis sedent, à Deoque dimissi, & propriæ voluntati in reprobum sensum traditi ingrediuntur vias suas, ut loquitur Scriptura, quanvis scelera ignari, aut supra malitiam non reflectentes admittant.

Quod in justis quoque idem verum esse demonstratur; etenim secundùm S. Thomam, & omnes alicujus notæ Theologos & Patres spiritales, vel his temporibus de pietate scribentes, sæpe committuntur peccata venialia non solùm ex deliberatione & advertentia, sed sæpiùs per incogitantiam & subreptionem; quin etiam viri sanctitate eximii vix alio modo peccant, quia cùm summo totius diligentiæ studio puritatem cordis sectentur, quidquid per

cogitationem apparet illis noxium, tota cautione declinant: & tamen ipsi Sancti de quotidianis peccatis suis testimonium perhibent, & verum est testimonium eorum: ipsi aggravans concupiscentiæ pondus, & occultos irretientis amoris proprii laqueos veritate coacti & experimento convicti confitentur, & orant cum Propheta: *Ab occultis meis munda me, Domine.* Nec tamen ab illis, sive à Deo, sive à se omninò excusantur; sed pro illis & puniuntur sæpe, & conteruntur sæpiùs, & semper humiliantur. Quia etsi de peccato non semper cogitent, liberè tamen titillans & subrepens peccatum veniale eligunt, liberè in creaturis plus justo immorantur, liberè epularum voluptati serviunt sub specie sanitatis, liberè passione moventur, & zelum putant, liberè quæ sua sunt quærunt, dum nihil aliud nisi quæ sunt JESU CHRISTI sibi videntur habere proposita; ut enim aliàs ex Gregorio dixi, & iterum repeto, quia non satis repeti tam momentosa doctrina potest: *Plerumque fit ut aliud intimus intentio supprimat, aliud tractantis animo superficies cogitationis ostendat. Nam sæpe sibi de se mens ipsa mentitur, & fingit se de bono opere amare quod non amat, de mundi autem gloria non amare quod amat.*

Hinc viri Sancti, & solidè pii obrepentes quotidianas culpas quotidianis lamentis plangunt, peccatorum suorum numerum & magnitudinem soli Deo nota censent, & quanvis nihil sibi malè conscii sint, in timore tamen & tremore salutem operantur suam, quia nesciunt utrum odio, vel amore digni sint. Invigilant quidem illi incessanter, & incumbunt in cupidi-

tibus suis quàm possunt maximè comprimen-s, ut iis accisis, ad Dei lumen quandocumque fulserit suscipiendum retinendumque paratio-s sint: virtutum officiis jugiter & indefessè fun-tur, jejunia frequentant & orationes, elee-osynas profundunt, cupiditates domant, con-entiam pro virili humanis affectibus expur-nt; & quanvis inde multam non immeritò m, fiduciamque concipiant, plenam tamen omnimodam, quam promittunt, & non dant obabilistæ, securitatem non habent; quia unt bonorum operum merita latentes sordes uscare; sciunt cum siligine latere furfures, mentoque lolium permisceri, quibus oppor-num sit incerniculum; sciunt quod nihil proderunt humani conatus, nisi ipsos spiritu suo in nobis operetur Spiritus sanctus; sciunt opera ab amore sui orta revera vitiosa esse, & quando oriuntur in hac vita internosci non posse; sciunt nos latere voluisse Deum, utrum verus in nobis ipsius amor inhabitet, an divi-nam charitatem amor sui mentiatur; num bona quæ agimus, vel agere videmur, amor sui, amor mundi, non patens, sed occultus, non sincerus, tametsi apparens Dei amor edat. Ergo ex ipso-summet justorum testimonio non minus vero quàm humili certum est, non semper adesse eis illorum conscientiam & reflexionem delicto-rum, quæ quotidie multa committunt.

Objicies: Nullum est peccatum, nisi sit vo-luntarium: Atqui nisi toties quoties præcedat cognitio peccati, & conscientiæ morsus, quo neglecto progrediamur, & lineas virtutis transi-liamus, nisi adsit aliqua malitiæ conscientiæ, & oppositæ virtutis inspiratio, actus malus non

erit voluntarius: Ergo non erit peccatum, saltem imputabile ad culpam, & quod vitio vertatur. Probatur minor; voluntarium enim est à principio intrinseco cum cognitione: Ergo nisi præcedat cognitio iniquitatis, actus non poterit dici voluntarius, nec malus, sed tantùm cùm proficiscitur ab eo qui videt & introspicit quid boni, malíve in opere insit.

Respondeo certum esse, actionem non posse vitio verti, si sit involuntaria; sed falsum omninò esse, actionem desinere esse voluntariam, si desit illa commentatio, & actualis reflexio intellectus considerantis & inquirentis bonitatem, vel pravitatem ejus rei, in qua animus occupatur. Tunc enim actio est satis superque voluntaria, & à principio intrinseco, quando operans benè novit quid agat, nec ob aliud facit, nisi quia vult; etenim qui ex vehementi passionis impetu inter ludendum jurat, in comessationibus luxuriat, vix ac ne vix quidem de rerum, quibus occupatur, nefandarum malitia vel bonitate cogitat, & tamen voluntariè agit, & peccat; imò si ignoret se in his excessibus & insaniis falsis peccare, tunc error vitio vertitur, quia ut superiùs S. Thomas docebat; *error ipse provenit ex ignorantia legis Dei, quam scire tenetur.* Quam doctrinam tradit ipse Aristoteles *lib. 3. moral.* ut anteà vidimus.

Adde quod peccata contra jus naturale commissa dicuntur simpliciter voluntaria, non solùm quia peccans directè cognoscit & amat speciem peccati, sed etiam quia actum illum in ratione peccati & contrarii ad virtutem indirectè, & ignorantiâ vincibili vult, quatenus circumfusos luminis naturalis radios vel repudiat dum af-

fulgent, vel ne affulgeant, voluntarium obicem ponit. Optimè Cajetanus suprà laudatus, & in hac materia nullis satis laudibus exæquandus: *Contrarietas intrinseca ipsi peccato à scienter peccante est directè & per se volita, ab ignorante aut errante per accidens tripliciter. Primò ex parte actus, quia est volita ad volitionem actus. Secundò ex parte ignorantiæ voluntariæ, quia in ipsa volita sunt voliti omnes ejus effectus, quorum unus est incurrere in hoc contrarium: sicut homo voluntariè oculis velatis vult in sua causa quidquid mali inde sequi natum est: unde si impingat in læsivum aliquod, voluntariè impingit voluntate sua causa, scilicet velationis, vel velati incessus. Tertiò, &c.* Quare in operibus contra jus naturale ex ignorantia admissis, vel malitia, vel negligentia in causa ignorantiæ invenitur. Unde Augustinus lib. 3. de lib. arb. cap. 19. *Cùm ubique sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, diligentem exhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem, non tibi deputatur ad culpam quòd invitus ignoras, sed quòd negligis quærere quod ignoras.*

Instabis: Qui nullam de Deo, vel peccatis cogitationem habet, nec apprehendit præcepti prohibentis, vel præcipientis instantiam, ille nullam habet gratiam actualem, quæ non infunditur absque inspiratione & pia cogitatione, quæ nobis divinæ voluntatis notitiam, & ejus implendi vel desiderium immittit, vel obligationem demonstrat: Ergo tunc ignorantia legis naturalis est invincibilis & excusabilis. Probatur consequentia: Illa ignorantia dicitur invincibilis, quæ nullâ potest diligentiâ ab-

non nisi voluntariâ divini luminis repulsâ contrahunt, quia divini splendoris radiis continuos obices ponunt, quibus si se permitterent, si suos illi oculos aperirent, jam jamque sine mora clariùs illustrarentur, & de claritate in claritatem inducti, ita crescerent eorum semitæ in perfectum diem, ut nihil tandem in lege naturali clausum haberent, vel obscurum.

Dixi, *qui rejecto Evangelio ritè proposito*, ut non solùm cum S. Augustino, & D. Thoma excusarem infideles negativè, qui nihil de fide unquam audiverunt; sed etiam juxta eorundem Patrum principia illos, quibus Evangelium malis artibus denuntiatur. Quâ forte de causa excusavit Deus Indos, quibus primùm innotuit Christus non prædicatione vel signis, sed militum corruptissimorum armis, cædibus, rapinis, quibus visis justa in illis poterat dubitandi suspicio suboriri. Immaculata enim Religionis Christianæ lex nec tam nefandis mediis, nec talibus Apostolis nihilo melioribus exigit introduci, vel se præcipit suscipi. Et ratio, quia testante Spiritu sancto, qui citò credit, levis est corde: unde ut infidelitas sit culpabilis, debet tam arduorum mysteriorum fides rationem immensùm superans iis credibilitatis argumentis proponi, quibus perspectis fidei propositæ vel credere, vel ejus veritatem suspicari auditores teneantur.

Quæ sanè ratio Lutheranos & Calvinistas non excusat, sed vehementer accusat, nec habent de magno infidelitatis suæ peccato ullam excusationem quâ possint dicere: Non vidimus, non audivimus, cùm illis undique circumfusa sit Catholici luminis abundantia, & Orthodoxorum Doctorum beatissima copia, à quibus si

vellent, scientiam salutis edocerentur. Unde quod errent, quod veritatem ignorent, quod de suæ apostasiæ iniquitate nec minimam dubitationem patiantur, in ipsis & pœna peccati, & peccatum est; quia affulgentem Catholicæ, Romanæque fidei toto orbe diffusæ inconcussam, inconcutiendamque veritatem citò Deo juvante perviderent, nisi cupiditatis voluntariis tenebris voluntariè cæcarentur. Quanvis si nolint dissimulare quod sentiunt, vel nulli, vel omninò pauci sunt, quorum cor si non semper, saltem sæpe non pulset Deus intus agens, intus coruscans, intus monens ut à profana novitate ad antiquam & immortalem Ecclesiæ Romanæ veritatem revertamur. Et quia in hac mentis anxietudine nec à peccatis abstinent, nec cordis munditiei incumbunt, nec Doctores haud suspectos consulunt, nec confugiunt ad Deum, ad quem, cùm nescimus quid agere debeamus, hoc solùm, testante Scriptura, habemus residuum ut recurramus; quia hæc, inquam, non præstant, quid mirum si ob obfirmatam nefariæ hæresis infidelitatem justo Dei judicio in æternum damnentur? Quos hîc obiter, & toto corde exoro, ut sin continuas, certè frequentes pro veritate impetranda preces apud Deum fundant; quia si tales Dei auxilio offerant, quales esse convenit; si de corde sincero, & veritatis amante exeant, ab illius, spero, misericordia sapientiam obtinebunt, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Et qui hactenus diu nimis ambulaverunt in tenebris, videbunt lucem magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis lux orietur. Quod illis votis omnibus concupisco.

Peccata ſæpe quidem, ſed non ſemper præcedit malitiæ cogitatio.

Atque hinc ſponte conſequitur, non requiri ſemper explicitam & actualem ſuper malitiam reflexionem, ut opera adversùm jus naturale admiſſa peccata eſſe dicantur. Cùm enim ex perenni Eccleſiæ traditione conſtet dari peccata ignorantiæ, quæ viris Sanctiſſimis non rarò ſunt cauſa timoris, & pro quibus delendis orationibus à ſe inſtitutis deprecatur Eccleſia, profectò non ſemper adeſt actualis attentio percipiens & penetrans quid in actione mali inſit; nec opus eſt, ſicut nonnullus ſomniavit, ut immiſſi divini præcepti ſuavitate priùs admoneatur homo infirmitatis ſuæ, deinde inſeratur cognitio medici, orandique cogitatio, & deſiderium inſtillentur. Si enim hæc omnia deſiderarentur, non daretur unquam ignorantiæ peccatum, quod continenti Eccleſiæ traditioni adverſatur; ſed omne peccatum malitiæ nomen, & iniquitatem promeretur, cùm per illud prævia ſemper inſpiratio floccifiat, infuſa dilectionis ſtilla in rem imperatam inclinans rejiciatur, præſcripti à lege limites prudenter ſimul, & imprudenter tranſiliantur, & demùm Deo inſpirante notitiam medici, deſiderium ſanitatis, affectum implorandi auxilii, animus ſuperbiâ tumens orare negligat, medicum ſpernat, & malens in legem peccati, quàm Dei conſentire, in peccatum ultrò ruat. Quis, quæſo, cum aliqua veri ſpecie vel umbra affirmare poteſt, tunc peccatum ignorantiæ contigiſſe? Attentio namque animi ſuper operis malitiam meditantis,

& præclara ſcilicet illa confictarum inſpirationum ſemper occurrentium catena omnem penitus ignorantiam excludit.

Accedit, ſæpe ſæpius, & nimis plures inveniri peccatores, qui non alia de cauſa peccatum ſicut aquam bibunt, niſi quia vitia rationis uſum pervertentia piarum cogitationum identidem pulſantium afflatum penitus extinxerunt. Et quia in limo profundæ iniquitatis infixi ſunt, in captandis undique voluptatibus totam vitam ſuam conſumunt, libidinibus ſe totos, & totaliter tradunt; nullam de infirmitate curanda, nullam de cœleſti implorando medico, nullam de exorando precibus, aut placando contritionibus Deo cogitationem ſubeunt. Hos plenos & inveteratos peccatores quis non accuſabit, quis excuſare non abhorrebit? Et tamen illos non ſolùm nulla de mutanda in melius vita cogitatio inceſſit, ſed de apponenda ſuper iniquitatem iniquitate actualis cogitatio & concupiſcentiæ motus ſemper ſollicitant. Imò eò aliquando perveniunt, ut libidinum impetum ne minimus quidem ſcrupulus reprimat, quia conſuetudine in neceſſitatem converſa, illum miſeriæ cumulum aſſequuti ſunt, ut Deum penitus obliviſcantur.

Dicere verò, illos obduratos piis cogitationibus & deſideriis ſemper pulſari, & actuali peccati notitiâ, vitandique peccati inſtinctu priùs cœlitus donari quàm peccent, tam eſt inſulſum, quàm quod maximè. Nullum enim commentum eſt apertiùs cum experimento & ratione pugnans, quàm ſi aſſeratur, impios quoſvis urgentes ſemper conſcientiæ morſus in ſe experiri, & divinis motibus etiam cùm ſe

totos libidinibus dedunt, non carere; cum omnis Dei vocantis pulsus bonæ cogitationis motum immittens sit in nobis, & à nobis peccati malitiam sentientibus, possent attestari omnes quàmlibet scelesti, quàmlibet libidinum cœno demersi, quàmlibet cupiditatibus nefandis implicati, sibi pias cogitationes & remorsus non deesse: Atqui licentiores animi nulli sæpe se turbari remorsibus contestantur, & per se manifestum est, quia non solùm sine dolore peccant, sed etiam cum gaudio & gloriatione lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Ergo absurdum est asserere, impios quoties (id est millies & infinities) ad peccandum illiciuntur, toties pias cogitationes experiri. Absurdum est, & manifestam nimis præfert falsitatem credere, Stoïcos naturam integram, & illæsam arbitrantes, de invocanda divini Medici ope semper dum peccarunt cogitasse. Absurdum est opinari, Epicuræos divinæ providentiæ curam obfirmatè negantes, & Deum ab implorantibus auxilium ejus injuriâ affici censentes, toties de Deo exorando desideria sensisse, quoties in peccata prolapsi sunt.

Et tamen à peccato non posse excusari impios prædictos, demonstratio S. Thomæ suprà facta convincit. Quia tunc solùm ignorantia excusat opus ex illa factum, quando est purè antecedens, id est quando propter eam fit opus à quo abhorreret voluntas, si sciret esse malum, & simul adhibetur omnis possibilis diligentia ad asciscendam veritatem: si verò voluntas vel directè nolit scire, vel etiam si sciret, ita se, eodemque modo gereret, vel propter alias occupationes scire negligat, vel in culpa sua sit quod non

advertat ſeſe affundentis, & omnibus offerentis veritatis lumen ; tunc ignorantia vel accuſat, vel ſaltem non excuſat, quia ignorantia tunc conſequens eſt, ſin formaliter & directè, certè virtualiter & indirectè, etiamſi piæ cogitationis inſtinctus & dictamen arguentis conſcientiæ deſint. Sæpe enim in pœnam præcedentium peccatorum actualium, vel incuriæ deſidis & tepeſcentis voluntatis, vel nimii terrenorum affectus à Divinis cordis oculos avertentis, divinis motibus non tangimur ; & tamen inæqualiter quidem, ſed reverâ peccamus, quia teſtante Veritate, & prudenter poſt cognitam Domini voluntatem peccantes, & imprudenter ignoratâ ex culpa prohibitione malè agentes, verâ pœnâ, impari tamen plectendi ſunt illi etiam, qui ad Eccleſiæ perniciem incumbentes, Deum promereri, illique ſe obſequium præſtare arbitrantur. Quia juſto Dei judicio ſuum lumen ob peccata non impertientis, in tenebris, & in umbra mortis ſedent, à Deoque dimiſſi, & propriæ voluntati in reprobum ſenſum traditi ingrediuntur vias ſuas, ut loquitur Scriptura, quamvis ſcelera ignari, aut ſupra malitiam non reflectentes admittant.

Quod in juſtis quoque idem verum eſſe demonſtratur ; etenim ſecundùm S. Thomam, & omnes alicujus notæ Theologos & Patres ſpiritales, vel his temporibus de pietate ſcribentes, ſæpe committuntur peccata venialia non ſolùm ex deliberatione & advertentia, ſed ſæpiùs per incogitantiam & ſubreptionem ; quin etiam viri ſanctitate eximii vix alio modo peccant, quia cùm ſummo totius diligentiæ ſtudio puritatem cordis ſectentur, quidquid per

cogitationem apparet illis noxium, tota cautione declinant: & tamen ipsi Sancti de quotidianis peccatis suis testimonium perhibent, & verum est testimonium eorum: ipsi aggravans concupiscentiæ pondus, & occultos irretientis amoris proprii laqueos veritate coacti & experimento convicti confitentur, & orant cum Propheta: *Ab occultis meis munda me, Domine.* Nec tamen ab illis, sive à Deo, sive à se omninò excusantur; sed pro illis & puniuntur sæpe, & conteruntur sæpiùs, & semper humiliantur. Quia etsi de peccato non semper cogitent, liberè tamen titillans & subrepens peccatum veniale eligunt, liberè in creaturis plus justo immorantur, liberè epularum voluptati serviunt sub specie sanitatis, liberè passione moventur, & zelum putant, liberè quæ sua sunt quærunt, dum nihil aliud nisi quæ sunt JESU CHRISTI sibi videntur habere proposita; ut enim aliàs ex Gregorio dixi, & iterum repeto, quia non satis repeti tam momentosa doctrina potest: *Plerumque fit ut aliud inimus intentio supprimat, aliud tractantis animo superficies cogitationis ostendat. Nam sæpe sibi de se mens ipsa mentitur, & fingit se de bono opere amare quod non amat, de mundi autem gloria non amare quod amat.*

Hinc viri Sancti, & solidè pii obrepentes quotidianas culpas quotidianis lamentis plangunt, peccatorum suorum numerum & magnitudinem soli Deo nota censent, & quanvis nihil sibi malè conscii sint, in timore tamen & tremore salutem operantur suam, quia nesciunt utrum odio, vel amore digni sint. Invigilant quidem illi incessanter, & incumbunt in cupidi-

tatibus suis quàm possunt maximè comprimendis, ut iis accisis, ad Dei lumen quandocumque affulserit suscipiendum retinendumque paratiores sint: virtutum officiis jugiter & indefessè funguntur, jejunia frequentant & orationes, eleemosynas profundunt, cupiditates domant, conscientiam pro virili humanis affectibus expurgant; & quanvis inde multam non immeritò spem, fiduciamque concipiant, plenam tamen & omnimodam, quam promittunt, & non dant Probabilistæ, securitatem non habent; quia sciunt bonorum operum merita latentes sordes infuscare; sciunt cum siligine latêre furfures, frumentoque lolium permisceri, quibus opportunum sit incerniculum; sciunt quod nihil proderunt humani conatus, nisi ipsos spiritu suo in nobis operetur Spiritus sanctus; sciunt opera ab amore sui orta reverà vitiosa esse, & quando oriuntur in hac vita internosci non posse; sciunt nos latêre voluisse Deum, utrum verus in nobis ipsius amor inhabitet, an divinam charitatem amor sui mentiatur; num bona quæ agimus, vel agere videmur, amor sui; amor mundi, non patens, sed occultus, non sincerus, tametsi apparens Dei amor edat. Ergo ex ipsorummet justorum testimonio non minùs vero quàm humili certum est, non semper adesse eis illorum conscientiam & reflexionem delictorum, quæ quotidie multa committunt.

Objicies: Nullum est peccatum, nisi sit voluntarium: Atqui nisi toties quoties præcedat cognitio peccati, & conscientiæ morsus, quo neglecto progrediamur; & lineas virtutis transiliamus, nisi adsit aliqua malitiæ conscientia, & oppositæ virtutis inspiratio, actus malus non

erit voluntarius: Ergo non erit peccatum, saltem imputabile ad culpam, & quod vitio vertatur. Probatur minor; voluntarium enim est à principio intrinseco cum cognitione: Ergo nisi præcedat cognitio iniquitatis, actus non poterit dici voluntarius, nec malus, sed tantùm cùm proficiscitur ab eo qui videt & introspicit quid boni, malive in opere insit.

Respondeo certum esse, actionem non posse vitio verti, si sit involuntaria; sed falsum omninò esse, actionem desinere esse voluntariam, si desit illa commentatio, & actualis reflexio intellectus considerantis & inquirentis bonitatem, vel pravitatem ejus rei, in qua animus occupatur. Tunc enim actio est satis superque voluntaria, & à principio intrinseco, quando operans benè novit quid agat, nec ob aliud facit, nisi quia vult; etenim qui ex vehementi passionis impetu inter ludendum jurat, in comessationibus luxuriat, vix ac ne vix quidem de rerum, quibus occupatur, nefandarum malitia vel bonitate cogitat, & tamen voluntariè agit, & peccat; imò si ignoret se in his excessibus & insaniis falsis peccare, tunc error vitio vertitur, quia ut superiùs S. Thomas docebat, *error ipse provenit ex ignorantia legis Dei, quam scire tenetur.* Quam doctrinam tradit ipse Aristoteles *lib. 3. moral.* ut anteà vidimus.

Adde quod peccata contra jus naturale commissa dicuntur simpliciter voluntaria, non solùm quia peccans directè cognoscit & amat speciem peccati, sed etiam quia actum illum in ratione peccati & contrarii ad virtutem indirectè, & ignorantiâ vincibili vult, quatenus circumfusos luminis naturalis radios vel repudiat dum af-

fulgent, vel ne affulgeant, voluntarium obicem ponit. Optimè Cajetanus suprà laudatus; & in hac materia nullis satis laudibus exæquandus: *Contrarietas intrinseca ipsi peccato à scienter peccante est directè & per se volita, ab ignorante aut errante per accidens tripliciter. Primò ex parte actus, quia est volita ad volitionem actus. Secundò ex parte ignorantiæ voluntariæ, quia in ipsa volita sunt voliti omnes ejus effectus, quorum unus est incurrere in hoc contrarium; sicut homo voluntariè oculis velatis vult in sua causa quidquid mali inde sequi natum est: unde si impingat in læsivum aliquod, voluntariè impingit voluntate sua causa, scilicet velationis, vel velati incessus. Tertiò, &c.* Quare in operibus contra jus naturale ex ignorantia admissis, vel malitia, vel negligentia in causa ignorantiæ invenitur. Unde Augustinus lib.3.de lib.arb.cap.19. *Cùm ubique sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, diligentem exhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem, non tibi deputatur ad culpam quòd invitus ignoras, sed quòd negligis quærere quod ignoras.*

Instabis: Qui nullam de Deo, vel peccatis cogitationem habet, nec apprehendit præcepti prohibentis, vel præcipientis instantiam, ille nullam habet gratiam actualem, quæ non infunditur absque inspiratione & pia cogitatione, quæ nobis divinæ voluntatis notitiam, & ejus implendi vel desiderium immittit, vel obligationem demonstrat: Ergo tunc ignorantia legis naturalis est invincibilis & excusabilis. Probatur consequentia: Illa ignorantia dicitur invincibilis, quæ nullâ potest diligentiâ ab-

operante ſuperari: Sed qui caret gratiâ actuali piæ cogitationis, nullatenus poteſt ignorantiam ſuperare, quia niſi Deus illam piam cogitationem inſpiret, non ſumus ſufficientes aliquid boni cogitare ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra à Deo eſt: Ergo ſi nulla præcedat operis mali cogitatio, operans laborabit ignorantiâ invincibili, ſubindeque à peccato excuſabitur.

Reſpondeo jam nos à quæſtione totius Ethicæ Chriſtianæ difficillima ad aliam ſpeculativam nihilo faciliorem provocari, ut videas, quod aliàs monuiſſe me memini, non mediocrem eſſe ſententiarum de gratia cum vitæ moralis regulis connexionem. Sed utut ſit, facillimè ex dictis reſponderi poteſt, quia ſicut errorem cum veritate conciliare maximi operis eſt, ſic veritatem puræ & immaculatæ diſciplinæ moralis cum veritate de gratia Chriſtiana ſociare nullius negotii, aut laboris. Miſericordia divini adjutorii & legis Domini caſtimonia obviaverunt ſibi, & oſculatæ ſunt: at verò ut Auguſtinianus & Angelicus D. Thomæ incorruptus de gratia ſenſus cum vagæ probabilitatis commento congruat, inflectendus, obſcurandus, & obtorto collo trahendus eſt.

Dicendum ergo, hominem ſine prævio gratiæ dictamine contra jus naturale peccantem, gratiam actualem habuiſſe ſemel ineunte rationis aurora (niſi poſitivum obicem fortè poſuerit) habere ſæpe in vitæ decurſu monentem, habere ſemper à Deo paratam & oblatam; unde carentiam ejus ad excuſandas excuſationes in peccatis obtendere peccator non poteſt, nec debet Dei gratiam accuſare, ſed ſuam perverſam ar-

guere voluntatem divino lumini claudentem ostium cordis, & cœlestem lucem sibi circumfusam, ac legem naturalem in corde sculptam creatarum amore tenebrarum repellentem. Unde quod non semper habeat actualem bonæ cogitationis gratiam, suæ culpæ meritò vertere debet, quia qui non facit quando potest, justè perdit bonum posse. *Quod ergo ignorat*, inquit Augustinus superiùs laudatus, *quid sibi agendum sit, ex eo est quod nondum accepit; sed hoc quoque accipiet, si hoc quod accepit bene usus fuerit.* Est ergo ignorans, vel non actu advertens jus naturale semper reus, quia semper potentia antecedenti & expedita ignorantiam suam superare potest & debet. Potest, inquam, quia in ejus libera voluntate positum est Dei auxilio removere obstaculum, quod divino, naturalique lumini objecit, & etiamnum objicit.

Itaque peccatores ignorantiâ juris naturalis laborantes, præter exteriora librorum sacrorum auxilia, quibus vix aut nunquam carent, præter internam, nec extinctam luminis naturalis virtutem, sentiunt etiam identidem divini luminis fulgores, quos si fideliter sequerentur, ad uberius pleniusque lumen pervenirent: sed suo vitio non perveniunt, non defectu potestatis, sed perversitate voluntatis libero, sed tenacissimo creaturarum amore repentis. Ut enim aliàs ex D. Thoma didiscimus, licèt non sit in potestate hominis divinum advocare lumen, in ejus tamen libertate est ejus luci objectaculum ponere, sicut Solis mundum illuminantis radiis potest homo velum obducere. Quem obicem tandiu ponet, sed liberè ponet, quandiu pertinaciter creaturis adhærescet; tandiu verò adhæ-

refcet, quandiu Deus effufo victricis gratiæ auxilio obverfos fibi aggeres non rumpet; tunc verò ponere definet, quando Deus altiùs miſertus, non neceffitatem, fed conftantem infuderit fibi ferviendi voluntatem *Lumen divinum*, inquit Auguft. lib. 1. retract. cap. 10. *non irrationalium animalium oculos pafcit, fed pura corda eorum qui Deo credunt, & ab amore vifibilium rerum & temporalium fe ad ejus præcepta implenda convertunt: quod omnes homines poffunt, fi velint. Quanvis ii tantùm velint, quibus voluntas à Domino præparatur.* Vide quæ aliàs de concordia libertatis creatæ cum gratia, & de retentione potentiæ activæ & antecedentis, etiam in jufta gratiæ ob peccata actualia abfentis denegatione fatis operosè difputavimus.

Infiftes: Gratia fufficiens omnibus datur, præfertim verò juftis, quibus præcepta Dei poffibilia funt fecundùm præfentes quas habent vires, ut Innocentius X. & Alexander VII. definiverunt: Atqui fi abfente pia cogitatione culpentur facta in legem, deeft gratia fufficiens etiam juftis, qui fæpè fine reflexione in opera mala labuntur: Ergo ut actio fit mala, eamque poffit vitare voluntas, requiritur prævia bonitatis, aut malitiæ inquifitio, vel faltem cogitatio.

Refpondeo hac inftantiâ præmaturiùs occupari abftrufas de auxiliis difficultates hic minimè difcutiendas, ne omnia fus deque mifceamus. Quia tamen in his materiis vix una ventilari poteft, quin altera occurrat, aliquâ pingui minervâ libabo, aliquando rerum ea fufiùs Deo benè dante profequuturus.

Dicendum ergo, quod fi ad defendendum nulli deeffe gratiam fufficientem, non alio præfidio

munirentur Theologi, quàm si affirmetur singulis & semper pias cogitationes, instinctus, & secretos monitus in ipsis etiam flagitiis immitti, profectò actum esset de gratia sufficiente. Cùm enim ex Scriptura & Traditione, compellatâ etiam hominum peccantium experientiâ compertum sit, non dari in singulis flagitiis expressas mali cogitationes, non potest non causâ cadere gratia sufficiens, si dogmati tam incerto, & quod falsum esse multi intimo sensu percipiunt, innitatur. Uni tam ruinoso fundamento superstructa corruat machina necesse est; & injurii gratiæ sufficienti sunt, qui eam tam fragili scuto circundant, sub quo procul dubio timebit à timore nocturno, à sagitta volante in die, & à negotio perambulante in tenebris tam obscuræ opinationis. Certè omnibus hominibus sicut deesse semper, ita & adesse semper internos afflatus, peræquè falsum est, peræquè est contra experientiam disputare.

Fateor ergo omnes, maximè verò justos secundùm præsentes quas habent vires posse divina servare mandata, imò & peccata venialia, divisivè vitare; sed ad hoc ut possint, minimè requiritur, ut semper piis persentiant cogitationes, aliàs semper actu bona cogitarent; sed sat est quod possint, ut revera possunt, ab actibus illicitis & animum nimis, sed venialiter occupantibus abstinere. Maximè quia piarum cogitationum subtractio voluntaria est, saltem in sua causa, amore nimirum sui, & creaturarum, unde ipsa inconsiderationis imprudentia, & peccatum & pœna peccati est, spargente Deo pœnales cæcitates super illicitas cupiditates. Ve è ergo, catholicéque decreverunt Summi Pontifi-

ces juſtos ſecundùm præſentes, quas habent vires, poſſe divina implere mandata; quia & gratiam, & virtutes infuſas, & crebras habent inſpirationes, & pro modo habitualis gratiæ & ſtatu modò majoribus, modò minoribus gratiis actualibus permoventur, amplioribuſque permoverentur, niſi voluntariâ cæcitate ſæpe nimis clauderent oculos cordis. Sed quod actu infundantur omnibus, & ſingulis, & ſemper piarum cogitationum continentes motus, non ſolùm non definiverunt, ſed nec cogitare, vel imaginari ſapientiſſimi Præſules potuerunt.

Quod verò dicunt nonnulli, voluiſſe Romanos illos Antiſtites Deum juſtis ſemper actu immittere bonas cogitationes, ut auxilium ſufficiens ſemper habere dicamur, ſed cogitationes illas animum fugere, mentemque latêre; qui, inquam, hæc dicunt, Summos Pontifices & revera inhonorant, & ſententiam ſuam magis infirmant, falſam doctrinam falſiori ratione cumulantes. Ubinam credo Pontificium aliquod diploma legerunt, ubi affirmetur dari in nobis cogitationes nobis ignotas, ut per eas auxilium ſufficiens habere dicamur? Non poteſt cadere non dico in Pontifices, non dico in Innocentium X præ judicii acerrimi emunctione, vel Alexandrum VII. ob politiſſimi ingenii præſtantiam, à teſtibus oculatis (qui mihi Romæ narrarunt) commendatiſſimos; non dico in Theologos, ſed nec in homines, nec mulieres, nec infantes cadere inquam poteſt tale commentum. Ad irridendam & aſpernandam tam ingentem à ratione exerrationem ſufficit communis ſenſus; & ad eam refutandam ſufficiunt communiſſimæ Theologorum notiones;

Non ſponte homines tam abſurdi naſcuntur, ut credant pias cogitationes immitti, & non ſentiri, & quod abſurdius eſt, per eas ſufficientes vires præberi. Gratiam ſufficientem hoc modo defendere, prodere eſt, prævaricari eſt; & qui eam penitus negant, deſperatam meritò credent ejus cauſam, cui tam deſperatum adhibetur remedium.

Quas vires, amabò, dabit menti cogitatio, quæ utrum menti inſit, neſcio? Quomodo tentationis periculo opitulabitur non percepta inſpiratio? Ne mirere, inquies, quia eſt auxilium fluens. Sed quid prodeſt ipſum fluere, ſi ſui conſcientiam non influit, ſi torporem non excitat, ſi ſurdo canit, ſi à peccante non percipitur? Hoccine eſt ſufficientes ſuppeditare vires? Hoccine eſt voluntatem ad bonum agendum malumque vitandum ſatis inſtruere, ſatis firmare, ſatis munire? Deus! quales copiæ auxiliares, quæ ſunt pugnantibus inviſæ? Quale donum, quod eſt occultum? Quale ſubſidium, quod eſt ignotum? Qualis ſufficientia, quæ ipſa inanitate inanior eſt? Certè qui gratiam ſufficientem omnibus indiſcriminatim dari pernegant, parum tacitas illas cogitationes, & minimè conſpicuas, ut nihil ſuæ ſententiæ incommodas; parùm, inquam, vel nihil curant: non enim illi chimæricas occultaſque cogitationes impugnant.

Sed durum eſt, inquies, juſtos gratiâ ſufficiente privare. Fateor: ſed quo, quæſo, privantur, ſi carent cogitatione, quam menti ſuæ ineſſe neſciunt? Non poſſunt certè ob illa præſidia ſibi erepta queritari, quæ etiam dum adſunt nihil intellectum illuſtrant, nihil permo-

vent voluntatem. Ea sic habere, & iis carere perinde est, & ferè synonymum. Sed injustus erit Deus, addes, si dum præcipit, vires sufficientes non præbet. Esto ita sit (esto, inquam; nam quamcunque gratiam etiam sufficientem Deus non ex justitia, sed ex misericordia dat, aliàs non esset gratia.) Sed justiorne, quæso, erit Deus, si tale auxilium fluens, ut sufficienter possimus, det, quod nec intellectus videt, nec voluntas sentit? Si conqueri possint peccatores gratia sufficienti sibi debita carentes, nonne justiùs conquerentur, quod sibi debitam tam malè solvat Deus? Non indiget patrono & defensore Deus, qui justificatur in sermonibus suis, & vincit cùm judicatur; sed si ad tuendam justitiam Dei hæc adinvenerunt recentiores nonnulli, certò sciant se magis eam accusare quàm defendere. Sed Deus, replicabis, semper præsens est, semper stat ad ostium, semper monet & pulsat. In quo sensu id verum sit suprà monui, alibi ampliùs Deo juvante explicaturus. Sed quid inde lucri reportant Adversarii? Cogitatio de qua non cogitatur, auxilium fluens, sed non affulgens, motio transiens, & nihil permovens, quomodo monet, quomodo pulsat? Si hoc monere est, moneri quoque sufficienter dicetur dormiens, cui somno demerso, nec audienti imminens periculum denuntiatur.

Pro solutione aliarum minutiorum objectionum adverte, nonnullos recentiores punctum hujus difficultatis minimè attingere, dum nostram sententiam impugnant, quasi asserentem ignorantiam invincibilem juris naturalis non excusare à peccato: sed falluntur; omnem enim ignorantiam invincibilem inculpatam esse

credimus, ſed contendimus nullam dari juris naturalis invincibilem ignorantiam. Breviter tamen eorum argumenta proponam & refellam, quia nonnihil, & veluti ex obliquo noſtram videntur ſententiam impugnare.

Arguunt 1. Videtur hæc ſententia favere Luthero alicubi proferenti hoc ſpurciloquium: *Scholaſtici dicunt, invincibilem ignorantiam reddere excuſabiles: tanta cæcitas eſt in Papa ſcholis & Eccleſiis.* A quo non diſſentit Hieronymus Zanchius hæreticus, dicens: *Falluntur Scholaſtici, cùm talem ignorantiam, quam invincibilem vocant, ideo à peccato excuſant, quia invincibilis eſt.*

Secundò: Noſtra ſententia videtur eſſe Janſeniana, etenim Janſenius *lib.12. de ſtatu naturæ lapſæ*, ignorantiam invincibilem juris naturalis nunquam excuſare pronuntiat, benè tamen ignorantiam juris poſitivi.

Tertiò; Adverſari etiam videtur noſtra doctrina Auguſtino *epiſtola* 10. dicenti: *In illis qui non audierunt, neque potuerunt, pœna peccati eſt non credere, non autem peccatum.* Atqui ſimiliter in jure naturali aliqui ruſtici ſunt qui non audierunt, neque potuerunt aliquem conſulere de remotioribus juris naturæ conſectariis: Ergo in illis ignorantia non peccatum, ſed pœna peccati eſt.

Quartò: Nemo peccat in eo quod vitare non poteſt. Quod axioma, teſte Auguſtino, unanimi concentu decantant & in montibus Paſtores, & in theatris Poëtæ, & indocti in circulis, & docti in Bibliothecis, & Magiſtri in Scholis, & Antiſtites in ſacris locis, & in orbe terrarum genus humanum: Atqui ſtante ignorantia juris naturalis, vitare peccatum non eſt in poteſtate ho-

minis, cùm illud folùm in noftra cenfeatur poteftate, quod fit à voluntate cum plena advertentia rationis: Ergo ignorantia juris naturalis excufat à peccato.

Quintò: Lex virtutem obligandi non obtinet, nifi cum applicatur hominibus per promulgationem, ut docet D. Thomas 1. 2. *quæft. 90. artic. 4.* Sed promulgatio legis fit per dictamen rationis intimantis homini agenda vel omittenda; quod dictamen in laborantibus ignorantiâ juris naturalis deeft: Ergo lex naturæ non obligat ad fui obfervationem, dum adeft ignorantia juris naturalis.

Sextò: Illud excufat à peccato quod tollit rationem voluntarii, quod ufque adeò verum effe teftatur Auguftin. lib. de vera Relig. cap. 14. *Ut nulla Doctorum paucitas, nulla indoctorum turba diffentiat.* Sed ignorantia juris naturalis tollit involuntarium, cùm tollat cognitionem dirigentem, & voluntati facem præferentem: Ergo ignorantia juris naturalis excufat à peccato.

Demùm ex noftra fententia fequuntur multa abfurda. Primò, fi ignorantia juris naturalis nunquam excufat à peccato, quia nunquam excufatur quod Deus per legem æternam damnat, fequeretur peccare eum qui probabiliffimam fententiam eligit, cùm fæpe falfa fententia fit verâ probabilior, ut docet Ariftoteles 2. *Topic.* Secundò fequeretur, peccaffe Jacob, cùm acceffit ad Liam, cùm actum per fe illicitum perpetrarit, & legi æternæ repugnantem; & tamen ejus ignorantiam excufavit ipfe Dominus, dicens: *Et ego fcio quod fimplici corde feceris, & ideo cuftodivi te, ne peccares in me.* Tertiò fortunæ effet, & non voluntatis, quod homines peccarent, vel

non

non peccarent, prout opera sunt, vel non sunt æternæ legi consentanea. Quartò ex nostra sententia oritur perplexitas, & peccandi necessitas, quia qui ex ignorantia judicat malum bonum, tenetur illud efficere, ne repugnet conscientiæ; & efficiendo peccabit, quia à lege æterna recedet: unde quoquò se verterit, & faciendo quod in se est, peccabit. Unde nostra sententia videtur durissima.

Respondeo ex dictis hæc argumenta esse occupata, sed ad majorem prædictorum lucem singulis satisfaciemus. Ad primum dicendum, sæpe sæpius me asseruisse ignorantiam invincibilem excusare à peccato, sed nullam dari ignorantiam invincibilem juris naturalis. Accedit argumenta ex testimoniis hæreticorum petita nullius esse ponderis vel momenti, ut aliàs diximus, & tradit Augustinus epist. 50. *Ipsa pietas, veritas, charitas nos non permittit eorum hominum accipere testimonium, quos in Ecclesia non vidimus, cui Deus perhibet testimonium. Qui enim divina testimonia non sequuntur, pondus humani testimonii perdiderunt.*

Ad secundum dicendum, pueriliter & ignoranter nostræ sententiæ authorem fingi Jansenium, atque impertinenter tam antiquæ doctrinæ Jansenismi notam inuri, ut illi vulgi creetur invidia. Nam ut Vasques *in* 1.2. *disp* 122. *c*.1. & Paulus Comitolus *lib*.5.*resp. moral cap*.1. aiunt, omnes antiqui Theologi in ea fuerunt sententia, nunquam invincibilem, sed semper vincibilem esse juris naturalis ignorantiam. Fortè Jansenistæ fuerunt Alexander de Hales, Gratianus, Durandus, Alphonsus à Castro, Antisiodorensis, Albertus Magnus, Gabriël, Hu-

go Victorinus, Guillelmus Parisiensis, Adrianus, S. Bonaventura, & ipsemet D. Thomas? Fortè Jansenista fuit Gerson, quia *lib. de vita spirituali, lect. 14. coroll. 3.* scripsit: *Quidquid sit de ignorantia facti aut juris humani positivi, concors est sententia, nullam in his quæ legis divinæ sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Certè nisi præjudicatarum opinionum amor adversùs antiquæ doctrinæ studium invalescat, si ad illam, quæ Theologos decet, æquitatem nos reducamus, semotis odio, contentione, & litibus, quibus omne judicium exoculatur, fatebimur sententiam nostram ab omnibus Theologiæ luminibus longè ante Jansenium uno fuisse ore prædicatam. Et cùm tot habeam securitatis præstites ac fidejussores, libenter cum Augustino dixerim arguenti: *Vide cum quibus sit mihi causa communis, quam nullâ consideratione sobriâ pulsare calumniis, & expugnare conaris.*

Adde Jansenium concedere, posse dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, quæ nihilominus peccatum sit, quia per culpam primi parentis in hominum mentes invecta est, & est voluntaria voluntate capitis. At Ego contrà existimo, ignorantiam juris naturalis nunquam excusare, quia nunquam invincibilis est; invincibilemque esse primi peccati pœnam, sicut & inordinatos concupiscentiæ motus; sed minimè peccatum actuale, de cujus ratione est quod propria voluntate admittatur. Ita enim tradit Aug. lib. de duab. animal. cap. 11. *Nec peccatum, nec rectè factum imputari cuiquam justè potest, qui nihil fecerit propriâ voluntate.* Et D. Thom. in 2. dist. 30. quæst. 1. art. 2. *Oportet quod secundùm hoc quod aliquid rationem culpæ habet, secundùm*

hec ratio voluntarii in ipso reperiatur. Sicut autem est quoddam bonum quod respicit naturam, & quoddam quod respicit personam, ita etiam est quædam culpa naturæ, & quædam personæ. Unde ad culpam personæ requiritur voluntas personæ, sicut patet in culpa actuali, quæ per actum personæ committitur; ad culpam verò naturæ non requiritur, nisi voluntas in natura illa.

Quod si contendas Jansenium voluisse duntaxat ignorantiam juris naturalis eatenus invincibilem applicari, quia eam sine auxilio Dei superare non possumus, quo quidem auxilio nisi culpâ nostrâ caremus, imò quodam vero sensu nunquam caremus; hoc, inquam, si contendas, ad quæstionem facti devolveris, & Jansenium ad antiquorum sensum benigna interpretatione revocas. Verùm licèt parum curanda sit discordia verborum, si absque pugna sensûs varietur duntaxat verborum notio, melius tamen est sicut D. Thomæ & antiquiorum sensum, ita & verba retinere. Maximè quia fundamentum Jansenii ex eo repetitum, quod ignorantia ideo peccatum est, quia ex primigenia culpa proficiscitur, S. Thomæ adversum judicamus. Porrò in his facti quæstionibus non vacat immorari, quia ut verbis August. *epistol.* 50. utar: *Ecclesia Christi non litigiosis opinionibus fingitur, sed divinis attestationibus comprobatur. Neque enim, quod sine injuria innocentiæ illius dixerim, si peccavit Cæcilianus* (Jansenius) *ideo hæreditatem suam perdidit Christus. Facile est homini seu vera, seu falsa de altero homine credere; sed scelerata impudentia est, propter crimina hominis, quæ orbi terrarum non possis ostendere, communionem orbis terrarum velle damnare. Vtrum Cæcilianus à tra-*

ditoribus divinorum codicum fuerit ordinatus (utrum Jansenius à sententia antiquorum de ignorantia juris naturalis recesserit) *nescio, non vidi, ab inimicis ejus audivi. Non mihi de lege Dei, non de praeconio Prophetarum, non de sanctitate Psalmorum, non de Apostolo Christi, non de Christi eloquio recitatur.:::Caecilianus Ecclesiae Carthaginensis Episcopus* (Jansenius Iprensis Ecclesiae Episcopus, & in communione Ecclesiae Romanae mortuus) *humanis litibus accusatur; Ecclesia Christi in omnibus gentibus constituta divinis vocibus commendatur.* Uni Ecclesiae Romanae adhaereo, impertinentem Jansenismi suspicionem depulsu facilem, & jam depulsam floccifacio.

Adde rursum, iniquum esse, & planè tyrannicum, velle aliquem Authorem ob aliquot propositiones damnatum, in aliis omnibus reprobare, & illos damnatarum propositionum reos asserere, qui in aliis illaesis, intactisque dogmatibus cum eo consentiunt. Certè si juxta Patres licet veritates in libris Gentilium veluti in stercore gemmas latentes, tanquam ab injustis possessoribus extorquere; si Philosophicis disciplinis veluti ancillis vocatis ad arcem utitur semper D. Thomas, ipsumque Aristotelem fidei servire cogit; si teste August. lib. 3. quaestion. Evang. cap. 4. *Nulla falsa doctrina est qua non aliqua vera intermisceat;* si ipsis haereticis de suo schismate gloriantibus applicat idem Pater illud Davidicum; *Quoniam in multis erant mecum.* Cur non licebit cum Authore aliàs Catholico, gravi, & erudito, tametsi per incogitantiam in nonnullis sine pertinacia lapso, & Sedis Apostolicae devotissimo quidquam habere commune?

Cùm non ex hominibus fides, ſed ex fide homines judicandi ſint. Aliàs ſuſpecta foret fides Trinitatis, quia eam Calvinus tutatur; ſuſpecta realis Chriſti in Euchariſtia præſentia, quia illam Lutherus non eſt inficiatus.

Ad tertium dicendum, quemcunque etiam ruſticum poſſe legem naturalem cordi impreſſam audire dum monet, conſulere cùm dubitandi ratio adeſt, & à voluntariis peccatorum obicibus ſibi temperare: unde nullâ juris naturalis ignorantiâ unquam poteſt niſi in amentia excuſari. Porrò nota, locum illum ex Auguſtino relatum apud Auguſtinum non inveniri: (unde doleo celebrem Thomiſtam hoc teſtimonio ex aliquo Probabiliſta bona fide exſcripto, agere contra Janſenium, adeo verum eſt optimos Authores à Caſuiſtis non raró decipi, nec poſſe iſtos ſine falſitatis periculo, & contage tractari.) Etenim totam epiſtolam decimam accuratiſſimè perlegi, & in ea ne verbum quidem facit de peccato ignorantiæ; ſed Hieronymum dehortatur à libris veteris Teſtamenti ex Hebræo vertendis, & ſimul hortatur ut Septuaginta verſionem mirè depravatam ſuæ reddat veritati. Quare crediderim locum illum ex epiſtola 105. depromptum, ſed vitiatum & truncatum; ſic enim habet Auguſtinus: *Ipſa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt; in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati.* Illam verò particulam, quæ ſola facit ad rem, *Non autem peccatum*, non habet Auguſtinus, ſed addit adverſarius in eo loco, ubi clariſſimè ignorantiam juris naturalis culpabilem affirmat Auguſtinus. Exponens enim illa verba, Joan. 15. *Si non veniſſem, & eis loquutus non fuiſſem, peccatum non*

haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo: fatetur Gentes excusari quidem à peccatis infidelitatis, sed non ab illis quæ contra jus naturale peccarunt, quantumvis obtendant se ob carentiam fidei & Evangelicæ prædicationis illa peccata non agnovisse. *Non utique*, inquit, *peccatum nullum haberent, qui pleni erant aliis magnis, multisque peccatis; sed hoc peccatum vult intelligi non eos habituros fuisse, si non venisset, quo cùm audissent eum, non crediderunt in eum.* Et post pauca: *Dei tamen judicium nec illis parcit qui non audierunt. Quicunque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt. Et quanvis se ipsi excusare videantur, non admittit hanc excusationem*, &c. ubi asserit, non damnari quidem infideles eo quòd non audierunt, sed superbiam eorum falsò excusatam se putare à peccatis in jus naturæ admissis, ex eo quod nihil audierint; quia ignorantia juris naturalis reatu originis pœna peccati est, & additamento propriæ voluntatis peccatum.

Ad quartum dico, homines peccata contra jus naturale utique posse vitare, cùm liberè in illa labantur; posse etiam ignorantiam superare, ut suprà fusè ostendimus, nec opus est ea iterum cum fastidio, & cruce lectoris iterare. Unde etiam patet ad 5. lex enim naturalis in corde scripta satis seipsam promulgat, nisi oculos cordis voluntariè clausos invenerit. Patet similiter ad sextum, fusè enim demonstravimus, peccata ignorantiâ juris naturalis patrata esse voluntaria directè voluntate facti, & indirectè voluntate peccati. Certè si hæc argumenta quicquam efficerent, probarent etiam omnia quæ ignorantia vincibili fiunt, peccato eximi; nam

ignorantia vincibilis tollit plenam rationis advertentiam, tollit actualem dictaminis promulgationem, tollit cognitionem dirigentem, & voluntati facem præferentem. Quare fateantur adversarii necesse est; sæpe nos incidere in peccatum sine cognitione non prælucente, sed in sua causa voluntariè extincta; unde non mirum si opera tenebrarum edant, qui sponte abjiciunt arma lucis. Quàm præclarè, quàm doctrinæ nostræ consonè, & opportunè August. serm. 44. de divers. cap. 6. *Justitia præsto est justè viventi: secundùm ejus regulam videt quemadmodum justè vivat; & sicut justi benè vivendo eam vident, ita injusti malè vivendo eam non vident. Nam & ille justè vivit, cùm eam videt, ut secundùm eam actus suos dirigat; quia nisi secundùm justitiæ regulam direxerit actus suos, in errorem iniquitatis impingitur.*

Ad septimum ex variis inconvenientibus conglobatum dicendum, nihil absurdi ex nostra sententia ab omnibus antiquis Theologis unanimi consensu tradita sequi. Unde ad 1. Fateor opinionem legi æternæ adversam non esse nisi ex errore probabilissimam, unde & à peccato non excusare. Et quid mirum si opinio relativè ad judicium peccato corruptum sit sæpe probabilissima, cùm illi videatur etiam frequenter certa? Et tamen conscientia erronea legi naturali adversa, teste D. Thoma, nunquam excusat, quia error ille ex voluntariè offusa menti humanæ caligine nascitur. Laboranti etiam ignorantia vincibili sæpe opinio sua probabilissima videtur: Ergóne excusatur à peccato? Igitur frivolum est, & D. Thomæ contrarium prætensum primum absurdum. Aliàs & fornicationes Tur-

carum, & latrocinia Germanorum, quæ certè arbitrabantur innoxia, bona forent.

Frustra huc exempla congeram, quæ affatim referunt qui de gentium ritibus scripserunt; cùm certum sit, nullum esse tam immane facinus quod non fuerit toti alicui populo non solùm probabile, probabilius, probabilissimum, sed etiam certum, & legibus sancitum, & consensione populi firmatum, & religionis ritu consecratum; quibus præjudiciis omnis scrupulus & dubitatio ablegabantur. Et certè quid aliud volunt Patres dum aiunt, nihil esse deterius corde duro, & malâ conscientiâ simul & tranquillâ; quæ mala sine repugnantia, sine pudore, sine dubitatione operatur, quia bona esse deplorandis tenebris, sed peccatorum frequentiâ accersitis arbitratur. Hinc Bernardus *lib. de conscientia ad Religios. Ord. Cisterc.* versùs medium: *Sequitur mala & tranquilla conscientia, quâ sicut nihil pejus, ita nihil est infelicius. Quaris quanam illa sit, quæ nec Deum timet, nec hominem reveretur; qua cùm venerit in profundum malorum, contemnit. De hujusmodi in Scriptura veritatis expressum est: Verberaverunt me, & non dolui; traxerunt, & non sensi. In brevi temporis spatio non solùm non sentit, sed & placet, & dulce fit quod amarum erat, & asperum vertitur in suave. Ducitur deinde in consuetudinem, ut jam non modò placeat, sed & assiduè placeat, & se continere non possit. Ad extremum verò non potest avelli, quia consuetudo vertitur in naturam, & quod prius ad faciendum erat impossibile, jam impossibile est ad continendum. Sic enim descenditur, imò caditur à Ierusalem in Iericho. Sic itur in aversionem & duritiam cordis. Hic peccator fœtet, hic quatriduanus est. Hic lapis spelunca*

superpositus illes misericordes radios divini luminis non admittit. Hæc est mala conscientia, quæ per hujusmodi discrimina, imò præcipitia ruit, & corruit, & irruit super seipsum. Quomodo tranquilla? Cùm mundi hujus prosperitas alludit, & illudit: cùm laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur; cùm peccantium favor, & peccare nolentium pavor, nolens & dolens arridet ei: cùm non est qui arguat, sed & qui arguere peccatorem audeat ex omnibus qui in circuitu ejus sunt. Nihil æquè exasperat illius tremendi judicis majestatem, quàm peccare, & securè peccare, & de vitiis quasi de virtutibus gloriari. Non miserearis Domine, ait justus, omnibus qui operantur iniquitatem. Hæc est iniquitas, cujus non miseretur Deus, cùm homo defendit quod Deus odit, & peccatum justitiam asserit.... Resistere ex æquo est. Ille autem ex æquo Deo resistere proponit, qui quod Deus adstruit, destruit quantum in ipso est, dicens malum bonum, & bonum malum; amarum dulce, & dulce amarum; lucem tenebras, & tenebras lucem. Hanc verò tranquillitatem nutrit impunitas, securitatis & negligentiæ mater, noverca virtutum, religionis virus, tinea sanctitatis.

Secundum etiam nihilo magis valet, quia ab ignorantia juris ad ignorantiam facti nulla est consequentia, & discriminis rationes, hîc minimè iterandas superiùs adduximus. Tertium & quartum absurdum suprà ex Angelico Doctore illa sibi sæpiùs proponente & conterente refutavimus. Præclara ejus verba *ex lect. 1 ad Galatas*, adduximus paulò superiùs *pagina* 560. & *ex art.* 6. testimonium elegantissimum & argumentosum *pag.* 557. retulimus.

Quod denique additur, nostram sententiam

duriſſimam apparere Probabiliſtis, fateor; divinæ legis amantibus, nego. Quomodo enim durum creaturæ rationali eſſe vel cenſeri poteſt, ad inſitam legis naturalis normam, quâ homines ſumus, & Dei imagines, mores componere ſuos? Nonne eſt omni rationis lumini renuntiare, fingere in illo præcepto laborem, quod Deus in hominum animis penitiùs infixit, quodve obſervandum eſſe natura clamat, ratio inſonat, & invitat.? Non ergo præcepti duritiem, ſed obdurati cordis ſe voluntariè occæcantis malitiam accuſemus. Nec mitemur Pelagianos ſimiliter apud Hieronymum *lib.* 1. *adversùs ipſos*, murmurantes: *Rogo quæ eſt iſta juſtitia, ut in peccato tenear erroris, cujus reatum non habet conſcientia? Neſcio me peccaſſe, & ejus rei quam neſcio, pœnas luo? Et quid plus faciam, ſi ſponte peccavero?* Notat etiam Auguſtinus *epiſt.* 105. hujuſmodi querelas ex ſuperbia proficiſci: *Humana ſuperbia*, inquit, *tanquam præſumens de viribus liberi arbitrii excuſatam ſe putat, quando ignorantia, non voluntatis eſt quod peccat.*

Reflexio.

Multi quærunt ſcientiam, pauci conſcientiam. Conſcientia tamen quàm ſcientia citiùs apprehenditur, & utiliùs retinetur, inquit Bernardus *lib. de conſcient.* In omnibus ergo agendis naturale illud tribunal conſule, bonam intelligo conſcientiam, qua nihil in hac vita ſecurius, nihil jucundius poſſidetur. Aſſiduè internas domeſtici cordis paginas intellige, ſeu intus lege: confer illas cum libro vitæ, ne fortè in ultima diſcuſſione abjiciaris, ſi ex æterno libro internum

non emendaveris. Unicuique liber est sua conscientia, ad quem emendandum omnes sacri libri inventi sunt: ergo scriptis digito Dei voluminibus conscientiæ, si qui sunt, corrige errores, ut recta sit conscientia tua. *Porrò bona est conscientia*, ait præfatus Bernardus, *quæ habet in corde puritatem, in ore veritatem, in actione rectitudinem. Munda est, cùm nec de præterito justè accusatur, nec de præsenti injustè delectatur. Pura est, cui nec Deus peccata sua imputat, quia non fecit; nec aliena, quia non approbavit; nec negligentiam, quia non tacuit; nec superbiam, quia in unitate permansit. Secura est, quando accusationem non patitur, vel pro torpore boni, vel pro præsumptione mali. Recta est, cui peccatum suum displicet, nec aliena peccata dissimulat; & cùm corripit, non insultat. Talis est bona conscientia.*

Hanc semper lege, semper habe præ oculis; quia omnium supergreditur sententias, qui à sua conscientia suâ sententiâ condemnatur. Quem alter judicat, potest excusationem prætexere, sed reus sine excusatione erit, qui conscientiæ bonæ judicio condemnabitur. Has conscientiæ loquentis voces, quæ nesciunt tenere silentium, semper audires, nisi pravitatis obicem ejus luminibus poneres. Est conscientia cordis scientia; quid mirum si interdum eam non sentis, & contra conscientiam agis, qui cor concupiscentiâ perversum habes? Quid mirum, si oculis ægris odiosa & invisa lux est, quæ puris est amabilis? Ergo preces pro veritatis impetrandæ cognitione fusæ sint assiduæ; quia si tales sint, quales esse convenit, non illorum modò notitiam obtinebimus, quorum nobis inesse ignorantiam conscii sumus, sed eorum

etiam quæ nescientes ignoramus. Ergo justos imitare, qui ut ait Augustinus lib.22. de Civit. cap. 23. *Vigiliis continuis excubant, ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebræ alicujus erroris offundant, ne quod bonum est, malum; quod malum est, bonum esse credatur.* Ergo continuis lamentis vaca, ne in ipsis bonis operibus occulto aliquo errore displiceas; & ad hoc valebunt preces, vigiliæ, & lamenta, ut dimittantur tibi peccata ignorantiæ, non quidem quandiu esse peccata culpâ tuâ ignoraveris, nec eorum proinde affectum deposueris, sed ut lucem tibi Deus infundat, quâ intelligas illa esse peccata, & postquam intellexeris, toto corde detesteris; ut aperiat Deus quod latebat, & suave fiat quod antea non delectabat.

Sed potissimùm mentis castimoniæ, cordis munditiei, affectus puritati operam da, quia si te iniquitas non oneret, si non fascinet delectatio, si non inclinet voluptas, si non gravet cupiditas, si non deprimat amor mundi, si non trahat superbia vitæ, inter multiplices humanæ vitæ tenebras, inter innumerabiles negotiorum molestias nulla supererit ne in obscurissimis quidem Decalogi consectariis ignorantia; sed te, Deumque cognosces; te audies, & Deum sedulò orabis, ut à voluntariis erroribus semper defendat. Divinam enim lucem, & naturalis legis claritatem sæpè non videmus, non ex absentia lucis quâ circumfundimur, sed defectu voluptatis, quam in creaturis liberè, sed tenacissimè defigimus. *Non ideo cogitent stulta corda,* inquit August. tract. 1. in Joan. *quasi absentem esse lucem, quia eam videre non possunt; ipsi enim propter peccata tenebræ sunt; quomodo positus in*

Sole cæcus, præsens est illi Sol, sed ipse Soli est absens. Hæc si præstes, bonæ conscientiæ motus & discernes facilè, & faciliùs exequêris, quia nihil à te durûm exigit, asperum nihil rationali creaturæ imponit; quia hoc solùm petit, ut sicut villam, ita & colas animam tuam. Præclarè Cæsarius Arelatensis homil. 20. *Clamat tibi in conscientia tua æterna justitia: Quomodo gubernas agrum tuum, guberna & cor tuum. Quomodo colis villam tuam, cole & animam tuam. Quomodo superfluos palmites tollis de vite tua, sic malos affectus tolle de anima tua. Præcidis de vite tua quod malum est, incide de anima tua quod iniquum est. Quomodo in vite tua totas superfluos palmites amputas, & duos aut tres qui sunt legitimi, derelinquis: sic & in anima tua omnia desideria, quæ res alienas malè respiciunt, & pessimè concupiscunt, Spiritus sancti gladio, & crucis falce debes incidere; & hoc tantùm, unde justitia vel misericordia cernitur, reservare.*

SPECVLATIO II.

Probabilismum, seu sententiam revera falsam & æternæ legi adversam, non esse tutam agendi regulam, præsertim in concursu probabilioris, omni genere authoritatum suadetur.

QUidam recentiores omnibus traditionis & antiquitatis pro tuenda vaga probabilitate præsidiis destituti, videntes nullum in Scriptura aut Patribus verbum extare, quo vel minimùm larga hæc opinandi licentia insinuetur, illud effugium excogitarunt, quod si vim justæ defensionis habeat, nulla erit unquàm novitas, quæ justè possit accusari. Nihil mirum, inquiunt, probabilitatem tacuisse Patres, quòd eam tanquam certissimam supponerent. Sed hæc exceptio si recipiatur, in tuto ponimus quidquid humana ratio semper luxurians, semper novorum pruritu laborans voluerit invenire. Id sanè mirum, recentiores illos contendere, juris naturalis posse contingere & de facto dari ignorantiam; & tamen (quod sanè ridiculum est) nullam unquam contigisse ignorantiam suæ probabilitatis, quam dicunt ejusdem esse cum orbe originis & perennitatis. Experiamur an probabilitatis assertio non solùm sit silentio prætermissa, quod non diffitentur adversarii, sed etiam significantissimis antiquitatis oraculis prædamnata.

Probatur 1. authoritate sacræ Scripturæ, quæ *Deuteron.* 26. præcipit ut impleamus mandata *ex toto corde, & ex tota anima*. Qua autem veri specie dici ille potest Deum ex toto corde diligere, qui illud eligit quo probabiliùs existimat Deum offensum iri? Illéne amicum non dico toto, sed sincero corde diligeret, qui ea admitteret; quibus probabiliùs intelligeret amicitiæ necessitudinem dissolvendam? Præcipit etiam Spiritus Sanctus Eccles. 37. ut *ante omnia opera verbum verax præcedat te, omne n actum consilium stabile*. Non est autem verbum verax quod reipsa æternæ legi & immutabili veritati adversum est, & tale esse probabiliùs judicatur. Nec consilium stabile censeri potest instabilis & nutans minoris probabilitatis fucus, securitati majorique probabilitati scienter prælatus. Præcipit Sapiens *Proverb.* 6. fugere periculum, quia *qui amat periculum peribit in illo*. Ille autem procul dubio periculum amat, periculoque se committit, qui ei adhæret parti, cui salutis periculum inesse probabiliùs videt. Præcipit Veritas, Matt. 7. *Intrate per angustam portam, quia lata porta & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem. Quàm angusta porta & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam!* At quomodo intrat per angustam portam, qui intuitu utilis & commodi laxiorem opinionem æternæ legi adversam aliquo tantùm minoris probabilitatis colore oblitam, spretâ tutiore, & probabiliore, pro lege ac commodo stante consultò eligit? Certè vaga probabilismi licentia lata porta est & spatiosa, omnibus morum corruptelis longè lateque patens, quotidianisque Probabilistarum inventis magis magisque dilatata.

Ea omnes asperitates ita molliuntur, ut fatentibus suis authoribus, dejecto quovis terriculo, pietas vitiis facilior, voluptateque suavior effecta sit; ut difficilius multò sit simpliciter vivere, quàm ex pietate vivere; ut gratissimâ rerum in melius commutatione, feliciter pleraque quæ illicita vulgò putabantur, innoxia probentur & licita; ut mirabilibus ejus artificiis, salubribusque versutiis alacriùs nunc purgentur crimina quàm committantur, plurimique vix citiùs maculas contrahant, quàm eluant; ut denique in omnibus Christi vel Ecclesiæ mandatis nihil duri, acerbi nihil relictum sit, sed omnis fuerit asperitas acerbitasque detracta, atque omnibus ad vitam commodiùs agendam lenociniis inventis, omnes viæ Christi salebræ complanatæ, omnes ex illa spinæ evulsæ, omnes omnibus ferè criminibus fuerint veniæ datæ.

Denique præcipit Apostolus veritatis, Thessalon. 5. *Omnia probate, quod bonum est tenete, ab omni specie mali abstinete vos.* Omnia quidem probant recentiores, dum omnia probabilia esse effutiunt: sed absit ut in sensu Apostoli omnia probent, id est omnia discutiant, omnia examinent, ut exponunt Patres, ut quod bonum est, id est æternæ legi consonum, teneant, ab omnique mali specie abstineant, quod utique non faciunt, qui ea insequuntur quibus turpis inesse speciem probabiliùs arbitrantur.

Confirmatur cum Julio Mercoro ex variis Scripturarum factis & exemplis, in quibus criminis damnantur opera, quibus reverà non defuissent verisimiliores probabilitatum fuci, illis quibus moderni laxitates suas præcolorant: Damnatur in primis Protoparentum ligni vetiti-

comestio, & ita damnatur ut in omnes posteros transierit tantæ damnationis maledictum; & tamen Protoparentes ex probabilitatum *antiquissima, & universalissima*, sic à Caramuële vocatur, officina excusationes eruere poterant & securitatem. Poterant enim sibi facilè persuadere legem Dei mortem minitantis esse pœnalem, ob quam culpa solùm civilis, vel ad summum venialis prævaricantibus contingit. Poterant sapientissimi illi Casuistæ prætexere ob materiæ parvitatem se in peccatum mortale lapsuros nunquam, nec pœnam à jure communi adeo exorbitantem, & ad personas saltem non nominatas minimè extendendam promerituros; & tamen has probabilitatis cœlo & chao antiquioris, mundoque, si Superis placet, coævæ exceptiones non produxerunt primi genitores, quas utique non ignorasset tanta ipsis cœlitus infusa sapientia, nec omisisset tanta necessitas, si eas sibi prodesse credidisset.

Similiter 1. *Regum* 15. nomine Dei præcepit Samuel Saüli: *Nunc ergo vade, & percute Amalech, & demolire universa ejus: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice à viro usque ad mulierem, & parvulum atque lactentem, bovem & ovem, camelum & asinum.* Præceptum autem illud benignè & probabiliter interpretatus est Saül, arbitrans servandum Agag incolumen ad magnificentiam triumphi, retinenda quoque pecora in gratiarum actionem immolanda. Unde Saül increpatus à Samuele quòd non obtemperasset voci Domini, respondit: *Tulit de præda populus oves & boves, primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.* Nonne justa, vel probabilis

videbatur hæc exceptio? Nonne pia aderat gloriæ Dei intentio, quâ recentiores opera quævis etiam intrinsecè mala purgant? Nonne aliquis tenuis probabilitatis gradus illi Saülis defensioni inerat, longéque major quàm infit illis terrenis proprii commodi & delectabilis intentionibus, ob quas simoniis, usuris, vindictis veniam dant plures Casuistæ *lib.6. differt.1. cap.2. specul.3.* relati & refutati? Et tamen Deus qui non juxta probabilitatis regulam lesbyam, sed legis impositum rigorem judicat, Saülis operis colores despexit, intentionis prætensam pietatem aspernatus est, dicens: *Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia, quàm victima; & auscultare magis quàm offerre adipem arietis: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis Rex.*

Mitto alia plura quæ facilè probabilismus à peccato purgaret, quæ tamen æquissimus judex Deus gravissimis pœnis in Scripturis enarratis ultus est. Excusaret procul dubio Probabilistarum laxitas uxoris Loth levitatem oculos in civitatem igne conflagrantem retorquentis. Excusaret Davidis populi ex vana gloria recensionem, tot hominum strage & gravioribus morte pœnis punitam. Excusaret utique Ozæ pietatem probabilem, Arcam è curru præcipitem retinentem, quia eam rebatur casuram, nisi præsto fuisset. Excusaret etiam, ac levissimâ injunctâ pœnitentiâ absolveret Ananiam cum Sapphira uxore sua, quos ob mendacium probabiliter leve Princeps Apostolorum contrivit spiritu

oris sui, *Act.* 5. Ergo vaga probabilitas ad excusandas excusationes in peccatis nata sacræ Scripturæ factis non est consentanea.

Probatur 2. ex Patribus, quorum in hac parte silentium sufficeret, & esset omni tuba vocalius ad exsufflandam probabilismi novitatem. Cùm enim tot, & tanta sint probabilitatis compendia, ut hac doctrinâ, si vera esset, nulla sit vel ad dubia resolvenda commodior, vel ad evellendos scrupulos aptior, vel ad complanandum salutis iter expeditior; creditu difficile esset, eos ejus regulæ adeo vitæ negotiis & morum dubiis necessariæ nunquam meminisse. Quis non ægrè ferat, cui non suspectum erit & periculosum, novam vitæ moralis regulam, quæ per omnia quàm latè patent humanæ vitæ officia procenditur, invehi, quâ cuique permissum sit opinionem minùs probabilem, commodo affectibusque contra legem & honestum indulgentem sequi, & eam à Patribus vel omninò prætermissam, vel æterno silentio sepultam fuisse? Atqui recentiores fatentur probabilitatis regulam fuisse Patribus ignoratam, qui propterea in citandis recentioribus copiosissimi, parcissimi sunt & muti in antiquis referendis; qui propterea gratulantur Ecclesiæ, quòd exuberet recentiorum turbâ benignas opiniones introducentium, fiantque in dies opiniones probabiles, quæ antea non erant; proindeque jam non peccent homines, qui antea peccabant; qui propterea etiam in mutuas crebrò laudes excurrunt, seseque mutuò scabunt, ut suis inventis reciprocas concilient modernorum laudes, & authoritatem extrinsecam emendicent. Ergo ipsismet Probabilistis authoribus, probabilismus ab authoritate

Patrum desertus est, quòd ad probabilismi abundantissimam eversionem apud æquos æstimatores satis superque sufficeret. Sed absit ut in re tam necessaria tacuerint Patres, qui vagam opinandi licentiam non semel exertissimè reprobaverunt.

In primis Patres omnes relati speculatione præcedenti peccata ex ignorantia juris naturalis patrata non excusant, sed accusant, etiam quando quis benè fieri putat quod malè fit, quia legi naturali & æternæ adversum semper malum est. Ergo juxta Patres ibi citatos totus ruit,& à fundamentis subruitur probabilismus, qui omnes opiniones probabilitatis colore indutas, tametsi falsas & tales probabiliùs existimatas securitate donat. Si juxta Patres ignorantia velans malitiam non excusat per se mala, præsertim si aliqua sit, ut sæpe contingit, conscientiæ vellicatio; quid dixissent, vel quid non dixissent Patres, quidve statuissent de operibus adversùs jus naturale conscientiâ probabiliore reclamante admissis? Scio quidem modernos opiniones quascumque probabiles ignorantiæ invincibilis fuco colorare, & nefanda inde opera honestare. Esto, hoc illis demus, quod tamen in veritate negandum est; tamen hoc illis ex indulgentia permisso, qua verisimilitudine ignorantiam invincibilem possunt prætexere in conflictu opinionum inter se pugnantium, cùm id relinquat operans non quod ignorat, sed quod probabiliùs censet esse faciendum; id faciat non quod licet, sed quod probabiliùs censet non licere? Ergo ex opinionum varietate non in ignorantiam incidit, sed in formidinem, qua stante si minùs probabilia eligit, utique peccat; quia ut

ut veridicè Auguſtinus *epiſt.* 154. ſcripſit: *Si quis bonum putaverit eſſe quod malum eſt, hoc putando utique peccat. Ea ſunt omnia peccata ignorantiæ, quando quiſque benè fieri putat quod malè fit.*

Sed clariores Magni Auguſtini definitiones audiamus. Non potuit S. Doctor clariùs mentem ſuam aperire, quàm *lib.* 3. *contra Academ. cap.* 16. ubi Academicorum commune axioma, quod ipſiſſima eſt Probabiliſtarum doctrina, refert: *Cùm agit*, inquiebant, *quiſque quod ei probabile videtur, non peccat, nec errat.* Ex qua maxima ſemel probata omnia probari & honeſtari crimina, infert Auguſtinus: *Taceo*, inquit, *de homicidiis, parricidiis, ſacrilegiis, omnibuſque omninò quæ fieri aut cogitari poſſunt, flagitiis aut facinoribus, quæ paucis verbis, & quod eſt gravius, apud ſapientiſſimos judices defenduntur. Quomodo enim non facerent quod probabile viſum eſt? Qui autem non putant iſta probabiliter perſuaderi poſſe, legant orationem Catilinæ, quâ patriæ parricidium, quo uno continentur omnia ſcelera, perſuaſit. Illud eſt capitale, illud formidoloſum, illud optimo cuique metuendum, quod nefas omne, ſi hæc ratio probabilis erit, cùm probabile cuiquam viſum ſit eſſe faciendum, non ſolùm ſine ſcelere, ſed etiam ſine erroris vituperatione committatur.* Ergo conceptis verbis probabilitatem debellavit Auguſtinus, & ex illa omnia nefaria dogmata certiſſimis, & neceſſariis conſequutionibus ſponte derivari ita perſpicuè demonſtravit, ut omnia probabilitatis monſtra hac ætate nata prævidiſſe, & prænuntiaſſe videatur. Unde fit, Probabiliſmum in diverſo ſenſu eſſe antiquum & novum: antiquum, utpote in Academia partum: novum,

quia jampridem extinctum novi recentesque Probabilistæ suscitarunt.

Eundem probabilismum rejecit & exarmavit idem Augustin. *lib. 1. de Bapt. cont. Donatist. cap. 3. & 5.* ubi proponens quomodo se gerere debeat Donatista, qui fatetur quidem rectè suscipi Baptismum in Ecclesia Catholica, sed dubitat an rectè apud Donatistas suscipiatur, respondet S. Pater, *eum graviter peccare vel eo solo quod certis incerta præponeret. Accipere itaque in parte Donati, si incertum est esse peccatum, quis dubitet certum esse peccatum, non ibi potiùs accipere, ubi certum est non esse peccatum.* Vides ex Aug. illum sine dubio & certissimè peccare, qui certis incerta præponit, unde à Doctoribus celebratur illud consilium ex Augustini verbis concinnatum: *In his quæ salutis sunt, tene certum, dimitte incertum.* Sed qui opinionem falsam, & legi æternæ adversam, & talem probabiliùs exstimatam, relictâ probabiliore & tutiore sectatur, certis incerta præponit; nam opinio minùs probabilis incerta est, ut patet hoc ipso quod est opinio, & minùs probabilis, præferturque tutiori & probabiliori, quam sequi, certum est nullum esse peccatum: Ergo opinio probabilis, quæ reverà f lsa est, quæve probabiliori præfertur, in peccatum operantem, ex August. præcipitem agit.

Plura aliorum Patrum huc congerere in promptu esset, sed postquam Augustinus tam luculenter loquutus est, ab aliis referendis supersedere brevitas me mea compellit. Mitto illud Chrysost. hom. 44. in Matth. *Si vestimentum empturus unum gyras negotiatorem, & alterum; & ubi meliores vestes inveneris, & p etio viliori, ab illo comparas: an non oportet populum circuire om-*

nes Doctores, & inquirere ubi sincerè veritas Christi venundatur, & ubi corrupta, & veriorem eligere plus quàm vestimentum? At juxta probabilistarum leges potior habenda est vestimenti ratio, quàm veritatis, quam respuere etiam in sententia probabiliore affulgentem, licere sine verecundia docent. Certè non boni mercatores sunt, nec æqui rerum æstimatores, illisque procul dubio filii hujus sæculi prudentiores in generatione sua sunt, qui & vestes quæ apparent commodiores, & cibos qui creduntur salubriores, & vias quas existimant tutiores, omni quâ possunt solicitudine quærunt: at nostris Probabilistis anima non est plus quàm esca, nec timent animæ legem dare, quam corpori suo præscribere nollent.

Mitto SS. Patres semper in rebus agendis, ubi non erat ipsis explorata veritas, tantum timoris præ se tulisse, ne fortè quod eis rectum videbatur, iniquum à Deo judicaretur & pravum Hinc Magnus Gregorius tam seriò timendum monet, ne vitia incautis animis virtutum specie illabantur. *Vnde Sancti viri*, inquit 5. Moral. cap. 6. *cùm mala superant, sua etiam benè gesta formidant, ne cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur, ne pestifera tabes putredinis sub boni specie lateat coloris.* Unde infert, quod Sancti *de incertitudine operum trepidi, quò gradiuntur ignorant.* Et cap. 7. *Iusti in ipsis bonis operibus positi trepidant, ac ne in eisdem occulto aliquo errore displiceant, continuis lamentis vacant.* Hinc August. liquidam veritatem non cernens, sic mentis cordisque opera sua verentis solicitudinem aperiebat epist. 250. *Quis vindicandi modus non solùm pro qualitate, vel quantitate culparum, ve-*

rùm etiam pro quibufdam viribus animorum, quàm profundum & latebrofum eft? Ego in his quotidie peccare me fateor, & ignorare quando, quove modo cuftodiam id quod fcriptum eft: Peccantes coram omnibus argue, ut cæteri timorem habeant. Quis in his omnibus timor v mi Pauline fancte homo Dei, quis tremor, quæ tenebræ? Nonne putamus de his effe dictum: Timor & tremor venerunt fuper me, & contexerunt mè tenebræ? Hunc autem timorem tam juftum, tam caftum funditus Probabiliftæ tollunt tanquam inanem, cùm actus per fe illicitos boni coloris fpecie, & falfa verifimilitudine honeftari fingulis penè verfibus inculcent, negentque in eo quemquam meritò culpari, quòd duce opinione probabili, & rejecta probabiliori & tutiori operatus fuerit. Ergo vanis fefe fcrupulis, anxiifque fuperftitionibus exedebant Patres ob totius moralis difciplinæ cardinem ignoratum: Ergo infelicitati eorum condolendum eft præclaris Guigonis Chartufiani Ordinis Generalis verbis: *O Apoftolorum tempora infelicifsima! ò viros illos ignorantiæ tenebris involutos, & omni miferatione dignifsimos, qui ut ad vitam pertingerent, propter verba labiorum Dei tam duras vias cuftodiebant, & hæc noftra compendia nefciebant!*

Mitto Patres tantoperè curâ animarum, officioque Paftoris, & Rectoris fe idcirco indignos credidiffe, tam periculofum regimen confcientiarum prædicaffe, tamque accuratè fideles monuiffe ne fe remiffis diffolutifque directoribus inftruendos traderent, ne fi cæcus cæco ducatum præftet, ambo in foveam cadant, ne fi fal evanuerit, non fit in quo falietur, & tota vita cœlefti fale deftituta corrumpatur. Quia nimirum à cæco ducitur, qui ejus fequitur opinionem,

nionem, quæ æternæ & incommutabili veritati contraria est, cùm veritatis lumen non cernat, sed fatuum & volaticum ignem falsitatem exhibentem & in foveam trahentem. Hinc S. Franciscus Salesius conscientiæ moderatorem non solùm è mille unum, uti volebat Magister Avila, sed è decem millibus unum post varias orationes seligendum docet. Hinc Patres Spiritales inculcant, continentibus apud Deum precibus agendum esse, ut & nostras, & rectorum nostrorum tenebras illuminet, quia nusquam certa securitas, nisi in veritate invenitur: nusquam, & nunquam licet, quod semper & ubique non licet. Hinc S. Basilius *de abdicat. rer.* ait: *Contendit adversarius noster, ut nobis persuadeat, ut alicui nos credamus, propter vitia simulata quadam lenitatis specie commendanti, ut hoc modo innumeris nos pravis libidinibus irretiat. Si ergo cum corpore tuo mitiùs agere volens, magistrum tibi quæsieris tecum se ad vitia tua demittentem, vel ut veriùs dicam, tecum unà in eandem perniciem corruentem, frustra mundanis rebus nuncium remisisti, qui cæcum tibi ducem asciveris, cujus ductum sequuto in foveam tibi sit procidendum.*

At vero juxta modernos Probabilistas, sicut quælibet opinio probabilis tuta est agendorum regula: ita quilibet de plebe doctus, quilibet Sacerdos, post semel aut iterum perlectum Bertinum Bertauldum, post exploratum compendium Dianæ, vel Bonacinæ, idoneus habetur regendis animabus dux; cùm tamen res admodum periculosa, lubrica, ingentis cautionis, & divinæ prudentiæ, ac divinorum experientiæ sit de conscientiæ latebris, de gravitate criminum, de

culparum distinctione, de pœnitentiæ injungendæ modo definire. Vidi non sine acerbissimo doloris sensu in quibusdam communitatibus austeritatem non mediocrem profitentibus, excipiendarum confessionum curam infirmissimis ingeniis committi, quibus perpensa divinarum rerum cognitio nulla, nulla librata judicii maturitas, sed temeraria de rebus ignotissimis & minimè meditatis disserendi fiducia. Vidi & dolui illis sanandarum animarum provinciam misserrimè demandari, quibus vix claves januæ domus credere voluissent. O perversam rerum æstimationem! O puniendam augustissimarum rerum profanationem! Illis videmus artem artium imponi, quibus nunquam notum fuit non modò quid esset Confessarius, sed omninò quid esset Christianus. Patres divini luminis abundantiâ præcellentes falsitatem timent similitudine veritatis indutam, formidant corruere, & secum alios in eandem foveam trahere; & nemo Probabilistarum non se ad animarum curam putat idoneum, probabilitate non minùs quàm Dei revelatione securum? Væ peccatoribus in hujusmodi duces incurrentibus! Sed terribilius væ Prælatis tam miseros duces tam damnabiliter præficientibus! Formidabat Augustinus in dandis morum consiliis, ne cespitaret; pronuntiabat inanem esse securitatem à se datam, si foret à divina lege dissentanea: & jam quilibet semidoctus probabilitatis umbone tectus nihil non arduum definit, & in favorem libertatis contra legem ascito aliquo extrinseco, vel intrinseco, ut loquuntur, veritatis colore impavidus, intrepidusque sententiam fert. Audiant, quæso, hujusmodi præsidentes Augusti-

num *homil.* 12. aliter de se sentientem, & dicentem: *Ecce dat tibi securitatem procurator. Quid tibi prodest si paterfamilias non acceptet? Procurator sum, servus sum. Vis dicam tibi: Vive quomodo vis, Dominus te non perdet, securitatem tibi procurator dedit? Nihil valet securitas procuratoris. Vtinam tibi Dominus securitatem daret, & ego te sollicitum facerem! Domini enim securitas valet, etiamsi nolim; mea verò nihil valet, si ille noluerit. Quæ est autem securitas, fratres, vel mea, vel vestra, nisi ut Domini jussa intentè, diligenterque audiamus, & promissa fideliter expectemus?* Ridebunt, scio, formidines nostras Probabilistæ; scrupuli, terroris panici, & superstitionis nimiæ nos damnabunt: sed pro eorum risu libenter post Sanctos lacrymas damus. Quærant, Lector, non me, sed Augustino doctiores; sed caveant ne inveniant præsumptores. Et si ridere pergant, meliùs cum eodem Augustino eorum risum committo fidelium gemitibus, quàm impugno sermonibus. Et *plus eis sine dubitatione præstamus, si ut corrigantur oremus, nec cum tantis ingeniis vel pereant, vel alios perdant.*

Mitto demùm Patres ad operis rectitudinem præter puræ intentionis charitatem desiderasse semper electionis veritatem, quarum altera absente, vitiosam esse operationem contestantur. Præclarus ea de re extat Bernardi locus *lib. de præcept. & dispensat. cap.* 14. ubi sic longiusculè, sed eximiè & nervosè probabilismi licentiam exinanit usque ad fundamentum in ea: *Vt interior oculus verè sit simplex, duo illi esse arbitror necessaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem. Nam si bonum quidem deligat, sed verum non eligat, habet quidem zelum Dei, sed non*

fecundùm fcientiam: & nefcio quemadmodum judicio veritatis vera effe poffit cum falfitate fimplicitas. Volens denique ad veram difcipulos inftruere fimplicitatem magiftra Veritas: Eftote, inquit, prudentes ficut ferpentes, & fimplices ficut columbæ. Præmifit ergo prudentiam, fine qua neminem fatis effe poffe fimplicem fciret. Quomodo denique verè fimplex erit oculus cum ignorantia veritatis? aut verò vera poteft dici fimplicitas, quam fimplex ignorat veritas? Scriptum eft enim, Ignorans ignorabitur. Patet ergo, laudabilem illam & à Domino laudatam fimplicitatem abfque his duobus non effe bonis, benevolentia, atque prudentia, ut oculus videlicet cordis non folùm pius, qui fallere nolit; fed & cautus fit, qui falli non poffit. Et quibufdam interjectis: *Sive itaque malum putes bonum quod fortè agis; five bonum, malum quod operaris, utrumque peccatum eft.*

Illo loco nihil planius, nihil evidentius. Manifeftum enim eft, illum qui opinionem, tametfi probabilem, fed revera æternæ veritati adverfantem eligit, fpretâ tutâ & derelictâ probabiliore; manifeftum eft, inquam, illum non habere in electione veritatem, cùm præponat illud quod verofimiliùs judicat effe falfum. Illéne habet in electione veritatem, qui ex falfitate dirigit actus fuos? Illéne viam veritatis eligit, in veritate ambulat, veritatem facit, adoratque Patrem in fpiritu & veritate, qui à via veritatis errare fe, & edere fe opera tenebrarum probabiliùs arbitratur? Certè ex regulis probabilifmi non folùm non habetur in electione veritas, fed prorfus extinguitur amor veritatis, inanifque efficitur inquifitio detegendæ falfitatis. Si probabilis opinio, etiam falfa, tuta fit, quid opus eft

veritati vestigandæ insudare? Cur necesse erit eam à Deo ardentibus votis postulare? Cur non potiùs veritatis fugiemus radios, & fulgores execrabimur, qui dum apparent, angustius sæpe demonstrant iter; dum verò latent, jucundè, nec minùs tutè per latiorem viam ambulamus? Ergo si tuta est probabilitas etiam falsa, inanis est veritas non adepta, perniciosa est veritas jam retecta. Certè benè falsa est illa doctrina, ex qua sequitur extinctio veritatis; nec est à Spiritu veritatis sententia, quæ tutam facit voluntariam repulsam veritatis.

Reflexio & apostrophe ad Probabilistas.

Desinat novitas lacessere vetustatem. Novis Probabiliistis quâ par est reverentiâ meos sensus aperiam, illosque ad amorem vetustatis hortabor, quia illud saltem ex probabilitatum studio sibi videntur comparasse, quod simili disputandi genere se consequutum Tullius gloriabatur, dum diceret: *Nos qui probabilia sequimur, refellere sine pertinacia, & refelli sine iracundia possumus.* Videte ergo quomodo non in solis dogmatum controversiis, sed & in vitæ Christianæ moribus componendis necesse est insudare propter tantos tam varii erroris anfractus, ut moralis disciplinæ linea secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur, quâ exurgentium novitatum fraudes deprehendere, laqueosque vitare, & in fide Romanæ Ecclesiæ sana sani, atque integri poterimus permanere. An nescitis quod in Ecclesia Catholica magnopere curandum est, ut id

teneamus quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt. Cur, quæſo, Patrum univerſitati, antiquitati, conſenſioni, modernorum ſufficitis partem, novitatem, diſſenſionem? Cur novellæ probabilitatis contagio non jam portiunculam tantùm, ſed totam pariter Eccleſiam commaculare conati eſtis? Cur non Patribus fideliter inhæretis, qui prorſus jam non poſſunt ab ulla novitatis fraude ſeduci? Cur non paucorum temeritati, vel inſcitiæ, univerſalis Eccleſiæ, Romanorumque Antiſtitum decreta prætuliſtis? Cur operam non dediſtis, ut collatas inter ſe Majorum conſuleretis, interrogaretiſque ſententias? Majorum, inquam, eorum qui diverſis licèt temporibus & locis, in unius tamen Eccleſiæ Catholicæ communione & fide permanentes, Magiſtri probabiles ideo extiterunt, quia vagam veſtram probabilitatem, antequam nata eſſet, verbis factiſque condemnaverunt.

Patribus & Sanctis omnibus ſolida & pura placuerunt: vos ſubtilibus & vanis delectamini. Patres ſanctè ſancta tractaverunt: vos diſtinctiuncularum metaphyſicarum vaniſſimis nugis ſanctitatem noſtræ Religionis inquinatis. Illi ad ſacram legis ſeveritatem divina inſtitutione formati & ſtudio comparati certis adhæreſcebant, & tuta quæque timebant: vos laxiſſimis opinionibus capti & gloriantes, à probabilibus formidinem, à dubiis periculum, à nefandis horrorem abſtuliſtis. Primi arctâ viâ & anguſtâ portâ, quæ ducit ad vitam, gradiuntur: vos latam aperientes portam, quæ ducit ad perditionem, diverticula quæritis, & qui vos ſequuntur, per prærupta ducitis. Sancti quotquot fuerunt Eccleſiæ Romanæ Canones ſpiritu Dei conditos

& firmatos, ac totius orbis reverentia consecratos probaverunt, & tenuerunt tanquam formas & regulas morum fixas, immobiles, immutabiles, & veluti cœlestia instituta ad formandam in temporum perpetuitate Christianorum vitam venerati sunt: vos divinas illas regulas tanquam Lacedæmoniorum, aut Atheniensium leges, vel septem Græciæ Sapientium oracula pridem abolita & extincta spectatis, & continuis vestris scriptiunculis vel eas deletis, vel dudum abrogatas prædicatis. Estne hoc de Ecclesia benè mereri, Ecclesiæ spiritum velle extinguere, & pro virili conari; spiritum, inquam, qui nullam temporum decursu pati labem, nullam Casuistarum prolubiis pati mutationem potest? Sancti quia viva Ecclesiæ membra erant, sic erant animo constituti, ut vero & intimo cordis affectu, sincera ferventis animi præparatione qualibet data occasione foras erumpente, & in exteriores actus sese fundente peroptarint tam necessarias sanciones ad amussim servari, vigentes teneri, conculcatas instaurari, collabentes muniri, collapsas restaurari, ad easque semper conniti omnes, omnes contendere Christianos: vos nullis cautionibus adhibitis leges promiscuè abrogatis, omnem antiquæ severitati aditum obsepitis, ut inde horrenda morum dogmata, & doctrinæ flagitia jam sine pudore derivetis, sine metu disciplinam enervetis, totum canonum rigorem exsuffletis, & Pontificiarum Constitutionum pondus abigatis. Sancti non minori sacra Concilia, quàm Evangelium reverentià lectitabant, Romano Pontifici non minùs quàm Christo obtemperabant, eorumque quamlibet severa decreta in corde consignata

referebant, ac sibi ipsis graviter succensebant, quòd non essent in iis observandis religiosiores: vos de emendandis moribus, de restituenda disciplina nullam unquam bonam cogitationem suscipitis. Nihil ægrum, nihil saucium in moribus videtis, sed nova semper legibus vulnera infligitis. Quidquid abusu inolevit, pro lege habetis; quidquid negligentiâ exolevit, in eorum quæ nunquam fuerunt numero collocatis. Quin & vigentes leges & emanantes singulis annis Pontificum Constitutiones infringere laboratis, & illas jacere omnes, nec ullam obligandi vim habere, docere non erubescitis, quoties vobis quasi ex tripode pronuntiare benè visum fuerit: *Concilium vel diploma non sunt usu recepta.*

Quis vos, amabò, & salutis arbitros, & Synodorum judices, & Pontificum censores constituit? Quo jure, vel qua lege de supremis judiciis, quibus subesse debetis, judicium fertis, & prolatâ sententiâ condemnatis? Qua fronte eorum decretis intercedititis? Qua præfidentia infallibilitatem Conciliis, Pontificibusque eximiam, ligandi solvendique potestatem Petro ac successoribus ejus divinitus collatam, vobis, vestræque probabilitati asseritis? Quasi ex vobis universa lex pendeat & Prophetæ, & ita pendeat, ut jussi sint Confessarii pœnitentes vestris opinionibus nixos absolvere, lethali crimine damnandi ni faciant. O imperium vestrum nulli secundum! Multa sæpiùs præcipiunt, multa prohibent Pontifices & sacræ Synodi sub peccati mortalis & anathematis interminatione: sed eorum decreta exceptionibus, tergiversationibus, probabilitatibus tenuissimis,

usu non recipiente eluditis, & ad nihilum redigitis; & decretorum vestrorum violatoribus, probabilitates vestras non adorantibus mortalis criminis culpam, pœnamque infligitis. Ad delendam Prælatorum potestatem tollitis peccata mundi: ad invehendam & firmandam vestram authoritatem nova inducitis peccata in mundum. Confessarium Pontificum decretis non obtemperantem probabilitate vestra purgatis; & eundem vestris probabilitatibus refragantem sine misericordia damnatis.

Miror sanè vestram versutiam pro variis hominum studiis, pro hominum, statuumque varietate, pro cujusque ingenio versicolores sententias adhibentem, quasi quovis tempore non una sit Ecclesiæ fides, & quæ fidem servat traditio; quasi non oporteat opera ad legem dirigere, sed legem liceat ad opera detorquere; quasi doctrina morum sit fides temporum, quam ad cupiditates nostras inflectere fas sit; quasi denique persuasum habere debeamus, mores non ad Scripturæ & Traditionis authoritatem, sed ad formicantes recentiorum opinationes exigi oportere. Itáne vobis licuit in Patrum locum recentiorum & ignotorum Scriptorum turbam sufficere, ut non ex illorum decretis, sed ex istorum phantasiis mores informetis? Itáne creditis, & nobis persuadere vultis, doctrinam morum à recentioribus sumendam, & in controversiis circa agenda enatis dirimendis potiorem modernorum habendam esse rationem, nec majoris ponderis censeri eorum placita, quæ eo puriora credimus, quo Apostolicæ traditioni viciniora extiterunt? Itáne venerando Sanctorum choro vix à sæculo fruticantem Casuista-

rum segetem immensis voluminibus luxuriantem, seseque in locum Patrum sine vocatione intrudentem anteponitis? Itáne sub Probabilistarum adventum Augustino, Hieronymo, Aquinate, Decretis & Decretalibus ad mores hominum formandos uti ita desitum est, ut præter antiquos neoterici omnes, & singuli vobis accepti sint, quo laxatis habenis sine metu in tam patenti latissimæ probabilitatis campo exspatiari valeatis? Itáne vobis antiquos Doctores despectui esse, & recentiores amori & venerationi opera vestra conclamant, & adeo paginis omnibus præ se ferunt, ut Patrum sacratissima nomina vix compareant, dum singuli penè versus ad fastidium frequentibus modernorum allegationibus perstrepunt, ut eorum authoritate gravissima quæque de moribus dubia definiatis, & ea interdum derivetis, quæ non modò Christiana pietas, Sacerdotum gravitas, sed omninò ingenui hominis pudor detestatur? Itáne tandem hominum cupiditatibus lenocinari studetis, ut dubia dubiis superstruatis, & nova novis adjicientes sic sensim progrediamini, ut ea tandem dogmata attentetis, de quibus nulla unquam in Ecclesia dubitatio coorta fuerat? Mihi credite, hanc viam insistere ne pergite, ne brevi omnia in moribus incerta sint, nihil prorsus fixum & ratum; ne pro Christi disciplina, Pyrrhonis schola; pro veritatis institutionibus, incondita opinionum strues habeatur.

Quid ergo opus facto? Quonam modo poterimus certa quadam, & quasi generali ac regulari via Ethicæ Christianæ puritatem à probabilitatis novitate discernere? Antiquitatem Patrum sedulò, serioque sectemur, incorruptum il-

lum de moribus sensum teneamus, quem Sancti, Majores ac Patres nostri tenuisse perspicuum est; & quod antiqui uno eodemque consensu apertè, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverimus, id nobis quoque intelligamus absque ulla dubitatione credendum. An nescimus quod Roboam, teste sacro eloquio 1. *Reg.* 12. damnatus est, quia *reliquit consilium seniorum, quod dederant ei, & adhibuit adolescentes, qui nutriti fuerant cum eo, & assistebant illi?* Estne credibile annis integris mille sexcentis rem tam necessariam, si esset vera, fuisse in Ecclesia Catholica ignoratam? Estne ita de misericordia & providentia Dei sentiendum, ut ab illo tota Ecclesia deserta tantum salutis præsidium tot sæculis ignorarit, tantoque adminiculo privata sit? Cur, ô novelli Probabilistæ, post sexcentos supra mille annos, ut Hieronymi phrasi utar, docere nos nitimini quod ante nescivimus? Cur profertis in medium quod Petrus, Paulus, cæterique Patres edere noluerunt? Usque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Ita sanè & Deo injurium, & Patribus atque Ecclesiæ Catholicæ parum honorificum, & per se absurdum est, si asseratur adeo insignis utilitatis arcanum vel Patribus invidisse Deum, vel nobis Patres invidisse, & rem tanti momenti toti antiquitati ignoratam his postremis temporibus patuisse. Absurdius, quod nonnemo temerariè effutiit, veteres mole quidem majores & robustiores viribus extitisse, juniores verò subtilioribus ingeniis præditos. Absurdissimum porrò est asserere, sicut alicui alteri libuit insanire, Scholasticos posteriores super senes intelligere, non secus ac nanum super

humerum gigantis positum longiùs gestatore suo videre. Si enim hæc locum aliquem haberent deliramenta, obtusa essent penitus quæcumque arma, quibus hactenus contra Novatores certatum est.

Audite ergo quotquot estis Probabilistæ, Petrum Damiani epist. 18. *Quoniam ab Apostolis fidem, ab Apostolicis autem viris conversandi in Ecclesia percepimus ordinem: ita propem dùm non mutamus disciplinæ modum à majoribus traditum, sicut illibatum tenemus ipsum quoque fidei fundamentum.* Audite Apologeticum pro Gregorio VII. *Non minùs resistendum est authenticarum institutionum impugnatoribus, quàm sacræ fidei violatoribus; cùm & dæmonibus assimilentur quicumque institutionem Sanctorum Patrum in fide tantùm, & non etiam in conversatione pro viribus affectantur.* Audite ipsum Gregorium VII. ex Apostolico throno hæc divina oracula fundentem: *Videntes ordinem Christianæ Religionis multis jam labefactatum temporibus, & principales ac proprias lucrandarum animarum causas diu prolapsas, & suadente diabolo conculcatas; concussi periculo & manifesta perditione dominici gregis, ad Sanctorum Patrum decreta doctrinamque recurrimus, nihil novi, nihil adinventione nostra statuentes; sed primam & unicam Ecclesiasticæ disciplinæ regulam, & tritam Sanctorum viam, relicto errore repetendam & sectandam esse censuimus.*

SPECVLATIO III.

Prosequutio ejusdem materiei ab authoritate Summorum Pontificum ac Conciliorum, & ab Ecclesiæ Catholicæ conspiratione.

UT nostræ sententiæ firmitati nihil desit; argumentis à Scripturis, & Patrum traditione petitis appendenda sunt alia ab aliis Theologiæ locis, paulò quidem uberiùs quàm operis nostri brevitas postularet; sed dabit veniam Lector, si in re tanti momenti prolixior sim, ne immodicæ brevitatis studio rerum gravissimarum pondera orationis celeritate rapiantur.

Refellitur ergo tertiò probabilismus authoritate Romanorum Antistitum & Conciliorum. Et quidem omisso illo præjudicio repetito ab altissimo silentio Pontificum & Conciliorum, quibus nunquam in mentem venit, ut ad controversias sibi sine fine propositas, & quotidie emergentes decidendas probabilitatis regulam adhiberent; estne verisimile Pontifices & Concilia, quibus infiniti casus resolvendi fuerunt, tam utilem, tam necessarium, si verus est, Christianæ Philosophiæ cardinem, quo nihil commodius, nihil expeditius, ignorasse?

Quis sibi persuadeat sacrorum decretorum conditores unis conscientiæ negotiis incumbentes eam prætermisisse regulam, quam Probabilistæ totius disciplinæ moralis puppim volunt ef-

ſe & proram, ad animarum ſalutem & tranquillitatem unicè neceſſariam? & ita prætermiſiſſe, ut ne verbum quidem ullum, vel vivæ vocis oraculum abs Pontificum ore exciderit, vel in decretis eorum, immenſiſque diplomatibus extet, quod probabilitatum Patroni poſſint ad ſuam defenſionem arripere? Hoc, inquam, omiſſo argumento negativo, tametſi efficaciſſimo, poſitivè Pontifices & Concilia proteſtantur ſe nihil velle unquam ex rationum veriſimilitudine, ſed ex Scripturarum oraculis & Patrum traditione determinare. *Non nostra præcepta imperantur*, inquit Innocent. I. epiſt. ad Victricium, *ſed ea quæ per deſidiam aliquorum neglecta ſunt, ab omnibus obſervari cupimus, quæ tamen Apoſtolica, & Patrum traditione ſunt conſtituta. Ad Sanctorum Patrum decreta, doctrinamque recurrimus* (addit Gregor. VII.) *nihil novi, nihil adinventione noſtra ſtatuentes; ſed primam, & unicam Eccleſiaſticæ diſciplinæ regulam, & tritam Sanctorum viam, relicto errore repetendam & ſectandam eſſe cenſuimus. Neque enim alium noſtræ ſalutis & æternæ vitæ introitum Christi ovibus, eorumque Paſtoribus patère cognoſcimus, niſi quem ab ipſo monſtratum, qui dixit: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſalvabitur, & paſcua inveniet: & ab Apoſtolis prædicatum, & à Sanctis Patribus obſervatum in Evangelica, & in omni divinarum Scripturarum pagina didiſcimus.*

Si Pontifices non ſua præcepta imperari volunt, non ſuas privatas ſententias utique probabiles prævalere; ſi nihil novi, nihil adinventione ſua ſtatuere volunt, ſi ſolam Sanctorum viam ſectandam eſſe cenſent, ſi omnem alium ſalutis introitum reſpuunt: Ergo fruticantes & ad in-

ſtar fungorum pullulantes Probabiliſtarum novitates in actu exercito, ut loquuntur, condemnarunt. Ergo ab illa voce abhorruiſſent, quam unus è Probabiliſtarum primipilis in ſua Theologia fundamentali eructavit: *Tota moralis Theologia nova eſt. Quis enim negare audebit eſſe hodie in Diana centenas opiniones probabiles, quæ Auguſtino, & antiquis Eccleſiæ Patribus ignotæ fuerunt?* Negare planè non audeo, ô Caramuel: fateor quidem centenas eſſe in Diana opiniones, quin & millenas Auguſtino Patribuſque ignoratas; ſed pernego eas eſſe probabiles, ideſt, ut tu exponis, ſecuras. Imò eas ideo arbitror eſſe ſuſpectas, quia eas Auguſtino Patribuſque fateris ignotas. Nova eſt Theologia Moralis tua, non inficior; ſed neſcis quod Lirinenſis *cap. 34. Commonit.* ſcripſit: *Catholicorum hoc ferè proprium eſt, depoſita Sanctorum Patrum & commiſſa ſervare, damnare prophanas novitates, & ſicut dixit, & iterum dixit Apoſtolus, ſi quis annunciaverit præterquam quod acceptum eſt, anathemare?* Neſcis illud S. Sixti ab eodem Lirinenſi laudatum: *Nihil ultra liceat novitati, quia nihil addici convenit vetuſtati!* Qui eſtis vos Probabiliſtæ? Quando, & unde veniſtis? Qua poteſtate limites Patrum, quos ſibi ipſimet Pontifices præfixerunt, commovetis? Mea eſt poſſeſſio, aiebat Tertullianus aliàs citatus, olim poſſideo, prior poſſideo, habeo origines firmas ab ipſis authoribus, quorum fuit res. Ego ſum hæres Apoſtolorum, ego filius Sanctorum, ego Patrum & Eccleſiæ Doctorum diſcipulus: ſicut caverunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adjuraverunt, ita teneo. Vos certè exhæredavo-

runt semper, & abdicaverunt ut extraneos, quia novos & novitatum amantes.

Idem antiquitatis amor, idem novitatis quantumcunque probabilis odium in sacris Conciliis nitet. *Observandum equidem nobis magnopere est, ante omnia, & super omnia,* inquit Concilium Lemovicense II. anni 1134. *uti mandatum Dei, & non nostras traditiones populo observandas tradamus, & nihil nisi Scripturarum divinarum authoritate fultum statuamus agendum; nihilque de cordibus, nihil extra praeceptum Domini, & sanctorum Patrum, quod absit, constituere, docere, vel jubere praesumamus.* Et longè antè Concilium VIII. Constantinop. act. 10. cap. 1. *Ut rectam, regiamque divinae justitiae viam sine erroris offensa teneamus, sanctorum Patrum correcta, veluti inextincta quaedam semperque lucentes faces sequenda sunt. Quapropter sanctiones Ecclesiae Catholicae & Apostolicae per traditionem, tum à Sanctis, omnisque laudis praeconio celebrandis Apostolis, tum ab orthodoxis, oecumenicisque & provincialibus Conciliis, aut à quovis Deiloquo Patre & Doctore Ecclesiae acceptas, servandas, custodiendasque profitemur.* Ergo sacra Concilia non ad probabilitatis amussim, sed ad Patrum sanctiones suas determinationes exigebant. Et meritò, quia, ut Felix III. *epistol.* 7. tradit, non est in hominum potestate legis aeternae violatores peccato eximere. *Sciat quod se decipit ipse qui fallit, nihilque per nostram facilitatem tribunalis excelsi judicio derogari, cui illa sunt rata quae pia, quae vera, quae justa sunt.* Ergo multò minùs facilitatem Probabilismi, qui sine dubio authoritate summi Pontificis inferior est, nihil Dei judicio derogatur, nec Deo rata esse poterant quae per

se impia, quæ per se falsa, quæ per se injusta sunt.

Sed ut à pluribus locis huc congerendis supersedeam, sufficit unum Canonici juris axioma à Pontificibus, à Conciliis semper & ubique consecratum, à Sanctis exequutioni mandatum, & è lumine naturali depromptum, sed à Probabilistis infinitis corruptelis depravatum, quod unicum ad totam istam controversiam conficiendam, & probabilitatem exterminandam abundantissimum est: *In dubiis tutior pars est eligenda.* Quâ regulâ innumeras quæstiones dirimunt Pontifices in Jure relati. Nam in cap. *Ad audientiam*, de homicidio, & in cap. *Significasti*, determinatur Sacerdoti anstinendum esse à suorum Ordinum ministerio in casu hominis vulnerati à Sacerdote, & deinde mortui, cum dubitatione an mors sequuta sit ex vulnere; & in casu etiam hominis mortui ex vulnere, sed cum dubio an illatum sit à Sacerdote, quia tutius est in dubio cessare à celebratione, quàm temerè celebrare. Quæ eadem solutio habetur *dist. 7. de pœnit. cap. Si quis*, ubi ex Augustino docetur, quod in dubiis emergentibus tenendum est certum, dimittendum incertum. Nec usurpatur solùm illa regula in materia homicidii, ut quidam ignoranter dixerunt: nam *in cap. Iuvenis, de sponsalibus*, in quo vir qui matrimonium contraxerat cum puella septenni, de qua dubitabatur an esset viripotens, jubetur relinquere consortium consobrinæ ejus puellæ, cum qua secundas nuptias iniverat, quia in dubiis quæ certiora tenenda sunt. Et *in cap. Illud, de Clerico excommunic. ministr.* præcipitur deponi Episcopum, qui in dubio an sit excommunicatus, ab officii

miniſterio non abſtinuit, quia partem tutiorem non elegit. Et in Clement. *Exivi*, Fratribus Minoribus Sedem Apoſtolicam conſulentibus, an verba Regulæ Franciſcanæ per imperium expreſſa ligarent ſub mortali? Reſpondetur ad vitandos graves conſcientiæ remorſus, tutiorem viam eſſe tenendam: Ergo in quæſtionibus, dubiiſque moralibus non ad probabilem, ſed ad tutam opinionem librandas eſſe deciſiones, Pontifices decreverunt.

Innumera ſunt vitilitigantium Probabiliſtarum ſuffugia, quibus hanc regulam totius Eccleſiæ praxi commendatam elevare, aut obſcurare conantur. Contendunt enim, jura illa conſilium, non præceptum continere. Quod ſi præcepti vis illis afferatur, aiunt jura eſſe conſuetudine abrogata, vel ad modum ſolius conſilii recepta. Addunt proinde præcepta Pontificia nullos aſtringere præter Catholicos, nec hos quidem omnes, quia & à jure Canonico, & à Tridentini decretis, & à Pontificiis diplomatibus per non uſum, per non receptionem immunes ſunt, & eximuntur plures orbis Catholici Provinciæ.

Non poteram, nec debebam alias à Probabiliſtis expectare reſponſiones ad iſtud ineluctabile pronuntiatum, quo cauſam jugulari ſuam vident. Digni planè ſunt Probabiliſtæ qui has reſponſiones totius Eccleſiaſticæ poteſtatis everſivas uſurpent: dignæ ſunt reſponſiones, quæ à Probabiliſtis uſurpentur. Si quis vellet de moribus perditè & nefariè ſcribere, ſi quis vellet totam diſciplinam enervare, ſi quis vellet Calviniſtarum canones & decreta Pontificia irridentium cauſam permovere, iter ad everſio-

nem Ecclesiæ munire, & nos in totius impietatis voraginem agere, profectò non aliis responsionibus uteretur, quæ non nisi pravis & distortis ingeniis placere possunt; illis verò in quibus aliquis religionis sensus, aut pudor superest, non displicere non possunt.

At enim ut ab ultimo responso incipiam, si cuilibet oscitanti Probalistæ dicere liceat, leges Ecclesiæ & Conciliorum per non usum, per non receptionem omni carere vi, frustra de reformandis moribus cogitationes suscipiunt Pontifices, frustra ad instaurandam disciplinam Concilia coacta sunt, quibus nascentes resecentur labes, vitia succrescentia amputentur; sed in improborum potestate omnia Ecclesiæ decreta ponentur, & de Probabilistarum arbitratu Ecclesiæ potestas pensitabitur: nisi Casuistæ placuerit, Ecclesiæ potestas non erit; homo jam Ecclesiæ propitius esse debebit, ut in simili argumentabatur Tertullianus. In vanum ergo laborabit Pastoralis Episcoporum zelus, nihil proficiet Apostolica Romanorum Antistitum sollicitudo omnium Ecclesiarum, jacebunt omnes Bullæ, nullam vim obligandi sortientur diplomata quamprimùm recorrido alicui Probabilistæ ex cathedra & ex tripode dicere libuerit (dicere verò libebit quoties aliquam severitatem decretum præ se feret) decretum non esse receptum. O tempora, ô mores! O propudia hominum inanissimis distinctionum nugis Religionis majestatem fœdantium! O temporum nostrorum dedecus, quando videmus sic jura derideri, ut jam magis crescere audacia non posse videatur!

Maximè quia licèt Ecclesiæ præcepta, quæ

cæremonias quasdam indicunt, possint per desuetudinem ab Ecclesia toleratam abrogari, *præcipuè*, inquit D. Thomas quodl. 9. art. 15. *si dissimulantes hanc contrariam consuetudinem, in quorum potestate est jus positivum mutare, intendunt per talem dissimulationem antiqua jura mutare*: nihilominus Ecclesiæ decreta ad componendos mores, frenandaque vitia instituta, in varietate disciplinæ immutabilia sunt, quia nihil aliud sanciunt vel præscribunt, quàm quod jure divino vel naturali sancitum est. *Quantum ad hoc quod jura antiqua continent jus naturale, abrogari non possunt per contrariam consuetudinem, utpote irrationalem*, ait inibi S. Doctor. Atqui jura dum pronuntiant in dubiis tutiorem partem eligendam, non condant novam legem, sed eam præsuppositam peculiaribus casibus applicant, ut vidimus: Ergo nullâ incuriâ, nulla non receptione, nulla desuetudine distingui potest regula illa, in qua semper vivet quidquid in illa divini ac naturalis est juris.

Quod verò additur, decretorum Pontificum, Conciliorumque vigorem per non receptionem deleri, alibi operosiùs refutatur, si tamen refutari mereatur doctrinæ flagitium, quod tam indignum est quàm quod maximè. Corruet planè & penitus concidet totius disciplinæ decus, & obedientiæ simplicitas, simulque vires adjicientur audaciæ, si Prælatorum constitutiones à recipientium subditorum pendeant voluntate. Sic præesse subesse erit, & à subditis vigorem obtinebit, vel perdet Principatus. Certè nulla esse, vel excogitari potest maxima Monarchiæ & Ecclesiæ exitiosior, si de hominum Logicam callentium arbitratu leges omnes pateant distin-

ctionibus metaphysicis recèns inventis, definitionibus nuperis & voluntariis, ac cavillis nescio quibus in otiosorum cerebro natis.

Quod verò addunt, jura illa consulere, non præcipere, modestius est illud quidem, sed non verius: tum quia præscribunt pœnas suspensionis Ordinum, depositionis Episcopatus gravissimas, in quas non incidere potest negligentia consilii, sed præcepti. Tum quia, ut rectè ait Joannes à S. Thoma, sacri Canones aliquid singulare statuunt necessarium in dubiis conscientiæ, quod non est necessarium in rebus certis, & ex utraque parte per se tutis: Atqui in rebus certis & utrinque tutis optimum consilium est tutiori parti adhærescere: Ergo in dubiis conscientiæ, ubi de peccato agitur, aliquid aliud intendunt jura, nimirum præceptum esse tutiorem viam inire; dubiam enim conscientiam ex præcepto reformare tenemur, cùm stante dubio operari non possimus: Ergo illa regula non est consilium, sed præceptum. Præceptum, inquam, quod ipso jure naturali constat & ad prima synteresos principia reducitur: nisi dicas præceptum illud in omnibus aliis contineri; dum enim aliquid præcipitur vel prohibetur, simul injungitur ne in periculum illud violandi incurramus: quod fit si in dubio minùs probabili, & non tutiori parti adhæreamus.

Speciosior est aliorum cavillus dicentium, eum qui opinione probabili fretus operatur, non laborare dubio, sed uni parti adhærere, etsi cum formidine partis oppositæ. Verùm hoc effugium soliditate & veritate destitutum est. Etenim si ad difficultates resolvendas, dubiaque removenda sufficeret opinio probabilis, nec es-

ſet neceſſarius opinionis tutæ delectus, nullus niſi fortè ruſticus, aut ignarus teneretur in dubio viam tutiorem eligere, quia qui fuerit in caſuiſtica doctrina tenuiter verſatus, citò ſententiam probabilem inveniet, præſertim ex jure poſſeſſionis, quo tantopere abutuntur Probabiliſtæ, ut illud in omni materia perperam frequentent. Etenim ſi ille qui jus libertatis poſſidet, non debet ex ſolo dubio privari jure minùs probabilia eligendi, vix, immò nunquam tutior pars erit in dubiis eligenda, ſubindeque inanis erit & ludibrio expoſita de tutioribus ſectandis regula tot Pontificum reſponſis conſecrata. *Quapropter* (inquit Illuſtriſſimus Proſper Fagnanus corpore cæcus, ſed Eccleſiaſtici luminis copiâ nulli ſecundus, cujus manus Romæ deoſculatus ſum) *non immeritò Antonius Merenda in ſuo tractatu de hac materia noviſſimè impreſſo rotundis verbis affirmat uſum probabilitatum eſſe commentum diaboli ad enervandam vim præceptorum.*

Confirmat optimè idipſum Proſper Fagnanus ex variis regulis Juris, quas in dubiis, dum par utrinque periculum ingruit, adhibendas legum conditores & interpretes ſanxerunt. Nimirum, *Iudicandum ut actus valeat potiùs quàm pereat: Præferendum quod in regione, in qua res peracta eſt, frequentatur: Spectanda probata conſuetudo: Nihil ex arbitro, ſed juxta leges & jura pronuntiandum: In æquilibrio judex ſuſpendat ſententiam, vel tranſigatur, vel res per medium dividatur, vel ad Principem aut Sedem Apoſtolicam recurrendum*; & aliæ ſimiles adducuntur in jure: Atqui ſi probabilitatum uſus licitus ſit, ſi juxta ridiculam Caſuiſtarum aſſertionem, *homo in foro conſcientiæ manutenendus eſt in poſſeſſione ſua libertatis contra*

Deum; frustra in iis adorandis regulis se torsissent Legislatores, frustra tot cautiones statuissent, cùm beneficio probabilitatis remedium esset in promptu, & ad manum, dicendo nimirum opinionem probabilem esse utrinque securam. Opinio autem probabilis nunquam deerit habenti Casuistam; cùm enim infinita sit & effrenata probabilium opinionum multitudo, nulla erit veritas moralis quæ plausibili aliqua ratione oppugnari non possit. *Nulli dubium est*, inquit laudatus, & omni laude major Fagnanus, *quin omnis regula morum possit everti ex libertate opinandi non modò in præceptis humanis, sed etiam in divinis & naturalibus, dum de i sis interdum non occurrunt rationes demonstrativæ. Unde his temporibus eò res perducta est, ut nullus fere sit articulus in Moralibus, in quo non sit varietas, aut contrarietas opinionum; adeo ut in solo opere non ita pridem impresso resolutionum moralium Antonini Dianæ numerentur in unum collectæ quæstiones supra ter mille, cum opinionibus & authoribus pro utraque parte, plerumque affirmantibus aut ambas esse probabiles, aut unam probabilem, & alteram probabiliorem, in quibus ferè omnibus agitur de peccato mortali. Quare hæc doctrina probabilitatum videtur fovere veluti quandam libertatem conscientiæ, ac proinde magnopere indigere dextera Dei, & Beatissimi Romani Pontificis provisione, ne venenum jam plus nimio dilatatum ulteriùs serpat.* Ergo arbitraria probabilitas utrinque tuta fuit Pontificibus & Conciliis jurium conditoribus, aut approbatoribus invisa, incognita, & reprobata.

Confirmatur rursum, & magis eliditur præfatus cavillus. Qui dubitat, secundùm jura tene-

tur ſequi partem tutiorem: Ergo multò magis qui adhæret opinioni probabili in concurſu probabilioris. Probatur conſequentia. Qui adhæret opinioni minùs probabili, & deſerit probabiliorem, adhæret illi ſententiæ quam exiſtimat magis falſam quàm veram; qui verò dubitat, habet convenientes rationes, ob quas exiſtimat neutram ſententiam eſſe magis falſam: Ergo ſi dubitans, nec perſuaſus de malitia operis partem tutiorem ſequi tenetur, à fortiori ille qui convincitur de minori probabilitate unius partis, & de majori probabilitate alterius. Res exemplo ſicut illuſtrior, ita fiet ſenſibilior. Sit aliquis deliberans an tres contractus aſſecurationis ſint liciti; & perpenſis Caſuiſtarum hinc inde rationibus eos æquè probabiles arbitratur, & in nullam partem judicio inclinat, ſed inter utramque fluctuat; tunc ſecundùm jura ille à tribus contractibus tenebitur abſtinere, & ſi contrahat, peccat, cùm dubitet an in illis peccatum inſit. Deinde re maturiùs conſiderata, cenſet probabilius eſſe tres contractus eſſe illicitos, minùs verò probabiliter eſſe licitos. Certè tunc ex lege minùs probabili poterit contrahere: at quis non videt id eſſe prorſus abſurdum, & irrationabile? Si enim quando dubitabat de malitia contractus illum non poterat eligere, quomodo id modò licebit quando videt, & probabilius opinatur atque aſſentitur, contractum illum eſſe peccatum. Dum credebat utramque ſententiam æquè ponderoſis rationibus niti, non poterat licitè minùs tutam ſententiam ſequi: & jam dum videt illas non æquis rationum momentis niti, eam tutò ſequi poteſt, quam falſam magis opinatur quàm veram, & de qua non dubitat

tat quin falsa sit, sed penè convictus est, id quod agit, esse illicitum: Ergo si in dubiis secundùm sacratissimam Canonum vocem tutior pars tenenda est, multò magis tenenda est in conflictu minùs probabilis, & probabilioris.

Denique insignis est Adversariorum paralogismus, dum dicunt regulas illas juris veras esse in dubiis, non in probabilibus. Nam præterquam quod textus juris utuntur illa regula in casibus in quibus poterant esse opiniones probabiles; præterquam quod minùs probabilis, minusve tuta opinio dubia est, & plus quàm dubia, cùm plus habeat falsitatis quàm veritatis, stante verò dubio æquè vera videatur ac altera: insuper fit hoc argumentum invincibile. Secundum jura qui dubitat, id est, qui nescit utra pars vera sit, utriusve partis rationes probabiliores sint, ille non debet agere id quod verè dubitat an æquum sit, an iniquum; ita enim non minùs Philosophi, quàm Theologi credunt: Ergo minùs debet agere id quod veriùs credit esse iniquum. Consequentia est sole clarior, antecedens verò est vox Ecclesiæ & rationis naturalis. Rursum argumentor non minùs evidenter: In dubiis tutior pars est eligenda: Ergo ad determinanda dubia non sufficit sententia minùs probabilis, minusque tuta: Ergo Pontifices & Traditio probabilitatem hac regula jugularunt; siquidem probabilitas juxta ejus assertores non alio fine invecta est, quàm ut dubia moralia resolveret. Nec hæc regula de tutiori sectanda sententia, solis Conciliis Pontificibusque arrisit, sed ipsis etiam Philosophis probata fuit. Unde Tullius eam *lib.* 1. *officiorum*, his verbis usurpat:

Quocirca benè præcipiunt, qui vetant quidquam agere, quod dubites æquum sit, an iniquum. Æquitas enim lucet ipsa per se; dubitatio autem cogitationem significat injuriæ. Quæ verba ponderans noster Vincentius Baronius, sic egregiè & juxtà piè commentatur 1. tom. Moral. disp.1. sect. 2. *Fateor vix me posse hæc verba legere, quin pudore & dolore afficiar maximo, quòd Theologi eas summas æquitatis leges corrumpant, quas Ethnici religiosè sanciverunt. Quid enim dolendum magis, aut Theologo indignius, quàm ex dubitatione, an res æqua sit, aut impia? Ethnicos inferre esse illicitam; & ipsam etiam dubitationem habere nocendi cogitationem: ex iis verò capitibus, id est ex probabilitate utriusque partis, Theologos deducere nos à lege exemptos, & licere quidquid libuerit, etiam illa, quæ probabilius est honesto adversari? Sed quod stupendum magis est, eos qui hanc legem justitiæ à Philosophis sancitam in pejus interpretantur, contendere hanc suam sententiam communem esse totius Ecclesiæ sensum, & addendam Decalogo quasi undecimum præceptum ejusdem cum aliis decem authoritatis & ponderis. Quis credat potuisse Christiano ulli venire in mentem illud incredibile paradoxum, opinionem probabilem eandem esse cum tuta; & quamlibet inæqualiter probabilem, seu pro libertate, seu pro lege stet, æquè tutam esse?*

Romanorum Antistitum prædecessorum zelum imitatus Alexander VII. probabilitatis doctrinam in Apologia Casuistarum speciali decreto, & quamplura probabilitatis consectaria semel & iterum distinctis constitutionibus & censuris proscripsit, ut postea referemus. *Vt omnes luce clariùs videant*, verba sunt Lirinensis, *Beatorum Apostolorum beata successio quanta vi*

semper, quanto studio, quanta contentione defenderit susceptæ Religionis integritatem.

Refellitur demùm arbitraria probabilismi licentia ex Ecclesiæ Catholicæ sensu & consuetudine, quæ est quintus Theologiæ locus irrefragabilis, quámve in omnibus æmulari tenemur, ut ait S. Thomas olim citatus. Vix Probabilistarum corruptelæ in unum collectæ manarunt in vulgus, ita ab his abhorruerunt Catholicorum omnium animi, ut & populi clamoribus, & Docti argumentis, & Ecclesiarum Præpositi censuri; tam nefaria dogmata detestati sint. Et quanvis hoc tempore non pauci recentiores alii aliorum scripta compilantes, eosque tanquam aves aut oves sequentes, probabilitatis viam vel conscii, vel plures incauti, & nimis creduli, ac in fide aliorum sequuti sint; tamen cùm dogma illud cœpit, & in se, & in suis nefandis consectariis ventilari, innumeri, & ferè omnes generatim Catholici Casuisticæ disciplinæ præjudiciis non occupati & animo respuerunt, & auribus aspernati sunt.

In primis enim his temporibus singularis Dei in Ecclesiam suam cura & providentia veritatem obrui non sinens, ipsique semper in necessitatibus, & tribulatione succurrens, atque intrepidos defensores excitans, ad exscindendum probabilitatis dogma insignes Parochos armavit Rhotomagenses & Parisienses. *Judicium autem,* inquit Prosper Fagnanus suprà citatus, *tam magni cœtus Presbyterorum, qui in urbibus Regni præcipuis animas regunt, & conscientias dirigunt, parvi non est faciendum.* Sed longè pluris faceret illuminatissimus cæcus judicium universæ ferè Ecclesiæ Gallicanæ, quæ serpenti, seseque latè

fundenti Probabilissimo veritatis & antiquitatis firmissimos aggeres objecit, pestiferum venenum exitu salutari retexit, & divina Episcoporum authoritate ac decretis Apostolico spiritu plenissimis populum fidelem monuit, ut doctrinæ flagitia è probabilitatis fonte liquidò manantia fugerent, & pestiferum ipsum fontem quàm studiosissimè caverent.

Præfatorum Parochorum omni laude majorem zelum Deus qui accenderat fortunavit, perfecitque negotium ipse qui incepit, quive Ecclesiam tunc maximè curâ suâ non destituit, cùm eam ferè destituisse videtur. Nam statim eximios omnium Ordinum viros impavidos vidimus, quos (ut verbis Lirinensis utar) à defensione fidei Majorum, ab amore divinæ legis, à luxitatum horrore *nulla vis depulit, non mina, non blandimenta, non vita, non mors, non palatium, non satellites, non Imperator, non imperium, non homines, non dæmones* deterrere unquam potuerunt: quos, inquam, pro religiosæ vetustatis tenacitate tanto munere Dominus dignos judicavit, ut per eos prostratam repararet disciplinam, extinctum à nonnullis Canonum vigorem vivificaret, dejectas Ecclesiasticæ Hierarchiæ coronas reponeret, nefarias illas novellæ corruptionis, *non litteras, sed lituras, infuso cœlitus Episcopis fidelium lacrymarum fonte deleret;* universum postremo jam penè mundum sæva repentinæ probabilitatis tempestate perculsum ad antiquam fidem à novella licentia, ad antiquam sanitatem à novitatis vesania, ad antiquam lucem à novitatis cæcitate revocaret. Magnum sanè fuit & efficax Episcoporum nostrorum exemplum, planeque divinum, & veris

quibusque Catholicis indefessa meditatione recolendum. *Qui in modum septemplicis candelabri septena sancti Spiritu luce radiantes clarissimam posteris formulam præmonstrarunt, quonam modo deinceps per singula quæque errorum vaniloquia sacrâ vetustatis authoritate prophanæ novitatis conteratur audacia. Neque hoc sanè* (in Ecclesia Gallicana) *novum, siquidem mos iste semper in Ecclesia viguit, ut quo quisque floreret religiosior, eo promptiùs novellis adinventionibus contraïret.*

Itaquè totam Ecclesiam Gallicanam vidimus adversùm probabilitatem animatam. Vidimus Clerum fermè universum tot opinionum monstra horrentem. Vidimus Curatos numero meritoque insignes probabilitatis necessaria corollaria in unam collecta, & cum authorum libris unde decerpta dicebantur, collata & recognita, & sua authoritate damnasse, & eorum damnationem canonicâ viâ, libelloque supplici à suis Episcopis, generalique Cleri conventu depoposcisse. Vidimus censuram Ecclesiæ Parisiensis his verbis de probabilitate pronuntiantem: *Hæc doctrina generatim & indefinitè concepta, temeraria & periculosa, omnem morum disciplinam perturbat, à veritatis inquisitione & inventione avocat, & corruptæ naturæ cupiditatibus obsequi sinit.* Vidimus Ecclesiæ Parisiensis zelo magnam aliarum Provincialium Ecclesiarum partem adjunctam, ut ipsimet Parochi Parisienses variis scriptis gravissimis & juxtà cultissimis testantur. Vidimus statuto Gallicani Cleri, die 1. Februarii anni 1657. S. Caroli institutiones in lucem editas, quibus, ut aiunt, *grassantes ad Evangelica morum institutionis perniciem novarum opinionum labes opposito velut obice coërcerentur,*

& tanquam aliqua mole reprimi posset novarum opinionum torrens, qui Christianam morum doctrinam perditum ibat.

Vidimus deinde authoritatem Illustrissimorum Episcoporum, quorum zelum tota Christianorum posteritas laudibus licèt imparibus efferet, Sacerdotum judiciis accessisse. Pauca ex innumeris seligam, ut appareat quantum Antistites pervenerabiles adversùs luxuriantem probabilitatem horroris præ se tulerint, quàm vehementissimè eorum animi permoti sunt adversùs illam totius iniquitatis & licentiæ doctrinam, quantus eos ardor incesserit coërcendæ Probabilistarum audaciæ, qui tam præfidenter & juxtà nefariè Sanctissima quæque Evangelii, Ecclesiæ, Romanorumque Pontificum decreta pervertunt; quantum & privato fremitu, & effusis lacrymis, & aperta indignatione eam prosequuti sint doctrinam, quam certis judiciis, maturæ accuratæ discussionis deliberatione damnandam pronuntiarunt, quippe quæ Dei legem dissiparet, Evangelium perversis interpretationibus totum depravaret, Dei Spiritum pro virili extingueret, ut sese humanis, corruptisque cupiditatibus accommodaret. *Hec doctrina* (inquit Archiepiscopus Senonensis in sua censura, 4. Septemb. 1658. spectante & plaudente Synodo Episcopali lata) *quâ Author fas esse censet, neglectâ probabiliore ac tutiore, sequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam, id est, amplecti & exequi quod illicitum esse, quàm licitum probabiliùs putes; atque ad probabilitatem opinionis, unius scriptoris authoritatem sufficere affirmat: falsa & periculosa est: innumeris corruptelis viam aperit: bonam conscientiam, quæ est secunda humana-*

rum actionum regula, prorsus extinguit: ac proinde erronea est, ac B. Paulo contraria, & Christianos ad certam salutis perniciem inducit. Succinuit huic censuræ Ecclesia Parisiensis, quæ eam doctrinam temerariam, periculosam, omnis morum disciplinæ perturbatricem, à veritatis inquisitione & inventione avocantem, & corruptæ naturæ cupiditatibus obsequi sinentem, disertissimè pronuntiavit.

Vidimus etiam in partibus nostris Tolosanis Episcopos primitivæ Ecclesiæ spiritu plenissimos, sed ab eadem laxitate alienissimos. Novi Alanum de Soliniac Episcopum Cadurcensem meum in Christo Patrem, à quo puer sacro Confirmationis chrismate inunctus sum, & beatos oculos meos arbitror, qui illum virtutis simulachrum viderunt. Sciunt autem omnes qui eum videre, vel audire meruerunt, quantum vir ille divinus à probabilitatum laxitate abhorruerit, quantum verbis, scriptis, litterisque pastoralibus tutas sententias firmarit, sed potissimùm quàm præclarissimis exemplis novellorum mollitiem condemnarit, quantumve in restituenda disciplina à Probabilistis ad nihilum redacta indefensè insudarit, Domino etiam cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis, quibus sepulchrum ejus fit in dies gloriosum. Vidimus quinque Præsules, Alectensem, Apamiensem (quorum diœceses genuinum primitivæ Ecclesiæ sanctitatis spiritum redolere ipse vidi, & omnes vident qui habent oculos, omnes gaudent qui non sunt invidi) Convenarum, Vasanensem, Conseranensem, eodem Spiritu congregatos, post accuratum examen, post fusis ad Deum preces, probabilitatis do-

ctrinam, dirigendæ intentionis artem, seu fraudem, variaque inde sponte fluentia putidissima corollaria Episcopali censurâ longè gravissimâ perculisse his verbis, die 24. Octobris 1658. *Judicamus probabilitatis doctrinam, prout ab Apologista explicatur, & ad omnia promiscuè morum decreta extenditur, falsam esse: simplicitati Christianæ, Spiritus Christi sinceritati, traditæ nobis ab Apostolis illius nomine doctrinæ contrariam: animasque fallacis spe securitatis ad certam salutis perniciem impellere.* Catervatim accurrerunt alii Episcopi certatim censuras censuris adjicientes, quos inter Episcopus Bellovacensis ob pietatis famam satis notus, & Episcopus Vencienfis Antonius Godeus ob omnigenas Episcopalis muneris dotes, & nominatim ob præstantissimi ingenii fœtus Sole clariores, auroque pretiosiores nulli ignotus, probabilitatem vehementissimis decretis proscripserunt. Ille enim in censura die 12. Novemb. anni 1658. lata probabilitatem *omnium corruptelarum scaturiginem*, zelo zelatus pro Domino Deo exercituum, vocat. Ille verò Probabilistarum cavillos & invictè convellit, & de ipsa probabilitate sic in censura sua, die 6. Maii anni 1659. pronuntiat. *Hæc probabilitatis doctrina à mendacii parente procul dubio his postremis temporibus eo consilio inventa est, ut omnia Evangelii præcepta eluderet, & carnalibus animis Christianæ doctrinæ, propriæque salutis arbitrium permitteret.*

Cæterorum Prælatorum censuras per totum regnum sparsas, splendentemque in illis zeli vigorem cum doctrina & eloquentia de palma certantem prætermitto, ne historiam texam. Id porrò constans, totius Cleri Gallicani sacræ

conſpirationi nullum alicujus nominis virum intercessiſſe, nullum reclamaſſe, nullum damnatis dogmatis patrocinatum patenter & expreſſo authoris nomine fuiſſe ; ſed omnes fideles Paſtoribus obtemperaſſe ſuis, omnes doctos obſtupefactos de ſuo ſtupore fuiſſe, quod aliquandiu tantam corruptelam vel non advertiſſent, vel præ timore inani non arguiſſent ; omnes denique ſolidè pios corde ſincero doluiſſe, nonnullos bonos alioquin viros domeſticis præjudiciis implicatos in errorem bona fide inductos, & ſimul gaviſos fuiſſe hanc probabilitatis peſtem nec in Concionatores, nec in piorum librorum ſcriptores ſe infudiſſe ; ſed eas ſordes iis in libris latitare, qui ob incultum & horridulum ſcribendi genus, ob adventitii orationis ſplendoris ac lepôrum nuditatem, ob inconditas materiæ ſalebras vix niſi ab aliquo retorrido deſpicati ingenii Caſuiſta minimè malo illo quidem teruntur; Cæteri verò Eccleſiæ doctrina imbuti, & Patrum eloquiis dulcioribus ſuper mel & favum paſti vix in illis lectitandis tempus terunt ; quia in illis nulla traditionis lux, nullus Patrum candor, nullum ingenii & eruditionis lumen, nulla ſæpe in rebus ex æquo & bono librandi ſagacitas & boni ſenſus integritas ineſt, ſed importuna loquacitas & farrago, ut apparet in illa opinionum portentoſarum mole tam parum communis rationis notionibus conſentanea, quarum poſtea fortaſſis indiculum dabimus.

Nec in ſola Gallia, ſed ubique gentium Probabiliſmi impugnatores concitavit Spiritus Domini qui replet orbem terrarum. Nam & in Belgio Archiepiſcopus Mechlinienſis, Epiſcopus Gandavenſis, Academia Lovanienſis : & in

Italia Theologi ac Canoniſtæ præſtantiſſimi effrenem in materia morum opinandi licentiam vehementiſſimis, & eruditiſſimis ſcriptis inſectati ſunt.

Sed interim dum tota Gallia fervet, & totus obſtrepit ea contentione orbis, cui vix parem ſuperiora ſæcula viderunt, dum motus factus eſt magnus, ita ut veritatis & fidei Catholicæ navicula operiretur fluctibus, videbatur non præ incuria, ſed præ ſumma prudentia, ſicut olim Chriſtus, ita & tunc Romanus Pontifex in puppi dormiens, quando imminebat ſibi ſuiſque grande diſcrimen. Quia, ut egregiè dixit Chryſologus ſerm.20. *Gubernatoris peritiam non probat temperies ſerena, ſed procelloſa tempeſtas: blandiente aura, navim regit ultimus nauta; in confuſione ventorum primi quæritur ars magiſtri.*

Catholici ergo videntes poſt tot Epiſcoporum cenſuras nihil Probabiliſtas de ſua laxitate remittere, ſed ſuis viribus fiſos eam pro aris & focis tutari: videntes Paſtorum ſuorum ordinariorum induſtriam, & in remigando laborem Probabiliſtarum inſultus non coërcere, ſed in multos potentiam ſævire, illos fluctus petere, adversùm iſtos ventorum turbines conveniſſe: ad ipſum Gubernatorem rerum, Prælatum mundi Catholici, Epiſcoporum Epiſcopum, Magiſtrum Eccleſiæ, Paſtorem Urbis & orbis trepidi confugerunt (jactitabant enim aduerſarii Probabiliſmum ad Romanam Sedem delatum à Summo Pontifice ſolenni approbatione adornandum, quâ inani aſſeverantiâ non paucis timor incutiebatur,), petentes ut ſedaret fluctus, periculum ſubmoveret, ſalutem morbis redderet deſperatis. Denique *diſcipuli accedunt ad*

Dominum, & suscitaverunt eum dicentes: Domine salva nos, perimus.

Perimus planè, Beatissime Alexander, nisi verbo tuo reprimas mare, recutias fluctus, dissipes turbines, des quietem. Perimus, inquam, quia Probabilistarum flabra, dissidiorum de salute procellæ, Casuistarum nubes, opinionum nebulæ sic ruerunt, ut nisi caveas, totius fiet Christiani mundi una tempestas. Perimus, inquam, quia laxitatum spumant undæ, fervent fluctus, sonat rabies, rotantur gurgites, notantur scopuli, Christiana mugiunt littora, se undique furens ac perniciosus ingerit turbo, impendent naufragia, & est totius mundi unum discrimen, una causa communis. Perimus, inquam, nisi probabilitatum mare corripias, tranquilles orbem, sedes fluctus, componas mores, reformes abusus, luxuriantium animorum tumores dejicias & spumas, & Romano cœlo tonante, ranæ taceant novitatum. Perimus, inquam, quia Aquilo durus ventus, à quo panditur omne malum, frigidas invehit opiniones, divini amoris ignem extinguit, dum negat necessarium, mentes confundit, leges delet, sorbet judicia, conscientias mergit, totius Christianismi statum ferè cogit esse naufragum. Et nos iterum atque iteram clamamus: Domine salva nos, perimus. Perimus, inquam, quia avaritia furit, usura serpit, simonia fœtet, anhelat pompa, iniquitas placet, aliena delectant, *ita ut adimpleretur navis*; cùm tot penè corruptelas invehant Probabilistæ, quot divinæ legis legimus esse quæstiones.

Exurge, Beatissime Papa, exurge; quare obdormis, & ne repellas in finem? Ubi est illud:

Ecce non dormitabit neque dormiet qui custodit Israël? Nonne ad te pertinet, si perimus, si tundamur fluctuum scandalis, si novitatum periculis mergimur, si operimur furore undarum? Lege, si placet, librum Apologiæ Casuistarum, & animadverte quantæ & ibi sylvescant segetes sacrilegiorum atque errorum; & si quidem judicas Ecclesiam Gallicanam justè moveri, moveatur omnium Magistra Romana. Et ne frustra moveatur, age pro loco quem tenes, pro dignitate soli Deo inferiori, quâ polles; pro potestate Christiani orbis, quam accepisti, quomodo opera tenebrarum ausa prodire in lucem arguantur à luce in lucem, ut qui publicè peccavit, publicè arguatur. Tu solus & errorum domitor, & moderator veritatum: si nos audieris, si fueris evigilare dignatus, planabuntur undæ, & tumidi fluctus sternentur & colles: venti diffugient, peribit procella, magnaque tempestas in tranquillitatem maximam commutabitur.

Non frustra fusus est fidelium gemitus. *Per se non dormit, neque sibi dormitat* (Pontificia) *majestas expers lassitudinis, quietis ignara*, inquit Chrysol. Claudebat oculos Romanus Præsul horrore laxitatum: dormire videbatur tepidis, qui semper piis vigilat & perfectis: fingebat se dormire, ut palpebræ ejus interrogarent filios hominum: avertebat faciem suam à peccatis, ut patientiâ revocaret delicatos filios, quos fortassis paterna verbera asperassent. Claudebat oculos, & iterum aperiebat, ut currentes incitaret, lassescentes erigeret, respiceret supplicantes; quia Filiis aliàs Catholicis non nocere per rigorem, sed consulere avebat per disciplinam.

Nam qui trucidat, non considerat quemadmodum laniet; qui autem curat, considerat quemadmodum sanet. Nolebat sapientissimus Papa persequi sanitatem, sed putredinem: perfecto odio oderat non homines, sed errores. Illum induerat christianum animum Christi Vicarius, quem omnibus inspirat Augustinus: *Diligite homines, interficite errores: sine superbia de veritate præsumite, sine sævitia pro veritate certate.* Sperabat patientissimus Pater, tam insignia è probabilitatis fonte fluxa flagitia ipsis suis authoribus futura horrori, quæ non profligatis Ethnicis pudori, ac Turcis non planè improbis offensioni forent. Confidebat sufficere communem sensum, sufficere communissimas pietatis notiones Christiana institutione nobis impressas ad tot errorum portenta detegenda, aspernandaque, quia omne malum, & tam apertum malum timore aut pudore natura perfudit. Non existimabat esse necessaria Vaticani fulmina ad ea comprimenda dogmata, quibus auditis tota cohorruit Ecclesia, publicisque illa execrationibus prosequuta est.

Advertens tamen Pontifex Probabilistas suâ patientiâ non revocari, sed abuti, pertæsus tot novarum opinionum hoc sæculo in Theologiam moralem inductarum, quibus disciplina Evangelica resolvitur, ac conscientiis cum gravi animarum periculo illuditur, Apologiam Casuistarum solenni diplomate damnavit die 26. Augusti anni 1659. eamque pro damnata & prohibita haberi voluit. Mandavitque Sanctitas sua, ut nemo cujusque gradus & conditionis existat, etiam speciali & specialissimâ notâ dignus, prædictum librum apud se retineat, aut le-

gat. Plures etiam propositiones, seu varia vagæ probabilitatis consectaria significato intrinseco sui Apostolici cordis dolore, tanquam temeraria & scandalosa damnavit, eaque doceri, aut defendi, vel ad praxim deduci, in Congregatione generali Sacræ Romanæ Inquisitionis habita die 24. Septembris anni 1665. & iterum die 18. Martii 1666. prohibuit, & pestiferam gangrænam Apostolico ferro amputavit. Et nominatim inter illas nefandas propositiones unam proscripsit omnibus ferè Probabilistis probatissimam, quæ est numero 27. *Alicujus junioris & moderni debet opinio censeri probabilis, cùm non constat rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.*

Quibus decretis, ringentibus licèt & frementibus Probabilistis, rescissa est laxitatis hydra è turbidis recentiorum fluentis & paludibus in puritatis orthodoxæ cladem infeliciter enata: subjecta est omnium oculis serpens ad Evangelicæ & Ecclesiasticæ disciplinæ eversionem corruptæ doctrinæ contages. Amotum est à Catholicorum nomine propudiosæ morum disciplinæ infame dedecus ab Hæreticis impiissimè objectum. Prærepta Calvinistis & Lutheranis deturpandæ Romanæ Ecclesiæ ansa & materia.

Ex quibus omnibus apodyćticè concludo, & formo demonstrationem, ni fallor, invictissimam: Communis Ecclesiæ Catholicæ sensus est irrefragabilis Theologiæ locus, ita ut nullus citra errorem & hæresim possit unanimi Catholicorum Sacerdotum, Episcoporumque conspirationi refragari: præsertim postquam Academiarum Theologicarum toto orbe celeberrimarum, Episcoporumque non semel conve-

nientium judiciis ipsius summi Pontificis authoritas accessit; tunc enim nihil deesse videtur, cur non à tota Ecclesia aliqua doctrina debeat censeri approbata, vel damnata. Atqui vaga probabilitas, ejusque innumera corollaria ab universo ferè Clero Gallicano accusata, à facultatibus Theologicis, & ab omninò multis Ecclesiæ Episcopis, ac demùm ab ipso Summo Pontifice damnata & proscripta fuerunt, adeo ut tunc probabilismus nullum habuerit manifestum defensorem, sed latentes solùm sub larvatis nominibus patronos paucos: ipsi etiam qui antea & in Episcoporum censuras insurrexerant, & in ipsum Summum Pontificem contumeliosis vocibus privatim invecti fuerant, ultrò se Romano judicio ea quâ par est obedientia supposuerint; quam professionem sinceram credere Christiana charitas, quæ non cogitat mala, compellit. Ergo ex communi Ecclesiæ consensu vaga opinionum recentiorum probabilitas explodenda est, deviique illi tramites intercludendi, quibus in interitum ferri proclive est. Major est principium Theologiæ dissertatione præambula hujus voluminis propugnatum; Episcoporum enim Catholicorum unius clarissimi Regni consensus nullo apertè contradicente susceptus, ad multas hæreses profligandas semper in Ecclesia sufficiens habitus est, nisi Sedes Petri restiterit; sed quid, dum authoritate Romana firmatur? Minorem verò propositionem oculi nostri viderunt, aures nostræ audierunt, & ipsæ manus contrectaverunt.

Si juxta Probabilistarum principia, pro quibus tam acriter pugnant, omne probabile licitum est; illud verò probabile esse dicunt, quod

alicujus præstantis doctrinâ & pietate Theologi authoritate constat, planè probabilis, & omninò probabilissima est nostra probabilitatis repulsa & reprobatio, quæ tot illustrium Ecclesiæ Rectorum judicio firmata est. Hos dum sequor, si erro, tutò & libenter erro, quia illos audio, de quibus Veritas dixit: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit.* Quin dum hos audio, errare nequeo, etiam secundùm illos contra quos pugno; nam si tuta est probabilis sententia, quomodo non probabilis erit, quomodo non tuta sententia, quæ jubet probabiliora sequi, tutaque sectari? Quomodo non probabilis, quæ ab illis probata est, quibus dijudicandorum dogmatum potestas divinitus commissa est, nec defuit in ferendo judicio accurata maturæ deliberationis diligentia? Saltem, ni fallor, ad illam se redigent Probabilistæ æquitatem, ut non plus sibi tribuant, quàm tantæ Prælatorum coronæ. Patiantur nos ab illis recedere, & ab illorum dogmatis dissentire, quæ tantæ locupletum, & omni exceptione majorum testium & judicum sententiæ periculosa & scandalosa reputaverunt. Si juxta Probabilistas Confessarius severioris disciplinæ tenax peccati mortalis reus est, qui renuit absolvere pœnitentem sequutum aliquam opinionem, quam nuper Diana, Caramuel, vel Tamburinus probabilem effecere; quantò magis peccati mortalis reus ero, si illum contra tot Ecclesiæ Rectorum consensum absolvero? Qua enim æquitate & sobrietate volent sua judicia Magistrorum Ecclesiæ judiciis anteferri?

Reflexio, & apostrophe ad Probabilistas.

Nihil ultra liceat novitati, quia nihil addi convenit vetustati: perspicua Majorum fides nulla cœni permixtione turbetur, aiebat S. Xystus *in epist. ad Episc. Ant.* Post exploratam Pontificum, Conciliorum, Ecclesiæque consensionem, quid superest, ô Probabilistæ, nisi ut vos cum Apostolo obsecrem, ut idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata, sed perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia. Ad hanc consensionis amussim, ad tam præclaram communionis regulam difficultates morales exigamus, hoc eas Suanctuarii pondere libremus, novitates sepiamus, unitatem custodiamus. Nonne scitis, genuinum Catholicorum Doctorum characterem esse unanimi inter se consensione conspirare, uno ore loqui, idem intima voluntatum & animorum conjunctione sentire? Nonne sæpe dicitis, sæpe, vereque docetis, Sacræ concordiæ telo de omnibus hostibus suis Ecclesiam Romanam triumphasse? Certè sicut oculi sani, tametsi duo sint, ob internam tamen unionem non duplicatas, sed singulas res vident; *lippientibus verò singularis lucerna numerosa est*, ut dixit Tertullianus: sicut dum duo consentiunt super terram, de omni re quamcunque petierint, teste Veritate, fit illis à Patre qui in cœlis est; dissidentium verò orationes aspernatur Deus pacis: sic puræ disciplinæ moralis concordia, doctrinæ similitudo & consonantia & Deo placet, & Ecclesiam honorat, & Fideles

ædificat, & hæreticos quoſque confundit. Scio quidem ſpiritum veritatis eſſe multiplicem in donis, varium in gratiis, quas dividit prout vult, alii ſic, alii autem ſic; ſed in tam multiplici varietatis ornatu ſpiritales Eccleſiæ Magiſtri in doctrina præſertim morum longè graviſſima eodem conſenſionis vinculo conjungi, eadem ſententiarum fibula conſtringi, uno ſpiritu reſpirare debent.

Qui unitatem fidei profitemur, quidni morum concordem doctrinam æmulabimur? Si ſtemus ſimul, quis erit adverſarius noſter? Si ſpiritalia oſſa inter ſe convertantur, non ſecundùm commiſſuras articulorum,& ligamina nervorum, ſed ejuſdem charitatis & pacis in unum conſpirantis colligationem, quis Eccleſiæ conſtantem firmitudinem attentabit? Idipſum dicamus omnes: Ethica noſtra unius labii, unius coloris ſit, aſſimileturque lapidum fornici, quæ caſura, niſi invicem obſtarent, hoc ipſo, ut ait Seneca, ſuſtinetur. Credamus clariſſimos præſtantiſſimi & ampliſſimi regni Parochos excitaſſe Spiritum ſanctum, qui à Cyrillo Jeroſolymitano catech. 17. *Vniverſalis Eccleſiæ Parochus* appellatur. Aſſentiamur Epiſcoporum judiciis, quos Epiſcopus animarum Chriſtus nobis præfecit, quoſve regere Eccleſiam ſuam poſuit Spiritus ſanctus. Illi ultrò obtemperemus primo Paſtori, cui in perſona Petri Paſtor bonus dixit: *Paſce oves meas. Quas?* (quærit Bernardus aliàs laudatus) *Illius vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi regni? Oves meas, inquit. Cui non planum non deſignaſſe aliquas, ſed aſſignaſſe omnes. Nihil excipitur, ubi diſtinguitur nihil.* Et hoc ita voluit Salvator, ut *committens uni,*

unitatem omnibus commendaret in uno grege, & in uno Pastore, secundùm illud, Vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi unitas, ibi perfectio.

Ferbuit non ita pridem tota Gallia contentione gravissima, num Constitutionibus Pontificiis & Episcoporum sanctionibus Regia authoritate munitis deberent se omnes animo subjicere quoad facti in Jansenium quæstionem, & subscribere celeberrimæ formulæ tenerentur etiam illi, quibus persuasum erat rem secus se habere, & errorem facti vel contigisse, vel contingere saltem potuisse. Cùm cæteroquin omnes penè fateantur infallibilitatem in rebus facti vel summo Pontifici, vel Conciliis œcumenicis minimè esse asserendam, nec posse sine errore asseri; quia omnis definiendarum controversiarum collata Ecclesiæ authoritas uni divino verbo ad nos sacris paginis vel traditione perlato innititur. Gravis, inquam, fuit contentio. Affirmabant nonnulli non esse his facti dissidiis pacem Ecclesiæ sollicitandam, modò quinque propositiones ubicumque repertas, quas Apostolica Sedes damnatas voluit, ipsi sincero corde in germano earum naturalis intellectus sensu damnarent. Alii contrà obnixè urgebant, permiscendas esse juris factique quæstiones, nec patiebantur unam ab altera sejungi, nec uni subscribendum volebant, quin alteri quoque subscriberetur, timentes ne qui utrique conjunctim subscribere detrectarent, clam propositiones defenderent, vel apud se earum assensum continerent. Alii subscriptionem & permittebant, & præcipiebant in signum obsequii & reverentiæ quæ Ecclesiæ & Prælatis ejus debetur maxima; ita

tamen ut fubfcriptio quæftioni juris affenfum, in quæftionem verò facti reverentiam fignificaret. Cenfebant enim pro bono pacis non effe illa diftinguenda, quæ fupponi debebant diftincta, nec effe neceffarium, & multò minùs utile ea operosè feponere, quæ nunquam fibi Pontifices, nunquam Concilia afferuerunt; fed licitum fuiffe eas tricas diffimulare, & quafi ignorare, quarum fcrutatio tantam creaverat invidiam. Alii demùm arbitrabantur, quod ficut in fententia D. Thomæ homo publicis & authenticis teftibus juridicè criminis capitali pœna digni convictus poteft à judice, tametfi innocentiæ ejus confcio, fecundùm allegata & probata contra privatam fcientiam condemnari: ita Janfenius publico Ecclefiæ judicio damnatus poterat ab omnibus fine quæftionum facti & juris difcretione per fubfcriptionem damnari, & ab iis maximè, à quibus ignorabatur Janfenii fenfus, nec lectus erat liber. Hanc controverfiam non dirimo in præfentiarum, fed in omnibus, & per omnia Romano Pontifici me tota devotione fubjicio, & gaudeo totam hanc litem à Clemente IX. non minùs eximiâ morum caftimoniâ quàm dignitate fanctiffimo, & vivo Pii V. aliorumve infigniorum Pontificum fimulachro mirâ effe fapientiâ compofitam. Sed illud ex hac diffenfione non mediocre emolumentum reporto, præfenti inftituto opportunum.

In negotio Janfenii omnes ad unum conteftati funt circa facti etiam quæftiones profundam fummo Pontifici reverentiam effe præftandam; & alii ulteriùs progreffi obnixè contenderunt, ut doctrina Janfenii in fenfu ipfius totius Ecclefiæ fubfcriptione fine ulla facti, jurifque

præcisione damnaretur. Benè, est, laudo zelum, sed desidero constantem. Nonne idem Alexander & Jansenii propositiones damnavit, & Apologiam Casuistarum proscripsit? Nonne iidem Galliarum Episcopi in laxissimam Probabilistarum doctrinam graves tulere censuras, nec minùs acerbas iis quibus Jansenium reprobarunt? Nunquid Ecclesiæ decreta patent exceptionibus arbitrariis suscipientium, qui non eodem reverentiæ obsequio ea prosequi teneantur? Ubi æquitas? Ubi præjudiciorum vacuitas ab acceptione personarum aliena?

Quin etiam post damnatas quinque propositiones nullum vidimus qui eas in dubium revocarit, nullus qui illa impia quinque dogmata defenderit, nullus qui non sinceram erga Innocentii X. constitutionem in Gallias allatam animi reverentiam non significarit, nullus qui non paratum promptumque se dixerit ad obsequium suum subscriptione sua testandum. Omnes pro norma delegerunt Pontificiam constitutionem; ad hanc ipsam ipsum exigendum Jansenium, etiam qui de facto dubitabant, contestati sunt, ut de eo, prout cum illa norma consentiret, vel dissentiret, judicaretur. Et quanvis aliqui crediderint in ea professione multam simulationem latêre, animum à lingua dissidêre, forisque Catholicos mentem intrinsecus hæreticam recondere: Ego tamen qui prophetiæ dono careo, cordisque pervadendi privilegio non gaudeo, eandem professionem tandiu sinceram habeo, quandiu ejus authores non se mendacii apertè coarguunt, quia ut semel, & iterum dixit Gregorius Magnus: *Si credi fideliter confitenti despicitur, cunctorum in dubium fides adducitur.* Nam

veraciter confitenti non credere, non est hæresim purgare, sed facere. Sed utut sit, id tandem apud omnes est in confesso, nullum in foro exteriori adversùs Innocentii constitutionem reclamasse.

At contrà in negotio damnatæ corruptæ disciplinæ moralis res aliter contigit. Multi etenim suppressis Authorum nominibus libri sparsi sunt, in quibus non de facto disceptabatur, sed perniciosissimi errores, quibus Apologia Casuistarum scatet, & in omnium indignationem incurrit, evulgantur, & defenduntur propositiones eædem individuæ ab Alexandro VII. damnatæ; & mutatis authorum nominibus interpolantur. Quis nescit Lugduni post reprobatam Apologiam typis mandatum Amadeum Guimenium, in quo Apologiæ flagitia moralia non modò propugnantur, sed atrociora adduntur etiam cum superpondio atque auctario, ita ut unus videatur scopus huic authori præstitutus, comprobare in quas doctrinæ corruptelas deserti à Dei gratia, suisque permissi cogitationibus homines prolabi possint? Uidimus alia publicis typis committi & luci exponi opera tenebrarum, in quibus non pars Religionis lacessitur, sed tota penitus evertitur, in quibus Christianæ pietatis officia funditus profligantur. Vidimus præcepta fidei, spei, charitatis & religionis eludi, & ita ad nihilum redigi, ut vix illis ullus supersit locus: justitiæ, societatis, & honestatis humanæ vincula homicidiis, calumniis, restrictionibus mentalibus, furtis, usuris, quibusdam distinctiunculis honestatis rumpi, ac dissolvi eâ, adeoque patente licentiâ, ut nullum sit tam insolens scelerum genus, quod probabilitatis

regulis & coloribus non defendatur.

Ubi ergo antiquus ille, laudandusque in quinque propositiones zelus? Ethica Christiana post Episcoporum censuras, post Alexandri geminatas constitutiones infrunitè laceratur, induciturque sapientia non desursum descendens, cùm sit cœno lutoque concreta; non Pharisaïca, cùm legis litteram & externam Pharisæorum probitatem eliminet; non Christiana, cùm Evangelii arctissimas maximas extinguat; non Philosophica, cùm naturali æquitati infensa sit; non civilis, cùm societatis, pacisque politicæ fundamenta convellat; sed terrena & animalis: & tamen nemo movetur, nemo de formula subscriptione omnium firmanda cogitationem suscipit! Hoc sanè est, quod me stupore defigit. Et auget admirationem, quod longè major est dubitandi ratio, major timendi causa, ne plures sint apologiæ propositionum defensores, quàm inveniantur quinque propositionum propugnatores. Nullus quippe apparuit liber, nulla prodiit scriptiuncula, ubi alicujus damnatarum quinque propositionum defensio suscepta sit; sed omnes etiam accusati, etiam de facto ambigentes, detestari se quinque illa dogmata iis verbis professi sunt, quibus nihil cogitari possit significantius, aut apertius. Videmus verò quotidie cudi opuscula, in quibus eædem probabilitatis cantilenæ recinuntur, & detractis quibusdam laciniis, ejusdem materiæ, formæ, spiritus, & laxitatis sententiæ vulgantur, recoquuntur, refinguntur.

Fas, sodes, sit exhaurire quod reliquum est admirationis. Cur in tam pari causa tam dispar est exitus, tam dispar zelus? Si res à no-

bis non privatis ſimultatibus, vel politicis artibus, ſed uno veritatis amore, unâ erga Romanorum Antiſtitum obedientiâ ageretur; ſi non quæreremus quæ noſtra ſunt, ſed quæ JESU CHRISTI; ſi non propria communibus, ſed communia propriis anteponeremus, cur inuſitatæ exceptionis lege, quam nonnullis veniam concedimus, eam aliis eriperemus? Cur & propoſitiones Janſenii, & corruptelas apologiæ ſine acceptione perſonarum non deteſtaremur? Cur non inſtituta eſt in Gallia aliqua formula, in qua corruptionum moralium laxitas omnibus ſubſcriptione damnanda offerretur, cùm certum ſit quamplures non ſolùm intus recondere, ſed foris propalare, & ad praxim damnatas propoſitiones reducere? Quibus, quámve aliis conſiliis negotium iſtud gubernetur, planè non capio. Qua de cauſa quorundam mucro quieſcat, nec ſeſe evaginet ad occidendum; nec limet ſe, ut fulgeat, non intelligo. Cur tam multorum gladius Janſeniſmum tam libenter confodiens, in cauſa Probabiliſmi hæreat in vagina, non capio. Cur illi iidem, tam parum iidem, & qui nullum non moverunt lapidem ut Janſeniſmus & à Clericis & Laïcis, & à Religioſis & ſæcularibus, & à viris & mulieribus damnaretur; jam quaſi emarcuiſſet nervus eorum, nemo illorum de tanta Ethicæ Chriſtianæ obſcuratione, & contundendis obſcuratoribus ulla ſollicitudine tangitur? Unde hoc, quæſo, unde hoc?

Cauſas hujus operosè non ſcrutor; tibi judicium, Lector, permittent ipſi Adverſarii, modò probabili rationi innitaris. Id à te exigo, ut Eccleſiæ Prælatorum contenſioni, Romanæque Se-

dis

dis censuræ eadem semper fide, eadem observantia obsequaris: non sit tibi pondus & pondus: omnia columbino intuens oculo, solius Dei & proximi quære lucra, relinque tua. Ne dividas cor tuum, ut illud & Dei rebus, & tuis pariter reculis impartiaris. Amputetur omnis lucri vel gloriolæ causâ contentio, omnia Dei causâ suscipiantur. Quàm præclarè Bernardus serm. 41. in Cant. & in declamat. *Væ qui benè de Deo & sentire & eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem, si convertant ad inanem gloriam quod ad lucra Dei acceperant erogandum, si alta sapientes humilibus non consentiant. Paveant quod in Propheta legitur, dicente Domino: Dedi eis aurum meum, & argentum meum; ipsi autem de argento & auro meo operati sunt Baal. Clericus qui partem habet in terra, non habebit partem in cœlo: itemque Clericus, si partem habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus.*

Ergo, Lector, non sis tui dissimilis, obedientia tua, & in Ecclesiam obsequium tuum unius coloris sit; nec illos imitere, qui in Summos Pontifices ita diverso sunt animo comparati, ut quid pronuntient quod sibi faveat, quasi de ore Dei meritò excipiunt; si quid verò decernant quod ipsis adversetur, penitus abjiciant, non spiritu & veritate, sed commodis omnia propriis metientes. Nec mirum si ita sint varii, quia probabilitas, quam tutantur, opiniosa & varia; veritas semper sui similis est. Unde Magnus Leo serm. 18. de Pass. *Hoc maximè ad Christianæ fidei pertinet soliditatem, ut secundùm Apostolicam doctrinam id ipsum dicamus omnes, & simus perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia.*

Infidelitas quippe quæ omnium est mater errorum, in multas opiniones, quas arte dicendi necesse habeat colorare, distrahitur: veritatis autem testificatio nunquam à sua luce discedit.

CAPVT II.

S. Thomæ inconcussa authoritate, Theologorum suffragiis, & omnigenarum rationum momentis Probabilismus evertitur.

BEnè se res habet, jacta sunt fundamenta operis pia molitione cœpti, & divini officii amore suscepti. Et ideo non sunt solubili luto posita, nec temporali lapide constructa, sed sacrarum expensarum confectione validata, & divini magisterii arte firmata, quæ ut ipse in Evangelio Deus dicit, nec ventis possint furentibus concuti, nec alluvione fluminum subrui, nec pluviarum infusione dissolvi. Cùm enim opus hoc manus quodammodo divinorum voluminum instruxerit, & cælestium scripturarum compago solidarit, necesse est tam esse firma hæc per Dominum IESVM CHRISTVM quæ facta sunt, quàm firma illa sunt quæ fecerunt ædificium, inquit Salvianus *lib. 3. de Provid.* cujus verba in hac materia nobis usurpare licet, quibus primum studium fuit sectandæ tutioris opinionis necessitatem sacra authoritate stabilire, ut nullis posset impugnationibus concuti, quæ

tam firmis esset innixa fundamentis. Sicut enim in terrenis ædificiis dejicere parietes nullus potest, nisi priùs lapides & cæmenta disjecerit: sic ædificium quod struimus, dissolvere nullus valet, nisi id unde structum & erectum est, antè dissolverit. Quod quia labefactari utique nequaquam potest, rectè etiam à nobis incolumitas ædificii præsumitur, cujus status subsidiis immortalibus continetur. Sufficeret quidem ad nostræ causæ probationem tam unanimis sacratissimæ authoritatis consensus; sufficeret nobis velle Deum homines semper tutiora & viciniora salutis eligere; sufficeret ita se gessisse Sanctos omnes: hæc, inquam, abundè ad plenissimam rationem sufficerent; quia satis est pro universis rationibus author Deus, nec necesse est ut argumentis probetur, quod hoc ipso quod à Deo dicitur, comprobatur. *Alia enim omnia*, inquit laudatus Salvianus, *id est humana dicta, argumentis ac testibus egent: Dei autem sermo ipse sibi testis est; quia necesse est quidquid incorrupta veritas loquitur, incorruptum sit testimonium veritatis*. Sed tamen quia nullam esse omninò arbitror in universa Theologia quæstionem istâ quam versamus graviorem, in qua omnis Ethicæ Christianæ puritas vertitur ac periclitatur, post productos in aciem quinque priores locos theologicos, quos vocant irrefragabiles, à Scriptura, traditione Patrum, Conciliorum decretis, Pontificum Romanorum constitutionibus, & Ecclesiæ Catholicæ consensu, operæpretium est rationibus veritatem confirmare; & quia omnes ferè ex inexhausta Angelici Doctoris aurifodina erutæ sunt, placet in antecessum tanti Magistri meli-

tem exponere, cujus authoritatis solius pondus ad totam sufficit controversiam definiendam. Debueramus illum quidem inter Ecclesiæ Patres recensere, qui omnium est Patrum Echo, & in optimorum Ecclesiæ Magistrorum numerum ipsa ascribit Ecclesia: sed quia ejus nomen speciali est omnibus Theologis Christianis amori & venerationi, speciali etiam diligentiâ ejus est mens repræsentanda, de quo in ejus officio authoritate Apostolica probato in ordine Prædicatorum canimus: *Orbis decor, dux, lux fidelium: norma, limes, lux morum omnium.*

SPECVLATIO I.

S. Thomæ testimoniis luce clarioribus Probabilismus exploditur, communis veterum Theologorum sensus proponitur. Solidæ Thomistarum vindiciæ.

NOn est opus conjecturis, aut argumentorum circuitu, quando mens alicujus de se patet. Adeo autem apertè S. Doctor versatilem probabilitatem exclusit, ut ejus verba non ponderatione egeant, sed nuda repræsentatione. Sic enim loquitur *quodl.* 8. *art.* 13. ubi quærit: *An quando sunt diversæ opiniones de aliquo facto, ille qui sequitur minùs tutam, peccet?* Cui quæstioni quomodo respondeat, attentè audiendum est, cùm ibi perspicuè punctum præsentis con-

troversiæ proponatur. Ecce locum integrum.

Respondeo dicendum, quod duobus modis aliquis ad peccatum obligatur: Vno modo faciendo contra legem, ut cùm aliquis fornicatur: alio modo faciendo contra conscientiam, etiamsi non sit contra legem, ut si conscientia dictat alicui quod levare festucam de terra sit peccatum mortale. Ex conscientia autem aliquis obligatur ad peccatum, sive habeat certam fidem de contrario ejus quod agit, sive etiam habeat opinionem cum aliqua dubitatione. Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundùm conscientiam. Et similiter quod est contra conscientiam, est malum, quanvis non sit contra legem. Quod autem nec contra conscientiam, nec contra legem est, non potest esse peccatum.

Dicendum est ergo, quod quando sunt duæ opiniones contrariæ de eodem, oportet esse alteram veram, & alteram falsam. Aut ergo ille qui facit contra opinionem Magistrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem, & sic cùm faciat contra legem Dei, non excusatur à peccato, quanvis non faciat contra conscientiam: sic enim contra legem Dei facit. Aut illa opinio non est vera, sed magis contraria, quam iste sequitur, ita quod verè licet habere plures præbendas; & tunc distinguendum est, quia aut talis habet conscientiam de contrario; & sic iterum peccat contra conscientiam faciens, quanvis non contra legem: aut non habet conscientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen in quandam dubitationem inducitur contrarietate opinionum; & sic si manente dubitatione plures præbendas habet, periculo se committit, utpote magis amans beneficium temporale, quàm propriam salutem: aut ex contrariis opinio-

vibus in nullam dubitationem adducitur; & sic non committit se discrimini, nec peccat.

Hæc D.Thomas. Quæ verba adeo plana & luculenta visa sunt Amadeo Guimenio, ut *tract. de opinion. probab. num. 6.* dixerit: *Hæc si vera sint, væ operantibus ex opinione probabili.* Et meritò ita dixit; si enim his verbis opinionem minùs probabilem, falsam & æternæ legi adversam non refutat S.Doctor, nihil unquam S.Thomas refutavit, quia nihil potest significantiùs refutari. Nam præterquam quod expressè docet quæcumque opera contra legem æternam perperam facta semper esse mala, quanvis sint secundùm conscientiam, ex quo fit nullam dari juris naturalis invincibilem ignorantiam, quo principio apud D. Thomam constantissimo, & superiori capite demonstrato omnem funditus tolli minoris probabilitatis securitatem fatentur ipsi Probabilistæ; præter hoc, inquam, sic claritatis gratiâ ex verbis D. Thomæ argumentor in forma.

Ex D.Thoma *duobus modis aliquis ad peccatum obligatur: uno modo faciendo contra legem, ut cùm aliquis fornicatur: alio modo faciendo contra conscientiam, etiamsi non sit contra legem. Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundùm conscientiam.* Atqui secundùm Probabilistas non est semper malum quod est contra legem, sed excusatur per hoc quod est secundùm conscientiam, etiam minùs probabilem: Ergo Probabilistarum doctrina nullatenus est S. Thomæ consentanea, sed è diametro opposita; cùm eorum sententia illi uni principio unicè subnixa sit; nimirum illum à peccato excusari, qui in

conflicta opinionum sequitur opinionem reipsa falsam, & æternæ legi adversam, dummodo eam probabilem existimet, quia sic excusatur per hoc quod est secundùm conscientiam. Quod est in terminis S. Thomæ contradicere.

Iterum: S. Thomas inde probat, eum qui habet plures præbendas peccare, si illa opinio quæ docet eas habere, sit contra legem; quia *quod est contra legem, semper est peccatum.* Atqui S. Thomas non loquitur de his quæ sunt apertè & notoriè contra legem: tum quia jam ageretur etiam contra conscientiam: tum quia in illa quæstione de pluribus præbendis, non erat constans & certus Ecclesiæ sensus, cùm testetur idem S. Doctor quodl. 9. art. 15. *Periculosum est* (determinare) *ubi veritas ambigua est: quod in hac quæstione accidit. Cùm enim hæc quæstio ad Theologos pertineat & ad Iuristas, inveniuntur in ea Theologi Theologis, & Iurista Iuristis contraria sentire. In jure namque divino non invenitur determinatum expressè, cùm in sacra Scriptura expressa mentio de ea non fiat.* Ergo ex D. Thoma qui sequitur opinionem falsam & contrariam legi, semper peccat, etsi non sit apertum, opinionem illam esse contra legem, & in ea inveniantur Theologi Theologis & Juristæ Juristis contraria probabiliter sentire.

Rursum argumentor: Ex D. Thoma, *quando duæ sunt opiniones Doctorum de eodem, oportet esse alteram veram, & alteram falsam; & qui facit contra veram opinionem, cùm facit contra legem Dei, non excusatur à peccato, quanvis non faciat contra conscientiam.* Atqui ille qui ex opinione probabili falsâ operatur, facit contra veram opinionem, quanvis non faciat contra con-

scientiam : Ergo qui ex opinione probabili contra legem agit, peccat. Nec loquitur S.Doctor de opinione evidenter & manifestè falsa, quia non esset opinio, sed certus & perspectus error : Ergo censet S.Præceptor, per quamcunque voluntariam legis æternæ violationem, etiam opinione probabili fultam, hominem in peccatum incurrere ; cùm ex S. Præceptore detur casus, in quo quis agens contra legem peccat, tametsi non agit contra conscientiam : nunquam verò homo agat contra manifestam sibi legem, quin agat contra conscientiam. Qui casus S.Thomæ nunquam contingit, in sententia Probabilistarum, juxta quos nullus peccat contra legem, quin simul peccet contra conscientiam; nec potest quisquam contra legem peccare, qui secundùm conscientiam operetur. Ergo evidenter probabilismus asserens securitatem opinioni minùs tutæ, minusve probabili, fuit à S.Thoma refutatus, qui in tribus casibus ait committi peccatum, & cùm opinio à veritate & lege æterna dissentit, & cùm opinio vera dictamini conscientiæ adversatur, & etiam cùm non habetur conscientia de contrario, sed certitudo à ratione orta, sed dubitationem ex contrarietate opinionum non excludens : quam quidem dubitationem non tollit, sed auget opinio minùs probabilis in concursu probabilioris, ut superiori capite exponendo celebrem juris regulam exposuimus. Et certè si, ex D.Thoma ille peccat, *etiamsi non habeat conscientiam de contrario, sed certitudinem, si in quandam dubitationem inducatur ex contrarietate opinionum, quia sic periculo se committit* ; quantò magis peccat, qui sequitur opinionem minùs probabilem, minusve

sive tutam, de qua non solùm aliquam dubitationem patitur, sed quam probabiliùs falsam opinatur? Non poterat S. Doctor hujusce difficultatis ramos accuratiùs secernere, nec disertiùs definire.

Mirum est quot, & quantis modis, quámve subtilibus declinationibus, & veluti nebulis tam splendentem locum eludere & obscurare in omne latus se vertentes Probabilistæ sategerint. Sed revera locus ille, ut phrasi Tertull. utar, *ita claret, quod ipsius Solis radiis eum putem scriptum.* Unde omnia hac unica observatione evanescunt, quod ex D. Thoma datur casus in quo quis agens contra legem Dei, peccat, etsi non agat contra conscientiam; quia quod agitur contra legem æternam, semper est malum, etsi non sit contra conscientiam, & multò magis quando est contra conscientiam probabiliorem. At verò secundùm Probabilistas nullus est casus, in quo quis peccet contra legem Dei, in quo simul non peccet contra conscientiam. Unde manifestum est, nullam secundùm D. Thomam dari juris naturalis invincibilem ignorantiam, quæ possit ullo opinionis probabilis prætextu excusari, ulla Magistrorum authoritate defendi. Quod optime roborat Vincentius Baronius in tertia sua editione operis moralis contra Amadeum Guimenium, *pagina mihi 21.* ex notandissima S. Præceptoris doctrina *ejusdem quodl. art. 15.* ubi tradit quod error conscientiæ quandoque habet vim absolvendi, quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel non tenetur: sicut si aliquis intenderet accedere ad uxorem suam

causâ delectationis, & ita intendenti supponeretur alia, tunc non peccaret mortaliter ob ignorantiam facti, sed venialiter propter amorem delectationis per se quæsitæ. Si verò error conscientiæ pertineat ad res juris naturalis, tunc non excusat à peccato, quia jus naturale quisque scire potest, & tenetur. *Sicut*, inquit, *si quis crederet fornicationem simplicem esse peccatum veniale, & tunc quanvis crederet se peccare venialiter* (utique ex aliqua opinione probabili) *non tamen peccaret venialiter, sed mortaliter.* Ubi apertè damnat S. Doctor opiniones falsas contra legem, constituto discrimine inter ignorantiam rerum facti & juris, quòd illa interdum, ista nunquam excuset à peccato. Et omninò observandum est exemplum fornicationis, ut videas quàm verè, & D. Thomæ consonè dixerimus *cap. præced.* contra P. Mercorum in hac parte remissum, actum fornicationis existimatum erroneè immunem à culpa, posse esse meritorium. Unde crediderim P. Baronium pro nobis stare, tametsi alibi pro sua ingenita urbanitate, & nimia, quâ abundat, charitate propositionem Mercori excusare conetur.

Confirmatur ex alio illustri S. Thomæ loco, qui habetur *quodl. 9. art. 15.* ibi: *Respondeo dicendum, quod omnis quæstio, in qua de peccato mortali agitur, nisi expressè veritas habeatur, periculosè determinatur; quia error quo non creditur esse peccatum mortale quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licèt fortè à tanto. Error verò quo creditur esse mortale, quod non est mortale, ex conscientia ligat ad peccatum mortale. Præcipuè autem periculosum est, ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione* (utrum liceat

habere plures præbendas) *accidit. Cùm enim hac quæstio ad Theologos pertineat, in quantum dependet ex jure divino, vel ex jure naturali; & ad Iuristas, in quantum dependet ex jure positivo, inveniuntur in ea Theologi Theologis, & Iurista Iuristis contraria sentire.* His verbis Probabilismum S. Doctor significanter & luculenter confutavit, & trita Probabilistarum pronuntiata disjecit. Etenim Probabilistæ docent, quod quando veritas perspicuè non habetur, tunc quæstiones sine periculo beneficio opinionis probabilis determinantur, permitciturque optio alterutram sine scrupulo eligendi. At D. Thomas contrà: *Quæstio*, inquit, *in qua de peccato mortali agitur, periculosè determinatur, nisi expressè veritas habeatur.* Certè si S. Doctor usum arbitrariæ probabilitatis agnovisset, quid ei promptius, aut expeditius occurrere natum erat, quàm juxta leges Probabilistarum sic respondere? Quia in hac quæstione Theologi Theologis, & Juristæ Juristis inveniuntur contraria sentire, poterit quisque opinionem sibi benè visam tutò sectari.

Rursum Probabilistæ contendunt, quod error quo probabiliter creditur aliquid non esse peccatum mortale quod est peccatum mortale, conscientiam excusat à toto & tanto, sufficitque ad honestandam actionem, ad eique meritum conciliandum. At S. Thomas docet errorem illum *non excusare à toto, licet fortè à tanto.* Denique Probabilistæ tunc censent, delectum opinionis minùs probabilis, minusve tutæ vacare periculo, quando veritas non aperta, sed ambigua est; quia tunc probabilitas utriusque sententiæ sub veritatis ambiguitate constat, dum

neutrius veritas aut falſitas percipitur. Nam varietas opinionum probabilium venit ex ignorantia veritatis, quæ ſi non latêret, non jam probabilis, ſed planè certa eſſet ſententia. Nam ut ait Bernard. lib. 5. de conſider. cap. 2. *Opinio ſolâ veriſimilitudine ſe tuetur. Opinio certi nihil habens, verum per veriſimilia quærit, potiùs quàm apprehendit. Opinio eſt quaſi pro vero habere aliquid quod falſum eſſe neſcias.* At verò S. Thomas tunc opinionum delectum ait *præcipuè periculoſum eſſe, ubi veritas ambigua eſt.* Ergo verſatilis probabilitatis licentia capitaliter Angelico Doctori adverſatur.

Ex quo etiam illuſtri loco obiter collige, quàm deploranda ſit tam multorum ſemidoctorum præſidentia, qui tametſi ſint ſolidæ doctrinæ & veræ pietatis neceſſariâ ſupellectile deſtituti, idoneos tamen ſe deputant ad confeſſiones audiendas, & intricatiſſimos conſcientiæ nodos diſſolvendos. Vix ullus invenitur, qui non iſtam Angelicis humeris metuendam functionem ſine metu invadat, qui ab ea arceri non conqueratur, qui Magnatum, & Prælatorum regendæ conſcientiæ ſe imparem putet; cùm tamen in tota Eccleſiæ adminiſtratione nullum opus vel ſublimius, vel difficilius, vel ut ex D. Thoma audivimus, periculoſius inveniatur. Quia nimirum ſemper anceps, ſemper periculi plenum Sanctis viſum eſt regimen animarum. Hinc ſervi Dei poſt veras morum regulas conſultas, poſt jugem Scripturarum meditationem, poſt orandi aſſiduitatem, poſt Canonum, Patrum, Pontificiorumque decretorum diligentem lectionem, poſt omnia Chriſtianæ pietatis officia ſedulò obita, ad regendos & conſiliis inſtruendos alios longè imparatos ſe credunt. Et quàm

eoque timor, quem timebant, evenit illis; quia nimirum error in jure naturali nec magistrum excusat, nec discipulum. Dicebat quondam Tacitus: *Ut olim flagitiis, sic nunc legibus laboramus.* Veriùs id dixero Casuistis, qui omnem detrahunt metum, qui omnibus sicut probabilitatem, ita securitatem offerunt, qui nulla munia detrectant, qui non coacti, sed ultrò, sed litibus intentatis beneficia curata capessunt, nec timent hanc immotam divinæ sententiæ veritatem: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.*

Denique Angelicus Præceptor suam mentem nihilo minùs dilucidè significavit *quodlib.* 3. *art.* 10. ibi: *Respondeo dicendum, quod diversæ opiniones Doctorum sacræ Sripturæ, si quidem non pertineant ad fidem & bonos mores, absque periculo auditores utramque opinionem sequi possunt. Tunc enim habet locum quod Apostolus dicit ad Rom.* 14. *Unusquisque in suo sensu abundet. In his verò quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri. In talibus enim ignorantia non excusat, alioquin immunes à peccato fuissent qui sequuti sunt opinionem Arrii, Nestorii, & aliorum Hæresiarcharum. Nec potest excusationem habere propter simplicitatem auditorum, si in talibus opinionem erroneam sequantur. In rebus enim dubiis non est de facili præstandus assensus; quin immò, ut August. dicit in lib.* 3. *de doctr. Christ. consulere debet quis regulam fidei, quam de Scripturarum planioribus locis, & Ecclesiæ authoritate percepit.* Non dubito quin Probabilistæ hanc D. Thomæ doctrinam duram prædicent. Videbunt enim, nisi se ultrò voluerint occæcare, his verbis gravem plagam

inferri ſententiæ ſuæ de ſecuritate ſententiæ probabilis, quâ cenſent in moralibus quemlibet excuſari, ſi ſequatur erroneam gravis Magiſtri opinionem.

Nec poteſt eludi hoc teſtimonium dicendo S. Thomam loqui de illis erroribus, qui manifeſtè Scripturæ adverſantur. Hæc enim exceptio ſponte ſua cadit; Sanctus namque Doctor loquitur de errore qui ſecundùm ſe ſacræ Scripturæ, vel Eccleſiæ Catholicæ adverſatur, licèt erranti non ſit hæc contrarietas manifeſta; loquitur enim de opinione hæreticorum, quibus utique non conſtat ſententias ſuas manifeſtè Scripturæ adverſari, cùm oppoſitum contendant, & authoritate magiſtrorum ſuorum freti credant: Atqui omnis error contra jus naturale ſecundùm ſe Scripturæ, imò & legi æternæ adverſatur, tametſi error ille non ſit ex culpa errantis ei ſemper manifeſtus: Ergo nullus error juris naturalis excuſat ſequentem opinionem Magiſtri.

Quare vehementer mirari ſubit, cur nonnulli Probabiliſtæ confidentiâ incredibili illum eundem locum, quo tam perſpicuè probabiliſmus damnatur, ſibi favere ſcripſerint, ibique perſpiciliis neſcio quibus legerint, diſcipulum quemvis poſſe in moralibus magiſtri ſui opinionem erroneam tutò ſequi. Suſpicior erroris occaſionem nactos eſſe ex argumento *Sed contrà*, articuli 13. *quodlib.* 8. ſuprà expenſi, ubi S. Doctor ait: *Poteſt eſſe quod aliquis adhibet diligentiam, inquirens an habere plures prœbendas ſit licitum, nec invenit aliquid quod ipſum moveat ad hoc quod ſit illicitum: Ergo videtur quod ſine peccato plures poſſit prœbendas habere.*

Sed parum sunt in lectione D. Thomæ versati, qui ex argumento *Sed contrà*, mentem D. Thomæ eliciunt. Solenne enim est S. Doctori utramque extremam sententiam priùs proponere, quàm ut suam responsionem producat. Unde non rarò solvit argumentum *Sed contrà*, quando non est doctrinæ corporis articuli consentaneum. Quod sciunt omnes qui D. Thomam frequentant, & fatetur Vasques *in 1. p. disp. 24. num. 2.* dicens: *Quod ex argumento Sed contrà, deduci videtur, minoris momenti censeri debet. Sæpiùs enim hoc genus argumenti non tam ponitur à S. Thoma ut confirmet id quod docet in articulo, quàm ut quæstionem propositam more solito ex utraque parte dubiam reddat. Quare illius sententia ex solutionibus argumentorum, & doctrina articuli semper conjicienda est.*

Dices: Hæ S. Thomæ authoritates nimis probant. Assertiones enim D. Thomæ universim prolatæ, peræquè probant, id quod fit contra legem positivam esse semper malum, atque illud quod fit contra legem naturalem, ut colligitur ex adductis à S. Doctore exemplis polygamiæ beneficiorum, seu plurium præbendarum jure positivo prohibitæ; & hæreticorum opiniones suorum magistrorum erroneas juri divino positivo adversas sequentium: Ergo tam generalis S. Thomæ doctrina necessariò indiget interpretamento molliri, quia quod nimis probat, nihil probat.

Respondeo, aliena expositione non egere S. Præceptorem, qui seipsum tam perspicuè interpretatus est in illis iisdem locis & exemplis, quæ difficultatem ingerunt arguenti. *Quod.* enim & disertè tradit, tunc semper nos incurrere in pec-

catum, quando agimus contra legem, *ut cùm aliquis fornicatur*. Ubi clarum est, ipsum loqui de lege æterna, quæ fornicatione violatur. Nec obest exemplum plurium Sacerdotiorum, seu præbendarum. Nam illam polygamiam non censet semper esse malam, nisi sit ab æterna lege dissentanea. Sic seipsum apertissimè explicat S. Thomas quodl. 9. art. 15. *Cùm hæc quæstio* (de pluribus præbendis) *ad Theologos pertineat in quantum dependet ex jure Divino, vel ex jure naturali; & ad Iuristas in quantum dependet ex jure positivo, inveniuntur in ea Theologi Theologis, & Iuristæ Iuristis contraria sentire. In jure namque divino non invenitur determinatum expressè, cùm in sacra Scriptura expressa mentio de ea non fiat; quanvis ad id argumenta ex aliquibus authoritatibus Scripturæ fortè adduci possint, quæ tamen non lucidè veritatem ostendunt. Determinando verò eam secundùm jus naturale, sic videtur ad præsens de ea dicendum, &c.* Vides ex S. Doctore tunc solùm Sacerdotiorum multitudinem esse semper malam, quando in ea violatur aliqua lex juris naturalis. Quare verè suprà, *pag. 602.* observavimus tunc solùm Patres ignorantiam juris positivi, sicut & naturalis peræquè damnare, quando in ea aliquid ignorantiæ juris naturalis permiscetur. Quia ut eódem loci observat Angelicus Magister, jus positivum, quatenus habet aliquid juris naturalis admixtum, semper obligat, nec ulla unquam potest consuetudine abrogari. *Quantum ad id*, inquit, *quod jura antiqua continent jus naturale, abrogari non possunt per contrariam consuetudinem, utpote irrationalem*. Nec in hoc potest ab ullo dispensari: *Eo quòd*, inquit, *dispensatio humana non aufert ligamen juris na-*

turalis; sed solùm ligamen juris positivi, quod per hominem statuitur, & per hominem dispensari potest. Vides manifestè, D. Thoma sui interprete, celebrem illam maximam, *Illud quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundùm conscientiam,* intelligi de eo quod agitur contra legem naturalem & æternam.

Ad aliud exemplum de hæreticis suprà etiam loco citato respondimus, Patres & eorum vocem D. Thomam, ignorantiam hæreticorum non semel damnare, quia ob fidei & veritatis catholicæ circumfusam veritatem, ignorantia veræ Religionis fit vincibilis, sicut ignorantia juris naturalis; unde illam isti meritò æquiparant.

S. Thomæ succinunt omnes veteres Theologi; nam præter Thomistas veteres postea referendos, minùs probabilis, minusve tutæ sententiæ delectum damnant Henricus Gand. *quodl.* 4. *q.*33. Gerson *tract.* 39. *art.* 10. Joan. Major *in prolog.* 4. *Sentent. q.* 2. Adrian. *in qq. de restit.* Navarrus *in Manual. cap.* 27. Panormit. *in cap. Capell. de feriis, num.* 2. & omnes Canonistæ. Sed quod mirum est, ipse Scotus, qui in aliis passim S. Thomæ adversatur, in hac quæstione, sicut in materia de efficacia divinæ voluntatis, Angelico Doctori consentit, his observandissimis verbis, quæ habet in 3. dist. 25. q. 1. num. 8. *In moralibus quando sunt altercationes de aliquo peccato, quando primò est mortale, ut si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat quod licet; tutius est non procedere sic vel sic, sed expectare quousque veritas pateat aliunde: si enim ita esset, quod unus Doctor diceret aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret; &*

alius quod peccaret, si sic faceret, tunc simplex, foret perplexus: ideo benè videndum est in moralibus, antequam aliquid asseratur, quia videlicet cùm habens duas opiniones contrarias perplexus sit, periculosè se determinaret ad unam, nisi re diligenter inspecta, illam probabiliorem agnosceret. Et in 4. dist. 11. q. 6. *Cùm multùs sit probabilior pars negativa, non sine peccato aliquis se exponit dubio, sequendo affirmativam minùs probabilem.* Plura alia adduci possent Scoti testimonia, variaque loca argumentosa, quæ urget quidam recens Scotista anonymus egregio opusculo, quo & D. Francisci sanctitatem respit & Doctoris subtilis eruditionem æquat, demonstratque opinandi licentiam non solùm morum integritati repugnare, sed etiam lumen naturalis rationis extinguere. Quia in opinionibus contradictoriis negatio non solùm removet affirmationem, sed etiam ipsam rem affirmatam; unde contrariæ opiniones possunt quidem esse in mente apprehendente, sed non in mente judicante; subindeque impossibile est, quod utraque pars judicetur vera, quod tamen requiritur ad licitum probabilis opinionis assensum. Egregiè etiam observat unum, quod ad versatilem probabilitatem de medio tollendam sufficeret, S. Thomam, Scotum, aliaque Scholæ lumina in quæstionibus de rebus moralibus variis argumentis verisimilibus utraque parte munita, nunquam adhibuisse responsionem recentioribus familiarem, quæ erat facillima, si eam tutam putassent; nimirum, liberum esse utriusque partis argumentis non destitutæ delectum. Ergo opiniosorum Probabilistarum licentia fuit antiquis omnibus suspecta, qui existimarunt utramque

contradictionis partem non posse esse simul licitam, sed longâ opus esse disquisitione, ut cognoscamus quid tutò fieri possit, quid probabile prudenter sit, seu assensu, & usu probandum. Illud porrò dolendum, plerosque Scotistas hac in controversia, sicut & in materia de efficacia divinæ voluntatis, à tam perspicuis Doctoris subtilis sensibus ultrò recedere, in quibus ei magis indivulsè debebant adhærescere.

Dces: Illis antiquis recentiorum turba ex omni statu suffecta est, ut refert quidam recens author quæstionis facti, enumerans Authores ex omnibus Ordinibus & familiis, qui minori probabilitati tutò sectandæ astipulati sunt: atqui Theologis hujus temporis pro controversiis hujus temporis fides adhibenda est, peritis enim in arte credendum est. Ergo nihil morari debemus antiquorum Theologorum sensum, sed tutò nos modernis Casuistis committere, quia quærunt casus temporum Doctores temporum, ex quorum proinde placitis Catholici orbis mores conformare, emergentes nodos dissolvere, contractus componere necesse est.

Respondeo in hac gravissima quæstione sequendos esse antiquos Theologos, posthabitis modernis, ut sæpè diximus, sæpè in sequentibus dicemus: quia concors veterum Theologorum sententia argumento est, dogma illud non esse recèns natum, sed à majoribus traditione acceptum, communissimis, antiquissimisque regulis nixum, omnium Doctorum Catholicorum mentibus consignatum. Quia etiam amor novitatis, & nausea vetustatis ingentibus malis & periculis patent, atque suos asseclas in errorum abrupta & præcipitia transversos agunt. Et certè

quo jure prætendunt recentiores se à nobis reverentiùs haberi, quàm ipsi habeant antiquos? Quare ægrè ferunt, nos ab ipsorum placitis dissentire, cùm ipsi à D. Thoma, Scoto, totaque antiquitate veneranda dissentiant? An ignorant illas Magni Gregorii maximas: *Qui sua à successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui statuta custodiat.* Quia justum est, *ut qui seniores deserunt, à junioribus deserantur?* Sine injuria quidem recentes legendos docebat Lampridius, sed cum reverentia antiquos: nostrorum temporum ingenia non despiciebat Plinius, sed antiquorum animum, & placita mirabatur. Accedit antiquos antecellere recentibus numero, merito, concordiâ. Numero, quia ante 80. annos, quotquot de re morali scripserunt, probabilioribus & tutioribus adhærendum sanxerunt: merito, quia S. Thomæ & Scoto quis audeat recentiores comparare, quis anteponere? Concordiâ demùm, quia una voce, uno consensu omnes nostri asserunt, sequenda esse probabiliora, tutiora, & viciniora saluti? Probabilistarum verò non sunt convenientia testimonia, sed tot sunt sensus, tot dissidia, tot restrictiones, quot capita.

Quod verò additur, Probabilismo plures ex omni statu, ordine, & familia adhæsisse, & in illud nuperum inventum Episcopos, Sacerdotes, & Religiosos omninò plures pedibus manibusque ivisse; id non obest, quia non negamus hanc novitatem hac ætate latè fusam; sed contendimus eo eam esse antiquitatis sacris regulis fortiùs & diligentiùs comprimendam, quo eam magis serpsisse videmus. Unde præcipitur Exodi 23. *Ne sequaris turbam ad faciendum malum:*

nec in judicio plurimorum acquiesces sententia, ut à vero devies. Et christianè Philosophus Moralis lib. de vita beata, cap. 1. & epist. 7. *Non tam benè cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant. Argumentum pessimi turba est. Quæramus quid optimè factum sit, non quid usitatissimum: & quid nos in possessione felicitatis æternæ constituat, non quid vulgò veritatis pessimo interpreti probatum sit. Sanabimur si modò separemur à cœtu. Quid tibi præcipuè vitandum esse existimem, quæris? Turbam. Vtique quò major est populus cui commiscemur, hoc periculi plus est.* Sed quàm opportunè, quàm divinè Bernardus ad retundendam delicatam illam ex Episcopis, Sacerdotibus, & Religiosis objectionem *hom. de Discip. euntibus in Emaüs*, expendens illud, *Et quomodo summi Sacerdotes & Principes crucifixerunt eum*, ait: *Ponere vereor os meum in cœlum, ut non dicam in cœnum, & Saül ad purgationem ventris inclinatum occidere. Suffi it si oram chlamydis abscindam gladio Ieremiæ, cùm Dominus dicat per Malachiam: Vos me configitis, gens scilicet tota. Ostendit Ieremias quomodò summi Sacerdotes & Principes eum crudeliùs crucifigunt. Ibo*, inquit, *ad Optimates, & loquar eis; ipsi enim cognoverunt viam Domini, & judicium Dei sui. Et ecce hi magis simul fregerunt jugum, ruperunt vincula, & à Propheta usque ad Sacerdotem omnes faciunt dolum. ::: Hinc est non minima causa tristitiæ nobis; quia etiam litterati, & qui videntur Religiosi, comparantur jumentis, & immundiores facti sunt illis. Ipsi enim non solùm spinis peccatorum suorum crucifigunt Deum, sed aliis facti sunt in proverbium & exemplum. Non esset doloris materia, nec res tam stupenda, si*

plebs quæ non novit legem, sola caderet in errorem; quia revelari posset per litteratorum & Religiosorum prudentiam, si ipsi non fuissent primi ad ruinam. ::: Sed de litteratis stupemus, & qui prætendunt habitum Religionis, qui bonum Dei verbum gustaverunt, & donum cœleste, virtutesque sæculi venturi: & ecce vaccæ pingues Samariæ facti sunt, arbores autumnales eradicatæ, bis mortuæ, facti hostes in capite, qui docere debuerant viam vitæ.

Solida Thomistarum vindiciæ.

Sed statim contra expositam S. Thomæ mentem, & veluti sponte se offert hæc objectio: Thomistæ non pauci senserunt, litterisque consignarunt in concursu opinionum posse quemvis tutò sequi minùs probabilem. Cùm ergo illi in verba D. Thomæ, sensusque juraverint, perperam contendimus obligationem eligendi sententiam tutiorem ac probabiliorem nobis esse à D. Thoma impositam. Estne, inquies, verisimile Thomistas contra Angelici Magistri mandata latissimam ad omne flagitiorum genus portam reseraffe? Hoc argumentum toto opusculo urget Amadeus Guimenius in Dominicanos Scriptores, quasi in primos authores omnium laxitatum invidiam derivans, quasi Schola Thomistica prima sit quæ Ethicam Christianam corruperit, morumque licentiam in Ecclesiam invexerit; subindeque non esse à nobis tantoperè increpandos modernos laxones, qui in Dominicana familia nedum socios, sed etiam duces habent & Magistros. Hæ sunt Guimenianæ calliditatis præstigiæ, quas ut magis præcoloret,

Thomistas honorificentissimis verbis appellat, ut eos ad corruptissimarum suarum opinionum consensum pertrahat. Cùm tamen his fucatorum encomiorum artibus plus lacessat, quàm si apertis sarcasmis Scholæ Angelicæ gloriam infuscaret.

Arbitrarer me degenerem, nec solùm Prædicatoriæ familiæ, sed etiam veritatis proditorem, atque hujus de probabilitate quæstionis & causæ prævaricatorem, si non totus vocalis exurgerem ad tam infamem propulsandam calumniam, quæ dissimulata & nostro dedecori, & Ecclesiæ offensioni verteretur. Certè cùm familiæ Dominicanæ, & Scholæ Thomisticæ concreditum sit, sicut gratiæ efficacis, & incorruptæ disciplinæ moralis tutela, velut solenne depositum, omnes genuinos Thomistas *ad hæc mala avertenda*, ut verbis Tertulliani utar, *milites esse oportet*. Seriò ergo nobis monstrandum est, S. Thomam doctrinæ suæ puritatem in veros suos discipulos transfudisse & corrivasse. Et quanvis non sit hîc consilium nostrum texere responsionem singula quæque objecta evertentem, ne actum agam, & munus à Vincentio Baronio eximiè occupatum, accuratiusque impletum quàm à me tentari possit: nihilominus operæpretium est generale parare antidotum, quo & pestilentis operis veneno in his partibus Lugdunensibus sparso, & grassanti medeamur, & à tantis, quibus Angelica Schola abundat, viris tantam injuriam defendamus. Necessitas ergo Thomistas nostros à nefandorum criminum consortio vindicandi has à me adversùs fraudulentum adversarium vindicias extorsit, cujus impetus eo periculosior est, quo blanditiis &

encomiis apparet favorabilior. Quia ut benè dixit Seneca: *Pessimum calumniantium genus, laudantium.* Et Venerabilis Beda lib. 4. in Luc. cap. 52. *Duo sunt genera persequutorum, unum palam sævientium, alterum fictè, fraudulenterque blandientium.*

In primis ad omnes adverfarii calumnias falfitatis revincendas, hoc unum fufficeret argumentum, quod tanta laxitatum colluvies nullo veterum Thomiftarum teftimonio fulta fit, fed ab omnibus antiquis S. Thomæ difcipulis exprefsè damnata. Siquidem minùs probabilis, minufque tutæ in conflictu probabilioris delectum rejicit exprefsè D. Antoninus 1. *part. tit.* 3. *cap.* 10. §. 10. & 3. *part. tract.* 5. *cap.* 2. §. 9. unde luculenter docet, illum qui agit contra dubium, non peccare, *dum adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipfa magis quàm pro oppofita opinione*; unde clarè exigit ut probabiliorem exiftimet partem quam fequitur. Unde planè mirari fubit quorundam incogitantiam vel fraudem, qui S. Antoninum fententiæ fuæ aftipulatorem afferunt 1. *part. citata*, cùm eò loci contrarium planiffimè doceat his, verbis: *Poteft aliquis tenere unam partem alicujus opinionis, & fecundùm eam operari, dummodò talis opinio non fit contra authoritatem expreffam facræ Scripturæ, nec contra determinationem Ecclefiæ Catholicæ; & quando etiam ex contrarietate opinionum non inducatur ad dubitandum, fed bonam confcientiam & credulitatem formet de eo quod credit, tanquam probabiliori parte.* Quin immò partem probabiliorem iis S. Antoninus cautionibus fepit, ut femper probabilior eadem fit vera. Eam quippe exigit in librandis opinioni-

bus

bus diligentiam, ut ad vitandos errores præcipiat, *ut quis se ad gratiam præparet quantum potest, ut sapientiam invocet per rationem, ut Scripturas diligenter investiget, ut quærat eam quasi pecuniam, ut adhibeat diligentiam in inquirendo.* Quibus adhibitis conditionibus, vix aut nunquam error obrepet. Quam Antonini sententiam tam religiosis conditionibus septam si ex animo suscipiat adversarius ac tota Probabilistarum cohors, cum illis perpetuam optatissimæ concordiæ pacem jurabo. Sed absit ut ab illis id sperem, quibus nihil usitatius, quàm ut ab Antonini sensibus, dum strictiores videntur, passim dissentiant.

SS. Thomæ & Antonino subscribunt celebriores Thomistæ, Cajetanus *in Sum. verbo Opinionis usus*, Sotus *lib.3.de just.& jur.quæst.6. art.5.* Sylvester *verb. Opinio, quæst.2.* Tabiena *eodem verbo, num. 4.* Quin ex Paulo Æmilio alicubi observat noster Vincentius Baronius, Dominicanos ab Instituti origine, ab Ordinis incunabulis ab opinionibus cupiditati ambitionique faventibus semper abhorruisse, ac pro tutarum sententiarum à lege stantium usque ad rerum suarum jacturam & sanguinem decertasse. Unde nullum ex antiquioribus Thomistis præsidium habet adversarius, sed omnes illos sibi adversos fateatur necesse est. Ergo à tempore quod à S.Thoma ad finem decimi quinti sæculi intercurrit, absque versatili probabilitate quæstiones morales, quæ multæ semper fuerunt incertæ, definierunt Patres nostri, constanterque docuerunt, nefas esse minùs probabilem, minusve tutam sententiam difficultatibus quotidie emergentibus sequi, sed oportere probabi-

ex tota illa, quam in aciem producit, caterva, multos illi eripere, quos si bi summâ confidentiâ arrogavit. Tum quia multi eorum intelligendos se dant de opinionibus, quæ licèt vulgò existimentur minùs probabiles, revera tamen illis probabiliores apparent; quo sensu neutiquam Guimenio favent. Tum quia loquuntur de opinionibus illis, quæ utrinque pugnant pro lege, quales sunt Thomistarum, Scotistarumque sententiæ de innocente publicis tabulis convicto, quem illi damnari posse à judice, isti non posse contestantur, non ex probabilitatis regula, sed ex gravissimis rationum momentis ex legum diversarum amore petitis; quia Scotistas urget innocentia nequaquam punienda, Thomistas bonum publicum privati hominis juribus anteponendum. Verùm in conflictu opinionum hinc pro lege, inde pro commodo pugnantium, vix ullus modernorum Thomistarum exertè docuit, utile vel delectabile esse honesto præferendum. Quia in schola nostra nihil versatili probabilitate periculosius judicatur, sed eæ solùm opiniones permittuntur, vel quæ adhærent legi, vel omnem adversæ sententiæ probabilitatem veritatis notitiâ absorbent. Tum demùm, quia ut notat Sapientissimus Julius Mercorus 2.*p.art.*2 I. Thomistæ illi loquuntur hypotheticè, id est, si minùs probabilis, minusque tuta, in concursu probabilioris & tutioris remaneat probabilis & tuta. Neque enim inter tutas vias necessariò tutior sequenda est; sed à veritate, & à verorum Thomistarum sensu prorsus alienum est, minùs probabilem, minusque tutam opinionem per hoc præcisè reddi tutam, quod probabilis sit.

Sed quid opus est conjecturis, quando res ip-

ſa loquitur? Cur adhibitis interpretamentis novos Thomiſtas vindicamus, qui ſuum adversùs probabilitatis laxitates horrorem tam luculenter ſignificarunt? Poterat (& ſanè debebat) Guimenius Bartholomæi à Martyribus Theologiæ Moralis Summam, & totius Paſtoralis regiminis caſtiſſimas regulas à viro Dei litteris conſignatas in medium proferre. Poterat non authores ignotos, quorum obſcura nomina vix audivimus, quorumve lucubrationes vix teruntur, nec poteſt eorum ſubinde mens explorari; ſed celebres & orbi ſub cœlo toti notos allegare. Poterat Joannem à S. Thoma referre, qui licèt in ſpeciem minùs probabili favere videatur, tamen tot cautionibus & conditionibus ſententiam ſuam ſepit, ut iis adhibitis minùs probabilis intra lineam & limites opinionis tutæ contineatur.

Ægrè ferrem authorem iſtum, unum è præcipuis Angelicæ Scholæ ornamentis à partibus modernorum laxonum ſtare, è quibus ſemetipſum ipſe clariſſimè eripuit. Siquidem *diſput.* 12. *in* 1.2.*art.3.* docet in primis in Authoribus, quos conſulere oportet, deſiderari judicium rectum, & ſanctitatem vitæ; quia moralia pendent à prudentia, prudentia verò à recta intentione, & cordis caſtimonia. Unde vult viros in album Sanctorum relatos eſſe præferendos, quia eos ut publica morum exemplaria proponit Eccleſia. Deplorat deinde modernorum Caſuiſtarum laxitatem, aitque jam juxta Apoſtoli impletum vaticinium coacervari Magiſtros prurientes auribus, & acervi nomine multitudinem laxonum eſſe ab Apoſtolo figuratam. Tertiò in difficultatibus decidendis requirit ſeriam accuratæ

alius quod peccaret, si sic faceret, tunc simplex foret perplexus: ideo benè videndum est in moralibus, antequam aliquid asseratur, quia videlicet cùm habens duas opiniones contrarias perplexus sit, periculosè se determinaret ad unam, nisi re diligenter inspecta, illam probabiliorem agnosceret. Et in 4. dist. 11. q. 6. *Cùm multis sit probabilior pars negativa, non sine peccato aliquis se exponit dubio, sequendo affirmativam minùs probabilem.* Plura alia adduci possent Scoti testimonia, variaque loca argumentosa, quæ urget quidam recens Scotista anonymus egregio opusculo, quo & D. Francisci sanctitatem resipit & Doctoris subtilis eruditionem æquat, demonstratque opinandi licentiam non solùm morum integritati repugnare, sed etiam lumen naturalis rationis extinguere. Quia in opinionibus contradictoriis negatio non solùm removet affirmationem, sed etiam ipsam rem affirmatam; unde contrariæ opiniones possunt quidem esse in mente apprehendente, sed non in mente judicante; subindeque impossibile est, quod utraque pars judicetur vera, quod tamen requiritur ad licitum probabilis opinionis assensum. Egregiè etiam observat unum, quod ad versatilem probabilitatem de medio tollendam sufficeret, S. Thomam, Scotum, aliaque Scholæ lumina in quæstionibus de rebus moralibus variis argumentis verisimilibus utraque parte munita, nunquam adhibuisse responsionem recentioribus familiarem, quæ erat facillima, si eam tutam putassent; nimirum, liberum esse utriusque partis argumentis non destitutæ delectum. Ergo opiniosorum Probabilistarum licentia fuit antiquis omnibus suspecta, qui existimarunt utramque

contradictionis partem non posse esse simul licitam, sed longâ opus esse disquisitione, ut cognoscamus quid tutò fieri possit, quid probabile prudenter sit, seu assensu, & usu probandum. Illud porrò dolendum, plerosque Scotistas hac in controversia, sicut & in materia de efficacia divinæ voluntatis, à tam perspicuis Doctoris subtilis sensibus ultrò recedere, in quibus ei magis indivulsè debebant adhærescere.

Dces: Illis antiquis recentiorum turba ex omni statu suffecta est, ut refert quidam recens author quæstionis facti, enumerans Authores ex omnibus Ordinibus & familiis, qui minori probabilitati tutò sectandæ astipulati sunt: atqui Theologis hujus temporis pro controversiis hujus temporis fides adhibenda est, peritis enim in arte credendum est. Ergo nihil morari debemus antiquorum Theologorum sensum, sed tutò nos modernis Casuistis committere, quia quærunt casus temporum Doctores temporum, ex quorum proinde placitis Catholici orbis mores conformare, emergentes nodos dissolvere, contractus componere necesse est.

Respondeo in hac gravissima quæstione sequendos esse antiquos Theologos, posthabitis modernis, ut sæpè diximus, sæpè in sequentibus dicemus: quia concors veterum Theologorum sententia argumento est, dogma illud non esse recèns natum, sed à majoribus traditione acceptum, communissimis, antiquissimisque regulis nixum, omnium Doctorum Catholicorum mentibus consignatum. Quia etiam amor novitatis, & nausea vetustatis ingentibus malis & periculis patent, atque suos asseclas in errorum abrupta & præcipitia transversos agunt. Et certè

quo jure prætendunt recentiores se à nobis reverentiùs haberi, quàm ipsi habeant antiquos? Quare ægrè ferunt, nos ab ipsorum placitis dissentire, cùm ipsi à D. Thoma, Scoto, totaque antiquitate veneranda dissentiant? An ignorant illas Magni Gregorii maximas: *Qui sua à successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui statuta custodiat.* Quia justum est, *ut qui seniores deferunt, à junioribus deferantur?* Sine injuria quidem recentes legendos docebat Lampridius, sed cum reverentia antiquos: nostrorum temporum ingenia non despiciebat Plinius, sed antiquorum animum, & placita mirabatur. Accedit antiquos antecellere recentibus numero, merito, concordiâ. Numero, quia ante 80. annos, quotquot de re morali scripserunt, probabilioribus & tutioribus adhærendum sanxerunt: merito, quia S. Thomæ & Scoto quis audeat recentiores comparare, quis anteponere? Concordiâ demùm, quia una voce, uno consensu omnes nostri asserunt, sequenda esse probabiliora, tutiora, & viciniora saluti? Probabilistarum verò non sunt convenientia testimonia, sed tot sunt sensus, tot dissidia, tot restrictiones, quot capita.

Quod verò additur, Probabilismo plures ex omni statu, ordine, & familia adhæsisse, & in illud nuperum inventum Episcopos, Sacerdotes, & Religiosos omninò plures pedibus manibusque ivisse; id non obest, quia non negamus hanc novitatem hac ætate latè fusam; sed contendimus eo eam esse antiquitatis sacris regulis fortiùs & diligentiùs comprimendam, quo eam magis serpsisse videmus. Unde præcipitur Exodi 23. *Ne sequaris turbam ad faciendum malum:*

nec in judicio plurimorum acquiesces sententia, ut à vero devies. Et christianè Philosophus Moralis lib. de vita beata, cap. 1. & epist. 7. *Non tam benè cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant. Argumentum pessimi turba est. Quæramus quid optimè factum sit, non quid usitatissimum: & quid nos in possessione felicitatis æternæ constituat, non quid vulgò veritatis pessimo interpreti probatum sit. Sanabimur si modò separemur à cœtu. Quid tibi præcipuè vitandum esse existimem, quæris? Turbam. Utique quò major est populus cui commiscemur, hoc periculi plus est.* Sed quàm opportunè, quàm divinè Bernardus ad retundendam delicatam illam ex Episcopis, Sacerdotibus, & Religiosis objectionem *hom. de Discip. euntibus in Emaüs*, expendens illud, *Et quomodo summi Sacerdotes & Principes crucifixerunt eum*, ait: *Ponere vereor os meum in cœlum, ut non dicam in cœnum, & Saül ad purgationem ventris inclinatum occidere. Sufficit si oram chlamydis abscindam gladio Ieremiæ, cùm Dominus dicat per Malachiam: Vos me configitis, gens scilicet tota. Ostendit Ieremias quomodò summi Sacerdotes & Principes eum crudeliùs crucifigunt. Ibo*, inquit, *ad Optimates, & loquar eis; ipsi enim cognoverunt viam Domini, & judicium Dei sui. Et ecce hi magis simul fregerunt jugum, ruperunt vincula, & à Propheta usque ad Sacerdotem omnes faciunt dolum. ::: Hinc est non minima causa tristitiæ nobis; quia etiam litterati, & qui videntur Religiosi, comparantur jumentis, & immundiores facti sunt illis. Ipsi enim non solùm spinis peccatorum suorum crucifigunt Deum, sed aliis facti sunt in proverbium & exemplum. Non esset doloris materia, nec res tam stupenda, si*

plebs quæ non novit legem, sola caderet in errorem; quia revelari posset per litteratorum & Religiosorum prudentiam, si ipsi non fuissent primi ad ruinam. ::: Sed de litteratis stupemus, & qui prætendunt habitum Religionis, qui bonum Dei verbum gustaverunt, & donum cœleste, virtutesque sæculi venturi: & ecce vaccæ pingues Samariæ facti sunt, arbores autumnales eradicatæ, bis mortuæ, facti hostes in capite, qui docere debuerant viam vitæ.

Solida Thomistarum vindiciæ.

Sed statim contra expositam S. Thomæ mentem, & veluti sponte se offert hæc objectio: Thomistæ non pauci senserunt, litterisque consignarunt in concursu opinionum posse quemvis tutò sequi minùs probabilem. Cùm ergo illi in verba D. Thomæ, sensusque juraverint, perperam contendimus obligationem eligendi sententiam tutiorem ac probabiliorem nobis esse à D. Thoma impositam. Estne, inquies, verisimile Thomistas contra Angelici Magistri mandata latissimam ad omne flagitiorum genus portam reseraffe? Hoc argumentum toto opusculo urget Amadeus Guimenius in Dominicanos Scriptores, quasi in primos authores omnium laxitatum invidiam derivans, quasi Schola Thomistica prima sit quæ Ethicam Christianam corruperit, morumque licentiam in Ecclesiam invexerit; subindeque non esse à nobis tantoperè increpandos modernos laxones, qui in Dominicana familia nedum socios, sed etiam duces habent & Magistros. Hæc sunt Guimenianæ calliditatis præstigiæ, quas ut magis præcoloret,

Thomiſtas honorificentiſſimis verbis appellat, ut eos ad corruptiſſimarum ſuarum opinionnm conſenſum pertrahat. Cùm tamen his fucatorum encomiorum artibus plus laceſſat, quàm ſi apertis ſarcaſmis Scholæ Angelicæ gloriam infuſcaret.

Arbitrarer me degenerem, nec ſolùm Prædicatoriæ familiæ,ſed etiam veritatis proditorem, atque hujus de probabilitate quæſtionis & cauſæ prævaricatorem, ſi non totus vocalis exurgerem ad tam infamem propulſandam calumniam,quæ diſſimulata & noſtro dedecori, & Eccleſiæ offenſioni verteretur. Certè cùm familiæ Dominicanæ, & Scholæ Thomiſticæ concreditum ſit, ſicut gratiæ efficacis, & incorruptæ diſciplinæ moralis tutela,velut ſolenne depoſitum, omnes genuinos Thomiſtas *ad hæc mala avertenda*, ut verbis Tertulliani utar, *milites eſſe oportet*. Seriò ergo nobis monſtrandum eſt, S.Thomam doctrinæ ſuæ puritatem in veros ſuos diſcipulos transfudiſſe & corrivaſſe. Et quanvis non ſit hìc conſilium noſtrum texere reſponſionem ſingula quæque objecta evertentem, ne actum agam, & munus à Vincentio Baronio eximiè occupatum, accuratiuſque impletum qnàm à me tentari poſſit: nihilominus operæpretium eſt generale parare antidotum, quo & peſtilentis operis veneno in his partibus Lugdunenſibus ſparſo, & graſſanti medeamur, & à tantis, quibus Angelica Schola abundat, viris tantam injuriam defendamus. Neceſſitas ergo Thomiſtas noſtros à nefandorum criminum conſortio vindicandi has à me adversùs fraudulentum adverſarium vindicias extorſit, cujus impetus eo periculoſior eſt, quo blanditiis &

encomiis apparet favorabilior. Quia ut benè dixit Seneca: *Pessimum calumniantium genus, laudantium.* Et Venerabilis Beda lib.4. in Luc. cap. 52. *Duo sunt genera persequutorum, unum palam sævientium, alterum fictè, fraudulenterque blandientium.*

In primis ad omnes adversarii calumnias falsitatis revincendas, hoc unum sufficeret argumentum, quod tanta laxitatum colluvies nullo veterum Thomistarum testimonio fulta sit, sed ab omnibus antiquis S. Thomæ discipulis expresſè damnata. Siquidem minùs probabilis, minusque tutæ in conflictu probabilioris delectum rejicit expresſè D. Antoninus 1.*part. tit.*3. *cap.* 10. §. 10. & 3.*part. tract.*5. *cap.*2.§.9. unde luculenter docet, illum qui agit contra dubium, non peccare, *dum adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis quàm pro opposita opinione*; unde clarè exigit ut probabiliorem existimet partem quam sequitur. Unde planè mirari subit quorundam incogitantiam vel fraudem, qui S. Antoninum sententiæ suæ astipulatorem afferunt 1.*part. citata*, cùm eò loci contrarium planissimè doceat his verbis: *Potest aliquis tenere unam partem alicujus opinionis, & secundùm eam operari, dummodò talis opinio non sit contra authoritatem expressam sacræ Scripturæ, nec contra determinationem Ecclesiæ Catholicæ; & quando etiam ex contrarietate opinionum non inducatur ad dubitandum, sed bonam conscientiam & credulitatem formet de eo quod credit, tanquam probabiliori parte.* Quin immò partem probabiliorem iis S. Antoninus cautionibus sepit, ut semper probabilior eadem sit vera. Eam quippe exigit in librandis opinioni-

bus

bus diligentiam, ut ad vitandos errores præcipiat, *ut quis se ad gratiam præparet quantum potest, ut sapientiam invocet per rationem, ut Scripturas diligenter investiget, ut quærat eam quasi pecuniam, ut adhibeat diligentiam in inquirendo.* Quibus adhibitis conditionibus, vix aut nunquam error obrepet. Quam Antonini sententiam tam religiosis conditionibus septam si ex animo suscipiat adversarius ac tota Probabilistarum cohors, cum illis perpetuam optatissimæ concordiæ pacem jurabo. Sed absit ut ab illis id sperem, quibus nihil usitatius, quàm ut ab Antonini sensibus, dum strictiores videntur, passim dissentiant.

SS. Thomæ & Antonino subscribunt celebriores Thomistæ, Cajetanus *in Sum. verbo Opinionis usus*, Sotus *lib.3.de just.& jur.quæst.6. art.5.* Sylvester *verb. Opinio, quæst.2.* Tabiena *eodem verbo, num. 4.* Quin ex Paulo Æmilio alicubi observat noster Vincentius Baronius, Dominicanos ab Instituti origine, ab Ordinis incunabulis ab opinionibus cupiditati ambitionique faventibus semper abhorruisse, ac pro tutarum sententiarum à lege stantium usque ad rerum suarum jacturam & sanguinem decertasse. Unde nullum ex antiquioribus Thomistis præsidium habet adversarius, sed omnes illos sibi adversos fateatur necesse est. Ergo à tempore quod à S.Thoma ad finem decimi quinti sæculi intercurrit, absque versatili probabilitate quæstiones morales, quæ multæ semper fuerunt incertæ, definierunt Patres nostri, constanterque docuerunt, nefas esse minùs probabilem, minusve tutam sententiam difficultatibus quotidie emergentibus sequi, sed oportere probabi-

lioribus & tutioribus adhærere.? Nec mirum, quia hanc doctrinam à SS.Thoma & Raymundo in sua accuratissima Summa pro lege semper in dubiis stante hauserant; hanc à Patribus & traditione Aquinas & Raymundus acceperant: unde evaserat vulgaris Dominicani Ordinis sensus omnium Magistrorum nostrorum mentibus consignatus.

Quod si dicas D.Thomam, primosque Dominicanos nimis hac in parte ridigos à Patrum benignitate & sensibus descivisse: hæc responsio tam est improbabilis, quàm quod maximè. Quis enim credat decursu sæculorum, quo severitas laxari solet, adauctum fuisse à Dominicanis rigorem, impositumque conscientiis jugum, quod nec tulerunt Patres eorum, nec portare valuerunt? Quis credat Scotum, qui omni data,& sæpe accepta occasione D.Thomæ asserta carpit, hanc nimiam S.Thomæ doctrinæ austeritatem prætermissurum fuisse, ejusque defectionem, ac doctrinæ moralis basis & cardinis mutationem à traditione deficientem dissimulaturum, nec restiturum? Et tamen suprà manifestis Scoti verbis demonstravimus, Doctorem subtilem hac in parte Angelico suffragari. Ergo velit nolit, veritate coactus fateatur Guimenius, fateantur novi recentesque Probabilistæ, firmissimam de probabiliori & tutiori opinione sequenda sententiam Ecclesiæ traditioni nixam per trecentos & amplius annos apud Thomistas fuisse indubitatam.

Sed dices: Ita est; probabilismus antiquorum est Thomistarum præsidio desertus, sed nihil inde probabilitati decedit; quia tametsi sit nudata ab antiquis, numeroso tamen est recen-

tiorum Thomistarum comitatu circumsepta. Ergo sine scrupulo ab antiquatis veterum Summistarum sententiis recedere licet, & moderno adhærere Casuistarum recentiorum suprà senes intelligentium globo, atque turbæ illius recentiorum magnæ, quam dinumerare nemo potest, vestigia premere.

Hoc argumento fultus adversarius, impavidus in arenam pugnaturus descendit sibi securus victoriæ. Verùm enim verò ad plausus illos dejiciendos multa suppetunt, quibus palam erit hac inani gloriatione adversarium nihil efficere, sed pulverem duntaxat imperitorum oculis offundere. In primis quid injustius quàm Thomisticæ scholæ sensum ex antiquioribus & fonti vicinioribus Doctoribus nolle eruere? Quia, ut aliàs observavimus, nec iterare piget, illa sententia tanto gravior est ac verior habenda, quanto modernis Thomistis antiquiores authoritate, ac Thomistici luminis abundantiâ antecellunt. In discernendis legitimis D. Thomæ sensibus eædem fermè regulæ servandæ sunt, quas ad Catholica dogmata dignoscenda præscribit Lirinensis: *Mos iste semper in Ecclesia viguit, ut quo quisque foret religiosior, eo promptiùs novellis opinionibus contrairet.* Et iterum: *Nihil aliud ratio pietatis admittit, nisi ut omnia quâ fide à Patribus suscepta forent, eadem fide filiis consignarentur; nosque religionem, non quà vellemus, duceremus; sed potiùs quà illa duceret, sequi oportet. Idque est proprium Christianæ modestiæ & gravitatis, non sua posteris tradere, sed à majoribus accepta servare.*

Deinde certum est, ab Adversario multis nostris Thomistis imponi, unde in promptu esset

ex tota illa, quam in aciem producit, caterva, multos illi eripere, quos si bi summâ confidentiâ arrogavit. Tum quia multi eorum intelligendos se dant de opinionibus, quæ licèt vulgò existimentur minùs probabiles, revera tamen illis probabiliores apparent; quo sensu neutiquam Guimenio favent. Tum quia loquuntur de opinionibus illis, quæ utrinque pugnant pro lege, quales sunt Thomistarum, Scotistarumque sententiæ de innocente publicis tabulis convicto, quem illi damnari posse à judice, isti non posse contestantur, non ex probabilitatis regula, sed ex gravissimis rationum momentis ex legum diversarum amore petitis; quia Scotistas urget innocentia nequaquam punienda, Thomistas bonum publicum privati hominis juribus anteponendum. Verùm in conflictu opinionum hinc pro lege, inde pro commodo pugnantium, vix ullus modernorum Thomistarum exertè docuit, utile vel delectabile esse honesto præferendum. Quia in schola nostra nihil versatili probabilitate periculosius judicatur, sed eæ solùm opiniones permittuntur, vel quæ adhærent legi, vel omnem adversæ sententiæ probabilitatem veritatis notitiâ absorbent. Tum demùm, quia ut notat Sapientissimus Julius Mercorus 2.*p.art.*21. Thomistæ illi loquuntur hypotheticè, id est, si minùs probabilis, minusque tuta, in concursu probabilioris & tutioris remaneat probabilis & tuta. Neque enim inter tutas vias necessariò tutior sequenda est; sed à veritate, & à verorum Thomistarum sensu prorsus alienum est, minùs probabilem, minusque tutam opinionem per hoc præcisè reddi tutam, quod probabilis sit.

Sed quid opus est conjecturis, quando res ip-

ſa loquitur? Cur adhibitis interpretamentis novos Thomiſtas vindicamus, qui ſuum adversùs probabilitatis laxitates horrorem tam luculenter ſignificarunt? Poterat (& ſanè debebat) Guimenius Bartholomæi à Martyribus Theologiæ Moralis Summam, & totius Paſtoralis regiminis caſtiſſimas regulas à viro Dei litteris conſignatas in medium proferre. Poterat non authores ignotos, quorum obſcura nomina vix audivimus, quorumve lucubrationes vix teruntur, nec poteſt eorum ſubinde mens explorari; ſed celebres & orbi ſub cœlo toti notos allegare. Poterat Joannem à S. Thoma referre, qui licèt in ſpeciem minùs probabili favere videatur, tamen tot cautionibus & conditionibus ſententiam ſuam ſepit, ut iis adhibitis minùs probabilis intra lineam & limites opinionis tutæ contineatur.

Ægrè ferrem authorem iſtum, unum è præcipuis Angelicæ Scholæ ornamentis à partibus modernorum laxonum ſtare, è quibus ſemetipſum ipſe clariſſimè eripuit. Siquidem *diſput.* 12. *in* 1.2.*art.*3. docet in primis in Authoribus, quos conſulere oportet, deſiderari judicium rectum, & ſanctitatem vitæ; quia moralia pendent à prudentia, prudentia verò à recta intentione, & cordis caſtimonia. Unde vult viros in album Sanctorum relatos eſſe præferendos, quia eos ut publica morum exemplaria proponit Eccleſia. Deplorat deinde modernorum Caſuiſtarum laxitatem, aitque jam juxta Apoſtoli impletum vaticinium coacervari Magiſtros prurientes auribus, & acervi nomine multitudinem laxonum eſſe ab Apoſtolo figuratam. Tertiò in difficultatibus decidendis requirit ſeriam accuratæ

attentionis gravitatem, judicii maturitatem, diuturnam veritatis ponderationem, ne celeritate vel evanescat, vel opprimatur; jugem legis meditationem, de qua si constet, *& sit dubium de causa exceptionis, potiùs lex possidet, & exceptio non est facienda* (quibus solis verbis reprimitur modernorum licentia.) Quia, inquit, exceptio est sicut vulnus legis, & lex semel statuta est in possessione præcipiendi. Additque legem esse interpretandam juxta consuetudinem Ecclesiæ, quæ est in omnibus æmulanda, & præferenda omnibus rationibus quàmlibet probabilibus, & apparentibus. Quartò præcipit, in contractibus quantumlibet disputativè probabilibus, inspicienda esse non perfunctoriè, sed seriò damna, quæ sequuntur, vel imminentia. *Quia*, inquit, *nihil jam invenitur tam usurarium, quod non possit ratione prætensi lucri cessantis, aut damni emergentis, aut assecurationis dandæ justificari. Unde factum est quod ferè omnes in pecunia & negotiatione plus confidunt, quàm in labore, & fructibus terræ; & omnia replentur fraudibus, negotiationibus, otiositate.* Quintò non solùm exigit in authoribus scientiæ supellectilem, prudentiam eximiam, & pietatem non mediocrem; sed etiam vult modernis anteponendos esse antiquos, quos multi temporis comprobatio, vitæ sanctimonia, & Ecclesiæ Romanæ commendatio efficit reverendos. Quia, ut dicitur Job 12. *In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Et Eccl. 8. *Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à Patribus suis.* Porrò fugiendos monet esse illos Doctores auribus prurientes, placentia loquentes, quorum multitudo suspecta, & authoritas nihilo melior est. Nam etiam inventi-

ſunt quadringenti Prophetæ, qui Achab & Joſaphat felicem belli eventum prænunciabant, & tamen à ſpiritu nequam decipiebantur, ut dicitur 3. *Regum* 22. Quod repetit & inculcat *art.6. num. 66*. Quid ad hæc Guimenius? Quid tota laxonum natio? Certè ſi his minorem probabilitatem munirent præſidiis, illi poſſent aſſerere ſecuritatem; quia ut antè monuimus, ſufficit eligere tutam, nec tutior in concurſu verè tutæ eſt neceſſariò eligenda.

Fatemur quidem, nec negare poſſumus, è recentioribus Thomiſtis nonnullos nimium ſibi, aut Probabiliſtarum certè vulgo indulgentes minori probabilitati faviſſe; ſed illud etiam conſtans eſt, effrenem opinandi licentiam fuiſſe ab iiſdem variis exceptionibus correctam, ut videre eſt in Ildephonſo monente præferendam eſſe ſemper probabiliorem, ſi ſequatur ex minùs probabili aliquod incommodum, vel damnum ex charitate, vel juſtitia vitandum. Ipſe etiam Gregorius Martines, qui magis videtur habenas probabilitatis laxare, non indulget delectum opinionis ſpeculativè probabilis, niſi practicè probabilis & tuta ſit, id eſt careat omni periculo peccati. Cæterùm de Scholæ Angelicæ & Dominicani Ordinis ſenſu non eſt ferendum judicium ex ſingularibus privatorum hominum ſententiis, ſed ex D. Thoma, & rigidioribus, & antiquioribus Thomiſtis. Nàm hìc præſertim valet aureum Melchioris Cani *lib.11. de loc. cap.6.* monitum: *Theologum admoneri operæpretium eſt, ne id illi ſtatim perſuaſum ſit, omnia quæ magni Authores ſcripſerunt, undique eſſe perfecta: nam & labuntur aliquando, ut ille ait, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati, vulgo-*

que, ut dixi, etiam interdum indulgent; nec semper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur. Summi enim sunt, homines tamen. Sed de his posteà.

Ad illos etiam paucos excusandos non parum facit, quod magna illis profectò tentatio fuit, dum tot & tantos viderunt viros Probabilismi assertores, quos multis præjudiciis egregios veritatis Doctores esse arbitrabantur, & aliunde summa veneratione, & sincero amore complectebantur. Non poterant citò deprehendere, vel facilè damnare tot Doctorum Christianorum judicia, tametsi non multùm Christiana. Quis enim eos apertè errare citò crederet, quos tanto studio Magnates, tanto favore populi, tanto amore fermè omnes prosequebantur? Quis non censeret recta docere, recta scribere, recta sentire illos, qui uni suæ de vaga probabilitate sententiæ aditum patefecerant cunctarum hæreseon & dogmaticarum blasphemiarum insectatione?

Fateor è Probabilistis multos profectibus suis & industria non parvæ tentationi Thomistis quibusdam extitisse. Fateor plerosque & ingenii viribus valentes, & doctrinæ opibus excellentes, & eloquio præpotentes, & bonâ intentione excusandos esse. Fateor nonnullos eorum acumine, exercitatione, & doctrinâ multas hæreses multis voluminibus oppressisse, inimicorum fidei confutasse errores, atque furiosas Calvinistarum, Lutheranorumque adversùs Catholicam Ecclesiam calumnias confudisse, præclarisque operibus suis summis ædificatoribus Ecclesiæ partem esse potuisse, nisi prophana laxitate novum quid invenissent, quo & cunctos

labores suos, velut cujusdam lepræ admixtione fœdarunt, & peccantes in uno fortassis facti sunt omnium rei. Unde præclara eorum doctrina in cæteris jure commendanda, hac in parte non tam ædificatio, quàm tentatio facta est. Tentatio enim populi est error Magistri; & tanto major tentatio est, quanto doctior is quo tentamur. Sed necessaria fuit illa tentatio, ut probati manifesti fierent, nimirum ut appareret unusquisque quàm tenax, quàm fidelis, quàm fixus Catholicæ puritatis esset amator.

Sed ut ad plenam, cumulatamque Dominicani Ordinis gloriam, & de Guimenio victoriam nihil desideres, Lector, id unum scias Dominicanæ familiæ honorificum, & tibi necessarium. Vix obrepentes probabilitatis corruptelas piorum concertationibus & doloribus conspicuæ factæ sunt, vix tam nefanda consectaria, quæ incuriâ, & quasi somno adoleverant, retecta sunt, vix veritas disputatione & zelo limata est; statim plerique Thomistæ in probbailissimum, quasi erecto vexillo, impavidi invaserunt, justisque illum voluminibus adorti sunt. Permisit quidem divina providentia paucos è nostris veluti dormitantes in doctrina morum cespitasse, & torrente Probabilistarum in præceps abreptos, eorum principiis quasi certis & indubitatis usos esse. Sed quamprimùm pestiferorum dogmatum latens venenum ipsis veluti expergefactis apparuit, vix in eorum oculos antea tantisper gravatos labes morum incurrerunt, subitò non solùm hæc flagitia nemo defendit, sed multorum in illa indignatio verbis scriptisque exarsit: dumque probabilitatum novitas ebullit, statim visa est frumentorum gravitas,

& levitas palearum, & sine magno volumine Thomisticâ ab areâ excussum est, quod nullo pondere intra aream Thomisticam tenebatur.

Hinc Religio nostra innato zelo glifcentem hanc luem pro virili rescindere avens, unanimem Ordinis sensum in comitiis generalibus è toto terrarum orbe Romæ anno 1656. coactis hac ordinatione significavit: *Caveant ab omni pruritu exoticarum, minúsque cum littera S. Thomæ cohærentium opinionum; præcipuè verò in moralibus, ubi pressiùs de salute ac indemnitate animarum agitur. Porrò in his studeant omni cautela evitare opiniones laxas, novas, ac parum tutas, abstineantque à paradoxis ac monstris recentium placitorum, seu problematum, quæ magis vanitati, ac periculosæ ostentationi militant, quàm veritati. Denique satagant non tantùm fidelissimè in omnibus adhærescere sanæ doctrinæ Angelici nostri Præceptoris, quam ille ex limpidis ac incorruptis SS. Patrum fontibus integerrimè in alueos suorum operum corrivavit: verum etiam assuescere propriæ ipsius phrasi & modo loquendi, ita quod quantum fieri potest, ne quidem ab ipso verborum ejus ordine, stylô, & emphasi longiùs discedatur, ut sic evitentur.* Quia nimirum Sapientissimi Patres, veritatis & catholicæ puritatis amantes, & Angelicæ D. Thomæ severitati nihil præponentes, quorumdam etiam Filiorum suorum authoritatem vel ingenium parvifacientes, in fide fixi & stabiles permanentes, avitæque doctrinæ tenaces; quidquid antiquos Thomistas cum Angelico Magistro & Ecclesia tenuisse cognoverunt, id solùm sibi & filiis tenendum, credendúmque decreverunt: quidquid verò ab aliquo deinceps uno præter omnes, vel contra omnes novum & inau-

ditum subinduci senserunt, id non ad religionem, sed ad tentationem pertinere intellexerunt.

His præceptis salutaribus moniti, & proprio zelo accensi Dominicani, novitatem subodorati, veluti Domini canes allatrare cœperunt, & decretorum Pontificiorum munimine septi, & Summi Pastoris Romani Antistitis id Ordini mandantis voce provocati, laxones etiam suos non minùs quàm lupos caulas dominici gregis infestantes fugere Theologos docuerunt; laboranti & novarum opinionum licentiâ deformatæ disciplinæ subvenerunt; Probabilistarum argutias argutè & juxta solidè refellerunt; & sicut olim efficacis gratiæ in discrimen vocatæ tot strenuos patronos, tot invictos victricis auxilii defensores instruxit, & etiamnum instruit: ita nunc eversæ morum doctrinæ fortes itidem bellatores è sinu suo excitavit.

Et ut totius Ordinis sacra conspiratio eniteret, omnisque depelleretur simultatis suspicio, è diversis Catholici orbis Provinciis nullo inter se inito consilio in Probabilismum insurrexerunt, & totis viribus, uno Christianæ sanctitatis amore, uno Angelicæ Ethicæ zelo, licèt diverso stylo & impetu impugnarunt. Quia nimirum lydium D. Thomæ doctrinæ lapidem admoventes, multitudinem novitiorum Doctorum despexerunt, & toti illi Probabilistarum nationi unum D. Thomam Patrum Discipulum & vocem, divinæ voluntatis interpretem, æternæ legis vindicem ab Ecclesiæ Capitibus probatum opposuerunt, cujus doctrinâ veluti gladio à Deo proviso omnes novitates ab ejus decessu irrepentes semper truncatæ; semper truncandæ sunt.

Hispania in primis avitæ & domesticæ tradi-

tionis tenax, jam dudum vagæ probabilitatis periculosam licentiam persensit & insectata est, ut videre est in Epistola Bartholomæi Carranzæ Summæ Conciliorum præfixa, ubi sic ait: *In tantis Ecclesiæ procellis & vitæ malis subiit animum relegere majorum nostrorum acta in Conciliis antiquioribus. Et puduit me, ut ingenuè fatear, nostrorum morum. En à quanto culmine decidimus! En segnitiem & oscitantiam nostram! En gentem à Christo & redemptam, & factam rerum Dominam! Ubi ille charitatis ardor? Denique nihil ferè convenit præsenti rerum statui, si quis attentiùs conferat cum illo quem cernere licet in scripturis Conciliorum.* Novissimè verò præter Tapiam ad infulas Hispalenses assumptum, opinione sanctitatis nuper vitâ functum; præter Martinem de Prado Castellanæ Provinciæ Provincialem, quorum librorum penuriâ jam laboro, aluit insuper Ildephonsum à S. Thoma, filium naturalem Regis Hispaniarum, insignem profectò virum, in quo egregiæ dotes, natalium splendor, judicii acerrimi præstantia, doctrinæ supellex eximia, & incomparabilis omnigenæ pietatis, ac totius sanctimoniæ decor, denique virtutum omnium beatissima copia collucent. Ob quem multiplicis ornamenti concentum omnibus Provinciæ suæ functus muneribus, tandem rejecto Episcopatu Placentino annuis quinque millium nummorum redditibus opulento, Civitatem Malaga, utpote pauperiorem prætulit, & in ea regenda Ecclesia eundem, quem in Ordine bonum Christi odorem efflaverat, longiùs latiúsque Episcopus effudit. Ille ergo varias Probabilistarum corruptelas exposuit, & elisit. Et quanvis in nonnullis ejus scriptis ea non probem, quæ Sacræ Inquisitioni

displicuerunt; hinc tamen quod intendo elicio, nimirum laxonum corruptelas Hispanis Dominicanis displicuisse; licèt fortassis flagitiorum attrocitate permoti personas aliquas læserint, quorum solas persequi exerrationes fuisset & moderatius, & utilius. Si enim Apostolus *Philip.* 2. 18. viros, eosque quamplures luxui ac voluptatibus deditos innominatos damnat, ne personas lacessere videatur, sed vitia, eosque modestiæ armis fractos revocaret, quos indigitatis nominibus poterat exacerbare: *Multi enim*, inquit, *ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens. dico inimicos crucis Christi*, &c. sic juxta Sacræ Inquisitionis mentem satius fuisset insectari vitia, non homines; non ferire errantes sibi minimè subditos, sed emendare. Sic Christus divitis epulonis à se objurgandi nomen suppressit, quantumvis vir ille crudelis in inferno jam sepultus esset, ut ejus consuleret honori, cujus vitia detestabatur. Si enim Patres, etiam cum apertis hæreticis agentes vetant efferari, & verbis amarulentis occulta dedecoris aperire, tutius (ni fallor) est, non dissimilem habere agendi rationem, cùm Catholicorum & Religiosorum, si qui sint, excessus propalantur. Patietur Princeps Serenissimus hanc meam humilem suggestionem, ut omnibus clareat, Discipulos D. Thomæ nihil posse adversùm veritatem, sed pro veritate. Id tamen constans est, virum optimum & inclytum scriptorum suorum vehementiâ non tam in authores animi malignitatem, quàm vitiorum odium concitare voluisse; nec flagitiorum horrorem in personas transtulisse, sed eum animi habitum induisse, quem his verbis præcipit Augustinus: *Diligite homines, inter-*

ficite errores: sine superbia de veritate præsumite; sine sævitia pro veritate certate: orate pro eis quos redarguitis atque convincitis. Italia quoque, unde Theologi Thomistæ clarissimi, Cajetanus, Ferrariensis, aliique sexcenti prodierunt, è sinu suo protulit R.P. Julium Mercorum ad totius Reipublicæ Christianæ bonum, ad singulare Dominicani Ordinis decus natum, qui summa perspicuitate, majori pondere, & modestia ubique eminente, quæstionem intricatissimam libro, cui titulus est, *Basis Theologiæ moralis*, à primis principiis altè repetit, & per omnes partes egregia dispositione, subtilitate, & soliditate deducit. Principium probabilitatis versatilis, quâ minùs probabilis, minusve tutæ opinionis eligendæ venia datur, omni argumentorum genere convellit, atque ex opinandi licentia justis legibus non cohibita, innumera fluxisse doctrinæ flagitia, majoraque in dies fluxura demonstrat. *Sentiet Christiana Respublica* (inquit Hieronymus Placentia Societatis JESU, in Academia Parmensi Theologiæ Professor, in censura operis Mercoriani,) *plurimùm se lucubrationibus hisce debere, quòd dum ex lege opinandi licentiam multiplici solidarum rationum vallo coërcent, avitæ morum integritati aureas moliuntur compedes, in protectionem fortitudinis, & bases virtutis.*

Ante Julium Mercorum novellæ probabilitatis pericula vidit & elusit Dominicus Gravina antiquitatis callentissimus, pietate etiam & doctrina spectabilis; sic enim *lib. 4. sui Cherubim Paradisi, pag. mihi* 325. ait: *Hoc ponderandum diligentissimè, an provabilia doceant* (Moderni.), *Quod maximè in moralibus cavendum est: Nam multoties ad unius dictum, vel paucorum erigitur*

aliqua opinio ut probabilis, quæ tamen est contra communem sensum; unde fit ut relictis veteribus Magistris, plebs imperita novos sequatur, & laxentur virtutum habenæ, & ad vitia sectanda augeatur inclinatio hominum ad latam viam tendentium. ::: Absque dubio eliminandi sunt illi, qui delicias & pompas assumunt, & novitates singulares, quas nesciunt Patres eorum; similiter qui incerta inducunt, & non examinata, neque probata; & nulla certitudo moralis est, ut sub opinionis calculo tandem censeatur, & ut indiscussa acciri tur, & inexaminata, reclamante sapientum & plurimorum Doctorum choro.

Ratio autem naturalis dictat, ne certa præponantur incertis, & communiter recepta sententia non postponatur novæ, & non discussæ, nec trita sententia: sed semper innitendum regulæ infallibili, & certæ moraliter, maximè ubi periculum imminet. Nam ex defectu inconsiderationis & indiscussionis sunt qui putant ad sequelam cujuscumque opinionis salvari se posse in conscientia, qui tamen tuti non sunt (ex quodl. 13. art. 10.) *& ad inferos tendunt.* Et in his dicebat Basil. ad 5. cap. Isai. *Non solùm ad scientiam, rerumque notionem isthæc turbela pervenit, sed usque ad opera; siquidem sunt viæ viri quæ videntur rectæ esse, novissima autem earum respiciunt ad profundum inferni.*

Maximè autem cavendæ sunt opiniones, quæ gulam, vel venerem, vel prudentiam humanam, seu pseudopoliticam fovent, & injustitiam; hæc enim sunt velut Styx Phlegeton, velut amnes infesti, in quos demerguntur homines, & quærunt excusationes in vitiis & peccatis, & nollent hæc esse peccata, vel diminuunt eorum culpam, vel gravitatem sub specie probabilitatis, verisimili, non vera ratione,

sed apparenti, vel ut turpitudo vetetur. ::: Quæ dogmata nunc sunt in praxi apud hæreticos nostri temporis, & apud malos Christianos in opere vigent. Et quantum ad nonnullos Scriptores, sunt in eadem salebra, qui sub specie opinionis probabilis venditarunt multa, quæ abstinentiam & jejunia pessundant, pudicitiam emolliunt, prudentiam hujus sæculi extollunt, & justitiam tam distributivam, quàm commutativam pervertunt.

Pro certo statuant qui varias semitas opinionum istarum probabilium inducunt, vel varia itinera aperiunt innovandæ veritatis, & speciem bonorum apparentium ostendunt, quod non viæ dicendæ sunt, *sed diverticula & semitæ, quæ nequaquam tandem ad unum exitum terminantur. Utinam institueretur, quod sicut in foro contentioso recipiuntur communiter recepta sententiæ, ita & in foro pœnitentiali idem statueretur, decretis provisivis præscribendo has, non illas recipiendas. Quàm benè esset id consultum Ecclesiæ! Brevi tempore reformaretur mundus, qui ex licentia opinandi in præceps ruit, latissimam viam ingrediendo quæ ducit ad perditionem.*

Sed nulli Catholici orbis Provinciæ Gallia nostra palmam concedit. Nam præter Olivecrium, Richecœur & Petrum Louvetum Doctores Parisienses, qui jussu Vicariorum Generalium Parisinæ diœcesos Probabilismi fontem & rivos in Apologia Casuistarum unà cum aliis sex designatis Theologis proscripserunt, plures alii in easdem laxitatis evagationes verbo, scriptis, concionibus exarserunt. Sed quod sine cujusquam invidia dictum velim, cæteris omnibus vastissimi Ordinis Provinciis zeli laudem præripuit nostra Tolosana, quæ sicut est antiquitate prima, ita

ſtrictioris obſervantiæ tenacitate, & eruditionis fama nulli ſecunda. Unde ſicut olim adversùs acerrimos D. Thomæ impugnatores Joannem Capreolum Toloſanum, Thomiſtarum Principem in aciem protulit, qui de S. Doctoris hoſtibus glorioſiſſimum triumphum primus reportavit: ita etiam laxatæ morum diſciplinæ impavidos aggreſſores inſtruxit vagam probabilitatem, ab eaque ſine modo manantes corruptelas impugnaturos. Quia nimirum ſicut Toloſæ Ordinis ſui fundamenta jecit B. Pater Dominicus, ita primitivum obſervantiæ regularis, & incorruptum de moribus ſenſum veris Dominicanis altè impreſſum S. Parens conſignavit. Et profectò non deceret Provinciam Toloſanam virginei S. Thomæ corporis Toloſæ quieſcentis depoſitricem à virginali ejuſdem Angelici Doctoris Ethica vel latum unguem recedere.

His de cauſis Petrus Labat Academiæ Toloſanæ Doctor Regens, vir in Scholaſtico pulvere non mediocriter exercitatus, ſtylo familiari, ſemotis adventitiis orationis ſplendoribus, breviter, & ſolidè, non ſine pietatis, quæ in tota vitæ ſerie elucebat, inſtinctu minùs probabilis ſententiæ in concurſu probabilioris delectum primus è noſtris refutavit. Ejus libro ſuppedaneæ fuerunt longè præſtantiores Joannis Baptiſtæ Gonet lucubrationes, quibus Probabiliſmum, nedum humanis rationibus, quem lepidè *artem cum Deo cavillandi* appellat, ſed etiam raris Patrum locis, ac eximiis obſervationibus adoritur. Nec contentus eſt venenatum fontem indigitare, ſed innumera probabilitatum monſtra, quæ nihil in moribus integrum reliquerunt, lato calamo ſubjicit lectorum ocu-

lis, & eorum ciet horrorem. Sed omnibus, qui in Probabilistas prodierunt, Ordinis nostri libris Vincentii Baronii lucubrationes antecellunt. Romæ aderam cùm ejus libri in discrimen vocati sunt, naufragium sine dubio passuri, nisi veritas, pro qua certarat, ipsa pro illo pugnasset, ipsa vicisset, ipsa ab Adversariis potentissimis veluti reciproco officio liberasset. Et quanvis non minùs sapientiâ quàm purpurâ Eminentissimi Congregationis Indicis Patres voluerint amarulenta quædam verba erasa, ut præclara illa opera nedum doctrinæ D. Thomæ profunditatem, sed & Angelicam modestiam ubique spirarent; tamen ob causæ ipsius æquitatem & susceptam divinæ legis defensionem, asperiori defensionis modo condonarunt, Authoremque humanissimè monuerunt, ut si novam editionem adornaret, verba amariorem resipientia resecaret, quibus sublatis liber undique perfectus in publicum prodiret, nihilque haberet quod ullam ulli posset offensionem ingenerare. Ille verò pro sua summa in Romana Tribunalia observantia in novis suæ Theologiæ Moralis editionibus quæcumque asperiùs dicta visa fuerant submovit, quanvis non tam necessitas defensionis, quàm horror vitiorum verba illa aliquam convitii speciem præferentia à Baronio invito, aliàs totò in urbanitatem composito, & in aliorum laudes sæpe effuso, extorsisset.

Itaque Vincentius Baronius non perfunctoriè vel timidè in refellenda probabilitate versatur, sed securim radici admovens, dum è propria mente loquitur, doctrinam quodlibetorum S. Thomæ in naturali sensu intelligit, prout à nobis suprà exposita est. Et quanvis in gratiam

quorundam Thomistarum verba D. Thomæ mollientium, videatur ipse aliquid de sua severitate remittere, ut (quæ summa ejus humanitas est) Mercorum, aliosque probabilioris sectandæ sententiæ authores, optimos illos quidem, sed in quæstione de ignorantia juris naturalis nonnihil fuliginis è Probabilistis trahentes, & à genuina littera S. Thomæ recedentes defendat; nihilominus tamen dum sua sensa prodit, nullam dari juris naturalis ignorantiam, vel esse unum de rarò, & vix unquam contingentibus, affirmat: & doctrinam articuli 15. quodl. 8. in toto suo splendore propugnat; sic enim habet in nova editione alterius partis Theologiæ Moralis: *Agnoscis quàm iniquè Dominicanorum nomen advocetur in patrocinium laxissimarum contra legem opinionum, cùm à S. Doctore, in cujus verba jurant, hoc dogma inconcussum habeant, quod agitur contra legem, semper esse malum, nec excusari per hoc quod sit secundùm conscientiam quacumque probabilitate munitam, quæ in certitudinem moralem nunquam sit evasura, quandiu reclamabunt Doctores graves, & contrà stabunt rationum momenta.* Et pagina 21. illud inter res facti & juris statuit discrimen: *Quod res facti omnes scire, sit supra vires nostras & præter officium, ac proinde ignorari possint citra culpam: secus sit de rebus juris naturalis; nam cùm paucissimis principiis contineantur inscripta sunt cordibus hominum, & ferè omnibus obvia, unde quidquid ex illius ignorantia fit perperam, vix excusatur à peccato, quod statuit S. Doctor loco cit.* Et prolatis quibusdam D. Thomæ verbis, sic pergit: *Poteratne apertiùs validiùsque his locis damnare quascumque opiniones probabiles falsas contra legem, quàm constituto illo*

discrimine inter ignorantiam rerum facti & juris, quòd illa interdum, ista nunquam excuset à peccato, quandiu est rerum, quas scire possis & debeas? Quibus verbis totam vagæ probabilitatis doctrinam ab imis fundamentis subruit, hoc dogmate à D. Thoma stabilito, ignorantiam juris naturalis nunquam excusare, quia nunquam invincibilis est: & quod contra legem æternam voluntariè fit, semper esse peccatum, etiamsi sit secundùm conscientiam.

Quin & argumentum, quo P. Gonet probare conatur, probabile falsum nonnunquam à peccato excusare, quia sæpe contingit probabiliorem & probabilissimam sententiam esse falsam, & tamen absurdum est nos eam non posse deligere; hoc, inquam argumentum *cap. praecedenti* à nobis confutatum, validissimè etiam refellit Vincentius Baronius priore Moralis parte, *pag. mihi* 24. Quia quædam opiniones majorem habent cum sibi contraria similitudinem veri, & sunt speculativè probabilissimæ, quæ tamen citra peccatum usurpari & revocari ad actum nequeunt; nam forma Baptismatis *in nomine Genitoris, geniti, & ab utroque procedentis*, probabilissima est, cujus tamen usum omnes peccati mortalis damnant. Item venatoris homicidium nemo excusat, quamvis ingredienti sylvam occurrerit aliquid ambiguum, quod probabiliùs speciem feræ quàm hominis ferebat, si minùs probabili, sed magis tutâ desertâ, hominem interfecerit. Rursum Judex non potest reum damnare ob probabiliores conjecturas suspectum, si suppetant probabiles innocentiæ conjecturæ; quia tunc minùs probabilis est magis tuta, cùm reus non debeat pœnas dare criminis.

cujus non sit probationibus sole meridiano clarioribus convictus. *His exemplis,* inquit, *demonstratum est, nihil repugnare opinionem probabilissimam speculativè, prorsus improbabilem esse ad praxim.* Unde toto §. sequenti infert, & sæpiùs inculcat, toto genere & cœlo differre opinionem probabilem & tutam, postponendamque esse semper opinionem quæ stat pro utili contra honestum, nisi *evidenti ac certa ratione scias,* addit pag.28. *nihil tibi ab illis posse periculi accersere :* & quoties de salute, de sectanda honestate, de peccato mortali fugiendo agitur, *illi adhærendum sententiæ, cui nulla peccati aut periculi salutis subsit dubitatio, qualis est quæcumque opinio favet religioni; æquitati, legi naturali, seu certò & evidenter, seu probabiliter; illi verò obnoxia, quæcumque adversatur legi sententia, & favet commodo, ac libertati.* Et concludit, nihil suis regulis impossibile, nihil difficile præcipere. *Quid ergo,* inquit eleganter, nec minùs piè, *impossibilia causantur Adversarii nos præscribere Christianis, quos suorum laborum æterna merces, aut peccatorum æterna damnatio manet? Quibus spe unius, & metu alterius etiam impossibilia tentanda essent omninò; cùm ipse Epicurus nulla discipulis præscribat longè severiora, quàm Theologi probabilitatum patroni & cusores?* Quibus immaculatis documentis, aliisque pietate plenissimis nihil suam à nostra, nisi fortè verbo tenus, discrepare sententiam clarissimè significavit.

Aliud etiam ejusdem P. Goneti argumentum, quo inferre vult, ex nostra sententia sequi perplexitatem, imò & peccandi inevitabilem necessitatem, imò plerumque esse fortunæ & non voluntatis, quod homines peccent, quod supe-

rio.i capite ex D. Thoma sibi pluries illud proponente diluimus, fortiter etiam refellit Pater Baronius, quia illud sophisma haberet aliquam verisimilitudinem, si tunc non esset ad manum opinio tuta pro lege & officio stans: at semper in conflictu opinionum una stat pro lege & salute, altera pro commodo & libertate: *Et hoc discrimen*, inquit, *norunt stupidissimi & pueri, quia aequitas per se lucet, nec pueros etiam latet, quos pudet obscœna loqui, aut turpia agere; & ideo dum hæc meditantur, tenebras quærunt, hominumque gravium fugiunt conspectum.* Ergo nec ad casum, nec ad angustias redigimus operantes, cùm præscribimus tuta semper, & probabiliora sectanda. Non est etiam perplexitas, vel casus, quando utraque sententia pro officio pugnat; quia tunc majus minori, probabilius minùs probabili, moderante christianâ prudentiâ circunstantias appendente anteponendum est. Quod si officia sint hinc inde paria, quod raro, vel nunquam contingere patiuntur circunstantiæ individuæ, tunc facilè permittitur arbitrarius delectus, si non amore utilitatis aut voluptatis, sed studio honestatis fiat optio.

Sed Dices: Julius Mercorus, & Baptista Gonet suprà infra meritum laudati, in suis adversùs Probabilistas dissertationibus supponunt dari posse ignorantiam invincibilem juris naturalis, eandemque à peccato excusare non solùm imperitos, sed etiam doctos circa conclusiones, quæ non nisi discursu deducuntur, quando præcepta naturalia considerantur ut vestita aliquâ circunstantiâ & conditione, vel quando inter Theologos dubitatur, num aliquid jure naturali, vel tantùm positivo prohibeatur? Ergo isti Autho-

res recidunt in Probabilismum, quem condemnant; nam de sententia minùs probabili dubitant Theologi moderni, an sit contra jus naturale, cùm id habitâ terminorum notitiâ non constet: contendunt etiam Probabilistæ, suam de minùs probabili tutò sequenda sententia, sibi esse probabiliorem: Ergo quod una manu ædificant isti Thomistæ; altera destruunt, nec sunt à castigatæ Moralis laude celebrandi.

Respondeo quod licèt hi Authores virulentum illum Probabilistæ fæcis fontem dissimularint, vel etiam permiserint; tamen quia in aliis Probabilistarum corruptelis insequendis eximii sunt, non sunt debita laude fraudandi. Quantum verò ab ingenio Probabilistarum ipsi abhorreant, facilè conjicies, si quæ suprà ostendimus summatim recolamus.

Licèt daremus posse admitti invincibilem juris naturalis ignorantiam, non propterea causam obtinebunt suam Probabilistæ, quia non caret cognitione, nec laborat ignorantiâ, qui minùs probabili adhærescit. Esto enim quod ubi nulla subit peccati suspicio, admissa in legem opera ascribi possint ignorantiæ invincibili; tamen quicumque varias de aliquo capite Doctorum sententias cognoverit, profectò cognitione non caret, nec ignorantiâ invincibili laborare dicendus est; cùm illi affulgeat sententia quæ sibi ob rationum momenta probabilior, & ob periculi remotionem tutior est, atque securior.

Verum quidem est, quod si ex sententia quæ mihi certa est, nulla possit dari juris naturalis invincibilis ignorantia, apertâ & necessaria consequutione deducitur in controversiis, in dubiis,

in probabilibuſque ſententiis nunquam licere à lege diſcedere, tutiori ac probabiliori parte prætermiſſa, minùs tutæ, minuſve probabili adhærere, ſubindeque probabiliſmum uſque ad internecionem ea aſſertione profligari. Sed tamen (ut rectè obſervavit Vincentius Baronius unum è præcipuis Probabiliſtarum flagellis) ſententia de opinione probabiliore, tutioreque eligenda, non illi ſoli principio innititur, præſertim in concurſu, & ut ita dicam, conflictu utriuſque ſententiæ operanti notæ; tunc enim nulla obtendi poteſt ignorantia, ſiquidem ſpretâ tutiore, & ſibi probabiliore, minùs probabilem, minuſve tutam operans de induſtria ſequitur, etiamſi ſtet pro libertate contra legem, pro voluptate contra officium, pro commodo contra honeſtum veriſimilioribus argumentis communitum.

Eſto quod puer duodennis excuſetur à labe mendacii, quod ſibi licitum ad ſervandam oppugnati patris vitam arbitratur: demus actum fornicationis à Mahometano majorum authoritate & exemplo, proprioque errore perpetratum condonari. Hoc verò quis divinæ legis amantium, niſi ægerrimè ferre poteſt, opera quæ fieri contra legem naturalem non ſolùm ſuſpicio conjectat, non ſolùm dubitatio timet, ſed etiam probabilior opinio fert, tenuiſſimæ probabilitatis etiam errantis allito colore veluti juſtitiâ imputativâ tegi, juſtificari, imò & meritoria eſſe, ſi probabili dictamine bona eſſe videantur? Quis credat ignorantiam, quæ compatitur dubium & opinionem probabiliorem partis adverſæ ſtantis pro lege & æquitate, vim habere veritatis, loco eſſe baptiſmatis, fidei,

charitatis,

charitatis, & innocentiæ, ut ejus non minùs quàm istorum beneficio salvus fias, & rectà ad cœlum tendas? Permittamus recentiorum temeritudini & vociferationibus aliqnam conflandam nostræ sententiæ de probabilioribus semper sectandis invidiam, si inde solùm argumenta assumerent ad confirmandam de tutiori opinione eligenda assertionem, quòd ignorantia juris naturalis invincibilis nulla detur? sed inde gloriandi, vel ut vulgò dicitur, cristam extollendi ansam nullam arripiant Probabilistæ, quibus impugnandis innumera argumenta ex aliis locis repetenda suppetunt, quia ignorantiam prætexere nequeunt, qui mores suos ad cujusvis opinionis, etiam minùs probabilis regulam lesbyam exigunt, ut eam sententiæ non solùm æquitate causæ & honesti defensione tutiori, sed etiam probabilitatis majoris viribus & argumentis superiori anteponant.

Fateor quidem, non mediocri ad penitus exstirpandas probabilitatum laxitates se orbare præsidio, qui operibus ex ignorantia juris naturalis contra legem Dei patratis veniam dant. Fateor quod si illa ignorantia invincibilis esse dicatur, excusationes non paucæ peccantibus multis suppeditantur, quorum tamen opera adversùs jus naturæ commissa nullus Patrum excusavit, nonnullus hactenus unanimi consensu sine exceptione accusavit. Fateor quod si error minimè volitus, quanvis propriis sceleribus accersitus facit insontem, nullum erit vitium tam tetrum, quod non fit etiam ultrò, & liberè amplectentibus illud innoxium; quia nullum est, quod non alicubi gentium vel pium, vel certè licitum existimetur. Laudandus ergo erit Car-

thaginensium homines immolantium mos barbarus, quia illum pro religioso habebant : condonanda erunt Calecutanorum adulteria, veterum Germanorum latrocinia, quia ea expertia vitii opinabantur. Excusanda erit Platonis auditorum uxorum communitas, à tanto Magistro, quem præ sapientiæ excultissimæ ornamentis Divinum censebant, permissa.

Fateor etiam hoc uno ignorantiam juris naturalis excusantis principio non quidem penitus convelli, sed revera non mediocre incommodum & detrimentum creari delectui tutioris opinionis, atque illi Christianæ Ethicæ emendationi à viris optimis,& ab Alexandro VII. Christianæ sanctimoniæ amore & in Evangelicæ doctrinæ corruptores zelo non minùs quàm orbis Episcopatu Sanctissimo, votis omnibus exoptatæ. Etenim qui Magistro Probabilistæ credens receptam apud omnes esse sententiam,nihil esse periculi, si minùs tuta, minusque probabilis, reluctante probabiliori & tutiori, tutò & securè usurpetur opinio ; si hac, inquam, doctrina imbutus & persuasus alicujus Doctoris gravis seu Classici, id est Casuisticorum apicum callentis authoritate passim usuras sub colore interesse,vel chimæricorum trium contractuum fictione palliatas, simonias, vindictas, plurium Sacerdotiorum possessiones, aliaque id genus quæ Sancti abominati sunt, securus & gaudens reducat ad praxim ; quomodo eum peccati coarguemus, si error & ignorantia juris naturalis excuset à culpa. Debuerat ille,inquies, opinioni tutiori,sibique probabiliori obtemperare : sed quare debebat, si id se debere ignorabat ? Ignorabat autem, qui Magistrum docentem minùs tutam certissi-

nè securam esse audierat, & audienti crediderat, & credens, nec subinde de operis malitia practicè, ut dicunt, dubitans, licèt fortassis speculativè formidans, operatus fuerat: Ergo non peccavit, cui involuntaria fuit malitia operis: nec fuit voluntaria malitia, quæ fuit hìc & nunc ignorata: fuit autem hìc & nunc ignorata ab eo, qui simpliciter, & penè bona Magistri fide credidit minùs probabilem in praxi licitè & securè adhiberi posse, putavitque reclamantes opinionis probabilioris rationes, non secus ac scrupulos à formidolosis injectos esse removendos. Ergo qui ignorantiam juris naturalis, vel ex eâ facta excusant, malè agentibus azylum præbent, & civitatem refugii aperiunt minùs tuta sequentibus, ac ferè vallum ædificant, unde vix ac ne vix quidem poterunt laxioribus opinionibus indulgentes dimoveri; quia quibusvis argumentis revincantur nefariæ corruptelæ, quibusvis coërceatur vinculis dissolutio, semper præsto erit perfugium erroris, quò se facilè quisque recipiet, cùm nihil promptius sit, quàm illis Doctoribus obedire, qui favorabilia & placentia loquuntur. Præsertim quia, ut dixi, Probabilistæ licèt sibi sæpe in quæstionibus singularibus contradicant, in hoc tamen omnes conveniunt, ut minùs probabilis opinio tuta sit rectæ operationis regula, quâ qui plenè persuasus, vel potiùs deceptus fuerit, ignorantiæ summo beneficio, sed *conscientiâ virgine*, ut unus è Probabilistarum coryphæis loquitur, varia poterit pertransire prata luxuriæ, ut phrasi Scripturæ utar.

Hæc, inquam, fateor, & lubens amplector, quia ignorantiam juris naturalis invincibilem

nullam agnosco, omnem vincibilem, & voluntariam in sua saltem causa affirmo, & Patrum, ac nominatim S. Thomæ Sole clariore authoritate persuasus certissimè credo, peccare omnes qui contra jus naturale agunt; quia ut antea dixi, nulla tam profunda caligo æquitatis principia & boni honesti semina in totum tollit, nulla ita occupat mentem, quin residua semper sit aliqua boni honesti scintilla interdum ad meliorem frugem monens & pungens, quam si evacuatis præjudiciis ritè consuleret, uti debet, peccator, & pravitatem perspiceret ob concupiscentiæ & passionum voluntarias nebulas ignoratam.

Sed licèt hoc principio affirmante omnem juris naturalis ignorantiam esse inexcusabilem, penitus causa probabilitatum juguletur; tamen non eo uno vaga probabilismi licentia coërcetur; nec eo solo præsidio munitur tutioris & probabilioris delectus. Unde tametsi Probabilistis non quidem concedamus, sed permittamus dari ignorantiam juris naturalis invincibilem; non tamen continuò ad ignorantiæ latebras confugere possunt, ut suam laxissimam de minori probabilitate securè eligenda sententiam ab omni peccato purgent. Frustra enim, & juxta iniquè se ignorantiæ invincibilis umbone tegit à validissimis quibus impetitur argumentis, qui adversæ sententiæ pro honestate stantis rationes probabiliores non ignorat, sed perspectas minoris probabilitatis opinationi postponit.

Hac de causa P. Julius Mercorus, & P. Baptista Gonet in divinæ legis defensionem, & ordinis Dominicani gloriam armati laxissimarum probabilitatum usum intra certas metas cohibi-

turi, ut turbæ recentiorum invidiam declinarent, abstinuerunt ab illa quæstione de juris naturalis ignorantia, rati sin fortiùs, certè plausibiliùs se acturos, si prætermisso principio modernis tam exoso & suspecto, ex communibus, & ab utraque parte receptis principiis controversiam definirent. Licèt enim decipiantur recentiores ignorantiam juris naturalis excusabilem & innoxiam affirmantes, & fucum faciant inanissimum, dum illi sententiæ totius traditionis clypeo communitæ Jansenismi notam pueriliter inurunt; tamen hoc eis permisso, quod ignorantia juris naturalis opera in illud commissa excuset, non propterea opinio minùs probabilis laborare ignorantiâ invincibili censenda est, cùm non solùm opinionis probabilioris fulgor, sed etiam dubitatio vel conjectatio periculi in concursu tutioris & probabilioris derelictæ imminentis ignorantiam satis superque inculpabilem resolvat.

Evidenter ergo se discernunt prælaudati Thomistæ à modernis Probabilistis, qui latissimam flagitiorum portam ignorantiæ invincibilis falso colore reserarunt. Præsertim verò ab illis se sejungit P. Baronius, qui licèt fateatur, vel potiùs in gratiam Mercori toleret, posse aliquando juris naturalis ignorantiam tum inculpatam esse, cùm de obscurioribus juris naturalis consectariis agitur; tamen tot opponit obices, tot objicit claustra quibus peccatorum colluuies & iniquitatis torrens sistatur, tot conditiones restringentes, quibus prætermissis accusantur quævis perperam in jus naturale patrata, ut licèt fortè ex aliqua veluti rimula nonnihil effluere possit, quod minùs sit æternæ legi consentaneum, non-

tamen quâ datâ portâ, & effractis obicibus in omne flagitiorum genus homines efferantur. Nam illos omnes prævaricationis inexcusabilis damnat, qui vel legem conscientiæ doctricem honesti spreverunt audire, nec quas ingerit cogitationes morati sunt; vel è jure naturali addiscere neglexerunt, quod sua refert scire; vel qui primigenii peccati pœnalibus tenebris liberè apposuerunt iniquitatem super iniquitatem, quâ voluntariam cordis duritiem, mentisque caliginem sibi asciverunt; vel qui fidem semel acceptam pravis moribus corruperunt mali Catholici; vel qui Ecclesiâ sibi notâ, Evangelii prædicatione, bonorum hominum & librorum copiâ neglectis in hæresi immortui sunt: quos omnes legis æternæ sub specie opinionis cujusvis probabilis ignorantiam invincibilem prætexere non posse affirmat, & validissimè in suis operibus omni genere argumentorum demonstrat. Quibus quatuor exceptionibus tantum distat à modernis laxonibus, quantum ortus ab occidente.

Hæc in defensionem Scholæ nostræ cum moderamine inculpatæ tutelæ, nullius vellicandi animo dicta velim. Sed illud præ oculis omninò habendum est, quod licèt hæc nobis deessent præsidia, nihil tamen negotii Religioni Prædicatoriæ facessere possunt Adversarii; quia non singulorum Thomistarum, sed unius D. Thomæ patrocinium suscipit, pro solo Angelico Doctore vadem se offert familia nostra: unde toti corpori afferendi non sunt singulorum membrorum, si qui sunt, nævi; nec toti Scholæ quorumdam à communis Magistri sensu exerrationes. Unus S. Doctor est nobis instar omnium & su-

pra omnes; & quia in ejus solius verba sensusque juramus, in ejus etiam solius defensionem usque ad mortem decertamus. Non ea teneritudine laborat Dominicanus Ordo, ut velit quidquid emanat à singulis, in totius continuò Ordinis sensum & ingenium referre. Dolet vehementer aliquos transfugas ab avita doctrina desciv'sse; ægrè fert è pluribus paucos segreges & desertores, qui Angelicæ doctrinæ sacrum depositum non satis religiosè custodientes, gratiæ divinæ & illibatæ moralis traditiones Dominicanorum tutelæ concreditas, à Paulo Patribus, à Patribus Aquinati, ejusque Scholæ transmissas nimis trepidè sectantur.

Itaque frustra Guimenius, frustra Petrus à Valleclausa, frustra alii æmuli quorumdam (si tamen verè sunt) congerunt corruptelas, quæ toti Ordini horrori sunt atque execrationi. Nonnullos interdum cespitare, vera & humili confessione agnoscere non detrectamus. Nondum ita nobis insanire licuit, ut credamus nuspiam impingere alumnos nostros. Homines nos esse, humani à nobis nihil alienum putantes, nec in facto, nec in jure infallibiles, modestè & sincerè contestamur. In tot & tam vastis Thomistarum voluminibus, tanta varietate refertissimis, alicubi, vel interdum contingere lapsum, nullus sapiens mirari debet. Nihil enim tam proclive, nihil tam pervulgatum, quàm errare homines, & errores hominum ab aliis perspicacioribus emendari. Quia teste Apostolo, *alius judicat inter diem & diem, alius judicat omnem diem.* Hoc est, ut exponit Gregorius, aliùs alio est scientiâ veritatis instructior.

Augustini & Aquinatis lacte innutrita Schola

Dominicana confitetur humanæ infirmitatis pondus, & victricis gratiæ ad singulos actus necessitatis conscia experitur, nos ex nobis nihil posse nisi mendacium. Scit quod non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, & quod sufficientia nostra à Deo est, qui radios suos, quibus vera falsaque secernimus, uni quàm alteri pleniùs uberiusque pro summa potestate & bona sua voluntate largitur. Scit, & propugnat illud à Cœlestino Papa veridicè pronuntiatum: *Necesse est, ut quo adjuvante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur.* Subindeque non solùm non præsumit plenam suorum non peccandi securitatem, sed asserit id in hominibus humanam excedere facultatem. Coacervet ergo quàmlibet voluerit Guimenius Ethicæ paradoxa, vel monstra, eaque quorumdam Thomistarum verbis veris, vel obtortis veluti fuco præcoloret; improbo tamen labore se frustra fatigat, quia ea ubicumque, & à quocumque prolata execramur, & quasi à totius instituti nostri genuino sensu aliena detestamur. Unde quæcumque objicit Ordini nostro, nullatenus nocere possunt. Vel enim vera sunt quæ opponit, vel falsa. Si falsa obtrudit, plus sibi quàm nobis officit: si vera, non defensione, sed damnatione repellimus quæ opponit; sicque dissimillimus erit ab eo, quem sperat eventus.

Quin tantùm abest Ordinem Dominicanum solidâ S. Thomæ doctrinâ enutritum non solùm aliqua suorum errata nolle defendere, ut etiam in optimis suorum operibus occultas labes formidet, ne fortè quæ labis pura hominibus apparent, divinis oculis tanquam pannus menstruatæ polluta videantur. Sicque non solùm

aperta mala, sed etiam sua rectè gesta pertimescit, veritus ne bonorum operum imagine fallatur, & eo graviùs laboret, quo morbum latentem non sentit. Cum Jobo *veretur omnia opera sua.* Ab occultis suis mundari se quotidie rogat, quotidie lamentatur. Nam si Paulus è cœlo rediens adhuc timet, quomodo non timeret Ordo noster qui adhuc in terra conversatur? Novimus ad retinendam humilitatem (quæ veræ pietatis fundamentum, & cumulus est) nihil tam conducere, quàm de suis actibus non confidere; & à S. Thoma domestico nostro Doctore didicimus, quod in aliis suspecta benè judicare, in nobis bona suspecta habere debemus. Quia in propria causa cupiditas propria occæcat, & indiscretis indiciis veram charitatem adulterina imitatur, & mentitur iniquitas sibi. Hinc S. Thomas 2.2. *quæst.* 60. *art.* 4. postquam statuit in corpore, *quod ex hoc ipso quod aliquis habet malam opinionem de alio, absque sufficienti causa injuriatur ei, & contemnit ipsum. Nullus autem debet alium contemnere, vel nocumentum quodcumque inferre absque causa cogente; & ideo ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicujus, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium est.* Tamen in responsione ad 3. ubi explicat illam maximam in argumento 3. positam, *Circa seipsum homo debet dubia interpretari in pejorem partem, secundùm illud Iob 9. Verebar omnia opera mea*, ait: *Cum debemus aliquibus malis adhibere remedium, sive nostris, sive alienis, expedit ad hoc ut securius remedium apponatur, quod supponatur id quod est deterius; quia remedium quod est efficax contra majus malum, multò magis est efficax contra minus malum.*

Hinc Ordo Dominicanus, qui à Summis Pontificibus *Ordo veritatis* dici meruit, non solùm non excusat apertos lapsus, sed etiam errores, sive à suis, sive ab aliis invectos detestatur, & more Dei judicium incipit à domesticis. Itaque licèt vera essent quæcumque Guimenius nobis imponit, perperam tamen inde ex filiorum erratis Ordini nostro dedecus, & infamiam quæreret, totumque corpus infectum ex membri alicujus contagione prædicaret. Quia nimirum privatas aberrationes non suscipit defendendas, sed scriptis & voce reprimit & condemnat. Quo uno verbo veluti spongia, æmulorum suorum (& sunt sanè multi) objectiones delet, obstruitque os loquentium iniqua.

Imitatur Ecclesiam Ordo noster. Cùm enim sibi ab hæreticis privatorum corruptelæ regeruntur, respondet Ecclesia cum Augustino suo lib.1. de morib. Eccles. cap.34. *Nunc vos illud admoneo, ut aliquando Ecclesiæ Catholicæ maledicere desistatis, vituperando mores hominum, quos & ipsa condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere studet.* Sic Religio Dominicana præclarum indicium dare se putat animi & humilis, dum fatetur errata, & verè catholici, dum errores insectatur vel in suis, nec eos ignava dissimulatione fovet. Vera infamia est suscipere scelera, fovere errores, defendere falsitates: at verò proscribere nefaria, reprobasque etiam suorum opiniones reprobare, immortale decus, & gloriæ prædicandæ verissima seges. Quandiu durabit illud Ordinis nostri ingenium, tandiu paucorum filiorum dedecus in matrem inaniter refundetur.

Reflexio & apostrophe ad Semi-Thomistas.

Nonnullos D. Thomam in speculabilibus sequendum, sed in moralibus deserendum, non semel effutientes in præloquio hujus libri retulimus; hos iterum alloquimur, & monemus. Quàm dolendum, ô Semi-Thomistæ, vos hac in parte à S. Doctore discedere, quam præ cæteris debebatis ad amussim ardentiùs æmulari! O quæ tempora! ô quæ studia vestra! Illa profectò, illa de quibus Bernardus *serm.* 33. *in Cant.* ait: *Olim prædictum est, & nunc tempus impletionis advenit: Ecce in pace amaritudo mea amarissima.* Amara priùs in nece Martyrum, amarior pòst in conflictu hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum. Non fugare, non fugere eos potest, ita invaluerunt, & multiplicati sunt super numerum. Intestina & insanabilis est plaga Ecclesiæ, & ideo in pace amaritudo ejus amarissima. Sed in qua pace? Et pax est, & non est pax. Pax à paganis, & pax ab hæreticis, sed non profectò à filiis. Vox plangentis in tempore isto: *Filios enutrivi, & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Ut ergo sit vera pax, vel Thomistas vos non dicite, vel S. Thomæ ubique obtemperate. Et qui tantum Doctorem in morali disciplina existimatis errare, etiam atque etiam quæ ab eo dicta sunt considerate, ne fortassis ipsi erretis.

Serpit hodie probabilismi putida tabes per omne corpus Ecclesiæ, & quo latiùs, eo desperatiùs, eoque periculosiùs, quo interiùs. Ex probabilismo videmus profluere omnia flagitia

omnis Ecclesiasticæ disciplinæ eversionem, omnis observantiæ regularis exterminium. Ex eo omnes amici & inimici, necessarii & adversarii quæ sua sunt quærunt. Ex eo ministri Christi non Deo serviunt, sed mundo, honoratique incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Ex eo is, quem quotidie videmus, meretricius nitor, histrionicus habitus, splendidus apparatus. Ex eo aurum in frenis, in sellis, & calcaribus; & plus calcaria quàm altaria fulgent. Ex eo splendidæ mensæ & cibis & scyphis. Ex eo comessationes & ebrietates; cythara, lyra, & tibia; redundantia torcularia, & promptuaria plena eructantia ex hoc in illud. Ex eo usurarum, simoniarum pigmenta, & marsupia plena. Et D. Thomam hæc monstra in radice præscindentem sectari recusatis. Si in D. Thomam insurgeret apertus hæreticus, mitteretur foras, & arescerct; si violentus malediceret adversarius, absconderemus nos forsitan ab eo. Nunc verò quem ejiciemus, aut à quo abscondemur, si impunè Moralem D. Thomæ disciplinam deserere etiam discipulis liceat, qui Thomistarum nomine gloriantur.

Ego quia ad animum vestrum veritati aditum esse posse confido, non tam vos arguo, quàm deprecor, non tam moneo, quàm rogo, ut remoto contentionis studio, & evacuatis Probabilistarum præjudiciis, animum sic componatis, quemadmodum ad veritatem percipiendam cõponi par est. Dimidiatum vestrum S. Thomæ obsequium seriò attendite, vestrum à præcipuo totius ejus doctrinæ cardine recessum seriò considerate, quàm periculosa sit vagæ probabilita-

tis licentia, quàm effrænatam ad omne peccatorum genus licentiam præbeat, quot nefaria dogmata pariat, quotve longè deteriora parere possit, si cernitis cernite, & S. Thomæ indivulsè adhæreſcite.

Quare vos tam dulce D. Thomæ ſolatium vobis ipſis eripitis, quem dum ſequimini, certi eſtis vos non probabilibus modò, ſed tutiſſimis & inconcuſſis dogmatibus, teſtante Alexandro VII. ad Lovanienſes, adhærere? Non credo vos ita frontem cum corde duraſſe, ut in tanta Probabiliſtarum laxitate & diſcordia, vel potiùs caligine nullus conſcientiam pulſet remorſus, inter tot anguſtias voces extorquens: *Quis oſtendit nobis bona?* Cur ergo à D. Thomæ cynoſura faciem avertitis, quæ iter dirigeret, detegeret pericula, ſalebroſa complanaret. An neſcitis quod docet Chryſoſt. hom. 43. in epiſt. ad Hebr. *Ducem & rectorem non habere malum eſt, & multarum calamitatum argumentum, necnon inordinatæ perturbationis ac confuſionis principium. Quemadmodum enim ſi chori coryphæum & ducem ſuſtuleris, non erit ampliùs chorus concinnus & ordinatus: & ſi à phalange exercitus amoveris Imperatorem, non erit amplius ordinata acies; & ſi à navigio ademeris gubernatorem, navem demerges: ita malum quidem eſt, atque everſionis occaſio rectore carere, ſed non minus malum fuerit non obediri ei à ſuis ſubditis.*

Hæc cùm ita ſint, ſi D. Thomam in ſpeculativis ſectari gloriamini, in moralibus, ubi periculoſior error eſt, ab eo ne latum unguem diſcedatis; quia in iſtis ſi à veritate exerremus, cæci erimus, & cæcorum duces facti ambo in foveam cademus. Graviùs plectemur ſi inſpire-

mus errores iis qui noſtris decretis imbuti peccata committent; qui enim crimen ſuadet & docet, non ſolùm propriæ pravitatis, ſed & alienæ iniquitatis pœnas luet. Maximè quia, ut aliàs monuimus, & iterum confirmare placet, licèt fatali protoparentis peccato, quo natura humana corrupta eſt, præcipua funeſti pars vulneris in intellectu & voluntate impreſſa ſit; tamen quia magis voluntate quàm intellectu peccatum eſt, ideo humana natura originis vitio remanet voluntate quàm intellectu corruptior, minuſque obſcurata mens ad veritatis intelligentiam obtorpet, quàm voluntas à ſummo bono averſa in creaturarum, ſuique amorem defluat. Inde fit, hominem in morum judiciis quàm in ſpeculationibus decernendis à vero faciliùs exerrare, quia ex appetitus majori corruptione majores intellectui tenebræ offunduntur circa res illas, quas voluntas diligit. Quia in hujuſmodi rebus dum concitatis à concupiſcentiâ nebulis offuſcatur animus, nativam hebetudinem & tarditatem in immenſum auget inviſceratus terrenorum amor, ſubindeque in regulis morum dignoſcendis magis magiſque caligat. Veritates ſpeculativas, quàmlibet invias & inacceſſas, dùm non capit, miratur, & quia ſibi magno non conſtant, non odit. At verò præcepta morum, quibus cupiditates coërcere, & concupiſcentias temperare jubetur, non ſolùm faſtidit, ſed averſatur: ideoque ſubtilitatem acuit & ingenium, ut mandatorum molliat rigorem, detrahatque aſperitatem; varia quoque ad vitam commodiùs agendam lenimenta quærit, ut dejecto arctæ vitæ terriculo, cœli ſemitæ inferni viis faciliores, ſuavioreſque efficiantur.

Quàm præclarè, & ad miraculum opportunè Ambrosius lib. de bono mort. cap. 9. *Errat oculus, ubi errat affectus. Affectus ergo deceptio, est deceptio visus.* Quia ut ibi observat, sic corruptus quærit ut concupiscat, non ut verum cognoscat. Quam rationem eleganter prosequitur in Psal. 118. serm. 4. *Terra ista, quam gerimus, meretriciis nos quibusdam illecebris capit, & quasi vultus quosdam voluptatum, corporaliumque delectationum fucis illinit, ut lateat in his veritas, & forensi quadam specie decipiant appropinquante.* Succinit S. Nilus in Ascetico: *Hujus perversitatis ea causa est, quòd iis quæ cernuntur, nihil præstantius* (practicè & in actu exercito) *ducimus; neque ex præsentium, futurorumque comparatione vilitatem illorum, atque horum præstantiam agnoscimus. Præsentium enim splendor nos capit, & mentis oculos perstringit. Nam sæpè fit absentiâ præstantiorum, ut deteriora pro illis habeantur in pretio. Quod si de futuris bonis gustum aliquem haberemus, haud ita præsentibus inhiaremus.*

Itaque intellectus voluntate voluptatis amante inflexus, tota qua pollet vi legum vigorem enervat, actuum salebras complànat, licita conatur efficere, quæ illicita ex legis præscripto videbantur. Hinc faciliùs errat homo, quo dulciùs. Hinc opinationes suas non à recto exorbitationes, sed benignitates disciplinæ; non immodicas luxuriantes animi profusiones, sed charitatis attemperationes; non legum dissipationes & vulnera, sed scrupulorum animos exedentium remedia, vel piam & religiosam calliditatem, pietatisque solertiam appellat, & abjecta æternæ legis divina luce, præeunte ratiuncularum fallaci fulgore, & igne fatuo fictæ charitatis, in-

varia præcipitia dilapsi cæci fiunt, & duces cæcorum. A charitate potissimùm scientia moralis exoritur, ut eximiè annotat D. Thomas in illud cap. 1. Epist. ad Philip. *Oro ut charitas vestra magis ac magis abundet in omni scientia. Quia*, inquit, *qui habet habitum, si rectus est habitus, sequitur inde rectum judicium de his quæ pertinent ad illum habitum; si verò corruptus, falsum.* Vide quæ diximus in præloquio libri hujus.

Quid ergo ad rationis sibi relictæ tenebras depellendas opus facto? Quomodo se geret humilis ac verè Christianus Theologus? Quo pacto inter tot discrimina exurgentium mollicu-lorum fraudes deprehendere, laqueosque vitare, & in sana Ecclesiæ Romanæ morum doctrina sanus atque integer poterit permanere? Duplici modo sensa sua Domino adjuvante munire debet. Primò scilicet divini verbi in Scriptura, vel traditione loquentis lumen consulere, & revereri tenetur. Sibi in veritate persuadeat, nihil esse tam rationi adversum, quàm ipsam rationem divinæ legi præponere, vel in bonis, malisque dignoscendis, discernendisve parem putare. Certè credat lucernam pedibus nostris, & lumen semitis esse verbum Dei, sive sacris Paginis consignatum, sive ab Apostolis, Apostolicisque viris, Apostolicæ Sedis potissimùm Antistitibus ad nos traditione derivante transmissum. Recordetur illius quod habetur *Iosue* 1. præcepti: *Non declines à verbis legis ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis.* Præ oculis habeat illam *Deuter.* 12. contestationem: *Non facietis singuli quod vobis rectum videtur, sed quod præcipio tibi.*

Tum deinde Ecclesiæ Catholicæ Doctores, &

Magiſtros optimos, nominatim verò D. Thomam, ad exſtirpandas morum corruptelas divinitus proviſum audiamus. Nam ut ſtylo Lirinenſis utar, quis ille tam demens eſt, qui te, Doctor Angelice, etſi aſſequi non valeat, non exoptet ſequi, quem à defenſione incorruptæ Theologiæ moralis nulla Ariſtotelicarum argutiarum vis depulit, quem Deus elegit, ut exitialem morum depravationem, quâ hodie laborat mundus, divinâ tuâ ſapientiâ præfocares, ne benè fundata antiquitas ſceleſta novitate ſubrueretur, ne, ſuperiorum inſtituta violarentur, ne reſcinderentur ſcita Patrum, ne convellerentur definita Majorum, ſed ſeſe intra ſacratæ, atque incorruptæ vetuſtatis caſtiſſimos limites prophanæ ac novellæ curioſitatis libido contineret.

Pecuinam ſervitutem appellent cum Petro à Valleclauſa inimici tui doctrinæ tuæ adhæſionem; ſed veri Theologi quomodo doctrinam tuam repudiabimus, cujus ſanctitatem, & de hæreſibus omnibus victoriam prædicamus? Prædicamus, inquam, ô venerande Thoma, prædicamus planè, laudanteſque miramur, quem pro divinæ legis defenſione, proque religioſæ vetuſtatis tenacitate tanto te munere Dominus dignum judicavit, ut per te præpararet proſtratas à modernis legis ſanciones; extinctas, inquam, plurimas Evangelii maximas vivificaret, dejectas decretorum coronas reponeret, & nefarias illas novellæ impietatis non litteras, ſed lituras, infuſo cœlitus fidelibus diſcipulis tuis lacrymarum fonte deleret. Vidit olim Innocentius Eccleſiam nutantem, & Dominicum ſuccollantem. Columna Eccleſiæ fuit Dominicus, quia te geni-

turus erat Ecclesiæ Atlantem, non fabulosum, sed verum. Dignus profectò es, quem sequamur Magistrum, qui Patrum omnium religiosus sectator, & discipulus extitisti. Dignus cui deferatur honor, quem tu sanctis omnibus detulisti. Tu docuisti nos servare præcepta Majorum: Tu librum signatum illum propheticum, non moderniorum prolubiis, sed seniorum, idest Patrum decretis resignare jussisti. Tu declinare, & fugere præcepisti eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam quam acceperunt, faciunt; quive ducti variis desideriis semper discunt, & ad scientiam veritatis nunquam perveniunt; quia docentes quæ non oportet, sed languentes circa quæstiones & pugnas verborum veritate privati sunt.

Coacervent sibi qui voluerint Magistros prurientes auribus. Producant, si velint, in aciem non decem aut viginti Probabilistas, sed centum, sed millia, sed decem millia in millibus suis: Illi omni catervæ, multitudini & nationi te opponimus, Doctor sancte, qui unus es, & parem non habes, quia *Tu unus pro decem millibus computaris*. 2. Reg. 18. Oppono veterum discipulorum tuorum cœtum aliter sentientium: oppono parochorum, Episcoporum, & Summi Pontificis consensionem, qui tuam de moribus doctrinam specialiùs commendarunt: oppono doctrinæ tuæ oracula ab Academiis, ab Episcopiis, à Conciliis, à Summis Pontificibus, ab ipso denique Christo ita probata, ut si te sequendo error contingeret, essemus (quod absit) ab ipsa veritate decepti. Omnibus ergo novis Doctoribus, quorum fundamenta non sunt in montibus sanctis, te ab Ecclesia consecratum jure

præferimus ; quia juxta auream Lirinensis maximam : *Magna profectò res est, & ad discendum utilis, & ad recolendum necessaria, quam etiam atque etiam exemplorum molibus illustrare, atque inculcare debemus ; ut omnes ferè Catholici noverint se cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ fidem deserere debere.*

SPECULATIO II.

Omni rationum genere, tum à priori, tum à posteriori probabilismus evertitur.

PLures confirmandæ nostræ sententiæ rationes opportunas hactenus insinuavimus, quarum præcipua petitur ex illa maxima S. Thomæ inconcussa : Quidquid fit ontra legem naturalem & æternam semper est malum, nullaque ignorantia excusatur ; quia omnis juris naturalis ignoratio vincibilis & culpabilis est, unde nulla bona est actio, nisi sit rectæ, ac veræ regulæ conformis ; nec ulla opinio probabilis secura, nisi vera sit. Ergo multò minùs minori probabilitate opus contra legem admissum peccato eximetur affulgente, & reclamante probabilioris & tutioris opinionis luce ; quia tunc nulla obtendi potest ignorantiæ causa, ad quam directè excludendam sufficit minima suspicio, dubitationis vellicatio, & multò magis probabilioris sententiæ plenum, & circumfusum lumen. Consequentia est necessaria, & ipsis Pro-

babiliftis ultrò fatentibus evidens. Antecedens verò eft illis quidem execrandum, fed tota antiquitatis veneranda canitie, & variis rationum momentis fuperiori capite, fpeculatione prima, tanquam hujus controverfiæ bafis & fundamentum firmatum eft. Sed quia paulò fuperiùs monuimus, non illo folo gladio jugulari Probabilifmum, placet alias rationes exhibere magis ad ubertatem quàm ad neceffitatem, prætacta enim fufficeret.

Prima ergo ratio à priori fic formatur. Unufquifque in controverfiis & difficultatibus moralibus quotidie emergentibus verum in omnibus pro virili quærere dum latet, & fequi dum patet tenetur, aliàs Chriftianifmus non effet fchola veritatis, fed fpelunca erroris, fi ad veritatem de corde puro & optimo inquirendam, & quàm proximè poffumus ad eam accedendum non teneremur. Certè cùm afferat Evangelium, fola nos demùm veritate liberos effici poffe, afferat nos non ex hominum mendacibus ftateris, fed ex Dei verbo vero judicandos; afferat Servator fe effe viam, veritatem, & vitam, fe in hoc natum, fe ad hoc veniffe in mundum, ut teftimonium perhibeat veritati; talemque fe velle inftituere Religionem, in qua veri adoratores adorent Patrem in fpiritu & veritate; cum, inquam, hæc ita fint nemo nifi illius qui fuit mendax ab initio, interpres negare poteft Chriftianos debere pro virili veritatem quærere, veritatem amare, & viam veritatis cognitæ eligere. Atqui ille non fincerè veritatem quærit, nec purè veritatem amat, qui illud ultrò negligit quod verius effe probabiliùs cenfet, & aliunde tutum effe fupponitur, cùm faveat legi & honefto; ni

& illud amplectitur quod magis putat esse falsum, quàm verum, & ideo illud minùs probabile esse judicat: Ergo qui minùs probabili, minusque tutæ sententiæ in concursu probabilioris & tutioris adhæret, ultrò à veritate, quam sequi tenetur, recedit; ultrò ad falsitetem sibi notam, quam fugere debet, tendit amore utilis, aut delectabilis, seu in favorem libertatis: Ergo peccat in illa tam præpostera comparatione & electione, quâ tutum minùs tuto, probabilius minùs probabili, verius minùs vero, non duce veritate, sed improbante; non movente charitate, sed repudiante; non suadente ratione, sed cupiditate postponit. Omnes propositiones sunt evidentes. Major est dogma Catholicum apertius, ut phrasi Senecæ utar, quàm ut interpretandum, disertius quàm ut sit adjuvandum. Minor est status quæstionis. Consequentia sponte fluit ex præmissis.

Secunda demonstratio: Ille peccat qui contra conscientiam reclamantem agit, seu qui facit id quod conscientia judicat non esse faciendum; tunc enim non possunt afferri effugia ignorantiæ ad excusandas excusationes in peccatis: Sed ille qui spretâ probabiliore, & tutiore sententiâ, ex minùs probabili, minusve tuta operatur; ille, inquam, agit contra conscientiam, seu facit id quod conscientia judicat non esse faciendum; illud enim judicat conscientia quod probabilius censet, aliàs ineptè judicaret: in conflictu autem prædicto opinionum, conscientia censet probabilius opus quod permittit opinio minùs probabilis esse illicitum, & subinde non esse faciendum, sed fugiendum: Ergo qui in illo concursu ex minùs probabili operatur,

facit contra conſcientiam ; ſiquidem judicium conſcientiæ ſuæ improbantis opus, quia videt illud in malum propenſius, ſpernit, & volens illud eligit, quod potiùs falſum quàm verum, potiùs illicitum quàm licitum putat, proindeque renitente judicio voluntatem habet à ſtudio & amore veritatis alienam.

Tertia demonſtratio petitur ex celebri juris regula ſuperiori capite à corruptelis & cavillis modernorum vindicata : ſed quia ex illa tota Probabiliſtarum doctrina à fundamentis ſubruitur, placet ſic iterum ex ea argumentari. In dubiis tutior pars eſt eligenda, nec quidquam agere poſſumus quod dubitamus æquum ſit, an iniquum ; id enim non ſolùm Canonicum Jus, ſed Philoſophia, ſed naturalis ratio communiſſimis boni, malique notionibus informata verum eſſe fatetur. Atqui in conflictu & diſtractione opinionum, de quarum veritate non conſtat, ſed una rectior & probabilior, alia minùs tuta, minúſve probabilis eſt, animum de minùs probabilis ſententiæ veritate dubitare & fluctuare neceſſe eſt : Ergo in opinionum conflictu probabilior, tutiorve eligenda eſt. Majorem non audent inficiari Probabiliſtæ, & quamvis alii conſilium continere duntaxat illam regulam velint, alii uſu abolitam dicant ; id tamen alii explodunt, & nos ſuprà evidenter confutavimus à *pag.665*. Unde negant minorem propoſitionem ; quia, inquiunt, hoc axioma valet quidem in dubiis, ſed non in probabilibus ; quia in dubiis neutri parti aſſentimur : at in opinionibus animus non eſt pendulus & fluctuans, ſed utrique probabili ſententiæ etiam contradictoriæ probabiliter aſſentitur : ubi autem eſt aſſenſus,

non eſt dubium; quia dubium aſſenſum omnem continet & ſuſpendit, opinio verò vel utrique, vel alterutri ſententiæ aſſentitur.

Sed contrà probatur minor, & hæc Adverſariorum doctrina, quæ eſt tota probabiliſſimi medulla, multipliciter impugnatur. Tum quia vel opiniones contradictoriæ ſunt ambæ æquè probabiles, vel una apparet minùs probabilis, altera probabilior. Si primum, animus neutri parti aſſentitur, quia nihil habet quo uni parti potiùs quàm alteri ſe addicat; cùm enim intellectus à ſola veritate, vel veriſimilitudine moveatur, ſi in partibus contradictoriè oppoſitis non relucet aliquis major veritatis radius, ſed æqualem undique percipiat, ad unam inclinari potiùs quàm ad aliam non poteſt, ſed æqualibus rationibus diſtractus in æquilibrio dubius remanebit; & ſicut remanent lances in libra, quibus æquale onus imponitur, ſicut non movetur corpus quod in oppoſitas partes æquali duorum agentium virtute impellitur: ita ſimiliter intellectus à dubii æquilibrio non recedit, nec in alterutram partem aſſenſu inflectitur, quandiu æqualibus hinc inde premitur rationum ponderibus & momentis. Nec obeſt quod videat per reflexionem rationes eſſe hinc inde probabiles, quia ea ipſa rationum probabilium utriuſque partis perceptio animum hærere, & pendere cogit, quia ob paria æqualis probabilitatis pondera in neutram inclinatur, neutri aſſentitur, neutram præponere jure poteſt, ſed æquali probabilitatis fuco fulgente diducitur. Unde judicium reflexivum non aufert, ſed ſupponit, imò auget dubitationem, quia videt nihil apparere, quo magis in unam, quàm in aliam partem flecti debeat

intellectus, unde judicium de probabilitate æquali opinionum compellit suspendere judicium de re ipsa; quia cui parti contradictoriæ insit veritas, tanto magis nescit, tantoque dubitat, quanto clariùs cernit oppositas sententias æquè firmis fundamentis inniti.

Si verò intellectus videat unam opinionem esse minùs probabilem, minusque tutam, & alteram contradictoriam probabiliorem & tutiorem, tunc intellectum de minùs probabilis veritate dubitare, eique non assentiri, sic manifestè suadetur. Intellectus non movetur ad assensum nisi à veritate, vel verisimilitudine; quia veritas est objectum formale adæquatum intellectus, sicut bonitas est objectum formale, & motivum adæquatum voluntatis: Ergo in conflictu opinionum contradictoriarum illi necessariò assentitur intellectus, in qua major veritas, majorve verisimilitudo apparet, ne à suo formali motivo recedat. Atqui major veritas, majorque verisimilitudo in sententia probabiliore, & tutiore apparet; ideo namque dicitur probabilior, ut patet ex penetratione terminorum: Ergo in hujusmodi conflictu intellectus necessariò dubitat de veritate opinionis minùs probabilis, nec illi ullatenus assentitur, cùm potius assentiatur probabiliori, quam utpote sibi veriorem, præponit minùs probabili, à qua dissentit; quia falsam eam assensu opinativo reputat.

Pluribus aliis argumentis illum Adversariorum cavillum loco citato impetivimus, ostendimusque illo funditus deleri, & ad nihilum redigi sacram illam regulam ab Ecclesia tota consecratam, & lumine naturali notam; & esse meram ideam, meram fabulam, merum ludibrium

dibrium, quia dubitanti nunquam deest opinio probabilis; si enim illi operis malitia pateret, utique non dubitaret: unde eo ipso quod dubitat, non tenetur tutiora sequi, quod est regulam illam conculcare. Monstravimus etiam ex sensu Pontificum manifestè illam in difficultatibus ex opinionibus probabilibus emergentibus esse usurpandam; sed hæc iterare non decet, quæ eò loci fusè ponderata sunt. Sed illud non est prætermittendum, quo omnis evasio apertè simul,& efficaciter præcluditur: Si in dubiis teneor sequi probabilia, certè multò magis in minùs probabilibus; quia dum rationabiliter dubito de operis honestate, minimè assentior tale opus esse pravum: undè ab opinione illud permittente non dissentio, quia illam nec probo, nec improbo, ob bonas quibus munitur rationes. At verò dum opinor aliquam opinionem esse minùs probabilem, tunc ab illa sententia dissentio, tunc ferè persuasus sum de ejus falsitate, & hic, & nunc eam non censeo veram, sed ejus oppositam: Ergo si stante dubio nefas sit operari, quia mihi incertum est an opus sit æquum, vel iniquum; multò magis nefas est ex minùs probabili operari, quia tunc magis judico opus esse iniquum, quàm æquum, hoc ipso quòd oppositam probabiliorem existimo. Si hæc ratio non sit convincens, nescio quo poterit humanus animus convinci.

Quarta demonstratio sumitur ex ipso Principio adversariorum contendentium,omnem opinionem probabilem esse tutam, quia volunt eam esse dictamini prudentiæ consentaneam. Ego contrà affirmo, probabilismum omni veræ prudentiæ spiritus repugnare,& sic argumentor:

Qui ſequitur opinionem minùs probabilem, minúſve tutam in conflictu probabilioris & tutioris, ille prudenter non agit: Ergo peccat. Conſequentiam fatentur Adverſarii, qui non aliter argumentantur. Prudenter agit qui probabilem opinionem ſequitur: Ergo non peccat. Non enim aliud ferè proferũnt ſui dogmatis argumentum, cujus conſequentia ſi bona ſit, noſtra mala eſſe non poteſt. Antecedens verò ſuadetur, quia in conflictu illo opinionum, vel operans ex minùs probabili dubitat, vel non dubitat de rectitudine operationis: ſi dubitat, imprudenter opus aggreditur, non depoſito priùs dubio: ſi non dubitet, multò magis imprudens eſt, qui in nullam dubitationem inducitur, quando tanta eſt dubitandi ratio. Nonne imprudens, ſtupidus, & inſanus diceretur, qui in conflictu probabilium ſententiarum, an eſca appoſita ſit veneno infecta, non dubitaret utrum eſſet comedenda, ſed eam ſecurus quaſi puram, incorruptam, & ſinceram comederet? At imprudentior longè eſt qui non dubitat illud aggredi opus quod in malum propenſius eſt quàm in bonum, quodve probabiliùs eſt mortiferum: Ergo vel nihil datur in rebus humanis prudentiæ adverſum, ſi prudentiæ probabiliſmus non adverſetur. Reſpondete, ô inconſulti, & maleſuadi Probabiliſtæ. Eſtne prudens Imperator aut Dux, qui eo tempore prælium committit & hoſtes aggreditur, quo probabiliùs putat ſuum exercitum victum iri, & hoſtium irruptione diſſipandum, profligandumque? Habeturne prudens ille negotiator, qui cum illis ſocietatem contrahit, quos probabiliùs cenſet ære alieno gravatos, & pecunias acceptas per

fraudem decocturum, mala fide creditoribus denunciatâ mensariæ rationis inopiâ? Censeturne prudens ille nauta, vel non potiùs in exemplum stultitiæ & imprudentiæ ab omnibus affertur, qui explicatis velis mari se permittit, quando probabiliùs impendet à tempestate naufragium, ut non ita pridem nonnullis triremibus Gallicis, duce Equite Paulo, submersis contigit? Ergo totius prudentiæ lumen extingunt Probabilistæ, dum docent minùs probabilia probabilioribus, minùs tuta tutioribus posse prudenter præponi. Nihil esset prudentiâ imprudentius, si tam imprudens consilium à prudentia posset oriri.

Quinta demonstratio: Qui amat periculum, peribit in illo, ut docet Spiritus Sanctus *Eccl.3.* 27. Quod maximè verum est in moralibus, quia qui non declinat periculum peccati, peccati amorem retinet, nec illud fugit sicut à facie colubri, sed peccatum est illi quadantenus indifferens. Atqui ille qui in conspectu probabilioris, & tutioris minùs probabilem, minùsve tutam sententiam sectatur, amat, non vitat periculum: Ergo peccat, & peccando peribit. Major est non solùm axioma Spiritus sancti, sed est lumini naturali manifesta. Minor probatur. Illud dicitur periculosum, seu non securum, ex quo an oriri possit aliquod grave damnum, incertum est; sicut dicitur morbus periculosus, de quo incerti sunt sapientes medici bonis rationibus permoti, an mortem sit illaturus; periculosa dicitur via, quando juxta eam latitare fures multa probabiliter persuadent; periculosus cibus, periculosus contractus appellatur, si ex illo corpori, ex isto rebus nocumentum imminere

optimis rationibus judicetur. Nullam enim, quotquot sunt homines aliam veri periculi ideam ac notionem habent. Adeantur parvuli, viri, mulieres, indocti, litterati, nobiles, ignobiles, Catholici, Calvinistæ, rogenturque quid nomine *periculosi* intelligant? nemo eorum aliter respondebit, nisi tunc esse periculum, quando damnum ex aliquo impendere bonis rationibus judicatur. Atqui sequens opinionem minùs probabilem, minusve tutam, illud agit quod omninò incertum est, num ex eo sequatur peccatum mortale, animæ spiritalis mors, & æterni supplicii damnum irreparabile; quia id facit quod est probabiliùs illicitum. At quomodo à peccati periculo immune, quomodo tutum & securum est, quod probabiliùs illicitum est? Quomodo cibus periculo inferendæ mortis caret, qui probabiliùs est eam illaturus? Quomodo via periculo vacua, quæ probabiliùs est circumsepta latronibus insidiantibus? Quomodo contractus periculo eximitur, ex quo rerum omnium jactura probabiliùs peritorum judicio consequetur? Qui sic se gererent in humanis, forentne tuti & securi? An minor quærenda securitas, ubi tota periclitatur æternitas? An filii hujus sæculi prudentiores & cautiores filiis lucis in generatione sua esse debent? Væ nobis perversis rerum æstimatoribus! Væ nobis, si in humanis benè administrandis omnia tuta timemus, in negotiis animæ omni nos probabilitati committimus. Væ nobis, quibus in comparatione aliorum Deus vilis est, æterna salus non est unum necessarium, pro quo obtinendo dimittenda incerta, certa tenenda esse Sancti omnes docuerunt.

Sexta demonſtratio : Ut ille qui ex minùs probabili, minuſve tuta ſententia operatur, à peccato liberetur, neceſſe eſt ut quævis probabilitas, etiam falſa, etiam minor, etiam minùs tuta ſit certa agendorum regula, ita ut in praxi iſtud judicium formare poſſim : Illud hìc & nunc mihi certò licitum eſt, eo ipſo quod probabiliter licitum eſt, quia prudenter, & tutò quiſque opinionem probabilem ſequi poteſt. Ita enim explicant Adverſarii, ita ſe defendunt, ita miro artificio ſpeculativam dubitationem cum practica ſecuritate componunt. Atqui probabilitas non eſt certa agendorum regula, ſed dubia, fluxa, & incerta. Tum quia regula illa eſt ad ſummum probabilis, ſubindeque derivari ex illa certitudo rectæ operationis nequaquam poteſt; ex probabili enim principio certa nequit deduci concluſio, & incerto innixa fundamento ædificatio non poteſt certa conſiſtere; quia generaliter nemo dat quod non habet, ſubindeque opinabile & incertum principium certam infundere ſecuritatem tam non poteſt, quàm calidum frigefacere, vel frigus naturaliter calefacere. Tum quia probabiliſmus ſuâ vagâ licentiâ ſeipſum interimit, & ex Probabiliſtarum principiis ipſa probabilitas eſt regula improbabilis ; ſic enim argumentor : Probabilitatem opinionum authoritate & ratione metimur: Atqui multi Authores gravibus rationibus permoti exiſtimant probabilitatem eſſe periculoſam agendorum regulam, imò prorſus improbabilem, prorſus falſam, & quidam erroneam vocant : Ergo ex Probabiliſtarum principiis probabilitas non eſt certa agendorum regula. Ergo juxta Probabiliſtas probabiliſmus non eſt

securus, non est à peccato immunis, sed periculo plenus. Ergo illi credere conscientiam suam non possunt, nisi qui seipsos, nisi qui alios sponte decipiunt. Hæc ratio magis urget in casibus particularibus, in quibus licèt interdum litigent Probabilistæ, & inter se digladientur; tamen reipsa sibi non contradicunt dum alii negant aliquid licere, alii affirmant; quia cùm probabilitatem ut sic securam agendi regulam unanimi consensione pronuntient, frustra dicunt id non licere, quod ex sua cardinali regula in praxi licitum, securum, & innoxium est. Ergo probabilitas est regula non solùm veritatis amantibus, sed ipsis etiam probabilissimi assertoribus exitiosa, & planè falsa.

Ratio à posteriori.

Denique à posteriori sic arguo: Ex probabilitate continuò derivantur infinitæ laxitates Christianæ disciplinæ eversivæ. Ad cujus evidentiam considerato, quod licèt probabilitas in se spectata, & nescio quo verborum apparatu, vanisque conditionibus & exceptionibus hujus doctrinæ venenum simplicioribus occultantibus fucata, non videatur prima fronte admodum exitiosa; quia quandiu vitium in remoto aliquo principio veluti in semine latet minùs percellit animum, & pietatis sensum minùs deterret. Verùm cùm probabilitatis radix ramos suos longè latéque protendit, cùm ad praxim usumque reducitur, cùm singularia minutatim expendit, cùm methodo compositionis à fine ad media, à generibus singulorum ad singula generum, à principiis per varios conclusionum

gradus descendit ad opus; cùm denique foras erumpens venenum in varias sese induit species, & in conspectu omnium venit, tunc in universorum indignationem incurrit. Quia cùm arbor bona non possit malos fructus facere, tunc incipiunt homines cordati de probabilitatis nedum veritate, sed etiam probabilitate dubitàre, cùm ex ea illas videant spurcitias sine modo diffluere, ad quas infernus horrescat. Si ex vero non sequitur falsum, longè à veritate aberrat illud principium, ex quo tam crebra deducuntur consectaria, vel potiùs portenta, quæ hæreticis ludibrio, Catholicis horrori sunt & indignationi. Quis non abhorreat à prætensa probabilitatis securitate, quâ admissâ innumeras nefandorum scelerum immanitates, infinitæ spurcitiarum turpitudines honestantur.

Atqui sic est: etenim ex probabilitatis licentia ita dissipata est lex Domini, ut tam horrendas maximas & referre pudeat, & dolere magis expediat quàm refellere. Illas tamen oculis tuis objicere amor veritatis impellit, & coërcendæ illorum Scriptorum licentiæ, qui una probabilitate freti, sanctissima quæque Evangelii dogmata perverterunt, eamque morum disciplinam in Ecclesiam invehere conati sunt, quæ Turcis & Ethnicis non omninò corruptis offensioni forent: at illas Christianis oculis expandere vetat pudor; vereor enim ne repræsentata tam prodigiosa legis divinæ dissipàtio Lectorem meum horrore percellat, cogatque sibi aures obturare, ut Nicænos Patres, ne Arrii blasphemias audirent, fecisse Ecclesiæ Annales referunt. Sed verecundiam vincet necessitas & pia utilitas sequutura; quia etiamsi cætera deessent

argumenta, non dubito quin sola tot malorum exhibitione, tanquam aliqua mole reprimi posset probabilismi torrens, qui ni fons exhauriatur, totam Christianorum morum disciplinam perditum ibit. Nec sine singulari Dei providentiæ judicio Probabilistæ in tam horrenda inciderunt opinionum portenta, in quibus tam manifesta rationis depravatio apparet, ut omnes non omninò stupidi monerentur, quantum in pestifero fonte veneni lateat, cujus rivi tam apertè, tam sensibiliter corrupti sunt; quàm abominandum sit illud principium, unde conclusiones communi sensui, communibus vulgaris honestatis notionibus repugnantes inferuntur; quàm demùm periculosè se turbidis Probabilismi committunt fluentis, quámve temerè se horum Rectorum permittunt ducatui, quibus rustici & mulierculæ judicii incorruptione præstant. Sed euge calame, quid hæres? cur trepidas? An times ne atramentum pudore rubeat, & suffundatur? Ne propala occulta dedecoris, sed publica flagitia publicè argue; & ut ordinem serves in recensendis lapsibus, in quibus nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, Decalogum paucis decurre.

Primo præcepto præcipitur nobis fides in Deum, amor, & cultus religiosus illius. At juxta aliquos infrà referendos, Infidelis cui sua secta est probabilis, non tenetur Catholicæ Fidei etiam sibi probabiliori adhærere. Secundùm alios absolutionis est capax homo negligentè culpabili ignorans Mysteria Trinitatis & Incarnationis. Et juxta Caramuëlem Theol. Moral. n. 1559. *Deorum pluralitas stando puris principiis naturalibus defendi & propugnari potest.*

Secundo præcepto prohibetur vanum, vel falsum juramentum. At juxta Tamburinum lib. 3. in Decal. cap. 1. §. 6. n. 7. *Licitum est inducere testem ad jurandum falsum, quod jurans quidem putat esse verum, ipse verò inducens scit esse falsum.* Libenter hìc cum Augustino exclamaverim: *Ubi estis fontes lacrymarum! Et quid facimus, quò ibimus, ubi nos occultabimus ab ira Veritatis, si non solùm negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere perjuria?* Tertio præcepto injungitur observantia diei festi. At verò juxta eundem Tamburinum, *in die festo per duas horas vacare servilibus non est peccatum mortale, quia modicum tempus judicatur duarum horarum spatium comparatione vigintiquatuor horarum. Unde si herus quispiam habens duodecim servos, injungat eis laborem integri diei, assignando singulis duas horas successive ac divisive, non peccat mortaliter.*

Quarto præcepto imperatur cultus parentum: At juxta Tamburinum lib. 1. cap. 1. §. 3. *Licet filio, absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.*

Quinto præcepto prohibetur homicidium, & totum id quod contra proximum per illationem damni committitur. Verùm secundùm Caramuëlem Theologiæ fundam. n. 1142. *Doctrinam Amici asserentem licere Clerico vel Religioso calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, solum esse veram, & oppositam improbabilem censemus omnes docti.* Et teste Tamburino lib. 2. cap. 2. §. 1. *Ad tormenta graviaque damna vitanda potest quilibet*

ſibi falſum crimen imponere, etiamſi mors ſit ſibi ſequutura.

Sexto præcepto prohibetur omnis actus luxuriæ, omniſque uſus rerum venerearum extra actum matrimonii comm'ſſus. Et tamen juxta Caramuëlem Theolog. Moral. lib.2. num.1598. *Fornicatio ſecundùm ſe nullam involvit malitiam, & mollities jure naturæ prohibita non' eſt.* Juxta Tamburinum lib.5.cap.1.§.4. *Famulus non peccat mortaliter, qui ſubmiſſis humeris adjuvat herum ſuum aſcendentem per feneſtram ad ſtuprandam virginem.* Juxta Joannem Sancium, à Diana 5. *p. tract.* 19. *reſol.* 108. memoratum: *Concubinarius non tenetur pellere domo concubinam, ſed polliceri ſolùm ſe deinceps cum ea non peccaturum, quando eâ relictâ minùs ægrè ageret vitam.* Et juxta Baunium in Summa: *Non neganda abſolutio eſt iis qui in proxima peccandi occaſione remanent, ſi eam deſerere aliter non poſſunt, quin vel ſermonem dent populo, vel aliquid ipſis inde incommodi importetur.* Quæ verò in favorem gulæ, aliorumve ſenſuum docent Probabiliſtæ, vide ſuprà, dum de actuum indifferentia.

Septimo præcepto inhibetur injuſta rei alienæ ablatio, aut detentio, quâ proximus in bonis ſuis læditur. At juxta Baunium in Summa, pag.307. & 308. *Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, v.g. ad domum ejus aut ſegetem incendendam, non tenetur ad reſtitutionem illius damni illati.* Et pag. 220. *Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere quod ablatum eſt per parva furta, quantumcunque ſit magna ſumma totalis.* Quin juxta Probabiliſtas, vix jam eſt uſura, vel ſimonia, & omnes divites eleemoſynæ erogandæ onere exſolvun-

tur, quia juxta Vasquem vix in divitibus superfluum invenitur.

Octavo præcepto prohibetur falsum testimonium, mendacium, & omne id quo honor proximi læditur. At juxta Caramuëlem n.1151. suæ Theologiæ: *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum testimonium alicui, ut suam justitiam & honorem defendat; quia illud est probabile quod asseritur à viris doctis, probisque; & hac doctrina habet pro se viginti, aut plures viros magnos & doctos, qui si dicantur non sufficere, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia. Vide Gasp. Hurt. Dicastill. Dianam.*

Idem apparet in præceptis Ecclesiæ. Primo & secundo præcepto Ecclesiæ præcipitur statutos Ecclesiæ dies festos celebrare, & Sacrum Missæ reverenter audire. At Caramuël *Theolog. fundam. num.*44. & alibi docet, *in audiendo Missam de præcepto, recitandis horis ex obligatione, satis esse attentionem externam, & posse quemlibet tutò voluntariè distrahi, & post mille distractiones voluntarias certò scire se ne venialiter quidem peccasse, & ita certò ut possit jurare.* Addit *num.*760. eum satisfacere præcepto recitandi officium, *qui illud recitat animo non satisfaciendi.* Et *num.*500. & 502. una Matutinarum lectione *posse quem duorum dierum obligationi satisfacere.* Mitto alia non minùs nova & stupenda, quàm ridicula, ut cùm sæpe ait, *horologia habere opinionum probabilium virtutem.*

Tertiò jubemur indicta certis diebus jejunia, & à quibusdam cibis abstinentiam servare. Illi satisfacere credit Filiucius *tom.* 1. *tract.*27. quemvis *defessum ex quocumque labore licito vel illicito, v.g. cum fœminis commixtione.* Atque ex

eo docet Efcobarius *tract.1. exam.13. num.67.* non teneri jejunare qui dormire nequit nisi fumptâ cœnâ, etiamfi jejunium tolerari poffit collatiunculâ fub meridiem fumptâ. *Quia*, inquit, *nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.*

Quin juxta Tamburinum *lib.4.cap.5.§.1.& 2.* probabile eft, *fagimen inter lacticinia numerari, atque adeo poffe recipi in jejunio; licere etiam intra diem jejunii bibere vinum, muftum, cervifiam, aquas ex herbis, vel ex eodem vino deftillatas, etiam de mane, etiam ob folam delectationem, etiam multoties in die, etiam in fraudem jejunii.* Alia circa præcepta tam divina quàm humana, longè horribiliffima flagitia doctrinæ prudens omitto, eligens indiligentiæ notari, quàm tot fpurcitiis has chartas commaculare. Videri poterunt excerpta Parochorum Parifienfium, & alia innumera fcripta, in quibus fumma accuratione recenfentur.

Per fingula etiam Sacramenta decurrendum foret, fingulæ quoque cenfuræ memorandæ, ut appareat quantum & illis injurii, & iftis inobedientes fuerint Probabiliftæ. Ex ungue leonem, & ex frufto pannum conjicito. Præcipuam diligentiam & curam in parando ad fufceptionem Sacramentorum animo exigebant Patres: at juxta Baunium & Sanctium non funt arcendi ab Altaribus, qui *eodem die copulam carnalem cum fœmina habuerunt, vel fe voluntariè polluerunt, five per fornicationem* (addit Mafcarenhas, tract. 4. dub. 5.) *five per adulterium, five per peccatum contra naturam, feu quocumque alio modo.* Quantum verò facris Pontificum, Conciliorumque legibus & cenfuris obtemperent, patet ex eo quod idem Mafcarenhas, *leges Provinciales vel univerfales in contrarium latas*, totius

orbis consuetudine abrogatas pronuntiat. Et Escobarius *tract.1. exam. 8. num. 102.* Bullam Pii V. Clericos sodomitas omni privilegio Clericali, omnique officio, dignitate & beneficio privantis modo tam horrendo ludificatur, & ad nihilum redigit, ut eam præ horrore non audeam castis Lectoris oculis præsentare Pontificiæ authoritatis irrisionem in casu in quo omnes Theologos deceret esse armatos, deberentque non solum non Apostolica fulmina eludere, sed ignem de cœlo advocare, si aliqua esset in illis gloriæ Dei scintilla.

Concilium Lateranense ad abolendam execrabilem blasphemiæ consuetudinem gravissimam pœnitentiam severi Confessarii arbitrio blasphemis injungendam decrevit: at illud sacratissimum decretum solitâ suâ responsione, non usu, vel non receptione omnia præcepta evadente, eludunt Sanchez, Azorius, Filiucius, aliique. Religiosos habitum regularem exuentes excommunicationis pœnæ subjiciunt Pontifices. *Excipe*, inquiunt Probabilistæ apud Escobarium tract. *6. si habitum Religiosus dimittat ut meliùs currat & saltet, vel si ut furetur occultè, vel fornicetur, cùm dimittat mox reassumpturus.* Denique quidquid Summis Pontificibus decernere placuerit, facilè pessumdabitur hoc Dianæ *p.5. tract.13. resol.39. & 650.* effato: *Ad authoritatem Summorum Pontificum dicendum est, ita respondisse illos adhærendo opinioni affirmativæ, sed non exinde sequitur, negativam sententiam carere probabilitate. Dixerit hoc Summus Pontifex tanquam caput Ecclesiæ, volo: at dixit tamen in sphæra duntaxat probabilitatis sententiæ suæ.* Ubi pro summa & verecunda erga Ecclesiæ capita

reverentia probabilitatem aliquam Summo Pontifici decernenti, sicut & Casuistæ concederet, largiri dignatur.

Quantum verò Regulari Religiosorum Ordinum observantiæ officiat probabilismus, nemo nescit; facile enim erit & promptum cunctis omnia Conciliorum, Pontificumque de reformatione instauranda decreta eludere, qui à Diana didicerint, illa Pontificem statuere *in sphæra duntaxat probabilitatis sententiæ suæ*; qui axioma illud, quod semper in ore Probabilistarum versatur, receperint, *Ecclesiæ leges vim obligandi amittunt, cùm jam desuetudine abierunt.* Ut autem in desuetudinem abiisse censeantur, sufficit modicum annorum interstitium, vel alicujus Casuistæ nova opinio, quæ initio debilis & imbecilla modico tempore adolescit, & ut loquitur Diana, *tempore maturatur*, ac deinde Prælatorum incuriâ, vel inconsideratione neglecta, tacitâ Ecclesiæ non reclamantis approbatione sancita à Probabilistis venditatur. Quàm profundum erga superiores pro vita regulari resarcienda laborantes obedientiæ obsequium præstabit, qui à Castro Palao *part.1. disp.2. pag.6.* audierit: *Non est controversia, quando daretur opinio probabilis ex parte subditi, quod non teneatur obedire, etiamsi contraria sententia sit probabilior. Tunc enim licitum est amplecti quæ sibi gratior fuerit. Ita notavit in præsenti Thomas Sanchez lib. 6. in Decal. cap. 3.* Quem pœnitentiæ motum concipiet Religiosus propter flagitia, & incorrigibilitatem à Monasterio expulsus, cui arriserit illud Molinæ pronuntiatum ab Escobario *tract. 6. exam. 7.* laudatum: *Expulsus à Religione non tenetur se emendare, ut ad illam*

redeat ; *neque obligatur voto obedientiæ.* Unde observat Prosper Fagnanus, quosdam Regulares auditâ opinione nonnullis probabili, quod Summus Pontifex non possit Religiosis ad præscriptum regulæ reformationem indicere præter consuetudinem tempore professionis vigentem, ausos esse debitam mandatis Apostolicis obedientiam denegare.

Nec dicas hæc tam impia consectaria à variis Probabilistis reprobari. Nam cùm videntur ex principiis proximis ea damnare, in suo generali probabilitatis principio illa probant & honestant. Cùm enim pro certo venditent, id licere quidquid utrinque Authores habet; cùm singulis paginis clament, tutò quemque adhærescere posse claro Casuistæ non omninò ab aliorum authoritate deserto; quid interest si juxta nefanda illa dogmata, quæ interdum in particulari rejiciunt, aliqua tandem ratione probabili, & Casuistis probata agere liceat? Quid juvat afferre rationes, quibus speculativè damnetur contractus *Moatra*, interfectio calumniatoris, vel alapam intentantis, si in praxi illud judicium formare possum: Id mihi certum est quod probabiliter licitum est, quia tutò sequi possum opinionem probabilem? Speculativè quidem ob rationes speciales dubitabo; sed practicè ob rationem generalem probabilitatis non dubitabo, sed opinabor; quia illud saltem occurret, ut quod mihi videtur insolubile, & cum doctrina Patrum insociabile, alius solvet, alius Probabilista conciliabit. Ergo non incurram in illud à Jure consecratum decretum, quo peccati reus statuitur, qui agit ex conscientia dubia, certisque incerta præponit; quia semper securitatem practicam

obtendam, ex eo principio mihi ascitam, quod nemo peccat opinionem probabilem sequutus. Esto quod Casuistæ inter se in privatis quæstionibus digladientur, sufficit mihi quod in communi principio conveniant, ***Verè illud licere, quod probabilitate non caret.*** Nihil ergo mihi jam à Veritatis ira timendum existimabo, parum veritatem curabo, probabilitatis securitate contentus gaudebo, & illo axiomate, quod apud Probabilistas est ferè de fide, ***Opinio probabilis, etiam falsa & legi naturali adversa, etiam in concursu probabilioris excusat à peccato***, omnes rationes Comprobabilistarum confringam, & ad illud extremum Casuisticæ subtilitatis vallum perductus fateri eos compellam, paradoxa illa & monstra opinionum practicè licita esse, quanvis ob alias rationes ea speculativè illicita esse denuntient. Unde illis cum Augustino ***lib. 2. de adult. conjug. cap. 4.*** dicam : ***Hoc vos quidem non sentitis, sed hæc sequuntur illa quæ sentitis. Mutate ergo antecedentia, si vultis cavere sequentia.***

Nec putes, Lector, illis quæ jam prodierunt portentis, & horrendis fœtibus latissimum ad impietatem aditum esse occlusum. Si toleretur vaga probabilismi licentia, nondum exhaustus est venenatus fons unde profluent iniquitatum rivi; nondum exstirpata radix, cujus pestiferi rami tam latè fundentur, ut in fidei, pietatis, religionisque exitium grassari, & indifferentiam sectarum securam reddere humana audacia probabilitate armata facilè possit. Si enim omne probabile falsum excusat à peccato, si probabilitas etiam minor, & quæ probabiliùs videtur falsitas, ad honestandam actionem sufficit, po-

terit quisque in religione, quam probabilem putat, permanere, & in ea ad salutem pervenire: Non obligabitur infidelis ad credendum in Christum, sicut secundùm Probabilistas non obligatur fidelis ad eum amandum: nihil ad salutem refert cujus sectæ professor sis, modò error probabilis videatur; nam probabile, & securum apud modernos convertuntur, & teste Caramuële Theolog. fundam. pag. 472. *Minùs probabilis sententia, si benignior, etiam securior est.* Devorandæ ergo erunt omnes hæreses aliquo veri colore probabiliter illitæ, permittendæ, & confundendæ omnes sectæ suis hinc inde rationibus humanis non destitutæ; nullæ recusandæ corruptelæ, si corruptorum hominum judicio verisimiles appareant. Denique Christianismus fiet Pirrhonismus, & quidem perditissimus: omnia erunt incerta, fluxa, mobilia; omnia abrumpentur fidei & Religionis retinacula, si novellâ probabilitate susceptâ, cuncta erraticæ rationis arbitrio permittantur; si humanæ authoritati, humanæque rationi id juris iniquissimè detur, ut aliquid securum & tutum efficere possint, si æternæ legis ignorantia etiam ex personali vitio profecta, etiam precibus ac virtutum studio superabilis non solùm ad imminuendam culpam, sed ad eam penitus delendam omninò valet; si minùs probabilis, minusque tuta opinio probabiliori & tutiori cognitæ anteferri sine peccato possit; si carnalibus animis, novitatum amantibus, severitatis impatientibus supremum salutis arbitrium asseratur; si extra solam veritatem vera sit securitas; si lex, Dei æterna non sit immota operationum humanarum regula, à qua actio libera si dissideat,

hoc ipso mala est; si nihil referat, veræne sint opiniones, an falsæ, modò sint probabiles, seu eas probantibus probabiles videantur, & aliqua nitantur ratione, atque moderni authoritate Casuistæ; & si humana ratio quámlibet peccato occæcata, certa regula agendorum ita constituitur, ut ei suum Deus judicium accommodare teneatur; si divina lex eos insontes pronuntiare debeat, quos humana probabilitas absolvit; si Casuistis infallibilitatis genus asseratur soli Ecclesiæ Catholicæ eximium; si Probabilistæ sibi ipsis contrarii, subindeque ad veritatis viam incerti, mira absurditate certi sint ad veritatis terminum duces; si denique non minùs tutum sit in ore Probabilistarum mendacium fucatum, quàm in ore Christi, & Sanctorum veritas fuit.

Videant, quæso, Probabilistæ, & seriò tandem considerent, quàm rejiciendum, quàm improbandum, quàm abominandum sit vagæ probabilitatis pestiferum dogma, quod à tam nefandis consectariis divelli nequaquam potest. Ex fructibus cognoscant arborem, ex effectibus causam, ex rivis fontem, & ex longè absurdissimis, & falsissimis corollariis probabilitatis doctrinam, à qua derivantur, cum qua cohærent, cui agglutinantur, rejiciant, reprobent, insectentur. Nam ut elegantibus Tullii verbis utar: *Prorsus consequentia tenetis*, ô Probabilistæ; *sed ita falsa sunt ea quæ consequuntur, ut illa è quibus nata sunt, vera esse non possint.* Et quia de Tullio mentio occurrit, erubescant Probabilistæ ethnicè loqui, postquam Tullius christianè & theologicè loquutus est. Hic enim suis de officiis libris totis viribus probat, ho-

neſtum utili ita anteponendum, ut in concurſu utriuſque ipſa comparatio culpâ non vacet. Quod ſi erubeſcere nolunt, aut neſciunt Probabiliſmi arbitrarii defenſores, tu (Lector Chriſtiane) rubore ſuffundere; tu dolore tabeſce ob ſæculi miſeri hujus dedecus ſempiternum, & dum vides hac probabilitatis arte omnia jura corrumpi, antiqua floccifieri, nova calcari, judicia perverti, hæreticis de Eccleſia Catholica obloquendi anſam præberi, indolens cohorreſce. *Qui enim*, ut ait Auguſt. epiſt. 137. *iſta non dolent, non eſt in eis charitas Chriſti; qui autem etiam de talibus gaudent, abundat in eis malignitas diaboli.*

Hæc dicta ſint non in ſugillationem perſonarum, ſed exerrationum. Scio, & certus ſum præfatos Authores in iſtâ morum diſciplina ſtabilienda non huc ſpectaſſe, ut Catholicæ Ethicæ puritatem corrumperent: longè ab omnibus, longè à ſingulis conſilium iſtud fuiſſe credo. Non dubito quin optaſſent nuda Evangelii præcepta nullâ mitigatione temperata fidelibus proponere. Mihi perſuaſum eſt, viros erga ſe ſeveros, & in propriis inſtitutis egregiè compoſitos, tam multa ſtatuiſſe de Evangelii ſeveritate remittere, morumque præcepta quàm potuere mitiſſima condere, ut indulgentiâ & molliori diſciplinâ ſe ad hominum imbecillitatem attemperante, Chriſtianorum depravationi ac perverſioni ſuccurrerent, atque ut ne ullum ſuæ in ſalutis deſperationem arctæ vitæ difficultas propelleret, in hunc ſcopum collimaſſe, hoc ipſis unicè propoſitum fuiſſe dum decreta ſingulorum uſibus accommodata pararunt, ferè jurare poſſem. Credebant viri urbaniſſimi, totique ad

benignitatem ficti & comparati, se majora mala præcavere minorum tolerantiâ. Existimarunt accedendum esse ad peccatores, eisque conniveudum, ne totos sese vitiis tradentes in pejus ruerent.

Quod præsertim de Patribus Sacræ Societatis JESV intelligendum velim. Ingratus audiam, si Societatem illam de me optimè meritam, quámve meis officiis promereri impensè aveo, corruptelarum amantem pronuntiem. Sex annos Jesuitas Provinciæ Tolosanæ Magistros audivi, totidemque conscientiæ rectores adolescens habui. Testis verò est mihi Deus, & non mentior, me nihil ab eorum ore accepisse unquam, nihil in eorum moribus advertisse, quod ab infandis illis depravationibus non abhorreret. Puras Evangelii maximas ab illis edoctus sum, in directores sacræ severitatis amantes incurri, si quid in me pietatis, si quid religionis, si quid doctrinæ sit, totum ipsis debeo à quibus elementa suscepi, totum ipsis acceptum refero, & post innumeras persolutas gratias, majores me debere profiteor, quia teste Philosopho, Parentibus & Magistris pares referre gratias nemo potest.

Porrò quod aliqui eorum Casuistæ molliorem in illis disciplinam tolerent, quàm in moribus suis teneant; quod animi sui solertiam ad excogitandas subtiles quasdam rationes adhibuerint, quod accitis lenimentis legum asperitatem mitigare sategerint, non Societatis vitio, sed ipsius conditione & naturâ probabilitatis, quæ sine periculo tractari nequit, contigisse sine dubitatione credere & charitas, & Religiosi instituti ab Ecclesia probati sanctimonia, & Je-

ſuitarum ferè omnium præclara morum compoſitio ſuadent, ac penè cogunt. Nam probabiliſſimi licentiam ab aliis hauſerunt Jeſuitæ, & cum Jeſuitis non pauci alii ex omnibus Ordinibus & Academiis, nonnulli etiam Sorbonici hujus ſæculi Doctores ſectantur; quia probabiliſmus poſtquam timidè primùm prodire cœpit, tempore aliquo maturatus, & plus juſto arridens, plures bonos & Doctos non ſolùm Jeſuitas, ſed omnium Ordinum viros in errorem ac fraudem induxit, quos alii deinde bona fide ſequuti, ſed nimiùm creduli probabilitati ſuffragati ſunt, & latens virus abſque malitia combibentes, in eam ſententiarum laxitatem duce probabilitate abierunt, quæ non ſunt Theologorum Societatis JESU propriæ, ſed aliis multis communes. Unde ſi Probabiliſtarum catervam in aciem producere liberet, magnam partem conficerent aliorum Inſtitutorum & Ordinum profeſſores, quos probabilitatis dogma pervaſit, pervaſerunt & alia probabilitatis corollaria.

Accedit, quod totius alicujus Inſtituti ſenſum non ex privatorum alumnorum opinionibus, ſed ex Præpoſitorum Generalium, in quibus non ſecus ac in capite naturali, totius corporis ſenſus vigent, ſtatutis, vel univerſalibus Religionis comitiis metiri nos decet: Atquì poſt damnatas Romæ probabilitatum laxitates nullum librum legere licuit, in quo de licentia Præpoſitorum ſuorum Jeſuita ullus expreſſo ſuo nomine propoſitiones damnatas tutatus fuerit: Ergo ſignum eſt, ſacram Societatem Eccleſiæ authoritati ceſſiſſe, ægrè quorumdam Filiorum plus juſto ingeniorum ſuorum voluptati & vulgo indulgentium licentiam paſſam eſſe, & pro

ſuo Catholicæ Religionis amore eâ modeſtiâ præditam fuiſſe, ut quanvis quoſdam ex ſuis noſſet laxitatibus illis implicatos, nemini tamen pepercerit, qui ſe manifeſtum earum gereret defenſorem. Totius Societatis ingenium, & vota luculenter expreſſit R. P. Mutius Vitelleſcus Societatis Præpoſitus Generalis litteris ad totam Societatem datis 4. Januar. an. 1617. ubi ſic filios monet: *Nonnullorum ex Societate ſententia (in rebus præſertim ad mores ſpectantibus) plus nimio libera, non modò periculum eſt ne ipſam evertant, ſed ne etiam Eccleſiæ Dei univerſæ inſignia afferant detrimenta. Omni itaque ſtudio perficiant, ut qui docent ſcribuntve, minimè hac regulâ & normâ in delectu ſententiarum utantur: Tueri quis poteſt: Probabilis eſt: Authore non caret. Verùm ad eas ſententias accedant, quæ tutiores, quæ graviorum, majoriſque nominis Doctorum ſuffragiis ſunt frequentatæ; quæ bonis moribus conducunt magis, quæ denique pietatem alere, & prodeſſe queant, non vaſtare, non perdere. Quoniam verò Conſtitutiones, Decreta, Regulas probè callent de S. Thoma ſequendo, de non provehendis ad Cathedras, aut etiam removendis qui ejuſmodi doctrinam parvifacere, aut cordi non habere præ ſe ferunt, præſertim ſi novitatum amantes deprehendantur, qui nulla ratione ſunt ferendi; reliquum præterea mihi nihil eſt, niſi ut hæc ipſa ſerventur, ut maximi res momenti, quàm ardentiſſimè poſſum urgere.* Vides hunc ſapientiſſimum, & juxtà piiſſimum Generalem non ſolùm filiorum ſuorum doctrinæ laxitates non probare, aut ignavâ diſſimulatione fovere, ſed proſcribere; non affectare in iis tuendis conſtantiæ famam, ſed malle ſuorum lapſus ſemel

agnoſcere, ſeriò deteſtari, quàm eos in perpetuum retinere, & ipſis retentis *pietatem perdere, & vaſtare.*

Non ægrè, ut opinor, feret prudens & ſacra Societas, me illam eo modo defendere, quo Ordinem noſtrum vindicare ſategi: Chriſtianæ charitatis officia me implere crediderim, ſi proximum diligam ſicut meipſum; ſi Matrem à Filiorum dedecore liberare, non Filiorum quorundam dedecus in Matrem refundere voluerim; ſi diligere me decorem domus Dei, & expurgare Religioſum Sanctuarium his vindiciis ſignificaverim, ſi à tota Societate erroris ſuſpicionem amovere, & neceſſariâ quorumdam privatorum infamiâ totius Religionis dedecus redimere ſtuduerim. Non arbitror Religioſos in malam accepturos partem iſtam meæ erga ipſos gratitudinis ſignificationem. Si plura poſſem, plura rependerem; ſi repræſentata dogmata, ſalvâ conſcientiâ, vel defendere, vel excuſare mihi liceret, ad illorum defenſionem aſpirarem, illis me ultrò aggregarem. Sed nihil poſſum adversùs veritatem, ſed pro veritate: quin in tam perverſorum dogmatum defenſione vel diſſimulatione infamandam magis Societatem crederem; quia ſicut verum in ſuſcipiendis, occultandis, fovendiſque erroribus ſitum eſt dedecus: ita nefarias opiniones abjicere, eaſque à celeberrimo corpore, permiſſo membrorum quorumdam inhoneſtamento, amovere ſolidum decus, magnifica gloria. Hanc gloriam toti Societati modis omnibus amplificandam ſincerè opto; ipſos RR. PP. non tam moneo, quàm rogo, ut Comitolum magis ſibi Andream Blanchum, Mutium Vitelleſcum,

quàm Eſcobarium vel Tamburinum imitandos proponant, idque Majorum noſtrorum monitis & præceptis imbutus concupiſco. Etenim ſæpe ſæpiùs Capitula noſtra Generalia Religioſiſſimam Societatem omni officiorum genere proſequi ſtatuerunt.

Confutantur reſponſiones Probabiliſtarum, & ſeorſim R. P. Georgii de Rhodes.

Dices : His rationibus quidem conficitur, quamcunque probabilitatem non eſſe tutam agendi regulam; ſed nihil evincitur contra probabilitatem certis cautionibus, limitibus, & conditionibus coërcitam. Effrenis quidem probabilitas clamoribus & tragœdiis excitatis, quaſi omnium corruptelarum fons putentiſſimus à doctis pariter & indoctis exagitatus eſt, quia ad eum ex animo reſpuendum ſufficit communis ſenſus, ſufficit communis vulgaris pietatis inſtitutio, quæ ad tam nefaria dogmata cohorrens ipſum etiam ſpurcitiarum fontem execrationibus proſequi debet. Sed longè diverſa eſt probabilitatis notio, cui ſecuritas vindicatur. Quod ſi quæras à modernis exactioribus Probabiliſtis, quid ſit opinio probabilis caſtigata, & non effrenis? Reſpondent ad eam duas exigi conditiones : prima, ut gravioribus rationibus innixa ſit : Secunda, ne vel rationi evidenti, vel catholicis dogmatibus in Scriptura revelatis, vel Conciliorum, Summorumque Pontificum decretis, vel Patrum traditioni, vel Theologorum torrenti ſit oppoſita.

Sed contrà. Nam prætcrquam quod pauci, & ferè Probabiliſtarum nulli hunc conditionum apparatum requirunt, cùm candidè fateatur Tamburinus lib. 1. in Decalog. cap. 3. §. 3. *Qui aliquid operatur motus ex opinione probabili, benè operatur, & ſine peccato, etiam opinione proabiliore relictâ, etiam omiſſa tutiore, etiam communi. Dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.* Præter hoc, inquam, hæ conditiones, hæ duæ annexæ dotes nihil aliud ſunt, quàm laquei irretiendis, deludendiſque ſimplicioribus ad declinandam corruptæ diſciplinæ moralis invidiam inſtituti; nam ſi excuſsâ larvâ peſtilenti opinioni formam ſatis honeſtam affingenti, adyta & interiora velaminis perſcrutemur, apparebit his conditionibus probabilitatis fœditatem occultari quidem, & veluti obliniente fuco honeſtari; revera tamen licentiam probabiliſſimi foveri tantò periculoſiùs, quanto in ſpeciem innocentiùs.

Etenim quid eſt apud Probabiliſtas ratio gravis, & ratio ſolida? Eſtne ratio uni veritati innixa? Minimè ſanè; cùm enim Probabiliſtæ ſibi tam crebrò contradictoriè adverſentur, media probabilium opinionum pars vera eſſe non poteſt, & tamen probabilis eſſe non deſinit: Ergo per probabilitatem gravi ſolidaque ratione fretam, non intelligunt opinionem veritati innixam, ſed opinionem iis rationibus fultam, quæ graves & ſolidæ Probabiliſtis videntur. Atqui hoc modo non vitamus monſtra illa flagitiorum & errorum, quæ declinare velle videntur authores hujus reſponſionis; nam eorum

consectariorum architecti solidis se niti rationibus opinantur. Et licèt hæ rationes fortè aliis non videantur solidæ & graves; illis tamen graves & solidæ saltem probabiliter apparent, cùm propter illas ea dogmata invexerint. Similiter pleraque Hæreticorum, aliorumve infidelium commenta, quanvis reipsa sophismatis innixa sint, tamen illa ipsa argumenta quæ nobis sophismata sunt, ipsis videntur rationes graves, & solidæ: Ergo si vera sit probabilitatis doctrina, si nimirum falsum probabile etiam in concursu probabilioris à peccato excusat, illa omnia debent transglutire, & devorare dogmata, à quibus ore tenus,& extremis labiis recedere videntur; illisque flagitiis veniam dare, & sub pœna peccati mortalis absolutionem impertire ea admittentibus ob rationem, vel Casuistæ authoritatem, quæ perpetrantibus solida, & gravis visa est, quanvis reipsa dubia, incerta, & sæpe falsa sit. Ergo non veram, sed apparentem soliditatem, quæ errantibus non deest, his conditionum fucis & artibus venditant; sed falluntur, quia apparens soliditas, soliditas falsò dicitur, sicut mendacium apparenter verum, ineptè veritas dicitur; & fallacia, perperam gravis & solida ratio nominatur. Nam illa omnia doctrinæ flagitia, quæ populi Christiani pietas tam justâ indignatione insequuta est, & Ecclesiæ divinitus concessa authoritas justissimis censuris anathematizata est, rationibus apparenter solidis muniri visa sunt viris apparenter doctis, qui & multa scripserunt, & in evolvendis noctu & interdiu Casuistis multùm temporis insumpserunt: Ergo illa omnia consectaria, quibus cædibus, vindictis, abortionibus, calumniis, furtis,

usuris venia datur, in tuto locari, & ferè consecrari existimanda sunt.

Deinde verò dum addunt ad opinionis probabilitatem requiri, ut sententia illa non sit Scripturæ, vel Traditioni adversa, dum aliquid dicere videntur, reverà ludunt,& nos ludificant. Nam vel volunt opinionem illam, ut sit probabilis,debere de facto esse Scripturæ,& Traditioni consentaneam, vel tantùm apparere talem. Si primum, benè dicunt, sed probabilismum à fundamentis subruunt; nam probabile falsum revera non est Scripturæ & Traditioni consentaneum; si verò secundo contentus sis, jam omnibus illis flagitiorum paradoxis veniam das. Quamvis enim reipsa cum Scripturarum & Traditionis veritate pugnent; tamen ita pugnare suis authoribus & defensoribus non apparet. Sic etiam Calvinistis & Lutheranis errores probabiles & tuti erunt, cùm illis persuasum sit, errores suos à Scriptura non dissidere, à traditione non abhorrere, quanvis reipsa abhorreant. Sic Germanorum antiquorum latrocinia, Mahometanorum immunditiæ, quas innoxias, justasque habent, justificabuntur; quia hæc nefanda scelera à lege naturæ abhorrere miniminè eis apparet; quanvis abominanda meritò videantur iis, quorum judicium non est ita corruptum, vel affectus tantoperè depravatus. Ergo vel probabilitas illâ responsione jugulatur, vel nullum omninò eorum,quæ commemoravimus, doctrinæ flagitium,nulla hæresis è probabilium, subindeque tutarum opinionum numero eximetur: si id demùm sibi quisque persuadeat, opinionem libertati faventem ob aliquam apparentem rationem non videri Sacræ Traditioni

repugnantem, etiamsi tutior, probabiliorque sententia Scripturis adversari attestetur, & omnibus tum rationibus, tum authoritatibus inter se libratis, in ea opinione tanquam probabiliore permaneat, opus agendum esse contra Scripturam & Traditionem; id tamen tutâ conscientiâ efficiet, si aliqua ratio, vel authoritas Casuistica suppetat, quæ dicat id Traditioni neutiquam repugnare.

Nec obest quod interdum videatur Casuista ab Scriptura,vel Traditione discedere; quia potest sibi probabiliter, subindeque prudenter, ac proinde tutò suadere, objectionem illam sibi ineluctabilem ab ingenioso, & Dialectico Casuista, si adesset, bona aliqua distinctione solvi posse. Unde iuprudenter te gereres, si ob rationem in contrarinm convincentem, sententiam, quæ ut probabilis circunfertur, improbabilem judicares. Imò criminis lethalis, & Casuisticæ majestatis læsæ reus fores, si pœnitentem talem opinionem sequutum non absolveres; quia licèt tibi videatur manifestè Scripturæ, vel Traditioni contraria, ex novo humilitatis Probabilisticæ præcepto teneris in reverentiam Casuistæ aliter sentientis suspendere judicium tuum. Nam licèt omnia alia peccata aliqua probabilitate excusari possint, unum tamen est,cui nunquam parcunt Probabilistæ, si nimirum illis infallibilitatem assecurandæ, ut loquuntur, conscientiæ non afferas. Hoc peccato si pecces, desperata est salus, peccasti in Spiritum sanctum, & tibi nec in hoc sæculo, nec in futuro remittetur. Scilicet, scilicet! Sed salibus jocisque uti non placet, quia licèt ridiculi errores jure rideri possint; nam ut ait Tertull. adversf.

Valent. cap. 6. *Multa sunt sic digna revinci, ut gravitate adorentur, ubicunque dignus risus officium est*; quia, ut addit alicubi Augustinus, misericorditer irridentur errores, ut ab errantibus rideantur & fugiantur: nihilominus impræsentiarum flere magis libet quàm ridere, & flendi magis quàm ridendi tempus advenit, dum videmus novas in dies induci doctrinæ corruptelas, quibus lascivientibus ingeniis laxissimæ ad peccandum habenæ remittuntur.

Hæc Probabilistarum ambagibus & æquivocationum fuco vagæ opinandi licentiam obtegentium calliditas mirè apparet in novissimo probabilitatis patrono P. Georgio de Rhodes, authore aliàs mihi probato, & ob egregias dotes laudato; sed quia in hac controversia excessisse videtur (ut verbis D. Thomæ modestissimis utar) & ea quæ tradit, mirè ad detrahendum Casuisticarum æquivocationum fucum juvant, placet cum illo scriptore, seposito omni verborum amarore velitari, & ea quæ *disp. 2. de actib. hum. quæst. 1. sect. 3.* edisserit, ventilare.

In primis apertè semel & iterum ad declinandam corruptæ moralis disciplinæ totum orbem inficientis invidiam inculcat ad opinionem probabilem requiri, *Vt eam ratio aliqua bona fulciat: Vt contra eam non sit ratio aliqua convincens: Vt eam generaliter Doctores omnes non improbent, & tanquam absurdam & falsam explodant: Vt non repugnet principiis veris & receptis in Ecclesia, & communi sensui fidelium.* Quæ conditiones, inquit, si expendantur ab Adversariis, quos passim Jansenianos vocat, doctrina de sententia probabili perperam & injuriâ dicetur causa totius corruptionis, quæ inficit hodiernam Eccle-

ſiam. Hæc dum audis, Lector, nonne crederes puræ diſciplinæ moralis caſtimoniam in tuto poſitam. Sed ne citò credas his ambagibus, quibus probabilitatis doctrina non emendatur, ſed impeditur & involvitur, ſeu callidè probabilitatis virus, ne percipiatur, obſcuratur. Nam ille idem Author, qui tam accuratè præmonuiſſe videtur, nullius Doctoris authoritatem ſufficere ad conciliandam ſuis ſententiis probabilitatem, ſi à Scriptura, Traditione, & ſenſu Eccleſiæ diſſideant, ſtatim id quod dediſſe videbatur, totum retrahit, & omnimodam quibuſlibet Probabiliſtis licentiam tribuit ad quamlibet opinionem ſua probabilitate donandam.

Etenim §. 1. conſtituta opinionis communis & probabilis definitione, quæ multis pateret inſtantiis, ſi expendere vacaret, ait: *Imprudenter procederet, qui aliorum opiniones communiter receptas, vel etiam novas, ideo tantùm judicaret improbabiles, quia rationes contra eas aliquas haberet, quas ipſe non poſſet ſolvere, neque putaret ab aliis poſſe ſolvi; quia perſuadere ſibi prudens quiſque debet, multas ſæpe rationes nobis apparere inſolubiles, quas facilè alii ſolvunt: ideò nemo unquam debet ſolo judicio ſuo aliorum ſententias judicare improbabiles.* Hæc ille, & ad Probabiliſtarum mentem omninò conſonè. Sed profectò omnem illum fucatarum conditionum apparatum labefactat, ad nihilum redigit, & in actu exercito, ut loquuntur, retractat. Si enim opinio eſt cenſenda probabilis generatim & universè omnibus, quia alicui docto probabilis viſa eſt, quanvis alii de ejus falſitate certi ſint, quia habent *aliquas rationes, quas ipſi non poſſunt ſolvere, nec putant ab aliis ſolvi poſſe*, quibus per-

moti existimant opinionem illam *novam* Scripturæ vel Traditioni repugnare, certè jam penitus corruunt illæ præclaræ exceptiones, quibus P. Georgius nihil probabile habendum jactabat, quod convincenti rationi, vel divinæ, aut Ecclesiasticæ authoritati adversaretur; siquidem teneor suspendere judicium meum, & mihi persuadere, *rationes quas non possum solvere, facilè alios solvere, nec eas meo solo judicio judicare improbabiles.* Ergo illa omnia doctrinæ moralis flagitia, quæ toti Ecclesiæ horrori fuerunt & indignationi, licita sunt & innoxia, quia ab aliquo docto Casuista tanquam probabilia tradita sunt, cui proinde Casuistica probabilitas manebit, donec congregetur Concilium OEcumicum ad eam proscribendam.

Quare illæ omnes Probabilistarum corruptelæ, quas Parochi Parisienses in sua probabilitatis synopsi congesserunt, devorandæ erunt & permittendæ, cùm eas tutas ac securas faciat alicujus Casuistæ, qui ut doctus & probabilis circunfertur, authoritas, si tandem verum sit quod idem P. Georgius probare conatur: *Dico secundò, sufficere omninò ad opinionem probabilem, ut eam Doctor aliquis magni nominis, & pius, præsertim recentior teneat.* Et ad 2. objectionem: *Respondent Sanchez & Vasquez unius Doctoris authoritatem non sufficere ad opinionis probabilitatem, nisi rationes habeat quæ tibi probentur. Ego existimaverim, esse necesse, ut aliquas habeat rationes, sed necesse non esse, ut illa mihi probentur in seipsis; quia viri magni authoritas satis est magna ratio, ut judicem rationes illas esse probabiles, quibus sententiam suam confirmat.* Atqui Doctores aliqui magni nominis, & præsertim recentio-

res, in quorum defensionem se multi magni nominis viri armaverunt, calumniam criminibus eximunt, cædis patrandæ potestatem hominibus ob levissimas causas faciunt; abortiones puellis, usuras avaris, furta servis non semel permittunt, ut in Parochorum excerptis exhibetur, appositis Casuistarum nominibus, allatis syllabatim sententiis cum exemplaribus collatis, citatisque libris, capitibus, paragraphis, numeris. Ergo quantumlibet illa dogmata videantur rationi & Scripturæ repugnantia, modò habeant aliquem Casuistam, qui hac ætate nunquam deest, nullum eorum poterit ut probabile rejici, nihilque proderit insolubiles adversùs illa flagitia rationes proferre, & opposita argumenta evidenter solvere, si juxta P. Georgii decretum, *viri magni authoritas satis est magna ratio, ut judicem rationes ejus esse probabiles, etsi mihi non probentur.* Si, ut ait §.2. *certa regula est, posse quemlibet operari eligendo illam opinionem, quæ minùs videtur tuta, & minùs probabilis, relinquendo propriam opinionem probabiliorem & tutiorem, quia ille qui deserit opinionem probabiliorem, exponit tantùm se periculo errandi speculativè, non practicè*, & nihil obest *te facere actum qui physicè ac materialiter bonus non sit, sed malus*; si Director conscientiarum possit respondere, *pœnitentem probabiliter teneri ad restitutionem, & probabiliter non teneri. Et hoc*, inquit ad 4. *dicet singulis & semper*: si, ut addit, *nunquam periculum erit corruptionis, quando aliquis sequetur id quod videbitur commodius, modò probabilis opinio doceat id esse licitum*: si, ut infert §.3. *qui credit opinionem esse aliquo modo probabilem, secundùm eam operari potest, etiamsi recedat à sententia com-*

muni, magis probabili & magis tuta : si, ut infert 2. *potest quilibet recedere à sententia communi ; si enim doctus sit, rationem aliquam firmam habere potest, propter quam præferat sententiam suam sententiæ communi : si verò non sit doctus, potest prudenter doctrina ac moribus alicujus probati viri sic confidere, ut adhæreat sententiæ illius contra sententiam communem* : si Doctor, ut infert 4. loco, potest contra propriam sententiam consilium dare juxta sententiam alienam, *imò possit etiam respondere aliquando juxta unam sententiam, aliquando aliam sequendo* : si denique *Confessarius, sive ordinarius, sive delegatus, teneatur sub peccato mortali absolvere Pœnitentem qui opinionem sequitur probabilem, quam Confessarius ipse putat esse falsam.*

Iam quis non videt his novis conditionibus è puro intimi probabilissimi fonte depromptis, superiores exceptiones, quibus vagæ probabilitatis pernicies occultabatur, veluti retractari, & ad nihilum redigi ? Nulla enim est tam laxa corruptela ex iis omnibus, quæ ex Casuistis excerptæ sunt, quas nec à convincenti ratione, nec à Scripturis abhorrere suis non sit Authoribus persuasum, quas proinde probabilibus opinionibus accenset illa P. Rhodii regularum multitudo, qui proinde postquam in speciem probabilitatem coërcere visus est, eam deinde magis magisque dilatavit. Vix enim ac ne vix quidem unquam continget, vel efficietur, opinionem ullam ex collectis à Parochis, *non esse aliquo modo probabilem*, & traditam à *Casuista docto, cui adhærere possumus contra sententiam communem, etsi Confessarius putet eam esse falsam.*

Possúntne laxiores lascivientibus ingeniis

immitti habenæ? Certè nunquam se à suis laqueis expediet Adversarius, quandiu probabilitati id juris dabit, ut aliquid tutum efficere possit. Et quanvis nefandorum consectariorum horrore perterritus exceptiones nescio quas afferre velit, nulla tamen erit morum absurditas quam possit recusare, quia eam ex aliquo probabili saltem probabiliter inferre non est difficile. Sic hæreticis hæresis, cui sunt innutriti; sic Judæis Judaïsmus, sic Mahometanis Alcorani lex, sic Ethnicis Ethnicismus dici poterit probabilis. Sic quilibet in Religione quavis, quæ probabilis appareat, ad salutem rectè poterit pervenire. Unde Caramuël probabilismi consequutionum callentissimus *Theolog. fund. pag.*472. quàm id sit consequens, ultrò agnoscit, & Basanomenum Lutheranum sic loquentem inducit: *Cur non licebit dicere, Romanam quidem Ecclesiam esse probabilissimam, adeoque in foro interno esse securissimam; & tamen hoc ipso non obstante, Lutheranam, quam ipse profitetur, esse etiam probabilem, atque æquè Christianam ac securam; imò securiorem omninò, quoniam minùs probabilis sententia, si benignior, etiam securior est? Cur non licebit addere, se esse in quieta conscientia apud Lutherum, adeoque non teneri redire ad Ecclesiam Romanam, nec à Christi Religione secedere. Sic discurrit etiamnum Basanomenus, & deberet à te, Lector erudite, compesci. P. Valerianum Magnum audivit, & alios audire desiderat.* Idem docet Hermanus Busenbaun lib.2. tract.1. cap.2. *Hæreticus quandiu suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter.* Sed clariùs & asseverantiùs Eradus Billius tract. 3.

cap. 1. *Etiam puer baptizatus non peccabit credendo hæresi sibi proposita, & quam à parentibus edoctus est, nisi habeat argumenta convincentia, & probabilitatem excludentia sua secta. Quandiu enim probabilis est, non peccat eam sequendo. Quis enim dicat non habere argumenta probabilia sua secta? At nemo peccat sequens opinionem probabilem.*

Et quanvis hæ consequutiones sint horrendæ, & in veræ, Catholicæque Religionis exitium apertè grassentur, sunt tamen necessaria illatione ex probabilitate deductæ. Ergo ex probabilitatis doctrina, quâmlibet quibusdam conditionibus obscurata, omnia Christianæ Ethicæ & arctæ viæ, quæ ducit ad vitam, principia nutantia, fluxa, & mobilia evadent. Ergo fidei, & Religionis retinacula abrumpentur, permittenturque omnia erraticæ rationis arbitrio, si ad novas opinationes quotidie formicantes securitate donandas sufficiat volaticum probabilitatis prolubium. Ergo voluntariis illis exceptionibus, quibus probabilismi fuco obliti fœditatem simpliciorum oculis subtrahant, nequaquam continere possunt, nequaquam coërcere præcipitem luxuriantium ingeniorum impetum, quæ nihil non audebunt, nihil non probabile efficient, ut præclaro probabilitatis umbone veluti justitiâ imputativâ crimina tegant. Caveat, quæso, Adversarius, & qui nos Jansenianæ hæresis suspectos, nesciens quid diceret, pronuntiat; caveat, inquam, ne in ipsum æquiori jure telum quod intorquet, retorqueamus, & in probabilismum, quem defendit, omnium hæresum origo refundatur; cùm nullum sit errorum genus, quod probabilitate defendi, suaderi, tutòque eligi non possit. Caveat ne opinandi licen-

tiâ Religio in apertum difcrimen vocetur; ne Neutraliſtæ probabilitate tecti, Religionem perinde ac veſtes quotidie mutent.

Multa, quibus adverſæ ſibi ſententiæ defenſores P. Rhodius afficit, convicia ſurdâ aure prætereo, quos vocat *noves Reformatores Theologia, & Eccleſia, vaniſſimos ac imperitiſſimos ſanè homines, non intelligentes communem Theologia vocem, cujus ipſi micam nullam habent.* Sed totius ſtomachi bilem iratiſſimè effundit §. 2. ubi adverſarios, quos *Ianſenianos* opportunè importunè pronunciat, appellat *turpiſſimè errantes, deſerentes ſemitas judicii ac juſtitia, ut ambulent per ſalebras, duce perditiſſima fama homine damnato per judicium Eccleſia.* Et interim exultabundus, & quaſi certus ac ſecurus victoriæ, ait doctrinam de minùs probabili, minuſque tuta ſententia tutò ſequenda *amplecti, & demonſtrativè probare omnes alicujus nota Theologos, nec ullam eſſe nunc controverſiam, propter quam pugnetur acriùs contra novos errores.* Speciatim adducit plures Pontifices, Cardinales, Epiſcopos, Canoniſtas, Theologos, plura exèmpla manifeſtiſſima ex ſcripturis utriuſque Teſtamenti, plurima ex Conciliis, ex Patribus, ex hiſtoria Eccleſiaſtica, quibus probatur clariſſimè quàm ſit improbabilis doctrina hæc novorum Dogmatiſtarum, qui volunt teneri quemlibet in quolibet negotio ſequi ſententiam magis tutam. Et infrà addit, operantem juxta opinionem probabilem, facere quod licitum eſſe ait S. Thomas.

Non credebam Probabiliſtas, qui uni benignitati ſtudent, quive flexibilibus inſtitutis ac lenimentis omnes ad ſe alliciunt, neminem ſubmovent, tam citò, tam dirè ſtomachum commovere ſuum, & in adverſarios iram eos erum-

pere adeo acerbam, à quibus ex probabilissimi præjudiciis nihil nisi melleum, nihil nisi urbanum meritò expectari posse videbatur. Verùm à mansuetudinis lege, sicut ab aliis solet, dispensare probabilitas potest pro domo sua. Quanquam autem tam amarulenta Adversarii ex impetu loquentis censura, adeo anticipatæ mihi de Probabilistarum lenitate & remissione opinioni contraria vehementem objurgationem & fraternam correctionem merebatur; tamen ex imposita mihi Thomisticæ modestiæ lege, non solùm visum est mihi cum ipso agere remissè, sed etiam amicè: tum quia multa alia ab illo Authore commodè & piè scripta scio, quæ debitis ingenuè & libenter laudibus ornari debere agnosco: tum quia rixas & contentiones ægrè fert natura mea minimè stomachosa; tum in reverentiam almæ Societatis, quæ ipsum in Christo genuit, cujus profectò existimationi non satis consuluisse videtur Adversarius, dum in limine sectionis 5. suam sententiam appellat *doctrinam Theologorum Societatis*; cùm certum sit ab ea plures longè gravissimos Societatis Theologos vel abhorrere planè, vel eam variis limitibus coërcere, quibusdam veluti aggeribus ad legis defensionem oppositis cupiditates sistere tentantes, ut fusè ostendit P. Deschamps in suo de quæstione facti opusculo: tum demùm, & potissimùm, quia ex probabilioris & tutioris sententiæ, cui adhæreo, decretis, non convicia conviciis reponere, sed maledicentibus benedicere; non malum pro malo reddere; sed cum omnibus pacem habere; non vinci à malo, sed vincere in bono malum tenemur, & juxta Pauli oraculum non ex Ca-

ſuiſtarum prolubiis, ſed ex æternæ veritatis & Eccleſiæ inſtitutis interpretandum illud : *Maledici regnum Dei non poſſidebunt.* Scio illud Caſſiodori lib.1. epiſt.28. *Ad injurias illi proſiliunt, qui ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt.* Scio damnaſſe Gregorium *lib.8. Moral.cap.2.* eos, *qui de Deo, qui eſt pax noſtra, pacificè loqui neſciunt.* Et certè ſi Chriſtiani Theologi, & Sacerdotes diſputationes excitent de animi rancore deſcendentes, ſi ſcribant ſtylo verborum atrocitate ferreo, felle amaro, morſibus ſævo, unguium laceratione violento, non Theologi, ſed maledici nomen merentur, quos qui legunt, alii deteſtatos abjiciunt ſana gravitate, alii ſuaviter hauriunt malevola voluntate, omnes offenduntur urbanitatis honeſtate. Verumtamen quæ dixit, veluti commentario explicare non erit inutile, quia ex eorum patefactione aliquid lucis hactenus dictis acceſſurum ſpero.

Fateor quidem doctrinam à lege ſemper in conflictu opinionum ſtantem, novam quorundam Theologiam *reformare*, ſed perennem & incorruptum Eccleſiæ de moribus ſenſum abſque ulla innovatione conſervare ; quia ut præclarè dicebat Epiſcoporum præcedentis ſæculi gemma Bartholomæus à Martyribus : *Verba Dei & ſanctorum promulgata non ſunt ut varientur cum tempore, ſed ut illibata permaneant in omni tempore, & eis ſerviant omnia tempora.* Eccleſiæ doctrinam non indigere reformatione, contra impios Lutheranos & Calviniſtas pronuntio; ſed Caſuiſtarum multorum laxitatem non eſſe per irreformabilem & immutabilem Eccleſiæ doctrinam reformandam, nemo niſi deformatiſſimus negare poteſt. Deſiderium reformationis

disciplinæ morum collapsæ luculentissimis verbis significavit sacrum Tridentinum Concilium sess.2. *Cùm hujus Sacrosancti Concilii præcipua cura, solicitudo & intentio sit, ut propulsatis hæresum tenebris, quæ per tot annos operuerunt terram, Catholicæ veritatis lux, IESV CHRISTO, qui vera lux est, annuente, candor puritasque refulgeat, & ea quæ reformatione egent, reformentur*; &c. Et sess.6.in decreto de reformatione, cap.1. *Eadem sacrosancta Synodus ad restituendam collapsam admodum Ecclesiasticam disciplinam, depravatosque in Clero & Christiano populo mores emendandos se accingere volens*, &c. Vide quàm à sacri Concilii mente absint Probabilistæ. S. Synodus præcipuâ curâ, sollicitudine & intentione quæ reformatione egent, reformari avet: Probabilistæ de emendandis moribus, de reformanda laxitate, de instaurando, & pro virili restituendo primitivæ Ecclesiæ spiritu semper in sanis Ecclesiæ Romanæ membris vigente, nullam unquam cogitationem suscipiunt, nullum non de eo mitigando consilium habent. Sacra Synodus gravi dolore afficitur, quòd collapsa admodum sit Ecclesiastica disciplina: Probabilistæ nihil saucium, nihil ægrum in ea vident; omnibus malis, omnibus corruptelarum calamitatibus oppressam in plerisque membris Ecclesiam, felicem ut cùm maximè, & florentem prædicant. Sacra Synodus ad depravatos in Clero & Christiano populo mores emendandos se accingere vult: Probabilistæ ad fontem aperiendum se semper accingunt, ex quo innumeræ depravationes fluxerunt, & innumeræ fluent in posterum, si ad opinionem securitate donandam sufficere probabilitatis verisimilitudinem concedatur. Sacra Synodus ibidem

initium reformationis à majoribus Ecclesiis sumendum censet: Probabilistæ nihil in Pastorali munere tremendum aut arduum vident; Prælatos, Clericos, Christianos sæculi moribus placidè vivere sinunt, salutis iter variis suavitatibus temperatum cum vitæ deliciis copulant; quia pro variis hominum moribus varia habent de moribus decreta. Et quia Theologi intrepidi, favente Deo, duce D. Thoma & saniori Theologiâ, Sacri Concilii menti & votis conformari volunt, & ea tradere, quibus ad praxim reductis, *brevi tempore reformaretur mundus,* inquit Gravina noster lib. 4. sui Cherubini Paradisi, cap. 3. *qui ex licentia opinandi in præceps ruit, latissimam viam ingrediendo quæ ducit ad perditionem,* propterea ab Adversario *reformatores Ecclesiæ & Theologiæ vanissimi & imperitissimi* audient.

Sed non intelligimus, inquit, *communem Theologiæ vocem.* Cujus, quæso, Theologiæ? Thomisticæ? Scotisticæ? At D. Thomas & Scotus Scholæ principes ea pro nostra sententia oracula tradiderunt, quæ non essent apertiora, si essent radiis solaribus scripta. Cujus, inquam, Theologiæ vocem ignoramus? Qui veterum Theologorum omnium, nemine excepto, & recentiorum multorum longè præstantissimorum venerando choro stipati Probabilistarum laxitatem reprimimus, corrupta morum decreta novitatibus ad perniciem impellentibus culpamus, accusamus, objurgamus, & omnibus Theologiæ Catholicæ locis refutamus. Et post hæc, si Superis placet, *communem Theologiæ vocem*, ipsa etiam Theologiæ elementa & rudimenta ignorant Aquinas, Scotus, Antoninus, Cajetanus, Soto, Sylvester, Gravina, Fagnanus, Comitolus, Gonetus, Vin-

centius Baronius. Non oportet, mi Georgi, frustra aërem verberare, non campos verborum captare, in quibus ventosè & inaniter calamus excurrat, vel saltem ingenitâ Probabilistis dulcedine desertâ, nos nihil tale meritos exasperare; sed seligere argumenta, quibus efficias Theologiæ vocem ab eis ignorari, qui duos Theologiæ Coryphæos suæ habent doctrinæ fidejussores, probabilioris sententiæ necessariò sequendæ suffragatores, probabilismi impugnatores.

Nec mirum quod ignorantibus Theologiæ vocem, Theologiæ *micam nullam* concedat liberalissimus Adversarius. Divitem epulonem indutum purpura & bysso, epulantem splendidè damnat Scriptura, quia Lazarum jacentem ad januam, & *cupientem saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, nemo illi dabat. Sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.* Luc. 16. Quæ ferrea viscera adamante duriora sic egregiè & acriter reprehendit Chrysologus serm. 121. *Dives superbo oculo & insatiabili corde omnia & audire & videre & sentire contemnit. Et novo modo, fratres, humanitatis ordo mutatur: fit humana mendicitas, ut cupiditas prodatur inhumana. Dives pauperem nec cadentibus de mensa micis pascit: & Lazarus pauper, quia aliud non habebat, etiam de carnibus suis canibus humanus extitit. Miser dives, si panem non dedisti, quare vel canes abigere noluisti? Sed mitiores te canes tui, imò tu sævior canibus tuis. Nam te sæviente illi parcunt, qui non ad morsum dentes, sed linguas ad obsequium sic producunt, ut in modum spongiæ non vexent vulnera, sed detergant.*

Absit ut Adversarium cum divite epulone,

noſtræ ſententiæ authores cum Lazaro comparem. Hoc ſolùm adverto, quod ſicut Scriptura & Patres divitem præ tumore denegantem micas reprehendunt,& canum lambentium vulnera pietatem famem vincentem laudant; ita iidem Patres Catholicos verborum amarore adverſarios mordentes reprobant, hæreticos verò humaniùs, urbaniuſque more canum lambentes, à comitate laudant. Deſideraſſem adverſarium hanc temperatam agendi rationem fuiſſe æmulatum, nec paſſum ſe humanitate ab infidelibus adverſarios ſuos benignè impugnantibus ſuperari. Quia timere debet omnis doctus ne in illam incidat ſuperbiam, quâ ut ait Greg.hom.4. in Evangel. *dum doctrinam legis non ad charitatem habet, ſed ad elationem, quaſi de acceptis opibus tumet: & quia ei verba defluunt de ſcientia, quaſi mica cadunt de menſa.* Obſervat etiam idem Chryſologus *ſerm.*122.ideo divitem ſolius linguæ æſtibus deſideraſſe ſubveniri,quanvis totum eum poſſideret,totum combureret ignis inferni,*quia magis lingua uritur, ardet, aſtuat, qua inſultavit pauperi.* Ut diſcant docti adverſarios ſuos non floccifacere, non inſultando contemnere, ſed rationum momentis aggredi & expugnare. Non decet muliercularum more ubi deſunt argumenta,oppoſitos authores *turpiſſimè errantes, deſerentes ſemitas judicii, ambulantes per ſalebras*, appellare; quaſi verò deeſſent nobis acriora verba, quibus eadem probra in adverſarium regereremus, niſi linguam & calamum patientiſſima chriſtianæ modeſtiæ præcepta continerent. Quod verò nos *Ianſenianos* appellat, ut noſtræ ſententiæ invidiam creet, ſuprà depulſum eſt tànquam ridiculum, & tyrannicum: ridiculum quidem;

non enim agitur de illo celebri propositionum quinario asserto ab illis, quos Jansenistas appellant, si tamen modò aliqui sunt in rerum natura: nullum enim novi, nullum invenire potui librum, in quo damnatæ propositiones, à tempore damnationis typis dato propugnatæ legantur. Et quanvis aliqui illis tenerentur erroribus, quid inde pro, vel contra probabilitatem? Quid propterea moliri potest P. Rhodius adversùm nos aperta fidei professione omnes suspiciones amolientes, & quinque illa capita detestantes? Quid absurdius quàm omnes adversarios tanquam unum hominem spectare, & unius errores omnibus indiscriminatim asserere? Ergo imbellis, vel ridiculus apud omnes audiet qui nostram de probabilitate sententiam Jansenianam vocat, nisi efficiat omnes vagæ probabilitatis impugnatores Innocentii constitutionem repudiare. Quod quàm sit chimæricum, quàm absurdum, nemo non videt. Porrò quid ab æquitate magis alienum, quid tyrannide illa crudelius, quæ Theologos Catholicos constringere vult, ut omnes alicujus authoris sententias propter hoc solùm proscribant, quia inveniuntur nonnullæ justo Ecclesiæ judicio proscriptæ, ita ut alterutrum vitare non possimus, quin vel bona cum malis confundentes contra æquitatem peccemus, vel apud homines famam & nomen hæretici, etiam dum Catholica dogmata propugnamus, suscipiamus? Nam ut aliàs ponderavimus, quinque propositiones Ecclesia Romana damnavit, Apologiam Casuistarum eadem Ecclesia condemnavit. Ergo Apologiæ impugnatores Jansenianos appellare, est eadem infamiâ, si quæ sit, Romanam Ecclesiam asper-

gere. Quis non rideat vanas, pueriles, & infulfas accufationes Janfenifmi, quibus Probabiliftæ meticulofos deterrent, fimplices deludunt.

Verùm ab Adverfario divite, & nullius egente fcire averem, cur ex promptuariis plenis eructantibus ex hoc in illud, nullam Traditionis Patrum, & Conciliorum *micam* eruere potuerit, qui ovans, triumphans,& quafi minitabundus fe plura poffe eruere ait ex *Pontificibus, Cardinalibus, Scripturis, Conciliis, Patribus, Theologis, Canoniftis, hiftoria Ecclefiaftica, quibus probatur clariffimè quàm fit improbabilis doctrina hæc novorum Dogmatiftarum*. Atqui hoc unum quærimus, de hoc folo quæftio vertitur, hoc uno tota caufa continetur, & hoc unum omittit Adverfarius fibi confciùs,planéque intelligens hæc quæ unicè defideramus, fibi ex ipfa caufæ, quam tuetur, conditione deeffe. Sed quod interim, cùm fit inermis, nudus, fpoliatus omni Patrum præfidio, omni traditionis in hac controverfia luce deftitutus, nihilo inde factus humilior, plenis buccis dicat fe Patribus & Conciliis innominatis abundare, hoc eft quod me admiratione & ftupore defigit. Et quod auget admirationem eft, quod cùm noftra fententia fit antiquorum omnium calculo probata, tamen nos *novorum Dogmatiftarum* lutulento convitio laceffit,mortalium omnium fcilicet mitiffimus, cùm certum fit Cafuifticam de minùs probabilis ac minùs tutæ opinionis fecuritate fententiam ab omnibus antiquis nedum Patribus, fed etiam Scholafticis exprefsè fuiffe damnatam, & oppofitam per trecentos & amplius annos edoctam & receptam: quod ad dejiciendos Adverfarii nihil

probantis,nihil ex antiquitate afferentis plausus abundè sufficit.

Respondet iterum P. Rhodius, se variis aliis limitibus probabilitatis licentiam cum Suare & aliis coërcere: nam non licet sequi minùs probabilem, quando proximo grave aliquod damnum imminet. Sic medicus peccat gravissimè, si certum relinquens medicamentum, adhibet duntaxat probabile: quod repugnat non solùm charitati, sed etiam justitiæ, cùm fraudet ægrotum committentem se illi bona fide,ut adhibeat optima remedia. Sic Judex non potest damnare eum qui habet potiores tum juris, tum facti rationes. Sic etiam Minister Sacramentorum non potest assumere materiam probabilem deserta certa, si proximus exponatur periculo.

Sed contrà: Nulla est de rebus terrenis consultatio isti,in qua de salute agitur,conferēda. Quid enim prodest homini universum mundum lucrari,animæ verò suæ detrimentum pati: aut quam commutationem dabit homo pro anima sua? Et voce Veritatis jubemur nō timere illos qui occidunt corpus,nec possunt amplius quicquam facere; sed magis timere eum,qui corpus & animam in gehennam mittere potest. Atqui in rebus humanis levissimis,in rerum periturarum discrimine probabiliora & tutiora sequi ex Adversario tenemur: Ergo à fortiori in momentosissimis animæ negotiis, in quibus tota agitur & periclitatur æternitas, non minori cautela sequi tutiora debemus. Ex Adversario si horrendus est medicus,qui medicamentum aliquod probabiliùs lethiferum putans, illud tamen ægroto, ut se illi accommodet, propinat, quia retorrido cuidam medico probabile visum est; si detestandus est

minifter, qui confilium à Rege rogatus, non quod falutare magis fuadet, fed quod fibi perniciofum probabiliùs judicatur, prætexens id confilii genus fuo judicio exitiale, alicui alteri benè vifum fuiffe; quàm multò magis abominandus eft Cafuifta, qui falutem confulentis pœnitentis fufpendit, & exponit ob unam nefcio cujus opinionem tam infirmis nixam rationibus, ut eam falfam putet?

Difparitas eft, inquies, quia medicamentum revera mortiferum non poteft medicus opinione probabili efficere falutare, nec exitiofum definet effet Principi datum confilium, fi reipfa tale fit, quanvis fit probabilitatis fuco illitum. O abfurdam, & claudicantem refponfionem! O difparem & irrationabilem difparitatis rationem! Errore medici non fit fanum remedium infanum: & errore Cafuiftæ licitum fiet, quod & fuapte naturâ illicitum eft, & tale effe probabiliùs judicatur? Quis hoc credat, has exceptiones aliquo folido fundamento niti quis intelligat? Nunquid enim falus æquè chara eft mercatori, militi, confeffario, ac medico, vel judici fua? Nunquid paris periculi eft peccatum in nundinis ac in pharmacopoliis patratum? Nonne eadem eft immobilis veritatis regula, ad quam omnes confcientiæ exigendæ funt? Cur aliqui communi fraudabuntur probabilitatis jure, fi per fe licitum eft; vel cur omnium libertati, & tranquillitati non eft peræquè confulendum? Ergo vel in totum damnanda probabilitatis licentia, vel perinde omnibus permittenda.

Imò hujufmodi exceptiones plùs reipfa nocent, & abfolutè fictitiæ funt. Nocent quidem, laxantque potiùs, quàm reftringunt; quia cùm

exceptio firmet regulam in contrarium, si quibusdam duntaxat metæ ac limites apponuntur, eisque cavetur, ne minùs probabilem, minusve tutam sequantur, cæteris omnibus aperitur licentiæ aditus, fractisque repagulis infinita flagitiorum probabilitate aliqua involutorum colluvies fluet. Fictitiæ verò sunt, quia cùm juxta communia infimæ probabilitatis principia liceat opinioni minùs probabili adhærere, modò tandem induta sit probabilitate intrinseca, vel extrinseca, id est à ratione, vel ab alicujus Casuistæ probabilitate petita, cùm ejusmodi exceptiones non admittantur ab omnibus Casuistis; nihil revera coërcent. Quia dispar Casuistarum in varios sensus abeuntium judicium probabilitatem utriusque non tollit, sed fovet: unde quod sint concordes, vel discordes, nihil ad rem, cùm singulorum authoritate singulis opinionibus probabilitas, subindeque par securitas vindicetur.

Quin ipsa discordia commoda est, cùm ejus beneficio conscientiæ libertatem nanciscamur. Atqui circa præfatas exceptiones variæ, & discrepantes sunt Casuistarum sententiæ: nam Professorem scholarum minùs sibi probabilia docentem peccare mortaliter tradit Suares, quia tunc non fungitur Magistri officio, ad quod Respublica deputavit, infertque discipulis injuriam, quibus sententiam sibi falsam existimatam instillat. At Salas id non esse peccatum nisi veniale censet. *Imò*, ait ipse P. Rhodius, *verius judico, quod ille ne venialiter quidem peccat; licet enim cuilibet sequi sententiam probabilem; & sanè imponeretur alioqui nimis grave onus Præceptoribus.* Hæc ille ad principia probabilitatis om-

ninò consequenter. Sed quid prodest limitatio Suaris frustra probabilitatis usum temperare satagentis? In materia justitiæ cum agitur de restitutione, Doctorem non posse minùs probabilem sequi, docet Valentia. Hanc exceptionem despiciunt Sanches & Castro, & dissidium ex Vasque componit P. Rhodius ea distinctione, quâ interroganti nihil commodius: *Si eum, inquit, à quo interrogaris obligas ad restitutionem, non potes respondere juxta sententiam minùs probabilem, tacendo tuam: quando autem illum deobligas, potes respondere secundùm sententiam minùs probabilem.* Valde profectò opportunè: sed amabò, Pater Georgi, estne hoc juxta Apostoli mandatum esse *sapiens in bono, simplex in malo?* Dum agitur de restitutionis onere imponendo, non possum obligare ex aliena sententia contra meam; dum agitur de exonerando, seu (ut tu loqueris) *deobligando*, possum sequi minùs probabilem, & falsò respondeo, *si solam sententiam obligantem explico.* Periculum illi times qui pecuniam ex aliqua sententia minùs probabili, sed tuta restitueret, & illi non times qui probabiliori obligante ad restitutionem desertâ, ex minùs probabili non restituit. Quàm belli Probabilistarum scrupuli! ibi timent, ubi nihil opus est; ubi opus est, nihil timent. Sic coërcet Adversarius vagam probabilitatis licentiam. Quin illis ipsis exceptionibus probabilitatem dum corrigere videtur, magis inficit; quia cùm probabilitas vaga & effrænis tot quæ secum importat malis, sui horrorem incutiat, qui retentum probabilitatis principium temperare videntur, horrorem mali minuunt, non perniciem; venenum melle oblinunt, ut immedicabilius efficiatur.

Rursum

Rursum ministri Sacramentorum ex Suare semper tenentur uti materia & forma certis, ablegatis dubiis, aut probabilibus. At illam probabilissimi correctionem corrigens ex Vasque & Sanche Georgius de Rhodes, docet §.5. corollario 6. quod etiam *quando de valore agitur, v.g. quando est probabile aliquam materiam, aut formam validam esse, & est probabilius illam esse invalidam, tunc per se loquendo licet sequi sententiam probabilem, per accidens autem non licet, quando praeceptum Ecclesiae obstat, vel prohibet proximi charitas. Si ergo de sola Sacramenti agatur reverentia, potest quilibet sequi sententiam probabilem, aequè in hac materia sicut in aliis.* Sic fortibus claustris coërcet opinandi licentiam Adversarius, sic Sacramentorum reverentiae consulit. Sed haec non moror, sed ad propositum infero chimaericas esse quorundam Probabilistarum exceptiones quae ab aliis Comprobabilistis floccifiunt. Quod in aliis exceptionibus circa Medicos & Judices pariter contingit, digladiantibus inter se Casuistis, sed pugnâ suâ nihil officientibus, quia diversorum Casuistarum utraque opinio probabilis, utraque est secura: illa prodest quam sequeris, nec illa nocet quam rejicis.

Hinc saepe mihi inquirenti, unde tanta, tam prodigiosa opinionum probabilium in qualibet ferè controversia varietas suis authoribus munita orta sit, occurrit haec responsio, easdem ferè rationes induxisse probabilitatum & Probabilistarum dissentientium multitudinem, quae pluralitatem Deorum in mundum invexerunt. Observavimus *lib.1. dissert.2.* magnam illam in idololatriam propensionem olim tam pervulgatam exortam esse ex desiderio asciscendi sibi pa-

troni, ad quem à Deo irato confugerent, juxta illud Ovidii: *Iupiter in Troiam, pro Troia stabat Apollo: Sæpe premente Deo fert Deus alter opem.* Tum etiam, ut eo magis concupiscentiæ laxarent habenas, quo sceleribus patrocinari Deos arbitrabantur. Ita similiter dum homines normas morum exquirunt suis utilitatibus congruentes, opportuna est illis discrepans Casuistarum multitudo; quia dum unus est ab utili vel delectabili alienior, ad alium benigniorem confugium pátet, quem in tanta diversitate citò invenire promptum est, quo patrono & sponsore quieti, & nullo conscientiæ morsu perturbati peccatores, post suas concupiscentias eo alacriùs eunt, quo vident eas ab aliquo Doctore quadantenus consecratas. Hinc tanta probabilitatum copia inundavit, quia quæ timidè & subdubitanter primùm prodierunt opiniones, accedente numerosâ Casuistarum nova semper cudentium turbâ, postea vulgares, & deinde certæ factæ sunt, quarum omnium sententiarum delectum nequaquam ancipitem ac periculosum pronuntiarunt, sed ejus quæ magis arriserit, deligendæ optionem permiserunt. Sicut autem in magno omnigenarum vestium apparatu vix est ut non sibi quisque aptam inveniat; & in oppiparo instructissimæ mensæ convivio nullus est tam fastidiosus, qui non incurrat in cibum aliquem gustui suo congruentem; & ut in myriade illa falsorum Deorum aliquis tandem inveniebatur propensionibus consentaneus: sic raro admodum fit, & vix unquam contingit, ut in tanta probabilitatum multitudine non aliquam reperiant homines cupiditatum igne succensi votis suis favorabilem. Unde sicut Casuistis

parùm utuntur, qui Deum & veritatem per se lucentem quærunt, sic illos summè colunt & assiduè lectitant, qui Evangelii asperitatem amore sæculi allecti ferre nolunt.

Solvuntur objectiones P. Rhodii.

Argumenta quæ ad suam stabilendam sententiam producit Rhodius, jam ferè occupata sunt. Quia tamen Adversarius non desinit gloriari, & ita se de demonstrationum evidentia jactare, ut dicat *solam terminorum suæ sententiæ explicationem* esse evidentissimam demonstrationem; juvat ad tantam ejus fiduciam & fastum paululum compescendum, pauca levissimæ armaturæ ejus argumenta proponere, & refellere.

Sic arguo, inquit: Nemo malè potest operari, quandiu prudenter & cum ratione operatur; nam malum illud est, quod repugnat rationi & prudentiæ; quis enim dixerit, nisi sit stultissimus, posse aliquem prudenter peccare? Sed qui sequitur opinionem probabilem, prudenter, & cum ratione operatur; nam probabilis opinio illa est, quam bona ratio fulcit, alioqui non est probabilis: Ergo qui sequitur opinionem probabilem, prudenter, & cum ratione operatur, non temerè, vel imprudenter. *Quæ certè demonstratio* (addit solitâ suâ urbanitate) *apertam esse declarat Adversariorum vel ignorantiam, vel malitiam.*

2. Deinde argumentatur optimè S. Antoninus. Si teneretur quilibet eligere id quod est tutius & certius, tenerentur omnes Religionem ingredi, quæ via est longè tutior ad salutem; immò nullum esset discrimen inter consilia &

& præcepta; nam consiliorum via tutior est: ergo eam sequi tenemur. *Quod*, inquit, *Adversarios pudebit affirmare.*

3. Tutius est sine dubio contentum esse debere quemlibet unico beneficio Ecclesiastico, cujus reditus satis sint ad sustentationem; nunquid tamen audebunt Adversarii omnes illos damnare, qui plura servant beneficia?

4. Cùm sit difficillimum in omnibus reperire certò veritatem, non voluit Deus obligare homines, nisi ut operarentur cum certitudine morali; nunquid enim certitudo physica exigitur? Sed qui sequitur sententiam probabilem, operatur cum morali certitudine; *nam certitudo moralis illa est, quæ nititur ratione aliqua.* Ergo licet sequi sententiam probabilem, quæ videtur minùs tuta, & minùs probabilis, relinquendo propriam opinionem probabiliorem, & tutiorem. Ecce præclara illa, & evidentia adversarii demonstrationes ubique crepantis argumenta. En magnificas illas demonstrationes, quas tanta liberalitate pollicetur, ut solam terminorum explicationem velit apertissimam esse convictionem. Verumtamen ex dictis omnes illæ argutiæ sponte dissiliunt, palamque fiet his vociferationibus, clamoribus, injuriis, syllogismis, quibus plenis buccis sese nos obtriturum minatur, ne quidem nos adoriri; ipsum contrà nulla fidentiùs affirmare, quàm quæ apertè falsa; nulla asseverantiùs negare, quàm quæ apertè vera esse responsione ad singula clarebit.

Ad primum dico, patere responsionem ex quarta ratione suprà posita, ubi monstravimus prudentiæ quidem carnis consentaneam esse minùs probabilem, sed prudentiæ spiritus è

diametro repugnantem; quin & omne prudentiæ lumen extingui ab his qui docent vtilia, incerta, minùs tuta, minusve probabilia posse honestis, tutioribus & probabilioribus anteponi, idque variis exemplis evidentissimis illustravimus. Sed quia hæc materia nunquam exhauritur, addo rationem illam non solùm non esse demonstrationem, sed esse apertum sophisma manifesta petitione principii, aliisque vitiis laborans; hoc enim est de quo disputatur, utrum opinio minùs probabilis, minusve tuta sit in concursu probabilioris & tutioris prudens, quod eadem facilitate rejicitur à nobis, quâ ab Adversariis affirmatur, & fingitur. Et certè si assensus prudens & probabilis reverà coinciderent, sponte labant & irrumpuntur omnes illi obices quibus probabilitatis licentiam & profluvium sistere voluit P. Georgius; si enim assensus prudens & probabilis sint synonymi: ergo excusabitur Medicus probabilia remedia adhibens, tutis, & efficacioribus prætermissis: ergo absolvetur venator reatu homicidii, qui hominem occiderit, causatus sibi probabiliter visum esse feram, tametsi probabiliùs esse hominem opinatus sit: ergo non damnabitur Religionis candidatus, qui sectæ sibi probabili, abjectâ Religione Catholica sibi probabiliore, & tutiore, nomen dederit: ergo justificabitur Judex qui reum nec convictum, nec confessum, ex probabilibus suspectum, sed ex probabilioribus innocentem pœnâ capitis multaverit: ergo prudentiæ consona erunt illa nefanda consectaria legem Dei dissipantia, quæ aliqua probabilitate saltem extrinseca non carere, ex principiis probabilitatis constans est:

Atqui consequentia illa omnibus aliquod sanitatis intervallum habentibus horrori sunt, & execrationi, nec ea devorare audet Adversarius: Ergo opinio probabilis absolutè non est prudens regula operationis, dum tuta, & probabilior occurrit.

Et post hæc quis non obstupescat, sophisma illud tantâ asseverentiâ demonstrationis nomine ab Adversario insigniri, ut non dubitarit eâ *declarari apertam esse Adversariorum vel ignorantiam, vel malitiam.* Cùm tamen sole meridiano clariùs demonstratum sit, regulam illam P. Georgii, *Opinio probabilis eadem est quæ prudens*, absolutè prolatam ad omnium hæreseon ignorantiam, ad omnium flagitiorum malitiam viam sternere ac munire, imò & in Atheorum voraginem impellere, & præcipites dare. Quid enim non deducatur ex illa regula probabilitatem cum prudentia imprudentissimè confundente? Ex illa prorsus totius fidei, Religionis, honestatis eversio liquidò consequitur; si enim ad licitum, prudentemque assensum sufficiat probabilitas: ergo liberum erit Atheo, & Libertino opinari de immortalitate animæ, eamque prudenter negare Catholicam assertionem, quam difficultatibus circumseptam probabiliter videt: ergo licitum erit Hæreticis Mysteriorum augustissimorum insuperabilibus argumentis impugnatorum fidem repellere: ergo licitum erit Christianis illas omnes morum corruptelas ad praxim redigere, quas probabiles aliqui Casuistæ crediderunt. Quænam ergo est, inquies, opinio prudens? Respondeo, eam verè prudentem esse, & jure appellari, quæ non solùm in rebus necessariis necessitate medii & causæ effe-

ctricis salutis, qualia sunt Fides & Sacramenta, sed etiam in necessariis necessitate præcepti tutiora sectatur, statque pro lege & officio; quia nullum inde impendere potest periculum, quod alteri parti subesse potest, imò nec abstergi potest. Quia juxta prudentiæ naturalis & Christianæ leges, si in opinionum conflictu, & in dubiis tutiorem partem non eligas, nunquam cohibebitur opinandi licentia, debebitque Libertinis & Hæreticis probabilitatis jus permitti, si probabile & prudens idem sint. Qui proinde coram Deo excusationem habebunt de peccato suo; contestabuntur enim se nihil egisse vel credidisse, quod à probabilitatis regula recesserit. At in nostra sententia asserente in dubiis, seu controversiis tutiorem partem esse eligendam, meritò accusantur Athei, meritò culpantur Libertini, quòd non illi parti adhæserint, unde nullum creari malum poterat, nulla jactura timeri.

Ad secundum respondeo, S. Antoninum manifestè loqui, quando utraque pars tuta est, ut patet exemplo quod affert; nam status matrimonii per se tutus est, tametsi tutior sit status virginitatis; per se tuta est via præceptorum, etsi tutior sit via consiliorum. Non loquitur ergo Antoninus de minùs, vel æquè probabilibus sententiis, in quibus tutiorem sententiam sequendam ipsemet docet, ut antè demonstravimus.

Ad tertium respondet ipsemet S. Thomas *quodl. 8. sæpe citato, art.* 13. ubi ait: *Dicendum quod quando sunt duæ opiniones contrariæ de eodem, oportet esse alteram veram, & alteram falsam. Aut ergo ille qui facit contra opinionem Magistrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra ve-*

ram opinionem ; & sic cùm faciat contra legem Dei , non excusatur à peccato , quanvis non faciat contra conscientiam ; sic enim contra legem Dei facit. Aut illa opinio non est vera , sed magis contraria , quam iste sequitur , ita quod verè licet habere plures præbendas ; & tunc distinguendum est, quia aut talis habet conscientiam de contrario ; & sic iterum peccat contra conscientiam faciens, quanvis non contra legem ; aut non habet conscientiam de contrario , sed certitudinem , sed tamen in quandam dubitationem inducitur contrarietate opinionum ; & sic si manente dubitatione plures præbendas habet , periculo se committit, & sic procul dubio peccat , utpote magis amans beneficium temporale , quàm propriam salutem ; aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur , & sic non committit se discrimini , nec peccat. Quæ verba sunt ita enucleatè distincta , ut non egeant commentario.

Sed difficultatem magis in speciali definit *quodl.9.art.15.*sic : Actionum humanarum multiplex est differentia. Quædam enim sunt quæ habent deformitatem inseparabiliter annexam, ut fornicatio , adulterium , & alia hujusmodi, quæ nullo modo benè fieri possunt. De numero talium non est habere plures præbendas,aliàs in nullo casu dispensationem recipere posset, quod nullus dicit. Quædam sunt actiones , quæ de se indifferentes sunt ad bonum vel malum,ut levare festucam de terra , vel aliquid hujusmodi, inter quarum numerum quidam computant habere plures præbendas, dicentes : Ita licitum est habere plures præbendas, sicut habere plura poma. Sed hoc non videtur esse verum , cùm hoc quod est habere plures præbendas, plurimas in-

se inordinationes contineat, utpote quod non est possibile aliquem in pluribus Ecclesiis deservire, in quibus est præbendatus; cùm præbendæ videantur esse ordinatæ quasi quædam stipendia Deo ibidem ministrantium. Sequitur etiam diminutio cultus divini, dum unus loco plurium instituitur. Sequitur etiam in aliquibus defraudatio voluntatum testatorum, qui ad hoc aliqua bona Ecclesiis contulerunt, ut certus numerus Deo deservientium ibi esset. Sequitur etiam inæqualitas, dum unus pluribus beneficiis abundat, & alius nec unum habere potest. Et multa alia hujusmodi quæ de facili patent. Unde non potest contineri inter indifferentes actiones, & multò minùs inter eas quæ sunt secundùm se bonæ, ut dare eleemosynam, & ejusmodi.

Sunt verò quædam actiones, quæ absolutè consideratæ deformitatem vel inordinationem quandam important, quæ tamen aliquibus circunstantiis advenientibus bonæ efficiuntur; sicut occidere hominem, vel percutere, in se deformitatem quandam importat. Sed si addatur occidere malefactorem propter justitiam, vel percutere delinquentem causâ disciplinæ, non erit peccatum, sed virtuosum. In numero harum actionum videtur esse habere plures præbendas. Quanvis enim aliquas inordinationes contineat, tamen aliæ circunstantiæ possunt supervenire ita honestantes actum, quod prædictæ inordinationes totaliter evacuentur, utputà si sit opus in pluribus Ecclesiis ejus obsequio, & possit plus servire Ecclesiæ, vel tantundem absens, quàm alius præsens, & si quæ alia sunt hujusmodi, & tunc istis conditionibus super-

venientibus cum recta intentione, non erit peccatum, etiam nulla dispensatione interveniente, si consideretur tantùm secundùm jus naturale; quia dispensatio ad jus naturale non pertinet, sed tantùm ad jus positivum. Si verò aliquis hac intentione plura beneficia habeat, ut sit ditior, ut lautiùs vivat, & ut faciliùs ad Episcopatum perveniat in aliqua Ecclesiarum ubi est præbendatus, non tolluntur prædictæ deformitates, sed augentur; quia cum tali intentione & unum beneficium habere (quod nullam inordinationem importat) esset illicitum.

Et sic quidem esset dicendum jus naturale, etiam nullo jure positivo superveniente. Nunc autem certum est, per antiqua jura hoc esse prohibitum, consuetudinem esse contrariam, per quam quidam dicunt illa jura esse abrogata. Nam per contrariam consuetudinem jura humana abrogantur. Quidam verò dicunt, per hanc consuetudinem antiqua jura non abrogari, eo quòd quædam Decretales dicunt: Multa per patientiam tolerantur, quæ si in judicium fuerint deducta, justitiâ cogente cassarentur. Et hæc controversia Juristis est relinquenda. Quanvis hoc videatur esse probabile, quod quantum ad hoc quod jura illa antiqua continent jus naturale, abrogari non possint per contrariam consuetudinem, utpote irrationalem. Quantum autem ad hoc, quod solùm de jure positivo continent, possunt esse abrogata, præcipuè si dissimulantes hanc contrariam consuetudinem, in quorum potestate est jus positivum mutare, intendunt per talem dissimulationem antiqua jura mutare.

Si ergo antiqua jura quæ hoc prohibent, in-

ſuo robore maneant, contraria conſuetudine non obſtante, certum eſt non poſſe aliquem plures præbendas habere abſque diſpenſatione, etiam illis circunſtantiis ſupervenientibus, quæ ſecundùm conſiderationem juris naturalis actum poterant honeſtare. Si autem antiqua jura ſunt per conſuetudinem abrogata, tunc prædictis circunſtantiis ſupervenientibus, etiam ſine diſpenſatione licitum eſt plures præbendas habere; ſine quibus circunſtantiis licitum non eſt, quantumcunque diſpenſatio interveniat, eo quòd diſpenſatio humana non aufert ligamen juris poſitivi, quod per hominem ſtatuitur, & per hominem diſpenſari poteſt.

Hæc omnia D. Thomas, cujus reſponſionem fortaſſis non expectabat P. Rhodius, qui fortaſſis non reponet, ſicut nonnullus alius: *Hæc definitio commoda erat D. Thomæ præbendis nudo, ſed minimè apta beneficiariis.* Sed ſive commoda ſit, ſive incommoda, eſt certè maximè his temporibus neceſſaria doctrina: dura quidem Sacerdotiorum poligamiâ laborantibus, ſed pauperibus pauperis Chriſti miniſtris modico victu & veſtitu contentis ſuaviſſima, quidquid contrà cupiditas probabilitate armata obganniat.

Ad tertium reſpondeo, ſufficere quidem homines operari cum certitudine morali; nec exigi phyſicam: at ille qui ſequitur opinionem minus probabilem, minuſve tutam, deſertâ probabiliore & tutiore, non operatur cum certitudine morali de honeſtate operationis: tum quia veriſimilius exiſtimat, operationem illam eſſe malam & illicitam: tum quia probabilitas non eſt certa benè operandi regula, ſed ad ſummum probabilis, & valde dubia, imò falſa & periculoſa.

ut omni genere argumentorum demonstravimus. Tum quia ille solus cum certitudine morali operatur, qui illi adhæret sententiæ, quæ nulli nos errandi, peccandive periculo exponit, qualis est probabilior & tutior: viri porrò prudentis est in negotio æternitatis tutiora sequi, & viciniora saluti; nisi enim velimus in re tanta periclitari, anteponenda sunt semper quæ secura sunt, iis quæ commodi, aut voluptatis causâ geruntur. Hoc argumento permotus Henricus IV. Galliarum Rex hæresim, quam cum lacte suxerat, ejuravit. Cùm enim observasset omnes tam Catholicæ, quàm Calvinianæ confessionis Doctores à se consultos in hoc convenisse, Religionem Catholicam tutum esse ad salutem medium, & hoc solùm discrepasse, quod Catholici non solùm tutum, sed etiàm unicum esse contenderent, intulit acerrimi judicii Princeps, ad illam redeundum esse Religionem, quæ secundùm omnes certa esset ad salutem via, licèt juxta minùs probabilem Doctorum Calvinianorum sententiam non esset sola. Quod gloriosissimi Regis prudentissimum consilium non imitantur, qui deserta probabiliore & tutiore sententiâ, quam omnes Theologi certam & immunem à periculo confitentur, posse nos minùs probabilem amplecti docent, quam plures, gravesque Theologi securitate nudant, licèt probabili aliquorum judicio idoneum sit medium quo salutem consequamur.

Instat Adversarius: Ille non peccat qui operatur juxta gravissimorum Doctorum sententiam: Sed plures Doctores, iique gravissimi docent, licitum esse minùs probabilis sententiæ delectum: Ergo securè minùs probabilem opinionem deligere possumus.

Confirmat id ipsum §. 1. Sufficit ad opinionem probabilem & tutam authoritas unius Doctoris pii & eruditi, quia in negotiis humanis prudenter solent homines unius consilio regi: v.g. unicum medicum adhibent ad tuendam sanitatem, unum Advocatum ad conservandum jura familiæ, unum Architectum ad exstruendam domum, unum Confessarium ad regendam conscientiam: Ergo signum est quod authoritas boni alicujus Doctoris est ratio sufficiens ad fundandam opinionis probabilitatem, quam tutò sequi valeamus.

Respondeo patere satis quid dicendum sit ad authoritatem eorum qui minori probabilitati patrocinantur, cùm ostensum sit omnes Theologos quotquot ante octoginta annos scripserunt, tutioris sententiæ electionem in conflictu opinionum præcepisse, eorumque judicium recentiorum Probabilistarum sententiæ multis nominibus, potissimùm verò numero, authoritate, & concordia præstare. Sed quæ latiùs prosequuti sumus, iterare non est necesse. Et certè non est mirum, plures huic sententiæ faventi libertati astipulari, & Doctores prurientes auribus coacervari; amor enim libertatis, & concupiscentia voluptatis mentem acuit, ut quæ placent rationum honestate præcoloret. Unde Hieronymus lib. 2. adversùs Jovin. c. 19: *Quod multi acquiescunt sententiæ tuæ, judicium est voluptatis; non enim tam te loquentem probant, quàm suis faventem vitiis.*

Ad confirmationem respondeo, nequaquam sufficere unius Doctoris authoritatem contra probabilioris & tutioris sententiæ securitatem se erigentem: tum, quia ut ex D. Thoma aliàs diximus, in his quæ pertinent ad fidem & bonos

mores, nullus excusatur si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri. Tum quia singulare unius Doctoris sese Theologorum torrenti opponentis inventum, nedum incertum est, sed nec probabile dici debet, quia juxta Philosophum 1. Topic. cap. 1. *Probabilia sunt quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, & his maximè notis*. Tum quia jam omni doctrinæ flagitio danda erit venia, si ad opinionem securitate donandam unius sufficiat Doctoris moderni authoritas; illa namque portenta doctrinæ, quæ suprà retulimus, nec Doctore carent, nec rationum verisimilium fuco. Ad exempla verò quæ adducuntur, dicendum hinc potiùs confirmari nostram sententiam? sicut enim nullus nisi insanus se crederet medico minùs probabilia remedia desertis probabilioribus adhibenti, nullus domum suam illi committeret architecto ædificandam, quem sciret regulis minùs probabilibus & incertis opificia sua dirigere: ita nullus, nisi periculi amans, ei se Confessario regendum tradit, qui hanc suæ directionis regulam statuit: Potest quisque quodvis probabile sectari, etiam dum æquè, aut magis falsum videtur quàm verum. Illum ergo Confessarium vitæ nostræ rectorem tutò eligimus, qui in difficultatibus eam partem anteponit, quæ conformior est legi & appetitui recto; quia si in cæcum ducem incurramus, ambo in foveam cademus; quia in dubiis, præsertim juris naturalis, nusquam certa est nisi in veritate securitas. Nec propterea animarum tortores jure audimus, uti Probabilistæ obtruduut; cùm nihil difficilius, aut operosius ad salutem præscribamus, quàm quæ prudentiores sæculi in temporalibus observant, in qui-

bus meliora & tutiora captant, & sectantur.

Hæc sunt argumenta P. Rhodii, quæ tantùm abest intentum demonstrare, ut potiùs demonstrativè confutentur. Multa alia congerunt Probabilistæ argumenta, quæ licèt admittentibus excusabilem juris naturalis ignorantiam nonnihil difficultatis facessant, à nobis tamen nullo negotio dissolvuntur, qui credimus non probabilitatem, sed veritatem tutam esse agendorum regulam, quia non in Schola Pythagoræ degimus, sed in Schola Christi, qui non dixit, *Ego sum probabilitas*; sed, *Ego sum veritas*. Quam veritatem, legisque notitiam perpetuis precibus & gemitibus à Deo justi efflagitant, sibique comparatam alios pro virili docent; quia si arbitrarium probabilitatis usum permitterent, certò crederent se virtutem & actiones honestas parum aut nihil curare.

Dices: Usus regulæ de sectanda minùs probabili opinione, ab annis plurimis invectus, jus legitimæ possessionis habet: Sed in dubiis melior est conditio possidentis: Ergo manutenendus est homo in possessione suæ libertatis contra legem divinã, & in dubio legis sensu potest sequi quamcunque probabilem interpretationem.

Respondeo hujus regulæ, *Melior est conditio possidentis*, perperam intellectæ abusu facilè omnes leges eversum iri, cùm nunquam ingenioso Probabilistæ defuturum sit benignum aliquod interpretamentum, aliqua distinctione legis sensum dubium reddens. Quis autem credat, eam esse Legislatorum mentem, ut cuique subditorum licentiam faciant interpretandi legem à se latam? Quis non videt hoc perverso hujus regulæ usu aperiri viam latissimam ad pericula

& peccata legem violantia, & immensam perniciosorum dogmatum colluviem citò proditurami? Porrò illa regula rem possidenti vindicans, in rebus externis à jure adhibita, immeritò ad alia dubia juris præsertim naturalis extenditur, quia sola possessio libertatis contra legem nullam veritatis præsumptionem ingerit, sicut contingit in externis fortunæ bonis, quæ possidens re sua tandiu potiri censendus est, quandiu non constat de injustitia possessionis. Ac verò in dubio juris, an opus sit licitum, vel illicitum, possessio libertatis nequit facere licitum quod est æternæ legis decreto reprobatum; quia ejus incommutabilis decreti rectitudo non de libertate creata, sed de increata sanctitate pensitatur. Imò in dubiis juris naturalis possessio semper stat pro lege, cujus veritas manet in æternum, quam nulla proinde libertas infringere, nulla consuetudo abrogare potest. Denique si in dubiis semper standum esset pro jure possidentis, ad nihilum planè redigetur regula illa sacratissima, *In dubiis tutior pars est eligenda.* Unde rectè observat Prosper Fagnanus, jus possessionis extra judicia fori esse ridiculum, & commentitium, & omni laxitate periculosius; quia licet in foro externo facta aliorum in bonam partem & benigniori modo interpretari, nō privare aliquem possessione famæ vel fortunarum, idque ex lege charitatis, quæ non cogitat malum, & mavult sæpiùs decipi dùm malos bonos reputat, quàm si vel unum probum malum falsò pronuntiet: At verò in foro conscientiæ opera nostra vereri jubemur, malaque propria augere magis expedit quàm elevare, seu minuere. Vana est ergo libertatis possessio adversùs legem Dei omni liber-

tate priorem, quæ præcipit in dubiis conſcientiæ tutiora eſſe ſectanda.

Inſtabis: Qui ſequitur aliquam opinionem probabilem, id agit quod ſibi apparet honeſtum, aliàs opinio eſſet improbabilis: Ergo nihil peccat, nihil turpitudinis ex objecto actus derivat.

Reſpondeo multos contendere, impoſſibilem eſſe aſſenſum opinionis minùs probabilis in concurſu probabilioris; cui ſententiæ favent omnia quæ ſuprà inter formandas rationes noſtras adduximus: ſed quia hanc doctrinam, tametſi veriſſimam, ſpinis logicis & metaphyſicis intexunt & interpungunt Probabiliſtæ, ideo faciliùs dico, quod ſive aſſenſus ille poſſibilis ſit, ſive impoſſibilis, eſt tamen illicitus, quod retorquendo inſtantiam factam demonſtro. Si quis agit quod apparet probabiliter honeſtum, rectè agit: ergo ſimiliter perversè agit, qui agit quod ſibi probabiliùs apparet inhoneſtum. Cùm enim actus ſpecificentur ab objectis, ſi probabilis bonitas refundat honeſtatem in actum, quidni probabilior turpitudo objecti non refundet in actum turpitudinem, cùm ea ſit creaturarum omnium conditio faciliùs infici quàm honeſtari; bonum enim ex integra cauſâ, malum ex quocumque defectu? Atqui ille qui deſerta probabiliore & tutiore, ſequitur minùs probabilem, minuſve tutam, id agit quod probabiliùs illicitum arbitratur: Ergo certiſſimè peccat. Hoc unico argumento, ſi cætera quæ abundant deeſſent, cauſa iſta conficeretur.

Pro aliarum infinitarum objectionum ſolutione, atque hactenus dictorum luce & compendio, placet præclara verba ſucco pleniſſima Vin-

centii noſtri Baronii *ex diſp.2. ſect.2. art.3. §.1.* referre, quæ meritò dixeris totius graviſſimæ hujuſce controverſiæ medullam: *Sanè ſi uni veritati ſtudeamus, neceſſe eſt probabiliora quærere, quæ vero viciniora, & à falſo remotiora ſunt. Si peccatum pejus angue odio habendum, tutiora pro lege ſunt ſectanda, quæ carent omni metu peccati, & ſpecie mali. Denique ſi certam ſalutem nos facere oporteat, deligenda ſunt media efficaciora, quæ ſi per ignorantiam omittas, nihil habent quod illorum vicem & vim impleat, neque fortè quod te apud Deum excuſet, & à damnatione eximat. Immotum ergo ſit principium & Theologiæ Moralis fundamentum, nos triplici quaſi vinculo adſtringi ad probabiliores pro lege opiniones, quòd veriores præ aliis, quòd ſecuræ & à peccato immunes, quòd efficaces ad ſalutem conſequendam.*

Si opiniones minùs probabiles pro libertate adversùs legem ſtantes attendamus, totidem vitiis iis tribus dotibus infeſtis laborant, quatenus minùs probabiles propiores ſunt falſo quàm vero, deinde obnoxiæ ſunt peccato; & quanvis nullum apponerent impedimentum ad ſalutem, & excuſarent à peccato; nihil tamen conferunt ad illam conſequendam, & interdum ſemovent media quibus ſalus conſtare poteſt, & certò comparari.

Tria omninò neceſſaria ſunt ad felicitatem adipiſcendam, nempe veritas quæ aperiat quò ſit eundum; bonitas quæ peccati impedimenta ſubmoveat, & viam ſternat quâ ſit eundum; vires vireſque, quibus curſum intendamus & conſummemus. Hæc tria à Chriſto ſunt haurienda & accipienda, & ſe daturum pollicetur his verbis: *Ego ſum via, veritas, & vita.* Quà

veritas, docet nos ad quid ſumus nati, quæ ſit noſtra felicitas, & quò tendere nos oporteat: quà via, ſemovet peccata & ſcandala, quæ noſtrum ad cœlum curſum præpediunt: quà vita, dat vires efficaciſſimas, confert gratiam & virtutes infuſas, Sacramenta inſtituit, quibus muniti curſum perficimus, & vitam æternam conſequimur.

Qui docent delectum laxiorum opinionum, etiam cùm agitur de mediis ad ſalutem, & de Religionis delectu, putantque ſine noxa nos poſſe ſequi quamlibet opinionem, aut Religionem quæ probabilitate non careat, tria nobis infligunt vulnera inſanabilia; veritatis quærendæ ſtudium extingunt & lucem obſcurant, licentiâ datâ minùs probabilium eligendorum, quæ à vero remotiora ſunt quàm à falſo; offendicula apponunt viæ quâ itur ad cœlum, dum opinionibus favent quæ legi adverſantur; denique dum mediis efficacioribus ſufficiunt quæcumque libuerit, vitam auferunt, cujus conferendæ abundantioris gratiâ Chriſtus dicit ſe in mundum veniſſe,

Hæc cum moderamine inculpatæ tutelæ dicta ſint, non ut calamum in Adverſarium diſtringerem, qui omnes ſincera veneratione proſequor, cui ab omni livore & odio alieno nihil virorum eruditorum (qualis eſt P. Rhodius, cujus elaboratam Theologiam nulli Sociorum cedere, multis præſtare dicent qui non ſunt invidi) reverentiâ, nihil pace, & cum omnibus concordiâ antiquius. Sed cùm tanta acerbitate noſtram ſententiam, etiam poſt damnatam Apologiam Caſuiſtarum habeat, cùm nos iis verborum injuriis laceſſat, quæ ab ingenita ejus urbanitate

abhorreant; cùm iis utatur argumentis, quæ nihil resipiant præclaram ejus eruditionem, subtilitatem, dispositionem, perspicuitatem, aliasque eximias ejus dotes, quas ultrò & libens agnosco, sed potiùs eam minuant, quam sibi in aliis multis disputationibus comparavit eruditionis & pietatis opinionem; non potui hanc ejus prolapsionem (quam Comitolus fœdam vocat, & divinæ legi injuriam) dissimulare, ut in secunda, si quam adornet, editione omnia retractet, quæ magnam multis possunt offensionem afferre; ea corrigat, quibus emendatis multùm ad ejus Theologiæ utilitatem adjectum fuerit, non parum etiam ad P. Rhodii laudem, quam salva veritate omnibus modis amplificari sincerissimè aveo.

Ita sanè hanc ab Adversario spero æquitatem, quâ & Lectoribus, & Sacræ Societati suæ, & propriæ existimationi consulet. Nec hanc meam non tam responsionem, quàm à fraterna charitáte prodeuntem monitionem, ex partium præjudicio animique alienatione factam putet pervelim; cùm ipsum nunquam viderim nisi in scriptis ejus à me non semel laudatis, & in superioribus tomis laudandis, si copiam eorum habuissem. Quin potiùs, ut verum fatear, quia nihil mihi candore potius est, ideo eas ex Patre Rhodio labes resecandas optarem, ut liber ejus perfectus prodiret; quia tanto in hac materia potest esse perniciosior, quanto in aliis est disputationibus correctior & ornatior. Dum ab indoctis, vel obscuris Authoribus veritas impetitur, excidii periculum avertere non est difficile; sed propinatum à viro bono & docto venenum eo nocentius est, quo occultius & ipsi propinanti

bibentique latentius. Cum ergo certus ſim, & ferè jurare audeam, Adverſarium noluiſſe de induſtria & meditatò lectores ſuos in laqueos & inſidias inducere, ſed ſcribendo quæ retulimus & bona intentione non caruiſſe, & ſacrificium ſe præſtare Deo fortaſſis cenſuiſſe; non deſpero fore quin agnita veritate, ea humiliter recantet, quæ nunquam debuerat ſcripſiſſe. Nam etiamſi poſſet dari juris naturalis invincibilis ignorantia (quod tamen inficiamur) quomodo poſt Romanæ Eccleſiæ in Apologiam & Amadeum juſtiſſimas cenſuras poterit ignorantiæ invincibilis excuſationum cavillos coram juſto judice afferre, cui tot dubitandi, adeoque ſe retractandi rationes inſtillavimus, quibus vellicandum, pulſandumque ejus animum in Domino confido.

Neque enim ſpei meæ, expectationique eum defuturum credo, ſi ſeriò perſpexerit quantum periculi res plena ſit, quòd convenientia neceſſariis, probabilia tutis, utilia honeſtis, libertatem legi antepoſuerit; nec peſſimam, credo, affectabit in hoc periculoſiſſimo dogmate tuendo conſtantiæ famam, ſed veritate coactus fatebitur ex probabilitatis doctrina, quam acriter tuetur, innumera doctrinæ flagitia fluxiſſe, majoraque, ni emendet, fluxura, ſi ad opinionem ſecuritate donandam ſufficiat probabilitas pro qua pugnat. Ergo vide, mi Pater, ac provide, ne illarum, quæ ex probabilitate à te aſſerta ſponte fluunt, culparum in divino aliquando judicio pœnas luas; vulneri, quod incautus inflixiſti, remedium adhibe; tot mala ſatage reſarcire. Et ſicut ego ſuprà lapſus quorumdam è noſtris non defenſione, ſed damnatione repuli:

ita tuas, tuorumque prolapſiones quaſcumque in quibuſcumque ſine perſonarum acceptione deteſtare: & ambo illud ab Auguſtino *lib. 2. de Bapt. cont. Donat. cap. 3.* veridicè dictum ſincerè profiteamur: *Aliter ſapere quàm res ſe habeat, humana tentatio eſt; nimis autem amando ſententiam ſuam uſque ad præcidendæ communionis, & condemnati ſchiſmatis, vel hæreſis ſacrilegium pervenire, diabolica præſumptio eſt: in nullo autem ſapere aliter quàm res ſe habeat, Angelica perfectio eſt. Qui igitur homines ſumus, ſed ſpe Angeli ſumus, quibus æquales in reſurrectione futuri ſumus, quandiu perfectionem Angeli non habemus, præſumptionem diaboli non habeamus; ideo dicit Apoſtolus: Tentatio non vos apprehendat, niſi humana. Humanum eſt ergo aliquid aliter quàm ſe r es habeat ſapere.*

Illud etiam ab Adverſario, aliiſque Probabiliſtis jure peto, ut non ſint adeo moroſi & iniqui cenſores, ut dum vident aliquos ſolidæ pietati vacantes, Chriſtianâ modeſtiâ mores & geſtus componentes, cum maximis ſæculi luctantes, uſuras ſub colore intereſſe non admittentes, labore manuum otio bellum indicentes, in conflictu opinionum tutiora ſectantes, cum tremore ſalutem operantes, tuta quæque timentes, pro officio ſemper ſtantes, collapſam diſciplinam pro virili inſtaurantes, non ſtatim illos novæ hæreſis ſuſpectos, & Janſeniſmi compertos pronuntient. *Impertinens eſt*, dicebat vir graviſſimus mihi Romæ familiaris, *illa accuſatio*, quam damnatione Apologiæ Caſuiſtarum in Janſeniſtas ipſe Alexander VII. depulit. Innumeris vitiis laborat hæc objectio toties Janſeniſmum inſontibus occinens: puerilis eſt, un-

d'quæ rimas agit, & è trivio tota sumpta hæc cantilena, ad invidiam intrepidis divinæ legis defensoribus conflandam imperitissimè, & juxtà iniquissimè instituta. Si bonis rationibus Probabilistæ ex misera suæ causæ conditione carent, ad lutulenta & inepta convitia non confugiant, à dissertationibus ad injurias muliercularum more non veniant, modum habeant, & finem faciant dicteriorum, à quibus non nisi disceptantium odia, & legentium scandala derivantur, quæve magis authoribus nocent, quàm iis in quos furunt & debacchantur. Eam saltem modestiam, gravitatem, urbanitatem præ se ferant, quam in scriptionibus suis hæretici non omninò feroces vix patiuntur desiderari. Quod si adhuc nolunt quidquam de sua sævitia remittere, me saltem sciant iis non esse accusationibus opportunum, quibus nostræ sententiæ defensores immeritò gravant: nam post illa mea præjudicia *dissert. præambulâ* stabilita, post assertam Romano Pontifici jurium definiendorum infallibilitatem, non possum nisi per summam iniquitatem *novus Dogmatista* audire, qui uni Romanæ Ecclesiæ, extra quam nulli ad salutem aditum patêre certissimè credo, addicor, & totis medullis cordium, totis præcordiorum affectibus cum B. Catharina Senensi Dominicanæ familiæ gloria & honorificentia *in orationibus suis*, identidem rogo: *O summa & ineffabilis Deitas! non sum dignus orare, sed tu potes me facere dignum. Vicarii tui Romani Pontificis amore teneor. Unum corpus à te habeo, quod tibi reddo, & offero. Ecce carnem, ecce sanguinem: absumatur, destruatur, scindantur etiam, & triturentur ossa mea medullis suis pro Vicario tuo.*

Non dubito tamen, quin poſt hanc ſinceræ orationis profeſſionem mihi Janſeniſmum Probabiliſtæ objiciant, rati beneficio probabilitatis omnes conſequentias quámlibet inconſequentes ſe poſſe deducere, aquam è pecunia extundere, mel de petra, oleum de ſaxo, falſum ex vero, quodlibet ex quolibet elicere, & ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt advocare.

Reflexio & monita ad Confeſſarios.

Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt. Ars artium, experimentum periculoſum regimen animarum. Quale ſit officium veſtrum, ô Confeſſarii, animarumque Rectores, ſeriò conſiderate, ſeriò timete. Quod ſi vos fortè aliena minùs pericula movent (quod de veſtro zelo non audeo credere,vel ſuſpicari) veſtra vos certè commoveant, & ad tutiora ſemper ſectanda, intrepidè pœnitentibus inſtillanda compellant. Erratis planè, & vehementer erratis, & periculosè erratis, ſi ex nimia, effrænataque indulgentia, quæ omnibus flagitiis lenimenta quærit, nullum in vos, nullum in Eccleſiam periculum creditis redundare. Si malum eſt peccata committere, malitiæ extremum eſt alienis peccatis ſuadendo, docendoque conſentire. Si nocens eſt pœnitens, qui cæci Rectoris ductu legem naturalem offendit, licèt quia neſciens, plagis vapulabit paucis; nocentior profectò eſt, plagiſque valupabit multis, qui ſciens tutæ & probabilioris ſententiæ veritatem,minoris probabilitatis decretis pœnitentes imbuit nullo conſcientiæ morſu perturbatos, ſed falſa pace ſecuros.

securos. *Si oculos in corde habetis*, ut ait Augustinus; si sint *oculi vestri in capite, & non in calcaneo*, ut ait Scriptura, cernite agi non solùm consulentis vos æternam salutem, quem pravum fortè consilium in æternum præcipitabit, sed vestram agi qui consulimini, qui si alium in foveam impuleritis, haud dubiè in eandem ipsi corruetis.

Vidistis infinitam ad omne flagitiorum genus licentiam probabilismo aperiri. Vidistis quot nefaria morum dogmata pepererit, quot longè deteriora magis magisque, ni coërceatur & exstirpetur pestifera radix, parere possit. Nullibi sanè, nullibi tanti mali remedium esse potest, nisi in vigore Confessariorum, quæ tantam habeat in sedulò tenendis puræ disciplinæ moralis regulis firmitatem, quantam in tuendo vagæ probabilitatis perniciosissimo dogmate affectant Probabilistæ constantiæ famam. Tantum vos ad probabilismum debellandum connitamini, tantum contendite, quantum illi satagunt obbibitum errorem, & Romanæ Ecclesiæ exosum in perpetuum retinere. Tanti periculi metum accuratè semper vos expendite, quod illi nolunt semel agnoscere. Primitivæ Ecclesiæ formas ac regulas morum in intimo spiritu impressas gerite; quantum potestis vel nunc tenete, vel quod temporum cladibus tenere non possitis, ingemiscite & dolete. Scio quidem nonnulla, moderante Christianâ prudentiâ, esse dissimulanda, ne præcipiti zelo pax Ecclesiæ & fidelium concordia perturbetur; sed simul attendite hæc non tam latè patere, quàm putant Probabilistæ. Semper enim improbavit Ecclesia, semper damnat, & in æternum puniet Deus quidquid

contra leges ac statuta à Confessariis ignaviâ ac mollitie peccatur.

Attendito quod non levem à vobis rationem exiget Deus, nisi ad disciplinam Ecclesiasticam tenendam instaurandamque incumbatis. Nonnulla quidem saltem in externo Ecclesiæ foro prudentia patitur, nonnullas dissimulat interiores & arcanas labes, à quibusdam etiam foras erumpentibus nonnunquam oculos avertit, majorisque mali vitandi causâ tolerare videtur, quæ remedium parare temporum difficultatibus impedita nequit. At in foro interno, in quo vos judices estis, sacerdotalem zelum vestrum exigit, ut sine metu, falsoque pudore arguatis, obsecretis, increpetis, ædificetis, eradicetis, atque invalescentibus abusibus vehementiùs obniti & reluctari curetis, quibus majori pernicie conceditis, & bonos usus aboleri sinitis, quàm si contra leges privatim vobis solis peccaretis, nihil aliis exemplo, turpique conniventia nociturі.

An nescitis non ex criminum, quam nanciscuntur, impunitate, sed ex æterna lege nullâ hominum injuriâ, nullâ desuetudine abrogandâ omnia vobis judicanda esse? An nescitis multa innoxiè tolerare provisores generales, quæ vos sanguinis Christi dispensatores tolerare sine piaculo non potestis. Quia si explorata pœnitentis dispositione Sacramenta indignis administratis, si sanctum canibus datis, si eos solvitis qui ad delenda peccata nihil laboris obire voluerint, si omnibus promiscuè absolutionem dandam existimatis, nec antè dispicitis utrum illos Christus solvat in cœlo, quorum in terra vincula relaxatis; si eos absolvitis, quos Christus condem-

nat, si indiligenter exploretis, sufficientemne dolorem afferat pœnitens, & tale non peccandi propositum, cui meritò credere possitis; dum eos solvere præsumitis vos magis implicatis, nec ministerii vestri dignitatem satis attenditis, nec dispensatores fideles estis.

Sed enim, aitis, aliter sentiunt Casuistæ, nec solùm sentiunt, sed suadent licere Confessario ex opinione probabili, quam certò falsam putet, consilium dare; quin mortalis peccati reum esse Confessarium, qui pœnitentibus probabilem opinionem sequentibus absolutionem neget. Quis tam severo præcepto obtemperare non reformidet? Quis illud tam Sacrosanctum Probabilistarum decretum cum æternæ salutis discrimine violare attentabit? Grande (scilicet) malum esse debet, quod constanter Casuistæ suorum decretorum aspernatoribus minantur. Cùm enim illis innata sit benignitas, cùm illis calumnia veniale ac leve peccatum sit, cùm homicidium honoris sui tuendi causâ nullum peccatum incredibili indulgentia prædicetur, cùm ab illis simonia palliata, ambitus, conversatio ad obtinenda pinguiora Sacerdotia, propriarum utilitatum in capessendis & obeundis Ecclesiæ muneribus consectatio passim aliqua distinctione, aliqua intentionis directione permittantur; malorum omnium summum, & summa esse debet, ac peccatum infinitum infinitate intrinseca & extrinseca esse debet absolutio pœnitentibus probabili opinione nixis denegata.

Sed ô inauditam Probabilistarum severitatem cum solita decretorum ipsorum remissione malè cohærentem! Quàm suspectum in propria causa judicii rigorem! Quàm grande pri-

vilegium decretorum suorum violatores mortalis criminis pœnâ summo jure multare! Quis hoc credat? Quis putet in Casuistas neminem venialiter posse peccare? Quis credat non dari ullam opinionem contrariam aliqua saltem tenuis probabilitatis colore indutam? Non arbitror, ô Confessarii, in vestris animis sic officii vestri, sic communis pietatis extinctas esse notiones, ut huic inanissimo præcepto divinorum omnium præceptorum exterminio obtemperetis: sed potiùs arbitror vos inde inferre, quàm abominandum sit vagæ probabilitatis dogma cum tam nefando præcepto religatum, quo jubemini esse bilingues, duplices, inconstantes, veritatis cognitæ desertores, cognitæ falsitatis suasores, in corde & corde loquentes, pondus & pondus habentes, modò hoc, modò illud contra id quod sentitis effutientes, ut nedùm Christianam sinceritatem, sed & philosophicam gravitatem, & honesti hominis constantiam violare sub interminatione peccati mortalis, neque in hoc sæculo, neque in futuro, ni faciatis, remittendi teneamini. O novos intolerandæ legis Apostolos omnibus omnia factos! Sed proh dolor! non in sensu Apostoli; nam isti omnium temporum Doctores modò juxta unam, modò juxta aliam opinionem Confessarios consulere docent. Et magnus Apostolus 2. Cor. 1. pronuntiat: *An quæ cogito, secundùm carnem cogito, ut sit apud me Est, & Non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo est, & non. Dei enim Filius IESVS CHRISTVS, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, & Sylvanum, & Timotheum, non fuit est, & non, sed est in illo fuit.* Ergo illud Probabilistarum, *Est lici-*

tum, non est licitum, illud *licet*, & *non licet*, fuit ab Apostolo veritatis reprobatum.

Cùm certum sit omnes de rebus terrenis consultationes, in quibus homines tam diligentem navare operam solent, nihil esse præ magnitudine illius, in qua quæritur, num aliquo facto violetur Dei honor, eoque an ad æternam salutem, an ad æternum exitium perveniatur; quis nisi impius consiliarius illam viam prudens ac sciens suadebit, quam ex propria sententia ad inferos ferre, quâ Deum offendi, ejusque legem infringi certò judicat? Hanc duplicitatem in paganismo horruissent Ethnici, hanc in commercio horrent mercatores, hanc in infirmitatibus fugiunt ægroti, hanc in consiliis detestantur Principes: & in negotio negotiorum, in uno necessario, in animæ detrimento, in Paradisi discrimine hoc licitum, ô Confessarii, putabitis, quod in temporalibus rebus, in negotiis de nihilo nefandum, flagitiosum, proditorium haberetis? Quis non ducem illum execraretur, quis omnibus eum diris devovendum non censeret, qui noctu itinerantibus eam viam monstraret, quæ probabiliùs, & sibi veriùs in præcipitii abyssum, vel puteum interitus fert, & inducit? Sic sentire, sic docere est communissima nedum Christianæ vitæ, sed humanæ societatis præcepta ignorare. Lupi venientis periculum imminens latratibus, motibus, & signis indicat canis, & naturalis hujus charitatis bestiis insitæ benignitatem non imitabuntur Confessarii Christiani, sed potiùs consilium petentibus illud præscribent, quod perniciosum & reverà falsum putant? O cæcitatem indicibilem! ô judicii iniquissimi perversitatem! Sancti nihil

aliud quàm veritatem, Deique voluntatem invenire ſtudentes, pòſt longas vigilias, poſt frequentatas orationes, poſt omnem adhibitam diligentiam, poſt evacuata præjudicia., adhuc ſecuritatem non ſpondent,ſed verentur ne aliquas tenebras offuſa cupiditas,& circunſtans nos peccatum rationi ſparſerit; ardentiúſque poſtulant ut tenebras illuminet veritas, ut cor ab occultis mundet caſtimonia,ut ſpiritum rectum in viſceribus (id eſt in latentibus animi receſſibus) innovet Deus: At novi Probabiliſtæ vanam illam bonorum meticuloſorum formidinem aſpernati, non ſolùm occultarum cupiditatum inſidias non timent, ſed apertas & cognitas, & probabiliùs illicitas judicatas, , ſequi licere palam docent; nec erubeſcunt ſuadere ex magno numero luxuriantium opinionum illam eligere fas eſſe, quæ ad cupiditatis, voluptatis, utilitatiſque normam dimensà, appetitui perſpecta fuerit congruentior, & deſideriis favorabilior.

At enim, inquietis, nolumus peccati mortalis labem contrahere: atqui pœnitenti probabilem opinionem ſequuto negare abſolutionem culpa eſt ex genere ſuo mortalis, ut communis ſententia Probabiliſtarum ſatellitio munita fert. Ego contrà contendo,opinionem illam eſſe omnibus Sanctis ignoratam, vel reprobatam, & Confeſſarium peccati mortalis reum eſſe qui abſolutionis beneficium ſequenti opinionem quam judicat falſam, impartitur. Nonne Confeſſarius manifeſtè judicium conſcientiæ violaret, qui illum abſolveret cui conſcientia judicat retinenda eſſe peccata? Nonne juxta Eccleſiæ doctrinam Confeſſarius eſt judex, medicus, doctor peccatoris pœnitentis? At nemo dixerit

judicem desertâ propriâ, & probabiliori sententiâ teneri sententiæ minùs probabili, quam judex errorem censet, conformari; nemo asseruerit medicum, ut ægroti minùs probabili sententiæ consentiat, teneri contra propriam, probabilioremque sententiam illud medicamentum præscribere, quod verosimiliùs censet nociturum; nemo scripserit Doctorem veritatis cognitione instructum ea debere tueri dogmata, quia discipulorum falsæ, sed probabili persuasioni magis conveniunt. Nonne melius justiusque diceretur, & judici reum, & medico infirmum, & Doctori discipulum assentiri oportere?

Et certè cùm secundum aliquos Casuistas non liceat pœnitentem illum absolvere, frustra minitantur peccatum mortale Probabilistæ, quod ex ipsa probabilitatis doctrina non committitur; si enim opinio probabilis secum fert securitatem, probabilitatem minorem sequutum securè non absolvam, eum non debere eum absolvi, censent aliqui probabilissimi defensores. Sed absit ut propter eorum solam authoritatem tales absolvatis Pœnitentes, & falsa reconciliatione deludatis, quos ex firmiori veritatis sermone solvere non potestis, si eos ligatos putatis in cœlo. Absit ut aliqua lege pœnitentem vos fallere teneamini, & veritatem vobis liquidò cognitam abjicere, ut reorum errantem opinationem sequamini. Absit ut veritatem vobis cognitam ardentibus votis expetitam, & Dei lumine conspicuam in injustitia detineatis, cùm dicat Lactantius lib. 3. cap. 13. *Ne trahamur authoritate cujusquam, sed veritati potiùs accedamus. Nullus hic temeritati locus est; in æternum stultitiæ pœna subeunda est, si aut persona inanis*

aut opinio falsa decipiat. Timete ne cæci sitis, & duces cæcorum. Timete ne peccatis alienis consentientes, non solùm propriæ pravitatis, sed etiam alienæ iniquitatis pœnas luatis. Timete illud à Domino per Prophetam intentatum: *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas.* Id est, ut exponit Gregorius Magnus *lib.*18. *Moral. cap.*4. væ qui peccatoribus adulantur. *Pulvillus*, inquit, *ponitur ut mollius quiescatur. Quisquis ergo malè agentibus adulatur, pulvillum sub capite, vel cubito jacentis ponit, ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter requiescat.*

SPECULATIO III.

Varia scrupulosis remedia parantur.

NIhil frequentius nostræ sententiæ, aut invidiosius objici solet, quàm nostris de probabiliori sententia sectanda decretis implexam, anxiam, scrupulisque innumeris implicatam Christianæ vitæ rationem effici. Id Probabilistæ libellis omnibus suis usque ad fastidium occinunt; in hoc præcipuum per se infirmissimæ causæ suæ firmamentum locant, atque hoc nomine in nostræ sententiæ defensores quasi in austeros conscientiarum non tam rectores, quàm tortores invehuntur. Etenim si in omnibus de peccato dubiis, quæ in scrupulosis formicare solent, tutiora sectanda sint; si nullus sit actus omni vitio carens, cui non veritas præ-

luxerit, vel ut ait Scriptura, verbum verax præcesserit; si omnis æternæ & naturali legi contraria operatio eo ipso prava ac perversa sit; si legis naturalis nulla detur invincibilis ignorantia; si illud D. Thomæ pronuntiatum, *Quod fit contra legem naturalem semper est malum, etiamsi sit secundùm conscientiam*, sit dogma nullis exceptionibus circumcisum, sed absolutè generatimque amplectendum; si in sola sit veritate securitas, adeoque nec probabilis, nec probabilior secura dici possit, nisi sit vera: Ergo omnis prorsus probabilitas eliminanda erit, statuendaque certitudo quæ ad benè agendum requiratur, quod est nimia asperitate aggravare jugum Christi, imponere onera importabilia, & agendorum securitatem extra humanarum virium captum collocare. Ego contrà contendo, nihil ad amovendos, evellendosque solidè scrupulos aptius doctrinâ nostrâ, cui apud imperitos invidiam facere Probabilistæ connituntur. Igitur operæpretium est quædam ex præscriptis à Patribus aphorismis spiritalia pharmaca apparare, quibus & scrupulosorum conscientiæ infirmæ medeamur, & simul ostendamus S. Thomæ Ethicam, sicut & Christianam, voluntatibus ægris & corruptis invisam, sanis & puris summè esse amabilem; quia arctam quidem viam indigitat, sed non inviam & inaccessam, & ut verbis Senecæ utar: *Ostendit beatæ vitæ magnitudinem, sed desperationem ejus non facit: sciens illam esse in excelso, sed volenti penetrabilem.*

In primis quid promptius quàm discernere inter honestum & utile, cùm etiam pueris & stupidis luceat æquitas, pudeat eos turpitudo?

Quid bonæ voluntati gratius & facilius quàm tutioribus, & probabilioribus adhærere, donec veritas patefcat? Tantum enim abeft, vagam Probabiliftarum licentiam fcrupulos fedare, quod potiùs illos revera auget. Quia Fratribus Minoribus dixit fummus Pontifex fuperiori capite relatus, *ad tollendos graves confcientiæ remorfus tutioribus effe adhærendum*; ita ad ingenerandas timoratis confcientiis anxietates permittenda eft eis minùs tutarum fententiarum optio, quarum deinde dum cernunt falfitatem, majoribus exeduntur ftimulis, quibus folidè pacandis fola veritas, fola tutiorum electio opportuna eft. Vera enim pace, quam nemo tollet à nobis, quamve mundus dare non poteft, fruemur, fi veritatem feriò quæramus, fi quæfitam feliciter inveniámus, fi inventæ fideliter obediamus. Unde tutioris fententiæ delectus nedum gravis, anxius, & impoffibilis eft, fed facillimus & fuaviffimus; nec eum audent fequi homines, quòd difficilis fit, fed difficilem evafiffe, quòd fequi non audeant.

Secundum fcrupuloforum remedium eft, quod fi in fententiarum graviffimarum conflictu utrinque occurrat peccandi periculum, affirmantibus aliis opus fine peccato omitti non poffe, contendentibus aliis fine peccato fieri non poffe; quid opus erit facto viro bono hærenti, dubitanti, ambigenti, ut fedet remorfus, ut componat æftus fuos? Nonne anxia efficietur & fcrupulis inquieta vita ipfius, cùm ex duabus fententiis utra fit vera, perfpicere nequit, definire non audet? Nequaquam, quia femper habet præfens, femper circumfufum divini Magiftri lumen, ad quod fi fe convertat, fi ejus lucem

precibus imploret, si viros doctos & pios, atque à probabilismi effreni licentia abhorrentes consulat, si quâ potest diligentiâ veritatem detegere studeat, vel veritatem nitentem videbit; vel si vrgeat tempus & periculum sit in mora, habet in promptu remedium, eam nimirum sectando sententiam, qua ad veritatem magis credet accedere, magis à peccato recedere. Suadet enim ratio, iubet prudentia, hortatur charitas, vt sicut assensu & iudicio probabiliora ac tutiora minùs probabilibus, minusque tutis semper præponimus, ita & præponamus affectu, præponamus & vsu. Porrò tunc in timore quidem operabitur, sed in illo tremore nihil sibi conscius exultabit, quia dum testatur animum se agere à studio & amore veritatis non alienum, tamen verebitur opera sua, trepidans ne in eis occulto aliquo errore displiceat: sed timor ille tam castus, tam filialis, sicut ab amore Dei, eiusque legis proficiscitur, non modò non turbat vel anxiat, sed magis recreat & solatur, ac pacem illam Dei, quæ exsuperat omnem sensum, dum comparitur, mens spiritualium charismatum abundantiâ impinguatur.

Tertium remedium scrupulosæ conscientiæ est huiusmodi: Licet minùs tuta, minusque probabilis sententia in concursu probabilioris & tutioris non sit firma agendorum regula, quando minùs tuta stat pro libertate contra legem; quia hoc ipso quod apparet minùs probabilis, apparet magis falsa, seu propensior in falsitatem, vnde illi hærere nequit voluntas sine conscientiæ & veritatis contemptu; tamen si inter duas tutas sententias instituatur comparatio, tunc non est necessariò tutius eligendum, cùm sup-

ponatur nulli inesse periculum, & tunc in fauorem scrupulosi benignior potest & interdum debet asperiori anteferri, vt inanes & superstitiosæ eorum formidines fatuitatem aliquam resipientes, quæ in austeriora quæque, licèt non semper veriora, magno impetu feruntur, depellantur, exuantque illud timoris, vbi non est timor, vitium quod illo quod vitare satagunt non rarò deterius est. Quare sicut libertinis corde duris, & in mollitiem ac indulgentiam propensis, cæteris paribus, seueriora consilia danda sunt, ita teneris & infirmis scrupulosorum conscientiis mitiora indulgenda sunt, tuta tamen: Quia contraria contrariis quidem, sed non noxiis curari debent, & quælibet indoles in extremum aliquo vitio vel imbecilitate detorta, in alteram partem contrariis est institutis reflectenda.

Quartum remedium est studium humilis, feruidæ, & quantum possumus continuæ orationis. Quia ignorantia juris naturalis, vt sæpe dictum est, & electionis imprudentia semper ex incuria quæsitæ veritatis, & cordis expurgandi negligentia proficiscitur. Tum quia qui necessariam à Patrum lumine sapientiam postulat, id quod petit, nunquam non impetrabit ab eo qui dat omnibus affluenter, & non improperat; cùm in hoc non solùm Sanctos, non solùm Apostolum Iacobum, sed etiam ipsam Sapientiam Patris, lumen de lumine, lucem mundi Christum Dominum fidejussorem, quem mentiri impossibile est, habeamus. Quærite, inquit, & inuenietis; petite, & accipietis; pulsate, & aperietur vobis: Ergo qui non inuenit, qui non accipit, cui non aperitur, hoc ipso non petiisse,

non quæsiuisse, non pulsasse conuincitur; vel saltem non tantùm petiisse, quantum res tanta petenda est, vel non eâ quâ par erat cordis munditie & castimonia quæsivisse, vel non perseveranti devotionis instantia pulsasse. Rectè Sylvester verbo *Scrupulus*, ait : *Prima regula pro scrupulosis est ut homo se præparet ad gratiam dolore præteritorum, cautelâ futurorum : secunda sollicita Sacræ Scripturæ indagatio : tertia est continuatio deuotæ orationis, quæ est optimum remedium; sed eo scrupulosi parum utuntur, & malè.*

Quintum remedium est sincera, prompta, & cæca adversus Prælatum & animæ rectorem reverentia ac obedientia; si tamen talis sit Rector, cuius vnus scopus sit ut homines à noxiis cupiditatibus abstrahat, ne quos dirigit pœnitentes prioribus ignorantiæ suæ desideriis configurentur, & ipsi in omni conversatione sancti sint; cujus unum lumen sit verbum Dei in Scriptura, traditione, Sanctorum moribus consignatum; qui non subterfugiat puras & nudas Evangelii veritates omnibus annunciare; qui Magistrum suum Christum in omnibus æmulari contendat; ut sicut ejus personam sustinet, sic & in doctrina verax sit, & viam Dei in veritate doceat. Qui talem Rectorem invenerit, thesaurum invenisse credendus est : illi se committat scrupulosus, qui pastoris sui Christi vocem audire unicè vult, qui unam sincerè cupit inire viam arctam ducentem ad vitam, qui de corde bono & optimo intelligere vult quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta, non ut eam ad se detorqueat, sed ut illi suam adjungat. Illi, inquam, se credat, illum vitæ suæ moderatorem eligat : nam ex Christiana prudentiæ & solidæ

humilitatis regula poteſt quis privato judicio diffiſus propriam deponere opinionem, ejuſque judicio ſe ſubjicere, quem in doctrina Traditionis Patrum magis verſatum, cœleſti lumine uberiùs perfuſum, & divinorum experientiâ, & ſpiritus prudentiâ pleniùs ſenſerit informatum. Tunc enim non libido laxitatis, ſed diſcretio amorque veritatis illum movent, à quo fides illa ac juſta perſuaſio illud ab ejus animo judicium elicit, opinionem illam eo eſſe probabiliorem, quo illum quem conſulit, certò putat ſcientiâ veritatis inſtructiorem.

Fateor quidem ſemper ſuſpectum, ſemper noxium eſſe varios adire Caſuiſtas, donec inveniatur qui ad libitum reſpondeat, proferatque ex probabilitatis promptuario aliquas morum normas cupiditatibus ſuis utiliter congruentes, quibus libidinis gaudia timoris morſus non imminuat, amorem guſtumque ſæculi Evangelii ſeveritas amareſcens non interrumpat, ſacram illam utilemque ſyntereſeos punctionem in mediis voluptatibus importunè vellicantem probabilitatis ſecuritate detrahat, legemque Dei cum maximis mundi ita componat, ut placidè ſæculi moribus vivat, dignitatibus, divitiis, voluptatibus, commodis lentus & otioſus perfruatur, & aliquo Probabiliſta ſponſore de deliciis temporalibus tranſeat ad ſempiternas. Licèt, inquam, id ſuſpectum ſit, quia ſola veritas, non probabilitas, vel probabilitatis commoditas ab inferno liberabit nos; & corrupti animi argumentum eſt velle ſibi perſuaderi, juſtum ac licitum eſſe quod expetit: tamen multos adire Doctores per ſe licitum eſt, non ut commodior & exoptatior, etſi minùs probabilis, ſententia eligatur, ſed ut vera & probabiliſſima præferatur.

Sextum remedium est puri cordis simplicitas, qua dum in veritate simpliciter ambulamus, & Deum sincero corde quærimus, veritatem absque cavillorum ambagibus, vel subtilitatibus citò cognoscimus. Æquitas enim mundo & simplici cordi ferè semper per se lucet, & ad incorruptum de rebus judicium ferendum plurimùm valet animus incorruptus. Sicut enim, ut sæpe diximus, cupiditatibus veluti nebulis tenebrosus fit oculus cordis, & affectuum præjudiciis animus occupatus veritatem mundis conspicuam sæpe non videt; quia intus existens prohibet extraneum, id est intentio animi non veritatem quærentis, sed cupiditatis securitatem, ab amore sui & utilitatum propriarum studio minimè mundatus, arcanis quibusdam desideriis in secretioribus cordis recessibus retrusis præventus bonum malum, malum bonum dicit, idque deceptus sequitur, non quod divinæ consentit legi, sed quod internæ favet corruptelæ; non quòd falli exertè velit, sed quia propter corruptum cupiditatibus animum falsitatem accersit, non in actu signato, ut loquuntur, sed in actu exercito, seu ut magis Latinè, nec minùs verè. Magnus Gregorius *lib.15. Moral. cap.25.* ait: *Hæc verba dicere vel stulti minimè præsumunt; sed tamen perversi omnes id Deo non verbis, sed moribus dicunt.*

Itaque scrupulosus ubi nihil opus est, vereri non debet, nec timere ubi non est timor, sed ut docet Apostolus, *sapiens sit in bono, simplex in malo:* charitate foras mittat timorem, & legem Dei & Evangelii maximas absque apicibus, absque subtilitatum tricis observet, & dum infregisse se noscit, humilietur, sed non turbetur. In virtutum officiis inquirendis, dignoscendis,

frequentandis, augendis, acrem, diligentem, sagacem moderante prudentia se exhibeat, ut in omni data, & accepta occasione gloriam Dei promoveat: at verò in malo simplex sit, id est omne malum sincerè detestetur, peccatorum palliandorum artes horreat, remittendarum & inflectendarum legum subtilitates execretur, ipsa nedum comperta flagitia, sed omnem mali speciem, umbram, nomen ipsum quorumdam peccatorum abominetur, & sic faciens, nisi sit fatuus, citò à scrupulorum anxietate liberabitur, & in studio serio veritatis gaudium plenum, quod nemo ab ipso tollet, inveniet.

Atque hinc etiam intelliges, quomodo in nostra sententia verum sit illud Servatoris, Matth. 5. *Iugum meum suave est, & onus meum leve*: & illud rursum 1. Joan. 5. *Mandata ejus gravia non sunt*. Tum quia in sectantibus tutiora amor legis omnia efficit suavia, quia in eo quod amatur non laboratur, aut si laboratur, & labor amatur, ut docet Augustinus, addens mandata dura timori, dulcia esse amori. Relege quæ priori tomo diximus de connexione gratiæ efficacis cum rigida morali, ubi diximus novæ legis non in eo sitam esse suavitatem, quod legem Dei enervet, & probabilitatum compendio emolliat; sed quia quod jubet, dat diffusa per Spiritum sanctum omnipotentissima victricis adjutorii potestate, quæ legem carni amaram cœlestibus amœnitatibus temperatam reddit amabilem. Tum quia, ut antea dicebamus, tantum abest ex nostra doctrina præcepta Dei effici impossibilia & impervia, eo quòd difficile sit in omnibus veritatem invenire, quod potiùs contrà faciliora esse ex illo capite mandata contem-

do, qui satis est nosse quod nec pueri ignorant, quid sit honestum, quid justum, quod in dubiis incertis, & minùs probabilibus est anteponendum. Quod principium si semel nutare concedimus, idololatria probabilis evadet, atheismusque securus, atque ab omni periculo peccati aut damnationis immunis, ut sæpe inculcavimus.

Septimum remedium est sincerus charitatis amor, quo Deum, divinaque diligimus & sapimus. Ut enim sæpe diximus, nec exhauriri potest materia infinita, mirum in modum ad rectum de rebus efformandum judicium conducit dilectio, quam idcirco Apostolus supereminentem Dei scientiæ charitatem appellat. Hinc Dionysius *cap.7. de divin.nom.* ait, *sapientiam esse divinissimam cognitionem secundùm ignorantiam traditam, secundùm unitionem supra mentem.* Quia nimirum viri simplices & ignari, sed Deo charitate devincti, altissimum divinæ cognitionis experimentum habent, & pietate ascensiones in corde disponente, mens divinis illustrationibus perfunditur. Hinc idem Pater initio Theologiæ mysticæ Timotheum monet suum, ut *forti contritione sensûs, & intellectûs operationes derelinquat.* Hinc pulchrè Richardus Victorinus lib. de grad. charit. *Amor*, inquit, *oculus est, & amare videre est, quia ubi intellectus caligat, amor penetrat: intrat dilectio, ubi scientia foris est.* Hinc Bernardus ad Eugenium: *Ea* (divina) *non disputatio comprehendit, sed sanctitas.* Et rationem assignat S. Thomas 2.2. *quæst.* 45. *art.* 2. Quia de rebus divinis magis, saniusque judicamus per quandam connaturalitatem ad divina quæ patimur. Quæ passio amabilis, & connaturalitas optabilis

fit per charitatem, quæ nos unit Deo ſecundùm illud Apoſtoli: *Qui adhæret Deo unus Spiritus eſt cum illo.* Unde oritur rectum de divinis judicium; qui enim habet perfectum habitum, ſi rectus eſt habitus, format judicium rectum circa illa quæ pertinent ad illum habitum; ſi verò corruptus, falſum.

Maximè quia anima per charitatem Spiritui ſancto conjungitur, fitque ſpiritualis: ſpiritalis autem homo judicat omnia, & Spiritus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Ideo rectè monet Propheta: *Guſtate, & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus.* Et Bernardus ſerm. 79. ſuper Cant. *Amor ubique loquitur. Si quis verò eorum quæ hîc leguntur, cupit adipiſci notitiam, amet; alioquin ad audiendum, legendumque amoris carmen, qui non amat, accedit: quoniam non poteſt omninò frigidum pectus ignitum capere eloquium.* Et B. Catharina Genuenſis amoris Dei igne decorò perfuſa teſtabatur, quod ſi cœlites omnes ſeſe eadem figurâ, iiſdemque veſtibus ſibi conſpicuos redderent, & inter ipſos ſponſus Chriſtus iiſdem teſſeris indutus appareret, ipſum ſtatim, tametſi oculis abſconditum, cor agnoſceret, ſuoque amoris pondere ad ipſum veluti centrum connaturaliter raperetur, tanta eſt amatum inter & amantem affinitas, cohærentia, atque ingenita propenſio. Sanè ſi catellus dominum inter mille agnoſcit etiam nocte, ſi agniculus inter oves gregis nullo ſigno diſcretas diſcernit matrem, quidni anima ſancta & devota in dubiis emergentibus, in difficultatibus quotidianis veritatem amore quæret, amore pulſabit, amore inveniet? Recole præclara Patrum teſtimonia in altera appendice ad diſſertationem præambu-

lam tomi 1. recenſita; & certò ſcias, caſus conſcientiæ te faciliùs unctione, quàm Caſuiſtarum lectione deciſurum. Et ſi contentio facienda eſſet, & alterutrius judicio ſtandum in aliqua morali quæſtione, vel hominis, ſiue mulieris Dei ſincerè amantis, vel Probabiliſtæ cujuſdam, ſexcenties malim ignari, vel ignaræ illius ſententiæ acquieſcere, quàm retorrido Caſuiſtæ, qui ſuis diſtinctionum cavillis, non divinis Patrum luminibus res definit.

Porrò ſicut amor, & unctio docens omnia mentem illuſtrat, ut diſcernat & à falſo verum, & à malo bonum; ita exigit vt in controverſiis ſemper tutiora & probabiliora ſectemur; lex enim chriſtianæ charitatis, quæ eſt amicitia erga Deum, non ſolùm purum percipit de infinita Dei perfectione gaudium, ſed etiam externam diuini numinis gloriam, eiuſdemque mandatorum obſervantiam pro virili promouet, & curat. maximè verò violandæ amicitiæ pericula cauet. Quomodo autem etiam inter homines ille amici officio defungi cenſebitur, qui amore voluptatis, vel in fauorem libertatis ea agit quibus probabiliùs arbitratur amicitiæ neceſſitudinem violatam iri? Certè amici nomine indignus eſſet, qui initum amicitiæ fœdus tam aperto periculo exponeret; ſed multò magis Dei amicitiæ injurius eſt, qui non ſaltem æquè diuino obſequio ac eius legis juribus attentus eſt, ac Deus ipſe noſtris commodis, & precibus benignus: Deus verò amans animas non minùs probabilia ad ſalutem media hominibus, ſed tuta & tutiſſima præſcribit, & effuſiſſimè largitur.

Octavum remedium eſt diſcretio, quæ in cunctis præeſſe, & veluti eminere debet. Quæ virtus,

teste B. Antonio cæterarum est regina & condimentum, quia est moderatrix operum, ordinatrix affectuum, & doctrix morum, quâ sublatâ virtus vitium fit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis convertitur, exterminiumque naturæ. Prohibet autem discretio, ne scrupulosi nimis super actus suos reflexionibus inaniter se torqueant, veteres Confessiones cum animi tortura discutiant, sed quæ retro sunt obliviscentes, uni Deo indivulsè juxtà & suaviter cogitatu adhæreant, & affectu. *Sæpe*, inquit Magnus Greg. in Moral. *dum nosmetipsos plus justo discutimus, de ipso discretionis studio indiscretiùs erramus, & mentis nostræ acies quo plus cernere nititur, eo densiùs obscuratur; quia qui importunè Solis radios aspicit, tenebrescit.* Exigit etiam, ut in virtutum praxi, & bonorum operum consilio & molitione supra conatum nihil aggrediamur, quia juxta tritum adagium: *Qui nimis cupit, parum stringit.* Unde ortum habet gravissimum illud, nec minùs necessarium christianæ vitæ præceptum, quo monentur infirmi, ne majora viribus audeant, néve se iis negotiis non vocati implicent, quæ variis sunt obnoxia tentationibus. Hinc Thomas à Kempis lib. 3. cap. 7. *Quidam incauti propter devotionis gratiam seipsos destruxerunt, quia plus agere voluerunt quàm potuerunt, non pensantes suæ parvitatis mensuram, sed magis cordis affectum sequentes, quàm rationis judicium. Et quia majora præsumpserunt quàm Deo placitum fuerit, idcirco gratiam citò perdiderunt. Facti sunt inopes, & viles relicti, qui in cœlum posuerunt nidum sibi; ut humiliati, & depauperati discant non in alis suis volare, sed sub pennis meis sperare.* Unde sæpe advertimus plures initio scrupulosos

& ferventes, deinde ſubleuandæ conſcientiæ ſpecie in effrænem libertatem protendi, & ſpiritu incipientes carne conſummari. Sic v.g. nonnullis nimiis jejuniis, abſtinentiis, & vigiliis corpus macerantes, ad illum debilitatis, infirmitatiſque ſtatum rediguntur, vt mollem poſtea, ac delicatam vitam degentes, tantùm à cruce abhorreant, quantùm eam fervido proſequi amore videbantur.

Deinde poſtulat diſcrétio, vt licèt quando ſuppetit via tuta, & periculo prorſus vacua, tunc eligere eam teneamur, ne nos peccandi diſcrimini temerè, & imprudenter committamus; tamen quando incidunt tempora, vt vtrinque peccandi periculum vrgeat, quod non raró, aut infrequenter obvenit, tunc depoſito ſcrupulo è duobus periculis minus eſt eligendum, & in eam debet ſe homo conferre partem, quam omnibus circunſpectis judicat à peccato remotiorem, Nec propterea certitudinem phyſicam, aut metaphyſicam, ſed duntaxat moralem conſequetur, quæ formidinem benè agendi compatitur; cùm in hac vita nemo ſciat, vtrum odio, vel amore dignus ſit; & expreſsè Sapiens moneat; ut de propitiato peccato ſine metu non ſimus. Hinc Sancti in huius vitæ caligine, etiam bonas actiones non niſi trepidè operantur, & quanvis nihil ſibi conſcij ſint, in hoc tamen ſe iuſtificatos non dicunt, veriti ne ipſa conſcientiæ ſuæ pax ex cordis cæcitate, vel occulti cuiuſdam peccati vindicta à Deo inflicta prouen at, quam ſibi peccando acceſſiuerint. Sæpè enim mens ſibi ipſi blanditur, ſuamque indignitatem intelligere non valens, mitiùs de ſe, indulgentiuſque opinatur. *Etſi*, inquit Magnus Gregor. in 1. Reg.

rum) *me deprimit, tui meriti me manus levet.* Unde non mihi levis causa timendi, quòd sim docens, & non faciens, quòd pietatem & tutiora lectoribus instillans, iis me vacuum cerno quæ aliis exopto, similisque fio (comparatio est ejusdem Magni Gregorii 3. *part. Pastor. admon.* 11.) stultis spectatoribus ludicrarum artium, quibus histrionum vanitas placet; nec tamen tales esse desiderant, quales illos conspiciunt esse, quos laudant: mirantur eos placita egisse, sed tamen devitant similiter placere. Sic ego planè, sic lectores meos ad pietatem ciere, ad tutiora permovere studeo, & illa omnia quæ cæteris aveo, abesse à me defleo, & sincerè profiteor. Justo ergo timore configo carnes meas, & cor meum; quia dum à defensione legis Domini lingua & calamus meus non cessant, factis tamen non exequor, quod approbo impellente veritate; & tamen cum omnibus sanctis Ambrosius testatur serm. 23. *Quoniam dictis facta priora sunt, imò sine factis dicta nihil prosunt; sine bono opere, verborum est inutilis & superstitiosa jactatio; meliùs docemur facto, quàm voce. Sancti etsi voce tacent, factorum virtute nos edocent; etsi lingua silent, passione persuadent.* Faxit Deus, vt eam cordis castimoniam tandem assequar, quâ & veritatem nudam percipiam, & perceptam executioni mandem, ne ore meo judicer servus nequam grauiùs extremâ vltione feriendus, cui placuit quod imitari heu nimium! Hactenus detrectaui. Cæterùm desperatum meum peccatorum morbum non suspicor, quia infirmitas cognita est semisanata, & juxta laudatum Ambrosium in Psalm. 118. *Bona trepidatio à verbis Dei; qui enim trepidat à verbis Dei, postea exul-*

tat in verbis Dei. Sed quidquid fit, ut phrafi Hieronymi utar, dicat quifque quod volet: ego loquutus fum fecundùm confcientiam meam, quanvis videns meliora probanfque, deteriora interdum fequar; fcio tamen mihi tutiorum fequelam & nocuiffe intermiffam, & profuiffe repetitam. Cæterùm pro fufceptis, fufcipiendifque majoribus laboribus & vigiliis folatium, Lector amantiffime, mihi tuæ orationis impende, *in qua recompenfatione* (verba funt Gregorii in epilogo Moral.) *Lector meus me fuperabit, fi cùm per me verba accipit, pro me lacrymas reddat.*

F I N I S.

